

ΓΕΩΡΓΙΟΣ Η. ΠΑΥΤΑΣ
ΑΘΗΝΑΙ
1937

ΑΡΧΕΙΟΝ

ΤΟΥ

ΘΡΑΚΙΚΟΥ ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΟΥ

ΚΑΙ

ΓΛΩΣΣΙΚΟΥ ΘΗΣΑΥΡΟΥ

ΤΡΙΜΗΝΙΑΙΟΝ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ ΣΥΓΓΡΑΜΜΑ
ΕΚΔΙΔΟΜΕΝΟΝ ΥΠΟ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ ΘΡΑΚΩΝ

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ ΠΟΛΥΔ. ΠΑΡΑΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΟΥ

ΤΟΜΟΣ Γ΄.

Καλλιόπη Β. Βασιλείου

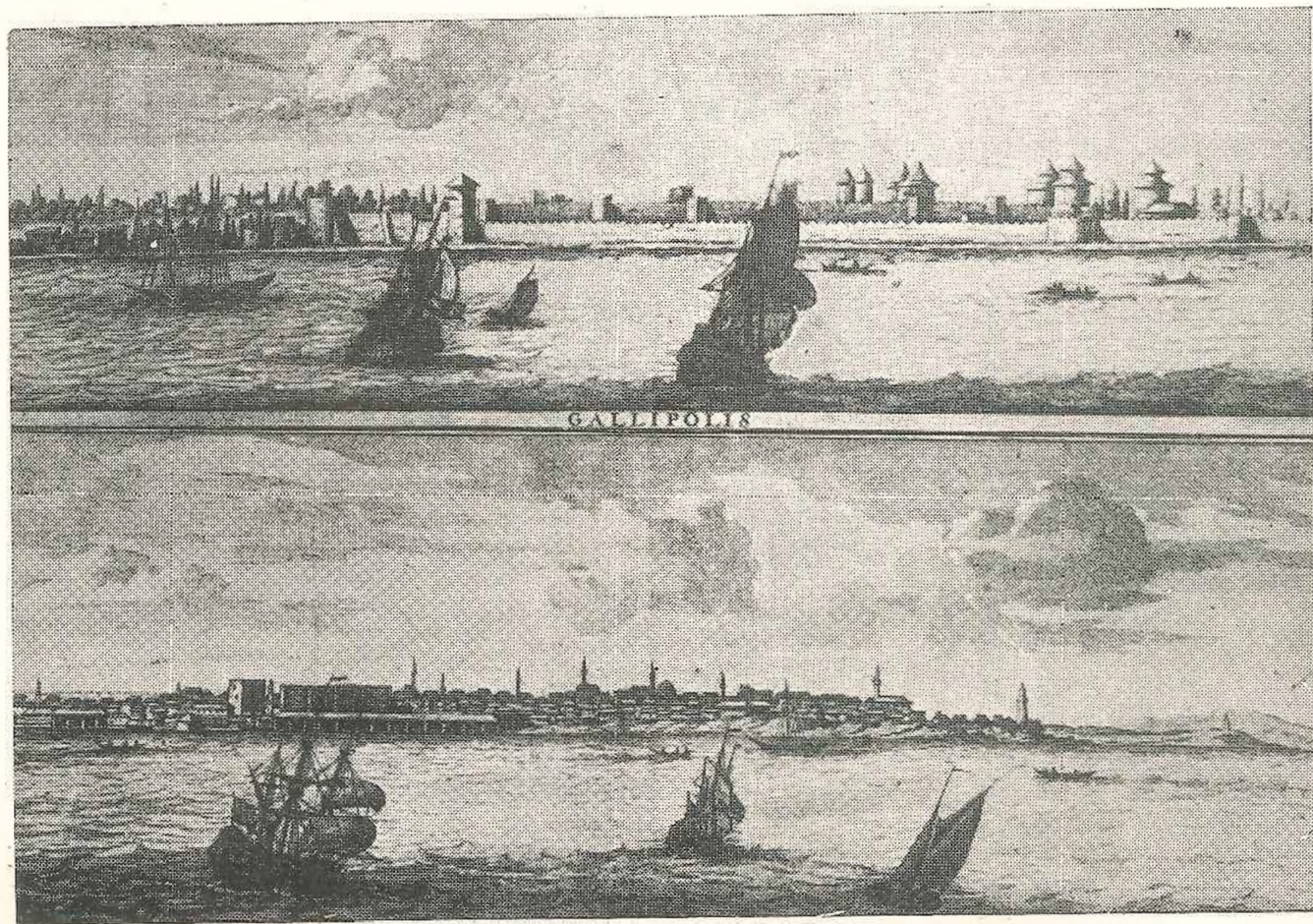
ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ
ΤΥΠΟΙΣ «ΤΑ ΧΡΟΝΙΚΑ»
1936—37

ΜΕΤΑ ΤΡΙΑ ΕΤΗ

Τὸ Ἀρχεῖον τοῦ Θρακικοῦ λαογραφικοῦ καὶ γλωσσικοῦ θησαυροῦ συνεπλήρωσεν αἰσίως καὶ τὸν τρίτον τόμον του. Ἡ ἐξασφάλις τῶν μέσων τῆς ἐκδόσεώς του εἶναι τραγωδία. Ἡ ἀδιαφορία τῶν Θρακῶν ἰδιαιτέρως, νὰ ἐνισχύσουν ἓνα ἔργον τοιοῦτον, τοῦ ὁποίου παραγνωρίζουν τὸν σκοπὸν ἢ δὲν θέλουν νὰ σκεφθοῦν τὴν σημασίαν του εἶναι ἀποκαρδιωτικὴ. Πολλοὶ ἐξ αὐτῶν παρακληθέντες νὰ συνεισφέρουν ἓνα ἑκατοντάδραχμον καὶ νὰ λάβουν τὸν τόμον, ἀπέπεμψαν τὸν ἀνθρώπον μας πρὸς τοὺς τὸν ἔφερε μέχρι τῆς ἐξωθύρας των, ἄλλοι λαβόντες αὐτὸν ταχυδρομικῶς ἠρνήθησαν ὅτι τὸν ἔλαβον, ἄλλὰ καὶ δὲν ἐδέχθησαν τὸ Ἀρχεῖον προσφερόμενον διὰ δευτέραν φοράν, ἄλλοι ἐπῆραν τὸν Α' τόμον καὶ ἔστειλαν ὀπίσω τὸν Β', ἄλλοι τὸν ἐκράτησαν καὶ δὲν ἐπλήρωσαν, ἄλλοι τὸν ἐδέχθησαν τὸν κακομετεχειρίσθησαν καὶ τὸν ἔστειλαν ὀπίσω. Ἀλλὰ καὶ εἰς τὰ βιβλιοπωλεῖα ἐλάχιστα ἐπωλήθησαν ἢ ἠγοράσθησαν ἀπὸ τοὺς βιβλιοφίλους Ἕλληνας. Γνωρίζομεν ὅτι τῶν ἔργων αὐτῶν ἡ ζωὴ εἶναι δυσχερεσιᾶτη. Ἐν τούτοις ὁ σκοπὸς πρέπει νὰ ἐκπληρωθῇ ἐπὶ θυσίᾳ ἐνὸς ἀτόμου, πρὸς ἀναλαμβάνει νὰ φέρῃ εἰς πέρας ἐργασίαν δυσχερεσιᾶτην ἀλλ' ἀναγκαιοτάτην καὶ χρησιμοτάτην.

Τὴν ἀχαρακτήριστον ἀδιαφορίαν τῶν τετρακοσίων Θρακῶν πρὸς τοὺς χρειάζονται νὰ διατηρήσουν μὲ τὸ ἑκατοντάδραχμόν των εἰς τὴν ζωὴν τὸ Ἀρχεῖον, εὐτυχῶς ἀναπληροῖ ἢ προθυμία ἄλλων, οἱ ὅποιοι καὶ τοὶ ξένοι πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦ ἔργου, εὐμενῶς κρίνοντες τὴν ἀξίαν του, συνεισέφεραν καὶ συνεισφέρουν διὰ τὴν διατήρησίν του ἐν τῇ ζωῇ, ἐφ' ὅσον θὰ δυνάμεθα ἐργαζόμενοι ὅλως ἀνιδιοτελῶς καὶ μὲ πολλὰς ἀτομικὰς θυσίας, νὰ δημοσιεύωμεν καθ' ἕκαστον ἔτος ἓνα τόμον τοῦ ἔργου τούτου.

Εἰς τοὺς εὐεργέτας τούτους ἐκφράζομεν τὴν εὐγνωμοσύνην μας, τὴν εὐγνωμοσύνην τῆς ἐπιστήμης, τὴν εὐγνωμοσύνην τῆς ἀπροσώπου, τῆς δουλωμένης Θράκης.

Τὸ φρούριον (πύργος) καὶ ἡ πόλις τῆς Καλλιπόλεως τοῦ 16ου αἰῶνος
Ἐκ τῆς συλλογῆς *Jordan Bassermann* τοῦ Ἐθνολ. Μουσείου

ΣΤΕΝΙΜΑΧΟΣ ἢ ΣΤΕΝΗΜΑΧΟΣ;

§ 1. Πολλοὶ τῶν νεωτέρων Ἑλλήνων γράφουσι τὸ ὄνομα τῆς μέχρι ἐσχάτων ἑλληνικωτάτης ταύτης ἐπὶ τῆς Ροδόπης πόλεως διὰ τοῦ *η* καὶ οὐχὶ διὰ τοῦ *ι*, ὡς εἶναι ἡ ἱστορικὴ αὐτοῦ γραφή, δυναμένη καὶ γλωσσικῶς νὰ αἰτιολογηθῇ. Ἡμεῖς διετηρήσαμεν τὴν ἱστορικὴν τοῦ ὀνόματος γραφὴν ἐν τῇ περὶ τῆς πόλεως μονογραφίᾳ¹⁾ καὶ τῷ σχετικῷ τῆς μεγάλης Ἑλληνικῆς Ἐγκυκλοπαιδείας ἄρθρῳ, συνιστῶμεν δὲ αὐτὴν καὶ εἰς πάντας τοὺς ἀσχολουμένους ἢ ἀσχοληθησομένους πως περὶ τὸ τῆς πόλεως παρελθόν. Τὸ ὄνομα τῆς πόλεως ἦτο συνυφασμένον μετὰ τοῦ Ἑλληνισμοῦ τῆς, ἐκλιπόντος δὲ ἤδη αὐτοῦ συνεκλείπει καὶ ἐκεῖνο ἐν τῷ μέλλοντι ὡς ἀσύμφυλον. Ἀπὸ τοῦ παρελθόντος ἔτους (1935) βασιρικῶ διατάγματι ἡ πόλις μειωνομάσθη Ἀσένωφ - γράδ (Ἀσενόπολις) πρὸς τιμὴν τοῦ τσάρου τῶν Βουλγάρων Ἰβάν Ἀσέν II.

Τὸ ὄνομα Στενίμαχος ὡς τοπωνύμιον ἀπαντᾷ κατὰ πρῶτον ἐν τῷ πρωτοτύπῳ ἑλληνικῷ κειμένῳ τοῦ τριγλώσσου ἐπὶ μεμβράνης τυπικοῦ τῆς παρακειμένης εἰς τὴν πόλιν Βυζαντιακῆς μονῆς τῆς Παναγίας τῆς Πετριτσονιτίσης (Βασκόβου). Τὸ τυπικὸν συνταχθὲν ἐν ἔτει 1083, ὅποτε ἡ πόλις ἦτο ἄσημον χωρίον, καὶ φέρον τὰς ὑπογραφὰς τοῦ τε ἰδρυτοῦ τῆς μονῆς Γρηγορίου Πακουριανοῦ, μεγάλου τῆς Δύσεως δομestίκου, καὶ τοῦ παρεπιδημοῦντος τότε ἐν Φιλιππουπόλει πατριάρχου Ἱεροσολύμων Εὐθυμίου καὶ κεκυρωμένον διὰ χρυσοβούλλου ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Ἀλεξίου τοῦ Κομνηνοῦ²⁾ ἐφνύλασσετο ἐν τῇ μονῇ ὡς κόρη ὀφθαλμοῦ ὑπὸ τῶν μοναχῶν τῆς. Ἐν αὐτῷ τὸ ὄνομα γράφεται ἀείποτε διὰ τοῦ *ι* καὶ οὐχὶ διὰ τοῦ *η*, ὅπερ εἶναι ἀναμφήριστος ἀπόδειξις τῆς ἔκπαλαι αὐτοῦ γραφῆς διὰ τοῦ *ι*.

Εἶναι ἀληθὲς ὅτι τὸ πρωτότυπον τοῦτο τυπικὸν ἐξηφανίσθη ἀπὸ τοῦ 1882, διεσώθη ὅμως εὐτυχῶς πιστὸν ἀντίγραφον τοῦ Ἑλληνικοῦ αὐτοῦ κειμένου, γενόμενον τῷ 1720 ὑπὸ τοῦ ἐπισκεψαμένου τὴν μονὴν πατριάρχου Ἱεροσολύμων Χρυσάνθου, «ἧς τινος (βίβλου) καὶ τὸ ἴσον μεταγραφὲν ἔλαθον σὺν ἐμοί» κατὰ σημείωσιν τοῦ αὐτοῦ, καὶ παράφρασις τις χειρόγραφος αὐτοῦ εἰς τὴν ἀπλοελληνικὴν γενομένη τῷ 1780 χάριν τῶν πατέρων τῆς μο-

1) Μυρτ. Ἀποστολίδου, ὁ Στενίμαχος, ἦτοι συνοπτικὴ τῆς πόλεως Στενιμάχου ἱστορία ἀπὸ τῶν παλαιῶν μέχρι τῶν καθ' ἡμᾶς χρόνων, Ἀθῆναι 1929.

2) Τοῦ αὐτοῦ, ἡ ἐπὶ τῆς Ροδόπης μονὴ τῆς Παναγίας τῆς Πετριτσονιτίσης, Θρακικὰ Ἀθηνῶν τόμ. VII, ἐξ. 1936.

νῆς διὰ τὸ ἀκατάληπτον τῆς ἀρχαϊζούσης τοῦ πρωτοτύπου γλώσσης κατὰ τὴν τοῦ παραφραστοῦ σημείωσιν. Καὶ τὸ μὲν ἀντίγραφον τοῦ πρωτοτύπου τυπικῶ ἀνακαλυφθὲν ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τῆς Ἀκαδημίας τῶν ἐπιστημῶν τοῦ Βουκουρεστίου ἐξεδόθη τῷ 1904 ὑπὸ τοῦ Louis Petit ἐν τοῖς Βυζαντινοῖς χρονικοῖς τῆς Πετροπόλεως¹⁾, ἡ δὲ εἰς τὴν ἀπλοελληνικὴν παράφρασις αὐτοῦ μελετηθεῖσα καὶ ἐντιγραφεῖσα ὑπὸ τοῦ Στενιμαχίτου φιλολόγου Γ. Μουσαίου ἐξεδόθη ἐν ταῖς ἐναισίμοις διατριβαῖς τοῦ πανεπιστημίου τῆς Ἰένης τῷ 1888²⁾. Ἐν ἀμφοτέραις ταῖς ἐκδόσεσι διετηρήθη ἡ διὰ τοῦ ι γραφὴ τοῦ ὀνόματος.

Τῆς αὐτῆς γραφῆς (διὰ τοῦ ι) γίνεται χρῆσις καὶ ὑπὸ τῶν Βυζαντινῶν συγγραφέων τοῦ 13ου καὶ τοῦ 14ου αἰῶνος, ὅσάκις μνημονεύουσιν οὗτοι τὴν πόλιν, ἣτοι ὑπὸ τῶν ἱστοριογράφων Γ. Ἀκροπολίτου (περὶ τὰ μέσα τοῦ 13ου αἰῶνος), Κατακουζηνοῦ (+ 1383) καὶ Παχυμέρους (+ 1310), ὅστις γράφει *Σθενίμαχον* καὶ τοῦ στιχουργοῦ χρονογράφου Ἐφραίμ μοναχοῦ (κατὰ τὸν 14ον αἰῶνα), ὅστις γράφει καὶ ἅπαξ *Στενόμαχος*. Ὡσαύτως καὶ ἐν τοῖς πατριαρχικοῖς ἐπὶ τουρκοκρατίας γράμμασι καὶ ἐν τοῖς πρακτικοῖς τῶν παλαιῶν κωδίκων τῆς ἱερᾶς μητροπόλεως Φιλιππουπόλεως, τὸ ὄνομα γράφεται διὰ τοῦ ι

§ 2. Οὕτω ἐν τῷ προειρημένῳ τυπικῷ τὸ μὲν ὄνομα *Στενίμαχος* ἀπαντᾷ ἑξάκις, τὸ δὲ τοπωνυμικὸν ἐπίθετον *Στενιμαχίτης* ἅπαξ, ἐξ οὗ φαίνεται ὅτι τὸ *Στενιμαχιώτης* εἶναι μεταγενέστερον. «Δέδωκα καὶ . . . τὸ χωρίον τὸ ἐπονομαζόμενον *Στενίμαχος* σὺν τοῖς παρ' ἐμοῦ κτισθεῖσιν ἐν αὐτῷ δυσὶ κάστροις». «Κάτωθεν δὲ τοῦ χωρίου τοῦ ὀνομαζομένου *Στενιμάχου* ἐπάνωθεν τῶν δύο ὁδῶν ἐκτίσθη ἐν ξενοδοχεῖον». «Διατάσσομαι οὖν καὶ διορίζομαι ἐκ τῶν προσόδων τοῦ ρηθέντος χωρίου τοῦ *Στενιμάχου* δοῦναι . . .». «Μυλώνων τῶν ὄντων ἐν *Στενιμάχῳ*». «Αἱ ἀποδείξεις τῶν πανηγυριστῶν τοῦ *Στενιμάχου*». «Καθὼςπερ καὶ ὁ *Στενιμαχίτης*». «Ἐν τῷ *Στενιμάχῳ*»³⁾

Παρὰ τῷ Γ. Ἀκροπολίτῃ: «*Στενίμαχος* γὰρ καὶ *Τζέπαινα* καὶ ὅσα ἦν τῷ τῆς Ροδόπης ὄρει παρακείμενα, πολίχνιά τε καὶ κωμοπόλεις ὑπόφορα τούτω γεγένηται καὶ ὄρος αὐτῷ τε (δηλ. Ἰωάννη τῷ Βατάτῃ) καὶ τοῖς Βουλγάροις Ἐβρος ἦν ποταμός»⁴⁾. «Κατεσχέθη (ὑπὸ τοῦ Βουλγάρου βασιλέως Μιχαήλ) μὲν οὖν ἐκ τοῦ παραντίκα *Στενίμαχος*, *Πριστίτζα*, *Κρυτζιμός*, *Τζέ-*

1) *Louis Petit*, Typikon de Grégoire Pacourianos pour le monastère de Petrizos (Βακόβο) en Bulgarie. ἔτ. 1904, Βυζαντινὰ χρονικά, παράρτημα τόμ. XI, ἀρ. 1.

2) Γ. Μουσαίου, Γ. Πακουριανός, μέγας δομέστικος τῆς Δύσεως καὶ τὸ ὑπ' αὐτοῦ τυπικὸν τῆς μονῆς τῆς Θεοτόκου τῆς Πετριτσονιτίσσης, ἔτ. 1888, Λειψία, ἐν ταῖς *Dicertationes philologicae Jenenses*.

3) *Louis Petit* τοπικὸν κτλ. κεφ. II, XXIX, ἐν τῷ ἀκροτελευτῷ καὶ τῷ προοιμίῳ.

4) Γ. Ἀκροπολίτου, χρον. συγγρ. § 44, σελ. 84.

παινα καὶ τὰ ἐν τῷ Ἀχριδῶ ξύμπαντα πλὴν Μπενακίου· τοῦτο γὰρ καὶ μόνον ὑπὸ Ρωμαίων πεφύλακται» (1). «Ἐπιπλοὶ καὶ ὁ βασιλεὺς (Θεόδωρος Λάσκαρις Βος) τὸν περὶ αὐτὸν συναθροίσας λαὸν ἐπὶ τὰ ἐν τῇ Ροδόπῃ ἤδη κενώρηκε καὶ εἶλε μὲν Περισιτίζαν τοῖς μηχανήμασι καὶ μετ' αὐτὴν τὸν Στενίμαχον καὶ ἐπὶ τούτοις τὸν Κρουτζιμόν ὀχυρώματα ταῦτα πάντα καὶ εἰς πρόσωπον κείμενα τοῦ τῆς Ροδόπης ὄρους καὶ τὰ ὀπίσω πάντα φυλάττοντα ἀφίκετο δὲ καὶ εἰς Τζέπαιναν ἐν ἀκμῇ χειμῶνος» (2). «Καὶ γὰρ ὅση μὲν ἡμῖν ὁδὸς ἐστὶν ὀπίσθεν εἰς τὴν Ἀδριανοῦ, τοσαύτη καὶ ἔμπροσθεν εἰς τὸ τοῦ Στενιμάχου ἄστου καθέστηκε καὶ ὡσπερ ἐκεῖ τῶν χρειωδῶν εὐμοιρῆσαι ἔχομεν, οὕτω δὴ καὶ εἰς τὸν Στενίμαχον» (3).

Παρά τῷ Ἐφραίμ: «Καὶ τῆς Φιλίππου τὴν ἐπαρχίαν φθάσας—Στενίμαχον φρούριον εἶλεν ἐκ μάχης» (4). «Ὁς (δηλ. ὁ Βούλγαρος βασιλεὺς Μιχαήλ) εἶλεν Στενίμαχον, Τζέπαιναν, Οὔστραν» (5). «Καὶ βασιλεὺς δ' ἔξεισι κατὰ Ροδόπης—καὶ Στενίμαχον, Κρουτζιμόν, Περισιτίζαν—ἐπανασφῆζει κράτει Αὐσονῶν» (6). «Εἶτα κατηῤῥξεν ἀμαχεὶ στεφηφόρος—Στενομάχου τε Τζεπαίνης πολικνίων—χώρας τε πάσης πρὸς Ροδόπη κειμένης» (7).

Παρά τῷ Κατακουζηνῷ: «Τῶν κατὰ τὴν Ροδόπην ἐπαρχιῶν Στενιμάχου καὶ Τζεπαίνης» (8). «Καὶ παρὰ Βρουεννίῳ διὰ τὴν Στενιμάχου καὶ τῶν ἄλλων πόλεων φυλακὴν κατελείποντο ἱκανοί» (9). «Ἐτι δὲ ἐν Ροδόπῃ ἐτέρας οὔσης ἐπαρχίας Ρωμαίοις ὑπηκόου Στενιμάχου καὶ Τζεπαίνης» (10). «Ὁ δὲ (βασιλεὺς τῶν Βουλγάρων Ἀλέξανδρος) ὑπέσχετο, ἂν μισθὸν αὐτῷ παρέχωσι τῆς συμμαχίας τὰς κατὰ Στενίμαχον καὶ Τζέπαιναν πόλεις καὶ μείζους καὶ ἐλάττους καὶ τὴν ἐν ταύταις ἐγκαθιδρυμένην στρατιάν. Ἦσαν δὲ ἐννέα· ἡ Τζέπαινα καὶ ὁ Κρουτζιμός, ἡ Περισιτίζα, ἡ ἁγία Ἰουστίνη, ἡ Φιλιππούπολις, πόλις θαυμαστὴ καὶ μεγάλη, ὁ Στενίμαχος, ὁ Ἀετός, ὁ Μπέαδος, ὁ Κόσνικος» (11).

Παρά τῷ Παχυμέρει: «Καὶ ἠλίσκετο μὲν Φιλιππούπολις, ἐκρατεῖτο δὲ Στενίμαχον φρούριον καὶ ἅπας ὁ ἔξω τοῦ Αἴμου ζυγὸς συγκατείχετο» (12).

Ἐκ τῶν ἐπὶ τουρκοκρατίας πατριαρχικῶν γραμμῶν, ἐν οἷς μνημο-

1) Αὐτόθι § 54, σελ. 114.

2) Αὐτόθι § 57, σελ. 120.

3) Αὐτόθι § 59, ἔκδ. Βόννης.

4) Ἐφραίμ μοναχοῦ, Ἀλέξιος Ἄγγελος 6496.

5) Τοῦ αὐτοῦ, Θεόδωρος Λάσκαρις, 8966.

6) Αὐτόθι, 8982.

7) Τοῦ αὐτοῦ, Ἰωάννης Βατάτσης, 8510, ἔκδ. Βόννης.

8) Κατακουζηνοῦ, ἱστορ. I § 27, σελ. 135.

9) Αὐτόθι, I § 36, σελ. 177.

10) Αὐτόθι, III, § 66, σελ. 405.

11) Αὐτόθι, III, § 66, σελ. 406, ἔκδ. Βόννης.

12) Παχυμέρους, Μιχαήλ Παλαιολόγος III, § 18, σελ. 210, ἔκδ. Βόννης.

νεύεται ὁ *Στενίμαχος* καὶ γράφεται διὰ τοῦ *ι*, ἀναφέρω τὸ ἀπὸ ζρλς' (1628) τοῦ πατριάρχου Λουκάρεως (τετράκις) (1) καὶ τὸ ἀπὸ 1749 τοῦ πατριάρχου Παῖσιου (2) (ἄπαξ). Ἐκ δὲ τῶν παλαιῶν τῆς ἱερᾶς μητροπόλεως Φιλιππουπόλεως κωδίκων τὸ ἀπὸ 26 Ἰθρίου 1781 πρακτικὸν διορισμοῦ τοῦ ἡγουμένου τῆς μονῆς Βατοκόβου Μακαρίου, ἐν ᾧ μνημονεύονται τρεῖς οἱ προεστῶτες καὶ τζορπατζῆδες τῆς πολιτείας Στενιμάχου καὶ Ἀμπελιάνου (3) καὶ τὴν ἀπὸ 1 Ἀπριλίου 1821 ἐγγυητικὴν κοινήν πρὸς τὸν πατριάρχην Γρηγόριον τῶν Φιλιππουπολιτῶν ἐπιστολήν, ἐν ἣ ὑπογράφονται καὶ τέσσαρες πρόκριτοι ἐκ κωμοπόλεως Στενιμάχου.

§ 3. Ἐλθωμεν νῦν εἰς τὴν ἴδρυσιν τοῦ πολίσματος καὶ τὴν ἐτιμολογίαν τοῦ ὀνόματος Στενίμαχος, περὶ ἧς ἱκανὰ μέχρι τοῦδε ἐγράφησαν καὶ ἐξ ἧς ἀναμφιβόλως ἐξαρτᾶται καὶ ἡ γραφὴ αὐτοῦ. Ὑπῆρχε παράδοσις παρὰ τοῖς Στενιμαχίταις ἱκανῶς παλαιά, ἀγνώστου ὄντος ὑπὸ τίνοσ καὶ πῶς πλασθεῖσα, ὅτι οὗτοι ἦσαν ἀποικοὶ τῶν ἐν Εὐβοίᾳ Ἰστιαίων, ἀποικησάντων εἰς τὴν Ροδόπην κατὰ τὰ μέσα τοῦ πέμπτου π. Χ. αἰῶνος. Ὁ ἱατρὸς καὶ καθηγητὴς τοῦ ἐν Ἀθήναις Ὀθωνείου Πανεπιστημίου Ἀναστάσιος Γεωργιάδης Λευκίας γεννηθεὶς ἐν Φιλιππουπόλει, ἀλλ' ἔλκων πατρόθεν τὴν καταγωγὴν ἐκ Στενιμάχου πρῶτος ἀναφέρει τὴν παράδοσιν ταύτην καὶ νομίζει ὅτι τὸ ὄνομα Στενίμαχος εἶναι παραφθορὰ τοῦ ἀρχικοῦ ὀνόματος Ἰστιομάχη ἢ Ἰστιομάχεια ἐκ τοῦ Ἰστιέων μάχη. «Φασὶ δὲ Ἰστιέων τῶν ἐν Εὐβοίᾳ ἀποικίαν εἶναι, οἱ δὲ Ἰστιεῖς Ἀθηναίων ἀποικοὶ. Ἐπὶ γὰρ Περικλέους ὑπὸ Ἰστιέων (ὡς πού τούτου καὶ Πλούταρχος μέμνηται) ἕξ χιλιάδες ἀποίκων εἰς τὰ παράλια τῆς Θράκης ἐστάλησαν· καταράντων δὲ αὐτῶν τρισχίλιοι μὲν ἐν τοῖς παραλίοις μέιναντες τὴν νῦν Ξάνθην καλουμένην πόλιν συνώκησαν, οἱ δ' ἄλλοι τὴν Ροδόπην ὑπερβάντες καὶ τοὺς κατοίκους μάχη κρατήσαντες ἐνταῦθα ἰδρύθησαν, ἐκ τοῦ πράγματος τῆ πόλει τοῦνομα δόντες· ἐκ γὰρ τοῦ Ἰστιέων καὶ μάχη οὕγκεται. Ταύτης τῆς μικρᾶς ἱστορίας ἔδοξέ μοι μνησθῆναι, οὐ μόνον ἐπεὶ παντάπασιν ἐστὶν ἀγνώστος, ἀλλ' ἐπεὶ κἀγὼ πρὸς πατρός ἐντεῦθεν ἔλκω τὸ γένος. Ἰστιομαχεὺς γὰρ ἦν ὁ πατήρ· εἰκοσαετῆς δὲ εἰς Φιλιππούπολιν μετοικήσας καὶ γυναικὶ συζευχθεὶς μέχρι τέλους τοῦ βίου διέτριψε. Διὸ καὶ θρεπτήρια τῆ πόλει, κατ' Ἀρτεμίδωρον τὸν Δαλδιανὸν φάσαι, οὔση μοι πατρίδι πρὸς πατρός ταῦτα ἀποδίδωμι».

Κατὰ ταῦτα λοιπὸν ὁ πρῶτος καὶ ἀρχαιότατος συνοικισμὸς ἐκλήθη

1) *Louis Petit*. ἔνθα ἀνωτέρω, ἐν τῇ εἰσαγωγῇ, σελ. XXIII, 18) αὐτόθι.

2) Κῶδιξ Κυρίλλου (1781—1845), σελ. α'. 20) αὐτόθι, σελ. ξθ'. ἴδε καὶ *Μυρτ. Ἀποστολίδου*, ὁ ἀπὸ Σηλυβρίας Φιλιππουπόλεως μητροπολίτης Παῖσιος § 7, ἐν τοῖς Θρακικοῖς Ἀθηνῶν, τόμ. Γ', ἔτ. 1932.

3) ἴδε: *Μυρτ. Ἀποστολίδου*, Ἀν. Γεωργιάδης Λευκίας, Παράρτ. Γ'. τόμ. Θρακικῶν, ἔτ. 1931, σελ. 120—125.

Ἰστιέων (Ἰστι(αι)έων) μάχη, ἔξ οὗ Ἰστιομάχη καὶ Ἰστιομάχεια, (πρὸβλ. Λυσιμάχεια), ὃ κάτοικος Ἰστιομαχεύς, οὗ τὸ θηλυκὸν Ἰστιομαχίς. Εἶτα σὺν τῷ χρόνῳ κατὰ παραφθορὰν καὶ παρετυμολογίαν ἐκ τοῦ ἐν στενῷ ἢ ὑπὲρ τοῦ στενοῦ μάχη ἐγένετο Ἰστινήμαχον, Στινήμαχον, Στενήμαχον καὶ Στανήμαχον κατ' οὐδέτερον γένος, ὡς ἤδη ἐπὶ τῶν χρόνων τοῦ Λευκία ἐκαλεῖτο ἢ πολίχνη. (1) Τὰ αὐτὰ ἀναφέρει καὶ ὁ Γ. Τσουκαλᾶς: «ἐκ τοῦ Ἰστιέων καὶ μάχης οἱ μὲν ἐπωνομάσθησαν Ἰστιομαχεῖς, ὃ δὲ τόπος Ἰστιομάχη καὶ κατὰ παραφθορὰν τῆς συνθέτου ταύτης λέξεως Ἰστινήμαχος καὶ Στινήμαχος καὶ Στενήμαχος ἐκλήθη», (2) κατὰ θηλυκὸν γένος καὶ προσεπάγει καὶ ἐπιγραφὴν μαρμαρίνου ἀναγλύφου, παριστῶντος γυμνὸν ἵππεά ἐπὶ Πηγάσου καὶ ὑπὸ τὸν ἵππον δελφίνα, εὗρεθέντος δὲ κατὰ τὰ μέσα τοῦ παρελθόντος αἰῶνος κατὰ τὴν ἐκκοκαρῆν ὑπογείου ἐν τῇ πόλει. (3)

Κατὰ τι δὲ στιχουργημα τοῦ διευθυντοῦ τῆς Ἑλληνικῆς σχολῆς Στενιμάχου Κωνστ. Σαϊτίδου ἐν ἔτει 1849 ἀναφερόμενον εἰς τὴν παλαιὰν Ἑλληνικὴν τῶν Στενιμαχιτῶν καταγωγὴν τὸ ὄνομα τῆς πόλεως Στενήμαχος προῆλθεν ἐκ τοῦ στενὴ μάχη, ἣν συνεκρότησαν πάλαι ποτέ, προφανῶς κατὰ τὴν προειρημένην παράδοσιν, οἱ ἔποικοι Ἑλληνες πρὸς τοὺς Ἰθαγενεῖς βαρβάρους, οὓς ἐκδιώξαντες ἴδρυσαν τὸ πόλισμα :

«Κι' οἱ ἰδικοί μας προπάτορες, σὺν ἀφῆκαν τὴν πατρίδα,
τῶν Χαρίτων τὴν εἰσίαν, ἄχ! τὴν γῆν τὴν Ἑλληνίδα,
ἐδῶ ἦλθον μὲ στενήν μάχην βαρβάρους νὰ ἐξώσουν
καὶ ἐκ ταύτης τὸν Στενήμαχον ἐξῆς νὰ στερεώσουν...» (4).

Ἡ παράδοσις ὅμως αὕτη δὲν ἔχει βάσεως ἄτε ὑπ' οὐδενὸς τῶν ἀρχαίων συγγραφέων μνημονομένης ἀποικίας τῶν Ἰστιαιέων κατὰ τὰ μέρη τῆς Ροδόπης ταῦτα. Διότι ὁ μὲν Θουκυδίδης λέγει ἀπλῶς: «Ἐστιαίᾳ δὲ ἐξοικίσαντες (Ἀθηναῖοι) αὐτοὶ τὴν γῆν ἔσχον» (5) ὁ δὲ Διόδωρος: «Καὶ τὴν μὲν πόλιν τῶν Ἐστιαίῶν ἐλὼν (Περικλῆς) κατὰ κράτος ἐξέφυκε τοὺς Ἐστιαεῖς ἐκ τῆς πατρίδος» (6) καὶ ὁ Πλούταρχος: «Ἐστιαεῖς δὲ πάντας ἀναστήσας ἐκ τῆς χώρας (Περικλῆς) Ἀθηναίους κατέφυκε» (7). Τὸ παράδοξον δ' εἶναι ὅτι

1) Λευκίου Γ. Α. Λοιμοῦ ἀφορισμοί. Λευκία Παρισίων, ἔτ. 1832, Παρεκβολαί, σελ. 383, σημ. 3) Ἀυτόθι.

2) Τσουκαλᾶ Γ. Ἱστοριογραφικὴ περιγραφή τῆς ἐπαρχίας Φιλιππουπόλεως, Βιέννη, 1852, σελ. 50 § 64.

3) Ἀυτόθι, σελ. 53 § 69.

4) Βλ. Σκορδέλη,, Τὰ πρακτικὰ τῆς σχολῆς Στενιμάχου, Θεακικὰ Ἀθηνῶν, τόμ. Α'. ἔτ. 1928 σελ. 363.

5) Θουκυδίδου, I, 114, 3.

6) Διοδώρου, XII, 7.

7) Πλουτάρχου, βίος Περικλέους, XXIII.

καὶ αὐτὸς ὁ ἱστορικὸς Goldschmidt ἐν τῇ Ἑλληνικῇ του ἱστορία ὑπολαμβάνει τὸν Στενίμαχον ὡς πόλιν πολὺ παλαιὰν ἀνάγων τὴν ἴδρυσίν της εἰς τοὺς θρακικοὺς χρόνους, συνταυτίζει ὁμως ἐσφαλμένως πρὸς τὴν πρωτεύουσαν τῶν Ὀδρουσῶν τὴν Οὐσκοδάμαν (1), τὴν ἀνακτισθεῖσαν καὶ ὀχυρωθεῖσαν τῷ 127 ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Αἰλίου Ἀδριανοῦ καὶ ὀνομασθεῖσαν διὰ τοῦτο *Αἰλίαν* καὶ *Ἀδριανούπολιν*: «Πόλις ἀξιόλογος τῆς μεσογαίας Οὐσκοδάμα, νῦν *Στανίμακα*» (2).

Ὁ Κ. Οἰκονόμος οὐδὲν λέγει περὶ τῆς ἐτυμολογίας τοῦ ὀνόματος, ὅπερ γράφει ἀείποτε διὰ τοῦ *η* (Στενήμαχος), ἀνάγει ὁμως καὶ οὗτος τὴν ἴδρυσιν τοῦ πολισματος εἰς τοὺς ἑλληνικοὺς χρόνους: «καὶ ἔστιν αὕτη τε καὶ τὰ περίξ αὐτῆς χωρία, ὡς φαίνεται, ἀποικίαι τις ἑλληνική· διότι μεταχειρίζονται λίαν τῇ ἀφαιρέσει καὶ συγκοπῇ τῶν λέξεων, ἐν πολλοῖς δὲ καὶ τῇ συναλοιφῇ χρωῶνται, οἷον, τὸ *ιδικόν μου* — *δκόμ* λέγοντες» (3). Οὐδεμία ἀμφιβολία ὅτι καὶ οὗτος, ὁ πρῶτος τῆς ἐπαρχίας Φιλιππουπόλεως ἱστοριογράφος, οὐ ὁ πατὴρ ἦτο ἐξ Ἀμπελιάνου τοῦ Στενιμάχου, ἐγνώριζε τὴν περὶ Ἰστιαίων παράδοσιν.

§ 4. Ὁ Βλ. Σκορδέλης, Στενιμαχίτης, εἰκάζει (4) ὅτι ἡ πόλις, ἣτις κατ' ἄρσενικὸν γένος ὁ Στενίμαχος παρὰ τοῖς Βυζαντινοῖς ἀείποτε ἀπαντᾷ, (πρβλ. ὁ Ἀκράγας παρὰ τοῖς ἀρχαίοις), ἔλαβε τὸ ὄνομά της κατὰ τὸν μεσαῖωνα ἐκ τοῦ διασχίζοντος αὐτὴν ποταμοῦ, ὅστις πιθανῶς κατ' ἀρχὰς ἔφερε τὸ ὄνομα Στενίμαχος (5), προφανῶς ἐκ τοῦ στενομάχος, ἅτε μαχόμενος ἐν στενοῖς· διότι κατὰ τὴν διὰ τῆς διασφάγος ὀρητικὴν καὶ χειμαρρῶδη κάθοδόν του βοᾷ, οἰονεῖ παλαιῶν καὶ μαχόμενος πρὸς τοὺς παρασυρομένους ὑπ' αὐτοῦ λίθους. Τὸν μεσαιωνικὸν δὲ συνοικισμὸν ὑπολαμβάνει λείψανον ἀρχαιοτέρου ἑλληνικοῦ, στηριζόμενος ἐπὶ τῶν ἀποκαλυφθεισῶν ἐπὶ τόπου ἀρχαιοτήτων καὶ ἐπιγραφῶν καὶ τῆς ἰδιωματικῆς τῶν Στενιμαχιτῶν διαλέκτου, διασφύσεως πλείστως ἀρχαϊκὰς λέξεις. Πρὸς ἀπόδειξιν δὲ τούτου συντάξας ἐδημοσίευσε καὶ γλωσσάριον περιλαμβάνον διακοσίας τοιαύτας, ἐτυμολογικῶς ἀναγομένας.

1) *Marcellini*, XXVII, 4, 12. — *Jordanis, Romana*, ἐκδ. Mommsen, σελ. 28, 16. Ὑπὸ τῶν Βυζαντινῶν ὀνομάζεται καὶ Ὀρεσιὰς ἀναγομένης τῆς ἰδρύσεώς της εἰς τὸν Ὀρέστην υἱὸν τοῦ Ἀγαμέμνονος, ἴδε *Τζέτζη*, ἱστορ. 8, 953.

2) Παρεφθαρμένως γράφει *Στανίμακα*. Ἴδε, *Βλ. Σκορδέλη*, Πανδώρα, σελ. 423, ἔτος 1859-60.

3) *Οἰκονόμου Κ.*, Ἱστοριογεωγραφικὴ περιγραφὴ τῆς ἐπαρχίας Φιλιππουπόλεως Βιέννη, 1819, σελ. 51 § να'.

4) *Σκορδέλη Βλ.*, Θρακικαὶ μελέται, Λειψία, ἔτ. 1877, σελ. 28.

5) Ὁ ποταμὸς ὑπὸ τῶν ἑλλήνων Στενιμαχιτῶν ἔκαλεῖτο μέχρις ἐσχάτων ἀπλῶς ὁ ποταμὸς ἢ ὁ ποταμὸς τοῦ Στενιμάχου. Καὶ ὁ διελθὼν διὰ τῆς Φιλιππουπόλεως κατὰ τὸ 1534 περιηγητῆς Β. Ramberti καλεῖ αὐτὸν *Stanuch*, ὅπερ ἀναμφισβητήτως εἶναι παραφθορὰ τῆς λέξεως *Stanimak*—*Στανίμαχο(ν)*.

εἰς τὴν γλῶσσαν τῶν κλασσικῶν χρόνων, μηκέτι δὲ ἀλλαχοῦ λαλου-
 μένας (¹).

Ὁ δὲ Ἀργ. Δημητριάδης, Στενιμαχίτης καὶ αὐτός, διευθυντὴς τῆς κεν-
 τρικῆς Ἑλληνικῆς σχολῆς τῆς γενετείρας του, ὀρμώμενος ἐκ τῆς παντελοῦς
 ἑλλείψεως ἱστορικῶν περὶ τοῦ Στενιμάχου εἰδήσεων μέχρι τοῦ ἑνδεκάτου αἰῶ-
 νος εἰκάξει ὅτι τὸ πόλισμα εἶναι μεσαιωνικόν, προελθὸν ἐκ στρατιωτικῆς τι-
 νος ἀποικίας περὶ τοὺς χρόνους ἑκείνους· δηλ. ὁ ἀρχικὸς πυρὴν τοῦ πόλισμα-
 τος, ὅπερ ἀρχῆθεν ἦτο ὑπ' αὐτὸ τὸ φρούριον (²). ἀπετελέσθη ἐκ τῶν οἰκο-
 γενειῶν τῶν ἐν τῷ φρουρίῳ ἐγκατασταθέντων μονίμως στρατιωτικῶν ταγ-
 μάτων, τυχόντων αὐτοκρατορικοῖς διατάγμασι διαφόρων προνομιῶν (διανο-
 μῆς γαιῶν, ἀσυδοσίας, ἀποχῆς ἐκδήμων στρατειῶν κτλ.) πρὸς φρούρησιν τῆς
 τε διόδου καὶ τῆς ὑπερκειμένης πλουσιωτάτης τῆς Θεοτόκου τῆς Πετρισο-
 νιτίσης μονῆς, ἐν τῷ τυπικῷ ἧς τὸ πρῶτον μνημονεύεται. Τὴν ἐκ στρατιω-
 τικῶν δὲ καὶ πολεμικῶν προγόνων καταγωγὴν τῶν Στενιμαχιτῶν διαπιστοῖ
 καὶ ὁ ἐκ κληρονομίας ἀρτίφιλος καὶ φιλόπατρις αὐτῶν χαρακτήρ. Τὸ ὄνομα
 δὲ Στενίμαχος ἐτυμολογεῖ ἐκ τοῦ μεταξὺ τοῦ πόλισματος καὶ τῆς μονῆς στε-
 νοῦ καὶ μακροῦ χώρου, δι' οὗ ὄρει ὁ ἀνώνυμος θεωρούμενος ποταμός, τ. ἔ.
 ἐκ τοῦ στενὸν-μῆκος ἐγένετο Στενόμακος, οἷονεὶ Στενόμακρος, ἐξ οὗ κατὰ
 μεταβολὴν Στενόμαχος—Στενίμαχος (³).

Τὴν εἰκασίαν ταύτην ἀντέκρουσεν ὁ Βλ. Σκορδέλης, οὗ ἡ γνώμη προε-
 μνημονεύθη, ὑπολαμβάνων ὡς ἄλογον τὴν ἐκ στρατιωτικῶν, ὡς παντοδαπῶν
 τῆς Βυζαντιακῆς αὐτοκρατορίας μισθοφόρων, προέλευσιν τῶν ἀμειγῶν Ἑλ-
 λήνων Στενιμαχιτῶν, πλάνην δὲ τὸ νομίζειν ὅτι αἱ πόλεις καὶ οἱ συνοι-
 κισμοὶ ἐν γένει λαμβάνουσιν ὑπαρξιν, ἀφ' οὗ χρόνου μνημονεύονται ὑπό-
 τινος σγγγραφέως, διότι ἐνδέχεται νὰ ὑπάρχωσιν ἀπ' αἰώνων καὶ νὰ μὴ
 δοθῇ ἀφορμὴ πρὸς ἀναγραφὴν που τοῦ ὀνόματός των. Ὡσαύτως ἀπέκρουσε
 καὶ τὴν ἐκ τοῦ στενόμακος—στενόμακρος κατὰ μεταβολὴν ἐτυμολογίαν τοῦ
 ὀνόματος, καθ' ὅσον ἐκ κοινοτάτου γνωρίσματος, ὡς εἶναι τὸ μῆκος καὶ ἡ
 στενότης διασπάγος καὶ ποταμοῦ, δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ προέλθῃ χαρακτη-
 ριστικὸν ὄνομα. (⁴)

1) Καζάξη Ν., Ὁ Ἑλληνισμὸς ἐν τῇ χερσονήσῳ τοῦ Αἴμου, Ἀθῆναι, ἔτ. 1899,
 σελ. 138.

2) Τοῦτο μαρτυρεῖ καὶ ὁ *Ville-Hardouin*, *La conquête de Constantinople*
 §§ CI, ἐκδ. Wally, Paris.

3) Δημητριάδου Ἀργ., Σύντομος περιγραφὴ Στενιμάχου, Ἀνατολικὴ ἐπιθεώρη-
 σις Ἀθηναίων, ἔτ. 1885, Ἰανουαρ. 15. Ὡσαύτως τοῦ αὐτοῦ, Περιγραφὴ Στενιμάχου,
 αὐτόθι, ἔτ. 1885, Ἰανουαρ. 22. Ἀπάντησις εἰς τὰς περὶ Στενιμάχου ἐπανορθώσεις τοῦ
 Βλ. Σκορδέλη, αὐτόθι, ἔτ. 1885, Φεβρουαρίου 26.

4) Σκορδέλη Βλ. Ἐπανορθώσεις τινὲς περὶ Στενιμάχου, αὐτόθι, ἔτ. 1885,
 Φεβρουαρ. 19.

§ 5. Ὁ λόγιος Βούλγαρος P. Tsilew (1) ἀφορῶν εἰς τὴν ἀνώμαλον σύνθεσιν τῆς λέξεως *Στενήμαχος* ἢ *Σθενίμαχος* ἀντὶ τῆς ὁμαλῆς *Στενόμαχος*, διότι εἰς πάντα τὰ ἀπὸ τοῦ ἐπιθέτου στενός σύνθετα, τὰ ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων μέχρι τῶν καθ' ἡμᾶς χρόνων ἐσχηματισμένα, τὸ συνδεδεικνὸν φωνῆεν εἶναι *ο* καὶ οὐδέποτε *η* ἢ *ι* καὶ ἐρειδόμενος εἰς τε τὴν παρὰ τοῖς Βυζαντινοῖς ἀείποιε διὰ τοῦ *ι* γραφήν καὶ εἰς τὴν παρὰ Παχυμέρει διὰ τοῦ *σθε* ἀντὶ *στε* «Σθενίμαχον φρούριον», (2) φρονεῖ ὅτι τὸ ὄνομα ἦτο ἀρχῆθεν *Σθενίμαχος*. Οὕτω ἡ λέξις εἶναι κατ' αὐτὸν σύνθετος ἐκ τοῦ *σθένος* καὶ *μάχομαι* (=ὁ μετὰ σθένους, σθεναρῶς, ἀνδρείως μαχόμενος), τὸ δὲ συνδεδεικνὸν φωνῆεν *ι* ἐρμηνεύεται κατ' ἀναλογίαν τοῦ ἐν τοῖς μετὰ τῆς λέξεως *κάλλος* συνθέτοις, ἀρχαίοις τε καὶ νεωτερικοῖς, οἷον *Καλλίστρατος*, *Καλλίμαχος*, *καλλιγράφος* καὶ τὰ παρόμοια. Ἡ τοῦ φθόγγου *σθ* εἰς *στ* τροπὴ ἐγένετο ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων κατὰ τὸν μεσαῖωνα ἤδη κατὰ Βουλγαρικὴν ἐπίδρασιν (προβλ. καὶ *Ξάνθη—Ξάντη*), τῶν Σλαυικῶν γλωσσῶν στερουμένων τοῦ φθόγγου *θ* καὶ τρεπουσῶν αὐτὸν εἰς τὸ ψιλὸν *τ*.

Ἡ γνώμη αὕτη εἶναι ἀξία προσοχῆς καὶ δὲν στερεῖται πιθανότητος. Ἄλλὰ τὸ ὄνομα ἀρχῆθεν δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἦτο γλωσσικῶς ὀρθῶς *Σθενίμαχος*. ὡς νομίζει ὁ Tsilew, ἀλλὰ μόνον *Σθενέμαχος*, διότι πάντα τὰ μετὰ τοῦ *σθένος* ὡς πρώτου συνθετικῆς σύνθετα ὀνόματα ἔχουσιν ἐν τῇ δευτέρᾳ συλλαβῇ τὸ φωνῆεν τοῦ θέματος *ε* καὶ οὐχὶ *ι*, οἷον: *Σθενέβοια*, *Σθενέλαος*, *Σθενελαΐδας*, *Σθενεκράτης*, σπανιώτατα δὲ τὸ συνδεδεικνὸν φωνῆεν *ο*, οἷον *σθενοβλαβής*.

Ἐπειδὴ δὲ παρὰ τοῖς Ἑλλήσι παρὰ μὲν τοῖς ἀρχαίοις μόνον τὸ ἄτονον φωνῆεν *ε*, παρὰ δὲ τοῖς νεωτέροις ἐν γένει ὁ ἄτονος φθόγγος *ε* (*ε—αι*) μετατρέπεται κωφούμενος εἰς *ι* πρὸ ἢ μετὰ ἐπίτονον συλλαβὴν, οὐδέποτε δὲ τὸ ἐπίτονον *έ* ἢ *ε̄* (*αι*), χαρακτηριστικὸν οὐ μόνον τῶν βορείων νεοελληνικῶν διαλέκτων (3), οἷον: *βρεγμένος—βριγμένος*, *ἐχούμενος—ἰχούμενος*, *πεθερός—πιθρός*, *παιδί—πιδί*, *παλαιός=παλιός* κτλ., ἀρξαμένης τῆς κωφώσεως ἀπὸ τοῦ ἐννάτου ἤδη αἰῶνος, ὡς διαπιστοῦται ἐκ τινος ἐλληνικῆς τοῦ Βουλγάρου χάν Μαλαμίρ (831—836) ὀλιγοστίχου ἐπιγραφῆς, ἐν ἣ ἡ λέξις *Γραικός* γράφεται τετράκις *Γραικός* (δὶς διὰ τοῦ *ι* καὶ δὶς διὰ τοῦ *υ* (4), ἀλλὰ καὶ τῶν

1) Tsilew P. Οὐχὶ *Στενήμαχος* ἀλλὰ *Σθενίμαχος*. βουλγαριστί, Bulletin de l'institut archéol. Bulg. Sophia, ἔτ. 1921 - 22, τόμ. 1, σελ. 236.

2) Ἴδε τὸ χωρίον ἀνωτέρω § 2.

3) Χατζηδάκη Γ. Ἀκαδημεικὰ ἀναγνώσματα εἰς τὴν ἐλληνικὴν, τόμ. Γ', σελ. 76, ἔτ. 1902.

4) Beschevliiew B. Die Griechische Sprache in den Urbulgarischen Inschriften, ἐν τῷ Annuaire du Musée nat. de Sophia, ἔτ. 1922—26, σελ. 418. Ἀναγράφω ἐκ τῆς ἐπιγραφῆς τοὺς σχετικοὺς στίχους: γ') ἰρήνην τε πύσας κ' καλ(ὰ) ἔξισε μετὰ τοὺς Γρυ(κούς). δ') εἰς τὸ ἀρχέ(ον) καλὰ ἔξουν, κ' ὁ Γρυκὸν ἐρίμοσα(ν)

ἀρχαίων Ἀρχαϊκῶν (Ἀρκαδικῆς—Κυπριακῆς), οἶον : ἐν—ἰν, ἀπεχόμενος—ἀπιχόμενος (1), ἐν ἐν συνθέσει—ἰν—ἐγκεχεῖη—ἰγκεχεῖη, ἐμφαίνειν—ἰμφαίνειν, ἐνδικάζηται—ἰνδικάζηται (2), ἐν=εἰς (ἐνς—εἰς) τὴν θεὸν τὴν Ἀθηνᾶν—ἰν τὰν θιὸν τὰν Ἀθάναν (3) κτλ., ἀνάγκη νὰ ὑποθέσωμεν ὅτι ἐπὶ χρόνον τὸ ὄνομα Σθενέμαχος ἐξεφέρετο ὑπὸ τῶν ἐν τῷ τόπῳ ἐκείνῳ οἰκούντων Ἑλλήνων κατὰ γενικὴν πτώσιν τοῦ Σθενεμάχου. Οὕτω δὲ κωφουμένου βαθμηδὸν τοῦ φθόγγου νε ἔνεκα τῆς ἀτονίας του πρὸ τοῦ ἰσχυρῶς ἐπιτόνου μά μετετρέπη εἰς Σθενιμάχου, ὅθεν ἐμορφώθη ἢ ὀνομαστικὴ Σθενίμαχος.

Ἡ κατὰ ψίλωσιν εἶτα τροπὴ τοῦ σθε εἰς στε Σθενίμαχος—Στενίμαχος οὐδὲν τὸ κοινὸν ἔχει πλὴν τῆς συμπτώσεως πρὸς τὴν Βουλγαρικὴν γλώσσαν καὶ οὐδεμίαν Βουλγαρικὴν ἐπίδρασιν μαρτυρεῖ, διότι ἀπαντᾷ ἐν τῇ μέσῃ καὶ νέᾳ ἑλληνικῇ γλώσσῃ (4) καὶ ἐν οἷς τόποις Σλαυικὸς ποῦς δὲν ἐπάτησε καὶ εἶναι λείψανον τῶν ἀρχαίων Αἰολικῶν διαλέκτων, οἶον : ἐλέσθω—ἐλέστω, ἀρέσθαι—ἀρέσται (5) καὶ καυχάσθω—καυχάστω ἐν ἐπιγραφῇ τοῦ β' ἢ γ' μ. Χ. αἰῶνος εὐρεθείση καὶ σφριζομένη ἐν αὐτῷ τῷ Στενιμάχῳ (6).

Κατὰ ταῦτα, εἰὰν τὸ ὄνομα τῆς πόλεως Στενίμαχος προῆλθεν ἐκ τοῦ Σθενέμαχος (σθενεμάχος—Σθενέμαχος), δέον νὰ ὑποτεθῆ ὅτι κατὰ τὸ μέρος ἐκεῖνο ὑπῆρχεν ἐπὶ τῶν μεσαιωνικῶν χρόνων μνημεῖόν τι (κρήνη ἢ τάφος ἢ στήλη ἐνεπίγραφος ἢ λείψανον ἀγροικίας) ἀπὸ τῶν ἑλληνορωμαϊκῶν ἤδη χρόνων, καλούμενον τοῦ Σθενεμάχου—Σθενιμάχου, ἐξ οὗ μετωνομάσθη καὶ ὁ περὶ αὐτὸ συνοικισμὸς Σθενίμαχος—Στενίμαχος, ὡς ἀπαντᾷ ἀπὸ τοῦ ἑνδεκάτου ἤδη αἰῶνος. Ἡ τοιαύτη δὲ ὑπόθεσις δέον νὰ μὴ ὑποληφθῆ ὡς φαντασιοπληξία. Ὁ Ἑλληνισμὸς κατὰ τὴν μεγίστην ἀκμὴν τῆς Φιλιππουπόλεως

τὰ χορία : ζ') κ' κατὰ ἔξισε ἰς τοὺς Γρικὸς κ' τοῦ Προβάτου τὸ κάστρον). ζ') δ(όσας) κ' τὸ Βουρ(τικόν;) τὸ κάστρ(ον) κ' τὰ χορ(ία) τ(οὺς) Γρικ(οὺς).

1) Κατσηδάκι Γ., ἐνθα ἀνωτέρω σελ. 60.

2) Ραγκαβῆ Ἀλ. Ἐπιγραφικὴ, ἔτ. 1888, Τεγεατικὴ ἐπιγραφὴ, 56 στίχος, σελ. 216—217 καὶ Berg ἐν τῷ προγράμματι τοῦ πανεπιστημίου τῆς Ἀλλης, ἔτ. 1860—61.

3) Ραγκαβῆ Ἀλ. Ἐπιγραφικὴ. Συλλαβογραφικὴ ἐξ Ἰδαλίου τῆς Κύπρου ἐπιγραφὴ, 31 στίχος, σελ. 145.

4) Κατσηδάκι Γ., ἐνθα ἀνωτέρω σελ. 43. Συνήθως ἢ κατὰ ψίλωσιν τροπὴ τοῦ θ εἰς τ γίνεται νῦν μετὰ τοῦ φ ἢ εν (φθάνω—φάνω, ἐλεύθερος—ἐλεύτερος, νίφθηκα—νίφτηκα, εὐθύς—εὐτύς), μετὰ τοῦ σ (χρειάσθηκα—χρειάστηκα, βιάσθηκα—βιάστηκα, μισθός—μιστός, Σθενίμαχος—Στενίμαχος), μετὰ τοῦ χ' (χθές—χτές, ἐχθρός—ἐχτρος) καὶ μετὰ τοῦ ρ (ἦλθα—ἦρθα, νάρθηκας—νάρτηκας, θρίχα—τριχα).

5) Κατσηδάκι Γ., ἐνθα ἀνωτέρω. σελ. 65.

6) Ἡ ἐπιγραφὴ ἔχει : Βίκτωρ Σκευᾶς ἐνθάδε κεῖμαι, πατρίς | δέ μοι Θεσσαλονίκη. Ἐκτενέ με δαίμων, οὐχ ὁ ἐπίορκος Πίννας. Μηκέτι | καυχάστω ἔσγον σύνοπλον | Πολυνείκην, ὅς κτείνας Πίνναν | ἐξεδίκησεν ἐμέ. Καὶ Θάλλος | προέστη τοῦ μνημείου, ἐξ ὧν κατέλιπον». Dumont—Homolle, Mélanges d'archéologie et d'épigraphie, σελ. 340, ἀφ. 56.

ἐπὶ τοῦ β'. καὶ γ'. μ. Χ. αἰῶνος εἶχεν ἐκτείνει τοὺς πλουσίους πλοκάμους του καὶ ἐπὶ τὰ μέρη ταῦτα μεταβληθέντα εἰς παράδεισον. Ἐπομένως μεταξὺ τῶν ἐλληνικῶν ὀνομάτων τῶν ἐποίκων Ἑλλήνων ἢ τῶν ἐξηλληνισμένων Θρακῶν ἦτο δυνατὸν νὰ ὑπάρχη καὶ τὸ ὄνομα *Σθενέμαχος*, ὡς ὑπῆρχε τὸ ὄνομα *Μενέμαχος*, (ἐκ τοῦ *μενεμάχος*—ὁ τὴν μάχην ἢ τὰς μάχας ὑπομένων κατὰ τὸν Ἀππιανόν, ἀνάλογον τοῦ *μενεχάρμης*) διαφυλαχθὲν ἐπὶ μνημείου ἢ λειψάνου αὐτοῦ.

Παρόμοιον ἐπιτάφιον μνημεῖον ὑπῆρχε πλησίον τῆς ἡμίσειαν ὄραν περιπόου δυτικῶς τοῦ Στενιμάχου ἀπεχούσης νῦν κόμης Βοδενῶν, ἐξ οὗ ἀνήκοντος εἰς τὸν Κλαυδιανὸν υἱὸν τοῦ *Μενεμάχου* ἀνευρέθη μαρμαρίνη στήλη ὕψους 1,60 καὶ πλάτους 0,50 τοῦ μέτρου. Τὸ ἄνω τῆς στήλης ἀποτελεῖται ἐκ θριγκοῦ διηρημένου εἰς τέσσαρας ζώνας. Ἐν τῇ τετάρτῃ ζώνῃ εἶναι κεχαραγμένη κεφαλαίσις γράμμασιν ἢ ἐπιγραφή: «Ἀγαθῇ Τύχῃ» καὶ ἐν τῇ στήλῃ «Μᾶρ(κος) Σευῆρ(ι)ος Κλαυδιανὸς Καρδένθου Μενεμάχου ζῶν ἑαυτῷ κατέστησεν» (1).

§ 6 Οὐχ ἦττον σπουδαία εἶναι καὶ ἡ γνώμη τοῦ καθηγητοῦ τῆς Βυζαντιακῆς ἱστορίας ἐν τῷ πανεπιστημίῳ Ἀθηνῶν Κ. Ἀμάντου (2), ὅτι τὸ ὄνομα τῆς πόλεως προῆλθε πιθανῶς ἐκ τινος οἰκογενειακοῦ ὀνόματος *Στενήμαχος*, διότι, ὡς φαίνεται, τοιοῦτον ὄνομα ἦτο ἐν χρήσει κατὰ τὸν μεσαιῶνα, ὡς διαπιστοῦται ἐκ τινος ἐγγράφου τοῦ δεκάτου πέμπτου αἰῶνος ἐκ Λήμνου, ἐν ᾧ ἀναφέρεται καὶ τις «Γεώργιος τοῦ Στενήμαχου» (3). Ἐκ τούτου δὲ εὐκολώτερον ἐρμηνεύεται καὶ ἡ κατ' ἄρσενικὸν γένος ἐκφορὰ τοῦ ὀνόματος τῆς πόλεως—ὁ *Στενήμαχος* οὐ μόνον παρὰ τοῖς Βυζαντινοῖς συγγραφεῖσι καὶ χρονογράφοις, ἀλλὰ καὶ παρὰ τοῖς κατοικοῖς αὐτοῖς συνήθως.

Ὁ Ἀμαντος γράφων τὸ ὄνομα *Στενήμαχος* διὰ τοῦ *η* καὶ θεωρῶν ὡς πρῶτον συνθετικὸν αὐτοῦ τὸ στενός δικαιολογεῖ τὴν γνώμην του ὡς ἑξῆς: «*Στενήμαχος* λοιπὸν ὄνομα ὑπῆρχε καὶ ἐκ τινος τοιούτου (ὄχι τοῦ Λημνίου!) ἐπεκλήθη καὶ ὁ *Στενήμαχος* κατ' ἄρσενικὸν γένος, ὅπως ἀναφέρεται ὑπὸ τοῦ Ἀκροπολίτου καὶ ὅπως λέγεται ἀκόμη μέχρι σήμερον ὑπὸ τῶν κατοίκων καὶ τῶν πέριξ Ἑλλήνων. Ὁ τόνος τοῦ *Στενήμαχος* φαίνεται ἀνώμαλος, ἀλλὰ δὲν εἶναι μοναδικός: ἐκ τοῦ *μάχομαι* ἐγένοντο μὲν καὶ κανονικὰ σύνθετα: Θαλασσομῆχος, χερσομῆχος, ζυγομῆχος κτλ. ἀλλὰ καὶ ἀ(ε)τόμαχος, πυρόμαχος κτλ. διὰ τοῦ πληθυντικοῦ ἀτομάχοι κτλ. κατὰ τὸ ἄθρῳποι—ἄθρῳπος κτλ. 4) Ὁ τόνος λοιπὸν ἐρμηνεύεται δυσκολωτέρα εἶναι ἢ ἐρμηνεῖα τοῦ

1) *Kazarow G.*, Bulletin de l'inst. archéol. Bulg. τόμ. VII, ἔτ. 1932—33, καὶ *Dobrousky*, Sbornik, τόμ. XVI, ἔτ. 1900, σελ. 119, ἀρ. 27.

2) Ἀμάντου Κ., Τοπωνυμικά, Λεξικογραφικὸν ἀρχεῖον τῆς μέσης καὶ νέας Ἑλληνικῆς, τόμ. V, Ἀθήναι, σελ. 64—*Στενήμαχος*.

3) Ἐπετηρὶς Φιλολογικοῦ συλλόγου Κωνσταντινουπόλεως, τόμ. XXV, σελ. 164.

4) Ἰδε. MNE. 2.91.

η. Στενήμαχος ἀντὶ Στενόμαχος, ἀλλὰ διὰ τοῦτο δὲν πρέπει νὰ ἐμποδισθῶμεν νὰ σχετίσωμεν τὸ τοπωνυμικὸν πρὸς τὸ οἰκογενειακὸν ὄνομα Στενήμαχος. Φαίνεται δ' ὅτι ὑπῆρχε καὶ ῥῆμα στενομαχῶ=μάχομαι, ὑπερασπίζω τὰς κλεισούρας, τὰ στενὰ (πρβλ. ξυγομαχῶ, πυργομαχῶ κτλ.) καὶ στενομάχος καὶ στενήμαχος θὰ ἦτο ὁ ὑπερασπιστὴς τῶν στενῶν, ὁ κλεισουράρχης ἢ δερβέν—ἀγᾶς».

Ἐὰν αὕτη ἡ γνώμη ἀληθεύῃ, δέον νὰ ὑποτεθῇ ὅτι τὸ ἐπίθετον στενομάχος (=ὁ ἐν τῷ στενῷ ἢ ὁ ὑπὲρ τοῦ στενοῦ μαχόμενος) πρὶν ἢ μεταβληθῇ εἰς ἐπώνυμον καὶ εἶτα εἰς κύριον ὄνομα ἐλέχθη κατ' ἀφομοίωσιν¹⁾ τοῦ νοπρὸς τὸ στε στενεμάχος καὶ κατὰ κώφωσιν τῶν φθόγγων ε εἰς ι Στινιμάχος, ἐξ οὗ τὸ κύριον ὄνομα Στινίμαχος, ὡς καὶ σήμερον ἀκόμη προφέρεται ὑπὸ τῶν κατοίκων (πρβλ. ὡς πρὸς τὸν τονισμόν τὰ κύρια ὀνόματα: Ἀρχίμαχος, Ἀλκίμαχος, Τηλέμαχος, Φιλόμαχος, Φυρόμαχος καὶ τὰ ἐπίθετα ναύμαχος, ἀγγέμαχος, παλαίμαχος κτλ.), ὅπερ ὑπὸ τῶν λογίων μετετρέπη εἰς Στενίμαχος κατ' ἐπαναφορὰν τοῦ ἀρχικοῦ φθόγγου τοῦ στενός, ὡς παρεδόθη ἡμῖν γραπτῶς ὑπὸ τῶν Βυζαντινῶν, οἵτινες γράφουσι ἀείποτε αὐτὸ διὰ τοῦ ι κατ' ἀναλογίαν πάντως τῶν: Ἀρχίμαχος—Ἀλκίμαχος. Ἐκ τοῦ ἐπωνύμου λοιπὸν ἢ ὀνόματος Στινίμαχος—Στενίμαχος, ὅπερ ἔλαβεν ὁ ὑπερασπιστὴς τοῦ στενοῦ ἢ ἡ οἰκογένεια αὐτοῦ (ἐκ τοῦ στενομάχος) προῆλθε καὶ τὸ τοπωνύμιον τοῦ συνοικισμοῦ. Ἀνάλογον ἀκριβῶς συνέβη καὶ εἰς τὸ τοπωνύμιον τοῦ ἀπέναντι τοῦ Στενιμάχου συνοικισμοῦ Ἀμπελίνοσ. Καὶ τοῦτο προῆλθεν ἔκ τινος φέροντος τὸ ἐπώνυμον Ἀμπελιάνος²⁾ ἐκ τοῦ ἐπιθέτου ἀμπελιανός ἐκ τοῦ Ἀμπέλια (ἀμπελῶνες),—Ἀμπελιάνος—Ἀμπελίνοσ.

Πρὸς τὴν γνώμην τοῦ καθηγητοῦ Ἀμάντου περὶ τῆς ἐκ τοῦ στενομάχος—Στενόμαχος—Στενίμαχος ἐτυμολογίας τοῦ ὀνόματος τῆς πόλεως συμφωνεῖ πως καὶ ἡ τοῦ Σλαύου χρονογράφου Κωνσταντίνου Κοστιένσκυ, τοῦ ἐπιλεγομένου φιλοσόφου ἀπὸ τοῦ δεκάτου πέμπτου αἰῶνος, ὅστις μνημονεύων τὸ φρούριον Στενίμαχος ἐρμηνεύει τὸ ὄνομα Στενή ἄμυνα (tesno branstvo), τ. ἔ. ἄμυνα τοῦ στενοῦ, τῆς κλεισωρείας, ὑπολαμβάνων αὐτὸ τοῦτο

1) Ἡ ἀφομοίωσις συνήθης ἐν τῇ Ἑλληνικῇ γλώσσῃ πάθῃσι ἀρχαίῳθεν, εἶναι συνηθεστάτη ἐν τῇ διαλέκτῳ τῶν Στενιμαχιτῶν, οἷον: τέσσαρα—τέσσερα (τέσσιρα), ἰλαρὰ—ἰλιρη, ἐξαπτέρυγον—ξεφτέρι (Ξιφτέρι), ἐργαλεῖον—ἀργαλειό, ἐξω=ᾄξω (ᾄξου), παρόνομα—παρανόμ', τί λογιῆς—τίλιγος, μοναστήριον—μαναστήρ', ἐπάνω—ἄπάν', ποταμός—παταμός, ὄρμαθός—ἀρμαθιά, ὄμφαλός—ἀφαλός, ὀκτάπους—ἄχταπόδι, κτλ.

2) Ἐν τοῖς παλαιοῖς κώδιξι τῆς ἱερᾶς μητροπόλεως Φιλιππουπόλεως ὁ συνοικισμός καλεῖται Ἀμπελιάνος οἷον: Λασκαρίνα ἐξ Ἀμπελιάνου (ἔ. 1692), προεστῶτες Στενιμάχου καὶ Ἀμπελιάνου (1781), ἢ ἐν Ἀμπελιάνῳ ἐκκλησία τῆς Παναγίας (1628) ἐν γράμματι τοῦ πατριάρχου Λουκάρεως κτλ.

τὸ φρούριον τοῦ Στενιμάχου ὡς ἀμύντορα—ὑπερασπιστὴν τοῦ στενοῦ ἔνεκα τῆς ἐπικαίρου θέσεώς του. (1)

Ἐκ τῶν προειρημένων προκύπτει ὅτι τὸ ὄνομα τῆς πόλεως *Στενίμαχος* εἴτε ἐκ τοῦ *Σθενέμαχος* εἴτε ἐκ τοῦ *Στενόμαχος* ἐτυμολογεῖται, δέον νὰ γράφηται διὰ τοῦ *ι* οὐχὶ μόνον, διότι παρεδόθη ἡμῖν οὕτω ὑπὸ τῶν Βυζαντινῶν, οἵτινες ἔγραψαν αὐτὸ πάντως κατ' ἀναλογίαν τοῦ Ἀλκίμαχος—Ἀρχίμαχος, ἀλλὰ καὶ διότι ὁ φθόγγος *νι* προερχόμενος ἐκ κωφώσεως, τ. ἔ. ἐκ συστολῆς, εἶναι βραχὺς καὶ κατὰ κανόνα σήμερον ἐν τῇ γλωσσικῇ ἐπιστήμῃ ὁ κωφούμενος φθόγγος *ε* (αι—ε), ὡς συστελλόμενος καὶ βραχυνόμενος γράφεται *ι*. Ἡ διὰ τοῦ *η* γραφὴ τοῦ *Στενίμαχος* ἐκ τοῦ *στενή*, ὅπως ὁ ἀοίδημος Στ. Ψάλτης ἠρμήνευσε τὸ *η* τῶν κακῶς γραφομένων *ἀρχιμηγιά* ἀντὶ *ἀρχιμηγιά* (*ἀρχιμηγιά* παρὰ Ἡρωδιανῶ, *ἀρχιμηγος* παρὰ Τζέζη) καὶ *ἀλλήθωρος* ἀντὶ *ἀλλοιθωρος*—*ἀλλοιόθωρος*—*ἀλλοιοθέωρος*, *ἀλλοιοθεωρεῖν* ἐκ τοῦ *ἀλλοῖα* ἢ *ἀλλοίως* *θ(ε)ωρεῖν* (πρβλ. *ἀλλοιοτροποῦμαι*), θὰ ἦτο δεκτὴ μόνον, ἐὰν ἡ λέξις ἠτυμολογεῖτο ἐκ τοῦ *στενή μάχη*, ὡς ἠτυμολόγησεν αὐτὴν ὁ διδάσκαλος Κ. Σαϊτίδης, ἢ τοῦλάχιστον ἂν μεταξὺ τῶν ποικίλων παραλλαγῶν αὐτῆς ἐλέγετο καὶ *Στενιμάχη*. Τοιοῦτόν τι ὅμως δὲν συμβαίνει.

§ 7. Ἐν τέλει δὲ ἀναγραφτέα καὶ ἡ Βουλγαρικὴ τοῦ ὀνόματος ἐτυμολογία, ἣν πρῶτος ὁ Λευκίας μνημονεύει, ἐπαναλαμβάνει δὲ καὶ ὁ Τσουκαλάς: «Καίτοι δοξάζουσι τινες παρ' ἡμῖν, ὡς ἡ λέξις *Στενίμαχον* Βουλγαρικὴ ἐστί. Φασὶ γὰρ ὡς τῆς πόλεως ὑπὸ Τούρκων πολιορκουμένης τε καὶ κινδυνευούσης ὁ ἡγεμὼν αὐτῆς Βούλγαρος ὢν σὺν τῇ μητρὶ τῆς φυγῆς ἐδράξατο εἰπὼν αὐτῇ *Στάνι μάικα*, ὃ ἐστὶν *ἀνάστα μῆτερ*, ἵνα φύγωμεν. Ἄλλ' ἐπεὶ οἱ τῆς Βυζαντίδος συγγραφεῖς περὶ πραγμάτων, πρὶν ἢ τὸ τῆς Θράκης τοῦτο μέρος ὑπὸ τῶν Τούρκων κρατηθῆναι, συμβάντων τὸν λόγον ποιούμενοι τὴν πόλιν οὕτως ὀνομάζουσι (*Stenimak* καλεῖ τις αὐτὴν γαλλιστί), ἢ Βουλγαρικὴ τῆς λέξεως ἐτυμολογία μὴ εἶναι ἀληθῆς ἀποδεικνύται» (2).

Ἐκ τοῦ ἀρσενικοῦ ὁ *Στενίμαχος* μετεπλάσθη καὶ ἡ κατ' οὐδέτερον γένος ἐκφορὰ τοῦ ὀνόματος ἐν τῇ ὀνομαστικῇ τὸ *Στενίμαχο*, τ. ἔ. ἐκ τῶν: «εἶμαι ἀπ' τὸ(ν) *Στενίμαχο*» ἢ «πααίνω *ς* τὸ(ν) *Στενίμαχο*» κτλ. προῆλθεν ἢ ὀνομαστικῇ τὸ *Στενίμαχο(ν)*, ἣν καὶ ὁ Λευκίας μνημονεύει. Ἡ δὲ κατὰ θηλυκὸν γένος ἐκφορὰ ἢ *Στενίμαχο(ς)* ἐγένετο συμφώνως πρὸς τὸ γλωσσικὸν ἰδίωμα τῶν Στενιμαχιτῶν, οἵτινες εἶχον ἐν χρήσει τὸ θηλυκὸν ἄρθρον ἢ καὶ διὰ τὸ ἀρσενικὸν γένος (πρβλ. ἢ πατέρας, ἢ λάκκος, ἢ φίλος, ἢ Δημήτρις, ἢ Γεώργιος κτλ.). Ἡ τελευταία αὕτη ἐκφορὰ ἐπεκράτησε τελευταῖον παρὰ

1) Glasnik, μέρος 42, σελ. 300. *Jirecek—Argyrow*. Ὀδοιπορικὸν Βουλγαρίως, σελ. 426.

2) *Λευκίου Γεωργιάδου* ἐνθα ἀνωτέρω, σελ. 383 σημ. καὶ *Τσουκαλά Γ.* ἐνθα ἀνωτέρω, σελ. 54 σημ. μη'.

πολλοῖς τῶν λογίων καὶ ἐγγραμμάτων κατ' ἐπίδρασιν τοῦ ἐξυπακουμένου πόλις.

Ἐπιπέτης καὶ σταυροφόρος Γάλλος Villehardouin ἐν τῇ περὶ τῆς ὑπὸ τῶν Λατίνων ἀλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἱστορίᾳ του ὀνομάζει τὴν πόλιν *Estanemak* (1), ἐξ οὗ φαίνεται ὅτι ὁ φθόγγος *στε* παρὰ τοῖς ἀλλογλώσσοις πρῶτως ἤδη μετεβλήθη εἰς *στα*, ἧσις προσελήφθη καὶ ὑπὸ τῶν Στενιμαχιτῶν καὶ τῶν Φιλιππουπολιτῶν. Οἱ Βούλγαροι καὶ Τοῦρκοι ἐκάλουν τὴν πόλιν ὁμοιοτρόπως Stanimaka.

§ 8. Ὅτι βεβαίως ἐπὶ τῆς τοποθεσίας τοῦ κυρίως Στενιμάχου, τοῦ παρὰ τῇ ἀριστερᾷ δηλ. τῆς διασφάγος ὄχθη κειμένου, προϋπήρχε θρακικὸς ἢ θρακοελληνικὸς συνοικισμὸς κατὰ τε τοὺς ἑλληνικοὺς καὶ ρωμαϊκοὺς χρόνους εἶναι ἀναμφισβήτητον, διότι τοῦτο μαρτυρεῖται ἐκ τῶν μέχρι τοῦδε ἀνευρεθεισῶν ἀρχαιοτήτων, ἀναγλύφων, στηλῶν, ἀγγείων, πίθων, νομισμάτων καὶ ἐπιγραφῶν καὶ ἐκ τῶν περισωθέντων λειψάνων ἀρχαίων ναῶν καὶ κτιρίων μέχρι τῆς ὑπὸ τῶν Κιρτζαλήδων ληστῶν ἐντελοῦς τῆς πόλεως πυρπολήσεως, φθίνοντος τοῦ δεκάτου ὀγδόου αἰῶνος καὶ ἀρχομένου τοῦ δεκάτου ἐνάτου. Ὁ Λευκίας ἐπισκεψάμενος τὴν πόλιν ἐν ἔτει 1793, δύο ἔτη πρὸ τῆς πρώτης πυρπολήσεώς της ὑπὸ τοῦ ληστήρχου Σινάπη καὶ διαμείνας ἐν αὐτῇ ἔφ' ἱκανὸν χρόνον ἔνεκα τῆς ἐνδημούσης τότε ἐν Φιλιππουπόλει πανώλους λέγει: «Αὕτη δ' ἡ πόλις ἐστὶ παλαιὰ καὶ πολλοὺς ἀρχαίους ναοὺς καὶ ἔρειπια πολλῶν οἰκοδομημάτων ἔχουσα» (2). Ὁσαύτως καὶ ὁ σύγχρονός του Κ. Οἰκονόμος λέγει: «Ἐἰσὶ δ' ἐν αὐτῇ οὐκ ὀλίγα σημεῖα παλαιῶν οἰκοδομῶν καὶ τινες ἐκκλησίαι» (3), γράφων τὴν ἱστορίαν του μετὰ τὴν δευτέραν ὑπὸ τοῦ ληστήρχου Ἐμῖν—ἀγᾶ πυρπόλησιν τῆς πόλεως (1818)· ὁ δὲ Τσουκαλᾶς ἐπισκεψάμενος τὴν πόλιν μετὰ τὸ 1832 προσθέτει: «Ἡ πόλις αὕτη πρὶν νὰ κατακαῆ ὑπὸ τῶν ληστῶν καὶ κλεπτῶν εἶχε τὰ δευτερεῖα μετὰ τὴν Φιλιππούπολιν κατὰ τὸ κάλλος καὶ τὰ ἀρχαῖά της ἑλληνικὰ μνημεῖα ἔχασε δὲ πολὺ κατὰ τὸ ὑλικὸν τῆς ἀρχαίας αὐτῆς δόξης καὶ καλλονῆς· διότι διαφθαρέντων τῶν λειψάνων τῆς ἑλληνικῆς αὐτῆς ἀρχαιότητος ἐκτίσθη ἤδη ἐπὶ τῶν ἔρειπίων της, εἰς τὰ ὅποια εὐρίσκονται κατὰ καιροὺς μέρη κατακερατισμένα καὶ καταχωνευμένα ὑπὸ τοῦ πανδαμάτορος πυρός. Τανῦν δὲ (1851) καίπερ μετὰ καλλωπισμοῦ ἀναγερεθεῖσα στερεῖται τῶν ἀρχαίων αὐτῆς λειψάνων» (4).

Τὸ ἀρχαῖον ὄνομα τοῦ συνοικισμοῦ τούτου, λατρεύοντος καὶ τὸν Κενδρσιηνὸν Ἀπόλλωνα, οὗ μαρμάρινος βωμὸς ἐνεπίγραφος ἀνευρέθη ἐπὶ τῆς.

1) *Villehardouin*, ἐνθα ἀνωτέρω, § CI.

2) *Λευκίου Γεωργιάδου*, ἐνθα ἀνωτέρω.

3) *Οἰκονόμου Κ.*, ἐνθα ἀνωτέρω, σελ. 51 § να'.

4) *Τσουκαλᾶ Γ.* ἐνθα ἀνωτ. σελ. 50 § 63.

ὑψηλῆς τοποθεσίας τοῦ προφήτου Ἡλιοῦ (ἼΑις Ἡλιᾶς) (1), τὸν πολιοῦχον τῆς Κεδραιοῦ (2), τῆς μειονομασθείσης *Εὐμολπιᾶς* καὶ βραδύτερον *Φιλιππόπολις* (3), ἀγνωστον παρέμεινεν ἡμῖν. Τοῦτο ὁμολογεῖ καὶ ὁ ἀρχαιολόγος Γάλλος Dumont (4), ὅστις ἐπὶ τόπου ἠσχολήθη περὶ τὴν ἀρχαιολογίαν τῆς Θρακῆς ἐπὶ μακρὸν χρόνον. Εἶναι ἀληθὲς ὅτι πολλὰ ὀνόματα κωμῶν ἐν τῇ περιφερείᾳ τῆς Φιλιππουπόλεως μνημονεύονται ἐν ἐπιγραφαῖς τῶν Ρωμαϊκῶν χρόνων τῶν πρώτων μ. Χ. αἰώνων (5) καὶ δὴ περὶ τὸν Στενίμαχον, τὰ: *Πιλινζός*, *Σκέπται* ἢ *Σκελαβρία* (6), *Κορτοκόπιοι* (7), οὐδεμιᾶς ὅμως τούτων ἢ τοποθεσία ἐλλεῖπει πειστηρίων εἶναι δυνατὸν νὰ καθορισθῇ, εἰ καὶ τὰ σημειούμενα ἀνωτέρω ὀνόματα προέρχονται ἐκ δύο ἐπιγραφῶν ἀνευρεθειῶν ἐν αὐτῷ τῷ Στενιμάχῳ.

Ἐκ τῶν ἀνακαλυφθέντων μέχρι τοῦδε μνημείων δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἐξελεγχθῇ, ἂν ὁ ἐπὶ τῆς τοποθεσίας τοῦ μεσαιωνικοῦ πολιέματος παλαιὸς συνοικισμὸς ὑπῆρξεν ἑλληνικὴ τις ἀποικία παλαιά, ὡς φέρεται ἐν τῇ παράδοσει, ἢ θρακικὴ τις κώμη τελείως ἑξηλληνισμένη κατὰ τοὺς χρόνους τῆς Ρωμαϊκῆς κυριαρχίας ἐκ τῶν πολλῶν, αἵτινες, ὡς προερρήθη, ἦσαν διεσπαρμέναι περὶ τὴν ἑλληνίζουσαν μεγαλόπολιν Φιλιππούπολιν. Τὰ ἐν ταῖς ἀνευρεθείσαις ἐπὶ τοῦ τόπου καὶ περὶ αὐτὸν ἐπιγραφαῖς κύρια ὀνόματα εἶναι γνήσια ἑλληνικά: Ἀσκληπιάδης, Ἀντίφιλος, Θάλλος, Ἡρώδης, Δημητριανός,

1) Bulletin de la société archéol. Bulg. Sophia τόμ. VII, ἔτ. 1919—20, σελ. 152. Ἡ ἐπιγραφή ἔχει: «Ἀγαθῇ Τύχῃ. Ἀπόλλωνι Κενδραιοσηνῶ σωτήρι».

2) *Μυρτίλ. Ἀποστολίδου*, Ἡ ἀρχαία Φιλιππούπολις, βουλγαριστί, Plovdiv, ἔτ. 1928, σελ. 6 καὶ Αὐθις περὶ τῆς ἀρχαίας Φιλιππουπόλεως, βουλγαριστί, Plovdiv, ἔτ. 1928, σελ. 5 § 3.

3) *Τοῦ αὐτοῦ*: Signification de Philippopolis et ses noms antiques. Annuaire de la bibliothèque nat. de Plovdiv, ἔτ. 1826, σελ. 89—95 καὶ Περὶ τῆς Φιλιππουπόλεως καὶ τῶν ἀρχαιοτέρων αὐτῆς ὀνομάτων *Εὐμολπιᾶς* καὶ *Κενδραιοῦ*, Θρακικὰ Ἀθηνῶν, τόμ. Α', ἔτ. 1828, σελ. 336 κέξ.

4) *Dumont-Homolle*, ἐνθ. ἀνωτ. σελ. 511.

5) *Heutzey*, Bulletin municipale, ἔτ. 1875, σελ. 87. καὶ CIL, τόμ. VI, ἀρ. 2799 καὶ *Dumont-Homolle*, ἐνθ. ἀνωτ. σελ. 347, ἀρ. 61.

6) *Μυρτ. Ἀποστολίδου*, Annuaire de la bibliothèque nat. de Plovdiv, ἔτ. 1930, σελ. 265, ἀρ. XXII. Ἡ ἐπιγραφή ἔχει: [Ἀγαθῇ Τύχῃ] | [Φυλ]ῆς Ἀρτεμει[σι]άδος | κωμῆται Σκε[πτηνοί] | ἢ Σκε[λαβριανοί] | καὶ Πιλινζηνοὶ ἀ[νέθηκαν] | Μουκιανῶ Φλωρ[ιανῶ Σε]κούνδου, φυλαρχ[ήσαν] | τι ἐν ἡ[μείν] ἀγνώ[ς] | καὶ [ἀμέμπτος κατὰ] | [τοὺς νόμους . . .].

7) *Cagnat*, Inscriptiones Graecae ad res Romanas pertinentes τόμ. I, 709. Ἡ ἐπιγραφή ἔχει: «Ἀγαθῇ Τύχῃ. | Ἐπὶ αὐτοκράτορος Τί(του) Αἰλίου Ἀδριανοῦ Ἀντωνεῖνου Καίσαρος Σεβ(αστοῦ) |, εὐσεβοῦς, ἡγεμονεύοντος τῆς | Θρακῶν ἐπαρχείας Γ(αίου) Ἰουλίου | Κομ(μ)όδου, πρεσβ(ευτοῦ) Σεβ(αστοῦ) ἀντιστρα|τήγου, ὄρος Κορτοκοπίων, φυλῆς | Ροδοπηίδος τεθέντες ὑπὸ Φλ(αβίου) | Σκέλητος, κριτοῦ καὶ ὀροθέτου».

Κλάδος, Μενέμαχος, Παππίας, Πίννας, Πόλυς, Σκευᾶς, Ὑάκινθος, Χρούσιπος, Πολυνίκης· γνήσια θρακικά: Καρδένθης, Βρούθενις, Σουράτραλις, Σάτοκος, Βρύζος, Μουκάτραλις, Βεΐθυσ· καὶ Λατινικά: Βίκτωρ, Λοῦππος, Ἀδριάνιος, Σεκοῦνδος, Φλωριανός, Κλαυδιανός, Κόμμοδος, Μουκιανός, εὐχρηστα ἤδη παρὰ τε τοῖς Ἑλλησι καὶ τοῖς Θραξίν. Ἐκ τούτων τεκμαίρεται μόνον ὅτι οἱ ἐπὶ Ρωμαιοκρατίας οἰκοῦντες ἐν τῇ καὶ περὶ τὴν τοποθεσίαν τῆς πόλεως ἦσαν Ἑλληνας, Θραῦκες ἐξηλληνισμένοι καὶ ἐπίμεικτοι, ὡς πανταχοῦ τῆς ἰδίας Θράκης.

§ 9. Ὁ Ἑλληνισμὸς λοιπὸν τοῦ τε πολίσματος καὶ τῶν περὶ αὐτὸ κωμῶν εἶναι ἀναμφισβήτητος. Οὗτος δὲ προφανῶς ὠφείλετο οὐ μόνον εἰς τοὺς πιθανῶς ἀποίκους Ἑλληνας, οἵτινες ἀπὸ τῆς Μακεδονοκρατίας ἤδη ἀθρόοι ἐγκατέστησαν ἐν Φιλιππουπόλει καὶ τοῖς περὶ αὐτὴν τόποις, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν ἄμεσον ἐπὶ αἰῶνας ἐπίδρασιν τῆς παρακειμένης (20 χιλιόμετρα μακρὰν) Φιλιππουπόλεως, ἐλληνιζούσης ἀπὸ πάσης ἀπόψεως καὶ ἀκμαζούσης. Πιθανῶς δὲ ἐπὶ Ρωμαιοκρατίας τὸ τε πόλισμα καὶ αἱ περὶ αὐτὸ κῶμαι καὶ κωμαρχίαι ὡς οἰκούμεναι ὑπὸ ὀλοσχερῶς ἐξηλληνισμένων Θρακῶν καὶ Ἑλλήνων ὁμοῦ δὲν ἀπετέλουν στρατηγίαν τινὰ (στρατιωτικὴν διοίκησιν) ἐκ τῶν πολλῶν, εἰς ἃς οἱ Ρωμαῖοι πρὸς χαλιναγώγησιν τῶν ἀτιθάσων Θρακῶν διήρθεσαν τὴν ὑπαιθρον χώραν, ἀλλ' ὑπήγοντο διοικητικῶς εἰς τὴν αὐτόνομον Φιλιππούπολιν¹⁾, τὴν λαμπροτάτην τῆς Θρακῶν ἐπαρχίας μητρόπολιν κατὰ τε τὰς ἐπιγραφὰς καὶ τὰ νομίσματα, διοικουμένην ὑπὸ βουλῆς καὶ δήμου κατὰ τὸ σύστημα τῶν ἐλευθέρων ἑλληνικῶν πολιτειῶν.

Οὕτω οἱ κάτοικοι τοῦ πολίσματος καὶ τῶν περὶ αὐτὸ κωμῶν ἀνήκοντες εἰς τινὰ τῶν Φιλιππουπολιτῶν φυλὴν εἶχον πάντα τὰ τοῦ πολίτου δικαιώματα ἐπιδημοῦντες εἰς τὴν Φιλιππούπολιν. Ἀναμφιβόλως δὲ καὶ πολλοὶ Φιλιππουπολίται ἔζων κατὰ τὰ μέρη ταῦτα ἐν ἀγροικίαις χάριν τῆς καλλιερθείας

1) Κατὰ τὸν Πλίνιον (hist. nat. IV, 40) αἱ στρατηγίαι τῆς Θράκης ἦσαν 50, κατὰ δὲ τὸν γεωγράφον Πτολεμαῖον Κλαύδιον (150 μ. X.), ὅστις διεφύλαξεν ἡμῖν καὶ τὰ ὀνόματα αὐτῶν, ληφθέντα ἐκ τῶν κυριωτάτων ἐν αὐταῖς οἰκούντων θρακικῶν φύλων, ἦσαν μόνον 14, ἐκάστη ὑπὸ στρατηγὸν (praefectus), τ. ἔ. πολιτικὸν διοικητήν. Ἐκ τοῦ περιορισμοῦ τούτου τοῦ ἀριθμοῦ τῶν στρατηγιῶν ἐντὸς αἰῶνος εἰκάζεται, ὡς ὑποθέτει καὶ ὁ Marquardt (Römische Statsverwaltung, τόμ. I, σελ. 312) ὅτι αἱ πλεονεες στρατηγίαι (praefecturae) ὑπήχθησαν εἰς τὰς περιοχὰς τῶν παρακειμένων αὐταῖς πόλεων (Stadtbezirke), ὡς ἐγένετο καὶ ἐν Ἰσπανίᾳ. Τοῦτ' αὐτὸ φρονεῖ καὶ ὁ Schuller (Rheinisches Museum, ἔτ. 1895, σελ. 533) ὑπολαμβάνων ὅτι ἢ εἰς στρατηγίας τῆς Θράκης διαίρεσις ἦτο προρωμαϊκὴ, ἢν παρεδέξαντο οἱ Ρωμαῖοι κατακτηταὶ καὶ διετήρησαν μέχρις οὗ εἰσαγάγῃσι τὸ ἴδιόν των διοικητικὸν σύστημα. Περὶ τὸ 150 μ. X. δὲ περιώρισαν αὐτὰς εἰς 14 ὑπαγαγόντες τὰς λοιπὰς εἰς ἀστικὰς περιοχὰς (regiones). Ὅπως δὴποτε καὶ ἂν ἔχη τὸ πρᾶγμα, φαίνεται ὅτι οἱ περὶ τὸν νῦν Στενίμαχον συνοικισμοὶ ἐπὶ τῆς κατὰ τὴν Ρωμαιοκρατίαν ἀκμῆς τῆς Φιλιππουπόλεως ὑπήγοντο εἰς τὴν Φιλιππούπολιν.

τῶν γαιῶν των· διότι κατὰ τὴν μεγίστην τῆς μεγαλουπόλεως ἀκμὴν, ἣτις διήρκεσε μέχρι τῆς ὑπὸ τῶν Γότθων ἐπὶ τοῦ αὐτοκράτορος Δεκίου ἀλώσεώς της (251), οἱ πλεῖστοι τῶν Φιλιππουπολιτῶν ἔζων ἐν τῇ ὑπαίθρῳ χώρᾳ, τῇ εὐφορωτάτῃ μεταξὺ Ροδόπης καὶ Μέσου ὄρους πεδιάδι, ἐν ἀγροικίας καὶ κώμας, ὡς οἱ Ἀθηναῖοι ἐν δήμοις ἀνά ὅλην τὴν Ἀττικὴν. Τοῦτο δὲ μαρτυρεῖται καὶ ἐκ τῶν ὀνομάτων τῶν φυλῶν των Ροδοπηίς καὶ Ἐβρηίς καὶ ἐκ τοῦ ὅτι κῶμαι παρὰ τῷ Μέσῳ ὄρει (παρὰ τῷ νῦν Χισάρ, 40 χιλίον. μακρὰν) καὶ ἄλλαι παρὰ τῇ Ροδόπῃ (παρὰ τῷ νῦν Ἀράποβον, 35 χιλιόμετρα μακρὰν) ἀνῆκον εἰς φυλὰς τῶν Φιλιππουπολιτῶν (Ἐβρηίς, Ροδοπηίς, Ἀρτεμισιάς). Ἡ διοικητικὴ λοιπὸν καὶ οἰκονομικὴ ἐκ τῆς Φιλιππουπόλεως ἐξάρτησις τῶν ἐν τῇ γωνίᾳ ταύτῃ τῆς Ροδόπης ἑλληνοθρακικῶν συνοικισμῶν καὶ ἡ τακτικὴ αὐτῶν ἐπικοινωνία πρὸς τὴν ἑλληνικὴν μεγαλόπολιν ἔνεκα τῆς γειτνιασεως κατ' ἀναπόδρα στον ἀνάγκην ἐκράτνε καὶ ἡμπέδωσεν εἰς αὐτοὺς ἕκτοτε ἀκόμη τὸν ἑλληνισμόν.

Ἡ Βυζαντιακὴ αὐτοκρατορία παρέλαβε παρὰ τῆς Ρωμαϊκῆς τὴν Θράκην ὅλην τελείως ἐξηλληνισμένην καὶ σχεδὸν χριστιανικὴν. Οἱ δὲ ἐν τῇ γωνίᾳ τῆς Ροδόπης ταύτῃ πλῆθυσμοί, ἔχοντες κέντρον τὴν φύσει καὶ τέχνῃ ὀχυρὰν Φιλιπούπολιν, ἦσαν ἀκμαιότατοι ζῶντες εὐδαίμονες ἐν τῇ εὐφόρῳ χώρᾳ των, ἣτις ἔνεκα τῆς ἐπικρατησάσης ἐπὶ αἰῶνας εὐνομίας ὑπὸ τὴν Ρωμαϊκὴν κυριαρχίαν μετεβλήθη εἰς παράδεισον. Δυστυχῶς ἡ ἀπὸ βορρᾶ ἐπισκήψασα τῶν βαρβάρων ἐπιδρομῶν θεομηνία ἀνεστάτωσε τὰ πάντα. Γότθοι, Οὔνοι, Ἀβαροί, Σλαῦοι, Βούλγαροι ἐπανειλημμένως ἐπὶ αἰῶνας ἐπιδραμόντες τὴν ἀνθηρὰν χώραν ἠρήμωσαν αὐτὴν σφάζοντες ἢ ἀπάγοντες αἰχμαλώτους τοὺς κατοίκους της. Οὕτω οἱ παλαιοὶ ἀνωχύρωτοι συνοικισμοὶ κατεστράφησαν, μηδὲ τῶν ὀνομάτων αὐτῶν διασωθέντων, οἱ δὲ τυχὸν ἀνεγερθέντες ἐπὶ τῆς τοποθεσίας των ἢ παρ' αὐτῇ νέοι εἴτε ὑπὸ τῶν διαφυγόντων τὸν κίνδυνον Ἑλλήνων καὶ ἐξηλληνισμένων κατοίκων των εἴτε ὑπὸ τῶν ἐπηλίδων ἀπὸ τοῦ ἕκτου ἡδὴ αἰῶνος Σλαύων εἴτε ὑπὸ ἐπιμείκτων ἔλαβον νέα τοπωνύμια.

Τῆς μοίρας ταύτης δὲν ἀπηλλάγη καὶ ὁ παλαιὸς συνοικισμὸς, ἐπὶ τῆς τοποθεσίας οὗτινος ἀνεκτίσθη ὁ μεσαιωνικὸς Στενίμαχος. Ἄδηλον εἶναι, τίνας ἦσαν οἱ συνοικίσαντες αὐτὸν πάλιν καὶ πότε. Ἦσαν δηλ. λείψανα τῶν παλαιῶν κατοίκων του περισωθέντα ἀπὸ τοῦ κατακλυσμοῦ τῶν ἐπιδρομῶν καὶ ἀποτελέσαντα τὸν πυρῆνα τοῦ μεσαιωνικοῦ συνοικισμοῦ, ὡς φρονεῖ ὁ Βλ. Σκορδέλης ἢ ἦσαν ἄλλοι ἔποικοι, — ἄγνωστον πόθεν ὀρμηθέντες, — ἐγκατασταθέντες ἐκεῖ μετὰ τῶν οἰκογενειῶν τῶν στρατιωτῶν φυλάκων τοῦ ἐπικειμένου φρουρίου, ὡς ὑποστηρίζει ὁ Ἀργύρ. Δημητριάδης.

Τὸ μόνον βέβαιον εἶναι ὅτι οἱ συνοικήσαντες πάλιν ἐκεῖ ἦσαν Ἕλληνες, διότι ἡ πόλις ἐπὶ αἰῶνας μέχρι ἐσχάτων (1906) διεφύλαξε τὸν ἑλληνικὸν της χαρακτῆρα ἀμειγῆ, ἐνῶ οἱ περὶ αὐτὴν ἐπὶ τῆς Ῥοδόπης συνοικισμοὶ πάντες πλὴν τῶν Βοδενῶν καὶ Κουκλένης ἐξεσλαυίσθησαν.

Ἐν Φιλιππουπόλει Φεβρουάριος 1936.

ΑΠΟΣΤΑΣΜΑ ΚΩΔΗΚΩΝ
ΠΕΤΡΟΧΩΡΙΟΥ (ΤΣΑΚΗΛΙΟΥ) ΤΗΣ ΕΠΑΡΧΙΑΣ ΜΕΤΡΩΝ ΚΑΙ ΑΘΥΡΩΝ

Ἐνταῦθα σημειῶνω ὅσα γρόσια λαμβάνομεν ἀπὸ διαφόρους ἀνθρώπους, διὰ τὴν οἰκοδομὴν τῆς ἐκκλησίας. 1858 Μαΐου 10 χωρίον τσακκήλι.

14719	Μιχάλης ἐπίτροπος	52199	
20000	ὁ Κ. Λεονταρῆς Ἀσανίδης	1667	παραδήσας.
2130	παπὰ Χρυσάφης.	5000	δῆμος Θεοχάρη δάνεια.
400	Ζαφύρης Θεοχάρη.	5000	Βέλκος τζοπάνης δάνεια.
1505	ἔτι μιχάλης ἐπίτροπος.	1500	Ἄφεντου χήρα, δάνεια.
38754.—		5000	ἰατρὸς δάνεια.
11015	Μανόλης νικητόγλους τοῦ μερά.	70366	
200	Ἄνέστης ζαχαράκογλους χάριν.	475	ἀπὸ κονάκι διὰ κριθάρι.
		956	Βοῦλτζος μυλωνᾶς.
300	Μιχάλης ἐπίτροπος πα- κήρια.	1000	τοῦ Ἀναστάση πραγμα- τευτή.
1630	Φίλιππας.	8000	τοῦ δεσπότη.
300	σιδέρης.	130	Ἄξιότης.
52199		80936	

Σημ. Τὸ Πετροχώρι ἀνάγει τὴν ἰδρυσὶν του εἰς τὰ πρῶτα μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἔτη, συνεπῶς ἠρίθμει κατὰ τὴν ἀνταλλαγὴν βίον 470 περίπου ἐτῶν. Σήμερον αἱ πλείστα οἰκογένειαι τοῦ χωρίου εὐρίσκονται γεωργικῶς ἐγκατεστημένοι, εἰς τὸ χωρίον Παλαιφύτον (Λοζάνοβο) τῆς περιφερείας Γιαννιτσῶν, ὅπου ἔχουν μεταφέρει καὶ τὰ ἀρχεῖα τῆς παλαιᾶς κοινότητος Πετροχωρίου.

Ἐνθυμηθεῖς ὅτι κατὰ τὸ 1913 εἶδα εὐμεγέθη κώδικα τοῦ χωρίου, ἀριθμοῦντα ἑκατονταετῆ περίπου βίον, περιέχοντα δὲ κυρίως τὰ πρακτικὰ τῶν ἐνιαυσίων συνεδριάσεων τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Ἐπιτροπῆς τῆς κοινότητος ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ ἐκάστοτε ἀρχιερέως τῆς ἐπαρχίας Μετρῶν, ἐξήτησα αὐτὸν ἀπὸ τὴν σημερινὴν Ἐκκλ. Ἐπιτροπὴν τῆς κοινότητος Παλαιφύτου. Μετὰ λύπης μου ὁμως ἐπληροφορήθην ὅτι ἂν καὶ ὁ κώδιξ οὗτος ὑφίστατο πρὸ ἔτους, ἤδη παραδόξως ἀπωλέσθη. Ἐτέθησαν δὲ προθύμως εἰς τὴν διάθεσίν μου ἡ παλαιὰ ὀρειχάλκινος σφραγίς, φέρουσα εἰς τὸ μέσον τὴν εἰκόνα τοῦ Ἁγίου καὶ πέριξ τὴν ἐπιγραφήν: ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΤΟΥ ΤΙΜΙΟΥ ΠΡΟΔΡΟΜΟΥ ΠΕΤΡΟΧΩΡΙΟΥ 1874, καὶ τὰ ἀνωτέρω δημοσιευόμενα 13 φύλλα κατεστραμμένου κώδικος σχήματος 17×24, περιέχοντα τὰς εἰσφορὰς τῶν τότε κατοίκων τῆς κοινότητος, τὰ συναφθέντα δάνεια καὶ τὰ γενόμενα ἔξοδα πρὸς οἰκοδομῆσιν τῆς ἐκκλησίας, κατὰ τὸ 1858, καὶ τὴν πώλησιν τῶν στασιδίων κατὰ τὸ 1859

80936	
300	μιχάλης επίτροπος.
150	Θεοχάρης γερο μανόλη.
100	γερο Ἀκάκιος χάριν.
150	ἐλευθέρης καρὰ γιοβάνο- γλου.
1948.20	Ἀντωνάκης σωτήρη.
<u>83584.20</u>	

2000	Δοῦκας Βασιλικού.
2895.20	Ἀξιότιης.
1450	ρήγας Θεοχάρη.
1000	παπὰ χουρμούζης.
1000	Γεώργης γεργόρη.
<u>91939</u>	

3130	Ζαφύρης πόητζου.
300	Δῆμος Θεοχάρη.
1500	Θωμᾶς παχιζεβάνης.
600	μιχάλης επίτροπος.
500	ἔτι μιχάλης.
<u>98160</u>	

500	Ἀγγέλκος.
300	Γεώργης ἀξιότου.
750	Ἀναστάσης Θεοχάρη.
500	Δημητράκης πάλας.
200	Ζαφύρης Θεοχάρη.
<u>100419</u>	

200	ἔτι μιχάλης.
500	Θεοδώσης σαήρογλου.
500	Γεωργάκης στανίτζα.
300	Παλάσης μαρίνου.
500	Θανάσης γιακουβάκη.
170	Δύο τζερετζεβέδες Γεώρ- γης ἀξιότου.
204.20	μιχάλης επίτροπος τῆς ἐκκλησίας.
<u>102784.20</u>	

102784.20	
200	Γιακουμής.
4175	τὰ ἀσημικὰ τῆς ἐκκλησίας.
2500	Ἀντωνάκης δάνεια.
250	ἔτι ὁ επίτροπος τῆς ἐκ- κλησίας.
2000	Φωτάκης ἰωάννου ἀπ' ἐλπασάνι.

<u>111909.20</u>	
1893	Παναγιότης καλαητζό- γλους. δάνεια.
400	χρήστος καριότης.
380	Γεωργάκης στανίτζογλ.
200	Θεοδώσης σαήρογλ.
500	Μανολῆς νικήτογλ.

<u>115287.20</u>	
150	χρήστος καρὰ γιοβάνογλ.
14000	τοῦ Ἀποστόλου λογοθέτου
865	Γεωργάκης βακάλης.
500	Χρυσογώνης.
800	κέρδος 80 μετζιτιέδων.
300	Γεωργάκης πάντου.
200	Γιάγκος στάγκογλ.

<u>132102.20</u>	
205	Γεωργάκης Βακάλης διὰ χρέος.
60	μιχάλης επίτροπος. τῆς ἐκκλησίας.
150	Βασίλης Γιακουβάκη.
150	Θεοχάρης γερο μανόλη.
300	Γιακουμής.

<u>132967.20</u>	
206	σιδέρης.
125	Θανάσης ἀνανίου.
104	Νέσος.
150	Κωνσταντῆς ἀντριά.
150	Θανάσης Βέλιου.

133702.20

133702.20

75	Διαμαντής κλίμη.
400	Πάντης διὰ τὸν τόπο.
785	Χρηστοδούλης δάνεια. ἀ- ξιότου.
162.20	μιχάλης επίτροπος.
96	παπὰ χουρμούζης.

135221

150	Δουκας βασιλικού.
64	Γεωργάκης βακάλης.
135435	χρέη εἰς τοὺς δουλευτάς. καὶ εἰς ἄλλους.

177	Κωνσταντῆς πάλας.
280	δημήτρης πάρπα.
166	δημήτρης βούλιτζου.
110	Κυριάκος μητορῆς.
362	Θεοδώσης ραλίτζας.

136530

44	Διαμαντῆς μικιού.
22	Ἐναστάσης μαυρουδόγλ.
130	Μαυρουδῆς.
124	Ἐγγελῆς ραλῆς.
88	Ἐνέστης σάββα.

136938

136	φώτης μοράτογλ.
78	Ἰορδάνης φώτη.
204	Κανέλος.
222	νικόλας μητορῆς.
56	νικολῆς Θανάση.

137634

86	μητρος.
503	Θανάσης κάλφας.
270	Θεόφιλος λευτουργός.
20	Γιάννης Θεοχάρη.
1000	Κωνσταντῆς ἀρβανίτης.
208	Γεωργάκης βακάλης καρ- φιὰ κλπ.
926.30	τὸν χατζὶ κωστάνογλου τζιλιγκίρη.

140647.30

Γρόσια τοκισμένα

20000	τοῦ Κυρίου Λεονταρή.
5000	Δῆμος Θεοχάρη.
5000	Βέλκος τζομπάνης.
1500	Ἐφεντοῦ χήρα.
2000	Φωτάκης Ἰωάννου.
14000	Ἐποστόλης λογοθέτης.
8000	ὁ ἅγιος Μετροῶν.
1883	Παναγιώτης καλαητζό- γλους.
57383	

Καταβολὴ ἐγκωρίων

2000	παπὰ χρυσάφης.
1948.20	Ἐντωνάκης σωτήρη.
1000	τοῦ ἀναστάση πραγμα- τευτή.
2150	Δουκας βασιλικού.
2895	Ἐξιότης.
1450	ρήγας.
1096	παπὰ χουρμούζης.
1000	Γεώργης γρηγόρη
3130	Ζαφύρης πόητζογλ.
500	Δῆμος θεοχάρη.
1500	Θωμᾶς παχιτζεβάνης.
1300	μιχάλης επίτροπος.
500	Ἐγγέλο κεχαγιάς.
300	Γεώργης ἀξιότου.
750	Ἐναστάσης θεοχάρη.
200	ζαφύρης θεοχάρη.
500	Θεοδώσης σαήρογλ.
300	παλάσης μαρίνου.
500	Θανάσης γιακουβάκη.
500	μανύλης νικήτογλ.
1138	Γεωργάκης πακάλης.
500	Χρυσογώνης.
300	Γεωργάκης πάντου.
200	Γιάγκος στάγκογλους.

25557.20

25557.20		26667.20	
150	Βασίλης γιοκουβάκη.	100	Πετρῆς ἀλατζᾶς κιοράδες.
300	Γιακουμῆς.	450	δημητράκης πάλας.
206	σιδέρης.	250	Θεοδώσης Χουρμούζης.
125	Θανάσης ἀνανίου.	180	φώτης κάλφα.
104	Νέσος.	200	Κωνσταντῆς πάλας.
150	κωνσταντῆς ἀντριά.	116	Γεωργάκης στανίτζογλ.
75	διαμαντῆς κλίμη.	274	Χατζή Γιαννάκης. ἀπό
<u>26667.20</u>	κιοράδες ἀμαξιῶν.		κιοράδ.
		<u>28337.20</u>	

Ἐνταῦθα σημειῶνω τὰ ἔξοδα διὰ τὴν οἰκοδομὴν τῆς
ἐκκλησίας 1858 Μαΐου 10.

8800	κερεστὲς καὶ ἔξοδα εἰς πόλιν.	10900	τοῦ Ἀναγνώστη μαζί με τοὺς μαστόρους του ἡμερ. 432.
35	ἔξοδα εἰς οἰκονομίᾳ.		
15105	ἔτι κερεστὲς εἰς πόλιν.	1200	πέτραις τοῦ ὁμοῦρο τεπέ πχ: 80.
4464	ἀσβέστην ἀπὸ δημήτρην. κντ. 511.	4800	ἡ Γριπίς.
1645.20	ἔτι ἀσβέστην ἀπὸ Μανούκην κντ. 178.	4150	Γιοβάνης σωτήρης θανάσης μάρκος καὶ Κωνσταντῆς. ἡμερμ. 166. φ: 25.
1200	ἔτι ἀσβέστην ἀπὸ δημήτρην κντ. 171.		
85	τσάμια 100.	700	Ἀργύρης νικόλας καὶ δημήτρης ἡμερ. 90.
860	σανίδια ἀπὸ Ἰορδανάκη.		
1895	πέτρες ἀπὸ καστανιές. πχ: 130.	16263	Θανάσης κάλφας με τοὺς μαστόρους του ἡμερ. 458.
587.20	σανίδια ἀπὸ Σιμεῶν σωτῆρ τζορπατζή.	14000	Πρόδρομος σοβατζής. ἡμερομίσθια τῶν ἀνθρώπων του 36 φ: 15.
62.20	καρφίτζες. ὄκ: 10.	540	
1566.30	σανίδια ἀπὸ Σιμεῶν	1380	Γιάννης θεοχάρη ἡμερ. Φ: 30 46.
925	σανίδια ἀπὸ Σιμεῶν.		
573.30	ἀσβέστην μερμέρι.	1920	Θεόφιλος ἡμερ: φ: 32 60.
1453.20	σανίδια καρὰ μποά. 171.	3390	Κωνσταντῆς ἀρβανίτης ἡμερ. 113 φ: 30.
3751.20	κερεστὲ ἀπὸ σιμεῶν με ἀπόδειξιν.	2750	τούβλα 5885: 212 φάρσας. καὶ 5 ἡμ. κορασανλίκι.
790	ἔτι σανίδια ἀπὸ σιμεῶν.		
185	φλαμουρ γιαπραά. 44.		

2515	μεμέτης τογραματζίης, το- γραμ. καὶ τζάφια.	820	χατζή πρόδρομος ἡμερο- μίσθια.
610	μοράτης τζιλιγκίρης διὰ σιδερικά.	756	μήτρος ἡμερομ. 63. φ: 12. 345 μηνιῖτ. 1.
1060	Μιχαλάκης κεραμάρης διὰ κεραμίδια.	613	Γεώργης κάλφα κιοίλης ἡμερ. 19. 40 τζωμ.
2057	Πάντης ἡμερομίσθ. 69 φ: 30.	108	Γιάγκος τεκίρταγλης. ἡ- μερ. 9.
468	παχάρης λευτουρογός ἡμερ. 18 φ: 26.	1720	Ἐμὶν ἀγάς κουρσουμτζό- γλους. ἡμ. 215 φ: 8.
5017.20	τὸν ἱατροὸ πολονέζο.	124222.20	
2500	τὸν Ἄντωνάκη.		

Ἐδῶ λείπει ἡ συνέχεια καὶ ἀκολουθεῖ ἄλλη μισή σελίς, μὲ
ἄθροισμα μεταφορᾶς 134988.20.

37.20	καρφιτζες, ὄκ: 5.	1242.20	
25	ἀσβέστην ὄκ: 100 ἀπὸ γιαλοῦς.	350	Γιοβάνης τοῦ κωνσταντή ἀρβανίτη μαθητῆς ἡμερ: 32.
20	τὸν πρόδρομο ἡμερ: 2.	208	τὸν Γεωργάκη βακάλη καρφιὰ κλπ.
160	ρέσμι εἰς κονάκι.	20	σανίδι ἐν τοῦ Θεοχάρη.
465	σανίδια τοῦ Ἄντωνάκη.	281	τοῦ σωτήρη τουβαρτζή παιδιὰ ἡμερ. 31.
380	διὰ πέτρας εἰς ἐντζιέζι ὁμοῦ μὲ τὸν κουρουτζή.		
160	φλαμούρια γιαπράκια.		
<u>1242.20</u>		<u>137095.20</u>	

Πώλησις στασιδίων 1859 Μαρτίου 10.

Ἄναστασης Θεοχάρη Γρ.	1400	Θανάσης Κάλφας	1700
κατέβαλεν	750	ἐπληρώθη δι' Ἄναστα- σίου.	
	<u>650</u>	Θανάσης Ζηύκου	1700
ἔδεδεχθη ὁ Κ: ΦΛ:	650	τὰ ἐπλήρωσε ὁ βέλκος	<u>1700</u>
Παναγιώτης Θεοχάρη	1700	Γεωργάκης βακάλης	1700
ἐπληρώθη δι' ἀφέντην		Κωνσταντῆς πάλας	1700
Ζαφύρης Θεοχάρη	1700	πληρώνεται διὰ δούλε- ψιν.	300
ἐπλήρωσε	<u>200</u>	ὁμολογία	<u>1400</u>
ὁμολογία	1500		

Γιάγκος Παλιάση	2600	᾽Αξιότης	3000
ἐπλήρωσεν	900	Παπὰ Χουρμούζης	3000
	<u>1600</u>	Βουλιτςος μηλωνᾶς	1850
κιριίδες	200	ἔτι	1000
	<u>1400</u>	προπληρωτέα	2850
Δούκας βασιλικοῦ	3000		500
κατέβαλεν	2150	ἐπλήρωσεν τὸν δῆμο	2350
	<u>850</u>		
ἐδέχθη ὁ Κ: φωτάκ. Α:	850	Βέλκος τζοπάνης	1700
	<u>.....</u>	κάτο τῆς ὁμολογίας του	1700
Παλιάσης Μαρύνου	1700		
κατέβαλεν	300	Γεώργης Γρηγόρη	2500
	<u>1400</u>	προπληρωτέα	1000
ἐδέχθη ὁ Κ: φωτ.: Αα	1400		1500
	<u>.....</u>	τὸν παλιάση	895
Μανόλης νικήτογλους	3000		615
ἐπλήρωσε	500	διὰ χ: φωτάκη	560
	<u>2500</u>		55
Ρήγας Θεοχάση	3000	σιδέρης δήμου	1700
Παπὰ Χρυσάφης	3000	Θωμᾶς παχιτζεβάνης	1700
᾽Αντωνάκης σωτήρη	3000	προπληρωτέα	1500
κατέβαλεν	1948.20		200
	<u>1051.20</u>	ἐπλήρωσε τὸν παλιάση	140
τοῦ ἀναστάση πραγμ.	1000		60
	<u>51.20</u>	Χρυσογόνης μηλωνᾶς	1700
ἔλαβ.	51.20	κατέβαλε	500
	<u>.....</u>		1200
Δῆμος Θεοχάρη	3000	τὰ ἐπλήρωσεν ὁ βέλκος	1200
Ζαφύρης πόητζογλους	3000		
τῆς χ: διαμαντέν.	600	᾽Αναστάσης ἀξιότου	1400
	<u>3600</u>	Γεώργης ἀξιότου	500
ἔλαβον	3150	Πολυχρόνης ἀξιότου	1700
	<u>450</u>	Θεοδόσης χουρμούζη	1700
Μιχάλης κωνσταντῆ	3000	τεσλήμ	500
κατέβαλεν	1300		1200
	<u>1700</u>	ἐπληρώθη διὰ δούλεψιν	500
ἐδέχθη ὁ Κ: φωτάκης Α:	1700	ὁμολογία	700
	<u>.....</u>	Χρηστοδούλης ἀξιότου	500
		προπληρωτέα	185
			315

Πετρῆς ἀλατζὰς	500	τὰ ἐπλήρωσεν ὁ βέλκος	500
ἐπληρώθη διὰ δούλεψιν	100	Θεοδόσης καὶ νικολῆς	
ὁμολογία	400	μαρύνου	800
Πάντης	425	Χρῆστος καρὰ γιοβάνο-	
Κανέλης βουτζὰς	350	γλου	300
Βασίλης Γιακουβάκη	450	Φώτης κάλφα	400
ἐπλήρωσ.	150	Ἄρτέμιος ὁμολογία	350
	300	Ἄνέστης σάββα	450
ἔτι ἐπλήρωσεν φεβρ: 28	150	Κωνσταντῆς ἀντριὰ	330
	150	Γιανάκης ζαχαράκογλου	
ἐχαρίσθησαν	150	ὁμολογία	325
		Παναγιότης ἀνανίου	300
Καραμανόλης	400	Νέσος	250
Μητορῆ χήρα	250	Κωνσταντῆς μαθιοῦ	250
Μανόλης μαριορῆς	1000	Θανάσης ἀνανίου	300
Θανάσης γιακουβάκη	1000	Φαρφουρῆ κωνστή	250
Γιακουμῆς τζιναράκη	1000	Χρηστοδούλης τοῦ Ἄν-	
προπληρωτέα	300	τώνη γαμβρὸς	250
	700	Θεόφιλος λευτουργὸς	250
Γεώργης Θωμᾶ	1000	Θεοδόσης ραλίτζας	250
Ἄγγέλκος κεχαγιάς	1000	Φανῆ μαρύνου	250
κατέβαλεν	500	Σωτήρης ζηύκου	250
	500		

† Γ. ΧΟΥΡΜΟΥΖΙΑΔΟΥ ¹⁾

Συλλογὴ Ἐπιγραφῶν τῆς Διοικήσεως Μετρῶν Θράκης

1. Ἀνάγλυφον ἐν Οἰκονομείῳ ²⁾, παρὰ τὴν θύραν τῆς ἐκκλησίας.

Δαιτυμόνες δύο, ἀνὴρ καὶ γυνή, ὑπηρέτης καὶ ὑπηρέτρια. Κάτωθεν:

ΓΛΥΚΕΙΑ ΜΗΝΑΚΩ
ΜΗΝΑΚΟΝΤΟΣ ΤΟΤΟΥ

1) Ὁ Γεώργιος Χουρμουζιάδης ἐγεννήθη ἐν Πετροχωρίῳ τῆς ἐπαρχίας Μετρῶν τῷ 1843, ἐφοίτησεν ἐν τῇ Μεγάλῃ τοῦ Γένους Σχολῇ καὶ μετὰ σύντομον διδασκαλικὸν βίον διαορίσθη ἐπὶ πολλὰ ἔτη δημόσιος ὑπάλληλος τῆς Τουρκίας. Ὡς τοιοῦτος περιῆλθεν ὀλόκληρον τὴν περιφέρειαν τῆς Διοικήσεως Μετρῶν, ἐφιλοτέχνησε δὲ «Συλλογὴν Ἐπιγραφῶν» τῶν ἐπαρχιῶν Δέρκων, Σηλυβρίας καὶ Μετρῶν, ἧτις κατεστράφη ὑπὸ τῶν Βουλγάρων μετὰ τῆς βιβλιοθήκης του τῷ 1913, μόνον δὲ δύο σελίδες διεσώθησαν καὶ «Συλλογὴν Μύθων» τῶν Θρακικῶν λαῶν. Ἀπέθανε τῷ 1915.

2) Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Σηλυβρίας, ἐπὶ τῆς Προποντιδος, μεταξὺ τῶν χωρίων Δημοκράνεια καὶ Αἰγιαλοί.

Ἐπὶ ταῦτα:

Εἶτα: Ἴππεὺς ἐπὶ γυμνοῦ ἵππου, καὶ ὄπισθεν ὑπηρέτης μετὰ καλάθου ἀκολουθῶν πεζῆ. Κάτωθεν: Ο ΚΑΙ ΜΕΝΕΛΗΜΟΣ ΜΗΤΟΚΟΥ.

2. Ἐν Παπάζ Μπουργάζ ¹⁾, ἐντὸς τοῦ Τεκέ τῆς Ἁγίας Μαρίνης, ἐπὶ μαρμάρου ἐπιγραφή:
ΔΙΟΝΥΣ
ΝΙΚΑΣΙΩΝΟΣ. (κακογραμμένα).

3. Ἐν Μούχα ²⁾, ἀνάγλυφον ἐπὶ μαρμάρου. Δύο δαιτυμόνες καὶ ἐπιγραφή:
ΜΟΣΧΙΩΝ ΔΙΛΙΠΟΡΕΙ

4. Ἐν Ἁγιασματάκι ³⁾, ἐντὸς τῆς ἐκκλησίας, κατὰ τὸ μέσον, ἐπὶ μαρμάρων δύο ἐπιτάφιοι ἐπιγραφαί:

ΕΝΘΑΔΕ ΚΕΙΤΑΙ Η ΔΟΥΛΗ ΤΟΥ ΘΕΟΥ ΛΟΞΑΝΔΡΑ ΒΟΕΒΟΔΑ
ΚΑΙ Η ΜΗΤΗΡ ΑΥΤΗΣ ΑΝΝΙΤΣΑ ΔΟΜΝΑΣ ΤΟΥ ΠΟΤΕ
ΕΚΛΑΜΠΡΟΤΑΤΟΥ ΙΩΑΝΝΟΥ ΒΟΕΒΟΔΑ ΕΥΛΟΝΗΧΟΥ.
ΕΝ ΕΤΕΙ 1697 ΙΟΥΛΙΟΥ 11.

ΕΝΘΑΔΕ ΚΕΙΤΑΙ ΑΙΚΑΤΕΡΙΝΗ ΒΟΕΒΟΔΑ ΤΟΥ ΠΟΤΕ ΕΚ-
ΛΑΜΠΡΟΤΑΤΟΥ ΑΝΤΩΝΙΟΥ ΒΟΕΒΟΔΑ ΤΟΥ ΕΥΛΟΝΗ ΕΥΧΟΥ
ΕΝ ΕΤΕΙ 1697 ΙΟΥΛΙΟΥ 15

Σημειώσεις ἐκ χειρογράφων

1. Ὅταν τῷ 1858 ἤμην μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ μου, ὅστις ἦτο διδάσκαλος, εἰς Τραπεζοῦντα, ἐσχετίσθημεν μὲ τὴν οἰκογένειαν τοῦ Τούρκου διοικητοῦ Μεμὲτ ἐφέντη, ὅστις ἦτο χριστιανὸς καὶ ὠνομάζετο Δημήτριος. Οὗτος εἶχε δύο θυγατέρας ἐκ τῶν ὁποίων ἡ πρεσβυτέρα ἦτο ἐντροιβῆς τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς γλώσσης, ἐλευθέρως μεταφράζουσα εἰς τὴν νεωτέραν τοὺς ἀρχαίους Ἑλληνας συγγραφεῖς καὶ ἡ ὁποία μὲ εἶχε δεῖξει ἐπίγραμμα ὑπὸ τῆς ἰδίας ποιηθὲν εἰς μνήμην τοῦ διδασκάλου τῆς Χαρισιάδου, εἰς τὴν ἀρχαίαν γλῶσσαν.

Ἡ οἰκογένεια αὕτη ἐκκλησιάζετο ἐντὸς ὑπογείου ἐκκλησίας, ὅπου ἐλειτούργει κρυφίως γηραιὸς ἱερεὺς. Τὸ Πάσχα παρευρέθην μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ μου εἰς τὴν μυστικὴν λειτουργίαν καὶ πάντες ἐκοινωνήσαμεν

1) Χωρίον τουρκικὸν ἐπὶ τῆς ἀπὸ Μετρῶν εἰς Μέγαν Τσεκμετζὲν ὁδοῦ. Τουρ-
κιστὶ σημαίνει Πύργος τοῦ Παπᾶ.

2) Χωρίον τουρκικὸν τῆς Διοικήσεως Μετρῶν, ΝΔ τοῦ Χαδέμκιοι παρὰ τὴν
σιδηροδρομικὴν γραμμὴν.

3) Χωρίον ἑλληνικὸν τῆς ἐπαρχίας Δέρκων, βορείως τοῦ Χαδέμκιοι.

τῶν ἀχράντων μυστηρίων. Νύκτωρ μετεβαίνομεν εἰς τὴν οἰκίαν των καὶ ὁ ἀδελφός μου ἐδίδασκεν εἰς ἅπαντα τὰ μέλη τῆς οἰκογενείας Ἑλληνικὰ καὶ ἑρμηνεῖαν ἀπὸ τὸ ἱερὸν Εὐαγγέλιον.

Ὁ Μεμὲτ ἐφέντης κατηγορηθεὶς ὡς χριστιανός, προσεκλήθη ν' ἀπολογηθῆ εἰς Κωνσταντινούπολιν καὶ μετὰ δίμηνον ἐκεῖ διατριβὴν ἐπέστρεψεν ἀθωωθείς.

2. Ὁ θεῖος μου Γρηγόρης ἐνυμφεύθη τὴν Θωμαῖν, θυγατέρα τοῦ Ἄστρου, ξένου τὴν καταγωγὴν, γεννήσας μετ' αὐτῆς 7 τέκνα, δίδυμα, τρίδυμα καὶ δύο ἀνὰ ἓν. Ὅταν ἡ σύζυγός του ἐγέννησε τὰ τρίδυμα, ἡ μαῖα καὶ ὄλαι αἱ συγγενεῖς ἐθέωρῃσαν τοῦτο ὡς κακὸν οἰωνὸν καὶ ἀφῆκαν τὰ τέκνα τῆς, ἂν καὶ ἦσαν σῶα καὶ ὑγιῆ ν' ἀποιδάνωσιν τῆς πείνης, τὸν δὲ θεῖόν μου ἠνάγκασαν νὰ χωρισθῆ αὐτῆς καὶ νὰ μεταβῆ εἰς Ἄγιον Ὅρος καὶ συμβουλευθῆ τοὺς ἐκεῖ πνευματικούς ἂν ἦτο ἁμαρτία νὰ συζῆ μετὰ τοιαύτης πολυτόκου γυναικός. Οἱ ἐκεῖ πνευματικοὶ τὸν κατέπεισαν ὅτι ἡ γέννησις τριδύμων δὲν εἶναι ἁμαρτία, καὶ ἐπιστρέψας παρέλαβε καὶ πάλιν τὴν σύζυγόν του. Ἀπέθανε τῷ 1853.

3. Κατὰ τὸν Ρωσσοτουρκικὸν πόλεμον, τὴν 26 Ἰανουαρίου 1878 ἡμέραν Πέμπτην ὁ Μετρώων Δοσίθεος ἐπρόδωκεν εἰς τὸν ἐν Μέτραις στρατηγὸν Στρούκωφ, ὅτι οἱ Τσακηλιῶτες ἔχουν 500 ζῶα τῶν φυγόντων Μετρηνῶν Τούρκων, προσκαλέσας με δὲ καὶ ἄνευ προηγουμένης εἰδοποιήσεως με παρουσίασεν εἰς τὸν Στρούκωφ ὡς Τσακηλιώτην, καὶ οὗτος μ' ἔθεσεν ὑπὸ κράτησιν.

Κατὰ τὴν ἀνάκρισιν εἶπον ὅτι ἂν καὶ εἶμαι Τσακηλιώτης διαμένω ὁμως ἐν Μέτραις καὶ ἀγνοῶ τὰ ἐν τῷ χωρίῳ γενόμενα. Ὁ Στρούκωφ ὁμως ἐπέμενε ζητῶν τὰ 500 ζῶα καὶ κτυπήσας με διὰ τῆς μάστιγος εἰς τὴν κεφαλὴν μ' ἐπλήγωσεν ἀρκετά. Εἶτα προσκαλέσας τὸν ἀρχηγὸν τῶν λογχοφόρων με παρέδωκεν αὐτῷ, οὗτος δὲ μ' ἔστειλεν ὑπὸ συνοδίαν εἰς τὸ χωρίον.

Ἦναγκάσθην νὰ προσκαλέσω τοὺς χωριανούς διὰ κήρυκος καὶ ν' ἀνακοινώσω αὐτοῖς τὰ τρέχοντα, ὅσοι δὲ εἶχαν ξένα ζῶα τὰ ἔδωσαν. Ὅταν ἐπεστρέψαμεν εἰς Μέτρας με 129 ζῶα ὁ Στρούκωφ ἐπέμενε ζητῶν καὶ λοιπὰ 371, λέγων ὅτι ὁ λειτουργὸς τοῦ Ὑψίστου δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ψεύδεται, καὶ ὅτι ἂν ἐπιμένω ἀρνούμενος θά τουφεκισθῶ. Ἐμείνα φυλακισμένος μέχρι τῆς 4ης ὥρας, ὅτε διαλαθὼν τὴν προσοχὴν τοῦ φύλακος ἔφυγον. Εὐτυχῶς τὴν ἐπομένην διατάχθη ὁ Στρούκωφ νὰ προελάσῃ εἰς Ἄγιον Στέφανον καὶ δὲν με ἀνεζήτησεν.

Ὅταν ἐπέστρεψαν οἱ Τοῦρκοι καὶ ὁ μουτσαρίφης Ἀληριζά μετὰ τὸν πόλεμον με ἠρώτησε τὰ καθέκαστα, ἐγὼ τοῦ διηγήθην ὅλην τὴν ἀλήθειαν, δείξας καὶ τὴν πληγὴν ἣν ἔτι ἔφερον εἰς τὴν κεφαλὴν.

ΧΩΡΙΑΤΙΚΟ ΚΑΛΑΝΤΑΡ ΤΟΥ 1902

1. Ὁ Χρόνος

Στὰ μέρ μας, ἀπό τς δώδεκα μῆν' ἄλλ' ἔρχεται μὲ κρούα καὶ χιόνια καὶ τσὲ λέμε χ'μωνιάτικοι κι ἄλλ' μὲ ζέστες καὶ καλὸ γαιρὸ καὶ τσὲ λέμε καλοκαιρνοί. Δὲν εἶναι βελί ἡ μέρα τ πότ' ἔρχεται ὁ χ'μῶνας καὶ πότε τὸ καλοκαίρ. Ἀπὸ καμμιά φορὰ τὰ κρούα ἔρχεται νωρὶς καὶ τότες ἔχμε πρῶ'μο χ'μῶνα, ἄλλ' φορὰ πάλε οἱ ζέστες ἔρχεται νωρὶς κι ἔχμε πρῶ'μο καλοκαίρ. Γι αὐτὸ λέγ' καὶ ἡ παροιμία: Ἀπὸ Μάρτ' καλοκαίρ κι ἀπ' Αὐγουστο χ'μῶνα. Ἀμὰ ὁ καθαυτοῦ χ'μῶνας ἀρκέβ' ἀπ' τ' Ἀγιάδριος τὸ μῆνα, ἅμα σφίξ τὸ κρούο κι ἀνάψνε τὰ μαγάλια, καὶ φεύγ' μέσα τὸ Μάρτ, ἅμα ἀρκέψνε νὰ πρασνίζνε τὰ βάρια καὶ ν' ἀθίζνε τὰ δέδρα.

Οἱ Τοῦρκ' καὶ οἱ Κατσβέλ' λένε ὁ χ'μῶνας βαίν' τ' Ἀϊδημητριου καὶ τὸ καλοκαίρ τ' Ἀϊγιωργιου. Ἄν βῆς καὶ τς δασκάλ' μας καὶ τς γραμματιζούμεν', ὁ χρόνος εἶναι τέσσερα κομμάτια ἀπὸ τρεῖς μῆν' τὸ καθανεῖνα. Αὐτοῖν' βάζνε στὰ ἔβγα τοῦ χ'μῶνα τν ἀνοιξ, καὶ στὰ ἔβγα τ' καλοκαιριου τὸ χ'νόπωρο. Μὰ ὁ Θεγὸς κανεῖνενα δὲν ἀκούγ'. Νὲ τὸ χ'μῶνα νὲ τὸ καλοκαίρ δὲ τὰ στέλν' τν ἴδια μέρα κάθε χρόνο. Πότε τὰ στέλνει νωρίτερα πότε κόμ' ξώρας ἀπ' ἄλλες χρονιές.

Τσοὶ χιμωνιάτικοι τσ μῆν' ὀδὲ βρέχ' καὶ χιονίζ' καὶ τὰ χωράφια καὶ τ' ἀβέλια λασπίζνε, οἱ ἄδρροι κάδαι στὸ χωριό. Ὅσ' ἔχνε ζευγάρια, ἀγελάδια γιὰ ἄλλα χαϊβάνια θὰ τὰ κ'τάξνε, θὰ τὰ ταγίσ-νε, θὰ τὰ ποτίσ-νε κι ὕστερα θὰ πάνε στς καβέδες νὰ παίξνε τάβλι, δάμα γιὰ χαρτιά, γιὰ θὰ κάτσνε νὰ πιούνε τὸ καβὲ τς καὶ ν' ἀποσώσ-νε λόγια. Ἄν πῆς γιὰ τς μερομστάδες π' δὲν ἔχνε χαϊβάνια, ἐκεῖν' στς καβέδες βραδιάζδαι στς καβέδες ξεμερώνται.

Οἱ γ'ναίκες τότες κάμν-νε δλιές τοῦ σπιτιου. Συγ'ρίζνε, σκουπίζνε, βαλών-νε, κεδᾶνε, φαίν-νε, πλέν-νε, μαγερεῦνε καὶ κηδεῦνε τὰ μωρὰ τς.

Τὰ ξετναμένα κορίτσια πλέχνε ταν-τέλες, γιὰτὶ τότες δὲν ἰδρῶν-νε τὰ χέρια, κεδάνε στὸ μάγανο, γιὰ στὸ χέρ, φαίν-νε, καὶ σὰ τζὲ βοθάη ἡ φωνή τς τραβδάνε κιόλας γιὰ νὰ περνάη ἡ ὥρα.

Οἱ γιαιγιές κάδδαι στ' κωχίτσα καὶ λαναρίζνε μαλλιά, γιὰ στρίφτνε ρόκα, γιὰ γνέθνε μαλλὶ στὸ χέρ, γιὰ ἔχνε τὸ μωρὸ ὡς ν' ἀποσώσ' ἡ μάννα τ τοὶ δλιές τς, γιὰ λένε στὰ ὀγονάκια τς παραμύθια γιὰ νὰ κάδδαι φρόν'μα.

Τὸ χ'μῶνα φαίν-νε μόνε ἄσπρα πανιά. Τὰ κόκκ'να καὶ τὰ γαλάζια τὰ φαίν-νε τὸ καλοκαίρ, γιὰτὶ τότε δὲ νεμλετίζδαι καὶ δὲ μαγών-νε στὸ χτέν'.

“Ἀμ’ ἀνοίξ ὁ καιρὸς κ’ ἔρτ τὸ καλοκαίρ γούλ χύνδαι στὰ χωράφια, στ’ ἀβέλια, στὰ βοσπάνια, τὸ καπνοί, τὰ σκλήκια, τὸ θέρο, τ’ ἀλών’, τὸ δρύγο. κατὰ τὸ καιρὸ νὰ ποῦμε. Ἔρκεται μέρα π’ ἀδειάζ τὸ χωριὸ κι’ ἀπομήσκνε μόνε οἱ γριές καὶ τὰ μωρά.

ἌΟ χρόνος ἔχ’ πολλὲς γιορτές, μεγάλες καὶ μικρές. Ἡ τρανήτερ ἢ γιορτὴ εἶναι ἡ Πασκαλιά. Τς μεγάλες τς γιορτές δὲ δλεύνε. Ἄν τυχὸν ἔχνε ὄνομασία, καλοδέχδαι τς μισαφίρδες, τσὲ κερνάνε καὶ τσὲ προσκῶνται. Στὰ λαφρογιόρτια πάλε κάμν-νε μόν λαφρειές δλιές καὶ καθιστές· σὰ νὰ ποῦμε ράψμο, κέδμα, κλώσ-μο, πλέξμο μὰ ὄχι δλιές πατερτη-λήδκες. Μόνε ὁποιος ἔχ’ ὄνομασία, ἄς εἶν’ καὶ λαφρογιόρτ, ἐκεῖνος γιορτάζ. 1)

2. Οἱ μῆν’

Κάθε μῆνας, ἀπὸ Θεοῦ ἔχ’ καὶ τ’ χάρι’. Τσι χ’μωνιάτκ’ γένδαι. οἱ βεγγέρες καὶ οἱ ἐγλεντζέδες, καὶ τσ’ καλοκαιρνοὶ τὰ παναγήρια. Ἄμὰ εἶναι κι ἀθρόπ’ πὸν μὲ τὸ τίποτα δὲν εὐκαριστιοῦδαι. Τὸ καλοκαίρ’ τσὲ πράζ’ ἢ ζέστα καὶ τὸ χ’μῶνα τὸ κρύο, καὶ μὲ τὰ λόγια τς κολάζδαι. Γι’ αὐτνοὺς λένε τὸ παραμύθ’:

«Οἱ μῆν’ εἶναι δώδεκ’ ἀδρέφια παλκάρια. Μιὰ φορὰ μιὰ νύφ’ ξεπόρτισε τ’ βηθερὰ τς, νύχτα, χ’μῶνα καιρό, κι’ αὐτήν’ ἢ καμὲν’ πῆρ’ τὸ δρόμο, καὶ κεῖ π’ πάγαινε γλέπ’ ἕνα φῶς. Παγαίν’ κοδῶ, γλέπ’ ἕνα χαμῶγ’, βαίν’ μέσα, γιατί τὰ χέρια τ’ς κοκκάλιασανε καὶ τὰ δόδια τ’ς τσακάν’ζανε ἀπ’ τὸ κρύο. Γλέπ’ δώδ’κα παλ’κάρια ἕν’ ἀπ’ τ’ ἄλλου-τρανήτερα. Τσὲ καλησπέρσε, τνὲ καλοδέχκανε, τν’ ἔβανανε νὰ κάτς σὲ μιὰ μαλακιὰ πολυθρόνα, ἔβαναν’ κὶ τὸ μαγάλ’ βροστά τ’ς, τνὲ γέρουσαν φλαμούρ’, τνὲ φίλεψαν’ κουρκοῦτα μὲ τὸ γάλα καὶ σαν ἦρτε στὸν ἑαυτὸ τ’ς τνὲ λένε:

— Ποιὸς ἀθεόφοβος σὲ ξεπόρτισε, βάβο, τέτοια ὥρα, μέσ’ στὸ κρύο, τὰ χιόνια ὡς τὸ γόνα, γριὰ γ’ναῖκα;

— Κανεὶς παιδάκι μ’. Μονάχη μ’ βγῆκα νὰ πάγω στ’ θεγατέρα μ’, ἔπιασ’ ὁ καιρὸς κι’ ἔχασα τὸ δρόμο. Λέγονδαις δεγὶ νὰ πάγω στὸ σπίτι μ’, ἦρτα στὸ δρό σας.

Δὲν ἦθελ’ ἢ γριὰ νὰ πῆ κακὸ λόγο γιὰ τ’ νύφ, μὴ δύχ’ κι ἀκουστῆ τ’ ὄνομα τ’ς π’ γεῖναι κακιὰ.

Πάλε τνὲ ρώτ-σανε:

— Ἄπὸ γούλ’ τ’ς μῆν’ ποιόν’ ἀρέεις κόμ’ πολύ:

1) Ἄπὸ τὴν ἀνέκδοτη μελέτη: «Τὸ Πετροχώρι (Τσακίλι) τῆς ἐπαρχίας Μετρώων, Θράκης». Αὐτὸ τὸ μέρος γράφηκε στὰ 1902, στὸ χωριό, τμηματικῶς, κάθε μῆνα. Ἄρκετὲς σελίδες χάθησαν καὶ ξαναγράφηκαν ἀπὸ μνήμης.

— Γουῖλ' καλοὶ κι ἄξιοι εἶναι παιδάκι μ'. Τοὶ χμωνιάτκ' μαζώνω τὰ ἀγονάκια μ' ὀλόγ'ρα στὸ μαγάλ' τὰ λέγω παραμύθια καὶ χαίρει' ἡ καρδιά μ'. Τ'ς καλοκαιροὶ πάλε πέρνω τὸ τεγνεκάκι μ' πότε στ' ἁλών', πότε στ' ἀβέλ', πότε στὸ χωράφ', περνᾶν οἱ μέρες. Μόνε π' γεῖναι ὁ γιόκαζι μ' φτωχὸς καὶ δὲ βόρ' νὰ διασταυρώσ' τὰ ἔξοδα τ' καὶ ὑποφέρνει.

— Δὲ γάθεσαι μαζί μας, γιατί, νὰ καλοπεράης;

— Ὅχ' παιδάκι μ'. Νὰ πάγω στὸ δόπο μ', γιατί θὰ βγοῦνε νὰ μὲ γ'ρεύνε.

— Χοῆ ἢ καρδιά σ', χσὰ καὶ τὰ λόγια σ', γιατί.

Τνὲ παραβγανανε καὶ πῆγε σπίτ'. Ἡ νύφ' σὰ δνὲ εἶδε δαγάθκε.

— Ποῦ ἦσαν μάννα καὶ χάθκες; λέει ὁ γιός τ'ς.

— Βγῆκα σὰ ὄξω, παιδάκι μ', μ' ἔπιασ' ὁ καιρός, πῆγα σ' ἓνα παλάτ', μὲ καλοφέρτκανε, μὲ φίλεψανε, μὲ ζέστανανε καὶ μ' ἔφερανε πύλε σὲ σένα, γιόκαμ'.

Καπὼς ἔκραινε λόγος καὶ φλουρὶ ἔπεφτ' ἀπ' τὸ στόμα τ'ς καὶ γιόμσε ἢ ποδιά τ'ς.

Σὰν εἶδε ἔτ'ς ἢ νύφ', τν ἄλλ' μέρα στέλνει τ' μάννα τ'ς, γιατί θὰ λὰ σκάσ' ἀπ' τὸ κακό τ'ς.

— Σῦρε μάννα καὶ σὺ νὰ φέρ'ς φλουριά.

Παγαίν' ἢ μάννα τ'ς, σὰν εἶδε τὸ φῶς παγαίν' διλιγμέν' βουβουλωμέν'. Τνὲ καλοδέχκανε, τνὲ κέρασανε. Αὐτήν' δὸς το καὶ νόρευε τὸ σπίτ' καὶ τὰ δώδεκα παλ'κάρια κ' ἔκαμνε τὸ κακότχο.

— Πῶς βγῆκες τέτοια μέρα, γιατί, καὶ δὲ φοβήθκες τὸ κρύο;

— Τί νὰ κάμω, παιδάκι μ'. Ὁ γαβροκαμένοζ' μ' μὲ ξεπόρτσε μέσ' στὰ χιόνια γιὰ νὰ μὲ ξεφορτωθῆ.

— Ἀπὸ γουῖλ' τ'ς μῆν' ποιὸς σὲ φαίνεται καλιγότερος;

— Γουῖλ' τ'ς κακοὶ κι ἀνάποδ' παιδάκι μ'. Πάρ' τὸν ἓνα βάριε τὸν ἄλλονα. Οἱ χειμωνιάτκ' μᾶς ψοφᾶνε στὸ κρύο κι οἱ καλοκαιροὶ στ' ζέστα. Ὁ φτωχὸς γιόκα μ' νὲ γιὰ τὸ χ'μῶνα εἶναι, νὲ γιὰ τὸ καλοκαίρ'. Ὁ κόσμος εἶναι γιὰ τ'ς ἀρκόδ.

— Θέλ'ς νὰ κάτσης μαζί μας νὰ καλοπεράης.

— Τί καλοπέρασ' θάχω μ' αὐτὸ τὸ πορδοζούμ' παιδάκι μ'; Νὰ τνὲ χέσω τέτοια ζήσ'. Ἄς πάγω στὸ δόπο μ' νὰ διῶ τί θὰ γένω.

— Σὰ τ' γαρδιά σ', γιατί, καὶ τὰ λόγια σ'.

— Τνὲ παραβγανανε καὶ πῆγε σπίτ'. Σὰ τνὲ εἶδε ἢ κόρ' τ'ς ρίχκε στὸ λαιμό τ'ς καὶ τν' ἀγάλιασε.

— Καλῶς τ' μαννάκα μ'. Τί μᾶς ἔφερες μαν-νέ;

— Πορδὲς θυγατέρα βόλ'κες.

Κι ἄρκεψε νὰ τσὲ δίν' δρόμο.

- Τί τσὲ εἶπες μάννα ;
 — Ἦ γακὴ τ'ς καὶ τν' ἀνάποδ' τ'ς.
 — Ἐσὺ τί τσὲ εἶπες μάννα ! λέει ὁ γιὸς στ' μάννα τ'.
 — Τν ἀλήθεια τ' Θεγοῦ παιδάκι μ'. Γοῦλ' καλοὶ καὶ χσοί.
 — Εἶδες μάννα ; Χσοὶ τσὲ εἶπες, χσάφ σὲ φόρτωσανε, ἢ κεράκα μ' κακοὶ τσὲ εἶπε κακὰ φορτώθηκε.
 Καὶ κάμε κάμε ὡς τὸ βράδ τὰ κακάρωσε».

3. Γεννάρ'ς 1902

1. Αὐτόνα τὸ μῆνα τότε λένε καὶ Μεγάλο καὶ Τρανό, γιὰτὶ αὐτὸς σὰ βρῶτος ἀπὸ τς δώδεκα εἶναι κι ὁ ὅλο μέγανος τς. Κι ἓνα σ' αὐτὸν τὸ μῆνα ἀρκεῦνε νὰ μεγαλών-νε οἱ μέρες καὶ γένται οἱ μεγάλ' οἱ ἐγλεντζέδες. Γενάρ τονὲ λένε γιὰτὶ τότες ἀρκεῦνε νὰ γεννᾶνε οἱ ὄρνιθες.

2. Ἄμα βουβνίξ τὸ Γενάρ τὸ καλοκαίρι θᾶναι ἀρρώστιες. Οἱ γρηὲς ποὺ πολὺ τὰ δοξάζνε αὐτὸ τὰ πράματα λένε: «Γοῦλ' οἱ μῆν' νὰ βροδᾶνε ἀμὰ ὁ Γενάρς νὰ σωπαίν'».

3. *Τρίτη 1.* Ἦ Ἀἴβασ-λειοῦ καὶ Πρωτοχροινιά. Μεγάλ' γιορτή.

Σήμερα ἔχνε ὀνομασία ὁ Βασίλ'ς, ὁ Βασ-λάκ'ς, ἢ Βάσω, ἢ Βασίλω, ἢ Βασ-λ'ώ, ἢ Βασιλ'κή, ἢ Βασί'λεια, ἢ Βασ-λοπούλα κι ὁ Πολυχρόν'ς.

4. Ἀποβραδὶς ζυμών-νε πίττες μὲ προζύμ καὶ ζάχαρ, τσὲ βάζνε στὰ ταισιά, πέρν-νε δυὸ περούνια καὶ τσὲ ξοπλιάζνε, τσ' ἀλείφνε αὐγὸ, τσὲ πισιλών-νε μὲ σουσάμ, τσὲ στολίζνε μὲ καθερισιμένα μύγδαλα, στήνουνε ἓνα κλωνὶ βασιλικὸ στ μέσ, περνᾶνε ἀπὸ πάν τ' καὶ τ' αὐγότσεφλο καὶ τσὲ ψήν-νε στὸ φουῖρο, γιὰ τ παραμονή—γιὰ κι ἀνήμερα. Ἀπὸ βραδὶς σφάζνε καὶ τὸ καπὸν' καὶ κάμν-νε στὸ ζμί τ' τσορβά. Ἄμα γρίσνε ἀπ' τν' ἐκκλησιὰ θὰ κάτσνε στὸ τραπέζ' νὰ φάνε τὸ τζορβά καὶ τὸ καπὸν', κι' ἀφοῦ ἀγλύφνε καὶ τὰ κόκκαλα, ὁ μεγαλύτερος τοῦ σπιτιοῦ θὰ κ'τάξ καὶ τὸ καρᾶβ. Σὰν εἶναι γιομαῖτο (σκοτεινὸ) ἢ χροινιά θὰ πάη βερεκε-τλίδκη, σὰν εἶναι πάλε ἄδειο (ἡμιδιαφανές) θὰ ἔχμε φτώχεια, κι' ἂν εἶναι στραβό, θὰ πῆ πὼς γιὰ ὁ νοικοκύρ'ς γιὰ ἢ ν'κοκερὰ στραβοπατοῦνε. Ὑσταρα ὁ μεγαλύτερος κόφτ' τ' πίττα. Τὸ πρῶτο τὸ κομμάτ' εἶναι γιὰ τὸ σπὶτ', τὸ δεύτερο γιὰ τ' ἀβέλ', τὸ τρίτο γιὰ τὸ χωράφ', ἄλλο γιὰ τὸ παχτσέ, ἄλλο γιὰ τὸ μαγαζί, ὕσταρα γιὰ τὰ βόδια, γιὰ τὰ κατσίκια, γιὰ τὰ πρόβατα, κατὰ τὸ ἔχ' τοῦ κατ'ινοῦ. Ὑσταρα κόφτ' γιὰ τὸ νοικοκύρ', τὴ νοικοκερά, καὶ τὰ παιδιὰ μὲ τν' ἀράδα, ἀπ'τ' ὅλο μεγάλο ὡς τ' ὅλο μικρό. Σ' ὅποιον κομμάτ' βρεθῆ τὸ γροσάκ' ἐκεῖνος θὰ εἶναι ὁ τυχερὸς τῆς χροινιάς. Τὸ βαρὰ ποὺ βάζνε στὸ βίττα τονὲ φλάνε στὰ εἰκονίσματα τοῦ σπιτιοῦ καὶ δέ τονε ξοδιάζνε. Τὰ κορίτσια κρατοῦνε μιὰ βούκα ἀπὸ τὴ πίττα τ'ς καὶ τὸ βάζνε ἀπ' κάτ' στὸ μαξιλάρ τς γιὰ νὰ διοῦνε.

στο νύπνο τ'ς ποιόνα θὰ πάρνε. "Υσταρα ἄπ' τὸ φαγὶ παγαίν'νε στις βίζιτες, τσι δκοὶ καὶ τσι φίλ' πῶχνε ὀνομασία. Ἐκεῖ κερνιοῦδαι, εὐκιοῦδαι καὶ γυρίζνε ὡς τὸ βράδ' ἀπὸ σπίτ' σὲ σπίτ'. Τὰ παλιὰ τὰ χρόνια τέτοιες μέρες κερνάγανε ρετσέλ' γιὰ μέλ'. "Υσταρα σὰ βγῆκε ὁ καβὲς κέρναγανε καβὲ μὲ τὸ μέλ'. Τώρα π γεῖναι ἡ ζάχαρ' κερνάνε γλυκὸ κι' ἀπὸ κἀνα ρακάκ' γιὰ κρασάκ' τσ' γέροι καὶ τσ' ἄδροι.

Ἢ. Σήμερα τὰ κορίτσια βγάζνε τὰ προικιὰ τς, τὰ φλουριά τ'ς καὶ τὰ κεδήματά τς, ἄπ' τὸ σεδούκι, καὶ τὰ στολίζνε στὸ τραπέζι. Τὸ καταποδ' στολίζδαι καὶ οἱ ἴδιες, φοροῦνε καὶ τὰ σμαδιακά τς καὶ κάμν'νε ἀπὸ γοῦλες τσι δλιὲς κι ἀπὸ λίγο, λίγο ράψμο, λίγο κέδμα, λίγο πλέξιμο, γιὰ νὰ βασλέψνε γοῦλο τὸ χρόνο.

Καθανεῖνας κ'τάζ νὰ εἶναι χαρούμενος γοῦλ'μέρα γιὰ νὰ περάσ' γοῦλο τὸ χρόνο μὲ χαρά.

6. Σάββατο, 5. Παραμονὴ τοῦ Φωτός. (Νηστεία)

Ἀπόψα κάθε νοικοκερὰ θὰ ζμώσ' ἀλεύρι μὲ τὴ ψλή τ σίτα, θ' ἀνοίξ' φύλλα, θὰ τὰ πισιλώσ' βαχαρικά καὶ καρύδια κουπανισμένα, θὰ δλίξ' τὰ φύλλα, θὰ τ' ἀραδιάσ' μέσ' τὸ ταψὶ ζουγρὰ ζουγρὰ, θὰ τὰ ψήσ, θὰ χύσ' καὶ τὸ σερπέτ καὶ αὔριο θὰ τὸ φάνε τὸ σαραγλί, γιὰτὶ σήμερα νηστεύνε.

Μόνε σκοτνιασ' βγαίν'νε τὰ παιδιὰ μὲ τὰ φαναράκια τς, καλαδᾶνε στὰ σπίτια καὶ μαζών'νε δεκάρες. Βγαίν'νε ἀκόμα καὶ μεγάλ' μὲ τ λατέρνα, γιὰ τὸ καρνέτο καὶ καλαδᾶνε:

*Αὔριο εἶναι τὸ Φωτὸ π' ἀγιάζοννε οἱ παπάδες,
ποὺ ἀρέχνε οἱ ἀρχιερεῖς μὲ τὸ σταυρὸ σιτὸ χέρι,
μέσα σιὰ σπίτια βαίνοννε καὶ λέν τὸν Ἰορδάνη,
βοήθεια τὸν ἔχουμε αὐτὸν τὸν Ἰορδάνη.
"Ανοιξαν τὰ οὐράνια, βγῆκ' ἕνα περιστέρι,
τὸ Ἅγιο Πνέμα ἦτανε τὴν μαρτυριά θὰ φέρη,
ἢ θάλασσα καὶ τὸ ὄρχη χαίρει χαριτωμένη.*

—Τὰ μεσάνυχτα γορνιθολαλεῖ.
 Πῆγα στὸ λουτρό, βρῖσκω τὸ στοιχειό,
 ὅπου λούνονταν μὲ τάσι ἀργυρὸ
 καὶ χτενίζονταν μὲ χτένι δλόχρυσο.

4

Ἄνάθεμα τῇ ξενητείᾳ, χίλια καλὰ κι' ἂν ἔχει,
 ποὺ ξενητεύγει τὰ παιδιὰ κι' οὔλα τὰ παλλικάρια
 ξενήτεψε καὶ μὲ τὸ γιό, τὸ νιὸ τὸν παντρεμένο.
 Τὴν Κυριακὴ παντρεύτηκε, Δευτέρα μέρα κίνσε
 5 καὶ ἄφσε τὴν καλούδα του σὰ νύφη στολισμένη,
 μὲ τὶς ὀστραῖς σὴν κεφαλὴ καὶ μὲ τὴν κνὰ στὰ χέρια.
 Ἄρρώστησε νεὸς καὶ πέσε βαριά γιὰ νὰ πεθάνει.
 Δὲν ἔχει κόρη νὰ τὸν δγῆ, μάννα γιὰ νὰ τὸν κλαίει,
 δὲν ἔχει τὴν καλούδα του ὀρθῆ νὰ τὸν ἐστέκει.
 10 Τὸν πῆγαν κυδῶνι καὶ σταφύλι κ' ἓνα ἀφραῖτο μῆλο
 —Δὲ θέλω κυδῶνι καὶ σταφύλι, μουνδὲ ἀφραῖτο μῆλο,
 μὲν θέλω κόρη γόνατα καὶ ἀγκαλιὰ τῆς μάννας,
 καὶ χέρια τῆς καλούδας μου νὰ πέσω νὰ πεθάνω.

5

Δῶ στὸ μαχαλά μας μιὰ ψιλλὴ λιγνὴ
 ἔχει μαῦρα μάτια κι' ἄγγελου κορμί.
 Μάννα τῆς τὴν δέρνει καὶ τὴν τυραγνεῖ.
 --Πέσ μοι, κόρη μ', πέσ μοι, ποῦ σ' ἐφίλησε,
 5 τοῦ παπὰ ὁ Γιάννης ὁ Γραμματικός;
 —Μὴ μὲ δέرس, νενέκα, γὼ θὰ σὶ τὸ πῶ
 πόσες φορὲς μὲ φίλησε ὁ Γραμματικός.
 Μιὰ φορὰ σὶ ἀμπέλι, μιὰ φορὰ σ' ἄλλῃ
 καὶ στὸ περιβόλι, ποῦμαστιαν μαζί.
 10 Μιὰ φορὰ σὶ τὴν πόρτα, καὶ στὸν ἀργαλειὸ
 καὶ στὸ περιβόλι ποῦμαστιαν τὰ δυό.

6

—Τί ἔχεις, Κατερίνα, καὶ μέρα νύχτα κλαῖς
 καὶ μένα τῇ μαννούλα σ' γιὰτὶ δὲν μὲ τὸ λές;
 —Πῶς νὰ σὶ τὸ πῶ, νενέκα, πῶς νὰ σὶ τὸ μολογῶ;
 Δὲ γνωρίζς πᾶγάπη, κι' ἀπὸ κρυφὸ καημό.
 5 Σφαλῆσαν τὸ πουλί μου μέσα σὶ τὴ φυλακὴ,
 τριγύρω—γύρω κάγκελα, σὰν ἔρημο πουλί.

θέλω νὰ μᾶς σφαλῆσουν τὰ δυὸ στή φυλακῆ,
νὰ χάσουν τὰ κλειδάκια, νὰ εἶμαστε μαζί.

7

Δυὸ παιδιά, καλὰ παιδιά—μέσ' στήν Πόλη δούλευαν,
σὲ μιὰ χήρα Τούρκισσα.

Ἦ Ὀλη μέρα δούλευαν—καὶ τῆ νύχτα φυλακῆ . . .

—«Δὲν τουρκεύετε, παιδιά,—νὰ χαρῆτε λευτεριά,

Τᾶλογα τὰ γληγοριά,—τὰ σπαθιά τὰ κοφτερά;»

5—«Γένου σὺ κυρά, Ρωμιά,—νὰ χαρῆς τὴν Παραγιά.

Χριστούγεννα καὶ Πασκαλιά—μὲ τὰ κόκκινα τᾶβγά».

8

Κάθουνταν ἡ Μάρω—σιᾶψηλὸ χαγιάτι.

Τσόμπανος περνάει—τὴν καλημερνάει.

—Καλημέρα, Μάρω.—Καλῶς τὸν τὸν τσομπάνη.

Εἶχε τὸ καλπάκι—τσέφλοιο σὶ τὸ μπαμπάκι,

5 Εἶχε καὶ τσαρούχια—τοῦ καρπούζ' καμπούκια,

Εἶχε καὶ ζωνάρι,—κόμπο π' τὸ λινάρι,

Εἶχε καὶ τουφέκι,—πὸ παλιὸ ντερέκι,

Εἶχε καὶ μπαρούτη—σιτοῦ λιανοῦ τὸν ἄμμο.

Εἶχε καὶ νιουντιούκα,— πὸ παλιὰ μαντιούκα.

9. Κυνηγός.

Στὴν κλίνη ποὺ κοιμώμουνα, βλέπω σὶ τὸ ὄνειρό μου,

δυὸ μαῦροι σκύλοι κάθουνταν εἰς τὸ προσκέφαλό μου.

Σηκόνουμαι κ' ἐνδύνομαι παίρνω κ' αὐτοὺς τοὺς σκύλλους,

παίρνω καὶ τὸ τουφέκι μου καὶ βγαίνω σὶ τὸ κυνήγι.

5 Γυρνῶ πὲ δῶ, γυρνῶ πὲ κεῖ, βλέπω νὰ κυπαρίσσι,

βλέπω μιὰ κόρη ἔμορφη σὲ κρουσταλλένια βρύση.

—Καλὴ ἡμέρα λιγυρῆ—Καλῶς τὸν κυνηγάρη.

Μὰ δέσ' αὐτροὺς τοὺς σκύλλους σου σένα δεντροῦ κλωνάρι.

—Μένα οἱ σκύλλοι μ' κυνηγοῦν, λαγούς, περδίκια νᾶβρουν,

10 καὶ σὰν ἐσένα ἔμορφη ποτὲς δὲν τὴν δαγκάνουν.

Ἦ Ὁ κυνηγός τὴν ἔρριξε μαντήλι νὰ τοῦ πλύνει.

—Μῶρ κυνηγέ, τί μᾶρριξες μαντήλι νὰ σὶ πλύνω,

ποὺ εἶν' ἄργά, πολὺ ἄργά καὶ πίσω θὲ νὰ μείνω;

Σημ. Ὁμοίον κατὰ τὴν ὑπόθεσιν εὐρίσκεται ἐν τινι χειρογράφῳ τῆς βιβλιοθ.
τοῦ Ἑλληνομουσείου Αἴνου ἐν ᾧ ἀντὶ τῆς λέξεως μαντήλι ἔχει μόλια. Σ. Μ.

- Κ' ἢ μάννα της ἐπρόβαλε ἀπὸ τὸ παναθύρι.
 15—Κόρη μου, δὲν ἀπόπλυνες καὶ πίσω θὰ νὰ μείνεις;
 —"Ἐπλυνα καὶ ἀπόπλυνα καὶ πίσω δὲ θὰ μείνω,
 μὸν κυνηγὸς μὲ ὀμιλᾶ, καὶ δὲν μπορῶ νὰ φύγω.
 —Ποιὸς εἶν' αὐτὸς ὁ κυνηγός, ἄφησ' τον κῆλα πάνω,
 ποὺ δὲν φοβᾶται τὸ Θεό, τὰ δώδεκα τ' ἀδέρφια.
 20 "Ἄν ἔχεις δώδεκα ἀδερφοὺς καβαλλαρέους δέκα,
 ὅλους τοὺς ξεμπερδεύω γώ, καὶ σὲ παίρνω γυναῖκα.

10. Τὸ μπαξίσι.

- Ἐτοιμάσα τὰλογάκι μου, σιὸ παναγύρ' νὰ πάγω,
 τὸ φυλαχτήρι μ' ξέχασα, γύρισα νὰ τὸ πάρω.
 Βρίσκω τὴν πόρτα μ' ἀνοιχτή καὶ τὸν ὄντᾶ στρωμένο,
 βρίσκω καὶ τὴν Ἐλέγκω μου μᾶλλον ἀγκαλιασμένη.
 5 Καὶ βγάζω τὸ σπαθάκι μου, παίρνω τὴν κεφαλὴ τσου,
 τὸ βάζω μέσα σιὸ μαντιήλ' σιὴ μάννα τσου τὸ πάγω.
 —Καλημέρα, νενέκα μου, —Καλῶς τον τὸ γαμπρό μου.
 Καὶ τί μπαξίσι μὲ ἔφερες ἀπὸ τὸ πανηγύρι;
 —Βάλε τὸ χέρι σιὸν τζεβρὲ νὰ πάρεις τὸ μπαξίσι.
 10 Βάζει τὸ χέρι σιὸν τζεβρὲ, ξανθὰ μαλλιά γεμίζει!
 —Καὶ τί κακό μὲ ἔκαμες, ὕγιέ μου καὶ γαμπρέ μου!

11. Ὁ Ἄλῃ πασᾶς.

- Ἄλῃ πασᾶς, καπιὰν πασᾶς πάγει νὰ πολεμήσει,
 σιράτεμα ἔχει περισσό, ἀμέτρητες χιλιάδες.
 Ἄπὸ τὴν Ἄρτιαν πέρασαν, σιὰ Γιάννινα παραίταν.
 Κι' Ἄλῃ πασᾶς ἐγύρισε τσ' Ἄρβανιτάδες λέγει:
 5—«Τὰ Γιάννινα θὰ πάρωμε, γιὰ ὅλοι θὰ χαθοῦμε!»
 Ἄρβανιτάδες μὲ θυμὸ τὸ εἶπαν: χάλα, χάλα.
 Γεμόζει κάμπος γαίματα κιὰνθρώπινα κεφάλια.
 Τὰ αἵματα κανάλεψαν σὰν ποταμός, σὰν βρύση,
 πήρανε μάννες μὲ παιδιά καὶ πεθερὲς μὲ νύφες,
 10 κιὰρχοντοπούλες ἔμορφες, καὶ ἄρραβωνιασμένες.
 Ἐπῆραν καὶ μιὰ νιούτσικη τοῦ μπέη θυγατέρα.
 Ἐνας τὴν πιάν' ἀπ' τὰ μαλλιά καὶ ἄλλος ἀπ' τὴ μέση,
 σιᾶλογο τὴν ἀνέβασαν, κίνησαν καὶ πηγαίνουν,
 καὶ ἀδελφός της πλάλησε μὲ τὰ φλωριά σιὰ χέρια:
 15—Χίλια φλωριά Βενέτικα καὶ χίλια κοσπερνιάρια,
 τὴν ἀδελφὴ του νὰ γλυτώσ' καὶ πίσω νὰ γυρίσει.

12

Τρία πουλάκια κάθονταν σένα ψηλὸ δεντράκι.
 Τὸνα κοιτάζει ἡ Αἰβαλή τᾶλλο τῆ Σαμοθράκη,
 τὸ τρίτο τὸ μικρότερο κοιτάζ' τὰ Μοσκονήσια.
 — Βάστα καλό μου ἡ Αἰβαλή καὶ σὺ μπρὸ Σαμοθράκη.
 5— Δὲν εἶν χιλιάδες μιὰ καὶ δυό, δὲν εἶνε πέντε δέκα,
 εἶναι χιλιάδες περισσὲς καὶ μετρημὸ δὲν ἔχουν.

13. Ὁ Κωνσταντῖνος.

Μικρὸ παιδί στὰ γράμματα, μικρὸ καὶ στὸ σκολεῖο.
 Κι ὁ δάσκαλος τὸ σκόλιασε νὰ πάει νὰ γιοματίσει.
 Πάει βρίσκει τῆ μάγνα του μὲ ξένο παλλικάρι.
 — Μαλλή μ', σὰν ἔρθ' πατέρας μου, γὰ θὰ τὸ μαρτυρήσω.
 5— Τί ἔκαμα σκύλλου παιδί, καὶ θὰ τὸ μαρτυρήσεις;
 — Ὅ, τ' εἶδαν τὰ ματάκια μου κείνο θὰ μαρτυρήσω.
 Τὸ ἔπαιξε, τὸ γέλασε, μὲ μύσκο, μὲ κανέλλα,
 στὸν κάναρα τὸ ἔρριξε καὶ σὰν ἀρνὶ τὸ σφάζουν.
 Νάτος καὶ ὁ πατέρας του στὸν κάμπο καβαλλάρης.
 10 Φλάμπου—λαπούκια μάζευε νὰ πάει τὸ Κωνσταντῖνο.
 Πῆρε χτυπεῖ τὸ μαῦρο του, πηγαίνει στὴ γυναῖκα.
 — Ποῦναι, γυναῖκα, τὸ παιδί, ποῦναι ὁ Κωνσταντῖνος;
 — Τὸ ἔλουσα, τὸ χτένισα, τῶστειλα στὸ σκολεῖο.
 Πῆρε χτυπεῖ τὸ μαῦρο του πηγαίνει στὸ σκολεῖο.
 15— Δάσκαλε, ποῦναι τὸ παιδί, ποῦναι ὁ Κωνσταντῖνος;
 — Ἔχω τρεῖς μέρες νὰ τὸ δῶ καὶ τρεῖς νὰ τὸ διαβάσω.
 Πῆρε χτυπᾷ τὸ μαῦρο του παγαίνει στὴ γυναῖκα.
 — Ποῦναι γυναῖκα τὸ παιδί, ποῦναι ὁ Κωνσταντῖνος;
 — Στὴ γειτονιά τὸν ἔστειλα νὰ πάγ' νὰ γειτονέψει.
 20 Κάθσαι νὰ φάς, κάθσαι νὰ πιῆς, κάθσαι νὰ γιοματίσεις.
 Καὶ τὸ στανρό του ἔκαμε νὰ φάγ' νὰ γιοματίσει
 καὶ Κωνσταντῖνος λέει:
 — «Φάγε μ' πατέρα μ' φάγε με, φάγε μ', ἂν εἶσαι σκύλλος.
 Ἄν εἶσαι λύκος τάνα με»
 25 Κι ἂν εἶσαι ὁ πατέρας μου, σκιοῦψε καὶ φίλησέ με».
 Καὶ τὸ χαντζάρι τ' ἐράβηξε, τὴν κεφαλὴ τῆς πῆρε,
 καὶ στὸ μαντήλι τῶδεσε στὸ μῦλο καὶ τὸ πάγει.
 Βρίσκει τὸ μῦλο ἀνοιχτὸ καὶ τὰ νερὰ νὰ τρέχουν.
 — Ἄλεσε, μῦλο μ' ἄλεσε, ἀνθρωπινὸ κεφάλι.
 30 Κάμε τ' ἀλεύρι κόκκινο καὶ τὴν πασπάλ' μελάρι,

νὰ πάρουνε οἱ ὁμορφες, νὰ βάλουν κοκκινάδι,
νὰ πάρουν κ' οἱ γραμματικοὶ νὰ γράφουνε φιοράνι,
ἄλλη νὰ μὴ τὸ κάνει.

14. Τὸ μαντήλι.

- Ποιὸς εἶδε πράσινο δεντροῖ—γαῖταγορφύδα καὶ ξανθή,
νᾶχει ἀσημένια ρίζαν—τὰ φύλλα του μυρίζαν.
Νᾶχει κλωνιὰ μαλάματα—καὶ φύλλα μὲ τὰ γράμματα
κλωνιὰ μαλαματένια—νόστιμα καὶ ζαχαρένια,
5 καὶ πάνω σιὴν καρφίτσα του—(καημὸ πῶχ' ἢ καρδίτσα μου)
σταυρὸς μαλαματένιος—νόστιμος καὶ ζαχαρένιος,
καὶ κάτω σιὴ ριζίτσα του—(καημὸ πῶχει τ' ἀχείλι μου)
τρέχει νερὸ δροσᾶτο—ἢ καρδιὰ μ' ἀναζητᾶ το.
Κεῖ πῶσκυφα νὰ πιῶ νερό,—γιὰ τῆς ἀγάπης τὸν καημό.
10 Νὰ πιῶ καὶ νὰ μισέψω—καὶ νὰ καλοταξιδέψω,
ἔπεσε τὸ μαντήλι μου,—καημὸ πῶχει τ' ἀχείλι μου,
ὄπον μι τὸ κεντούσανε—καὶ μι τὸ τραγουδούσανε,
τρὶα πάρθεννα κοράσια,—σὰν τοῦ Μάη τὰ κεράσια.
Ἦ μιά τον ἀπ τὸ Γαλατιά,—βασιᾶ τὸ νοῦ της δυνατιά,
15 ἢ ἄλλη ἀπὸ τὴν Πόλη,—τοῦ Χατζῆ-Μανόλη κόρη,
κῆ ἄλλη ἢ μικρότερη—ἀπ' οὐλες ὁμορφότερη
εἶν ἀπὸ τὸ Μέγα Ρέμμα,—ποῦ ἐτρέλλανε καὶ μένα.

15. Ἡ Κατερινιώ.

- Στὴ Μύκονο ἐγίνη, μεγάλο φονικό,
Ζακνθιανὸς τὸ κάμει, γιὰ τὸ Κατερινιώ.
Πάγω καὶ γὰ νὰ μάθω γιὰ ποιοὺ Κατερινιώ,
τοῦ ράφτη θυγατέρα πῶχει τὸν Ἀθηγιό.
5 Κιὸ ἄντρας τς ὄξω στέκει μὲ τὸ σπαθὶ γυμνό.
—Νὰ σε σκοτώσω θέλω γκιοζέλ Κατερινιώ.
—Ἄντρα, μὴ με σκοιῶνεις κἔχω τρία παιδιά,
θὰ μείνουν τὰ καημένα στὸν κόσμον ὄρφανά.
—Νὰ σε σκοτώσω θέλω γκιοζέλ Κατερινιώ.
10—Ἄντρα, μὴ με σκοιῶνεις καὶ γὰ θὰ σὶ τὸ πῶ,
πόσες φορὲς εὐρέθηκα μὲ τὸν Ζακνθιανό.
Τῆ μιὰ πίσω σιὴν πόρτα, τὴν ἄλλη σιὴ γωνιά,
τὴν ἄλλ' σιὰ παναθύρια μὲ τὰ βασιλικά.
Καὶ βγάζει τὸ χαντσάρι καὶ τὴν ἐσκοτίωσε
15 καὶ πὰ σιὰ γόνατά του τὴν ἀποτελείωσε,

Πέρασε λίγη ὥρα, καὶ τὸ μετάνοιωσε.
 —Σε ὅσες χῶρες πῆγα, ὅσες κι' ἂν γύρισα,
 μὰ σὰν τὴν Κατερίνα καμὰ δὲν ἠῶρηκα.
 Νᾶχει σιὰ χεῖλη βάμμα, σιὸ μάγουλο εἰλιὰ
 20 κι ἀνάμεσα σιὰ στήθια τὸν Μάη μὲ τὴ δροσιά.

16. Τὸ κρύο νερό.

Θαμάζω τὸ κρύο νερὸ (τὸ νεραντζοφίλημα)
 πὸ πῶν (ποῦθε) καὶ κατεβαίνει. (ῶ νεραντζοφιλημένη)
 Πὸ τὸ νερὸ κρημνίζεται, (τὸ)
 πὸ τῶρος κατεβαίνει. (ῶ)
 5 Ποτίζει δέντρα καὶ κλαδιὰ (τὸ)
 λεμονιὲς καὶ κυπαρίσσια. (οὔλες εἴστε ἴσα—ἴσα)
 Κάνουν λεμόνια δίφορα (τὸ)
 λεμόνια, πορτοκάλια, (ῶ)
 καὶ ἡ δική μου λεμονιά (τὸ)
 10 κάνει λεμόνι ἕνα. (ῶ)
 Ὅποιος τὸ κόψει κόβγεται, (τὸ)
 κι ὅποιος τὸ φάγ' πεθαίνει. (ῶ)
 Γὼ ἄς τὸ κόνω κιᾶς κοπῶ, (τὸ)
 ἄς τὸ φάγω κιᾶς πεθάνω (ῶ)

17. Ἡ ξακουστή.

Ποῖος ἠμπορεῖ νὰ στοχαστῆ, —νᾶρθε νὰ σε καταπιαστῆ,
 νὰ σᾶπαιρνε μὲ τρόπο, —μὲ λόγια τῶν ἀνθρώπω.
 Ποῦσαι σιτὴν Πόλη ξακουστή, —τοῦ Φαναριοῦ μπίρτανεσι
 Τοῦ Χὰς-Παχισὲ ζιμπούλι, —τῆς Βενετιᾶς λουλούδι
 5 Ποὺ λάμπεις, σιράφεις σὰ γυαλί, —σὰν ἥλιος σιτὴν Ἐνατολή
 καὶ βγαίνεις καὶ κοκῶνα, —δλόχρυση κορῶνα.

18. Τοῦ Ἀγιβασίλη.

--Ἄγιος Βασίλης ἔρχεται, —Βασίλημ' ποῦ πηγαίνεις;
 —Ἄπὸ τὴ μάγνα μ' ἔρχομαι σιὰ γράμματα πηγαίνω.
 —Κιᾶν εἶσαι σὺ γραμματικὸς πέ μας τὴν Ἄλφα βῆτα.
 Κεῖς τὸ ραβδί τ' ἀκκούμπησε νὰ πῆ τὴν Ἄλφα βῆτα,
 5 καὶ τὸ ραβδί ξεροῦ λαχε, χλωρὰ βλαστάρια βγάξει.
 Καὶ σιτὴν κορφὴ τοῦ βλαστarioῦ περδίτσια ξεφωλιάζουν.
 Δὲν εἶν' περδίτσια μοναχά, μὲν εἶν' καὶ περιστέρια,
 κρατοῦν σιὰ νύχια τοὺς νερό, καὶ σιὰ φτερά τοὺς χιόνι,
 δροσίζουν τὸν ἀφέντη μας, δροσίζουν τὴν κυρά μας.

18β. Ὁ ἀφέντης Θεοφανείων.

- Ἄφέντη ἀφεντίτη μου, πίντε φορὲς ἀφέντη!
 Ἄφέντης μου συνιάζεται νὰ πάγει σιὸ κννήγι.
 Χίλιοι κρατοῦν τὸν Γρίβαν του χίλιοι τὸ ριζικόν του,
 κι ἀφέντης μας καμάρωνε δὲ θὲ νὰ καβαλικέψει.
- 5 Σιτὴ σκάλα πίνω πάτησε σιτὴ σέλλα πάνω βρέθη,
 καὶ ὄντας καβαλίκεψε, τὸν ἅγιο Γιώργη μοιάσε.
 Χίλιοι πηγαίνουνε μπροστά, καὶ χίλιοι καταπόδι,
 κι ἀφέντης μας σιτὴ μέση τους λάμπει μέσα σιὰσκέρι,
 σὰ λαμπρινὸς βενέικος, λάμπει μέσα σιὰσκέρι.
- 10 Πλάγια γυρεύουν τοὺς λαγούς, στοὺς κάμπους τὰ περδίκια.
 Ὅλημερὶς κννήγησαν, κννήγι δὲν εὐρῆκαν.
 Σιτοῦ ἡλίου τὸ χαμήλωμα κεῖς τὸ βασιλεμά του,
 θεριὸ λιοντάρι ξέβγηξε πὸ μέσα πὸ τὰσκέρι.
 Ὅλο τὰσκέρι ἔρριξε δὲν εἶχε τὸ βαρέσει.
- 15—Γιὰ πάρε, ἀφέντη, τὸ φαρδύ σ' καὶ κροῦξε τὸ λιοντάρι,
 γιὰ χάμπε μιὰ γιὰ χάμπε δυὸ σις τρεῖς ξεφάλιωσέ το.
 Δὲν πρέπει σὺ, ἀφέντη μου, νὰσαι σαυτὴ τὴ χώρα,
 μὸν πρέπει σὺ ἀφέντη μου, νὰ εἶσαι μέσ' τὴν πόλη.
 Νὰ κάθεσαι νὰ χαιρεσαι σὲν' ἀργυρὸ τραπέζι,
- 20 νὰ ἔχεις γύρω πὸ φλωρὲ καὶ μέση ἀσημένια,
 καὶ ἡ κανδύλα πὸν θὰ φέγγ' χρυσοῦ—μαλαματένια.
 Ἄν βάλεις λάδι μοναχό, φέγγει τὴν ἀφεντιά σου,
 ἂν βάλεις πάλι καὶ κηρί, φέγγει τὸν κόσμο οὐλον,
 νὰ κοσκινίζεις τὰ φλωριά, νὰ δερμονίζεις τὰσπρα,
- 25 κιὰπ τ' ἀποδερμονίσματα, κέρνα τὰ παλλικάρια.
 Κέρνα τ' ἀφέντη μ', κέρνα τα, νὰ σὲ πολυχρονίζουν,
 κιὰπλωσε τὰ χεράκια σου μέσ σιτὴ χρυσοῦ σου τσέπη.
 Ἄν λάχ' παρᾶς, ἂν λάχ' φλωρί, πίσω μὴ τὸ γυρίσεις,
 ἂν λάχει κάλπικος παρᾶς μὴ τὰ κακοκαρδίσεις.

19. Γιὰ τὴν κυρὰ καὶ τὸν ὑγιό.

- Ἄν εἶπαμε γιὰ τὸν ἀφέντ', νὰ ποῦμ' καὶ τὴν κυρὰ μας.
 Κυρὰ ἀργυρῆ, κυρὰ χρυσοῦ, κυρὰ μαλαματένια,
 Κυρὰ, ὄντας στολίζεσαι σιτὴν ἐκκλησιὰ νὰ πάγεις,
 κάνεις τὸν ἥλιο πρόσωπο καὶ τὸ φεγγάρι ἀσιτήθη,
- 5 καὶ τὸν καθάριο ἀνγερινό, τὸν βάνεις δαχτυλίδι.
 —Ἄν εἶπαμε γιὰ τὴν κυρὰ ἄς ποῦμε καὶ τὸ γυιό της.
 Σαυτὰ τὰ σπίτια τὰψηλὰ τὰ χρυσοκεντημένα,

- Εἶναι ἓνας παλλίκαρος ἐν' ἄξιο παλλικάρι.
 Γυρεύ' ἀπὸ ψηλῆ μεριά κι ἀπὸ ἀρχοντοσόγι
 10 γαιῖτάνι χρυσογάϊτανο, γαιῖτάν' χρυσοδεμένο.
 Καὶ μὲ τὸ νοῦ του ἔβανε νὰ πάγ' νὰ σεριανίσει.
 Καὶ βάνει στὴ σακκούλλα του ἐννιὰ χιλιάδες γρόσια,
 κι' ἄλλες ἐννιὰ στήν τσέπη του, νὰ πὰ νὰ σεριανίσει.
 Ὡς που νὰ ξέβγει στὸ βουνὸ νὰ κατηβῆ στοὺς κάμπους,
 15 μιὰ τρώγοντας, μιὰ πίνοντας, σώθηκαν οἱ χιλιάδες.
 Στὴ στράτα ὅπου γύρισε τὴ μάνα του σιαυρώνει.
 — «Ποῦσαν ἠχίτες, ποῦσαν προχίτες, ποῦσαν τὸ μεσημέρι,
 ποῦσαν ὄντας ἐμοίραζαν τὶς τρεῖς καλὲς κοπέλλες;
 Νὰ σῆπεφτε στὴ μοῖρα σου χρυσῆ μιὰ μαυρομμάτα,
 20 σιὰ γόνατα νὰ τὴν κρατῆς σιὰ μάτια νὰ τὴν βλέπεις!»
 — Κόρη μ' δὲν εἶσαι ροῖδανή, κόρη μ' δὲν εἶσαι ξάσπρη.
 — Σὰν θὲς νὰ γένω ροῖδανή, σὰν θὲς νὰ γένω ξάσπρη,
 ἔβγα ς' ν' Ἀδριανούπολη καὶ ἄντι στὸ παζάρι,
 νὰ πάρεις κόκκινο φκιασίδ', νὰ πάρεις κ' ἀπὸ τᾶσπρο.
 Τότες θὰ γένω ροῖδανή, τότε θὰ γένω ξάσπρη.

20. Ὁ ξένος.

- Σαράντα πέντε λεμονιές, στὸ κάμπο φυτωμένες,
 τρέχει νερὸ στὴ ρίζα τους καὶ πάλι δὲν καρπίζουν,
 καὶ ἡ δική μου λεμονιά δίχως νερὸ καρπίζει.
 Κάμνει λεμόνια πράσινα, τὰ φύλλα συρματένια.
 5 Τὸ τρώγ' τὸ μαῦρο πρόβατο, κι' ἀρνὶ δὲ ματακάμνει.
 Δὲ μπόργιε νὰ φάγ' κὴ μάνα μου, νὰ μὴν εἶχε μὴ κάμει!
 Κιὰν μᾶκαμε μὲ ἔρριξε σιὰ ἔρημα τὰ ξένα.
 Ξένες μὴ πλέν' τὰ ροῦχα μου, ξένες τὰ σαπουνίζουν.
 Τὰ πλύνουν μιὰ τὰ πλύνουν δυό, σις τρεῖς τὰ μπιζιρίζουν.
 10— Πάρε ξένε μ', τὰ ροῦχα σου καὶ σύρε στὴ δουλειά σου.
 Παίρνει ξένος τὰ ροῦχα του, στὸν μπογιατζή τὰ πάγει.
 «Βάψε τὰ ροῦχα μ' μπογιατζή, βάψε τὰ ροῦχα μ' μαῦρα·
 ὡς βάψουν τὰ ρουχάκια μου, βάφηκε ἡ καρδιά μου.»

21. Ἡ νύφ' ποὺ πῆρε φαρμάκι.

Βλέπεις τὸ πέρα τὸ βοννό, τὸ πέρα καὶ τὸ κεῖθε;
 Ἐκεῖ παντρεύθ' ἡ ὄρφανή, τῆς χήρας θυγατέρα,
 καὶ βροῖσκει πεθερὸ κακὸ καὶ πεθερὰ γουρσοῦσα,
 κι' αὐτὴ τήνε φαρμάκωσε μὲ τῆς ὀχιᾶς τὸ γάλα.

- 5 Καὶ τὰ χερᾶκια τς σταύρωσε στὸν πεθερὸ πηγαίνει.
 — Ἄλῃγορ' ἀφεντάκ' νερό, καρδούλλα μ' φαρμακώθη.
 — Πότ' ἦρθες, καὶ μὲ δούλεψες καὶ στὸ νερὸ μὲ στέλνεις;
 Καὶ τὰ χερᾶκια σταύρωσε στὴν πεθερὰ πηγαίνει.
 — Ἄλῃγορα, καλή μ', νερό, καρδούλλα μ' φαρμακώθη.
 10— Πότ' ἦρθες καὶ μὲ δούλεψες καὶ στὸ νερὸ μὲ στέλνεις;
 Καὶ τὰ χερᾶκια τς σταύρωσε καὶ στὸν καλό τς πηγαίνει,
 — Ἄλῃγορα, καλέ μ', νερό, καρδούλλα μ' φαρμακώθη.
 — Μάρ' εἶσαι πρώτ' γυναιῖκα μου νά με καρδοπονέσεις;
 Καὶ τὰ χερᾶκια σταύρωσε στὴ μάννα της παγαίνει.
 15 Ἄλῃγορα, καλή μ', νερὸ καρδούλλα μ' φαρμακώθη.
 Καὶ τὸ λαγῆνι ἄδραξε στὴ βρύση καὶ παγαίνει.
 Ὡσον νά πάγει καὶ νὰρθῆ καρδούλλα τς φαρμακώθη.

22. Ἡ κακοπαντρεμένη.

- Τὰνάθεμα νᾶχ' προξενητῆς κῆ πρώτη γειτονιά μου,
 πὸν προξενεύουν τὶς μικρὲς κι' ἀφίνουν τὶς μεγάλες.
 Προξένεψαν καὶ μὲ μικρὴ, μὴ δῶσαν μαραζιάρη.
 Τοῦ στρώνω πέντε στρώματα, καὶ πέντε σεντονάκια.
 5— Σῆκου μαράζι μ', πλάγιασε στὴν ἀργυρὴ τῆ στρώση,
 κι' ἄπλωσε τὸ χερᾶκι σου στὸν ἀργυρό μου κόρφο,
 νά πιᾶσεις τ' Ἀπριλιοῦ δροσιά, καὶ τοῦ Μαῖοῦ λουλούδια.
 — Τῆχεις, νυφοῦλα μου μικρὴ, καὶ στέκεις πικραμένη;
 Καὶ πάλιωσαν τὰ ροῦχα σου καὶ τὰ φλωριά μου χλιάσαν;
 10— Φωτιά νά κάψ' τὰ ροῦχα σου, λαῦρα καὶ τὰ φλωριά σου.
 Ὡς κάηκε καρδούλα μου νά καῆ τὸ παιδί σου.

23. Ἡ πενεσιάρα.

- Μιά λυγερὴ πηνεύθηκε, πὸς Χάρο δὲ φοβάται,
 γιὰτ' ἔχει σπίτια ἀψηλά, κι' αὐλὲς μαρμαρισμένες,
 καὶ παραθύρια πυργωτά, καὶ πόρτες σιδερένιες,
 ἔχει καὶ δώδεκ' ἀδερφούς, πὸν μοιάζουν τὸ λιοντάρι,
 5 ἔχει κι' ἄντρα στὴ ξενητεία κι' κεῖνος παλλικάρι.
 Κιὸ Χάροντας σὰν τᾶκουσε, πολὺ τὸν κακοφάνη
 μικρὸ πουλάκι γίνηκε στὸ παραθύρι κάτσι.
 Γλέπει τὴν κόρη καὶ κεντᾶ, κεντᾶ καὶ συρματώνει
 κι' ἀπ' τὰ μαλλιά τὴν ἄρπαξε, μεγάλ' φωνὴ καὶ βγάνει.
 10 Κῆ μάννα της τὴν ἄκουσε ἀπὸ τὰ κάτω σπίτια.
 — Ἄφσε τὴν Χάρ' ἀπ' τὰ μαλλιά καὶ πιᾶστην ἀπ' τὸ χέρι

- καὶ δεῖξαι τὴν τὴν τέντα σου νὰ πάγει μοναχὴ της.
 —Νὰ δῆ κείνη τὴν τέντα μου, θὰ παρασυντρομάξει,
 ποῦναι πὸ μέσα σκοτεινὴ κι ἀπέξω μανοισμένη,
 15 πὸ εἶναι τὸ τεντόξυλο παλλικαριῶν πλατίτσες,
 καὶ εἶναι τὰ τεντόσκοινα τῶν κοριτσιῶν πλεξίδες,
 κεῖναι τ' ἀνεφλοκάτουφλα γερόντων οἱ κοκκάλες.
 ὁποῦνε τὰ παρασταιὰ μωρῶν παιδιῶν παγίδες.

24. Τὸ συββασμένο Λενιώ.

- Ἐπὸ τὴν πόρτα σου περνῶ, στὸν γέροντα παγαίνω,
 κιὼς μεῖδε μὲ χαιρέτησε.—Καλῶς τὸν πᾶς ἀφέντη.
 Τὰ παλαμούδια τ' βάρεσε, τὸ διάκο παραγγέλνει
 —Φέριτε γλυκό, φέριτε καφέ, φέριτε μακρὸ τσιμπούκι.
 5—Δὲν ἤρθαμε γιὰ τὸ γλυκό, μοῦτε γιὰ τὸ τσιμπούκι.
 Μεῖς τὸ Λενιώ συββάσαμε πολὺ μακρὰ σιὰ ξένα.
 Καὶ τὸ Λενιώ φηγκράζονταν πανάραιο παναθύρι,
 στὸν ἐργαλειὸ πὸ ὕφαινε, γκεργκέφι πὸν κεντοῦσε.
 Τὸν ἐργαλειὸ κομματίασε καὶ τὸ γκεργκέφ' τσακίζει,
 10 καὶ τὸν τσειρὲ πὸν κένταε πὰ σιὴ φωτιά τὸν ρίχνει,
 καὶ τὸν καλό της φώναξε κρυφὰ τὸν συντυχαίνει.
 —Ἀρμάθιασε ξῆντα φλωριά, σὲ πράσινο μετᾶξι
 καὶ πάρε ἔλα μιὰ βραδυά, ἕνα Σαββάτο βράδυ.
 Μάννα μ' θὰ πάγ' σιὴν ἐκκλησιά, κύρης μου σιὸ παζάρι,
 15 τὰ δυὸ ἀδέρφια σιὸ σκολεϊό, κἔλα γιὰ νὰ μὲ πάρεις.

25. Τὸ φκιασίδι.

Ἐνα δέντρον δυὸ κλωνάρια,
στέκονται δυὸ παλλικάρια
κι ἀγναντεύαν τὰ καράβια,
πῶρχουνταν πὸ τὸ Μισίρι	—«Πέντε γρόσια ἔχει τὸ δράμι.
Τὸ καλὸ τὸ κοκκινάδι!
5 φορτωμένα τὸ φκιασίδι.	10 Καὶ τὸ πλιὸ καλὸ ξασπράδι,
ἔξι γρόσια χει τὸ δράμι
πὸν τὸ βάνουν παντρεμένες
λεύτερες καὶ συββασμένες.
—«Βρὲ καλὲ καρaboκύρη
Πόσα δίνεις τὸ φκιασίδι ;	

26. Ἡ παραγγελιὰ θαλασσινοῦ.

- Ἐνα πουρνὸ σηκῶνομαι, τὴ θάλασσα ἀγναντεύω,
 Γλέπω καράβι πῶρχεται μὲ τὰ πανιὰ πλωμένα,
 ἔχει Τοῦρκο πρoματευτή, Ρωμὴ καραβοκύρη,
 ἔχει κἔνα μουτσούπουλλο λογιάζει τὶς ἀνέμοι.

- 5 παίζον, γελῶν, ἀνέβαινε, κλαίοντας κατεβαίνει.
 —Τί ἔχεις σύ, μουτσόπουλλο, κλαίεις καὶ κατεβαίνεις;
 —Τί γὰρ σὶ πῶ, ἀφέντη μου, καὶ τί γὰρ σὶ δρίσω;
 Ἄφσε ἀφέντη, τὸ κανκὶ καὶ πιάσε τὸ τιμόνι,
 κεῖνο ποῦδιαν τὰ μάτια μου, Θεὸς γὰρ μὴ τὸ δώσει.
- 10 Τρία σύννεφα σηκώθηκαν πτῆς Προύσας τὸ μπογίζι,
 τὸ ἓνα λέγει γιὰ βροχὴ καὶ τᾶλλο γιὰ χαλάζι,
 τὸ τρίτο σκοτεινότερο γράφει γὰρ μᾶς χαλάσει.
 Τὸ λόγο δὲν ἀπόσωσε καὶ τῆ μιλιὰ δὲν ποῦπε,
 γιομόζ᾽ ἢ θάλασσα παννιὰ κοὶ ἄκρες παλλικάρια.
- 15—Ἔσεῖς, παλλικαράκια μου, ἂν πάτε εἰς τὸν τόπο,
 γὰρ πῆτε στὴ γυναῖκα μου, ποῦναι ἀγγαστρομένη,
 ὄντας γεννήσει τὸ παιδί κιόντας τὸ μεγαλώσει,
 ἀπὸ τῆ θάλασσα μακριά, θαλασσινὸς μὴ γένει.

27. Ἡ Ἀθηνιά.

- «Νιὲ μου, ποῦ τὴν ἡῤρες αὐτὴ τῆ νιά,
 τὴν ξανθομαλλοῦσα τὴν Ἀθηνιά;
 —«Ἀπὸ τὴν Πόλη ἐρχόμεν κιάπο τὰ νησιά,
 ἀπὸ τὸ μαχαλὰ τῆς ἐπέρασα,
 5 σιὸ παναθυράκ' τῆς στέκονταν
 τὰ βασιλικά τῆς ἐπότιζε,
 καὶ τὴν μαντζουράνα δρόσιζε,
 ἔκοψε κλονάρι καὶ μέ δωσε,
 μείπε κῆνα λόγο καὶ μᾶρεσε:
- 10 «Καλὲ Νυδριωτόκη, σὰ μ' ἀγαπᾶς,
 πῶς περνοδιαβαίνεις καὶ δὲ μιλᾶς;
 Στείλε προξενῆτες στὴ μάγνα μου,
 καὶ προξενητάδες σιὸ μπάρμπα μου».
- Ἔστειλα, κυρά μου, σαρανταδυὸ
 15 καὶ προξενητάδες ἐξῆντα δυό,
 τοὺς προξενητάδες μαλώσανε
 καὶ τοὺς προξενῆτες ἐδιώξανε.

28. Ὁ Φωτάκης.

- Φύσ' ἀέρα, φύσα Νότε, φύσα ταπεινά,
 νᾶρτουν ὅλα τὰ καράβια τὰ Ροδοσιανά.
 Ὅλα τὰ καράβια ἦσαν κιὸν ἀράξανε,
 τοῦ Φωτάκη τὸ καράβι δὲ φάνηκε.

- 5 «Μωρὴ σκλάβα,, μὴ κοπέλλα, φέρε τὸ φερενζέ,
 νὰ τὸν βάνω νὰ παραίνω κάτω σὶ τὸ γιαλό,
 νὰ ρωτήσω παλλικάρια δεκοχτὼ χρονῶν.
 —“Ολα τὰ καράβια ἤρθαν, κίδλα φάνηκαν,
 τοῦ Φωτάκη τὸ καράβι πῶς δὲ φάνηκε ;
 10—Τοῦ Φωτάκη τὸ καράβι πάγ’ χάθηκε
 καὶ τὰ κύματα τὸν δέροναν σὶ τὴν ἀκρογιαλιά.
 ”Ἐπλεε ἡ μαύρη σπερτσιά του, τὸ λιγνὸ του τὸ κορμί.

29. Ἡ βραιοπούλα.

- “Ἐνα Σαββάτο βράδυ, μιὰ Κυριακὴ πρωί,
 βγῆκα νὰ σεριανίσω κάτω σὶ Ὀθριανή.
 Βλέπω μιὰ βραιοπούλα καὶ χτενιζότανε,
 χρουσῶ ταν τὰ μαλλιά της καὶ πλεκοζώντανε.
 5--“Ἐλα, μὴ βραιοπούλα νὰ γένεις χριστιανή,
 νὰ λούζεσαι Σαββάτο, νὰλλάζεις Κυριακὴ,
 καὶ νὰ ματαλαβαίνεις Χριστούγεννα, Λαμπρῆ.
 —Μάννα Ρωμιός μὴ λέγει νὰ γένω χριστιανή,
 νὰ λούζωμαι Σαββάτο, νὰλλάζω Κυριακὴ,
 10 καὶ νὰ ματαλαβαίνω Χριστούγεννα, Λαμπρῆ.
 —Καλλιὰ χω, θυγατέρα τὸ νὰ σὶ δῶ νεκρὴ,
 παρὰ Ρωμὴ νὰ πάρεις, νὰ γένεις Χριστιανή.

30. Κατάρρα.

- “Ἀπὸ μικρὸς σ’ἀγάπησα νὰ γίνεις νὰ σὲ πάρω,
 καὶ σ’ἐγινες, μεγάλωσες κιἄλλον καλὸν θὰ πάρεις.
 Πάνε νὰ πῆς τῆ μάννα σου ἐγλεκτοῦ νὰ μὲ κάμει.
 Σὰν δὲ μὲ κάμει ἐγλεκτοῦ, σύντεκνο ἄς μὲ κάμει.
 5 Χύνω λαμπάδες πὸ φλωρί, τὰ στέφαν’ ἀπ’ ἀσῆμι,
 καὶ τὸ στεφανοροζίμο βενέτικο ἀτλάζι.
 Κυριακὴ νὰ στεφανωθῆς, Δευτέρα νὰ χηρέψεις
 κιαυτὴ τὴν Τρίτη τὸ πρωὶ νὰ στείλς νὰ μὲ γυρέψεις.

31.

- Στῆς λεμονιάς, στῆς νεραντζιάς, τριανταφυλλιᾶς τίς ρίζες.
 καλὰ δυὸ ἀρχοντόπουλα κάθονται τρωῶν καὶ πίνουν.
 “Ἐνας τὸν ἄλλον ἔλεγε μὲ τῆς καρδιάς τὸν πόνο.
 —Πότε νὰ ἔρθ’ ἡ ἀνοιξη, τοῦ Μάη τὸ καλοκαίρι,
 5 νὰνθίσουν τὰ τριαντάφυλλα, τὰ ξάμερα ζουμπούλια,

νά τὰ μαζώνουν ἔμορφες κιαυτὲς οἱ μαυρομμάτες.
Καὶ πάρετε τὸ χῶμα μου, κιαυτὸ τὸ σάβανό μου
νά διῶ κι γὼ τὶς ἔμορφες νά διῶ τὶς μαυρομμάτες.

32. Ὁ πνευματικός.

- Ἄγιε πνευματικέ μου, ἦρθα νά ξιμολογηθῶ
νά σι πῶ τὰ κρίματά μου, ἁμαρτίες ποῦχω γώ.
—Ἐνας νέος μάγαπάει καὶ τὸν ἀγαπῶ κιγώ.
Μιὰ ἡμέρα ποὺ κοιμώμουν ἦρθε πῆρε τὸ φιλί.
5 Ἄπ' τὸ χέρι της τὴν πιάνει, τὴν πηγαίνει σιτὸ κελλί.
—Μὴ φωνάζεις, μὴ τσιρίζεις μᾶς ἀκούγ' ἡ γειτονιά,
καὶ τὸ λένε τὸ Δεσπότη καὶ μὲ κόφτει τὰ μαλλιά.

33. Ὁ πλιὸ ἀγαπημένος.

- Θὰ νέβω πάνω σιτὸ βουνὸ—νά πελεκήσω μάρμαρο
νά φκιάσω τὶς ἐννιά, λουτροὶ—καὶ τὸν καλύτερο λουτροῦ
νά πάγ' ἡ κόρη νά λουσιῇ—κι σιτὰ γαλέτσια νάνεβῆ...
—Παπαδοῦλλα μου μικρή,—ποιὸν ἀγαπᾶς κόμα πολὺ;
5—Τὸν ἄντρα μ' ἀγαπῶ πολὺ—τὸ φίλο μου πλειότερο,
τὸν ἄντρα μ' κάνω μάρμαρο—τὸ φίλο μου γαρύφαλο.
Τὸ μάρμαρο τσαλαπατῶ,—καὶ τὸ γαρύφαλο φιλῶ.

34. Τὸ νόστιμο φίλημα.

- Ἐρῆς βράδ' κατέβαινα, ἀπ' τὴ χαριτωμένη,
βρίσκω μιὰ κόρη ἔμορφη μικρὴ καὶ χαϊδεμένη.
Ζητῶ τὴν κόρη φίλημα, ρίχνει τὰ μάτια κάτω.
—Ἄν θέλεις ξένε φίλημα, ἔλα τὸ βράδου βράδου.
5 Κὴ κόρη ἦταν πονηρὴ, πολὺ διαβολεμένη,
κρύβει πίσω σιτὴν πόρτα της πέντ' ἔξι ἄρματωμένοι,
“Ὅσου νά μπῶ κιδῶσου νά βγῶ τὴν πόρτα τὴν καρένια,
μῆκαμαν τὸ κορμάκι μου μαῦρο μὲ τὴν μανέλλα,
καὶ τὸ ταχὺ σιτὴν ἐκκλησιὰ μὲ βλέπει καὶ γελάει.
10—Ἄν θέλεις ξένε φίλημα, ἔλα τὸ βράδου πάλι.
—Νά πάρ' ὄργη τὸ φίλημα σ' νά πάρ' ὄργη καὶ σένα
μῆκαμες τὸ κορμάκι μου μαῦρο μὲ τὴ μανέλλα.

37. Οἱ καλοὶ γαμπροί.

Τὰ Καταντιανὰ κορίτσια κάνανε ἀναφορά,
καὶ τὴν πῆγαν σιτοῦ Δεσπότη καὶ γυρεῦαν παντρευιά.

Κι' ὁ δεσπότης τὰ λαλοῦσε. «Λάβετε ὑπομονή,
 νὰ ρωτήσω καὶ νὰ μάθω ποῦναι οἱ καλοὶ γαμπροί.»
 5—Ἐνας παίζει τὸ μπιλιάρδο, γιάλλος παίζει τὰ χαρτιά,
 γιάλλος κάνει σαραφλίκι μὲ τὰ κάλπικα φλωριά.

38. Ἡ παντρεία.

Μήγνυσε ὁ Βασιλῆς:	—Σὰν εἶστε μωρὰ παιδιὰ,
Νὰ παντρεύωντ' οἱ γριές.	15 ποῦ εἶναι τὰ δόντια σας,
Κιῶσες γριές τὰκούσανε,	ποῦν' τὰ δωδεκάρα σας;
κόκκινα φορέσανε.	—Ὅντας μᾶς γέννα μάννα μας,
5 στὸ χορὸ καὶ τρέξανε.	ἦταν χασοφεγγαριά,
Καὶ κεῖ ὄπον χορεύγανε,	πέσαν καὶ τὰ δόντια μας,
πῆγε χάρος καὶ ρωτᾶ:	20 καὶ τὰ δωδεκάρα μας.
—Κορίτσια φαρομίλιγγα,	Καὶ μιὰ γριά μονοδοντοῦ,
δὲν ἔχ' γριές στὸν τόπο σας ;	ἄντρα γύρευε ἢ...
10—Χόρευε μωρὴ Μαρά,	—«Κράτα μι καὶ μένα δῶ
κιόπῶχει γριές ὡς πὰ ρωτᾶ.	ἕνα γέρο κῆνα νιό,
Σὰν ἐμᾶς μωρὰ παιδιὰ,	25 νὰν ὁ νιὸς γιὰ τὸ χορὸ,
ἦρθε ὁ χάρος νὰ ρωτᾶ ;	καὶ ὁ γέρος γιὰ νερό.

39. Τάηδόνι.

Κόρη μου, τάηδόνι τὸ μοναχὸ
 λυέται μέσα στοὺς κάμπους μὲ τὸν ἀητό,
 τραγουδεῖ καὶ λέγει καὶ κελαῖδεῖ
 —Ἄντρα πολίτη ξενητευτή,
 καὶ Μεσολογγίτη ξεφαντωτή.

40. Ὁ ψύλλος.

Νὰ φήσωμε τὰ φέματα, νὰ ποῦμε τὴν ἀλήθεια.
 Ποιὸς εἶδε θηλυκὸ παπᾶ καὶ διάκο γκαστρωμένο,
 ποιὸς εἶδε ψεῖρα στὸ βοννὸ μὲ ξύλα φορτωμένη ;
 Τραβᾶ ὁ ψύλλος τὸ πιστόλ' γιὰ νὰ τήγε σκοτώσει.
 5 Ἄν ἔκαμαν καὶ πλάπηξαν τριανταδιὸ τζαντάρδες,
 πιάνουν τὸν ψύλλο πτὸ ποδάρ', τὸν δένουν μάλυσιδες.
 Τὸν πιάνουν κιὰπὸ τὸ κεφάλ', τὸ πᾶνε στὸ παζάρι.
 Δέκα νομάτ' τὸν πιάνανε, δέκα τὸν καλιγώναν.
 Ἄν ἔκανε καὶ κλώτσηξε, ταράχκε τὸ παζάρι.

- νὰ βροῦν φιδίσιο κόκκαλο τῆ νύφ' νὰ φαρμακώσουν.
 Ἡῦραν φιδίσιο κόκκαλο, τὸ μάγειρα τὸ πᾶνε.
- 10—Νά σὺ καλέ μου μάγειρα, καλὰ νὰ μαγειρέψεις,
 Χούφια νὰ βάλεις τὸ πεπέρ' χούφια καὶ τὸ φαρμάκι.
 Τῆ νύφη τῆ στεφάνωσαν σιτὸ σπίτι τὴν παγαίνουν.
 —Καλῶς τῆ νύφη πόρχεται, καλῶς τὴν τῆ νυφάδα.
 Σκαμνὶ νὰ κάτσει βάλτε τὴν, τραπέζι γιὰ νὰ φάει.
- 15—Μεῖς χορταμένοι εἴμαστε καὶ φάγαμε σιτὸ σπίτι.
 —Καὶ μεῖς συνήθειο ἔχομε τρεῖς βοῦκες γιὰ νὰ φάεις.
 Καὶ πῆρε μὰ καὶ πῆρες δυό, σὴν τρίτην φαρμακώθηκε.
 Σταυρώνει τὰ χεράκια τῆς σὴν πεθερὰ πηγαίνει.
 —Δό μου, καλή μου πεθερά, νεράκι, φαρμακώθηκε.
- 20—Καὶ τί δουλειὰ μὲ δούλεψες καὶ τί νερὸ γυρεύεις ;
 Σταυρώνει τὰ χεράκια τῆς σιτὸν πεθερὸ ὑπάγει.
 —Δό μου καλέ μου πεθερέ, νεράκι, φαρμακώθηκε.
 —Καὶ τί δουλειὰ μοι δούλεψες καὶ τί νερὸ γυρεύεις ;
 Σταυρώνει τὰ χεράκια τῆς σιτὸν ἄντρα τῆς πηγαίνει.
- 25—Καὶ σὺ καλέ μου τσελεμπή, νεράκι φαρμακώθηκε.
 Ὁσοῦ νὰ πάγει καὶ νάρθη, τὴν βρίσκει πεθαμένη.
 Ἔκατσε καὶ τὴν ἔκλαιγε :—Κρῖμα τὴν τὴν καημένη !
 Τραβᾷ σπαθὶ καὶ σφάζεται καὶ κείνος ὁ καημένος.

45. Τρεῖς κοπέλλες.

- Λεμονιὲς πολλὲς πολλὲς ποτίζω | καὶ λεμόνια δὲν ὀρίζω.
 Εἰς τῆς λεμονιάς τῆ ρίζα | τρεῖς κοπέλλες τριγυρίζα.
 Καὶ οἱ τρεῖς γυαλιὰ κρατοῦσαν | παλλικάρια τίς ρωτοῦσαν :
 —Ποιά ναι ἄσπρη, ποιά ναι ρούσσα, | ποιά ναι γαῖτανοφρουδοῦσα ;
- 5—Τοῦ παπὰ ἢ θυγατέρα, | καὶ τοῦ διάκου περιστέρα.
 Σίντα κάμει νὰ πετάξει | σιτὰ οὐράνια νὰ φτάσει
 Τίς ἀγγέλοι γιὰ νὰ φτάσει | καὶ τῆ θάλασα νὰ δειάσει.
 Νὰ τὴν φκιάσει περιβόλι | νὰ φυτέψει δεντρουλλάκια,
 λεμονιὲς πορτοκαλάκια.
- Τῆ Δευτέρα τὰ φυτεύει | καὶ τὴν Τρίτη τὰ κλαδεύει,
 10 τὴν Παρασκευὴ τὸ βράδυ | πάγει κλέφτης νὰ τὰ κλέψει.
 —Κλέφτη, γιὰ μὴν κλαίψις τὰ μῆλα | καὶ κορδοκαλιάς τὰ φύλλα.
 Τᾶχ' ἀγᾶς μου μετρημένα | κῆ κυρὰ μ' λογαριασμένα,
 σιτὸ δευτέρῳ περασμένα .

46. Τῆς χήρας γιός.

- Μιάς χήρας γιός μᾶς καλογραῖς
 νύνεται ἀρματώνεται γιά πόλεμο,
 Καί πόλεμο δέν ἤρρηκε καί γύρισε.
 Ἔσκυψε εἰς τόν Τούναβο νά πιῇ νερό,
 5 καί νέοι τόν ἐπλακώσανε ὡς ἑκατό.
 Μιά ντουφεκιά τοῦ δώκανε μέσ τὸ φτερό,
 τὸ αἷμα προσφύριζε στή σκάλα του
 κιὸ μαῦρος του τόν μαυροκλαίγ'
 τόν κλαίγ' βαρεία,
 10—Γιὰ σόπα, μαῦρε μου, μὴν κλαῖς
 μὴν κλαῖς βαρεία.
 Μόν' βάλε τὸ χερᾶκι σου στήν ἀργυρή μου τσέπη
 καί πάρε τὴ χρυσή κλωστή τὴ χρυσομεταξένια
 καί ράψε με συχνὰ πυκνὰ νά μὴ συχοπονέσω,
 15 καί πάρε τὸ σπαθάκι μου τὸ ἔλαμπρο
 καί πάνε το στή μάννα μου τὴν καλογρά,
 μὴν πῆς της πὼς ἀπέθανε καί κλαίγ' βαρεία,
 μόν' πέ της πὼς παντρεύτηκα στήν Ἀρμενιά
 καί πῆρα Ἀρμένισσας παιδί, μάγισσας θυγατέρα.
 20 Ὅταν μαγεύει τὰ πουλιά, ποτὲ δέν κελαῖδουνε,
 μὲ μάγεψε καί μὲ τὸ νιὸ γιὰυτὸ δέν ἔρχομαι.

47. Ἡ πορτοκαλιά.

- Στοῦ Καστριοῦ τὴν πόρτα μιὰ πορτοκαλιά
 —κόρη μὲ ξανθὰ μαλλιά,
 κάμει τὰ πορτοκάλια καί μυρίζουνε,
 —ὄλοι τὴν τριγυρίζουνε,
 5 Πῆγα νά κόψω ἕνα καί μὲ πιάσανε
 —στοὺς κλόγους μὲ κρεμάσανε.
 —Ἀφήσατε με τὴ ξένη καί τὴν ὄρφανή
 —μέγα θᾶμα θὰ γενῆ.

48. Ὁ παραπονεμένος κυνηγός.

- Ἐύπνα καί μὴν κοιμᾶσαι, χρυσό μου καναρίνι,
 κέβγα σιὸ παραθύρι, νᾶκούσ πὼς τραγουδᾷ.
 Σηκώνομαι ὁ καημένος σὰν παραπονεμένος,
 καί τᾶρματά μου βάζω, πάγω νά κυνηγᾷ,
 5 λαγούς περδίκια ναῦρω, θηρία νά σκοτώσω,

- καὶ σένα νὰ γλυτώσω, κορμί μ' ἀγγελικό!
 Ψιλὴ βροχὴ μὲ πιάνει, πολὺ μοῦ κακοφάνη,
 δεντροὶ γιὰ νὰ κουμπήσω, δὲν ἤμπορῶ νὰ βρῶ.
 Ἐκεῖ θωρῶ νὰν πύργο, ποὺ λάμπει σὰν τὸν ἥλιο,
 10 ποὺλλὴ κάθειτ' ἐπάνω καὶ γλυκοκελαηδεῖ,
 καὶ ὁ κελαιϊδισμός του μὲ φάνη ὅτι λέγει:
 Χαρήτε σεῖς οἱ νέοι πῶχετε τὸν καιρό.
 Χαρὰν χαρὰν χαρήτε καιρὸν μὴν καρτερήτε,
 γιὰτ' ὁ καιρὸς διαβαίνει καὶ δὲν γυρίζει πλιό.
 15 Ἔτσι εἶναι ἡ νεότης, χρυσὸ μου καναρίνι,
 μαραίνεται σὰν ἄνθος, καὶ πέφτει εἰς τὴ γῆ.

49. Ἡ σφαλιγμένη.

- Ὡ κόρη γλυκυτάτη, λευκὴ περιστερά,
 πῶς εἶσαι σφαλιγμένη τόσον λυπητερά;
 Βέβαια σφαλιγμένη μέσα εἰς τὸ κλωβί,
 μὲ σίδηρα τριγύρω σὰν νῆσοννα πουλί.
 5 Ποθῶ κ' ἐπιθυμοῦσα, λευκὴ περιστερά,
 τὰ σίδηρα νὰ σπάσω νὰ βγῆς ἀπ τὴ σκλαβιά.
 Δοιπὸν παρακαλῶ σε λαβὲ ὑπομονή,
 ὡσὰν νὰ ἔρθ' ὁ χρόνος καὶ κείνη ἡ στιγμή.
 Θάνατο μὴ φοβᾶσαι, γονιοὺς μὴ λυπηθῆς,
 10 μόνον νὰ τρῶς νὰ πίνεις καὶ μένα νὰ ποθῆς!

50. Ὁ στρατιώτης.

- Στρατιώτου γιὸς κατέβαινε πὸ μέσα πὸ τὴν Πόλη,
 Σύρνει μουλάρια δώδεκα, λογάρια φορτωμένα.
 Κι' ἀκόμα δὲν ἐξήβγηκε κανεδυὸ μίλια ἀλάργα,
 ἀρχίζ' ὁ νιὸς καὶ τραγουδᾷ ἀρχίζ' ὁ νιὸς καὶ λέγει:
 5— «Δὲν εἶναι κλέφτες στὰ βουνά, δὲν εἶν' ἀρβανιτάδες,
 νὰ ξεγυμνώνουνε τοὺς νιοὺς νὰ παίρνουν τὸ λογάρι».
 Τὸν λόγον δὲν ἀπόσωσε καὶ ἡ μιλιὰ πικρὰνθη,
 χίλιοι βγαίνουν πὸ τὰ βουνά, χίλιοι πὸ τὰ λαγκάδια.
 Ἄλλοι τοῦ κόφτουν τὰ σκοινιά, ἄλλοι τὰ ξεφορτώνουν,
 10 κι ὁ νιὸς ἀπηλογήθηκε μὲ τὸν καημὸ στὰ χεῖλη.
 —Γιὰ μὴ μὲ κόφτεις τὰ σκοινιά, μὴ μὲ τὰ ξεφορτώνεις
 κ' ὕστερα εἶμαι μοναχὸς καὶ πῶς θὰ τὰ φορτώσω.
 —Γιὰ δὲς τοῦ σκύλλου μας καρδιά, τί στέκει καὶ μᾶς λέγει!

- δὲν κλαίει τὴ ζωήτσα του μὸν κλαίει τὸ λογάρι.
- 15 Τὰ (=καὶ) βγάξει τὸ χανιζάρι του καὶ χανιζαριὰ τοῦ δῶκε,
κ' ὕστερα τὸν ἐγνώρισε πὼς εἶταν ἀδερφός του.
—Γιὰ πές μι ποιά ν' ἢ μάγνα σου, ποιὸς εἶναι ὁ μπαμπάς σου ;
— Ἀρμένισσά ν' ἢ μάγνα μου κι ἀπὸ Μωριά ὁ μπαμπάς μου,
Καὶ γὰρ εἶμαι πὸν κρούσεβα καὶ με φοβήθ' ἢ Πόλη,
- 20 κι αὐτὰ τὰ δώδεκα νησιὰ γιὰ μένα συλλαλοῦνε.
Ἐπὶ τὸ χέρι τὸν κρατεῖ καὶ σιὸ γιατρὸ τὸν πάγει.
—Γιατρέ, πὸν γιάτρευες πολλοὺς κομμένους καὶ σφαγμένους,
γιάτρευε καὶ τὸν ἀδερφό μ' τὸν χανιζαροσφαγμένο.
Θέλεις λογάρι δίνω σι, θέλεις φλωριὰ σὶ δίνω.
- 25 Κι αὐτὴ τὴν κάλλια τοῦ χωριοῦ κι αὐτήγα σὲ τὴν δίνω.
—Καὶ τὸ λογάρι θέλω γὰρ καὶ τὰ φλωριὰ τὰ θέλω,
κι αὐτὴ τὴν κάλλια τοῦ χωριοῦ κι αὐτήγα τήνε θέλω,
μαυτὴ ἢ χανιζαροσφαγιά γιὰ γιατρεμὸ δὲν εἶναι.
Τὰ βγάξει τὸ χανιζάρι του καὶ χανιζαρώθ' ἀτός του.
- 30— Ἄϊνι καὶ σὸν καημέν' ψυχὴ, μαζὶ με τ' ἀδερφοῦ σου.

51. Ὁ Χάρος.

- Γιατ' εἶναι μαῦρα τὰ βουνὰ καὶ στέκουν βουρκομένα ;
Μὴν ἄνεμος τὰ πολεμᾶ, μὴ κ' ἢ βροχὴ τὰ δέρνει ;
- Μήδ' ἄνεμος τὰ πολεμᾶ μηδὲ βροχὴ τὰ δέρνει,
μόνο διαβαίνει ὁ Χάροντας με τοὺς ἀποθαμένους.
- 5 Σέρνει τοὺς νέους ἀπὸ μπροστά, τοὺς γέροντας ἀπὸ πίσω
καὶ τὰ μικρὰ παιδόπουλα σιτὴ σέλλα ραδιασμένα.
Παρακαλοῦν οἱ γέροντες κ' οἱ νέοι γονατίζουν.
—Χάρε μου, στάσου σὲ χωριό, στάσου σὲ κρύα βρύση,
γὰρ πιοῦν οἱ γέροντες νερὸ κ' οἱ νιοὶ γὰρ λιθαρίσουν.
- 10 καὶ τὰ μικρὰ παιδόπουλλα γὰρ μάσουν λουλουδάκια.
—Μήδ' εἰς χωριὸ κονεύω γὰρ, μηδὲ σὲ κρύα βρύση.
Ἐρχονται μάννες γιὰ νερό, γνωρίζουν τὰ παιδιὰ τους,
γνωρίζονται τ' ἀνιρόγυνα, καὶ χωρισμὸ δὲν ἔχουν.

52. Τὰ ξένα.

Κλάψετε, μάτια μ', κλάψετε καὶ χύστε μαῦρα δάκρυα,
ταχειὰ θὰ πάω ξενητεία, σιὰ ἔρημα σιὰ ξένα.
Θεὲ μεγαλοδύναμε, μεγάλ' ἢ δύναμή σου.
Τοῦ ξένου δός του ξενητεία, κι ἀσθένεια μὴν τοῦ δίνεις.

- 5 Ἡ ἀσθένεια θέλει στρώματα, θέλει προσκεφαλίδια,
 θέλει μαννούλας ἀγκαλιὰ καὶ ἀδερφῆς τὰ χέρια,
 θέλει νερὸ σιὸν τόπο του καὶ μῆλο π' τὴ μηλιά του.

53. Τὰ Μοσχορήσια.

- Κατ' αὐτοῦ σιὰ Μοσχορήσια,—ἦσαν κλέφτες καὶ πατῆσαν,
 καὶ πατῆσαν καὶ κρουσέβαν—κῆνα κοπελλούδι κλέβαν,
 Κλέβαν κῆνα κοπελλούδι,—φόργιε λιμπαντὲ βελούδι.
 Ἀσημένια σκάλα βάλαν,—σιὸ καράβι τὴν ἀνεβάσαν,
 5 Καπετάνιος τὴν ἐρώτα: —«Τοῦρκα εἶσαι, γιὰ Ρωμαίσα;
 —"Οχ ἀφέντη καπετάνιε, Ρωμοπούλα 'μαι καημένη.
 — Καὶ σὰν εἶσαι Ρωμοπούλα, πῶς εἶν τὰ μαλλιά σ' βαμμένα;
 τὰ νυχάκια σ' κνιασμένα;
 — Τοῦρκο εἶχα σιὴν αὐλή μου,—γιὰ παρηγοριὰ δική μου,
 10μπογιατζῆς σιὴ γειτονιά μου,—ἔβαφα καὶ τὰ μαλλιά μου.

54. Ὁ Τοῦρκος κυνηγός.

- Κάτω σιὴ Ρόδο, σιὸ Ροδονήσι,
 Τοῦρκος ἐβγήκε νὰ κυνηγήσει.
 Δὲν κυνηγοῦσε πουλλιά καὶ λάφια,
 μόν κυνηγοῦσε δυὸ μαῦρα μάτια.
 5— Κ' ἡ σκύλλα μάννα της τὸν προξενεύγει,
 συχνὰ πυχνὰ καὶ τήγε λέει:
 — Πάρτονα, κόρη μου, τὸν Τοῦρκο ἄντρα
 νὰ σὲ φορέσει . . .
 — Δὲν τότε θέλω, δὲν τότε παίρω,
 10 πουλλάκι γίνομαι σιὰ δάση φεύγω.
 — Πάρτονα, κόρη μ', ἔχει καὶ λίρες.
 —"ΑΣ πάγ' σιὸ διάβολο κι αὐτὸς κοί λίρες.

55. Οἱ Χιώτισσες.

Κάτω σιὸ γιαλό, κάτω σιὸ περιγιάλι
 πλύναν Χιώτισσες καὶ τρεῖς παπαδοπούλλες.
 Φύσηξε βοριάς συροκοιτραμουντάνας,
 καὶ σήκωσε τὸ γυροφούστανό της,
 ἔλαμπε γιαλός, λάμψανε τὰ καράβια.

56. Τὰ Χριστούγεννα.

- Χριστούγεννα, Χριστούγεννα τώρα Χριστὸς γεννιέται
 Τώρα ἀγγέλοι χαίρονται κι ἅγιοι δοξολογιέονται,

καὶ τὰ δαιμόνια θλίβονται γιὰ τὸν Χριστὸν γεννιέται.
 Στὸ μέλι ἐγεννήθηκε στὸ γάλα ἀναθήρα.

- 5 Τὸ μέλι τῶν οἱ ἄρχοντες, τὸ γάλα ἀφεντιάδες
 καὶ τὰ κηροσταλάματα, μπρὸς σὴν Ἁγία Σοφία.

— Καὶ ἀφοῦ τραγουδήσουν διάφορα τραγούδια εἰς ὅλα τὰ μέλη
 τῆς οἰκογενείας κατάλληλα, προσθέτουσι τὰ ἑξῆς:

- Μεῖς, τοῦπαμε καὶ σώθηκε, νὰ ζῆτε κὶ ἀπὸ χρόνον.
 Τούτου χρόνου κὶ ἄλλου χρόνου, καὶ πάντα καὶ γιὰ πάντα.
 Νὰ ζῆτε χρόνια ἑκατὸ καὶ φῶτα πεντακόσια,
 10 νὰ ζῆστε καὶ τὸ ἅγιον Βασιλειῶν, ποῦναι ἀρχὴ τοῦ χρόνου.
 Γιὰ βᾶνε τὸ χεράκι σου σὴν ἀργυρῆ σου τσέπη,
 Μὴ βγάξεις μιά, μὴ βγάξεις δύο, μὴ βγάξεις πέντε δέκα,
 μὲν βγάνε κίτρινα φλωριά, νὰ ἀσμώσεις τὰ ντουμπλέκια.

57

Ἄρχιμηδιά κὶ ἀρχιχροιά, ἀρχὴ τοῦ Γεναρίου,
 ἀρχὴ κατέβη ὁ Χριστός, τὸν κόσμον νὰ γυρίσει.

Ἅγιος Βασίλης ἔρχεται ἀπὸ τὴν Καισαρεία.

Σύρνει μουλάρια δώδεκα λιβάκι φορτωμένα.

- 5 Τρεῖς ἄρχοντες τὸν ἀπαντοῦν στὸ σταυροδρόμῳ ἐπάνω.
 — Βασίλη μὲ ποῦθε ἔρχεσαι, Βασίλη μὲ ποῦ πηγαίνεις;
 — Ἄπὸ τὸν τόπο μὲ ἔρχομαι, σὸν ἅγιον Τάφο πηγαίνω,
 νὰ πὰ νὰ προσκυνήσουμε, ἅς κάνουμε καὶ κόπο.
 — Βασίλη μὲ, ξεύρεις γράμματα; πέ μας κανὲ τραγούδι.
 10 — Στὸ δάσκαλο ποῦ ἤμουν γὼ τραγούδια δὲ μαθαίνουν,
 τὴν ἀλφαβῆτα ἔμαθα καὶ μπῆκα στὸ Ψαλτήρι,
 καὶ τὸ ραβδί τὸ ἀκούμπησε νὰ πῆ τὴν ἀλφαβῆτα
 καὶ τὸ ραβδί του τὸ ξερό, χλωρὰ βλαστάρια βγάξει.

58 Ὁ τρελλὸς γιὰ τὴ γειτόνισσα του.

- Τρελλαίνομαι, μαννοῦλα μου, — Ὡρα καλή σου λιγυρή,
 γιὰ μιὰ γειτονοπούλα μου, — Καλῶς τὴ μάγνα τὴ χρουσή.
 τρελλαίνομαι τὴν ἀγαπῶ, — Κόρη μου, γιός μου σάγαπεῖ,
 καὶ ντρέπομαι νὰ τῆς τὸ πῶ. καὶ ντρέπεται νὰ σὶ τὸ πῆ.
 5 Σύρε, μαννούλά μὲ, πέ της το, 15 — Σὰν μὲ ἀγαπᾶ καὶ ντρέπεται,
 κρυφὰ κουβέντιασέ της το. σὶ τὸ σπίτι μας γιὰ τὸ ἔρχεται;
 — Μετὰ χαρᾶς σου, γιόκα μου, — Πέστιον νὰ ἔρθει τὸ ταχύ,
 νὰ πάρω καὶ τὴ ρόκα μου. νὰ πιούμε τὸν καφέ μαζύ.
 Σύρνει πηγαίνει τὸ ταχύ Πέστιον νὰ ἔρθει τὸ βραδὺ
 10 βρῖσκει τὴν κόρη μοναχὴ. 20 νὰ κοιμηθοῦμε καὶ μαζύ.

59 Ἡ Κανέλλα.

Κόρην ἀγαπῶ ξανθὴ καὶ μαυρομάτα,
 δώδεκα χρονῶ κι ὁ ἥλιος δὲν τὴν εἶδε,
 καὶ ἡ μάννα τῆς Κανέλλα τὴν φωνάζει.
 Κανελλόριζα τῆς κανελλιᾶς τὸ ἄνθι
 φούντα τῆς μηλιᾶς, τὰ μῆλα φορτωμένη.

5—Τ' ἀκουσα καὶ γὼ πῆγα νὰ κόψω ἓνα,
 μῆλα δὲν ἤρα, μὲν τὸν καημὸ μου πῆρα,
 πέφτω σάρρωσιᾶ, σὲ κίνδυνο μεγάλο,
 κράζω τὸ γιατρό, τὸν πόνο μου νὰ γιάνει,
 μὴ τὸν ἔβαλε μᾶς χήρας μαυρομάτα.

60 Ἡ ξανθὴ καὶ μαυρομάτα.

Σαυτὴ τὴ γειτονίσα, μιὰ νέα ἀγαπῶ,
 ξανθὴ καὶ μαυρομάτα ὡς δεκαχτιῶ χρονῶ.
 Μῆτε στήν πόρτα βγαίνει, μῆτε στὸν ἡλιακό.
 Μουδὲ σιὸ παραθύρι δυὸ λόγια νὰ τῆς πῶ.

5—Μάννα, σὰν ἀρρωστήσω, καὶ πέσω σιὰ βαρεία,
 μῆτε γιατρὸ νὰ φέρεις, μουδὲ καὶ γιατρικά,
 νὰ φέρεις τὴν ἀγάπη μ' μετὰ τὰ ξανθὰ μαλλιά.

61 Ὁ πληγωμένος.

Τοῦ Γιώργη μάννα ἔκλαιγε, τοῦ Γιώργη μάννα κλαίγει,
 πῶχασε τὸν ὑγιόκα τῆς τὸν ἄξιο τὸ λεβέντι,
 Καὶ βγάζει χίλιοι σιὰ βουνὰ καὶ χίλιοι σιὰ λαγγάδια,
 καὶ πῆγαν καὶ τὸν ἤρανε σὰν ψάρι ξαπλωμένο.

5—Σήκου ἀπάνου Γιώργη μου, σήκου ἀπάνου γιέ μου,
 κ' ἦσαν τὰ τεφειζόπουλα, γυρεύουν τὸ λουφέ τους.

—Φωτιά νὰ κάψει τὸ λουφέ, φωτιά νὰ κάψει τ' ἄσπρα.

Τρεῖς τουφεκιές μι δώσανε μετὰ τρά ἄσημένα βόλια.

Τὸ να μι δῶκε στήν καρδιά, καὶ τ' ἄλλο σιὸ ποδάρι,

10 τὸ τρίτο τὸ φαρμακερό, μοῦ δῶκε σιὸ κεφάλι.

Νὰ δῶσ' ὁ θεὸς νὰ σηκωθῶ κὴ Παναγιὰ νὰ γιάνω,

νὰ πέσω δίπλα σιὰ βουνὰ καὶ δίπλα σιὰ λαγκάδια,

νὰ δῆς ἀρνιά πῶς ψήνουνται καὶ γίδια πῶς σφαγῶνται,

νὰ δῆς καὶ τὰρχοντόπουλλα πῶς διπλοκεμαζῶνται.

62. Ἡ ἐγγαστρομένη.

Μιὰ κόρη κάδαν σιὰ ψηλά, ἦταν κι ἀγγαστρομένη

- καὶ κάδαν καὶ λογάριαζε τοὺς μῆνες ἢ καημένη.
 Γενάρης, γέννα τὸ Χριστὸ καὶ τὸ Μονογεννήτη,
 Φλεβάρης, φλέβα ἄνοιξα στή ρόγα τοῦ βυζιοῦ μου.
- 5 ὦ Μάγε μου, καὶ μάγεψε τὸ νιὸ ὅπου μ' ἀγάπα,
 μὴ φίλα καὶ μὴ ἔλεγε: ποτὲς δὲν σ' ἀπαροῦμαι.
 Καὶ τώρα μ' ἀπαρονήστηκε σὰν καλαμιὰ στὸν κάμπο.
 Θερίζουν, παίρνουν τὸν καρπὸ κ' ἢ καλαμιὰ πομένει,
 Βάλλον φωτιὰ στήν καλαμιὰ κι ἀπομανορίζ' ὁ κάμπος.
- 10 Ἔτσ' μαύρισ' ἢ καρδούλλα μου σὰν σκοτιασμένος Χάρος.
 Κάνω γὰ τὸν καταρησιῶ, καὶ πάλι τὸν λυποῦμαι.
 Καὶ πάλ' ἄς τὸν καταρησιῶ κι ἄς τὸν λυποῦμαι κι ὄλας.
 Ἄπο ψηλὰ γὰ κρημνιστῆ καὶ χαμηλὰ γὰ πέσει,
 Τροῖα περούνια γὰ βρεθοῦν γὰ τὸν κατακαρφώσουν.
- 15 Τὸ τρίτο τὸ φαρμακερὸ γὰ μπῆ μέσ' τὴν καρδιά του,
 καὶ γὰ διαβάτης γὰ περῶ καὶ γὰ τοὺς χαιρετίσω!
 — Καλῶς τὰ κάμετε γιατροί, καλῶς τὰ πολεμᾶτε.
 Ἄν κόφτουν τὰ φαλλίδια σας, κρέατα μὴ λυπᾶστε,
 ἔχω καὶ γὰ λιὸ πανὶ σαράντα πέντε πήχεις.
- 20 Τὶς δέκα βάνω γὰ ξαντό, τὶς δέκα γὰ δεσίδια,
 Τὶς ἄλλες τὶς ποδέλοιπες τὶς βάνω σάβανό του.
 — Μωρὴ σκύλλα, μὴ ὄρ' ἄνομη, μωρὴ δαιμονισμένη,
 δὲν ἤρρες κρίση γὰ μὲ κρίν', κριτὴ γὰ μ' ἀγκαλέσεις
 μὸν στὸ θεὸ μὲ ἔρριξες καὶ ὁ Θεὸς μὲ ἤρρε;

63. Ὁ Κωνσταντῖνος σκλαβωμένος.

- Δὲν εἶναι κριμα κι ἄδικο, παραλογιὰ μεγάλη,
 γὰ ζεύτουνε τὸν Κωνσταντῆ μαζὶ μὲ τὸ βουβάλι;
 Ὅποῦταν δρόμος ὁ καλὸς ἐκίνα τὸ βουβάλι,
 ὁποῦταν πέτρες καὶ κλαδιά, ἐκίνα Κωνσταντῖνος.
- 5 Βασιλοπούλλα πρόβαλε ἀπὸ τὸ παναθύρι:
 — Πάγάλ' ἀγάλια Κωνσταντῆ, μὴ σκάσει τὸ βουβάλι.
 Κι ὁ Κωνσταντῆς σὰν τ' ἄκουσε πολὺ βαρὺ τοῦ φάνη.
 — Μωρὴ σκύλλα, μὴ ὄρ' ἄνομη μωρὴ δαιμονισμένη,
 τὸ βουβάλι ἔχει ψυχὴ κ' ἐγὼ ψυχὴ δὲν ἔχω;
- 10 Βασιλοπούλλα θύμωσε στὸ κάτεργο τὸν ρίχνει...
 Βλέπει τὸ σπῖτι τ' πὸ μακρὰν, πάρα πολὺ γὰ φέγγει.
 — Λέγω μπαμπᾶς μου πέθανε, λέγω ἢ μάγνα μ' πάγει,
 γὰ ἀπ' τὰ γυναικαδέρφια μου στὸν πόλεμο θὰ πάγει,
 Καὶ ὅστερ' ἀναστέναξε καὶ σπάζει τὸ κατάρι,

- 15 δεῦτερο ἀνασιτέναξε καὶ σπάζει τὸ τιμόνι,
 πάλι ματανασιτέναξε καὶ σιάθη ἢ φεργάδα.
 Κι ὁ βασιλῆς ἐφώνηξε ἀπὸ τὴν κάμαρά του :
- Ποιὸς εἶν πὸν ἀνασιτέναξε κ' ἔσπασε τὸ κατάρτι,
 πάλ' ματανασιτέναξε κ' ἔσπασε τὸ τιμόνι
- 20 καὶ πάλι ἀνασιτέναξε καὶ σιάθη ἢ φεργάδα ;
 "Αν εἶναι ἀπ' τοὺς δούλους μου φλωριὰ νὰ τοῦ χαρίσω,
 κι ἂν εἶναι ἀπ' τοὺς σκλάβους μου νὰ τὸν ξελευτερώσω.
- "Εγὼ μαι π' ἀνασιτέναξα κ' ἔσπασε τὸ κατάρτι
 καὶ πάλι ἀνασιτέναξα κ' ἔσπασε τὸ τιμόνι.
- 25 πάλι ματανασιτέναξα καὶ σιάθη ἢ φεργάδα.
 Γλέπω τὰ σπίτια μ' φέγγουνε, γλέπω τὰ σπίτια μ' λάμπουν
 Για ὁ μπαμπᾶς μου πέθανε, γιὰ μίννα μου πεθαίνει,
 Για τὰ γυναικαδέρφια μου στὸν πόλεμο θὰ πάνε.
- Ποιὸς μαῦρος εἶν' ἀλήγορος στὸν τόπο νὰ μὲ πάγει ;
- 30 Σαράντα μέρες στράτεμμα στρεῖς μέρες νὰ μ' ὑπάγει ;
 Κι ὅσοι μαῦροι τ' ἀκούσανε, οὔλοι αἷμα κατουρήσαν
 Κ' ἕνας μαῦρος παλιόγερος, γέρος πολὺ δὲν ἦταν.
 "Εκεῖνος τὸν ἐγνώρισε καὶ μὲ χαρὰ τοῦ λέγει :
- "Εγὼ μ' ἄξιος καὶ γλήγορος στὸν τόπο νὰ σὲ πάγω.
- 35 Σαράντα μέρες στράτεμμα στρεῖς ὦρες νὰ σὲ πάγω,
 Βάλε τὴ γέμη περισσὴ καὶ σφίξε καὶ τὴ σέλλα
 Καλλίκα ἀπὸ πάνω μου, βάστα μὴν πέσεις κάτω.
 "Ὅσοῦ νὰ πεῖ : ἀφήνω γειά, παίρνει σαράντα μίλλια
 κι ὅσοῦ νὰ ποῦνε : στὸ καλὸ, παίρνει σαράντα πέντε.
- 40— "Ας πᾶμε κι' ἀπ' τ' ἀμπέλι μας νὰ δῶ βασιτᾶ ἀκόμα ;
 Βρίσκει τὸν μπαμπά του κ' ἔσκαφτε, κλαίγει μοιρολογιέται
- "Ὁρα καλή σου γέροντα, τί εἶν αὐτοῦ πὸν κάμεις ;
 — Τὸ ἔρημο, τὸ σκοτεινὸ, τοῦ γιοῦ μου τὸ ἀμπέλι,
 ποῦ ταν τριῶ μερῶ γαμπρός, σαράντα χρόνια σκλάβος,
- 45 κι ἀπόψε τὴν καλούδα του τὴν εὐλογιέται ἄλλος.
 — Παρακαλῶ σε, γέροντα, φτάνω καὶ γὼ στὸ γάμο ;
 — "Αν εἶν ὁ μαῦρος γλήγορος, φτάνεις, γιὰτὶ δὲν φτάνεις ;
 Κι ὅσου νὰ πῆ : σᾶφίνω γειά, πῆρε σαράντα μίλλια,
 κι ὅσου νὰ πῆ : ἄ στὸ καλὸ, πῆρε σαράντα πέντε.
- 50— "Ας πᾶμε κι ἀπὸ τὴ βρύση μας νὰ δῶ βασιτᾶ ἀκόμα ;
 Βρίσκει τὴ μάννα τ' κ' ἔπλυνε, κλαίγει μοιρολογιέται.
- "Ὁρα καλή σου καλογρά, τί εἶν αὐτοῦ πὸν κάμεις ;
 — Τὰ ἔρημα, τὰ σκοτεινά, τοῦ γιοῦ μου τὰ ρουχάκια,
 πού ταν τριῶ μερῶ γαμπρός, σαράντα χρόνια σκλάβος

- 55 *κι ἀπόψε τὴν καλούδα του τὴν εὐλογιέται ἄλλος.*
 — Παρακαλῶ σε, καλογρά, φτάνω καὶ γὰρ σιὸ γάμο;
 — Σὰν εἶν ὁ μαῦρος γλήγορος φτάνεις, γιατί δὲν φτάνεις;
Κι ὥσον νὰ πῆ: σὰφήνω γειά, παίρνει σαράντα μίλλια,
κι ὥσον νὰ πῆ: ἄ σιὸ καλὸ, πῆρε σαράντα πέντε.
- 60 *Κι ὁ μαῦρος χιλιμίντρεξε ἀπὸ βαρὺ λιβάδι.*
 — Λέγω Θεὸς χαμοβροντᾶ, λέγω δράκοι παλιοῦνε;
Κ' ἢ νύφ' ἀπολογήθηκε μὲ τὴ χαρὰ σιὰ χεῖλη:
 — "Αντε, παπάδες σιὸ καλὸ καὶ σεῖς οἱ καλεσμένοι,
 μήτε Θεὸς χαμοβροντᾶ μηδὲ δράκοι παλιοῦνε,
- 65 *μόν εἶν' ὁ καλὸς μου κ' ἔρχεται, μαῦρος τ' χιλιμντράει.*

64. Ἡ νύφη τοῦ τσοβάνη.

- Ὁ Κωνσταντῖνος ὁ μικρὸς, ὁ μικροπαντρεμένος,*
τὸ Μάη ἀμπέλι φύτεψε, τὸ Μάη γυναῖκα πῆρε.
Τὸ Μάη τὸν ἤρθε μῆνυμα σιὸ πόλεμο νὰ πάγει.
Τὴ μάνα ἐπροσκάλεσε καὶ τήνε παραγγέλνει.
- 5— *Μάνα μου, τὴν καλούδα μου, καλὰ νὰ τὴν κοιτάξεις,*
μῆλο νὰ τρώγει τὸ πωρὸν, ρῶδι τὸ μεσημέρι,
στοῦ ἥλιου τὸ βασιλεμα νὰ τρώει περιστέρι.
Ἄκόμα δὲν ἐξήβγηκε κἄνε δυὸ μίλλια ἀλάργα
καὶ σιὸ σκαμνὶ τὴν κάθησε κι ἀντρίκια τὴν ξουρίζει.
- 10 *Τὴν δίνει δέκα πρόβατα, καὶ δεκαχτῶ κατσίκια,*
τρὶα σκυλλιά λαγωνικὰ ἀργυρομανιακάτα,
τὴν δίνει καὶ μισὸ ψωμί, καὶ δεκαχτῶ κρομμύδια.
 — *Σὰν δὲν τὰ κάμεις ἑκατὸ σὰν δὲν τὰ κάμεις χίλια,*
καὶ τὰ σκυλλιά λαγωνικὰ τὰ κάμεις δέκα-τρὶα,
- 15 *σιὸ κάμπο νὰ μὴν κατεβῆς, νερὸ νὰ τὰ ποτίσεις.*
Σὰν ἤθελε ἡ μοῖρα τσου, κι αὐτὸ τὸ ριζικό της,
τὰ ἔκαμε καὶ ἑκατό, τὰ ἔκαμε καὶ χίλια,
καὶ τὰ σκυλλιά λαγωνικὰ τὰ κάμε δέκα τρὶα.
Στὸν κάμπο τὰ κατέβασε, νερὸ νὰ τὰ ποτήσει.
- 20 *Νά, κι ὁ καλὸς της ἔρχεται ἀπὸ βαρὺ ταξίδι.*
 — *Φύλακ' ἀνάσυρε νερὸ νὰ πιοῦν τὰ διψασμένα,*
Νὰ πιῶ καὶ γὼ κι ὁ μαῦρος μου καὶ τὰ λαγωνικά μου,
Σαράντα τάσια, ἀνέσυρε καὶ δὲν ἀναντρανίζει,
κιἄλλα σαράντα τέσσαρα καὶ τότε ἀναντρανίζει.
- 25 *Καὶ τότε τὸν ἐγνώρισε, βαρεῖα ἀναστενάζει:*
 — *Φύλακα, τ' ἀνάσυρμα ν' βαρὺ, γιὰ, τὸ νερὸ λυπᾶσαι;*
 — *Οὔτε τ'ἀνάσυρμα ν' βαρὺ, μοῦδε νερὸ λυποῦμαι.*

- Ἔχω σὶν πόλεμον καὶ λείπει δώδεκα χρόνια.
 — Ποιανοῦ εἶναι τὰ πρόβατα ; ποιανοῦ εἶναι τὰ γίδια,
 30 ποιανοῦ κι ὁ πιστικὸς ποὺ στέκει καὶ τὰ φλάγει ;
 — Τοῦ Κωνσταντῆ ν' τὰ πρόβατα, τοῦ Κωνσταντῆ τὰ γίδια,
 τοῦ Κωνσταντῆ κι ὁ πιστικὸς ποὺ στέκει καὶ τὰ φλάγει.
 Καὶ τότε τὴν ἐγνώρισε, πὼς εἶναι ἡ καλή του.
 Στὸν μαῦρο τὴν ἀνέβασε στὸ σπίτι τήνε κρούβει . . .
 35— Μάννα, ποῦ εἶναι ἡ καλή μ', ποῦ εἶναι οἱ ὀφθαλμοὶ μου ;
 — Στὴ γειτονιά ἐδιάβηκε, τώρα θέλει νὰ ἔρτει . . .
 — Ποῦ ναι, μάννα μ', καλούδα μου ; ποῦναι οἱ ὀφθαλμοὶ μου ;
 — Κεῖνη γιέ μου, ἀπόθανε καὶ ἔχει τόσα χρόνια . . .
 — Μάννα μου, σὰν ἀπόθανε, ποῦ εἶνε τὸ μνημόρι ;
 — Κεῖνο, γιέ μου, χορτάρισε, καὶ πλειὸ δὲ φανερώνει.

65. Ἡ Μάρω.

- Ἡ Μάρω κάταν στὰ ψηλά καὶ λιανοτραγουδοῦσε.
 Γιαλὶ βαστᾷ στὸ χέρι της, τ' ἀκάλλη της κοιτάζει.
 — Ἀκάλλη μου, ἀκάλλη μου, τοῦ Γιάννη δὲν τὸν πιάνει.
 Σύρε καὶ ἔλα μὰ βραδυά, Κώστα μου παλλικάρι.
 5— Φοβοῦμαι, Μάρω, σκιάζομαι, φοβοῦμ' ἀπὸ τὸ Γιάννη,
 — Ὁ Γιάννης πάγει στὸ βουνὸ θ' ἀργήσει γιὰ νὰ ἔρτει . . .
 Νὰ κι ὁ Γιάννης, ἔρχεται μὲ τὸ πολὺ κυνήγι.
 Σύρει τὰ λάφια ζωντανὰ τ' ἀρκούδια μερωμένα.
 — Ἄνοιξε, Μάρω, ἄνοιξε νὰ μπάσω τὸ κυνήγι.
 10— Φοβοῦμαι, Γιάννη μ', σκιάζομαι, φοβοῦμαι τὰ ἀρκούδια,
 μὸν πάνε τα σιτὴ μάννα σου, ποῦ εἶναι μαθημένη.
 Δίνει βιτσιὰ τὸ μαῦρο του σιτῆς μάννας του πηγαίνει . . .
 — Ἄνοιξε, μάννα μ', ἄνοιξε, νὰ μπάσω τὸ κυνήγι.
 — Ἡ Μάρω Κώστα πισφαλεῖ, ἡ Μάρω Κώστα ἔχει.
 15 Δίνει βιτσιὰ τάλου του στὸ σπίτι του παραίνει,
 δίνει κλωτσιὰ τὴν πόρτα του, καὶ μέσα τήνε μπάζει.
 Βρίσκει τὴ Μάρω ἀγκαλιὰ, τὸν Κώστα σ' ἓνα στρωμα,
 καὶ τοὺς κατακομμάτιασε, στὸ μῦλο καὶ τοὺς πάγει.
 — Ἄλεσε μῦλε μ' ἄλεσε, κορμὶ χαριτωμένο,
 20 τ' ἄλεύρι θγάλε κόκκινο καὶ τὴν πασπάλ' μελάνι,
 νὰ γράφουν οἱ γραμματικοί : νὰ μὴν τὸ κάνει ἄλλη.

66

- Τί ἔχεις, Θεωνίτσα, μέρα καὶ νύχτα κλαίς
 καὶ μένα τὴ νενέ σου, γιὰτὶ δὲν μὲ τὸ λές ;

- Τί νὰ σε πῶ, γενέ μου, τί νὰ σ' ἀφηγηθῶ ;
 Λέ ξέρεις ἀπ' ἀγάπη κι ἀπὸ κρυφὸ καημὸ.
- 5 "Οἷα τὰ κοριτσάκια γελοῦν καὶ χαίρονται
 κ' ἐγὼ ἢ Θεωνίτσα μὲ τὶς δαγκαματιές.
 — Καὶ ποιὸς σὲ τοίμπησε Θεωνίτσα, καὶ ποιὸς σὲ φίλησε ;
 — Δὲν εἶν' ξένος, γενέ μου, δὲν εἶναι μακρυνός.
 Ὁ κὺρ Ἀθανασάκης τοῦ Μανωλάκη γιός.
- 10— Σὰν σὲ φίλησε Θεωνίτσα, τί σὲ ἔδωκε ;
 — Διαμάντι δαχτυλίδι καὶ ἓνα λαχωρί.
 εἴκοσι δυὸ φλωριάκια, φουστάνι τζαμφρεσί.
 Ἔπεσα στὸ κρεββάτι καὶ δὲν τὸ φόρεσα.
 Τὸ λαχωρί, γενέ μου, δῶσ' το στὴν ἐκκλησιά,
 νὰ τὸ φορεῖ ὁ διάκος, ὅταν θὰ λειτουργεῖ.
- 15 Τὸ τζαμφρεσί, γενέ μου, σὶς φιλενάδες μου,
 γιὰ νὰ θυμοῦνται πάντα τὶς δημοφάδες μου.
 Πιάνει γιатροὺς καὶ στέλνει γιатροὶ πεντέξι ἐφτά,
 νὰ κάμωνε κονσοῦλτο νὰ δώσουν γιатρικά.
- 20— Γιатροὶ καὶ γιатροσόφοι πάρτε τὰ γιатρικά,
 Σήμερα Θεωνίτσα πάει μᾶς ἀφίνει πιά . . .
 Ὅντας τὴν κατεβάσαν ἀπὸ τὴ σκάλα της,
 μικροὶ μεγάλοι κλαίγαν τὴν ἔμορφάδα της . . .

67. Ἡ κυρὰ Βδοκιά.

- Σαράντα χρόνια ἔχιζαν τῆς Τρίχας τὸ γεφύρι.
 Ὀλημερὺς τὸ χτίζανε τὴ νύχτα τὸ γκρεμίζον.
- Κι ὁ κάλφας ἀποκρίνεται μὲ τὸν καημὸ στὰ χεῖλη.
 — Ποιὸς εἶν' αὐτὸς ποὺ τὸ γκρεμνᾷ, ποιὸς εἶναι ποὺ τὸ ρίχνει ;
- 5 Σὰν θέλει γρόσια καὶ φλωριά ἐγὼ νὰ τότε δώσω.
 — Δὲν θέλω γὰρ τὰ γρόσια σου, δὲν θέλω τὰ φλωριά σου,
 μόν θέλω τὴν κυρὰ Βδοκιά τὴν ἀηδονολαλοῦσα,
 ποὺ κάθσε καὶ τραγούδησε πὸ τὸ πωρονὸ στὸ γιόμα,
 καὶ ξύπνησε τὸ βασιλεῖ μὲ τὴ βασίλισσά του
- 10 καὶ ξύπνησε ἐννιὰ χωριά καὶ δεκαοχτὼ καζᾶδες,
 καὶ ξύπνησε τὸ δράκοντα μὲ τὴ δρακόντισσά του.
 Κι ὁ κάλφας ὄντας τ' ἄκουσε πολὺ τὸν κακοφάνη.
 — Ἄιντε, μπρὲ σὺ, καλὸ παιδί τὴ κυρὰ Βδοκιά νὰ φέρεις,
 καὶ πέσ' τὴν γιὰ νὰ στολιστῇ νὰ βάλει τὰ χρυσᾶ της . . .
- 15— Ἄιντε νὰ πᾶμ' κυρὰ Βδοκιά κι ὁ Κωνσταντῆς σὲ θέλει.
 — Καὶ τί με θέλ' ὁ Κωνσταντῆς, καὶ τί με θέλ' ὁ κάλφας ;
 Ἐχτές, προχτές ἤμουν ἐκεῖ καὶ πάλι τί με θέλει ;

- Σκώνεται καὶ στολίζεται πὸ τὸ πωρὸν ὡς τὸ γιόμα.
 Βάλλει τὸν ἥλιο πρόσωπο καὶ τὸ φεγγάρι ἀστήθι
- 20 καὶ τὸν καθάριο αὐγερινὸ τὸν βάλλει δαχτυλίδι.
 Στὸ δρόμο ὅπου πήγαινε ἀηδόνια κελαηδοῦνε :
- Αὐτοῦ ποῦ πᾶς κυρὰ Βδοκιὰ δὲν εἶν' γιὰ νὰ γυρίσεις.
 — Γιὰ στάσου σὺ καλὸ παιδί, νὰκούσω τί μι λέγουν.
 — Ἄϊντι νὰ πᾶμε κυρὰ Βδοκιὰ κι ὁ Κωνσταντῆς προσμένει,
- 25 Ἄηδόνια εἶν' κι ἄς κελαῖδοῦν, πουλιά ναι καὶ ἄς λέγε.
 Στὸ δρόμο ὅπου πάγαιναν, μάγισσες τὴν φωνάζουν :
- Αὐτοῦ ποῦ πᾶς κυρὰ Βδοκιὰ δὲν εἶν' γιὰ νὰ γυρίσεις.
 — Γιὰ στάσου σὺ καλὸ παιδί, νὰκούσω τί μι λέγε.
 — Ἄϊντι νὰ πᾶμε κυρὰ Βδοκιὰ κι ὁ Κωνσταντῆς προσμένει.
- 30 — Μάγισσες εἶναι κι ἄς λαλοῦν, μάγισσες καὶ ἄς λέγουν.
 — Καλῶς τὰ κάμεις Κωνσταντή, καὶ σεῖς καλοὶ καλφάδες,
 ἐχτὲς προχτὲς ἤμαν ἐδῶ καὶ πάλι τί με θέλεις ;
 — Τὸ δαχτυλίδι μ' ἔπεσε ἢ πρώτη μ' ἀρραβῶνα,
 θέλω νὰ μπῆς, θέλω νὰ βγῆς καὶ νὰ μι τὸ βγάλεις.
- 35 — Μεταχαρῶς μου, Κωνσταντή, ὅ,τι μι πῆς νὰ κάνω.
 Ἐγὼ νὰ μπῶ κι γὰ νὰ βγῶ κι γὰ νὰ σὶ τὸ βγάλω.
 Πιάσαν τὴν κατεβάσανε δέκα ὀργνὲς τὸ βάθος.
 Κυρὰ Βδοκιὰ φοβήθηκε καὶ τὸν παρακαλοῦσε :
- Σύρε μ' ἀπάνω, Κωνσταντή, σύρε μ' ἀπάνω κάλφα,
 40 τὸ δαχτυλίδι σ' τό βρα γὰ σύρε μ' ἀπάνω κάλφα.
 — Τὸ δαχτυλίδι μ' τὸ φορῶ κι ἀπάνω δὲ θὰ ἔβγεις.
 — Κι ἄφσα στὴν κούνια τὸ παιδί, καὶ ἀνοιχτὴ τὴν πόρτα.
 — Ἐγὼ τὴν πόρτα τὴν σφαλῶ καὶ τὸ παιδί τὸ βλέπω.
 — Ἀκούστε χῶρες καὶ χωριά κλησιῆς καὶ μοναστήρια,
- 45 τρεῖς ἀδερφάδες ἤμασταν κ' οἱ τρεῖς κακογραμμένες.
 Ἡ μιὰ φκίασε τὸ Δούναβη κ' ἡ ἄλλη τὸν Εὐφράτη,
 καὶ γὰ ἡ κακορρίζικη τῆς Τρίχας τὸ γεφύρι.
 Ὡς τρέχουν τὰ ματάκια μου, νὰ τρέχει τὸ ποτάμι,
 ὡς τρέμει τὸ κορμάκι μου νὰ τρέμει τὸ γεφύρι,
- 50 κι' ὡς πέφτουν τὰ μαλλάκια μου νὰ πέφτουν οἱ διαβάτες.
 Τί εἶναι αὐτὸ πού εἶπα γὰ ἡ κακομοιριασμένη ;
 πῶχω ἀδελφὸ στὴ ξενιτεῖα καὶ πῶς θὲ νὰ περάσει ;
 Μὲν' τὸ μεγάλο Σάββατο νὰ στέκει τὸ γεφύρι.

68. Οἱ τρεῖς κεντίστρες.

Παρακαλῶ τὴν Παναγιά καὶ προσκυνῶ τὸ γιό της

Γιὰ νὰ μὲ δώσουν τὰ κλειδιά ν' ἀνοίξω τὸ περιβόλι,
νὰ κόψω δυὸ τριαντάφυλλα νὰ κάνω φροκαλίτσα,
νὰ φροκαλιῶ τὴ θάλασσα ν' ἀράζουν τὰ καράβια.

- 5 Τρεῖς καράβια θάξανε τοῦ βασιλιᾶ τὴν πόρτα.
Κι ὁ βασιλιᾶς δὲν ἦταν ἐκεῖ μόν' τρεῖς βασιλοπούλλες.
Ἡ μιὰ κεντᾶ τὸν οὐρανὸ κ' ἡ ἄλλη τὸ φεγγάρι
κ' ἡ τρίτη ἡ μικρότερη κεντᾶ τὸ μαξιλάρι.

69. Γαμήλιο.

Σήκω νύφη σήκω νυφούλλα μου, 5 φίλα τὴν Παναγία,
Σήκω νὰ βάλῃς τὰ σεβαστὰ σ', κάνε μετάνοιες τρεῖς
νὰ πᾶς σὴν ἐκκλησιά σ'. καὶ θὰ στεφανωθῆς.
Κάνε μετάνοια μία,

70 Τὰ παράπονα νεκροῦ

- Ἐχτὲς προχτὲς ἐπέρασα π' ἓνα ρημοκλησάκι,
Γλέπω μνημόρια περισσά, μνημόρια ντάμ' ἀντάμα
κ' ἓνα μνημόρι χωριστὰ ξέχωρα πὸ τὰ ἄλλα.
Δὲν πρόσεξα καὶ πάτησα ἀπάνω στὸ κεφάλι,
5 κούγω τὸ νιὸ καὶ γόγγυξε τὸ νιὸ κι ἀναστενάζει.
— Τί ἔχεις, γιέ μου, καὶ βογγᾷς, τ' ἔχεις κι' ἀναστενάξεις;
Σὰν εἶν' μεγάλ' ἡ πλάκα σου νὰ σὶ τὴν πελεκήσω,
κι' ἂν εἶν' τὸ χῶμα σου πολὺ νὰ σὶ τὸ ξεφκιαρίσω.
— Δὲν εἶν' μεγάλ' ἡ πλάκα μου νὰ μὲ τὴν πελεκήσεις,
10 μὴδὲ τὸ χῶμα μου πολὺ νὰ μὲ τὸ ξεφκιαρίσεις.
Τάχα δὲν ἦμουν καὶ γὼ νιός, δὲν ἦμουν παλλικάρι,
τάχα δὲν ἐπορπάτησα τὴ νύχτα μὲ φεγγάρι,
καὶ τὴν αὐγὴ μὲ τὴ δροσιά, τὸ γιῶμα μὲ τὸ κάμα
καὶ ἦρτες καὶ μὲ πάτησες ἀπάνου στὸ κεφάλι,
15 μὲ στράβωσες τὸ φέσι μου, χάλασες τὴ σπερσιᾶ μου;

71. Τὸ αὐτό.

- Μηλιά μου, πούσαι στὸν γκορημὸ τὰ μῆλα φορτωμένη.
τὰ μῆλα σου λιμπίστηκα, μὰ τὸν γκορημὸ φοβοῦμαι.
— Καὶ σὰν φοβᾶσαι τὸ γκορημὸ ἐλ' ἀπ' τὸ μογοπάτι.
— Τὸ μογοπάτι μ' ἔβγαγε σὲ μιὰ ρημοκκλησίτσα,
5 γλέπω μνημόρια περισσά, πολλὰ μνημόρια ἀντάμα,

κ' ἓνα μικρὸ παρόμνημα, ξέχωρα πὸ τὰ ἄλλα,
δὲν πρόσεξα τὸ πάτησα ἀπάνω στὸ κεφάλι.

72. Ἡ ἔμορφη Βλάχα.

Αὐτὴ ἡ Βλάχα ἔμορφη αὐτὴ ναι παινεμένη
πῶχει τὰ χίλια πρόβατα καὶ πεντακόσια γίδια.
Δύκος νὰ φάγ' τὰ πρόβατα τσακάλ' νὰ φάγ' τὰ γίδια,
καὶ μιὰ μεγάλη ἀρρωστία νὰ εὔρει τὸ τσομπάνο,
5 νὰ μείν' ἡ Βλάχα μοναχῆ, νὰ μᾶς κερνάει γλυκὸ κρασί
καὶ κάστανα ψημένα.

73. Ὅρφανὸς καὶ ὄρφανή.

Βγῆκ' ἓνας τσομπάνης ξένος ἀπὸ νὰ χωριό,
κ' ἔβοσκε τὰ πρόβατά του πάνω στὸ βουνό,
καὶ τὴν κόρη ὅπου εἶναι μέσ' τὴν ρεματιά,
βρίσκει πρόφαση τσομπάνος καὶ τὴν ὀμιλᾷ.
5— Καλὴμέρα, βοσκοπούλλα, ἦρθα νὰ σὶ πῶ
δυὸ μικρὰ χρυσᾷ λογάκια, πὼς σὲ ἀγαπῶ.
Ἔχεις μάννα, ἔχεις κύρη γιὰ νὰ τίς τὸ πῶ,
νὰ γενοῦμε ἓνα ταίρι καὶ νὰ ζοῦμε τὰ δυό;
— Ἀπὸ μάννα κι ἀπὸ κύρη εἶμαι ὄρφανή,
10 καὶ σ' αὐτὴ τῆ γῆς ἐπάνω δὲν ἔχω κανεῖ.
— Ὅρφανὸς εἶμαι κυρά μου, ὄρφανή καὶ σύ,
νὰ γενοῦμαι ταίρι, νὰ δουλειᾷ χρυσῆ.

74. Τὸ περιβόλι μὲ τὴ βρούση του.

Σ ὥραϊο περιβόλι μὲ ἄνθη στολισμένο,
μιὰ ταχνὴ διαβαίνω νὰ παρηγορηθῶ,
νὰ ξεφαντώσ' ὁ νοῦς μου ἀπὸ τοὺς λογισμούς μου,
γιατὶ μὲ βασανίζει ἡ νέα π' ἀγαπῶ.
5 Καὶ κεῖ ποὺ τριγυρίζω στὸ περιβόλι μέσα,
ὄσ' ἄνθη μὲ ἀρέσαν στέκομαι καὶ θωρῶ.
Βλέπω μιὰ κρύα βρούση κοντὰ στὸ κυπαρίσσι,
καὶ πότιζε τὰ δέντρα μὲ τὸ κρύο νερό.
Εἶς ἓνα κλοναράκι σὲ μιᾶς μηλιάς κλαδάκι,
10 θωρῶ ἔν' ἀηδονάκι γλυκᾷ νὰ κελαηδεῖ,
καὶ τὸ κελάηδημά του μὲ φάνηκε νὰ λέγει:
— Βλέπετε σεῖς οἱ νέοι ὄσ' ἄνθη ποῦναι κεῖ;

Βλέπετε τὰ καημένα λάμπουνε μυρισμένα,
μέσα στὸ περιβόλι εὐμορφα στολιστά.

- 15 Θέλετε νὰ χαρῆτε; καιρὸν μὴν καρτερῆτε,
γιατ' ὁ καιρὸς διαβαίνει καὶ δὲν γυρίζει πλιό.
Τέτοια ναι κ' ἡ νεότης ὡς ἄνθος μυρισμένη,
ἀπὸ βραδὺ διαβαίνει καὶ δὲν γυρίζει πλιό.

75. Ἡ κατάρα τῆς ἀγαπητικιάς.

Στὴν πέτρα ὅπου πάτησες καὶ μπῆκες μέσ στὴ βάρκα,
νὰ μὴν κί γὼ ἐκεῖ μαζί, νὰ τὴν γεμίσω δάκρυα.
Πουλλί μ', ἐκεῖ πὸν θεὸ νὰ πᾶς κί κεῖ πὸν θεὸ ν' ἀράξεις
πολλὲς κοπέλλες θεὸ νὰ δῆς καὶ μένα θὰ ξεχάσεις

- 5— "Ἄν μὲ ξεχάσεις, μάτια μου, καὶ κάμεις ἄλλο ταίρι,
σκλάβο νὰ σὲ πωλήσουνε στῆς Μπαρμπαριάς τὰ μέρη,
νὰ σὲ φορέσουν σίδερα καὶ στὸ λαιμὸ καδένα,
καὶ μόνος νὰ τ' ὁμολογᾶς πὼς τὰ φορεῖς γιὰ μένα.

76. Ποιᾶν νὰ κάνω ταίρι.

Τῆς νύχτας ὥρες δώδεκα, τίς δυὸ πέφτω κοιμοῦμαι,
τίς δέκα διαλογίζομαι, ποιάνα νὰ κάνω ταίρι.
Νὰ κάμω τὸ βασιλικό; χλωρὸς καὶ μαραγκιάζει.
Νὰ κάμω τὸ τριαντάφυλλο; ἀέρας τὸ τινάζει.
"Ἄς κάμω τὴ μαντζουρασιά, ὅπου καλὰ μυρίζει.

77. Ὁ Χάρος καὶ ὁ γιὸς τῆς χήρας.

Βλέπω τὸ Χάρο πῶρχειται σιᾶλογο καβαλίρης.
Σφαλοῦν τίς πόρτες δὲ σφαλοῦν, τὰ παναθύρι' ἀνοίγουν.

- Καλῶς μᾶς ἦρθες, Χάρε μου, νὰ φάμε καὶ νὰ πιοῦμε.
— Ἐγὼ δὲν ἦρτα ὡς ἐδῶ νὰ φάμε καὶ νὰ πιοῦμε,
5 μόν γιὰ τῆς χήρας τὸν ὑγιό, νὰ πάρω τὴν ψυχὴ του.
— Ἄφσε με, Χάρε νὰ χαρῶ, ἄφσε με πέντε μέρες,
τίς δυὸ νὰ φάγω καὶ νὰ πιῶ τίς τρεῖς νὰ τριγυρίζω.
"Ἐχω παιδιὰ μικρούτσικα καὶ δὲν τὰ πρέπ' ὀρφάνια,
ἔχω γυναῖκα ἔμορφη καὶ δὲν τὴ πρέπουν μαῦρα,
10 μόν' δεῖξε μι τὴν τέντα σου κί ἔρχομαι μοναχός μου.
— Ἐσὺ νὰ διῆς τὴ τέντα μου τρομάρα θὰ σὲ πιάσει,
ὀλοτριγύρω πράσινα καὶ μέσα μαύρη μούχλα·
νὰ δῆς καὶ τὰ τεντόξυλα μὲ τὰ μαλλιά δεμένα.

- "Ελα νὰ πὰ παλέψωμε σὲ μαρμαρένι ἄλώνι.
 15 Πὸ τὰ μαλλιά τὸν ἄρπαξε νὰ πάρει τὴν ψυχὴ του.
 — "Αφσε με, Χάρ' ἀπ' τὰ μαλλιά καὶ πιάσε μ' ἀπ' τὸ χέρι. . .

78. Ποὺ καρτερεῖ τὴν ἄνοιξιν.

- Θέλετε, δέντρα ἀνθίσετε, θέλετε μὴν ἀνθεῖτε
 Στὸν ἥσκιο σας δὲν κάθουμαι κι οὐδὲ καὶ σιὴ δροσιά σας,
 μὸν καρτερῶ τὴν ἄνοιξη, τὸ Μάη καλοκαίρι,
 ν' ἀνθίσ' ὁ γαῦρος κ' ἡ ὀξυὰ, ν' ἀνθίσουν τὰ λημέρια,
 5 νὰ βγοῦν οἱ βλάχοι στὰ βουνὰ νὰ βγοῦν κοὶ βλαχοποῦλλες,
 νὰ βγοῦν τὰ λάγια πρόβατα μὲ ἔμορφα κουνδούνια.

79. Ποὺ ἔκαμνε τὴ ρόκα της.

- Μιὰ Παρασκευὴν ἡμέρα—πέρασα π' τὴν πόρτα σου
 κ' εἶδα σε στὸ παναθύρι—κ' ἔκανες τὴ ρόκα σου·
 κ' ἔλαμπε τὸ πρόσωπό σου—σὰ βενέτικος χαρὲς
 καὶ τὸ καμαρόφρονδό σου—βγάζ' ἀχτῖνες λαμπερές.
 5 Καὶ ποιὸς εἶδε τέτοιο νούρι—ἄσπρο σὰν τὸ γιασεμί,
 δὲν τὸ ἔλπιζα καημένος—νὰ τὸ δῶ τέτοιο κορμί,
 νὰ πετάξω, νᾶρθω πάνω—πὰ σιὴ ρόκα σου πουλλί,
 νὰ σι κόψω τὸ κλονί σου—νὰ σ' ἀρπάξω τὸ σκουλλί.
 Καὶ τ' ἀδράχτι σου νὰ ρίξω—πὸ τὸ παναθύρι σου
 10 καὶ στὰ χέρια μου νὰ πάρω—τᾶργυρὸ σφοντύλι σου.

80. Τὰ δυὸ λόγια.

- Μπῆκα σ' ἓνα περιβόλι—νὰ γελάσω νὰ χαρῶ,
 βρῖσκω τὸ μικρὸ σπιτάκι—κ' ἦτανε μισανοιχτό.
 Μέσα κόρη ἑκαθόταν—ἔμορφη κι εὐγενικιά.
 Τὸ λαχούρι μου τὴν βγάζω—καὶ τὴν διπλοχαιρειῶ.
 5— Κόρη μ' ἂν εἶναι ὄρισμός σου—δύο λόγια νὰ σι πῶ,
 κόρη, νὰ σι φανερώσω—πὼς πολὺ σὲ ἀγαπῶ.

81. Ἡ ἄσχημη συντυχιά.

- Μιὰ κόρη κάδαν κ' ὕφαινε καὶ λιανοτραγουδοῦσε:
 — «Γιὰ ἔβγα ἤλιε μ', γιὰ θὰ βγῶ, γιὰ λάμψε γιὰ θὰ λάμψω,
 γιὰ ρίξε τις ἀχτῖνες σου, γιὰ θᾶβγω νὰ τις ρίξω».
 Τοῦ ρήγα γιὸς ἐπέρασε, σι' ἄλογο καβαλλάρης

- 5 Τ' ἄλογο τὸ κοντοκρατεῖ τὴν κόρη συντυχαίνει.
 — Κόρη μου, δὲν παντρεύεσαι; κόρη μ' δὲν παίρνεις ἄντρα;
 — Ἐμορφος εἶσαι ρήγα μου, ἄσχημα συντυχαίνεις.
 Καὶ πῶς μὲ σὲ νὰ παντρευτῶ, νὰ πάρω παλλικάρι,
 πὺν ἔχω γιὸ σιὰ γράμματα καὶ κόρη σιὸ γκεργκέφι;
 10 Ἐκόμη δὺν τὸν καρτερῶ τρία τὸν ἀπαντέχω
 Καὶ μὴ τὰ τρία κ' ὕστερα θὰ βγῶ νὰ σὶ γυρέψω.
 — Κόρη μ' ἐγὼ μ' ὁ ἄντρας σου, ἐγὼ μὲ ὁ καλὸς σου,
 καὶ ἀνοιξε τὴν πόρτα σου γιὰ νὰ ἐρθῶ ἀπάνω.
 — Ἄν εἶσαι σὺ ὁ ἄντρας μου, ἂν εἶσαι ὁ καλὸς μου,
 15 πές μὲ σημάδια τοῦ κορμοῦ μ', σημάδια τῆς αὐλῆς μου.
 — Ἐχεις μηλιὰ στὴν πόρτα σου, καὶ κληῖμα στὴν αὐλή σου,
 κάνει σταφύλι ραζακὶ, γλυκὸ κρασί σὰ μέλι
 ἔχεις ἐλιά σιὸ μάγουλο, ἐλιά σιὸ στηθικό σου.
 καὶ ἀνάμεσα σιὰ στήθια σου ἦλιο καὶ τὸ φεγγάρι.

82. Ἡ συντέκνισσα νύφη.

- Μιά κόρη κάθταν κ' ὕφαινε καὶ λιανοτραγουδοῦσε
 κ' ἕνα πουλλὴ χρυσὸ πουλλὴ πὰ σιὸ ξυλόχτενό της:
 — Ἐσὺ κόρη μου τραγουδεῖς, φαίνεις, νυφανταρίζεις,
 καὶ ὁ καλὸς σ' παντρεύεται ἄλλη γυναῖκα παίρνει,
 5 καὶ σένα σὲ καλέσανε συντέκνισσα νὰ γένεις.
 Τρέχει καὶ πάγ' στὴ μάγνα της δάκρυα φορτωμένη.
 — Τέχεις, κόρη μ', καὶ θλίβεσαι καὶ βαρυνασαστενάζεις;
 — Μάγνα μ' καλὸς μ' παντρεύεται, ἄλλη γυναῖκα παίρνει
 καὶ μένα μὲ καλέσανε, νὰ πὰ νὰ στεφανώσω.
 10— Σὰν ἔχεις πόδια νὰ σταθεῖς καὶ μέση νὰ λυγίσεις,
 σὰν ἔχεις σίδερο καρδιά, στέφανα νὰ φιλήσεις,
 νὰ στεφανώσεις πηγαινε, συντέκνισσα νὰ γίνεις.
 Ἐκατσε καὶ σιολίστηκε πὸ τὸ πουρνὸ σιὸ γιῶμα.
 Βάνει τὸν ἦλιο πρόσωπο καὶ τὸ φεγγάρι ἄσιήθη
 15 καὶ τὸν καθάριο αὐγερινὸ τὸν βάνει δαχτυλίδι,
 τὸν ἄμμο τὸν ἀμέτρητο τὸν βάν' μαργαριτάρια,
 παίρνει τίς σκλάβες ἀπ' ἐμπρὸς καὶ στὴ χαρὰ παραίνει.
 Χάνει παπᾶς τὰ γράμματα, καὶ ὁ διάκος τὰ χαρτιά του
 καὶ τὰ μικρὰ διακόπουλλα χάσαν τὰ λογικά τους.
 20— Ψέλνε, παπᾶ, ὡς ἔψελνες, διάκε, ὡς καλονάρχας,
 καὶ σεῖς μικρὰ διακόπουλλα, λᾶτε σιὰ λογικά σας.
 Παπᾶ μ', ἂν εἶσαι χριστιανὸς καὶ ξέρεις ἀπ' ἀγάπη,
 γιὰ σήκωσε τὰ στέφανα καὶ βάλτα στὴν κουμπάρα...

83. Ὁ κοντός ποῦ πουλεῖ τὴν γυναῖκα του.

- Ἔνας κοντός, κοντούτσικος, εἶχ' ἔμορφη γυναῖκα,
 χρέος πολὺ τοῦ ρίξανε, χίλιες χιλιάδες γρόσια.
 Πουλεῖ γελάδια, ἀγέννητα γελάδια γεννημένα,
 καὶ κάθσε καὶ λογάριασε καὶ πάλι δὲν ἐβγῆκε.
- 5 Πουλεῖ ἀμπέλια ἀτρύγητα, ἀμπέλια τρυγημένα,
 πουλεῖ χωράφια ἀθέριστα, χωράφια θερισμένα,
 κάθσε καὶ λογάριασε καὶ πάλι δὲν ἐβγῆκε.
 Πούλησε μύλους δεκοχτὼ μὲ μυλωνάδες μέσα,
 πούλησε καὶ τὰ σπίτια του, ἀλλές μαρμαρωμένες.
- 10 Κάθθησε καὶ λογάριασε καὶ πάλι δὲν ἐβγῆκε.
 Καὶ τὴν καλή του στόλισε καὶ πάγ' νὰ τὴν πουλήσει.
 Ἐννιά τελάλδες ἔβγαλε γιὰ νὰ τὴν τελαλίσει.
 — Ποιὸς παίρν' ἀχεῖλι κόκκινο, μάτια ζωγραφισμένα
 κῆνα κορμὶ ἀγγελικὸ νὰ παίζει, νὰ γλεντίζει;
- 15 Κανείς δὲν ἀπλογήθηκε ἀπὸ τὸν κόσμον οὐλον.
 Ἔνα μικρὸ ναυτόπουλο κεῖνο ἀπηλογήθη:
 — Πόσα θὰ τὴν πουλήσετε, ἡγὼ θὰ τὴν ἐπάρω.
 — Στὰ μάτια θέλω δυὸ πουγγιά, στὰ φρύδια δυὸ χιλιάδες
 καὶ στὸ λιγνὸ τῆς τὸ κορμὶ ἀμέτρητες χιλιάδες.
- 20 Ἐκατσε νιὸς καὶ μέτρησε, κι' ἀμέτρητα τὰ δίνει
 καὶ τὴν καλή του ἔπαρε καὶ στὸ καρὰβ' τὴν πάγει.
 Ἀκόμα δὲν ἀλάργαρε δυὸ μίλλια π' τὸν λιμνιῶνα,
 ἄρχεψε νιὸς νὰ τὴν φιλᾷ στὰ μάτια καὶ στὰ φρύδια.
 Κῆνα πουλλί, χρυσὸ πουλλί ἀπανωθιὸ καὶ λέγει:
- 25— Ἀκοῦστε, χῶρες καὶ χωριά, κλησιές καὶ μοναστήρια,
 φιλᾷ ἀδελφὸς τὴν ἀδελφὴν στὰ μάτια καὶ στὰ φρύδια.
 — Ἀκοῦς, ἀφέντη, τὸ πουλλί τί κελαδᾷ καὶ λέγει;
 — Πουλί ναι καὶ ἄς κελαῖδεῖ, πουλί ναι καὶ ἄς λέγει.
 — Ἀκοῦστε, χῶρες καὶ χωριά, κλησιές καὶ μοναστήρια,
- 30 Ἀρχισε νιὸς τὴν ξέταζε κι' ἀρχὴ τὴν ἐξετάζει
 — Κόρη, πὸ ποῦ ν' ἦ μάννα σου, πὸ ποῦναι ὁ μπαμπάς σου;
 — Μάννα ἐγὼ δὲ γνώρισα καὶ κύρη δὲ θυμοῦμαι,
 ἡ μάννα μ' εἶνε ἀτζέμισσα κι' ὁ κύρης μου νησιώτης,
 ἔχω καὶ ἓνα ἀδερφὸ ἀγγελοκαμωμένο.
- 35 Δέκα χρόνια στὴν ξενητεία, καὶ γράμμα δέ μὲ στέλνει.
 Τότε σου τὴν ἐγνώρισε πὼς εἶν' ἡ ἀδερφὴ του,
 καὶ τὸ καρὰβι γύρισε καὶ πίσω τὴν ὑπάγει.
 — Πάρε, γαμπρέ, τὴ γυναῖκα σου, πάρε τὴν ἀδερφὴ μου.

Τὰ γρόσια ὅπου σέδωκα νᾶναι τὰ πέρπυρά της,
40 τὸ φίλημα πὸν μέδωκε νᾶν ποχαιρεισμός μας.

84. Τὸ παρόγδισμα (καταγγελία—προδοσία)

- Μιά κόρη ρόδα μάζευε, τὸ Γιάννη χωρατεύει
κ' ἢ μάννα τὴν ἀγνάντευε ἀπὸ τὸ παναθύρι.
— Μωρὴ σκύλλα, μῶρ' ἄνομη, τὸ Γιάννη χωρατεύεις,
πώχεις ἀδέρφια ἔντεκα καὶ θὰ σὲ παρογδήσω ;
5— Ἦσαν τὸ βράδ' τ' ἀδέρφια της καὶ τήνε παρωγούδσε.
Τὰ δέκα τὴν ἐδέρνανε ἀπ' τὸ παρονὸ στὸ βράδου
καὶ τᾶλλο τὸ μικρότερο ὄστου νὰ ξημερώσει.
Στὸ στρώμα τὴν ἐρρίζανε κ' ἦταν γιὰ νὰ πεθάνει,
κ' ἢ μάννα της τὴν ἔκληγε καὶ τὴν μοιρολογοῦσε :
10— Σήκου, κόρη μ' καὶ ἄλλαξε, βάλε τὰ σεβαγιά σου.
θέλεις τὰ κόκκινα σεβαγιά, θέλεις τὰ κινηκᾶτα,
θέλεις τὰ καταπράσινα πὸν μέστειλεν ὁ Γιάννης.
— Μῆτε τὰ κόκκινα θέλω γώ, μῆτε τὰ κινηκᾶτα,
Μὸν θέλω τάντεράκι μου τὸ πολυγαπημένο,
15 ὅπου μὴ τὸ ματώσανε τὰ ἔντεκα μ' τὰδέρφια.

85. Ἡ Μάϊδω.

- Μιά Μάγδα, μιὰ Μαγδαληνὴ ἀπὸ τὴ Θεσσαλονίκη,
πῶχει ἀδέρφια δεκοχτῶ καὶ δεκαννὰ ξαδέρφια,
ἀγαπητὸν προματευτὴ καὶ ἄνδρα στρατιώτη,
στρατιώτης καὶ προματευτὴς μαζί τρώγουν καὶ πίνουν.
5 Τὴ συλλογὴ ἐφέρανε καὶ γιὰ τὶς μαυρομμάτες.
— Ἐγὼ καὶ μάγσες φίλησα, ξανθὲς καὶ μαυρομμάτες,
καὶ παπαδιὲς καλογοριὲς καὶ πύρθενα κοράσια,
μὰ σὰν τῆς Μάγδως τὸ φιλι γλυκὸ κανὲν δὲν εἶταν.
Λουτρό καμα στὴν πόρτα της, κλησιὰ στὸ μαχαλά της,
10 χίλια δῶκα νὰ τὴν ἰδῶ καὶ δυὸ νὰ τὴν μιλήσω,
κιἀμέτροτητα τὰ ἔδωκα νὰ κοιμηθῶ μαζί της,
μιὰ νύχτα, μιὰ γλυκειὰ ἀυγὴ δυὸ ὥρες νὰ ξημερώσει.
Ἐκαμα νὰ χρυσὸν ὑγιὸ νὰ ζῆ νὰ με θυμᾶται.
— Γιὰ δὲς καλὰ προματευτὴ, κλέφτες μᾶς ἐπατῆσαν . . .
15 Καὶ τὸ σπαθὶ ἔσυρε τὴν κεφαλὴ του πῆρε.
Τὸ μαῦρο τ' ἀβαλίκεψε στὸ σπῆτι του παραίνει.
— Κατέβα, Μάγδωμ', κιᾶνοιξε τὴν πόρτα τὴν καρένια,
ἔχω δυὸ λόγια νὰ σοῦ πῶ γλυκὰ καὶ ζαχαρένια.

- Ἡ μούλα τὴν ἐκλώτισσε καὶ κείται στὸ στρώμα.
 20 — Ἄν εἶναι μούλας κλώτισμα Χριστὸς νὰ τήνε γιάνει.
 κι' ἂν εἶν' ἀντρὸς ἀγκάλιασμα σπαθὶ θὰ τήνε φάγει.
 — Ἐλάτε, σκλάβες, ἀπ' ἐμπρὸς καὶ, σκλάβες, καταπόδι,
 παπούτσια στὰ ποδάρια μου, νὰ βγῶ νὰ τὸν μιλήσω.
 — «Μωρὲ λωλέ, μωρὲ τρελλέ, μωρὲ ξεμυαλισμένε,
 25 δώδεκα χρόνια ξενητειά, ποῦναι ἢ δούλεψή σου;
 Λουτρό καμε στὴν πόρτα μου, κλησιὰ στὸ μαχαλά μου,
 κρού νερὸ κατέβασε μέσα στὸν γκιούλ - μπαχτσέ μου,
 χίλια δῶκε νὰ με δῆ καὶ δυὸ νὰ μὲ μιλήσει
 κι' ἀμέτρητα τὰ ἔδωκε νὰ κοιμηθῆ μαζί μου . . .

86. Τὸ ρῆμα τοῦ Μανέτου.

- Ποιὸς θέλει νὰ τ' ἀκούσει—καὶ νὰ τὸ μάθει,
 τὸ ρῆμα τοῦ Μανέτου—τὸ πῶς ἐστάθη.
 Εἶτανε εἰς τὴ Μῆλο—ὑπανδρεμένος
 Εἶταν καὶ καπετάνιος—ἐξακουσμένος
 5 Εἶχε καὶ μιὰ γυναῖκα—ἀπὸ τὸ Κάστρο,
 Τὸ πρόσωπό της λάμπει—ὡσὰν τὸ ἕστρο.
 Ἕνα φαρμάκι τοῦρθε—ἀπ' τὴ Ρωσοῖα,
 Νὰ πᾶνε τὰ καράβια—στὴ Μοσκοβία
 καὶ εἰς τὸν νοῦν του βάλλει—καὶ λογαριάζει,
 10 νὰ κάμει νὰ περάσει—σ' Τατάρμπογάζι.
 Ἕνα παπὰ ἀφίνει—ἐπίτροπό του,
 νὰ στέκει στὸ σπίτι—τὸ ἰδικό του.
 χίλια φλωριά τοῦ δίνει—γιὰ νὰ ξοδιάζει,
 καὶ ὄντας θὰ γυρίσει—τὰ λογαριάζει.
 15 Τρεῖς μέρες ἀπεράσαν—ποῦ ἀλαογᾶρει
 καὶ ὁ παπὰς ἀρχίζει—καὶ τὴν πειράζει.
 — Παπά μου, ἄφησέ μου—λείψε πὸ μένα
 καὶ βάλλω καὶ σοῦ κόφτουν—οὔλα τὰ γένεια.
 Παπά μου, ἄφησέ με—ἄ στὴ δουλειά σου
 20 καὶ βάλλω καὶ σοὶ κόφτουν—καὶ τὰ μαλλιά σου.
 Καὶ ὁ καλὸς παπὰς μας—νὰ δὲς τί κάνει!
 Παίρνει χαρτὶ καὶ πέννα—καὶ τὸ μελάνι,
 πιάνει καὶ γράφει μία—γραφὴ καμμένη:
 — Μανέτε, ἢ γυναῖκα σ'—οὐ ἀπαρηθήθη
 25 καὶ μᾶλλον καπετάνιον—συνεκοιμήθη.
 Στὴν κάμαρά του μπαίνει—καὶ τὴν διαβάζει,
 στὴν κάμαρά του κάται—κι' ἀραστενάζει.

- Για πέστε τον Τινέντη—νά ἔρτει μπρός μου,
νά πάγει εἰς τὴν Μῆλο—σιτὸ σπιτικό μου,
30 νά φέρει τὴ γυναίκα—καὶ τὸ παιδί μου.
— Σήκου νά πᾶς Τινέντη—νά τὴν ἐπιέρεις,
βαθιὰ νερὰ ὀποῦναι—νά τὴν φουντάρεις.
Πάρε κ' ἐννιά νομάτοι—γιὰ συντροφιὰ,
νά στέκωντ' ὅλη νύχτα—μὲ τὰ κουπιὰ.
35 Σαλπάρει ἢ φελούκα—καὶ ἀλλαργάρει,
σιτὴ Μῆλο μέσ' σιτὸ πόρτιο—πάγει κι' ἀράζει.
— Για πῆτε τοῦ Μανέτου—τὴ γυναίκα νᾶρθει,
γιατὶ ὁ καπειάνιος—τὴν χαιρετάει,
γιὰ πέστε τὴν νά ἔρθει—καὶ μὴν ἀργήσει,
40 θὰ φύγει ἢ φελούκα—θὰ τὴν ἀφήσει.
Στὴν κάμαρά της μπαίνει—γιὰ νά ἀλλάξει,
νά βάλει ἄλλα ροῦχα—τῆς ἀφεντιᾶς της.
Ὅταν τὴν κατεβάζουν—κάτω σιτὴ σκάλα,
κυρὰν καὶ κορωνέλλαν—τὸν ἐφωνάζουν.
45 Σὰν πῆρε ἢ φελούκα—καὶ ἀλλαργάρει
καὶ σιτὰ βαθιὰ ἐπῆγαν νά τὴν φουντάρει,
καὶ ὁ καλὸς Τινέντης—τὴν ἐλυπήθη,
δὲν θέλει νά τὴν πνίξει—Θεὸν φοβήθη.
— « Ἀφήστε νά τὴν πᾶμε—εἰς τὸ καράβι,
50 κι' ὡς θέλει καπειάνιος—ὡς τήνε κάμει».
Τὴν βάλλει σιτὸ τραπέζι—νά τὴν φιλέπει,
κεῖς τὸ φαγι φαρμάκι—νά τ' φαρμακέψει,
καὶ ὁ Θεὸς δὲν θέλει—τὴν ἀδικιὰ της
καὶ τὸ φαρμάκι πέφτει—μέσ' τὴν ποδιά της.
55 Μιὰ ντουρμπουνιὰ τὴν δίνει—εἰς τὸ κεφάλι
κι' ἐκείνη ἢ καημένη—τὸ νοῦ της χάνει.
Τρεῖς μαχαιριῶς τὴν δίνει—πάνω σιτὴς πλάτες,
τις ἄσπρες τις παχιές της—καὶ τις χιονᾶτες.
— Τί τῶκαμα τάντροῦ μου—καὶ μὲ σκοτώνει;
60 κι' ἄδικα τὴν καημένη—μὲ θανατώνει;
Οὔτε πατέρα ἔχω—οὔτε καὶ μάγνα,
ἔχουνγε πέντε χρόνια--ποῦ ἀπεθάναν.
Δὲν ἔχω σιτὸν κόσμο—οὔτε ἀδέρφια,
νά κάμου τοῦ Μανέτου—ὄ,τι τοῦ πρόπει.

87. Ἡ προκομμένη.

Μὲ καιρὸ πῆγα σιτὴ Σμύρνη—καὶ μὲ πάντρεψαν οἱ φίλου.

- καὶ μὴ δῶκαν μιὰ γυναῖκα—πάξιζε γιὰ πέντε - δέκα.
 "Ἐνα φούρνο παξιμάδι,—ἔρωγε πουρνὸ καὶ βράδν.
 "Ἐρωγε καὶ δυὸ σαρδέλλες—ἄδειαζε καὶ τρεῖς βαρέλλες.
 5 "Ἐνα χρόνο κ'ἔνα μῆνα—ἔκαμν' ἐν' ἀδράχτι νῆμα.
 Τὴν κάμ' ἕνα κουβαράκι—τῶρριξε στὸ ἀρμαράκι,
 πῆγε καὶ τὸ ποτικάκι—ἔφαγε τὸ κουβαράκι,
 πὸ γανάδα τοῦ νημάτου, ἕνα μῆνα ἔκοιμᾶτο.

88. " Ἄλλη προκομμένη.

Μιὰ γυναῖκα προκομμένη—ἐπιτήδεια ἢ καημένη,
 τὴ Δευτέρα καὶ τὴν Τρίτη,—ἔπαιζε μὲ τὸ Δημήτρη,
 τὴ Τετάρτη καὶ τὴν Πέμπτη—σιάζονταν εἰς τὸν καθρέφτη,
 τὴ Παρασκευὴ - Σαββάτο—ἔπαιψτε καὶ ἔκοιμᾶτο,
 καὶ τὴν Κυριακὴν ἐρώτα: «κάνειε, κορίτσια, ρόκα ;».

89. Ἡ μυλωνοῦ.

- Μιὰ καλὴ νοικοκυρὰ—εἶχεν ἄντρα μυλωνά,
 πάγει ἄντρας τῆς στὸ μῦλο,—κείν' κοιμᾶται μὲ τὸ φίλο.
 Πάγει ἄντρα τῆς στὸ σπίτι—τώρα ποῦ νὰ τὸν ἐκρύψει!
 Τὸν ἔκαμ' ἕνα κουβάρι—καὶ τὸν χώνει στὸ ἀρμάρι.
 5 " Ἄντρας τῆς διαβολεμένος—καὶ πολὺ πονηρεμένος.
 Καὶ ἀνάφτει τὸ λυχνάρι—βρίσκει τὸ φίλο μέσ' σ' ἀρμάρι,
 καὶ φορτώνει τὸν καλὸ σ' φίλο—ἕνα καλὸ - καλὸ ξύλο.
 — Στέκα ἄντρα νοικοκύρη—νὰ σὶ πῶ τὸ πῶς ἐγίνη:
 Δρόμος εἶναι ἢ ἀλλή μας—ἔκλαψε καὶ τὸ παιδί μας,
 10 ἦρθε γιὰ τὰ τὸ μερώσει—κάθσε ὡς νὰ ξημερώσει.

90. Ἡ κρομμύδα.

- Τῆχεις, κρομμύδα, χαίρεσαι καὶ σκόρδο καμαρώνεις;
 πῶχεις χουλιάρη γκοισοβό, πινάκι ἀβδελλωμένο,
 ἔχεις καὶ μιὰ παλιόκαπα, στὸν κῶλο τρουπημένη,
 τὴν πλύνεις τὴν Παρασκευὴ, Σαββάτο τὴν μπαλώνεις,
 5 καὶ κάθε Κυριακὴν ταχύ, τὴν βάλς, τὴν καμαρώνεις.
 Σεῖδε ὁ φούρνος κ' ἔσβυσε καὶ τὸ τσουκάλι χύθηκε.
 Σεῖδε καὶ τὸ σκυλάκι μου καὶ χάφτει τὴν οὐρὰ του.

91. Ἡ ἐπιτυχάτη γυναῖκα.

Γυναῖκα πῆρα, φίλοι μου, πολὺ ἐπιτυχάτη,
 τρία ψωμιὰ ὀκάδικα, τὰ τρώγ' σὴν καθησιὰ τῆς.

"Αν πῆς καφὲ καὶ ζάχαρη, παίρνω πενιέξη ὀκάδες.
 Ἐνάθεμα καὶ ἂν μᾶς φθάν', ἀνάμεσα βδομάδας.

92. Ὁ γάτος ξεμολόγος.

"Ένας γάτος μὴν ἡμέρα—φόργε ράσο σὰν πατέρας:
 —«Ποντικοί, μὴ φοβηθῆτε—βγῆτε νὰ ξεμολογηθῆτε».
 Βγαίνει ἕνας, βγαίνει ἄλλος—ὁ μικρὸς καὶ ὁ μεγάλος,
 βγαίνει καὶ μιὰ ποντικίνα—μὲ τὰ μοιρολόγια κεῖνα.
 5—Μὴ μὲ τρωῶς, καημένε γάτε,—καὶ γὰρ νὰ σὶ ζωγραφῆσω
 νὰ σὶ δώσω κι' ἀχελάκι—μὲ πολὺ—πολὺ ριζάκι.
 — Γὼ δὲν θέλω ἀχελάκι—καὶ γλυστρῶ π' τὸ σκουτελάκι.
 Γὼ δὲ θέλω τὸ ριζάκι—γιατὶ μπαίνει στὸ δοντάκι.
 Μὲν θελῶ τὴν ποντικίνα,—ποὺ εἶναι καὶ παχιά σὰν χήνα.

93. Νανουρίσματα.

- 1 "Έλα ὕπνε μ', ἔλα γειά, ἔλα Χριστιέ καὶ Παναγιά,
 νὰ κοιμᾶται νὰ μερώνει νὰ ξυπνᾷ νὰ μεγαλώνει.
- 2 "Έλα ὕπνε, νὰ τὸ πάρεις—Παναγιά νὰ τὸ φυλάγεις,
 νὰ τὸ πᾶς σι' ἀγᾶ τ' ἀμπέλι—κ' εἰς τ' ἀγᾶ τὸ περιβόλι,
 νὰ τὸ δώσ' ἀγᾶς σταφύλια—κ' ἢ ἀγάδαινα κλικούδια
 καὶ τ' ἀγᾶ ἢ θυγατέρα—νὰ τὸ δώσ' ἕνα σεμέτι.
- 3 Νάνι τὸ νανίζανε τρεῖς ἀδελφές καὶ μάννα
 καὶ πάλι δὲν ἐσώπαινε, πῆραν καὶ παραμάννα.
- 4 Κοιμᾶται ἥλιος στὰ βουνά κ' ἢ πέρδικα σι' ἄλώνια
 κοιμᾶται καὶ ὁ μπέης μου, μέσ' τὰ χρυσᾶ σεντόνια.
- 5 Κοιμᾶται τὸ παιδοῦλι μου, καὶ πῶς νὰ τὸ ξυπνήσω,
 νὰ πάρω διαμαντόπειρες νὰ τὸ πετροβολήσω.
- 6 Κοιμήσου χαϊδεμένο μου κ' ἢ μοῖρα σου δουλεύει
 καὶ τὸ καλὸ σου ριζικὸ σὶ κουβανεῖ καὶ φέρνει.
- 7 Γιέ μου, ὄντας γεννήθηκες, σὲ θρέφουν τὰ λιοντάρια
 καὶ βγῆκες σὺ ξεχωριστός, μέσα στὰ παλλικάρια.
- 8 Παιδί μ', θέλει νανίσματα,—θέλει καὶ τραγωδίσματα:
 θέλει καὶ πάπλωμα χρυσό,—μαξιλαράκι κεντητό,
 καὶ τὸ στρώμα του καλὸ καὶ τὴν κούνια τ' ἀργυρή,
 νὰ κοιμᾶται τὸ παιδί, μὲ τῆς μάννας τ' τὴν εὐκή.
- 9 Δυὸ κοπέλλες ἔμορφες καὶ μοναχοκόριτσα,
 νὰ κεντοῦν τὸ στρώμα σου καὶ τὸ μαξιλάρι σου.
- 10 Νάνι τὸ λέγ' ἀγγερινός, νάνι τὸ λέγ' ἢ πούλια,
 νάνι τὸ λέγ' ἢ μίννα του, ποὺ τὸ κουνεῖ στὴν κούνια.

- 11 Ὕπνος τὸ θρέφει τὸ μαρὸ κ' ἢ γειὰ τὸ μεγαλώνει
καὶ μένα τὸ παιδοῦδι μου κλαίει καὶ δὲ μερώνει.
- 12 Κοιμήσου με τὴν Παναγιά καὶ με τὸν Ἁγιογιάννη
καὶ νὰ ξυπνήσεις με χαρὰ κι' ὅ,τι πονεῖς νὰ γιάνει.
- 13 Κοιμήσου χαϊδεμένο μου, καὶ γὼ σὲ ἀνανίζω
καὶ γὼ τὴν κούνια σου κουνῶ, γιὰ νὰ σ' ἀποκοιμίζω.
- 14 Νὰ κοιμηθεῖ νὰ νανηθεῖ—ὁ κρῖνος καὶ τὸ γιασεμί.
- 15 Ἀνάμεσα στὸ γιασεμί καὶ μέσ' στὴ ματιζουράνα,
κοιμᾶται τ' ἀγοροῦδι μου με τὴ γλυκειὰ του μάννα.
- 16 Τὸ παιδί μου τὸ καλό,—μέσ' τὴν Πόλη τοῦδα γώ,
καὶ μαγεῖρενε λαγό,—μὲ τὸ γάλο τὸ γλυκό,
καὶ τὸ γύρεψα κομμάτι—καὶ μι ἔδωσ' ἓνα μάτι.
- 17 Κοιμήσου καὶ παρήγγειλα στὴ Λόντρα τὰ προικιά σου,
στὴ Βενετιά τὰ ροῦχα σου καὶ τὰ διαμαντικά σου.
- 18 Ἐχω γὼ ἓνα κοριτσοῦδι ἔχ' καὶ ὁ βασιλὲς γωροῦδι,
νὰ τ' ἀρραβωνιάσουμε καὶ νὰ τὰ παντρεύουμε,
νὰ τὰ δώσουμε προικιά, ἓνα κόσκινο κουκιά,
νὰ τὰ δώσουμ' καὶ ἓν' ἀμπέλι, νὰ χωρεῖ λαγὸς νὰ βγαίνει.
Τὴ Βενετιά με τὰ φλωριά, τὴ Χιὸ με τὴ μαστίχα,
καὶ τὴν Κωνσταντινούπολη . . . ξυπνᾷ καὶ δὲν τὴν βρίσκει.
- 19 Ἐγὼ γιὸ ἔχω γαμπρό, παίρνω νύφη κάμω δυὸ,
κάμ' ἢ νύφη μου παιδιά, κάμω πικνογειτονιά.
- 20 Ἡ μάννα ποὺ σὲ γέννησε, χρυσή ταν ἢ κοιλιά της
καὶ σῆκαμε ἔμορφότερη ἀπ' οὔλα τὰ παιδιά της.

94. Τὸ Φραγκάκι.

- Ἐνα Φραγκάκι ἀπ' τὴ Φραγκιά με μίλησε πὼς μ' ἀγαπᾷ,
μὲ στέλνει μῆλα τέσσερα, σεντόνια δεκατέσσερα,
μὲ στέλνει πάπλωμα χρυσὸ, γιὰ νὰ τὸ ρίξω νυφικὸ,
μὲ στέλνει χτένι καὶ γυαλὶ κ' ἓνα καπέλλο κανελί.
- 5 Τὸ χτένι νὰ χτενίζωμαι καὶ τὸ γυαλὶ νὰ γλέπω
καὶ τὸ καπέλλο νὰ φορῶ, τὸ νιὸ νὰ ἀπαντέχω.

95. Ὁ Γιάννης κόρακας.

- Γιάννη, Γιάννη κόρακα, ποῦ τὰ πᾶς τὰ πρόβατα;
— Κίτω στὰ λακώματα ποὺ σκαλίζουν χῶματα.
— Δόμ' τὴ θυγατέρα σου, κι' ἂν τὴν κάνω τίποτα,
κόψε τὸ κεφάλι μου, ρίξ' το μέσ' τὴ θάλασσα,
5 νὰ ματώσ' ἢ θάλασσα, νὰ περᾷσ' ὁ βασιλιάς

νά ρωτήσῃ, νὰ ξειάσῃ, ποιανοῦ ν᾽ αὐτὴ ἢ κεφαλὴ,
τοῦ λωλοῦ τοῦ Κωνσταντῆ, ποὺ φυλάγει τὶς ἐλιές
καὶ φιλά τὶς κοπελιές.

96. Ἡ κεράστρα.

Ἐβδομῆντα δυὸ κορίτσια	καὶ φοβοῦμαι μὴ με δείρεις.
τετρακόσια παλλικάρια,	— Πέστιο, πέστιο, παλλικάρι,
κάθονται καὶ τρῶν καὶ πίνουν.	μὴ φοβᾶσαι δὲν σὶ δέρονω.
Μαυρομμάτα τὶς κερνοῦσε.	— Νᾶσουν χήρα νὰ σὶ πάρω,
Ἕνας ἀπ' τὰ παλλικάρια	σὰν κορίτσ᾽ θὰ σὶ ἀγαπάω,
τὴν κεράστρα ἀγαποῦσε,	σὰν κορίτσι, συβασμένο.
καὶ κρυφὰ τὴν μολογοῦσε:	— Κάλλια φίδι νὰ σὶ φάει,
— Κυρᾶ μ', θὰ σὶ πῶ νὰ λόγο	τέτοιο λόγο ποὺ μὶ εἶπες.*

Γλωσσάριον τῆς συλλογῆς δημοτικῶν τραγουδιῶν Αἴνου

Ἄδελωμένο = ποὺ κρατιέται μὲ	γέμι=θροφή
σίδερο βδελλῶν	γυαλί=καθρέφτης
ἀγᾶς=Τοῦρκος προϊστάμενος	γουρσούζα=δύστροπη, ἀπαισία
Ἀνφράτης=Εὐφράτης	γκεργκέφι=μάγγανος γιὰ κέντημα
ἀναντρανίζεῖ=ἐνατενίζει	γρίβας=ἄλογο καὶ μαῦρος
ἄστε=πηγαίνετε	γκιοζ'έλ=ῶραία
Ἄϊβαλλ=αἱ Κυδωνίαι	γιασάκ=ἀπαγόρευση
ἀνώφλια καὶ κατώφλια	Δόντα=δόντια
ἀρχοντοσόγι=πλουσιογενῆς	δὸ=δυὸ
ἀσκέρι=στράτευμα	δερματίζω = λιχνίζω μὲ τὸ λιχνὶ
Γαλέτσια ἢ γαλότσια=συρτὰ ὑποδή-	τοῦ ἄλωνιστῆ
ματα	Ἐγκλεκτοῆ=παράνυφη
γκοτζοβὸ=χερούλι δίχως νουρὰ	Θά(ν) ἀντὶ σά(ν)=ἐὰν
γκιοῦλ-μπαχισέ=ροδῶνας	θεριὸ=μέγα
γλεντίζει=διασκεδάζει	θηριὸς (ἐπίθ.)=μέγας
γκιουρλέδες=σφαῖρες κανονιοῦ	Κανεῖ=κανέννας, κανείνας
γύομα=γεῦμα, μεσημέρι	

* Βλέπε: Σ. Μανασείδου παραλλαγὰς Αἴνου Η' τ. Φιλολ. Συλλ. Κωνσταντι-
νουπόλεως σ. 550—579.

καζάδες=ἐπαρχίες
 κονσοῦλτο=σύσκεψη γιατρικὴ
 καλίκα=καβαλίκα=ἵππευση κα-
 βάλλα
 κνιασμένα=βαμμένα μὲ κινὰ (κάνθη)
 κορίτσια (μὲ ἰδιάζουσαν προφορὰν
 τὸ τσια)

κάλπικα=νόθα, κίβδηλα
 Καταντιὰ=συνοικία τῆς Αἴνου
 καναράς=μακελειὸ
 κανάλεψαν=ἔγιναν κανάλι, Οάλασσα
 καλνάει=καλεῖ
 κινὰ=κάνθη
 καμπούκι=τὸ σκέπασμα τῆς κεφα-
 λῆς μερικῶς

Λιμπίζομαι=ὀρέγουμαι
 λεφετζόπουλα=μισθωτοὶ
 λιμπαντές=φόρεμα βαμβακερὸ τῆς
 ράχης
 λογάρι=χρυσάφι ἀδούλευτο
 λυέται=περιφέρεται, περιέρχεται
 λαπούκια=χαλίκια

Μαντούκα=μαγκούτα (ἀναγραμ-
 ματισμὸς)
 μπιζιρίζσα=βαρέθηκα
 μπέης=ἡγεμόνας
 μαῦρος=γρίβας=ἄλογο
 μαρά=μεριὰ
 μεσῆρι=ἡ Αἴγυπτος
 μπογαλίδικα=χρωματιστὰ
 μάρ=μὴ γὰρ=μήπως
 μπογιατζής=βαφέας
 μπιζιρίζω=βαρουῦμαι
 μοῖρα=μερίδιο
 μπῆρ-τανεσι=μιὰ καὶ μόνη
 μπαξίς=δῶρο

Νοῦρ (Τουρ.)=φῶς
 νιζάμ-ἀσκέρ=ταχτικὸς στρατὸς
 νενέ=μητέρα
 ναμλίδικα=περίφημα
 νουντούκα=σουράβλι, πρόχειρο μου-
 σικὸ ὄργανο
 ναύτης=ναυτικὸς
 ντερέκι=στύλος
 Οὔτραϊς=χρυσήλατοι

ὄντας=κάμαρα

Παλιῶνε=παλαίον
 πλάληξαν=ἔτρεξαν
 παιδά=παιδιὰ
 πιλαλῶ=πλαλῶ, τρέχω
 προκλά=προικιὰ

Ριζὰ=μεσολάβηση, ἱκεσία, παρά-
 κληση, λόγος πυρκαλειακὸς

Στράτεμα=ὀδοιπορία
 σπερτοιά=μαλλιά, πλεξούδα, κόμη
 σθαζώ=μνηστεύω, ἀρραβωνιάζω
 σβαστικιά=ἡ ἀρραβωνιαστικιά
 συντάζεται=τοιμάζεται

Τσέπ-χανές=τὸ ποσὸ τοῦ μπαρουτιοῦ,
 ἀποθήκη
 τόπια=τηλεβόλα, κανόνια
 τρίγας=τίγρη
 τὰ=καὶ
 τάσια=ἀντὶ κουβάδες
 τουμπελέκ=τύμπανο μικρὸ πήλινο
 στὴ μέση στενὸ, σὰ μερικὰ ἔν-
 τομα.
 τζαντάρδες=ἀστυνομικοὶ καὶ τζαν-
 ταρμάδες
 ταγκαλάκια (τὰ)=στρατιῶτες
 ταγκούληδες=οἱ μικρασιανοὶ Τούρκοι
 τελάλης=δημόσιος κήρυκας
 τανάω=κομματιάζω
 τσεβρές=ἄσπρο μαντήλι, κεντημένο
 μὲ χρυσάτο ποικιλόχρωμο μετάξι
 τσομπές καὶ τζουμπές=πανωφόρι
 τάσι=ποτήρι μισοστρόγγυλο
 τελαλίσει=δημοπρατήσει
 τελάλης=δημόσιος κήρυκας

Φλωρί=χρυσάφι
 φκιάνω (εὐ κιχάνω)=κάνω
 φερετζές=τὸ ψιλὸ πανωφόρι τῶν
 τουρκισσῶν, ποὺ φοροῦσαν καὶ
 χριστιανές στὶς πικρὲς ἡμέρες τοῦ
 Ἑλληνισμοῦ
 φερμάνι=βασιλικὸ διάταγμα
 χαρές=εἶδος μεταξένιου πανιοῦ
 χασοφεγγαρά=χασοφεγγαριὰ

B'.

ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΑ ΑΙΝΟΥ

1. Εὐχὲς

- 1) Χῶμα νὰ πιάνεις καὶ μάλαμα νὰ γίνεται.
- 2) Νὰ ἔχῃς τὴν εὐχή μου (ἀπὸ τὰ εἴκοσι μ' νύχια).
- 3) Μπαμπάκια ὁ δρόμος σου (στὸν ταξιδιώτη).
- 4) Καλὸ νὰ ἔχεις.
- 5) Μὲ τίς ὑγεῖες σου (καὶ παρεφθαρμένον: Μὲ τς γιῆς (πρὸς τὸν πιόντα, πρὸς χορεύσαντα κθξ. Ὑπὸ καὶ πρὸς δαρέντα ἢ ἄλλως πως παθόντα ἀστείως).¹⁾

6) Καλῶς νὰ σεῦρω (ἀποτείνεται μέλλον τις νὰ πῆ πρὸς ἕτερον). Οὗτος δὲ ἀπαντᾷ: Καλῶς νὰ ὀρίσεις. Καὶ πῶν ὁ πρῶτος εὐχηθεὶς προσφέρει τὸ ποτήριον ἐκείνω. Ἐνίστε εὐχονται καὶ ἀπαντοῦν ὡς ἑξῆς:

*Καλῶς νὰ σεῦρω μὲ κρασί,
Καλῶς τὴν ἀγάπη μ' τὴ χρυσή.*

- 7) Ὡρα καλή (σου)—ὥρασ' καλή (περιφρονητικῶς).
- 8) Ὡρα καλή σ', καὶ ψώρα μαζί σ' (ἀστείως).
- 9) Καλὸ καταβόθιο=κατευόδιον (καὶ καλή ἀντάμωσ'). Πρὸς ἀναχωροῦντα μακρὰν διὰ θαλάσσης.
- 10) Νὰ βοηθᾷ ὁ σημερινὸς ἅγιος. Ἐκ μέρους πίνοντος.
- 11) Νὰ τὰ χαίρεσαι (ἐννοεῖ τοὺς οἰκιακούς). Ἐκ μέρους πίνοντος.
- 12) Θεὸς σχωρέσ' τίς ψυχές.
- 13) Θεὸς σχωρέσ' τίς παποῦδες (προπάτερας).
- 14) Θεὸς σχωρέσ' τὸν πατέρα σ', τὴ μάνα σ', τὰ γονικά σ'.
- 15) Γιῶς ἔβαλες τὰ λάδια, νὰ βάλεις καὶ στεφάνια. (Πρὸς ἀνάδοχον χαίροντα τὸ δικαίωμα καὶ νὰ στεφανώση).
- 16) Γιῶς ἔβαλες τὰ στεφάνια, νὰ βάλεις καὶ τὰ λάδια. (Πρὸς παρὰνυμφον χαίροντα τὸ δικαίωμα καὶ νὰ βαπτίση):
- 17) Ἀγιάσμα νὰ βγάλουν νὰ κοκκαλά (τοῦ πατρός) σου.
- 18) Συγχώρα με καὶ Θεὸς συγχωρέ σοι σε. Θεὸς σχωρέσ'.
- 19) Καλή ψυχὴ (πρὸς γέροντα καὶ ἱερωμένον).
- 20) Στερεωμένος (πρὸς ἱερωμένον).
- 21) Κεῖς ἀνώτερο βαθμὸ (πρὸς ἱερωμένον).
- 22) Στὴ χαρὰ σου—Στὸ γάμο σου. Καὶ ἀστείως: Στὸ γάμο σου βαπτίσεια (πρὸς νέον).

¹⁾ Στὶς Σαρ. Ἐκκλησίαις ἔλεγον «πάμ' στὸ μὲ γιῆς», καὶ ἐννοοῦσαν τὰ συγκαρητήρια ἄρραβῶνων Σ. τ. Α.

23) κείς τάκριβά σου. (Ἐν γάμῳ πρὸς ἔχοντα τέκνα).

24) Κείς τὸ κεφαλάκι σου. (Ἐν γάμῳ πρὸς νέον καὶ νέαν).

2. Κατάρεις.

1) Κακὸ χρόνο νάχεις, συγκεκριμ. κακοράχης.

2) Νὰ σεῦρει νταμπλάς (ἀποπληξία).

3) Νὰ σεῦρει ὁ Θεός.

4) Ὡρα νὰ σεῦρει.

5) Νὰ σὲ κόψει ἡ σκορδούλα, ἡ πανούκλα.

6) Κακὴ νύχτα νάχεις.

7) Ὡρα καὶ ξερὸς (καὶ π' σοὶ τὸ μάθαινε). Πρὸς τὸν ἀποκριθέντα διὰ τοῦ ἔ.

8) Ὅχιὰ καὶ ταραχιά (οἱ ἀστεῖοι προσθέτουσι: Καὶ τ' ἀράπ' ὁ ζεύλαρος). Πρὸς τὸν ἀποκριθέντα διὰ τοῦ ὄχι.

9) Νὰ χωρέσεις (πρὸς τὸν ἀποκριθέντα διὰ τοῦ ὀρίστε).

10) Ἀξνους (πρὸς τὸν ἀποκριθέντα διὰ τοῦ ἄ.)

11) Οὔξνους κι' ἀπούξνους (πρὸς τὸν ἀποκριθέντα διὰ τοῦ οὔ.)

12) Σκάσε. Νὰ σκάσεις.

13) Νὰ κυλάς καὶ πάτο νὰ μὴ βρῖσκεις.

14) Φαρμάκι νὰ σοὶ γίνεῖ (ὄ,τι ἔφαγες ἢ ἔπιες).

15) Κακὸς κι' ἀνάποδος.

16) Νὰ μὴν εἶχες βρεθῆ.

17) Νὰ μὴ σώσεις (νὰ μὴ ἀξιωθῆς νὰ τὸ κάμεις).

18) Ὁρνεο τς Ἀρακλείας.

19) Περίδρομος! (Πρὸς βήχοντα, πολυλογοῦντα, τραγουδῶντα κλπ.).

20) Τὴν κακὴ σ' (καὶ τὴν ψυχρὴ σ'). Εἰς λόγον ἀπαρέσκοντα.

21) Νὰ σοὶ πῆ παπὰς στάφτι. Εἰς τὴν λέξιν εἶπω.

22) Νὰ σε ταράξει.

23) Νὰ (μου) χαθῆς.

24) Νὰ σὶ πάρ' ἢ ὀργή.

25) Νὰ πάρ' ὁ κόρακας, ὁ διάβολος κλπ.

3. Ὁρκοὶ.

1) Νὰ (μὴ) χαρῶ τὰ παιδιὰ μ'. 2) Νὰ μὴ τὸ χαρῶ (τὸ περὶ οὗ ὁ λόγος) 3) Νὰ μὴ σώσω. (Νὰ μὴ ἀξιωθῶ νὰ . . .) 4) Νὰ (μὴ) χαρῶ τὰ νιατὰ μου. 5) Νὰ μὲ κάψει ἡ φωτιά. 6) Μὰ τὸ ψωμί. 7) Μὰ τὴ σημερινὴ μέρα (πῶχωμε. Ἐορτῆς οὔσης). 8) Νὰ (μὴ) χαρῶ τὰ μάτια μ'. 9) Νὰ (μὴ) χαρῶ (ῆς) τὸ στέφανό μ' (σ'). 10) Νὰ μὴ προφτάσω νὰ βγῶ ὄξ' ἀπ' τὴν πόρτα.

11) Ἔτσι καὶ καλὸ νᾶχω. 12) Νὰ μὲ κόψει ὁ Θεός! 13) Ἄρα—κατάρρα σαφήνω νὰ μὴ . . .

4. Ἄστεια.

1

Παντρεύεται ὁ τσαγανὸς καὶ παίρνει ἕνν ἀχυβάδα,
σὰν τᾶκουσε καὶ ἄστακὸς ἐβγῆκε πατινάδα
κι' ἀγελώνα π' τῆ χαρά της
ἰδρωσαν τὰ μηριά της.

2

Πετεινὸς γηγούμενος ὄρνιθα γουμένισσα,
πάπια πλατοπόδαρος, χήνα κακομμάτα,
κουτσουλίτης πονηρός, ἄλεποῦ μανίτσα (=μαμή).

3

Κόψε ξύλο, κάμ' Ἄντῶνη κι' ἀπὸ λιγαριά Μανώλη.
κι' ἂν ρωτᾶς γιὰ τὸν Ἰάννη, ὅποιο ξύλο θέλεις κάνει.

4

- Σὰν κάμ' ὁ μέρμηγκας ἄβγὸ, κῆ γιαλεχῶνα γέννα,
τότε θὰ παντρευτῆς καὶ σύ, νὰ βγῶ κῆγῶ π' τὴν ἔννοια.
- Μωρὴ σαρδέλλα βρωμερὴ, στὴν κοπριά ριχμένη,
θέλεις καὶ σὺ γαπητικό, θέλεις καὶ σὺ γιαρένη ;
- Ἡ μνιὰ ἢ πλάτη σ' πέταυρο, κῆ ἄλλη κεραμίδα,
τῶνα τοῦμμάτι σ' σὰν ἄβγὸ καὶ τᾶλλο σὰν κρομμύδα.
- Ἐχεις κορμὶ πινακωτὴ καὶ χέρια σὰν ματσόξυλα,
ἔχεις ποδάρια σὰν δαυλιὰ κένα κεφάλ σὰν τσότρα.
- Τὰ μάτια σου τὰ μαῦρα, τᾶφτιά σ' τὰ γαλανά,
τὰ χεῖλια σ' τὰ σκισμένα, γιομᾶτα γιαλαμά.
- Τὸ μεσημέρι πέρασε καὶ τὸ κεντὶ κοντιεῦει,
τὰ μακαρόνια βράζουνε κιὸ ποντικὸς χορεῦει.
- Πέντε μῆνες ἔξ ἀδράχτια πῶς τὰ ἔγνεσα ἢ καημένη,
ἢ πολλὰ βασανισμένη, δίχως ἄντρα καὶ παιδιὰ.
- Γριὰ, γριὰ τσουκαλαριά, πῶχεις ἄντρα τσουκαλά,
ποὺ τσουκάλια μπάλωνε καὶ λαγῆνες τσάκιζε.
- Ὅταν σὲ πρωταγάπησε εἴτανε ραμαζάνι
καὶ κόλλησε ἢ ἀγάπη μου σὰν μέλι στὸ σαχάνι.
- Ὅσ' ἄστρα ναι στὸν οὐρονό, τόσα παιδιὰ νὰ κάνεις,
τόσες φορὲς νὰ παντρευτῆς καὶ χήρα νὰ πεθάνεις.

5. Στὸν πελαργό.

Γέγλεκα, πεντιάγλεκα δός μοι τὸ ποδάρι σου,
 νὰ τὸ κάνω τούμπανο,
 νὰ χορεύῃ ἡ μάinna σου
 καὶ ἡ κωλοπάνα σου.

6. Τοῦ Γιάννη.

Γιάννη Γιάννη, Τσορογιάννη, τάντερά σου μέσ' τὸ τγάνι,
 τὰ τγανίζῃ ἡ πενθερί σ', καὶ τὰ τρῶνε τὰ παιδιά σ'.

7. Ὁ γάμος τοῦ καβουριοῦ.

Κάτω στὸ γιαλὸ στὸν ἄμμο,
 κάναν οἱ καβοῦροι γάμο
 κι᾽ παντρεῦγαν τὴ Μαλάμω
 καὶ καλέσανε καὶ μένα,
 γὰρ δὲ θέλησα νὰ πάγω,

ἄκουσα τὸ τάμπου—τούμπου
 ἔκανα καρδιά κι πῆγα,
 εἶδα τὸ λαγὼ καὶ πῆδα
 καὶ ἡ κάττα κλωτσοπήδα.

8. Ὁ ζγαντζόχοιρος καὶ ἡ χελώνα.

Ὁ ζγαντζόχοιρος ὁ σγοῦρος
 κάννει τὴ χελώνα μάτι. (ἔνευσε)
 — Ἔλα βράδυ στὸ κρεβάτι,
 ἔχω πέρδικα ψημένη
 καὶ γλυκὸ κρασί σὰ μέλι.
 Κι᾽ ἄχελώνα τιμημένη,
 δὲν τὸ δέχτηκε καημένη.

σύρε πάγει στὸ Δεσπότη:
 — Ὁ ζγαντζόχοιρος ὁ μπάκας
 μένα ἔβαλε στὸ μάτι (= μ' ἄρσεε).
 Τί λιμπίσκε ἀπὸ μένα;
 τὰ ποδάρια μ' τὰ σκασμένα,
 τὸ λαιμό μ' τὸν ψωριασμένο;

9. Τὸ κριμα.

Τὸ κριμα νάχ' ὁ ποντικὸς
 πῶφαγε τὸ φυτῆλι
 πὸ μέσ' ἀπ' τὸ καντῆλι,
 ποὺ ἔφεγγε τὴν κόρη
 κι᾽ ἐκέντα τὸ μαντῆλι.

Τὸ κριμα νάχ' ἡ κάττα,
 ποὺ ἔφαγε τὸν ποντικὸ,
 ποῦφαγε τὸ φυτῆλι
 πὸ μέσ' ἀπ' τὸ καντῆλι,
 ποὺ ἔφεγγε τὴν κόρη

ποὺ σκότωσε τὸ σκύλο,
 ποὺ ἔφαγε τὴ γάτα
 ποὺ ἔφαγε τὸν ποντικὸ κ. ἔξ.

Τὸ κριμα νάχ' ὁ φοῦρνος,
 ποὺ ἔκαψε τὸ ξύλο,
 ποὺ σκότωσε τὸ σκύλο κ. ἔξ.

Τὸ κριμα νάχ' ὁ βούβαλος,
 ποὺ ἔρριξε τὸ φοῦρνο,
 ποὺ ἔκαψε τὸ ξύλο κ. ἔξ.

κέκέντα τὸ μαντῆλι.
 Τὸ κριμα νάχ ὁ σκύλος
 πῶφαγε τὴ γάτα,
 πῶφαγε τὸν ποντικό,
 πῶφαγε τὸ φυτῆλι
 πὸ μέσ' ἀπ' τὸ καντῆλι,
 πὸν ἔφεγγε τὴν κόρη
 κ' ἐκέντα τὸ μαντῆλι
 Τὸ κριμα νάχ τὸ ξύλο

Τὸ κριμα νάχ ὁ χασάπς,
 πὸν ἔσφαξε τὸ βούβαλο κ. ἔξ.
 πὸν ἔρριξε τὸ φουῖρο.

Τὸ κριμα νάχ ὁ χάροντας,
 πὸν πέθανε τὸ χασάπη,
 πὸν ἔσφαξε τὸ βούβαλο,
 πὸν ἔρριξε τὸ φουῖρο,
 πὸν ἔκαψε τὸ ξύλο κ. ἔξ.

10. Γάμος ποντικοῦ καὶ νυφίτσας.

Πέντε ποντικοὶ καὶ τέσσαρες νυφίτσες,
 γάμο κάνανε μὲ δυὸ κουκιὰ σιτάρι,
 καὶ τάλέθανε μέσα σὲ δυὸ σφεντύλια.
 Ψείρα ζύμωνε καὶ κόνιδ' ἀναδεύει
 καὶ ψύλλος ὁ ψιλὸς τὸ φουῖρο συνδαυλίζει.
 Ἔπεσ' ἓνα κάρβουνο στοῦ ψύλλου τὸ ποδάρι.
 —Τρέξετε, γιατροί, γιατροὶ καὶ γιατροσόφοι,
 τρέχει κοριὸς μὲ οὔλο του τᾶσκέρι,
 τρέχει καὶ ὁ γέγλεκας μὲ τὴν πλατιά του μύτη.

11. Ὁ ποντικὸς Ζαφείρης.

Ποντικὸς ἐπήδηξε ἀπὸ τὸ παναθύρι
 κ' ἦ μάννα του τὸν ρώτησε:—Ποῦ πᾶς γιέ μου Ζαφείρη;
 —Πὰ νὰ σκάψω τὸ ψωμοῦδι,
 νὰ τὸ κάνω σὰ σκαφοῦδι.

12. Πετεινὸς καραβοκύρης.

Πετεινὸς ἐπήδηξε πὰ στὸ παναθύρι
 κ' ἦ μάννα του τὸν ρώτησε: Ποῦ πᾶς καραβοκύρη;
 —Πὰ νὰ φέρω μάρμαρα, νὰ φκιάσω ἓνα σπίτι,
 νὰ βάνω τὰ παιδάκια μου, νὰ μὴν τὰ φᾶν οἱ ψύλλοι.

5 Προλήψεις—δεισιδαιμονίες.

- 1) Τὴν Κυριακὴν τῆς Πεντηκοστῆς προσφέρουν εἰς τὴν ἐκκλησίαν ὑπὲρ τῶν πεθαμένων γαλακτόπητα.
- 2) Τὴν 9 Μαρτίου προσφέρουν πλακούντια τὰ λεγόμενα λαλαγκίτες.
- 3) Σὰν ἀποθάνει κανεὶς καὶ ταφῆ, κάθε γυναίκα ἀνανεώνει τὸ νερὸ

τοῦ σπιτιοῦ της, χύνοντάς το, μήπως καὶ ὁ ἄγγελος ξέπλυνε τὸ σπαθί του σ' αὐτό.

4) Στις 24 Ἰουνίου ἀπλώνουν τὰ πολύτιμα καὶ γιορτερά τοὺς ροῦχα στὰ σχοινιά, γιὰ νὰ τὰ προφυλάττουν ἀπὸ τὴν βώτρουδα.

5) Στὴν 1 Μαΐου πρῶτ' πρῶτ' τρώγουν σκόρδο γιὰ νὰ μὴ τοὺς κομπώσει ὁ κοῦκος.

6) Στις 30 Ἀπριλίου περιέρχονται τὰ χωράφια οἱ χωρικοί.

7) Τὸ Πάσχα οἱ χωρικοὶ κουνιοῦνται στὴν κούνια γιὰ νὰ κάμουν πολὺ σησάμι.

8) Πηδοῦν πάντα στὴ φλόγα (μπουμπούνα), γιὰ νὰ ἀποτινάξουν τοὺς ψύλλους.

9) Ἐὰν πάρουν γάλα σὲ ξένο ἀγγεῖο, τὸ ἐπιστρέφουν βάζοντας μέσα λίγο νερό, γιὰ νὰ μὴ στεριέψει τὸ γάλα.

10) Κατὰ τὸ ξέχωμα (ἀποκομιδὴ) στολίζουν τὸ κεφάλι μὲ ἄσπρο κεφαλόδεμα καὶ λουλούδια τῆς ὥρας καὶ τὸ βάζουν μέσα σὲ κόκκινο μπροστὰ στὴν εἰκόνα τοῦ Χριστοῦ στὴν ἐκκλησιὰ καὶ ὁ παπὰς τὸ τρισαγίζει. Ἐπειτα μοιράζουν κομμάτια γαλατόπητα. Τὸ ξέχωμα γίνεται πρὸ πάντων τὴν Πεντηκοστὴ καὶ τὸ πρωτητερινὸ Σάββατο.

11) Κρεμοῦν ἀπὸ τὶς εἰκόνες τῶν ἁγίων διάφορα ἀργυρᾶ ὁμοιώματα (τάματα) λ. χ. καράβια, παιδιὰ, κτήνη, ἀφτιά, μάτια, ἤτοι κατὰ τὸ πάθος ποὺ ἔχει καὶ τὴν εὐχὴν ποὺ ἔχει κάμει.

12) Πιστεύεται πὼς τὴν ὥρα ποὺ λένε πρώτη βολὰ τὸν καλὸ λόγο, τὸ Χριστὸς Ἀνέστη, καίει λαμπάδα πάνω ἀπὸ τὸν τόπο ποὺ εἶναι κρυμμένος Ἰησαυρός. Καὶ βλέποντας ἂν τὴν ὥρα τούτη κανεὶς λείπει, λένε: πάει νὰ βγάλει Ἰησαυρό.

13) Ἀπαίσιο νομίζουν τὸ ν' ἀποκόψουν μέρος ἀπὸ τὸ προζύμι καὶ νὰ τὸ δανείσουν.

14) Καθ' ὅλο τὸ Μάρτη δὲν δανείζουν φωτιά, οὔτε πλύνουν ροῦχα χοντρά.

15) Δένουν κόκκινη κλωστή στὸ δάχτυλο στὴν 1 Μαρτίου γιὰ νὰ μὴ μαυρίσει κανεὶς.

16) Σὰν δοῦν τὸ καινούργιο φεγγάρι, πηδοῦν τρεῖς καὶ χτυπώντας τὶς παλάμες λένε: «ὡς μὲ ἡῦρες νὰ μ' ἀφήσης», καὶ ἀνακατώνουν τὸ πουγγί τους γιὰ νὰ γεμίσει, ὅπως γιομίζει τὸ φεγγάρι. Ἄλλοι κάνουν ξεσκούφωτοι τὸ σταυρό τους καὶ ἄλλοι θεωροῦν ἀπαίσιο νὰ τὸ πρωτοδοῦν καθισμένοι.

17) Τὶς ἑορτὲς τοῦ Ἀηγιάννη τὶς ὀνομάζουν: Ἰωάννου τοῦ Τριανταφαλλᾶ (Μαΐου 8) γιὰ τὰ τριαντάφυλλα, Ἰωάν. τοῦ Κλήδωνα (Ἰουν. 24) γιὰ τὸ ἔθιμο τοῦ κλήδωνα, Ἰωάννου ποὺ δὲν τρῶν μαῦρο σταφύλι, γιὰ τὸν θάνατον τοῦ Προδρόμου, Ἰωάννου τοῦ Πετμεζᾶ γιὰ τὸ βράσιμο τοῦ πετμεζιοῦ.

18) Τῆς Μεταμορφώσεως προσφέρουν τὰς ἀπαρχὰς στὴν ἐκκλησιὰ 6 Αὐγούστου.

19) Ἐκ τῶν πρώτων πηγεῖς τοῦ ἀποφανθέντος πανιοῦ, δὲν χωρίζουν ὑποκάμισα γιὰ τὸν ἄντρα καὶ τὸν ναυτικόν.

20) Ἐκ τῶν τελευταῖων κλωστῆς (περίσσια) βάλουν μερικὲς στὸ κεφάλι τοὺς οἱ ὑφάντρες ὡς ἀκεσώδυνον γιὰ τὸν πονοκέφαλο.

21) Δὲ σκουπίζονται δυὸ μαζὶ μὲ τὸ ἴδιο προσόψι γιὰ νὰ μὴ μαλώσουν.

22) Σὰν ἀναποδογυρίσει τὸ παπούτσι, εἶναι κακὸς οἰωνός. Συμπεραίνουν πὼς θὰ πεθάνει ὁ νοικοκύρης του.

23) Βάζουν ἄλατι στὰ παπούτσια τοῦ μουσαφίρη γιὰ νὰ φύγει γρήγορα.

24) Πιστεύουν ὅτι ἔταν ζυγιστεῖ κανεὶς, ἢ ἀκούσει τὸ ψαλτῆρι νὰ διαβάξεται, ἢ κάψει ζυγὸ ἀμαξιοῦ, ἄνθρωπος ποὺ πεθαίνει δὲν βγαίνει εὐκόλα ἢ ψυχὴ του. Ὡστε θεωροῦν πολὺ ἀναγκαῖον νὰ θυσιάσουν κοντὰ του στατήρα, ἢ ζυγὸ, ἢ νὰ διαβαστῆ πάνω τὸ ψαλτῆρι γιὰ νὰ ξεψυχήσει.

25) Βγάζοντας ἀπὸ τὸ σπίτι σπόρο (γιὰ πρώτη φορὰ), γιὰ νὰ τὸν σπείρουν, δὲν δίδουν τίποτε ἔξω ἀπὸ τὸ σπίτι.

26) Ὅταν σ' ἓνα σπίτι κάποιος πάθει βλογιά, γιορτάζουν σαράντα μέρες οἱ γυναῖκες.

27) Τῆς Ἐναλήψεως στὴν Αἴνο κάνουν βόλτες μὲ βάρκες μέσα στὸ λιμάνι (λοξοδρομίες) τραγουδώντας μὲ χαρὰ καὶ μὲ μουσικὰ ὄργανα. Καὶ λένε πὼς ἀναλήθγονται.

28) Ὅταν ξεντύνεται ὁ ἱερουργὸς παπᾶς τὰ ἄμφιά του, τὰ βάζει πάνω σὲ ἄρρωστον γιὰ νὰ γιαιρευτῆ. Καὶ σὰν πλυθῆ ποτίζει μὲ τ' ἀπονηψίδια τὸν ἄρρωστον νὰ γιάνει.

29) Ὁ ἄρρωστος καταφεύγοντας στὴν ἐκκλησιὰ μένει σαράντα νυχτοήμερα χωρὶς νὰ βγῆ σὺν τὸ διάστημα αὐτὸ γιὰ θεραπεία.

30) Ἐφυλλίζουν ἓνα ἓνα τὰ φύλλα τῆς μοσχοπαπαδιᾶς (τοῦ χαμομηλίου) λέγοντας: μ' ἀγαπᾶ δὲν μ' ἀγαπᾶ. Καὶ ἂν τὸ τελευταῖον φυλλαράκι πεῖ μ' ἀγαπᾶ, τότε συμπεραίνει πὼς ἀγαπᾶται, ἀλλιῶς ἀπελπίζεται.

31) Τὴν Πέμπτη μέρα τῆς βδομάδος δὲν χωρίζουν ροῦχα γιὰ τ' ὄνομά της (Πέφτη=πέφτει=πίπτει).

32) Στὴ λεχὼνα βάνουν ἓνα ψωμὶ ὀλάκερο ἢ σούπα ἢ μιτάρια γιὰ νὰ τὴν φυλάγει.

33) Ὅσες μέρες ἡ λεχὼνα κείτεται, κερνοῦν τὸν κάθε ξένον γλυκὸ καὶ καφέ, γιὰ νὰ μὴ στερέψει τὸ γάλα της.

34) Σκάβοντας νὰ βγάλουν κρυμμένο θησαυρὸ δὲ μιλοῦν, γιὰτὶ τότε ὁ θησ. γίνεται κάρβουνο (ἄνθρακες ὁ θησαυρός).

35) Περνώντας κανεὶς ἀπὸ ἐκκλησιὰ κάνει τὸ σταυρὸ του.

36) Ἡ νύφη μπαίνοντας στὸ πεθερικό της, βάνει πρῶτα τὸ δεξὶ της πόδι διασκελίζοντας τὸ κατώφλιο. Εἶναι καλὸ σημάδι αὐτό.

Στὴν παρατήρηση τῆς νύφης ἀπὸ τὸν πεθερό, γιὰτὶ ἔβαλε τᾶριστερό της πόδι μὲ τὴ διάθεση νὰ μὴ μείνη πολὺ στὰ πεθερικά ἀπάντησε: —Καὶ πόσον

καιρό, ἀφεντάκι, θὰ σταθῶ ἐδῶ, καὶ δὲν ἔβαλα τὸ δεξί μου, ἔβαλα τὸ ζερβό.

37) Βλέποντας στὸν καρὲ φουσκαλίδες συμπεραίνουν : νέα ἢ παράδες.

38) Τὴν Τρίτη τὴν θεωροῦν ἀποφράδα καὶ δὲν ἀρχίζουν δουλειές.

39) Γιὰ νὰ ἐπιβάλουν σὲ σιωπὴ τὰ παιδιὰ στὴ συντροφιά τοὺς λένε : «Τρία καράβια ἔρχονται καὶ ἔχει τόνα μέλι, τᾶλλο ζάχαρι καὶ τᾶλλο ποντικοκούραδο. "Ὁποῖος ζντύχ" (συντύχει) κιόποιος γελάσει, νὰ τρώγ' τὸ π. . .».

40) Ὁ ἄνθρωπος μιὰ ποὺ θηλάζει πάει σὲ σπίτι λεχώνας καὶ πάρει τίποτε, πιστεύουν πὼς παίρνει τῆς λεχώνας τὸ γάλα καὶ τὰ βυζιά της στεριεύουν. Τότε ἢ λεχώνα πηγαίνει στὸ σπίτι της καὶ τῆς ζητᾶ νερό. "Ἄν αὐτὴ ξαπατηθῆ καὶ δώσει νερό, τότε πιστεύεται πὼς παίρνει τὸ γάλα της πίσω, ἢ δὲ ἄλλη στερεῖται καὶ τὸ δικό της. "Ἄν δὲ θυμηθῆ τὸ πάθος λέγει : κάθε μιὰ τὸ δικό της. "Ἔτσι ἢ κάθε μιὰ ἔχει τὸ δικό της γάλα.

41) Γιὰ νὰ αναγκάσουν ἓνα παιδιὸ νᾶρθεῖ γρήγορα φτύνουν καὶ παραγγέλλουν : γρήγορα πρὶν ξεραθῆ τὸ φτύσμα.

42) Ὁ ἄνθρωπος νομίζουν νὰ κόβουν νύχια τὴν Τετάρτη καὶ Παρασκευὴ λέγοντας :

Τετράδη καὶ Παρασκευὴ τὰ νύχια σου μὴ κόψεις,
τὴν Κυριακὴ νὰ μὴ λουστῆς, ἂν θέλεις νὰ προκόψεις.

43) Ὅταν δυὸ ἄτομα ἔχουν διαφορὰ, τὴν ὥρα ποὺ λείπει ὁ ἓνας λέγει στὸν ἄλλο ὁ τρίτος :

— Γιὰ πὲς ἀλεῦρι.

— Ὁ ἄλεῦρι, ἀπαντᾷ

— Ὁ (δεῖνα) νὰ σ' εὔρει, προσθέτει ὁ τρίτος.

44) Σὰν δοῦν τὰ παιδιὰ πελαργὸ πρῶτη φορὰ, φωνάζουν :

Λέλεκα πεντέλεκα | νὰ χορεύγ' ἢ μάννα σου | δός μοι τὸ ποδάρι σου |
καὶ τὴ καλομάννα σου | νὰ τὸ κάμουν τούμπανο.

— Κράζουν στὸ Γιάννη :

— Γιάννη Γιάννη Τουρογιάνν'

τᾶντερά σου μέσ' τὸ τγάν'

τὰ τγανίτ' ἢ πεθερά σου

καὶ τὰ τρῶνε τὰ παιδιὰ σου

καὶ τὰ σκυλοκούταβά σου.

45) Εὐχαὶ στὸν ἀνάδοχο :

— Πὼς ἔβανες τὰ λάδια, νὰ βάλς καὶ τὰ στεφάνια.

Πρὸς τὸν παρὰνιμφο :

— Πὼς ἔβανες τὰ στεφάνια, νὰ βάλς καὶ τὰ λάδια.

46) Πιστεύουν πὼς ἢ ψυχὴ τοῦ πεθαμένου τρεῖς μέρες ἀκόμα βρίσκεται στὸ σπίτι γεμάτη ἀπὸ αἷμα καὶ ὅτι ὁ ἀρχάγγ. ἀποσφουγγίζει τὸ σπαθί του στὸ ταμβλαμπάζι (=τὴν πάνω τῆς στυᾶς ποδιά, γιὰ νὰ μὴ βγαίνει ὁ καπνός).

47) Τρίημερο νηστεύουν ἤτοι καθαρὴ Δευτέρα, Τρίτη, Τετάρτη καὶ τρῶνε μετὰ τῆ λειτουργία

48) Ἕνας εἶπε, ὅταν τὸν ρώτησαν ποιανοῦ εἶναι τὸ παιδί του: «Εἶναι τοῦ Θεοῦ.»

49) Τὴν ὥρα ποὺ φεύγει ἡ νύφη ἀπὸ τὸ σπίτι της, πίνει σταγόνα νεροῦ ἀπ' τὴν λεκάνη ὅπου πλύθηκαν οἱ γονεῖς της.

50) Οἱ νεόνυμφοι τὰ βάρια τῶν Βαίων τὰ πᾶνε ἀπὸ τὸ σπίτι τους στὴν ἐκκλησιά, γιὰ νὰ γεννήσουν ἀρσενικό.

51) Οἱ παπάδες σὰν τοὺς ρωτοῦν δὲν λένε πόσες ἡμέρες ἔχει ὁ μήνας, γιὰ νὰ μὴν πεθάνει ἡ παπαδιά τους.

52) Καὶ οἱ γονεῖς καὶ ὁ νουνὸς δὲν λέει τὸνομα τοῦ παιδιοῦ, ὅταν ρωτηθοῦν μὴν πεθάνει.

53) Ὅσοι πᾶνε στὸν πεθαμένο δὲν λένε *καλημέρα* σὰν ἀντικρουθοῦν, γιὰτ' ἡ μέρα τοῦ θανάτου δὲν εἶναι καλή.

54) Ὅταν θέλησε ὁ Ἀδὰμ νὰ ὀργώσει, ἡ γῆ ἀναστέναξε ἀπὸ τὸν πόνο. Καὶ ὁ Θεὸς τῆς εἶπε: «Ἐπόμενε, γιὰτὶ ἔχεις νὰ θρέψεις πλῆθος κόσμου».

55) Τὴν ὥρα ποὺ μασοῦσε ὁ Ἀδὰμ τὸ μῆλο τὰπαγορευμένο καὶ ἦταν ἔτοιμος νὰ τὸ καταπιῇ τὸν φώναξε ὁ Θεός. «—Ἀδὰμ ποῦ εἶσαι»; Τότες στάθηκε ὁ καρπὸς στὸ λαιμό του. Γιαυτὸ σήμερα ὁ λαιμὸς τοῦ ἀνθρώπου ἔχει τὸ ἐξόγκωμα τοῦ φάρυγγα.

6. Γαμήλια τραγούδια

1 Τῆς νύφης

— Νυφούλα μου, ποὺ θὲ νὰ πᾶς εἰς τὰ πεθερικά σου,
σὲ δένδρ' ὀλόρθη νὰ σταθῆς, σὰ δυόσμος νὰ μυρίσεις,
σὰν ἄλικη γαρουφαλιά νὰ τοὺς μοσκοβολίσεις.
Δεκάξι χρόνια πότιζα μηλίτσα στὴν αὐλή μου.

— «Ἐχετε γειὰ γειτόνισσες καὶ νοικοκυροπούλες,
παγαίνω σ'ἄλλη γειτονιά σ'ἄλλες γειτονοπούλες».

2 Τοῦ γαμβροῦ ποὺ ξουρίζεται

Ἄργυρὸ ξοράφι καὶ μαλαματένιο,
τράβα γάλι γάλι τοῖ γαμπροῦ κεφάλι,
τρίχα μὴν ἀφήσεις καὶ τὸν ἀσχημίσεις,
καὶ τὸν ἀσχημίσεις στὰ πεθερικά του.

3 Στὸ γαμπρὸ ποὺ λούζεται

Ἄργυρό μου μπρίκι καὶ μαλαματένιο,
χύνε γάλι γάλι σὲ γαμπροῦ κεφάλι,

λέρα μὴν ἀφήσης στὸ κορμί τ' ἐπάνω,
καὶ τὸν ἀσκημίσεις στὰ πεθερικά του.

4 Στὸ γαμπρὸ ποὺ χτενίζεται

Ἀργυρό μου χτένι καὶ μαλαματένιο,
τράβα γάλι γάλι—σὲ γαμπροῦ κεφάλι,
ψεῖρα μὴν ἀφήσεις, κόνιδα γεννήσει
καὶ αὐτὴ γεννήσει ἄλλες τόσες ψεῖρες.

5 Στὸ γαμπρὸ ποὺ ντύνεται

— Γαμπρέ μου, ποῖος σὲ ἀρματώνει
μὲ τὴν εὐκὴ, μὲ τὴν εὐκὴ;
— Ἀφέντης μου μὲ ἀρματώνει
μὲ τὴν εὐκὴ, μὲ τὴν εὐκὴ.

6 Ὄταν κινᾶ πρὸς τὸ ψίκι

Κίνα, δέντρομ', κίνα, κίνα, κυπαρίσσι,
πὰ νὰ φέρεις νύφη, φροῦντα κυπαρίσσι.

7 Τοῦ γαμπροῦ οἱ σπιτικοὶ τῆς νύφης

Καλῶς ἔρχεται πῶρχεται
τοῦ ρήγα γιός, τὰρχόντου γιός.

8 Τῆς νύφης π' ἀργοπορεῖ

— Τί στέκεις, μῆλο κόκκινο, καὶ δὲν κινᾶς, δὲν ξεκινᾶς;
— Ὅλο γιὰ τὸν ἀφέντη μου δὲν κινῶ, δὲν ξεκινῶ.
— Τί στέκεις, μῆλο κόκκινο, καὶ δὲν κινᾶς, δὲν ξεκινᾶς;
— Ὅλο γιὰ τὴ μαννούλα μου καὶ δὲν κινῶ δὲν ξεκινῶ.

9 Ὄταν παραδίνεται ἡ νύφη τοῦ γαμπροῦ

Παρακαλῶ σε, κύρ γαμπρέ, τὴ νύφη, ποὺ σοῦ δίνομε,
μὴ τὴν μαλώσεις τίποτε, τὴν ἔχ' ἀφέντη τς μοναχὴ
κ' ἢ μάννα τς ἀκριβώτερη, τὴν ἔστειλε στὴ Βενετιά,
νὰ πάγ' νὰ μάθει γράμματα καὶ γράμματα δὲν ἔμαθε,
μὸν ἔμαθε καὶ ξόμπλιαζε τᾶστρι μὲ τὸν αὐγερινό.

10 Ἡ μητέρα στὴ νύφη καὶ αὐτὴ στὴ μητέρα της

— Εὐκῆσου με, μαννούλα μου, τώρα στὸ κίνημά μου,
τώρα στὸ κίνημά μου, στὸ ξεπροβόδιμά μου.
— Τν' εὐκὴ μου νᾶχεις, κόρη μου, μὲ ὅλη τὴν καρδιά μου,

- μέ ὄλη τὴν καρδοῦλα μου κι' ὁ Θεὸς νὰ σὲ προκόψει.
 5 Φέγα, θύγα μ', φέγα, φέγ' ἄχ' (ἐκ) τὶς αὐλές μου,
 φέγα ἄχ' τὲς αὐλές μου καὶ σύρε στὶς δικές σου.
 -- Φέγω μάννα μ' φέγω, καὶ μὴ με παραπαίρνεις,
 φέγω ἄχ' τὶς αὐλές σου καὶ πάνω στὶς δικές μου.
 Βαί, χρυσό μ' αἰταῖρι, γιὰ κοντοκαρτέρει,
 10 ν' ἀποχαιρετήσω τὸν καλό μ' πατέρα,
 τὴν καλή μ' μητέρα.

11 Τί λέγει ἀναχωροῦσα

Ἔχετε γιὰ, γειτόνισσες καὶ σεῖς γειτονοποῦλες,
 κέγῳ πάνω στὸ σπίτι μου μὲ τὴν καρδιά καμένη.

12 Οἱ ἄλλοι

— Αὐτοῦ ποὺ ζύγωσες νὰ μπῆς,
 ἥλιος, φεγγάρι νὰ φανῆς.

13 Στὴν πεθερά

Ἔβγα, κυρὰ σὺ πεθερά, γιὰ νὰ δεχτῆς τὴμ πέρδικα,
 νὰ τὴν ἰδῆς πῶς περπατεῖ πῶς περπατεῖ λεβέντικα.
 Ἔχει τὴ μέση της λιγνὴ σὰν τὸ καθάριο τὸ βεργί,
 Ἔχει καὶ τὸ κορμάκι της σὰν κυπαρίσσι ψηλωτό!

14 Ἡ πεθερά

Ἔμπα, νύφη στὸ κελάρι, πάρε μῆλο, πάρε ρόϊδο,
 πάρε δροσερὸ σταφύλι, νὰ δροσίσῃς τὴν πενθερά σου,
 ἀντραδέρφ' ἀντροῦ ξαδέρφια.
 Σπείρε ρύζι νὰ ριζώσεις
 καὶ κριθάρι νὰ φυτρώσεις.

15 Σὰν φεύγει ἡ συνοδεία.

Ἦρταν ἔξι, πάνουν πέντε καὶ τὴν κάλλια τὴν κρατοῦνε,
 γιὰ νὰ στρώνει νὰ ξεστρώνει, νὰ τιμάει τὸν πεθερό της,
 νὰ τιμάει τὴν πεθερά της.

16 Γιὰ τοὺς συμπεθέρους ποὺ φεύγουν.

Φέγ' ἡ μαννούλα τς, φέγει μὲ τὴν καρδιά καμένη,
 φέγ' ἀφεντούλη τς φέγει στὰ δάκρα γεμισμένος.
 — Σάφινω τὴν καληνυχτιά, λαμπάδα μου γραμμένη,
 καὶ γῶ πάνω στὸ σπίτι μου μὲ τὴν καρδιά καμένη.

ΟΙΩΝΟΙ—ΔΕΙΣΙΔΑΙΜΟΝΙΕΣ—ΜΑΓΓΑΝΕΙΕΣ
ΤΗΣ ΧΕΡΣΟΝΗΣΟΥ ΚΑΛΛΙΠΟΛΕΩΣ ΚΑΙ ΤΩΝ ΠΕΡΙΞ
(ΕΚ ΤΟΥ ΛΕΞΙΚΟΓΡΑΦΙΚΟΥ ΑΡΧΕΙΟΥ)

Α'.

1. Οίωνοί

1) Όταν ανατραπῆ τὸ ἀλατοδοχεῖον, θεωρεῖται κακὸς οἶωνός, ἐνῶ τοῦναντίον ἢ ἀνατροπῆ δοχείου οἴνου ἢ κναθίσκου καφὲ θεωρεῖται αἰσιώτατον ἐπίσης ἢ ἀνατροπῆ ἐλαιοδοχείου θεωρεῖται ἀπαισία.

2) Όταν ὄρνις κράξῃ ὡς ἀλέκτωρ (κουκουν(ι)κίξει), προμηνύεται μέγα δυστύχημα τῆ οἰκογενείᾳ, εἰς ἣν αὕτη ἀνήκει, διὸ ἀμέσως τὴν σφάζουν.

3) Όταν ὠρύεται κύων τὴν νύκτα, προμηνύεται ἐπιδημικὴ ἀσθένεια.

4) Όταν πέριξ τινὸς περυγίξῃ κητονία, οἰωνίζεται ὅτι ταχέως θέλει λάβει εἰδήσεις παρὰ τῶν ἐν τῆ ἀλλοδαπῇ συγγενῶν αὐτοῦ.

5) Όταν τὸ δεξιὸν οὖς τινος βομβῆ, συμπεραίνει ὅτι θακούσῃ τὸ ἀληθές, ὅταν δὲ τὸ ἀριστερὸν τοῦναντίον.

6) Όταν τινὸς ἢ βλεφαρις σκιρτᾷ (ξιπιτᾷ) συμπεραίνει ὅτι ὄψεται ἢ ἀπόντα ἢ τι παράδοξον.

7) Όταν τινὸς ἢ παλάμη γαργαλίξῃ, συμπεραίνει ὅτι ἢ χρήματα θὰ λάβῃ ἢ ἀπόντος φίλου τὴν δεξιὰν θὰ σφίγῃ.

8) Όταν τὸ ἐν τῆ ἐστία καῖον πῦρ κατὰ τὸν χειμῶνα συρίζῃ λέγουσιν :

*Ἄν εἶς ὄχτρος νὰ σκάσει
κι ἂν φίλος νὰ βαστάξει.*

9) Όταν πίπτῃ ἀπὸ τὸ στόμα τινὸς ὁ βλωμὸς τοῦ ἄρτου, συμπεραίνει ὅτι ὁμιλοῦν περὶ αὐτοῦ, ὅπως καὶ ὅταν τις παρνίξεται.

10) Όταν ἐπὶ τῶν δνύχων τῶν παιδῶν ὑπάρχουσι λευκὰ στίγματα καὶ μεγάλα, κατὰ τὴν προσεχῆ μεγάλην ἑορτὴν θὰ κάμῃ νέαν ἐνδυμασίαν.

2. Δεισιδαιμονίες

1) Δὲν εἶναι καλὸν νὰ κατοπτρίζεται τις τὴν νύκτα, διότι τυφλοῦται, ἀλλ' οὔτε καὶ νὰ συρίζῃ, διότι συναγείρει τοὺς δαίμονας, οἵτινες αἴρουν τὴν φωνὴν αὐτοῦ καὶ καθιστῶσιν αὐτὸν ἄλαλον.

2) Όταν οὖρῃ τις, ὀφείλει νὰ πτύῃ τρις καὶ νὰ λέγῃ τὰ ἑξῆς κατὰ νοῦν : «σηκώστε κυρὸς κι' ἀρχόντισσες, σηκώστε τὰ ποδάργια σας νὰ μὴ σᾶς κατουρήσω» (ἀπατείνεται δηλ. πρὸς τὰ νεράιδες).

3) Ὄταν εἴπουν περὶ τινος τεσσαράκοντα φορὰς ὅτι εἶνε φρενοβλαβής, ἀφεύκτως ἀποθήσεται τοιοῦτος.

4) Ὄταν οὐρήσῃ τις εἰς τὴν ρίζαν συκῆς, ἀποβαίνει αὐτῷ εἰς κακόν.

5) Ὄταν ἐν τινι συναναστροφῇ ἐπικρατήσῃ σιγή, λέγουν ὅτι πλούσιος γεννᾶται.

6) Ὄταν πρόκειται νὰ νυμφευθῇ τις, μίαν ἐβδομάδα πρὸ τῆς στέψεώς του, περιτυλίσσει τὴν ὀσφρὺν αὐτοῦ διὰ τεμαχίου δικτύου.

7) Ὄταν ὑπάγῃ τις νὰ κοιμηθῇ, ὀφείλει διὰ τῶν δακτύλων αὐτοῦ, ἵνα ποιήσῃ ἐπὶ τοῦ προσκεφαλαίου αὐτοῦ τὸ σημεῖον τοῦ σταυροῦ τρεῖς ἐπιλέγων :

« Ἰησοῦς Χριστὸς νικᾷ, οὐλα τὰ κακὰ σκορπᾷ
κῆ κυρὰ ἢ Παναγιά οὐλα τὰ δαιμονικά.»

8) Ὄταν φυσᾷ νότος καὶ θέλουν ἵνα βορρᾶς φυσήσῃ, πρὸ πάντων αἱ τῶν ναυτιλλομένων γυναῖκες, βυθίζουσι εἰς τὴν θάλασσαν τὴν εἰκόνα τοῦ ἁγίου Νικολάου καὶ τρέχουσι ἐπιστρέφουσαι χωρὶς νὰ στρέψουσι εἰς τὰ ὀπίσω.

9) Ὄταν παῖς τις ἀλλάσῃ τοὺς ὀδόντιας αὐτοῦ, τὸν πεπτωκότα ὀδόντια ῥίπτει ἐπὶ στέγης λέγων :

Νὰ (ἢ κρίνα κρίνα) κόκκαλο καὶ δὸς με σιδερένια,
νὰ ξεματίζω τὰ κουκκιά νὰ τρώγω παξμαδέλλια.

10) Ὄταν τις ἴδῃ ἀράχνην, μέχρη μὲν μεσημβρίας θεωρεῖται κακόν, μετὰ δὲ τὴν μεσημβρίαν καλόν.

3. Μαγγανείες

1) Ὄταν λεχώ τις προσβληθῇ ὑπὸ τινος ἀσθενείας, σταθμίζουσι αὐτὴν διὰ χαλκωμάτων ἀδεσπότην. Τοιαῦτα δ' εὐρίσκονται εἰς τὰ χωρία θεωρούμενα ὡς ἱερὰ κειμήλια.

2) Ὄταν ὑπάρχῃ ἐπιζωοτία, βάπτουσι τὰ μέτωπα καὶ τὰ κέρατα τῶν βοῶν δι' ἐρυθρᾶς βαφῆς *συναπίδι* καλουμένης.

3) Ὄταν τις κατέχεται ὑπὸ πυρετοῦ θεραπεύεται, εἰάν κλέψῃ τρία ἀμύγδαλα παρὰ τινος παντοπώλου καὶ φέρῃ αὐτὰ εἰς τὸν ἀγύρτην, ὅστις θραύει αὐτὰ διὰ σφύρας ἐπὶ ἄκμονος, σημειῶν ἐπὶ τῆς ἀμυγδάλης ἀλλόκοτά τινα σημεία.

4) Διὰ νὰ κάμουν τὸν μέθυσον νὰ παύσῃ τὸ ἐπαυξάνον εἰς αὐτὸν πάθος, ὅταν κοιμᾶται ξύνουσι ὀλίγην ἀκαθαρσίαν ὑπάρχουσαν κάτωθεν τοῦ πέλματος τῆς πτέρνας αὐτοῦ, εἶτα μειγνύοντες αὐτὴν οἴνω δίδωσιν αὐτῷ, ἵνα πίῃ, πιστεύοντες ὅτι οὕτω παύει τὴν οἴνοφλυγίαν.

5) Διὰ νὰ καρποφορήσῃ ἀγρός τι πρὶν σπαρῆ, πρέπει εἰς μίαν τῶν γωνιῶν αὐτοῦ νὰ ταφῇ ἀρτιγέννητον γαλίδιον.

5) Ὄταν κνοφοροῦσά τις αἰσθάνεται τὰ ἀηδῆ συμπτώματα τῆς ἐγκυ-

μοσύνης (κακοψυχήματα), ἵνα τούτων ἀπαλλαγῇ, πρέπει νὰ φάγη μαῦρον ἀλέκτορα ἔσφαγμένον διὰ μαχαίρας ἐχούσης μέλαιναν τὴν λαβίδα.

7) Ὅταν τὴν πρώτην τοῦ Μαΐου γευθῶσι σκόρδου νωποῦ νήστεις, πιστεύουν ὅτι ὅλον τὸ ἔτος ἔσονται ὑγιεῖς καὶ ζωηροὶ ὡς τὸ ἐσθιόμενον φυτόν.

8) Τὴν 18 10/βρίου τοῦ ἁγίου Μοδέστου, ὅτε ἐορτάζει ἡ τῶν γεωργῶν ἀδελφότης, μεταξὺ τοῦ ἀχύρου παραθέτουν εἰς τοὺς βόας καὶ τεμάχιον ἡγιασμένου ἄρτου εἰς ὑγίαν αὐτῶν

9) Τῆς νυκτερίδας τὸ κόκκαλο. Ἐὰν νέος τις δύσεως τυγχάνῃ, ἵνα καταπέσῃ τὸ ἀντικείμενον τοῦ ἔρωτός του, ἀρκεῖ νὰ συλλάβῃ νυκτερίδα τινὰ ἣν νὰ σφάξῃ διὰ βενετικοῦ φλωρίου, τὴν δὲ σπονδυλικὴν αὐτῆς στήλην θῆ τεσσαράκοντα ἡμέρας κάτωθεν τῆς ἁγίας τραπέζης, ἵνα λειτουργῆται. Εἶτα λαβὼν αὐτὴν καὶ ἐγγίσας δι' αὐτῆς τὴν σάρκα τῆς ἐρωμένης τευ καθίστησιν αὐτὴν πειθήνιον.

Ἔστι δὲ περὶ τούτου καθιερωμένη ἡ ἐξῆς φράσις: «Τί διάβολο καὶ τὸν ἀγαπᾷς τόσο, νὰ μὴ σ' ἄλειψε τῆς νυκτερίδας τὸ κόκκαλο;» Δι' αὐτὸν τὸν σκοπὸν χρησιμεύει καὶ τὸ *λειτουρόλελι*, ἥτοι μικρὰ προσφορὰ ἄζυμος, ἣτις λειτουργεῖται 40 ἡμέρας, εἶτα δίδεται τῷ ἀκαταπέιστῳ κρυφίως ἐντὸς ποτοῦ. Πιστεύουσι δὲ ὅτι δραστηρίως καὶ ταχέως ἐνεργεῖ ἐπὶ τοῦ πνεύματος αὐτοῦ τὸ οὐτωςὶ παρασκευασθὲν φίλτρον.

10) Ἐὰν δέ τις πάθῃ ὑπὸ αἰφνιδίου φόβου, ἵνα θεραπευθῇ, ἀρκεῖ νὰ καταπιῇ ὡς καταπότιον τὴν θερμὴν καρδίαν περιστερᾶς, ἄρτι σφαγιασθείσης.

11) Ἡ βασκανία εἶναι φθονερὰ ἐπιβολή τινα διὰ τῶν ὀφθαλμῶν καὶ βλάβη διὰ τοῦ τοιούτου βλέματος (*fascinus*). Οἱ ἀρχαῖοι καθὼς καὶ οἱ σημερινοὶ πρὸς ἀποτροπὴν αὐτῆς συνείθιζον νὰ πτύωσι τρις εἰς τὸν κόλπον. «Ὡς μὴ βασκανθῶ τρις εἰς τὸν ἐμὸν κόλπον ἔπτυσσα» (1). Ὅπως νομίζομεν ἡμεῖς τὴν βασκανίαν, ἀπαράλλακτον ἐθεώρουν αὐτὴν καὶ οἱ ἀρχαῖοι (2).

Ἐν Χερσονήσῳ μεγάλην βασκανικὴν δύναμιν ἔχει ὁ γαλανόφθαλμος, ὁ ἀπογαλακτισθεὶς καὶ εἶτα θηλάσας (δευτεροβυζασμένος), ἡ γεροντοκόρη. Ἀπαλλάττονται δὲ οἱ παθόντες καπνιζόμενοι ἐντὸς θυμιατηρίου ἄνθος τῆς σταυροπροσκυνήσεως φυλαττόμενον εὐλαβῶς ἐν τῷ εἰκονοστασίῳ τῆς οἰκίας ἢ διὰ τεμαχίου ξύλου κοπέντος κρυφίως ἀπὸ τὸ καιώφλιον τῆς οἰκίας τοῦ βασκάνοντος.

ΗΘΗ ΚΑΙ ΕΘΙΜΑ

α. Γαμήλια.

Τὴν Παρασκευὴν προσκαλοῦν εἰς τοὺς γάμους διὰ χρυσηλάτου ἀποστελλομένου εἰς τὴν κεκλημένην εἰς τοὺς γάμους οἰκογένειαν.

1) Θεοκρ. Εἰδ. 6, 39.

2) Πρβλ. Ἀριστ. Προβλημ. 20, 14.

Τὸ Σάββατον τὸ ἑσπέρας προσκαλοῦνται νεάνιδες συγγενεῖς ἢ φίλοι τῆς νύμφης εἰς τὴν οἰκίαν της, αἵτινες ἀφοῦ δειπνήσουν ὀκλαδὸν καθήμεναι εἰς τὴν τράπεζαν, ἄρχονται νὰ κνιάζουσι τὴν νύμφην ἀναλύουσαι κνᾶν ἐντὸς τρυβλίου καὶ πηγνύουσαι ἐπ' αὐτῆς ἀναμμένην λαμπάδα· κατὰ δὲ τὴν διάρκειαν τοῦ κνιάσματος τῶν δακτύλων τῆς νύμφης, αἱ νεάνιδες ἄδουσι τὰ ἐξῆς δίστιχα :

- Χριστὲ μεγαλοδύναμε, μεγάλο τ' ὄνομά σου,
τίποτες δὲν ἐγίνεται χωρὶς τὸ θέλημά σου.
- Ἦρτεν ὁ τίμιος καιρὸς κ' ἡ βλογημένη ὥρα
νὰ σμίξει τὸ γαρύφαλο μὲ τὴ χρυσῆ τὴ διόλα.
- Βάλε κινᾶ στὰ χέργια σου καὶ μόσκο στὰ μαλλιά σου,
καὶ ἄγεδε νὰ πᾶς στὸ ταῖρι σου κ' εἰς τὰ πεθερικά σου.
- Βάλε κινᾶ στὰ χέργια σου τὰ ἄσπρα, τὰ ἀφράτα,
καὶ πάνε εἰς τὸ ταῖρι σου μὲ τοῦ Θεοῦ τὴ στράτα.
- Βάλε μετάνοια, φίλησε τῆς μάνας σου τὸ χέρι,
γιατ' αὔριγιο θὰ βλογηθῆς νὰ κάνς καινούργιο ταῖρι.

Ἀφοῦ ἐπιτεθῆ ἡ κνᾶ ἐπὶ τῶν δακτύλων τῆς νύμφης ἄδομένων τῶν ἄνω στίχων, ἄρχεται χορὸς ἐκ μόνον τῶν ἀρρένων, ὧν ὁ πρῶτος λαμβάνων εἰς τὴν χεῖρα τὸ τρυβλίον, τὸ περιέχον τὴν κνᾶν μετὰ τῆς λαμπάδος χορεύει, εἶτα ἐναποτιθεὶς κερμάτιον ἀργυροῦν ἐντὸς τῆς κνᾶς ἀποδίδωσιν αὐτὸ ἄλλω, ὅστις ὀρχεῖται καὶ αὐτὸς πρὸς ὀλίγον ἐναποτιθεὶς νόμισμα καὶ οὕτω καθεξῆς. Ἔως ὅτου πάντες οἱ παριστάμενοι ἠγήσωνται τοῦ χοροῦ καὶ ἐναποθῶσι τὸ προαιρετικὸν αὐτῶν δῶρον. Τὸ δὲ συναχθησόμενον ποσὸν εἶνε δῶρον τῆς προμνηστρίας.

Τὴν Κυριακὴν μετὰ τοῦ ἀναδόχου καὶ τοῦ νυμφίου πορεύονται πάντες οἱ συγγενεῖς καὶ φίλοι εἰς τὴν οἰκίαν τῆς νύμφης, προπορευομένης τῆς ἐγγωρίου μουσικῆς καὶ ἐκεῖ τραγουδῶσιν αὐτὴν καὶ τὴν ἀλλάζουσι ἐπάδοντες τὰ ἐξῆς :

- Μισεύγω, φίλοι, κλαύσετε κ' ἀδέρφια μου μεγάλη
καὶ σύ, μανοῦλα μου γλυκειά, ποὺ μ' ὤδωκες τὸ γάλα.
- Εὐκῆσου με, μανοῦλα μου, τώρα στὸ μισεμό μου,
φκιστῆτε μ' ἀδελφάκια μου, τώρα στὸ χωρισμό μου.
- Ἄγεδε, παιδί μου, στὸ καλὸ καὶ στὴν καλὴ τὴν ὥρα
καὶ νὰ γεμίς' ἡ στράτα σου τραντάφυλλα καὶ ρόδα.
- Ἐσύ σουν, νυφοπούλα μου, τῆς γειτονιαῖς καμάρι,
ἡ μάννα σου σ' ἐξύγιασε μὲ τὸ μαργαριτάρι.
- Ἡ νύφη εἶνε λεμονιά κ' οἱ καλεσμένοι κλῶνοι,
χαρὰ στὸ νιὸ ποὺ θ' ἀνεβῆ νὰ κόψει τὸ λεμόνι.

Ἐνῶ δὲ ταῦτα ἄδονται, ἔρχεται ὁ γαμβρὸς μετὰ τῆς συνοδείας αὐτοῦ, ἵνα ἴδῃ τὴν νύμφην ἐστολισμένην ἤδη καὶ ράνη αὐτήν, σκορπίση, δηλ. ἐντὸς τοῦ δωματίου, ἐνῶ αὕτη ἴσταται, διάφορα ζαχαρικά μετὰ τινων κερματίνων ἀργυρῶν, εἰσερχομένου δὲ τοῦ νυμφίου ἄδονται τὰ ἑξῆς :

- Ἄνοιξ(ε)τε, πόρτες ἀργυρές, σπίτια μαρμαρωμένα,
νὰ πάρωμε τὴν πέρδικα νὰ φύγωμε στὰ ξένα.
- Γαμπρέ μας καλορρίζικε, πῶχεις περίσσια χίρη,
τὴν νύμφη μας τὴν ἔμμορφη ἔχε κρυφὸ καμάρι.
- Γαμπρέ μου, τὴν πιστόλα σου πολὺ μὴ τὴν κοιρτίζεις,
γιατ' εἶνε νύφη μας μικρὴ καὶ τὴν ἐφοβερίζεις.

Ἄμα δὲ κατέλθωσιν εἰς τὴν ὁδὸν παύουσι τὰ ἄσματα καὶ ἄρχεται ἡ μουσική, διότι τότε πορεύονται εἰς τὸν ναόν, ἵνα τελεσθῇ τὸ μυστήριον. Κατὰ δὲ τὸ Ἡσαία χόρευε, ραίνουσι τὸ ἀνδρόγυνον διὰ σίτου καὶ βαμβακοσπόρου, σταφίδων καὶ μικρῶν ζαχαρικῶν, συμβόλων ἀφθονίας βίου καὶ συζυγικῶν τρυφεροτήτων. Κατὰ δὲ ταύτην τὴν στιγμὴν τινὲς δένουσι τοὺς νυμφίους, τοὔτέστι καθιστῶσι αὐτοὺς διὰ τριῶν κόμβων, οὓς προσδένουσιν εἰς τὰς τρεῖς ἄκρας τοῦ μανδυλίου αὐτῶν, ἀνικάνους πρὸς ἐκτέλεισιν τῶν συζυγικῶν αὐτῶν καθηκόντων. Ἐὰν δὲ τότε ἡ νύμφη προφτάσῃ καὶ πατήσῃ τὸν πόδα τοῦ συμβίου αὐτῆς πιστεύουσιν, ὅτι καθιστᾷ αὐτὸν πειθήνιον εἰς τὰς θελήσεις αὐτῆς. Ὁ δὲ δεθεὶς νυμφίος λύεται κατὰ τὸν ἑξῆς τρόπον : Τελοῦσι νυκτερινὴν τινα λειτουργίαν ψάλλοντες τὴν ἀκολουθίαν τῆς Πεντηκοστῆς, τὸν δὲ εἰρημὸν τῆς ὀγδόης ᾠδῆς «Λύει τὰ δεσμὰ» κτλ. γράφοντες ἐπὶ λευκοῦ χαρτοῦ καὶ ἐκπλύνοντες αὐτὸν ἐν ὕδατι δίδωσι τῷ πάσχοντι ἵνα πῖη μετὰ τὴν ἀπόλυσιν τῆς λειτουργίας καὶ οὗτος ἀπαλάττεται ἐκ τοῦ δεσμοῦ. Ἡ μαγγανεία αὕτη εὔρηται ἐντὸς ἀρχαίου τινος γεωπονικοῦ, ὅπερ οἱ χωρικοὶ μας καλοῦσι βροντολόγι, (πιθανῶς βροτολόγιον), διότι λέγει καὶ περὶ τῆς τύχης τῶν βροτιῶν.

Ἐξερχόμενοι δὲ τοῦ ναοῦ μετὰ μουσικῆς, φανῶν λαμπάδων καὶ πυρσῶν μεταβαίνουσιν εἰς τὴν τοῦ νυμφίου οἰκίαν, ἔνθα παρακάθηνται εἰς τραπέζας, τάβλας καλουμένας, χωριστὰ οἱ ἔγγαμοι μετὰ τῶν ἑαυτῶν συμβίων καὶ χωριστὰ οἱ ἄγαμοι, λεύτεροι καλούμενοι, εὐφραινόμενοι ἐσθίοντες ἐκ τῶν παρατεθειμένων ἐδεσμάτων. Μετὰ δὲ τὸ φαγεῖν αὐτοὺς ὀρχοῦνται ὑπὸ τοὺς ἤχους τῆς μουσικῆς ἄχρι πρωίας.

Τὸν χορὸν ἀνοίγει ὁ παρὰ νυμφος ὀδηγῶν τὴν νύμφην. Πολλάκις δὲ παύει ἡ μουσική ἢ δὲ εὐφωνεστέρα τῶν κεκλημένων ἄδει ἐξ ὑπαμοιβῆς τὰ ἑξῆς πρὸς τιμὴν τῶν νυμφίων, παρὰ νυμφων κλπ.

- Σήμερον στεφανώθηκε τῆς (χορσῆς) μάννας θυγατέρα,
τριαντάφυλλο τῆς γειτονιάς πὸ βγενικὸ πατέρα.

- “Οντας σ’ ἐγένν’ ἡ μάνα σου, εἶχε περίσσια χάρη,
τὸν ἥλιο ἀγκαστρώθηκε καὶ γέννησε φεγγάρι.
- “Οντας σ’ ἐγένν’ ἡ μάνα σου, χρυσῆ ταν ἡ κοιλιὰ της,
καὶ σ’ ἔκαν’ ἔμορφότερη ἀπ’ ὅλα τὰ παιδιὰ της.
- Κυρία μου, τὸ κάντρο σου τῶστειλαν στὴ Ρωσία,
τῶστειλαν στὴν Βενετιά καὶ μέσ’ τῆ Βασιλεία.
- Εἶσαι σὺ πύργος μὲ γυαλιὰ καθρέφτης μὲ συντέφια,
ἔσὺ σαι ἔμορφότερη ἀπ’ οὐλα σου τ’ ἀδέρφια.
- “Ωραῖος εἶσ’ ἀνάλλαγος, λεβέντης ἀλλαμένος,
κι’ ὄντας γαμπροστολίστηκες σὰν ἄγγελος γραμμένος.
- Ἐσὲ σοῦ πρέπει, μάτια μου, ξεχωριστὸ στασίδι,
νὰ ψέλνεις τὸ χειρουβικὸ μὲ τὴν ταπεινοσύνη.
- Νὰ ξαίρω ποιὸς σὲ γέννησε, ποιὰ μάνα, ποιὸς πατέρας,
κ’ εἶσαι φεγγάρι τῆς νυχτὸς καὶ ἥλιος τῆς ἡμέρας.
- Ἄσπρο σταφύλι ραζακὶ καὶ κόκκινο κεράσι,
τ’ ἀντρόγυνο πὺ ἐγινε νὰ ζήσει νὰ γεράσει.
- Τὸ ταιριασμέν’ ἀντρόγυνο Θεὸς νὰ τὸ βλογήσει
καὶ ἡ Κιαρὰ ἡ Δέσποινα νὰ τὸ πολυχρονήσει.

Περὶ δὲ τὰ ἑξημερώματα πάντες οἱ κεκλημένοι ἀποχωροῦσιν ἐγκαταλείποντες τοὺς νυμφίους καὶ μεταβαίνοντες εἰς τὰ ἴδια ἕκαστος ἐπὶ κεφαλῆς ἔχοντες τὴν μουσικὴν, οἱ δὲ ἄγαμοι, ἀφοῦ συνοδεύσωσι ἕκαστον ἀνδρόγυνον εἰς τὴν οἰκίαν του, παραλαβόντες τὴν μουσικὴν καὶ μεταβαίνοντες εἰς τι δημόσιον μέρος διασκεδάζουσιν ἄχρις ἑσπέρας, ὅτε προσερχόμενοι εἰς τὰς οἰκίας τῶν κεκλημένων ἀνδρογύνων παραλαμβάνουσιν ἐν ἕκαστον αὐτῶν μὲ τὸ σινί του διὰ τὴν δευτέραν ἑσπέραν τοῦ γάμου.

Τὰ σινιά εἶναι δίσκοι ἐκ γαλκοῦ, ἐφ’ οἷς ἐπιτιθέασιν διάφορα τρυβλία πλήρη ἔδεσμάτων καὶ γλυκυσμάτων, ἀπερ’ ἐκάστη οἰκοδέσποινα παρεσκεύασε κατὰ τὸ διάστημα τῆς ἡμέρας. Τὰ σινιά ταῦτα παραλαμβάνόμενα παρὰ τῶν ἀγάμων κεκλημένων ἐξ ἐκάστης οἰκίας, παρακολουθοῦντος καὶ τοῦ ἀνδρογύνου, μεταφέρουσιν εἰς τὴν γαμήλιον οἰκίαν. Τὸ δὲ περιεχόμενον τῶν τρυβλίων ἐσθίει ἢ παρασκευάσασα αὐτὸ οἰκογένεια. Τοὺς δὲ ἀγάμους τὴν δευτέραν ἑσπέραν ἐστιῶσιν εἰς ἰδιαιτέρους σινίους, καλουμένων τῶν *ἐλευθέρων*. Ἡ μήτηρ τῆς νύμφης καὶ ὁ παρὰνυμφος, ὄρχοῦνται δὲ αὐθις ἄχρι πρωίας, ὅτε ἀναχωροῦντες μετὰ τῆς μουσικῆς οἱ *λεύτεροι* φέρουσιν ἕκαστον ἀνδρόγυνον εἰς τὰ ἴδια. Εἶτα μετὰ πάροδον τριῶν ὥρῶν λαμβάνοντες τὴν μουσικὴν ἀπέρχονται εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ γαμβροῦ καὶ παραλαβόντες αὐτὸν μεθ’ ἑαυτῶν μεταβαίνουσιν εἰς τὴν οἰκίαν τῆς μητρὸς τῆς νύμφης, ἣτις ὑποδέχεται τὸν γαμβρὸν αὐτῆς καὶ ἐστιᾷ μεγαλοπρεπῶς. Ἐκεῖθεν δὲ ἀπέρχονται εἰς τὴν τοῦ παρὰνύμφου, ὅστις ταῦτά ποιεῖ αὐτῶ καὶ ἤδη συγκλειούσης τῆς ἡμέρας φέρουσιν αὐτὸν εἰς

τὴν οἰκίαν του καταλιμπάνοντες καὶ τὴν μουσικὴν καὶ διαλυόμενοι οἱ λεύτεροι ἀπέρχονται ἕκαστος εἰς τὰ ἴδια.

Ἡ δὲ τρίτη ἑσπέρα τοῦ γάμου καλεῖται *παραστεκάμενα*, διότι κατὰ ταύτην τὴν ἑσπέραν διασκεδάζουσι δαπάναις τοῦ γαμβροῦ οἱ ὑπηρετήσαντες κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ γάμου (οἱ παραστεκάμενοι).

Τὴν δὲ ὀγδόην ἡμέραν ἢ μήτηρ τῆς νύμφης προσκαλεῖ εἰς τὴν ἑαυτῆς οἰκίαν τοὺς στενοτέρους συγγενεῖς τοῦ γαμβροῦ καὶ ἑαυτῆς καὶ ἔστι ἄντοὺς μεγαλοπρεπῶς· πολλάκις δὲ προσκαλεῖται καὶ ἡ μουσική. Ἡ ἡμέρα αὕτη καλεῖται *ἀντίγαρα*.

β. Γενεθλιακά.

Ἄμα ἢ νύμφη αἰσθανθῆ τὰ πρῶτα τῆς μητρότητος σκιρτήματα, τίθεται τρόπον τινὰ ὑπὸ τὴν ἄμεσον προστασίαν τοῦ Ἁγίου Ἱερομάρτυρος Ἐλευθερίου, τῆς ἐκχριστιανισθείσης Εἰληθυίας. Κατὰ πᾶν δὲ Σάββατον ἢ τοῦλάχιστον ἅπαξ τοῦ μηνὸς πέμπει προσφορὰν τῷ τῆς ἐνορίας ἱερῶ, ἵνα προσκομήσῃ αὐτὴν μνημονεύων τὸ ὄνομα τῆς κυοφορούσης, τὸ δὲ νέον ἀνδρόγυνον μετὰ λεπτολόγου ἀργίας ἐφορτάζει τὴν μνήμην ἀμφοτέρων τῶν Συμεῶν. Τοῦ τε Θεοδόχου (3 Φεβρουαρίου) καὶ τοῦ Στυλίου (17 Φεβρουαρίου) καὶ τοῦτο, ἵνα μὴ τὸ κυοφορούμενον γεννηθῆ *σημειωμένο*, τοῦτέστιν ἀνάπηρον. Ἐγγίζουσα δὲ ἢ μήτηρ τοῦ τεκεῖν κοινωνεῖ τῶν ἀχράντων μυστηρίων διὰ πᾶν ἀπευκαῖον.

Ὅταν δὲ καταληφθῆ ἢ ἐπίτεξ ὑπὸ τῶν ὠδίνων, ἢ μήτηρ καὶ πενθερὰ αὐτῆς μετὰ σπουδῆς προσκαλοῦν τὴν μαίαν τῆς οἰκογενείας μετὰ τῆς βοηθοῦ αὐτῆς *σκοτοπιάστρας*. Αὗται δὲ ἀμέσως σπεύδουσιν εἰς τὴν πρόσκλησιν φέρουσαι μεθ' ἑαυτῶν τὴν τοῦ Ἁγίου Ἐλευθερίου εἰκόνα ἀπηργυρωμένην· ἐδώλιον κατωφερῶς καὶ ἐπικλινῶς συνεζευγμένον, ἐφ' οὗ καθίζουσιν τὴν ἐγκυμονοῦσαν καὶ κλάδον ἐλάτης ἀποξηραμένον, τῆς *Παναγίας τὸ χέρι καλούμενον*, ὃν τιθέασιν ἐντὸς σκεύους Φαβεντιανοῦ ὕδατος πλήρους καὶ περὶ οὗ δοξάζουσιν ὅτι ἀειθαλεῖ, ἐὰν εὐτυχῆς ἔσται ὁ τοκετὸς καὶ ὀλιγοχρόνιος. Εἶναι δὲ συνήθως ἢ μαῖα γύναιον ἀστεῖον καὶ φαιδρὸν, ἵνα διὰ τῆς προσποιητῆς φαιδρότητος ἐμπνέῃ θάρρος τοῖς ἐνδιαφερομένοις ἐν περιπτώσει δυστοκίας. Αἰσίως δὲ καὶ εὐχερῶς γενομένου τοῦ τοκετοῦ, ὅστις καλεῖται *γέννα καὶ λευτεργιά* (εὐχονται δὲ συνήθως τῇ κυούσῃ διὰ τῆς ἐξῆς εὐχῆς: «Ὁ ἅγιος Λευτέρης νὰ δώσῃ καλὴ λευτεργιά»), ἢ μαῖα θριαμβευτικῶς αἴρουσα τὸ βρέφος ἀναγγέλλει τοῖς ἀνυπομονοῦσι γονεῦσιν τὸ φῦλον αὐτοῦ εὐχομένη αἴσιον καὶ ἔνδοξον μέλλον. Εἶτα περιποιηθείσης τῆς λεχοῦς προσηκόντως καὶ τεθείσης εἰς τὴν κλίνην αὐτῆς, ἀμέσως πάσαις ταῖς παραστάσαις παρατίθεται τράπεζα προχείρους, ἀποκλειομένων αὐστηρῶς τῶν ἀρρένων, ἧτις καλεῖται τῆς *Παναγίας τὸ τραπέζι*. Μετὰ δὲ τοῦτο προσκαλεῖται καὶ ἀναγινώσκει τὴν εὐχὴν

τῆς γεννήσεως ὁ ἱερεὺς. Οὐδεὶς δὲ τῶν παραστάντων κατὰ τὸν τοκετὸν πρὸς τῆς ἰλαστηρίου ταύτης εὐχῆς ἐξέρχεται τοῦ δωμαίου τῆς λεχοῦς ἵνα μεταβῆ εἰς ἄλλην οἰκίαν καὶ διὰ πολλοὺς λόγους ἀφορῶντας τὸ τε βρέφος καὶ τὴν μητέρα αὐτοῦ καὶ διὰ τῶν ἐξῆς: Πιστεύουσι δηλονότι ὅτι, ἐάν τις τῶν παραστάντων κατὰ τινὰ τοκετὸν πρὶν ἀκούσῃ τὴν ἰλαστήριον φωνὴν τῆς γεννήσεως μεταβῆ εἰς ἄλλην οἰκίαν, πάντα τὰ πῆλινα καὶ ὑάλινα σκεύη αὐτῆς αὐτομάτως θραύονται.

Καθ' ἑκάστην δὲ μεσημβρίαν ἡ μαῖα λούει τὸ βρέφος ἐντὸς λεκάνης δι' ὑποθέρομιν ὕδατος, ἐνῶ οἱ τε γονεῖς καὶ συγγενεῖς αὐτοῦ ρίπτουσι αὐτῇ χρηματικόν τι δῶρον, τὸ δὲ λουτρὸν γίνεται τὰς τρεῖς πρώτας ἡμέρας χάριν ἀργυρολογίας. Τὴν τρίτην δὲ ἐσπέραν θέτουσι κάτωθεν τοῦ προσκεφαλαίου τοῦ τε βρέφους καὶ τῆς μητρὸς αὐτοῦ διάφορα χρυσᾶ νομίσματα, ζαχαρικά καὶ ἄλλα ἐδώδιμα ἐξιλεοῦντες οὕτω τὴν μοῖραν τοῦ βρέφους, ἥτις τὴν τρίτην ἐσπέραν ἀπὸ τῆς γεννήσεως αὐτοῦ θὰ ἔλθῃ νὰ τὸ γράψῃ. Ἐπιθέτουσα δὲ αὐτὰ κάτωθεν τοῦ προσκεφαλαίου ἡ μαῖα ἐπιλέγει τὸ ἐξῆς δίστιχον ἐν εἴδει ἐπωδοῦ:

Ἔχε τὴν ἔννοια τοῦ παιδιοῦ καθόλου νὰ μὴ κλάψῃ,
γιατὶ θὰ νάρτ' ἡ μοῖρα του ἀπόψε νὰ τὸ γράψῃ.

Τὴν δὲ ὀγδόην μετὰ τὸν τοκετὸν ἡ μαῖα δίδει τὴν ἄδειαν τῇ μητρὶ, ἵνα ἐγεροθῇ τῆς κλίνης, λαμβάνουσι δὲ τότε διάφοροι μαγγανεῖται χώραν πρὸς ἐξουδετέρωσιν τῆς κακοποιοῦ ἐνεργείας τῶν πονηρῶν πνευμάτων, ἅτινα οὐδενὶ τοσοῦτον ἐπιτίθενται ὅσον ταῖς λεχοῖς ἐξ οὗ ἡ ἐπομένη: Ἡ μήτηρ ἔχουσα ἐν τοῖς βραχίονι αὐτοῖς τὸ βρέφος (λεχδέλι) ἐσπαργανωμένον περιέρχεται τὰ διάφορα τῆς οἰκίας δωμάτια, τῆς μαίας προπορευομένης μετὰ θυματοῦ καὶ ψιθυρίζουσας λέξεις ἀλλοκότους. Ὁ τοιοῦτος καθαρισμὸς ἐστὶν ἀπαράλλακτος τοῖς τῶν ἀρχαίων Ἀμφιδρομίαις «μετὰ δὲ τὸν τόκον τὰ Ἀμφιδρόμια ὡς ἀληθῶς ἐν κύκλῳ περιθρεκτέον.» (Πλάτ. Θεαίτ. 6, 23). Ἰστέον δὲ ὅτι ὁ πατήρ τοῦ ἀρτιγενιήτου ὀφείλει νὰ ἔρχεται εἰς τὴν οἰκίαν μετὰ τὴν δύσιν τοῦ ἡλίου. Ἄν δὲ ποτε κατ' ἀνάγκην βραδύνη, ἢ δὲν εἰσέρχεται ἐν τῷ κοιτῶνι τῆς λεχοῦς ἢ, ἂν εἰσέλθῃ, ὑποχρεοῦται τρεῖς νὰ διέλθῃ ἄνωθεν τοῦ πυραύνου τιθεμένου ἔμπροσθεν τῆς θύρας τοῦ θαλάμου. Ἐν τισὶ δὲ χωρίοις τὰ ἀβάπτιστα νήπια προσωνυμοῦνται Χριστοδοῦλος, Χριστοδούλα, ἐν ἄλλοις δὲ Δράκος καὶ Δρακούλα.

Μετὰ δὲ τὴν ὀγδόην ἡμέραν βαπτίζεται συνήθως τὸ βρέφος, λαμβάνον τὸ ὄνομα τοῦ πάππου ἢ τῆς μάμμης ἢ τινος μέλλους ἀποθανόντος. Ὄταν δὲ ὁ ἀνάδοχος, σύντεκνος καλούμενος, ἔλθῃ εἰς τὴν οἰκίαν μετὰ τοῦ βαπτισθέντος, ἡ μήτηρ αὐτοῦ ποιεῖται τρεῖς ματάνοιες ἐνώπιον αὐτοῦ καὶ οὕτω λαμβάνει παρὰ τῶν χειρῶν αὐτοῦ τὸ βαπτισθέν. Εὔχονται δὲ οἱ κεκλημένοι εἰς τοὺς γονεῖς τοῦ νηπίου τὸ «καλὴ ἀναθροφή ἢ καλὸς Χριστιανός». Σημειω-

τέον δὲ ὅτι ὁ ἀνάδοχος διανέμει ἀργυρᾶ κερμῆματα εἰς τοὺς παραστάντας κατὰ τὴν βάπτισιν, ἅτινα καλοῦνται μαρτυρήματα, διότι δι' αὐτῶν μαρτυροῦσιν οἱ παραστάντες, ὅτι ἐγένετο ἡ βάπτισις καὶ τὸ ἀρτιγέννητον βρέφος ἀπέβη μέλος τῆς μεγάλης Χριστιανικῆς ὀλομελείας.

γ. Νεκρικά.

Ἄμα τις μεταστῆ τῶν τῆδε, πρῶτον καθῆκον θεωροῦσιν οἱ παριστάμενοι τὸ τῶν ὀφθαλμῶν τοῦ ἐκπνεύσαντος κλείσιμον (πιάνουν τὰ μάτια) εἴτα προκαλεῖται ἀνὴρ τις Λαζαράτ(η)ς καλούμενος, ὅστις περιβάλλει τὸν θανόντα διὰ καινουργῶν ἐνδυμάτων καὶ σανδαλίων, εἴτα ἐπιμελῶς κτενίζει τὴν κόμην αὐτοῦ· μετὰ ταῦτα φέρουσιν αὐτὸν ἐν εἰς αἰθούσῃ τῆς οἰκίας ἔχοντα τὴν κεφαλὴν ἐστραμμένην πρὸς τὴν αὐλίον θύραν, ὡς σημεῖον ὅτι διὰ παντός ἐγκαταλείπει τὴν οἰκίαν· δύο δὲ παμμεγέθεις λαμπάδες καίουσιν ἡ μὲν ὑπὲρ τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ, ἡ δὲ ὀπισθεν τῶν ποδῶν, παῖδες δὲ δύο ἐναλλάξ κατὰ τὸ διάστημα τῆς νυκτὸς (παραμονῆς τοῦ μακαρίτ') ἀναγινώσκουσι τὰ καθίσματα τοῦ ψαλτῆρος. Ὁ δὲ τῆς ἐνορίας ἱερεὺς ἀναγινώσκει τὸν εἰς αὐτὸν ἄγγελον ἱκετήριον κανόνα (ἄγγελοδιάβασ'), ὃ τρεῖς κατὰ συνέχειαν ἐσπέρας, μετὰ τὸν ἐνταφιασμὸν πράττει εἰς ἀποσόβησιν τῶν πονηρῶν πνευμάτων καὶ εἰς ἀνάπαυσιν τῆς ψυχῆς τοῦ μεταστάντος. Εἰς ἀρχαιοτέραν ἐποχὴν, ἀφοῦ ἐκλείον τὸ στόμα τοῦ νεκροῦ διὰ κιτρίνου σταυροῦ ἔθετον ἐντὸς αὐτοῦ καὶ ἀργυροῦν τι νομισμάτιον. Τὴν ἐλληνικωτάτην μὲν ἀλλ' εἰδωλολατρικὴν ταύτην συνήθειαν κατέπαυσεν ὁ ἀοίδιμος ἐπίσκοπος Καλλιπόλεως καὶ Μαδύτου Γρηγόριος ὁ Ἄνδριος.

Κατὰ δὲ τὴν ἐκφορὰν προηγοῦνται ἄνθρωποι φέροντες ἐντὸς κοφίνων ἄρτους νωπούς μετὰ τυροῦ ἢ ἐλαίων (μόνον ἐν Καλλιπόλει πρὸ τῆς ἐκφορᾶς ἐν τῇ οἰκίᾳ δίδεται διπυρίτης μετὰ ποτηρίου οἴνου) τὰ καλούμενα σχῶρια καὶ ἅπερ διανέμονται παρὰ τὸν τάφον. Μετὰ δὲ τὴν ταφήν ὀφείλουσι πάντες νὰ νιφθῶσι (ὁ λόγος εἶναι ἄγνωστος, πιθανὸν ὅμως νὰ εἶναι ὑγιεινὸς πρὸς καταστροφὴν τῶν βακτηριδίων, ἅπερ ἴσως ἐπεκάθησαν αὐτοῖς κατὰ τὴν μετὰ τοῦ νεκροῦ ἐπαφήν αὐτῶν). Πάντες δὲ οἱ παραστάντες ὀφείλουσι νὰ ρίψουν δράκα χόος, ἵνα μὴ βλέπωσι τὸν θανόντα καθ' ὕπνου. Μετὰ δὲ ταῦτα πάντες οἱ συνοδεύοντες τὴν ἐκφορὰν ἔρχονται εἰς τὴν οἰκίαν, ἔνθα ὑπάρχει τράπεζα ἐστρωμένη μετὰ ποικίλων νηστησίμων βρωμάτων καὶ κολλύβων. Προσέτι ὑπάρχει ἐπὶ τῆς τραπέζης τρυβλίον πλήρες καθαροῦ ὕδατος καὶ λαμπὰς ἀνημμένη καὶ προσκολλημένη εἰς τὸ χεῖλος τοῦ τρυβλίου καὶ θυμιατόν. Τοῦτο λαμβάνων ὁ ἱερεὺς θυμῆ σταυροειδῶς εὐλογῶν καὶ ψάλλον τρισάγιον. Μετὰ ταῦτα τρώγουν καὶ πίνουν οἶνον μακαρίζοντες τὸν τεθνεῶτα. Πολλάκις αὐτῇ ἢ τράπεζα μεταβάλλεται εἰς ἀληθῆ εὐωχίαν, διὸ καὶ ὁσημέραι ἡ συνήθεια αὕτη ἐκλείπει.

Ἰστέον δὲ ὅτι ἐν μὲν τοῖς χωρίοις γίνονται 8 μνημόσυνα, *τρίμερα, νιάμερα, σαράντα, τριμήνια, ἑξμήνια, νιαμήνια* καὶ *χρόνια*, ἐν δὲ Καλλιπόλει μόνον τὰ τεσσαρακοστὰ καὶ χρόνια. Ἡ ζωγραφία τῶν κολλύθων καλεῖται *στόρισμα*, ἕκαστος δὲ τῶν παραστάντων θέτει ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τῶν κολλύθων κεχρωματισμένην ζάχαριν δι' ἧς στέλλει τῷ ἀποθανόντι χαιρετίσματα.

δ. Ἔθιμα ἑορταστικά.

Τὴν παραμονὴν τῆς πρώτης τοῦ ἔτους κατασκευάζουσι βασιλόπητταν ἐκ βουτύρου (ἐν χωρίοις ἐκ σησαμελαίου) καὶ ζαχάρεως ποιοῦντες ἐπ' αὐτοῖς διάφορα ποικίλιμα καὶ ἐγκρύπτοντες ἀργυροῦν τι νόμισμα. Τὴν δὲ πρώτην Ἰανουαρίου μετὰ τὴν τῆς ἱερᾶς λειτουργίας ἀπόλυσιν παρακαθήμενοι εἰς τράπεζαν, κλῶσιν αὐτὴν καὶ λαμβάνουσι τὰ μέλη τῆς οἰκογενείας ἀνὰ ἐν τεμάχιον, εἰς οὗτινος δὲ τεμάχιον ἤθελεν εὔρεθῆ ὁ ὀβολός, οὗτος ἀφεύκτως θὰ ἀποκτήσῃ καλόν τι κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ ἑνιαυτοῦ ἐκείνου.

Ἐκάστη δὲ οἰκοδέσποινα βάλλει τεμάχιά τινα βασιλοπήττας καὶ ἄλλα γλυκύσματα καὶ ξηρὰ ὀπωρικά καὶ στέλλει εἰς συγγενικὰς καὶ φιλικὰς οἰκίας ἀντιφιλοδορομένη ἐπίσης.

Παρατηροῦσι δὲ μεγάλως, τίς ἔσται ὁ πρῶτος ὅστις θὰ εἰσέλθῃ εἰς τὴν οἰκίαν κατὰ ταύτην τὴν ἡμέραν διὰ τὸ καλὸ ποδαρικό. Ἄν δέ τις ὑπάγῃ πρῶτος εἰς τινα οἰκίαν καὶ ἐκ συμπτώσεως συμβῆ ἀπενκταῖόν τι, λέγουσιν, ὅτι εἶχε κακὸ ποδαρικό.

Γίνονται δὲ καὶ ἄλλαι δεισιδαιμονίαι κατὰ ταύτην τὴν ἡμέραν, κτλ. Σημειοῦμεν δὲ ἐνταῦθα μόνον τὴν ἑορτὴν τοῦ Λαζάρου, τελουμένην ἐν τισὶ χωρίοις, π. χ. Πλαγιαρίω, Νεοχωρίω καὶ Κριθεῖα διὰ τινος ἐκ σταφίδων πλακοῦντος, ὃν κατασκευάζει ἑκάστη οἰκογένεια καὶ διανέμει εἰς παιδάς τινὰς φύλλοις δάφνης ἐνειλιγμένους καὶ ἄδοντας τὸ παρὰ πόδας ἄσμα :

Ἦρτ' ὁ Λάζαρος κ' ἦσαν τὰ Βάγια,
ἦρτ' ἡ Λαμπρὴ γιορτὴ μεγάλη κι' ἅγια.
Σήμερα Χριστὸς κατέβηκε στὴ Βηθανία,
πῆγε καὶ ἀντάμωσε τὴ Μάρθα καὶ τὴ Μαρίγια.

5— Μάρθα Μαρίγια, π' οὖν ὁ ἀδελφός σου;

— Ἀφέντημ', ὁ Λάζαρος 'νε ποθαμένος
κ' εἰς τὴ Παράδεισό νε βαλμένος.

Ἄιντε νὰ πᾶμε νὰ τὸν ἰδοῦμε
κ' ἐκεῖ στὸ τάφο τ' νὰ λυπηθοῦμε.

10— Λάζαρε, ἔλα νὰ σὲ ρωτήσω.

κιὰπ' τὸν τάφο σ' νὰ σ'ἀνεστήσω.

Βγήκε ὁ Λάζαρος σαβανωμένος

καὶ εἰς τὸ μνήμα τ' ἀκουμπισμένος.
 Ἐδῶ πὸν τραγουδήσαμε πέτρα νὰ μὴ θάγισαι
 15 κι' ὁ νοικοκύρης τοῦ σπιτιοῦ χίλια χρόνια νὰ ζήσαι.
 Νὰ ζήσαι χρόνια ἑκατὸ καὶ νὰ τὰ ἀπεράσαι
 κι' ἀπὸ τοὺς ἑκατὸ κι' ἔμπρὸς ν' ἀσπρίσαι νὰ γεράσαι.
 Νὰ γένει σὰν τὸ πρόβατο καὶ σὰν τὸ περιστέρι,
 αὐτὸς καὶ τ' ἀρχοντόπ(ου)λὸς του καὶ τὸ χρυσὸ του ταῖρι.

B'.

HΘH KAI EΘIMA MADYTOY*

α. Γαμήλια.

Πρὸ τοῦ γάμου συναθροίζονται πολλαὶ παρθένοι εἰς τὴν οἰκίαν τῆς
 νύμφης καὶ ἀφοῦ εὐχηθῶσι μαλαίττουσι τὴν κνᾶν δι' ἧς κνιάζουσιν αὐτὴν
 ἄδουσαι ταῦτοχρόνως περιπαθέστατα καὶ συγκινητικώτατα ᾄσματα ὡς ἑξῆς:

- Ἦρτεν ὁ τίμιος καιρὸς κ' ἠὺλογημέν' ἡ γιῶρα
 νὰ σμίξει τὸ γαρόφαλο μὲ τὴ χρυσῆ τὴ βιόλα.
 — Χριστὲ μεγαλοδύναμε, μεγάλο τ' ὄνομά σου,
 τίποτε δὲν ἐγίνεται χωρὶς τὸ θέλημά σου.

* *Μάδυτος*. Ἀθηναϊκὴ ἀποικία. Ἡ σημερινὴ Μάδυτος δὲν κατέχει τὴν θέσιν
 ἐφ' ἧς τὸ πρῶτον ἐκτίσθη. Πόθεν παρέλαβε τὸ ὄνομα τοῦτο ἔμεινε καὶ θὰ μείνῃ
 ἄγνωστον. Γινώσκομεν ὅτι πρῶτος Ἐκαταῖος ὁ Μιλήσιος, ὁ πολὺ πρὸ τοῦ Ἡροδότου
 ἀκμάσας, ὀνομάζει τὴν πόλιν Μάδυτον. Μόνον μετὰ μακρὸν ὁ Στέφ. Βυζάντιος ἐν
 τῷ «περὶ πόλεων» συγγράμματί του καλεῖ αὐτὴν Μάδυτος καὶ Μάδυτα. Περὶ τὴν
 ἐξακριβῶσιν τῆς ἐτυμολογίας τῆς λέξεως ἐλέχθησαν ὑπὸ πολλῶν πολλὰ ἀσύστατα.
 Ἡ ἱστορία τῆς—ἡ ἀρχαία—συνδέεται, στενωτάτα μετὰ τῆς ἱστορίας τῆς Χερρονήσου.
 Διέμειναν πολὺν χρόνον ἐν αὐτῇ καὶ οἱ Ῥωμαῖοι, τῆς δὲ διαβάσεως των σώζονται
 μνημεῖα. Στέφ. ὁ Βυζ. τὸν Ε. αἰῶνα μ. Χ. τὴν Μάδυτον καλεῖ πόλιν, ὅπερ μαρτυ-
 ρεῖ ὅτι ἦτο ἀκραισιμότης! Ὑπὸ τοὺς Ἐνετοὺς παρήκμασε.

Ἐπὶ Σουλεϊμάν τοῦ Οὐρχάνεω, ὅπως ἀφηγεῖται ὁ Λέων Χαλκοκονδύλης (V.4),
 κατὰ τὸ ἡμισυ δεκάτου τετάρτου αἰῶνος, κατελήφθη ἡ πόλις, ἔμεινεν ὅμως ἑλληνικὴ.
 Κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους ἤκμασε καὶ προώδευσε εἰς τὸ ἐμπόριον καὶ τὰ
 γράμματα.

Ἐν τοῖς ναοῖς, κατὰ περίεργον τρόπον, ἐφυλάσσοντο αἱ σωζόμεναι ἐπιγραφαὶ
 καὶ τὰ ἀρχαιολογικὰ αὐτῆς εὐρήματα, ὡς κειμήλια ἀνεκτίμητα.

Βιβλιογρ.—Μάδυτος ἡ πόλις τῆς Χερρονήσου. Πατριδογραφία Χρυσοστόμου
 Α. Παπαδοπούλου.

Στεφ. Βυζαντ. ἐν τῷ «Περὶ πόλεων» σ. 349.350.

- Ἐ τρισυπόστατος Θεὸς καὶ ἡ Ἁγία Σωτήρα,
εὐλόγησε τ' ἀντρόγυνο νὰ ζήσ' μ' εὐτυχία.
- Ἄσπρο σταφύλι ῥαζακὶ καὶ κόκκινο κεράσι,
τ' ἀντρόγυνο πού δὰ γενῆ νὰ ζήσει νὰ γεράσει.
- Βάλε κινᾶ στὰ χέρια σου στὰ πέδε δάκτυλά σου,
νὰ πάρεις καὶ τὸ τζελεμβὴ μέσα στ' ἀρχοντικά σου.
- Βάλε κινᾶ στὰ χέργια σου, στὰ πέδε σου δαχτύλια,
πού κάτσαγν καὶ κεντήσανε τῆς προύκας τὰ μαδῆλια.
- Ὅδας σ' ἐγένν' ἡ μάννα σου, χρυσ' ἤδαγν ἡ κοιλιὰ της
καὶ σ' ἔκαμ' ἔμορφότερη ἀπ' οὔλα τὰ παιδιὰ της.
- Ὅδας σ' ἐγένν' ἡ μάννα σου κι' ὄδας σ' ἐκοιλοπόννα
στὸ κυπαρίσσ' ἀκούμπησε καὶ σ' ἔκανε πατρώνα.

Καθ' ἣν στιγμὴν πρόκειται νὰ τραδώσωσι καὶ κενίσωσιν αὐτὴν ἄδονται παρὰ τῶν νέων συντρόφων αὐτῆς αἱ ἐξῆς στροφαὶ ἐν χορῶ :

- Φέрте κτένια φιλισιαὶ καὶ τρισμαλαματένια,
νὰ πλέξωμε τὴν πέρδικα, πού θὰ διαβῆ στὰ ξένα.
- Ἄνοιξε, νύφ', τὰ μάτια σου καὶ διές τις καλεσμένοι
καὶ διές πῶς παραστέκονται τοῦ οὐρανοῦ γι ἀγγέλοι.
- Κάνε μετάνοια, φίλησε τῆς μάννας σου τὸ χέρι,
γιὰ νὰ σὶ δώσει τὴν εὐκὴ νὰ ζήσεις μὲ τὸ ταῖρι.
- Νὰ τὴν χαρῆς τὴν γλῶσσα σου τὴν ἀηδονολαλοῦσα,
ὄπου τὴν πῆραν τὰ πουλιὰ σκοπὸ καὶ κελαῖδοῦσαν.
- Γαμπρὸς εἶνε οὔτις—ἀμπαρλῆς καὶ νύφη ἡ φεργάδα,
τὰ συμπεθέρια μάλαμα καὶ νάβα ἢ κουμπάρα.

Τὰ ξανθὰ μαλλιά σου σκάλα.

Ζῆσε νύφη μας ἀρμάδα.

Ὅταν δὲ ἄρχωνται καὶ ἐνδύωσιν αὐτὴν τὴν νυμφικὴν στολήν, ἄδουσι τὸ ἐξῆς :

- Οὔλες λιγνὲς ἀλλάξανε καὶ οὔλες λαμπροφορέσαν,
μὰ γὼ λιγνὴ δὲν ἀλλάξα οὔτε λαμπροφορέσα.
- Μόν μιὰ λαμπρὴ μιὰ Κυριακὴ μιὰ πίσσημον ἡμέρα,
παίρνω τὰ ῥουχαλάκια μου καὶ στὸ λουτρὸ πηγαίνω.
- 5 Μὰ βρίσκω τὸ λουτρὸ σβυστό, τὶς γοῦρνες στερεμμένες.
Φυσῶ καὶ ἀνάφτω τὸν λουτρὸ, κλαίγω, γεμίζω γοῦρνες,
λούνομαι καὶ χτενίζομαι, σφουγγίζομαι καὶ βγαίνω.
- Θωρῶ δεξιὰ, θωρῶ ζερβιὰ θωρῶ ἀπάνω κάτω,
θωρῶ καμάρα τοῦ λουτροῦ, θωρῶ πανώριας κόρη.
- 10 Νὰ τῆς μιλήσω ντρέπομαι, νὰ τῆς τὸ πῶ φοβοῦμαι.
Νὰ τὴν εἰπῶ τριανταφυλλιά, μὰ κείν' ἀγκάθια ἔχει.

νά τὴν εἰπῶ γαρουφαλιά καὶ κείνη κόμπους ἔχει,
 νά τὴν εἰπῶ χρυσὸ πουλί, κάνει φτερὰ καὶ φεύγει,
 νά τὴν εἰπῶ θαλλὸ δεντρὶ κ' ἐκεῖνο κλώνια ἔχει.

Ἐπανερχομένου δὲ τοῦ νέου ἀνδρογύνου μετὰ τὴν τοῦ μυστηρίου τέ-
 λεσιν ἐκ τοῦ ναοῦ, καθ' ὁδὸν οἱ κεκλημένοι τῶν νέων ἄδουσιν ἐκ περιτροπῆς
 τὰ παρὰ πόδας:

- Ὅσες χῶρες κ' ἂν γύρισα δὲν εἶδα τέτοια νύφη,
 νάχει τὸ νῆλιο πρόσωπο καὶ τὸ φεγγάρι στήθη.
- Ἐσύ σαι, νυφοπούλα μου, τριαντάφυλλο βαμμένο
 καὶ τὸ λιγνὸ σου τὸ κορμὶ ζαχαροζυμαμένο.
- Ἐσύ σαι, νυφοπούλα μου, ἄστρο τῆς Ἰγλιτέρας
 καὶ φεγγαράκι τῆς αὐγῆς καὶ νῆλιος τῆς ἡμέρας.
 Ἄσημένα μ' ἄλυσίδα,
 μέρες ἔχω ποὺ δὲν σ' εἶδα.
- Τριανταφυλλένια νά σὲ πῶ γιὰ κοντυλογραμμένη,
 γιὰ λεμονίτσα φουντωτὴ μὲ τ' ἄνθη στολισμένη;
 Ἄλφα λέγει τὸ ψαλτῆρι
 ἀρφανὴ μὲ δίχως κύρη.
 Ἄλφα λέγει ἡ γιαφυλλάδα,
 ἀρφανὴ με δίχως μάννα.
- Πορπάτιε, νυφοπούλα μου, μὴν ἀπομένεις πίσω
 κι' ἄλλες πολλὲς τὸ πάθανε, δὲν εἶσαι μοναχὴ σου.
 Νᾶμουνα τῆς γῆς χοριάρι
 καὶ στὴ μέσην σου ζωνάρι.
- Ἄφσε, κόρη μ', τὴ μάννα σου κι' ἄφσε τὰ γονικά σου,
 καὶ ἔλα νά πᾶς στὸ ταῖρι σου κ' εἰς τὰ πεθερικά σου.
 Νᾶμουνα στὴ γῆς μελόχα
 καὶ στὸ σεγμενάκι σ' τσόχα.
- Ὡραν καλὴ σου, πέρδικα, καὶ στοῦ Χριστοῦ τὴν ὥρα,
 ποὺ νά γεμίς' ἡ στράτα σου γαρούφαλα καὶ ρόδα.
 Γιὰ τῆς νύφης μας τὰ μάτια
 τὸ ὠμέγα τελειώνει,
 νυφοπούλα καμαρώνει.

Χλευαστικά.

- Εἶς' ἄσπρη σὰν τὸ φουῖρο μας καὶ σὰν τὸ μαγειριό μας,
 μελαχροινὴ καὶ νόστιμη σὰν καὶ τὸ γάϊδαρό μας.
- Ἡ μιά σ' ἡ πλάτη πέταυρο καὶ ἡ γιάλλ' παλκοσανίδα.

- τ' ὄνα σ' τὸ μάτι κίορικο καὶ τ' ἄλλο πεταλίδα.
 — Ἀγάπη μου ξενόρροδη, καὶ χαβγιαρομανέστρα,
 τὴν Κυριακὴ σαι ἔμορφη καὶ τὴν δευτέρα χέστρα.
 — Ὅδας σ' ἐγένν' ἡ μάννα σου, γουρνέλια κελαϊδοῦσαν
 κ' οἱ γάττες ἀπ' τῆς τρύπες τοὺς τοὺς ποντικούς τραβοῦσαν.
 — Τί τούθελες τὸ ἀντερί, δὲν ἔπαιρνες μιὰ γάπα,
 γιατί χειμῶνας ἔρχεται, θὰ τρέμεις σὰν τὴ κάττα.
 — Κοιμήσου πὺ νὰ κοιμηθῆς τὸν ὕπνο τοῦ θανάτου,
 καὶ τὸ πουργὸ νὰ σηκωθῆς τὰ μάτια σ' ἄνω κάτω.
 — Ἐγώ, πουλί μου, παίζω κιθάρα,
 κ' ἐσὺ κοιμᾶσαι σὰν τὴν γαιδάρα.
 — Εἶσ' ἀψηλὴ, εἶσαι λιγνὴ σὰν τὴ ξεραχνιστήρα,
 τ' ὄνα σ' τὸ μάτι σὰν ἀβγὸ καὶ τ' ἄλλο σὰν σταφίδα.
 — Οἱ ψεῖρες καὶ οἱ κόρυζες ἤδανε τὰ προυκλά σου
 καὶ οἱ ἀράχνες τοῦ σπιτιοῦ εἶναι τὰ μετρητά σου.
 — Αὐτὰ τὰ λόγια πὺ μὲ λὲς εἶναι καρῦδια κούφια
 καὶ πάνε τα τὴ μάννα σου νὰ σὲ τὰ κάμει σκούφια.
 — Μάζου τὰ τραγουδάκια σου καὶ βάλ τα στὸ μαδηλι
 καὶ κρέμα τα ψηλὰ ψηλὰ νὰ μὴ τὰ φᾶν οἱ ψύλλοι.
 — Στὸ πιναθύρι τὸ πουργὸ
 κάτται ἓνα μούτζουνο γαδουρνό.
 — Εἶσαι ξανθοῦλα καὶ γουδὴ
 Κ' ἔχεις κεφάλι σὰν βουτσί.

β' Ἀρραβῶνες.

Αἱ δὲ τῆς Μαδύτου παρθένοι πολὺ ὀλίγον ἢ οὐδόλως ἐξέρονται τῶν οἰκιῶν των, ἢ δὲ μνηστεία γίνεται ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον διὰ προμνηστριῶν *προξενητριῶν*, διότι ὅσον καὶ ἂν ἀγαπᾷ ὁ νέος τὴν νέαν, τὸ ζήτημα ἐξαορτᾶται ἐκ τῆς θελήσεως τῶν γονέων, ὧν θέλουσι νὰ ἔχωσι τὴν εὐχήν. Αἱ ἐξαιρέσεις εἰσὶ σπάνιαι.

Ἡ προμνήστρια, συνήθως μετανοήσασα Μαγδαληνὴ, ἀφοῦ παρὰ τῆ μητρὶ ἢ τῆ ἀδελφῆ τοῦ νέου διεξοδικῶς ἐγκωμιάσῃ τὴν σωματικὴν καλλονὴν τῆς προστατευομένης τῆς, ἄρχεται ἐπὶ τὸ ἐμφαντικώτερον ἐκθειάζουσα τὴν ἀνατροφὴν, τὴν περὶ τὸ διοικεῖν τὴν οἰκίαν ἰκανότητα αὐτῆς, τὰ *χειροπάλαγα*, τὴν περὶ τὸ ἐργόχειρον δεξιότητα καὶ οὕτω κατορθοῖ νὰ κάμῃ αὐτὰς εἰς παραδοχὴν τῶν προτάσεων τῆς. Τότε ἀμέσως οἱ γονεῖς τῆς νύμφης προσκαλοῦσιν εἰς συμπόσιον τοὺς γονεῖς τοῦ γαμβροῦ, ὅπερ τῆ ἐπαύριον ἀνταποδίδουσι καὶ ἐκεῖνοι καὶ οὕτω αὐτοπροσώπως συνεννοοῦνται περὶ τῶν λεπτομερειῶν τοῦ ἀρραβῶνος. Προσδιορίζεται ἡ ἡμέρα τοῦ ἀρραβῶνος συνήθως Κυριακὴ ἐσπέ-

ρας καὶ τὰ χρήσιμα ἐτοιμάζονται ἐξ ἀμφοτέρων τῶν μερῶν, ἴτοι κάνιστρον πλήρες ζαχαρικῶν ἐκ μέρους τοῦ γαμβροῦ, σανδάλια, περιπόδια πολυτελῆ, φακιόλιον, ἄνθη διάχρυσα καὶ ὄρμος φλωρίων, ἢ πέντε μετὰ χρυσοῦ δακτυλίου, ἐὰν ἢ πτωχός, ἢ δὲ νύμφη ἀνταποδίδει τῷ γαμβρῷ εὐποροῦσα μὲν ἀδαμάντινον δακτυλίδιον, ὑποκάμισσον, λαιμοδέτην, ἐσώβρακον, περιπόδια, ἀποροῦσα δὲ δακτυλίδιον χρυσοῦν, βοχτσαλίκι ἢ ὑποκάμισσον κτλ., εἰς δὲ τοὺς κεκλημένους ἀνὰ ἓν μανδήλιον εἰς τοὺς ἄρρενας, φακιόλιον εἰς τὰς γυναῖκας, ἀφ' οὗ προηγουμένως ἀσπασθῆ τὴν δεξιὰν ὄλων καθημένων ὀκλαδὸν ἐντὸς τοῦ δωματίου, ἀρχομένη ἀπὸ τοῦ πενθεροῦ ἢ ἐν ἑλλείψει τούτου ἀπὸ τῆς πενθερᾶς, ἢ μεγαλύτερον θεῖον καὶ λάβη παρ' αὐτῶν χρηματικόν τι δῶρον. Ὁδηγεῖται δὲ εἰς τοῦτο καμαρώνουσα ἢ παρὰ τῆς μητρὸς τῆς ἢ παρὰ πρεσβυτέρας ἀδελφῆς ἐγγάμου ἢ παρ' ἄλλης πλησιεστέρας συγγενοῦς.

Κατὰ δὲ τὸ χειροφίλημα τοῦτο οἱ τοῦ γαμβροῦ κεκλημένοι εὐχονται αὐτῇ ἐπιλέγοντες «νὰ σὲ χαιρόμαστε». Εἶτα κερνᾷ αὐτοὺς τὸ ἀπαραίτητον γλυκὸ καὶ τὴν ὀρεκτικὴν μαστίχαν μεθ' ὃ παρατίθεται λουκούλειος τράπεζα. Τὴν ἐπαύριον νεάνιδες λαμπρῶς ἐνδεδυμέναι διανέμουσι ζαχαρικὰ εἰς ὀρισμένας οἰκογενείας συγγενικὰς ἢ φιλικὰς, αὗται δὲ εὐχονται τοῖς μνηστευθεῖσι ταχεῖαν στέψιν ἢ «κι' εἰς τὰ ποδέλπα» (εἰς τὰ ἐπίλοιπα). Αἱ δὲ ἐπισκέψεις τοῦ γαμβροῦ πρὸς τὴν οἰκογένειαν τῆς νύμφης εἶναι σπανιώταται γενόμεναι κατὰ τὰς μεγάλας ἑορτὰς καὶ ἐν συνοδείᾳ πιστῶν αὐτοῦ φίλων εἰς οὓς παρατίθεται τράπεζα καὶ παρουσιάζεται ἡ νύμφη ἵνα κερᾷ, τὸν γαμβρόν, διότι κατὰ τὸ διάστημα τῆς μνηστείας, ὅσάκις ὁ γαμβρὸς μεταβαίνει εἰς τὴν οἰκίαν τῆς μνηστῆς, αὕτη ἀποχωρεῖ εἰς ἄλλο δωμάτιον. Ἰστέον δι' ὅτι ἡ μνηστὴ οὐδαμῶς προφέρει τὸ κύριον ὄνομα τοῦ μνηστῆρος.

Ἡ φιλοτιμία δὲν ἐγκαταλιμπάνει ἀβράβευτον καὶ τὴν προμνήστριαν πρὸς ἣν ἐπιδίδουσιν οὐ μόνον χρηματικόν τι δῶρον, ἀλλὰ καὶ φακιόλιον, φουστάνι, μανδήλιον, σανδάλια καὶ περικνημίδας. Κατὰ δὲ τὸ διάστημα τῆς μνηστείας τετράκις τοῦ ἑνιαυτοῦ ὁ γαμβρὸς στέλλει τῇ νύμφῃ δῶρα, οἷον σανδάλια, φακιόλια, ἄνθη τεχνητὰ καὶ φυσικὰ, γλυκίσματα, λαμπάδα μόνον τὸ μέγα Σάββατον κτλ. Ἐπίσης δὲ εὐοιώνιστον θεωρεῖται νὰ βαπτίσῃ ἡ μνηστὴ παιδίον δαπάνῃ τοῦ μνηστῆρος.

γ' Ὁ γάμος.

Ὅλιγας ἡμέρας πρὸ τοῦ γάμου τελουμένου συνήθως τὸν Ἰανουάριον καὶ 8/βριον, σπανίως δὲ τοὺς ἄλλους μῆνας καὶ οὐδέποτε κατὰ Μαῖον, ὁ νυμφίος πέμπει ὑφασματοπώλην καὶ μεταξωτὰ καὶ ἐκλέγουσιν αἱ περὶ τὴν νύμφην τὸ ἀρμόδιον διὰ τὴν νυμφικὴν στολὴν ὑφασμα.

Αὐθωρεῖ δὲ ἄρχονται ῥάπτουσαι αὐτὸ αἱ τέως φίλαι αὐτῆς, ἅς αὕτη ἐστιᾷ. Τὴν πρὸ τῆς Κυριακῆς Πέμπτην ὀδηγοῦσι τὴν νύμφην εἰς τὸ λουτρὸν

δαπάνη τοῦ νυμφίου. Τὴν δὲ Παρασκευὴν τὸ ἑσπέρας κινιάζουσιν αὐτὴν ἄδουσαι τὰ τραγούδια τοῦ Κνᾶ (βλέπε ἄσματα γαμήλια). Τὸ δὲ Σάββατον τὴν πρωΐαν ζυμώνονται τὰ ψωμιὰ τῆς χαρᾶς.

Τὴν Κυριακὴν, ἣτις συνήθως εἶνε ἡ ἡμέρα τοῦ ὑμεναίου, ὁ γαμβρὸς μεταβαίνει τῇ συνοδείᾳ πολλῶν φίλων του εἰς τὴν ἐκκλησίαν καὶ ἀκούει μνημονευόμενον παρὰ τοῦ ἱερέως τὸ ὄνομα αὐτοῦ ὡς καὶ τὸ τῆς μελλονύμφου του, περὶ δὲ ὥραν ἕξην μ. μ. ὁ κουρεὺς ἔρχεται εἰς τὴν οἰκίαν του καὶ ξυρίζει αὐτὸν ὡς καὶ τινὰς τῶν φίλων του, οἵτινες ἄρχονται τότε ἐνδύοντες αὐτὸν διὰ καινουργῶν ἐνδυμάτων, ὧν τὰ ἐσωτερικὰ ἔπεμψεν αὐτῷ ἡ νύμφη. Ἀφέντες δὲ αὐτὸν ἐν τῇ οἰκίᾳ του μετὰ τινων φίλων του καὶ ἐν συνοδείᾳ πολλῶν κεκλημένων ἀνδρογύνων μεταβαίνουν εἰς τὴν οἰκίαν τῆς νύμφης ὑπὸ τοὺς ἦχους ἐγγωρίου μουσικῆς καὶ παραλαμβάνουσι τὴν προῖκα καὶ φέρουσιν αὐτὴν εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ γαμβροῦ, ὅστις λαμβάνων τὰ διάφορα δέματα παρὰ τῶν κομιζόντων ταῦτα παίδων φιλοδωρεῖ αὐτὰ διὰ διαφόρων νομισμάτων. Τούτου γενομένου ἡ συνοδεία μετὰ τῆς μουσικῆς παραλαβοῦσα καὶ τὸν γαμβρὸν ἔρχεται εἰς τὴν οἰκίαν τῆς νύμφης, ἣτις ἤδη ἤλλαξεν καὶ ἴσται καμαρώνουσα εἰς τὴν πασιτάδα. Ἐλθὼν δὲ ὁ γαμβρὸς εἰς τὴν οἰκίαν τῆς νύμφης μελώνεται παρὰ τοῦ πενθεροῦ εἰσερχόμενος, δέχεται δηλ. ἐν τῷ στόματι τεμάχιον μέλιτος περιέχοντος χρυσοῦν ἢ νόμισμα, καὶ εἰσερχόμενος εἰς τὴν πασιτάδα ραίνει τὴν νύμφην, ρίπτει δηλ. ἐντὸς τοῦ δωματίου ζαχαρικὰ μετὰ τινων κερμάτων ἀργυρίου μεμιγμένα, ἅπερ οἱ παρόντες παῖδες συνάγουσι. Ἀφοῦ δὲ ὀλίγον ἀναπαυθῶσι καὶ κερασθῶσιν εἰς τὴν οἰκίαν τῆς νύμφης καὶ ἐκτελέσωσιν ἓνα ἢ δύο χορούς, τῆς ἡμέρας ἤδη συγκλινοῦσης, ἅπασα ἡ ὁμὰς κεκλημένων τε καὶ μὴ ἄρχεται, ἡγουμένης τῆς μουσικῆς, καὶ μεταβαίνει εἰς τὸν ναόν, ἡ δὲ νύμφη ἐν προφανεῖ συγκινήσει ἀποχαιρετίζουσα ἐν δάκρυσιν τὰς στενοτάτας αὐτῆς φίλας καὶ κατασπαζομένη τὰς χεῖρας τῶν ἀναθρεψάντων αὐτὴν γονέων καὶ ἀσπαζομένη τοὺς ἀδελφούς καὶ τοὺς στενοτάτους συγγενεῖς, κατέρχεται τὴν κλίμακα ὑποβασταζομένη ἑκατέρωθεν ἀπὸ δύο παίδας συγγενεῖς αὐτῆς καὶ ὄπισθεν ὑπὸ τινος γηραλέου θείου της, κατόπιν δ' ἔρχεται ὁ γαμβρός, ἐν μέσῳ φίλων καὶ συγγενῶν αὐτοῦ. Τῆς γαμηλίου πομπῆς προηγοῦνται λαμπάδες καὶ πυρσοί. Ἐν τῷ ναῷ οἱ ἱερεῖς ἐνδεδυμένοι τὰς ἱεράς αὐτῶν ἀμφιέσεις φέροντες λαμπάδας καὶ ψάλλοντες *τό ἄξιόν ἐστιν*, λαμβάνουσι ἐκ τῆς χειρὸς τὸν γαμβρόν, ὃν φέρουσιν ἐν τῷ μέσῳ τοῦ ναοῦ καὶ τοποθετοῦσιν ἐπὶ τάπητος, ἐπίσης καὶ τὴν νύμφην, ἀμέσως δὲ ἀρχίζει ἡ τοῦ ἀρραβῶνος τελετὴ καὶ αὐθωρεῖ ἡ τοῦ γάμου. Κατὰ δὲ τὸν εἰρημὸν *Ἡσαΐα χόρευε* κτλ. οἱ παριστάμενοι ραντίζουσι τοὺς νεονύμφους διὰ ζαχαρικῶν, κερματίων ἀργυρίου, σίτου (σύμβολον ὀλβιότητος), βαμβακοσπόρου (σύμβολον ὑγείας κτλ.) Τελεσθείσης πλέον τῆς στέψεως ἐξέρχονται οἱ ἱερεῖς ἐν στολῇ καὶ μεθ' ὄλων φέρουσιν ἐν ᾠδαῖς τοὺς νεονύμφους κατ' οἶκον. Καθ' ὁδὸν ἡ συνοδεία ραντίζεται ἐκ τῶν παραθύ-

ρων δι' ἄρωματικῶν ὑδάτων καὶ ἐπεύχονται εἰς τοὺς νεονύμφους (ζῆστε καὶ γεράστε στερεωμένοι). Ἐπανελθόντος εἰς τὴν οἰκίαν ἀφοῦ πρὸ ὀλίγου ἀναπαυθῶσι καὶ λάβωσιν αἱ μὲν γυναῖκες ἀναψυκτικόν τι ποτόν, οἱ δ' ἄνδρες τὴν ἀπαραίτητον ὀρεκτικὴν μαστίχαν πρὸς ἕξαρσιν τῆς εὐθυμίας, παρακάθηνται εἰς τράπεζαν πλήρη διαφόρων ἕδεσμάτων τὰ μὲν ἀνδρόγυνα ἐντὸς τοῦ νυμφικοῦ θαλάμου, οἱ δὲ νέοι (λεύτεροί) ἐντὸς ἄλλου δωματίου καὶ εὐωχοῦνται δαψιλῶς. Ἀφοῦ δὲ κορεσθῶσι καὶ τινες ἐκβακχηθῶσι ἄρχεται ὁ συρτός λεγόμενος χορός, ἐνῶ παρά τινος τῶν ἀποτελούντων τὴν ὀρχήστραν μουσικῶν ἀρκοῦντως ἐγκωμιασθῶσι τὰ φυσικά τε καὶ ἐπίκτητα πλεονεκτήματα τῆς νύμφης, τοῦ γαμβροῦ, τῶν συμπεθέρων καὶ τῆς κουμπάρας (παρανύμφου). Πρῶτοι χορεύουσι οἱ νεόνυμφοι καὶ ἔπειτα οἱ ἄλλοι. Κατὰ δὲ τὸ διάστημα τοῦτο ἡ νύμφη δις ἢ τρις κερνᾷ τοὺς τε ἐγγάμους καὶ τοὺς ἐλευθέρους λαμβάνουσα παρ' αὐτῶν διαφόρους εὐχάς. Τὴν δὲ πρωΐαν ἅπαντες οἱ κεκλημένοι ἀναχωροῦσιν ἠγουμένης τῆς μουσικῆς μεταβαίνοντες οἱ μὲν ἕγγαμοι εἰς τὰς ἐστίας αὐτῶν, οἱ δὲ ἐλεύθεροι μετὰ τῆς μουσικῆς μεταβάντες εἰς τινα γνωστὴν οἰκίαν, ἀφοῦ κάμωσιν ὀλίγας πατινάδας, διασκεδάζουσι μέχρις ἑσπέρας τῆς Δευτέρας.

Ἡ δὲ ἑσπέρα ταύτης τῆς ἡμέρας καλεῖται (τὰ σινιὰ τὸ βράδ'), διότι ἕκαστον ἀνδρόγυνον παρασκευάσαν διάφορα φαγητὰ ἴδια δαπάνη μεταβαίνει εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ γάμου καὶ τρώγει ἐξ αὐτῶν. Τοὺς δὲ ἐλευθέρους ἐστιᾷ ἐκείνην τὴν ἑσπέραν ἢ μίτηρ τῆς νύμφης καὶ ἡ κουμπάρα διέρχονται δὲ καὶ ταύτην τὴν νύκτα ἐν τυμπάνοις καὶ χοροῖς καὶ ἀμεταπτώτῳ εὐθυμίᾳ, ὅτε πλέον λήγοντος καὶ τοῦ γάμου ἀπέρχεται ἕκαστος εἰς τὰ ἴδια, πλὴν τῶν νέων οἵτινες ἐν συνοδείᾳ τῆς μουσικῆς «κ' βγάζνα» τὸ γαμπρό, ὀδηγοῦντες αὐτὸν πρῶτον εἰς ἐπίσκεψιν τοῦ πενθεροῦ αὐτοῦ, ὅστις ὑποδέχεται αὐτὸν μετ' ἐνδείξεων χαρᾶς καὶ ἐστιᾷ μεγαλοπρεπῶς καὶ εἶτα εἰς ἐπίσκεψιν τῆς κουμπάρας τὰ αὐτὰ καὶ ἐκείνης ποιούσης, καὶ οὕτω λήγει ὁ γάμος.

Ἰστέον δέ, ὅτι σήμερον πάντα ταῦτα τὰ ἀρχαῖκα καὶ ἀφελῆ ἔθιμα κατηργήθησαν καὶ οἱ γάμοι τελοῦνται ἑξαπίνης, ἀνευ δηλ. τῶν ἐθιζομένων διατυπώσεων ἐν μιᾷ μόνη νυκτὶ καὶ ἐν στενοτάτῳ κύκλῳ ὡς νῦν λέγομεν σπάνιοι εἰσὶν οἱ τηροῦντες τὰ πάτρια.

δ' Τὰ γενν(η)τούργια.

Ἡ Μαδυτία ἅμα νοήση ἐγγίζοντα τὸν καιρὸν τοῦ τοκετοῦ (να ξελευτερωθῆ), λαμβάνει διὰ πᾶν ἐνδεχόμενον τὰ ἐφόδια τῆς ἐπουρανίου ζωῆς αὐτοπροαιρέτως. Ὅτε δὲ ἄρχονται αἱ τοῦ τοκετοῦ ὠδίνες, προσκαλεῖται ἡ μήτηρ αὐτῆς καὶ ἡ μαῖα ἵνα ὑποβοηθήσωσιν αὐτῇ καὶ ἐμψυχώσωσιν, μετὰ δὲ τὸν τοκετὸν καὶ τὴν πρώτην λοῦσιν τοῦ βρέφους ὁ πατὴρ κρεμᾷ ἐπὶ τοῦ μετώπου τῆς λεχοῦς χρυσοῦν τι νόμισμα ὡς φυλακτὸν καὶ ρίπτει ἐντὸς τῆς

λεκάνης ἐν ἣ λούεται τὸ βρέφος ἀργυροῦν τι νόμισμα δῶρον τῆς μαίας. Τὸ αὐτὸ ποιοῦσι καὶ πάντες οἱ παριστάμενοι, οἵτινες ἐγκαρδίως συγχαίροντες τῇ λεχοῖ πύουσι αὐτὴν χαριέντως, ὅπως μὴ βασκανθῇ. Ἀπαγορεύεται δὲ ἡ εἴσοδος εἰς τὸν κοιτῶνα τῆς τεκούσης εἰς τὰς ἐχούσας τὰ ἔμμηνα αὐτῶν ἢ εἰς τὰς πασχούσας ἐκ χρονίας αἵματος ῥύσεως, ὡς καὶ ἡ ἐξοδος, ἕως ὅτου ἔλθῃ ὁ ἱερεὺς καὶ δώσῃ τὴν εὐχὴν. Εἶτα στρώννυται τράπεζα, καλουμένη «τῆς Παναγίας τὸ τραπέζι», ὅπως γευθῶσιν αἱ ἀγωνισθεῖσαι κατὰ τὸν τοκετὸν καὶ δι' οἴνου δίδονται εὐχαὶ τῇ λεχοῖ καὶ τῷ νεογεννήτῳ. Τὴν τρίτην νύκτα ὁ πατήρ τοῦ νεογεννήτου δίδει συμπόσιον εἰς τὰς νεάνιδας τῆς γειτονίας ὡς καὶ εἰς τὰς συγγενεῖς αὐτοῦ τε καὶ τῆς νεαρᾶς συζύγου του, ἐν ᾧ ὀρχοῦνται ὑπὸ τοὺς ἦχους μουσικῆς πολλάκις ἄχρι πρωίας. Ἀπαγορεύεται δὲ ἡ παρουσία νέων κατὰ τὴν ἑσπερίδα ταύτην, ἣτις καλεῖται κνιάσματα.

Τρεῖς δὲ κατὰ συνέθειαν ἑσπέρας ὁ ἀνὴρ ὀφείλει νὰ μεταβαίῃ οἴκαδε πρὸ τῆς δύσεως τοῦ ἡλίου διὰ νὰ μὴ τσαλαπατηθῶσι καὶ ἡ λεχὼ καὶ τὸ νεογέννητον. Ἐὰν δὲ τύχῃ κωλυθεῖς νὰ ἐπιστρέψῃ μετὰ τὴν τεταγμένην ὥραν τίθεται πρὸ αὐτοῦ πύραυρον πλήρες ἀνημμένων ἀνθράκων, ὅπερ ἐκεῖνος μειδιῶν διασκελίζει, ὅπως φύγῃσι τὰ κακοποιὰ πνεύματα (ἢ Γ(ι)λλοῦ, αἱ Λάμψες) ἅτινα ἠκολούθησαν αὐτόν. Τὴν δὲ πέμπτην ἑσπέραν μετὰ τὴν ὑπὸ τῆς μαίας λούσιν τοῦ βρέφους καὶ ἀμφίεσιν αὐτοῦ διὰ πολυτελῶν ἐνδυμάτων παρακάθηνται ἅπαντες εἰς τράπεζαν πλουσίαν, ὀνομαζομένην «τ' Μοίρας τὸ τραπέζι», διότι πιστεύουσιν ὅτι ἐκείνην τὴν ἑσπέραν θὰ ἔλθῃ ἡ μοῖρα του «νὰ τ' γράψ(η).»

Ἐξευμενίζουσι δὲ αὐτὴν διὰ τῆς πλουσίας τραπέζης.

Τεσσαράκοντα δὲ ἡμέρας μετὰ τὸν τοκετὸν φέρει τὸ βρέφος ἡ μήτηρ εἰς τὸν ναὸν καὶ λαμβάνουσα σαραντισμὸν ἀφιεροῖ τρόπον τινὰ τὸ νεογέννητον εἰς τὴν θεῖαν προστασίαν ἀφήνουσα ἐν τῷ ναῷ καὶ τὸ ἐκκοπὲν μέρος τοῦ ὀμφαλοῦ. Τινὲς δὲ μητέρες μέρος τούτου τοῦ ὀμφαλοῦ ῥίπτουσι καὶ ἐντὸς τῆς σχολῆς, ἵνα τὸ βρέφος ἀγαπᾷ τὰ γράμματα.

Ὀλίγαι δὲ ἡμέραι παρέρχονται μετὰ τὸν τοκετὸν καὶ ὁ μέλλων ἀνάδοχος πέμπει δι' ἰδίας γυναικὸς χρυσοῦν ἢ ἀργυροῦν νόμισμα ἢ σταυρίδιον εἰς τὴν μητέρα τοῦ νεογεννήτου, ἣτις θέτει αὐτὸ ἐπὶ τοῦ μετώπου τοῦ παιδὸς (ψχοῦλ). Αἱ βαπτίσεις γίνονται μὲ πομπὴν συνήθως ἐν τῷ ναῷ, σπανίως ἐν τῇ οἰκίᾳ.

Ἄμα ὁ ἀνάδοχος φέρῃ τὸ βρέφος ἐνώπιον τῆς ὥραιας πύλης, ἵνα μεταδῶ αὐτῷ ὁ ἱερεὺς τῶν ἀχράντων μυστηρίων, εἰς τῶν προσκεκλημένων συνήθως τῷ ἀναδόχῳ, λαμβάνει αὐτόν ἐκ τῆς ὀσφύος καὶ λέγει εἰς αὐτόν «τάξε τάξε καὶ ἔτ' νὰ σ' ἀφήσω». Οὗτος δὲ τάξει ἢ ἐν ἀρνίον ἢ ἐν συμπόσιον καὶ οὕτω ἀπαλλάττεται. Ἡ ἄρσις δὲ αὐτῆ τοῦ ἀναδόχου καλεῖται ἀξιῶνω.

Ἐξερχομένης δὲ τῆς πομπῆς τοῦ ναοῦ οἱ ψάλται ἄδουσι καθ' ὁδὸν ἢ

τὸ «ἄξιόν ἐστιν» ἢ τὸ εἰς τὸ «ὄρος τοῖς μαθηταῖς» ἢ τὸ τροπάριον τῆς Ζ΄. ῥδῆς τοῦ Πάσχα «Πάτερ, λόγε» κτλ. Ἐνταῦθα δὲ ἡ συνοδεία εἰσέλθη εἰς τὴν οἰκίαν, ἡ μήτηρ ποιῶσα τρεῖς γονυκλισίας ἐνώπιον τοῦ ἀναδόχου καὶ ἀσπάζομένη τὴν χεῖρά του λαμβάνει παρ' αὐτοῦ τὸ νεοφώτιστον ἀναρτῶσα τὰς ἀνημμένας λαμπάδας ἐν τῷ εἰκονοστασίῳ. Εἶτα ὁ ἀνάδοχος διανέμει τοῖς παροῦσι ἀργυρᾶ κερμάτια μαρτυριὰ(ι)κα καλούμενα εἰς μαρτύριον τῆς ἐκχριστιανίσεως τοῦ νεογεννήτου.

Ὁ ἀνάδοχος δωρεῖται ὀλόκληρον λευκὴν ἐνδυμασίαν τῷ πνευματικῷ αὐτοῦ τέκνῳ, ὡς καὶ ὕφασμά τι μετὰξινον τῇ μητρὶ αὐτοῦ *κουμπαραῖ(ι)κο* λεγόμενον.

ε' Αἰ κηδεῖαι.

Ἐνταῦθα τις μεταστῆ τῶν τῆδε, ἡ ἀλλάκτρια, συνήθως γραῖα ἢ γέρον, σάβανῳ αὐτὸν καὶ ἡ κεφαλὴ τοῦ ἔτι ψυχορραγοῦντος στρέφεται πρὸς δυσμὰς καὶ ἅμα παραδῶ τὸ πνεῦμα διασταυροῦνται αἱ χεῖρές του ἔτι οὔσαι θερμαὶ καὶ συγκλείονται οἱ ὀφθαλμοὶ του (πιάνονται τὰ μάτια τ'). Εἶτα ἐνδύουσιν αὐτὸν νέαν στολὴν καὶ τὴν ἐπιθανάτιον διδῶσι πτωχοῖς. Τὸ στόμα συγκλείεται διὰ σταυροῦ ἐκ κηροῦ (σταυρὸ σ' τὰ χεῖλια τ'). Θέτουσιν ἐντὸς μεγάλων κηροπηγίων δύο ὑπερμεγέθεις λαμπάδας, μίαν ἄνωθεν τῆς κεφαλῆς τοῦ νεκροῦ καὶ ἄλλην κάτωθεν τῶν ποδῶν, αἵτινες μέχρι τῆς ἐκφορᾶς καίουσι καὶ τοῦ λιβάνου ἢ ὁσμὴ πληροῖ τὸν ἀέρα, ἐνῶ οἱ θρηνοὶ καὶ οἱ κοπετοὶ τῶν οἰκειῶν καὶ φίλων καὶ ἡ πένθιμος κροῦσις τοῦ κώδωνος τῆς ἐκκλησίας ἀγγέλουσι τῇ πόλει τὸν θάνατον Χριστιανοῦ. Πλήθος ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν φερουσῶν ἄνθη καὶ λαμπάδας ἔρχονται πένθιμως ἐνδεδυμένοι εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ νεκροῦ. Εἰσελθόντες δὲ χαιρετίζουσι τοὺς παρισταμένους διὰ τὸ «ζωγὴ σὲ λόγ' σας» καὶ κάθηνται ἐν τῇ αἰθούσῃ ἔνθα κεῖται ὁ νεκρός. Πολλοὶ δὲ μετὰ δακρυῶν λέγουσιν εἰς τὸν νεκρὸν νὰ φέρῃ χαιρετίσματα εἰς τοὺς ἐξ αὐτῶν μεταστάντας καὶ ἐκ μέρους των νὰ φιλήσῃ αὐτοὺς θερμότατα, ὡς ἐνθύμιον δὲ ἀσπάζονται αὐτὸν τὸν ἴδιον. Μακάριον δὲ θεωροῦσι τὸν ἀφ' ἐσπέρας ἀποθανόντα (ἔκαμε παραμονή) ὡς ποιήσαντα παραμονὴν τῆς κηδεῖας. Νύκτωρ δὲ σκεπάζουσι αὐτὸν διὰ καθαρᾶς συνδόνης κατὰ τὸ τοῦ τροπαρίου. «Συνδόνη καθαρᾶ κτλ» καὶ γραῖαι φυλάττουσιν αὐτόν. Ἐὰν δὲ ὁ μεταστὰς ἦ πλούσιος, ὁ ἱερεὺς καλούμενος ἀναγινώσκει ἐπ' αὐτοῦ ἅπαντα τὸν ψαλτῆρα, αἱ δὲ παρακαθήμεναι ἱστοροῦσι τὰ τοῦ βίου αὐτοῦ ἀρχόμενα ἀπὸ τῶν παιδικῶν του χρόνων. Προσέχουσι δὲ ἵνα μὴ διέλθῃ πλησίον τοῦ νεκροῦ κύων ἢ γαλῆ ἢ μῦς, διότι πάντως θὰ «βρικουλιακιάσ(η).»

Τῇ ἐπαύριον οἱ οἰκεῖοι περίλιπτοι ἐτοιμάζουσι τὰ τῆς κηδεῖας, οἱ ξιλουργοὶ κατασκευάζουσι τὸ φέρετρον (κ(ιβούρ(ι), εἰς οὔτινος τὸ σκέπασμα κάμνουσι τρεῖς σταυρούς. Ἐγγισίας τῆς τεταγμένης ὥρας τῆς ἐκφορᾶς ἅπαντες συναθροίζονται ἐν τῇ οἰκίᾳ τοῦ μεταστάντος, τινὲς δὲ ἐπὶ τούτῳ

τεταγμένοι διανέμουσι λαμπάδας εἰς τοὺς προσερχομένους προσδένοντες εἰς τὸν ἀριστερὸν βραχίονα τεμάχιον μέλανος ὑφάσματος, ἢ ἐκφορὰ πομπικῶς τελεῖται προηγουμένων τῶν σημάτων τῆς θρησκείας μεθ' ἱερέων καὶ ψαλτῶν. Μετὰ δὲ τὰς νενομισμένας εὐχὰς τῆς ἐκκλησίας καὶ τὴν ἐκφορὰν τοῦ νεκροῦ εἰς τὸν τάφον, γενομένην ὑπὸ τοὺς σπαρακτικωτέρους θρήνους τῶν οἰκείων, ὁ ἱερεὺς θέτει κεραμίδιον ἐπὶ τοῦ στόματος τοῦ τεθνεώτος καὶ ρίψας κατὰ γῆς ἔλαιον ἐκ τῆς κανδήλας τοῦ ἁγίου καὶ σπάσας οἶνον ποιεῖ πηλόν, δι' οὗ σταυροειδῶς χρίει τὸ μέτωπον τοῦ νεκροῦ ἐπιλέγων συνάμα «γῆ εἶ καὶ εἰς γῆν ἀπελεύσει». Εἶτα διατάττει τοὺς νεκροθάπτας νὰ λύσωσι τοὺς δεδεμένους πόδας καὶ χεῖρας καὶ νὰ ἐκτελέσωσι τὸ ὅλον καθῆκον. Οἱ φίλτεροι ρίπτουσι καὶ αὐτοὶ δρᾶκα χώματος ἀνακράζοντες τὸ «Θεὸς σ(υ)χουρέσ' τογн», ἢ τὸ «αἰωνία ἡ μνήμη του». Ἐκεῖ δὲ ἐν τῷ τάφῳ διανέμεται ἄρτος τυρὸς ἢ ἐλαῖαι καὶ οἶνος εἰς τοὺς παρισταμένους, οἵτινες γεύομενοι συνάμα μακαρίζουσι (σ(υ)χωροῦνα). Ἄλλοτε ἐπαναστρέφοντες εἰς τὸν οἶκον τοῦ μεταστάντος παρακάθηνται εἰς τὸ «ἐπιθανάτιον δεῖπνον» συνφδὰ τῆ τῶν ἀρχαίων συνηθεία. Ἐπειδὴ δὲ πολλάκις συνέβαινον παρεκτροπαί τινες ὁ ἀοίδιμος ἐπίσκοπος Καλλιπόλεως καὶ Μαδύτου κύρ Γρηγόριος Πούμπουρας ὁ Ἄνδριος ἀπηγόρευσε τὰ τοιαῦτα ἐπιθανάτια δεῖπνα, ὁρίσας νὰ διανέμεται μόνον ἐπὶ τοῦ τάφου τυρὸς καὶ ἄρτος.

ζ' Ἐθιμα ἑορτῶν καὶ δεισιδαιμονίες

1) Ἡ τῶν κατοικιδίων ζώων περιποίησης. Τὴν ἐσπέραν τῆς παραμονῆς τῆς ἀρχιεθριδίδος ἢ οἰκοδέσποινα ἀπαραίτητον αὐτῆς καθῆκον ἡγεῖται, ἵνα ἰδίᾳ χειρὶ παραβάλλῃ ἄφθονον τροφήν εἰς τε τὰς ὄρνιθας καὶ πάντα τὰ κατοικίδια ζῶα διότι πιστεύει ὅτι ὁ Ἅγιος Βασίλειος τὸ μεσονύκτιον ὄτ' ἐπισκεφθήσεται τὴν οἰκίαν ἵνα φέρῃ τὸ *καλὸ ποδαρ(ι)κό*, θὰ ἐρωτήσῃ αὐτὰ ἂν τυγχάνωσι περιποιήσεως παρὰ τῶν κυρίων αὐτῶν, καὶ ἂν μὲν ἐκεῖνα καταφήσωσιν, ἢ εὐλογία τῆ οἰκογενείᾳ ἀπονέμεται καὶ οὕτω αὕτη ἐπὶ ἕν ἔτος, διέρχεται ἐν σχετικῇ εὐμαρείᾳ καὶ ἀμεταπτῶτῳ ὑγείᾳ, ἂν δὲ ἀποφήσωσιν ἅπαν τοῦναντίον συμβαίνει, διὸ θρησκευτικῶς τηρεῖται τὸ ἔθιμον τοῦτο.

2) Τὰ κοράσια (μεταξοσκώληκες). Τὴν πρωΐαν τῆς ἀρχιεθριδίδος ἅμα τῆ ἀνατολῇ τοῦ ἡλίου ἢ ἐν ἐλλείψει τούτου ἅμα τῆ ἐκ τῆς κλίνης της ἐγέρσει ἢ οἰκοδέσποινα ἀνοίγουσα παράθυρον τῆς οἰκίας σκοπεῖ τὸν οὐρανὸν καί, ἂν μὲν οὗτος καλύπτεται ὑπὸ νεφῶν, ἢ ἐσοδεία τῆς μετέξης ἔσται ἄφθονος κατ' ἐκεῖνο τὸ ἔτος, ἂν δὲ ἢ αἴθριος, τοῦναντίον λαμβάνει δὲ ἐντὸς μικροῦ δέματος ἐν τῷ κόλπῳ της ἐκεῖνην τὴν ἡμέραν τὸν μεταξόσπορον ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ ἵνα οὗτος λειτουργηθῇ.

3) Τὰ γλυκίσματα. Τὴν παραμονὴν τῆς ἀρχιεθριδίδος παρ' ἐκάστης οἰκογενείας ἀναλόγως τῶν πόρων αὐτῆς κατασκευάζονται διάφορα πλακούντια γλυκίσματα, ἅπερ διανέμονται τοῖς φίλοις, συγγενέσι καὶ πᾶσι ἐν γένει τοῖς

ἐπισκεπτομένοις τὴν οἰκογένειαν κατὰ τὴν ἀρχιετηρίδα. Ἐπίσης κατασκευάζονται καὶ οἱ βασ(ι)λόπητες. Ἀποσπερνῆ ἢ κοπτομένη ἀφ' ἐσπίρας, καὶ ἡ πουρνιάτ(ι) κ', ἢ κοπτομένη τὴν πρωΐαν. Ἀμφότεραι δὲ τιθέμεναι ἐπὶ τραπέζων τίθενται ἐνώπιον τῶν εἰκόνων ἐν τῷ εἰκονοστασίῳ. Ἐπὶ δὲ τῶν τραπέζων τίθενται διάφορα γλυκίσματα, ἐλαίας θαλλός, σημεῖον ὑγείας καὶ ἀκμῆς, ὄρμος χρυσῶν νομισμάτων, ἀδάμαντες κτλ. σύμβολον εὐμαρείας πιστεύουσι δ' ὅτι ὁ Μέγας τῆς Καισαρείας ἐπίσκοπος ἐπισκεπτόμενος τὴν οἰκίαν θὰ καταδεχθῆ νὰ γευθῆ ἐξ αὐτῶν καὶ οὕτω εὐρίσκων τὰ πάντα ἐν ἀφθονίᾳ αὐτὸ ὁ κατοικτεῖρας τοὺς χριστιανοὺς τῆς ἐπαρχίας του ἐπὶ λιμῶ ἀπονεύμῃ τὴν εὐλογίαν του.

4) Ἡ βρύσις. Ὅταν οἱ παῖδες μεταβαίνουνσι τὴν πρωΐαν εἰς τὴν λειτουργίαν παραγγέλλονται παρὰ τῶν γονέων αὐτῶν, ἵνα, ἐὰν καθ' ὁδὸν συναντήσωσι βρύσιν, ἀνοιξῶσι τὸν κρουνὸν αὐτῆς καὶ εἰπόντες «κατὰ πῶς τρέχ' ἢ τσεσιμὲς ἔτσ' νὰ τρέχ' καὶ τὸ κισμέτ' μ'» ἀφίνωσιν αὐτὸν νὰ ῥέῃ καὶ φεύγωσιν χωρὶς νὰ στραφῶσιν εἰς τὰ ὀπίσω.

5) Ἡ ἄμμος καὶ τὸ ρόδιον. Ἐκαστος οἰκογενειάρχης ἐξεληθὼν τῆς ἐκκλησίας μεταβαίνει κατ' εὐθεΐαν εἰς τὴν παραλίαν καὶ λαβὼν δροῦκα λεπτῆς ἄμμου ἐπιστρέφει εἰς τὴν οἰκίαν του καὶ εἰσελθὼν διασκορπίζει τὴν ἄμμον εἰς τὰ διάφορα διαμερίσματα τῆς οἰκίας ἐπιλέγων ὡσανεὶ πρὸς ἑαυτὸν ἀποτεινόμενος. «Γειὰ χαρά! Ἅγιος Βασιλ(ι)ς». Εἶτα ἐντὸς τῆς μεγάλης αἰθούσης θραύων ρόδιον, ὅπερ εἶχεν ἐν τῷ κόλπῳ αὐτοῦ ὡς σημεῖον ἀφθονίας εἰσέρχεται εἰς τὸ εἰκονοστάσιον καὶ προσευχόμενος εἶτα καλημερίζει τοὺς ἐν τῇ οἰκίᾳ καὶ εὐχεται αὐτοὺς πάντα τὰ ἐφετά. Οὗτοι δὲ ἀσπάζονται τὴν χεῖρα αὐτοῦ καὶ λαμβάνουσι παρ' αὐτοῦ χρηματικόν τι δῶρον. Οὐδενὶ δ' ἐπιτρέπεται ἢ εἰς τὴν οἰκίαν εἴσοδος πρὶν ὁ οἰκοδεσπότης πράξῃ τὸ ὡς ἄνω εἴρηται *ποδαρ(ι)κό*). Ἀλληλοασπάζονται δὲ καὶ πάντα τὰ μέλη τῆς οἰκογενείας εὐχόμενοι πᾶν καταθύμιον καὶ δίδοντες καὶ λαμβάνοντες δῶρα.

6) Ἡ τράπεζα. Τούτων γενομένων, ἀμέσως παρατίθεται τράπεζα πλήρης γλυκισμάτων καὶ ποτῶν ὡς καὶ ὑδροπέπων. Ὁ δὲ οἰκοδεσπότης ἢ ὁ προεξάρχων τῆς οἰκογενείας ποιήσας τρεῖς τὸ σημεῖον τοῦ σταυροῦ, λαμβάνει μίχαιραν καὶ κόπτων τὴν πουρνιάτ(ι)κη(ν) βασ(ι)λόπητα διανέμει τοῖς παρακαθημένοις τὰ τεμάχια αὐτῆς κατὰ τὴν ἐξῆς τάξιν. Πρῶτον τεμάχιον (γωνίδ'), εἶναι τὸ τοῦ Ὀὐρανοφάντορος, τὸ δεύτερον τῶν κτημάτων καὶ τῆς οἰκίας, τὸ τρίτον τῶν κεκοιμημένων ψυχῶν (ψ(υ)χῶ), τὸ τέταρτον τοῦ οἰκοδεσπότου, τὸ πέμπτον τοῦ ξενιζομένου, ἂν τύχῃ τοιοῦτος, τῆς οἰκοδεσποίνης τὸ ἕκτον καὶ οὕτω κ.θ.ξ. ἐκάστου τῶν μελῶν τῆς οἰκογενείας ἀναλόγως τῆς ἡλικίας αὐτῶν. Ἐντὸς δὲ τῶν τεμαχίων ζητεῖται (ἢ παρᾶς) νόμισμα συνήθως, ὑπέρπυρον (Κωσταντινᾶτο) Βυζαντινὸν ἐπιμελῶς φυλαττόμενον καὶ ἐν μεγίστῃ μόνον στενοχωρίᾳ τῆς οἰκογενείας ἐνεχυριαζόμενον. Εἰς οὗτινος δὲ τὸ τεμάχιον εὐρεθῆ, θεωρεῖται δι' αὐτὸν ὡς ἄριστος οἰωνός, κατὰ τὸ ἔτος ἐκεῖνο π. χ. ἢ λυγερῇ

θά ἀπολαύση τὸν ἐκλεκτὸν τῆς καρδίας της, τοῦ γεωργοῦ οἱ ἀγροὶ θὰ εὐτυχήσωσι καὶ οὕτω κ.θ.ξ., ἐκάστου κατὰ τὸ συμφέρον αὐτοῦ ἐξηγοῦντος τὸν οἰωνόν. Μεθ' ὃ ἐπιδίδονται εἰς ἐπισκέψεις ἀντιδεχομένων τῶν μενόντων μελῶν τῆς οἰκογενείας τοιαύτας. Διὰ τοὺς ἐπισκέπτας δὲ ὑπάρχει τράπεζα πλήρης ἔδεσμάτων καὶ γλυκισμάτων, αἱ δὲ εἰς τὸν υἱὸν τῆς Σεμέλης σπονδαὶ εἰσὶν ἄφθονοι, τὸ δὲ ἔσπερας τῆς ἡμέρας ἐκείνης δύσκολον εἶναι εἰς τὸν ξένον ν' ἀπαντήσῃ νήφοντας.

7) **Τὰ κάλαντα.** Ὅμας παιδίων φερόντων ἐν χερσὶ καλάθους μεταβαίνουνσι εἰς τὰς οἰκίας τῆς ἐνορίας ἄδοντες τὸ «τραγοῦδ(ι) τ' ἁγίου Βασ(ι)λείου» καὶ λαμβάνοντες ξηροὺς καρπούς, γλυκίσματα, καὶ μικρὰ κερμάτια, ἄφ' οὗ πρῶτον καλῶς ἐγκωμιάσωσι τὰ κάλλη τῆς λυγερῆς.

8) **Οἱ Καλικάντζαροι.** Τὴν ἔσπεραν τῆς πρὸ τῆς παραμονῆς τῶν Θεοφανείων ἡμέρας τὰ τερατόμορφα καὶ παιδοκτόνα ταῦτα μορμολύκεια συναισθανόμενα τὴν ἐν Ἰορδάνῃ παρουσίαν τοῦ Θεανθρώπου, ἐν ᾧ τὰς κάρας τῶν ἀνθρώπων συνέθλασε, λέγουσι πρὸς ἄλληλα τὰ ἐξῆς ἐν εἴδει ἐπωδοῦ: «φεύγετε νὰ φεύγωμε κ' ἔφτασ' ἢ τερλοπαπᾶς μὲ τῆ(ν) πατερίτσα του καὶ μὲ τὰ βριτούρα του,» διότι παραδίδεται ὅτι ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς εἶπε νηπιᾶζων περὶ τοῦ δωδεκαήμερου καθ' ὃ ὑπάρχει ἡ παρουσία τῶν ἐνοχλητικῶν τούτων καλ(ι)καντζάρων «δώδεκα μῆνες πῶς φυλάγω γώ, δώδεκα μέρες φ(υ)λαχθῆτε σεῖς», δι' ὃ λίαν τολμηροὶ θεωροῦνται οἱ κωμασταὶ τῶν νυκτῶν, οἱ ὄδοιπόροι κτλ.

Τὰ δὲ ὄχληρὰ ταῦτα ὄντα, ἅμα φωτ(ι)στοῦνα τὰ νερὰ, φεύγουσι δραμαῖα μὴ ἀνεχόμενα τὴν παρουσίαν τοῦ σταυροῦ καὶ μεταβαίνουνσι εἰς τὰ ὄρη, στὰ β(ου)νά, ἢ εἰς τ' ἄκαρπα τὰ δέντρα, ὅπως τὸ ἐπόμενον δωδεκαήμερον ἀκμαῖα ἐπιληφθῶσι τοῦ καταχθονίου αὐτῶν ἔργου καὶ σύρωσι τοὺς ἀνθρώπους εἰς τὴν ἁμαρτίαν ἢ σωματικῶς βλάβῃσι τοὺς ἄφρονας ἀτρομήτους.

9) **Ἡ στάκτη.** Μετὰ τὴν τοῦ μικροῦ ἁγιασμοῦ ἀπόλυσιν, ἡ οἰκοδέσποινα ἢ ἡ ὑπηρέτρια, κατ' ἐντολὴν ἐκείνης, πέριξ τῶν θεμελίων τῆς οἰκίας ὀίπτει στάκτην ἐπιμελῶς τηρηθεῖσαν ἐν τῇ ἐστία καθ' ἅπαν τὸ δωδεκαήμερον. Πιστεύουσι δὲ ὅτι διὰ τούτου κατὰ τὸ ἔαρ καὶ τὸ θέρος οὐδαμῶς θὰ ἐνοχλῶνται ἀπὸ τὰ ζώφια τῆς νυκτός, διότι ἡ ἱερὰ ἐκείνη σποδὸς κατέστη ἐντομοκτόνος κατὰ τὸ διάστημα τοῦ δωδεκαήμερου.

10) **Ὁ Σταυρός.** Ἐξ ἐκκλησιαί ὑπάρχουσιν ἐν Μαδύτῳ. Ἐκάστη τούτων ἀνὰ ἐν ἔτος ἐναλλάξ ποιεῖται τὴν κατάδυσιν τοῦ σταυροῦ ἐν τῇ θαλάσῃ. πρέπει δὲ ἐν ἐκείνῃ τῇ ἐκκλησίᾳ, ἧς ἐστὶν ἡ σειρὰ, ἡ ἀκολουθία τῶν Θεοφανείων νὰ ψαλῆ ἀργῶς, ἵνα οἱ ἱερεῖς τῶν ἄλλων ἐνοριῶν φέροντες τὰς χρυσοῦφάντους αὐτῶν στολὰς συνοδεύσωσι μετὰ φανῶν, λαμπάδων καὶ ἄλλων ἐκκλησιαστικῶν σημάτων, ψαλμῶδιῶν κτλ., τοὺς ἱερεῖς τῆς ἐνορίας μετὰ πλήθους λαοῦ ἐν πομπῇ εἰς τὴν πλατεῖαν τῆς παρα-

λίας, καὶ κεῖ τελέσωσιν ἐν τῇ βρῦσει τὸν ἁγιασμόν εἰς φωτισμὸν τῆς κτίσεως καὶ εἰθ' οὕτω μεταβάντες εἰς τὴν ἀποβάθραν ποιήσωσι τὴν τοῦ σταυροῦ κατάδυσιν ἐν τῇ θαλάττῃ. Ἰστέον δὲ ὅτι πληθὺς ἡμιγύμων τὸ πλεῖστον ναυτῶν πίπτουσιν εἰς τὴν θάλασσαν, ἵνα εὔρωσι τὸν σταυρόν. Ὁ δὲ κατορθώσας ἵνα λάβῃ τοῦτον ἀνευφημεῖται καὶ πάσης περιποιήσεως τυγχάνει παρὰ τῶν συνεταίρων αὐτοῦ. Περιφέρεται δὲ μετὰ ταῦτα ἐπ' ἀργυροῦ δίσκου ὁ σταυρὸς εἰς ἀσπασμὸν καὶ ἀργυρολογίαν. Τὸ δὲ συναγόμενον ἀργύριον διανέμεται εἰς δύο ἴσας μερίδας, ὧν μίαν λαμβάνει ὁ εὐρὼν καὶ τὴν ἄλλην τὸ ταμεῖον τῶν σχολῶν.

11) Ἡ πρώτη Φεβρουαρίου. Τὴν ἡμέραν ταύτην τελεῖται ἁγιασμός καὶ ἀναγινώσκειται εὐχή τις τοῦ εὐχολογίου ἀποδιδομένη εἰς τὸν μάρτυρα Τρύφωνα, ἐπὶ Διοκλητιανοῦ μὲν μαρτυρήσαντα καὶ ἐκ Λαμψάκου καταγόμενον, φύλακα δὲ τῶν ἀμπέλων καὶ προστάτην τῶν ἀγρῶν ὄντα (Πρίαιπος), ἧς ἡ ἀρχὴ ἐστίν: «Ὦντος μου ἐν Λαμψάκῳ καὶ τὰς χῆνας βόσκοντος» καὶ ἐν ἧ πάντα τὰ βλαβερὰ ζῴφια ἐπιτιμῶνται (γλωσοδένουσαι). Ἐκάστη δὲ οἰκογένεια φέρει ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ σκευὸς τε δι' οὗ ἀπαντλεῖ τὸν ἁγιασμόν, ὃν φέρει ἀμέσως καὶ χύνει εἰς τε τὰς ἀμπέλους καὶ τοὺς ἀγρούς.

Σημειωτέον δέ, ὅτι κατὰ ταύτην τὴν ἡμέραν οἱ κηπουροὶ τελοῦσιν ἀροτοκλασίαν μετὰ κολλύβων (ἀδρεΐφωτο), ἐν ᾧ οἱ γεωργοὶ τελοῦσιν τοιαύτην τῇ 18ῃ 10/βρίου τοῦ Ἁγίου Μοδέστου Πατριάρχου τῶν Ἱεροσολύμων. Περὶ δὲ τῶν τριῶν πρώτων ἡμερῶν τοῦ Φεβρουαρίου λέγουσι τὰ ἐξῆς: «Τρύφωνας ἐμαρτύρησε τὴν πρωτοφλεβαρίτσα τ(α)ς δυὸ ἢ Θεουτόκου, τ(ὰ) 3 τρεῖς ἅγιος Συμνιὸς (Συμεῶν),» οὕτινος τὴν ἡμέραν μετὰ μεγίστης εὐλαβείας φυλάττουσιν αἱ ἐγκυμονοῦσαι ποιοῦσαι λειτουργίαν καὶ ἀπὸ πάσης ἔστω καὶ τῆς ἐλαχίστης ἐργασίας ἀπεχόμεναι, ἵνα μὴ παροργίσωσι τὸν ἅγιον καὶ κάμη σημειωμένα τὰ παιδιὰ των (ἐξαμβλώσει). Περὶ δὲ τοῦ Φεβρουαρίου λέγουσι τὰς ἐξῆς γνωμολογίας:

Φλεβάρης Φλεβαρίζ'
καὶ καλοκαιριᾶς μυρίζ',
μὰ σά(ν) τὰ γαδουρίσ',
ὡς τὸ γόνα τὸ καθίζ(ει) (τὸ χιόνι),
Φλεβάρ(η)ς, φλέβες ἀνοίγ'
καὶ φλέβες σφαλεῖ.

Καλεῖται δὲ ὁ Φεβρουάριος Κουτσοφλέβαρος, διότι ἐδάνεισε εἰς τὸν Μάρτιον δύο ἡμέρας καθ' ἃς ἐκεῖνος ποιήσας δοιμὸν ψῦχος ἐπάγωσε τῆς ἀτρομῆτου καὶ ἀσυνέτου γραδὸς τὰς αἴγας. Κατὰ δὲ τὴν τελευταίαν ἡμέραν τοῦ μηνὸς τούτου τελεῖται τὸ ἔθιμον, καθ' ὃ καλουμένου τινὸς ὄνο-

μαστὶ καὶ ἀποκρινομένου εἰς τὴν κλήσιν ἀκούεται μέγας πάταγος συντριβομένου ἀγγείου ὀπισθέν του μὲ τὴν ἐξῆς ἀστείαν ἐπωδὸν «πάρτ' τ(ου)ς ψύλλ' μας καὶ τ(ου)ς κοργοὶ μας».

12) **Αἱ ἀπόκρεως.** Τὴν πρὸ τῆς ἀπόκρεω Πέμπτην, καλουμένην συνήθως *τοικροπέφτην*, ἐκάστη οἰκογένεια πρέπει νὰ σφάξῃ πτηνὸν τι κατοικίδιον τὸ ὁποῖον νὰ τοικνώσῃ. Τὸ δὲ Σάββατον τελουμένου μνημοσύνου τῶν κεκοιμημένων ἐκάστη οἰκογένεια διανέμει κουλούρια εἰς ἀνάπαυσιν τῆς ψυχῆς τῶν μεταστάντων μελῶν αὐτῆς, ἀφ' οὗ διὰ τῶν ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ προσκομισθέντων κολλύβων στείλῃ χαρίσματα εἰς τὰ προαναπαυσάμενα προσφιλῆ αὐτῆς πρόσωπα. Τὸ δὲ ἑσπέρας τοῦ Σαββάτου δύο, τρεῖς ἢ καὶ περισσότεραι οἰκογένειαι συνερχόμεναι ἐπὶ τὸ αὐτὸ μὲ τὰ φαγιά τ(ου)ς, δι' ἑράνου συνευωχοῦνται καὶ συνευθυμοῦσι (ἀποκρεῖ(οῦ)νε) ὀλονύκτιοι διασκεδάσιν τελοῦντες καὶ διάφορα οἰκογενειακὰ παιγνίδια ἐκτελοῦντες (ἀποκριγιάτικα) καὶ ὀρχούμενοι τὸν συρτὸν ὑπὸ τὰ κοτσάκια (ἐγκωμιαστικὰ τραγούδια) καλλιφώνου νεάνιδος. Τὴν δὲ ἑσπέραν τῆς τυρινῆς, ἐπειδὴ τῇ ἐπαύριον ἄρξεται τὸ τῆς τεσσαρακονθήμερου νηστείας μέγα πέλαγος, ἢ εἰδυμία διατελεῖ εἰς τὸ ζενίθ αὐτῆς καὶ ἕκαστος πειράται, ὅσον τὸ δυνατόν, ἐν ὀμίλῳ εὐθύμων φίλων διέλθῃ τὴν ἑσπέραν αὐτοῦ, ἥτις διέρχεται ἀπαραλλάκτως ὅπως καὶ ἡ τῆς ἀπόκρεω, διαποικιλλομένη μόνον διὰ τοῦ κ(ου)λήκ(ι), ἥτοι χαλβᾶ ἐκ σησάμου πεπλατυσμένου ζυγίζοντος ἕως μίαν ὀκτῶν καὶ ὄντος ὀδοντωτοῦ. Τὸ κ(ου)λήκ(ι), ἢ χαλβαδόπηττα αὕτη, μετὰ τὸ μεσονύκτιον ἀναρτᾶται ἐκ τῆς ὀροφῆς τοῦ τῆς εὐτυχίας δωματίου καὶ διὰ τινος ὠθήσεως, παρὰ τοῦ ἰσχυροτέρου μεταξὺ τῶν δαιτυμόνων, στρέφεται περὶ τὸ σχοινίον τῆς ἐξαρτήσεως, ὡς περὶ ἄξονα, μετὰ πολλοῦ τοῦ δοίζου. Οἱ δὲ παριστάμενοι διὰ πλατέων φαρύγγων καὶ ὀξειῶν ὀδοντοσειρῶν πειρῶνται, ἵνα δαγκάσωσι τοῦτο, ἀλλ' αὐτὸς διερχόμενος πλήττει τοὺς τολμηροὺς κατὰ τὰ χεῖλη καὶ οὕτω ἄσβεστος γέλως ἐνὸρρνυται μετὰ τῶν συνδαιτυμόνων. Εἶτα τρώγουσιν ὧὰ βραστὰ δι' ὧν βουλώνουσι τὸ στόμα, δι' ἅπαντα τὰ ἀπηγορευμένα φαγητά κατὰ τὴν τεσσαρακονθήμερον νηστείαν (θὰ ξεβουλωθῇ δὲ τὸ στόμα τὸ Πάσχα μὲ τὸ κόκκινο τ' ἄβγό). Κατὰ τὴν νύκτα ταύτην οἱ δεισιδαιμονέστεροι παρατηροῦσι τὴν σκιὰν τῶν ἀνθρώπων καὶ, ἂν μὲν ἴδωσί τινος σκιὰν ἀκέφαλον, ἀφεύκτως ὁ ἄνθρωπος ἐκεῖνος θ' ἀποθάνῃ τὸ ἔτος ἐκεῖνο καὶ δὲν θὰ εἶνε ὑγιής, ἵνα καὶ ἐς νέωτα μετὰ τῆς αὐτῆς συντροφίας συνδιασκεδάσῃ κατὰ τὰς ἀπόκρεω.

13) **Ἡ πάλῃ.** Κατὰ τὰς δύο Κυριακὰς τῶν ἀπόκρεω συνέρχονται ἅπαντες οἱ Μαδύτιοι εἰς θέσιν τινὰ Πόρον καλουμένην κειμένην ἐκτὸς τῆς πόλεως καὶ κυκλουμένην ἀμφιθεατρικῶς ὑπὸ τοῦ λόφου τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου καὶ ἄλλων δύο λοφίσκων, οὗσα προφανῶς τὸ ἀρχαῖον Θέατρον τῆς πόλεως ἢ τὸ Γυμναστήριον. Τὸ πλῆθος διαμένει ἐν ἀγωνιώδει σιγῇ μόλις

δυνάμενον νὰ κρατηθῆ ἔκ τῆς συγκινήσεως, μετὰ φρικώδους ἀγωνίας ἀνσμένον τὴν τοῦ ἀγῶνος ἔκβασιν, ὅτε αἶροντος δάκτυλον τοῦ ἑτέρου τῶν παλαιστῶν, ζητεῖ, κραυγάζει φρενιτιωδῶς. Ἀμφότεροι εἶτα οἱ ἀγωνισθέντες περιφέρονται γυμνοί, ὡς ἐπάλαισαν, τὰς τάξεις τῶν θεατῶν παρ' ὧν ἀνταμείβονται κατὰ βούλησιν. Κατὰ τοὺς ἀρχαίους χρόνους εἰς τὸν ἀγῶνα τοῦτον μόνον Μαδύτιοι ἐλάμβανον μέρος, ἤδη δὲ λαμβάνουσι μέρος καὶ Ὀθωμανοὶ γεγυμνασμένοι παλαισταὶ ἔκ τῶν πέριξ χωρίων, ὡς καὶ στρατιῶται ἔκ τῶν φρουρίων τοῦ Ἑλλησπόντου.

14) Ἡ πρώτη ἑβδομὰς τῆς Τεσσαρακοστῆς. Οἱ δαιτυμόνες τῶν ἀπόκρεων πολλὰ εὐξάμενοι ἀλλήλους περὶ ὑγιοῦς διαβάσεως τοῦ μεγάλου τῆς νηστείας πελάγους καὶ αἰσίας ἀφίξεως εἰς τὴν ἀγίαν ἑβδομάδα τῶν ἀγίων παθῶν ἀποχωρίζονται περὶ τὸ λυκαυγὲς τῆς καθαρᾶς Δευτέρας ἐπιλέγοντες. «Ἀφήνου σῦκο καὶ σταφίδα νᾶρτω ἑναῦρω σημαντρίδα», ὅπερ λέγει ἡ χελιδὼν ἀποχωροῦσα τῶν ἡμετέρων κλημάτων, αἰνιτιόμενοι ὅτι τὰ ἀποδημητικὰ ταῦτα ἀναχωροῦντα τὸν 7/βριον, ὅτε ἐνακμάζει ἡ σνκῆ καὶ ἡ ἄμπελος, ἐπανέρχονται τὴν μεγάλην Τεσσαρακοστήν, ὅτε συχνὰ καλεῖ ὁ κώδων τῆς Ἐκκλησίας τοὺς πιστοὺς εἰς ἐξύσκησιν θρησκευτικῶν καθηκόντων. Κατὰ τὴν πρώτην καὶ δευτέραν τῆς τεσσαρακοστῆς ἡμέραν οἱ πάντες μένουσι ἄσιτοι, ἕως ὅτου ἀπολύσῃ τὸ ἀπόδειπνον καὶ λαβόντες παρὰ τοῦ ἱερέως ἀντίδωρον ἔλθωσι εἰς τὰ ἴδια καὶ γευθῶσι λιτότατα (νερόβραστα). Οἱ δὲ δεισιδαιμονέστεροι οὔτε ἄρτον ἄπτονται οὔτε ὕδωρ πίνουσι καθ' ὅλην τὴν Δευτέραν καὶ τὴν Τρίτην (ν(η)στεύ(ου)να τρίμερο). Τὴν δὲ Τετάρτην πρωτὶ μετὰ τὴν τῆς προηγιασμένης λειτουργίας ἀπόλυσιν μεταλαμβάνοντες ἀγιασμοῦ τῶν Θεοφανείων τρώγουσιν ὀλίγον καὶ λιτῶς. Τὸ δὲ Σάββατον τὸ πρωτὶ τρώγουσιν τὰ ὀρεκτικώτατα θαλασσινά, καταλύοντες οἶνον καὶ ἔλαιον. Αἱ δὲ μητέρες, ἵνα παρακινήσωσι τοὺς μικροὺς λαιμάργους ὅπως ἀσιτήσωσιν ἄχρι τῆς τοῦ ἀποδείπνου ἀπολύσεως, τὴν δευτέραν καὶ τὴν τρίτην ὑπόσχονται αὐτοῖς, ὅτι ἢ χρυσοῦν ὀδόντα θὰ κάμωσιν ἢ ἅμα ὑπάγωσιν εἰς τὴν ἐκκλησίαν, θὰ εὕρωσι τὴν περδιοκωφτιά.

Τὴν Κυριακὴν τῆς Ὀρθοδοξίας μετὰ τὴν τῆς θείας μυσταγωγίας ἀπόλυσιν ἐτελεῖτο εἰς παρελθούσας ἐποχάς, καθ' ἃ λέγουσιν οἱ ἐσχατόγηροι, ἢ τοῦ τριφδίου ἀκολουθία τῶν ἀναθεματισμῶν τῶν αἰρετικῶν. Τὴν ἐνάτην Μαρτίου, ἡμέραν τῆς μνήμης τῶν ἐν Σεβαστείᾳ τῇ Λίμνῃ ἐπὶ Δικινίου μαρτυρησάντων 40 μαρτύρων, κατασκευάζουσι τηγανίτας (σαλαγίτας), οὓς κατὰ κόρον τρώγοντες ἐπιλέγουσι ὅτι οἱ ἐορταζόμενοι ἅγιοι παρήγγειλαν τοῖς πιστοῖς τὸ ἐξῆς: «σαράδα φᾶς, σαράδα πιῆς, σαράδα δῶς γιὰ τὴ(ν) ψυχὴ(σ')».

15) Τὰ φᾶ. Κατὰ τὴν ἐορτὴν τοῦ Λαζάρου οὔτε ἄσμα ψάλλεται

οὔτε ἄλλο τι τελεῖται ἐκτὸς μόνον πλακουντίων τινων σταφιδοπήκτων, ἅτινα ψηνόμενα ἐν κλιβάνῳ Λαζάρ' ἀποκαλοῦνται.

16) **Ἑορτὴ Βαΐων.** Τὴν Κυριακὴν τῶν Βαΐων οἱ παῖδες στρεφόμενοι κυκλικῶς ἄδουσι τὸ ἔξῃς: «μύλου μύλου τὸ βαγιός, πότι ν' ἄρτ' ἢ Λαβριά μι τὰ κόκκινα τ' αὐγά! καὶ μι τοῦ παχὺ τ' ἄρνι». Ἐξερχόμενοι δὲ τῆς ἐκκλησίας πλήττουσι ἐλαφρῶς ἀλλήλοις διὰ τῶν κλάδων τῶν μύρων ἐπιλέγοντες καὶ τ' χρόν' νὰ μὴ σὶ πῖαν' ἢ μυϊγιά».

17) **Οἱ κληματαίδες καὶ οἱ κ(ου)βέλες.** Κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς τεσσαρακοστῆς οἱ ἀρειμανιώτεροι ἐκάστης ἐνορίας, ἐπὰν τύχωσιν καθ' ὁδὸν ἄμαξαν φορτηγὸν ἀπεξευγμένους ἔχουσιν τοὺς βόας αὐτοὶ ὑποδύτως ἀκολουθούμενοι καὶ παρ' ἄλλων καὶ πληθύος παιδῶν τῆς ἐνορίας, ἀπέρχονται εἰς τὰς ἀμπέλους καὶ φορτώνοντες αὐτὴν διὰ κληματίδων καὶ κορμῶν δένδρων ἐκκοπέντων κατὰ τὸν χειμῶνα, μεταφέρουσι ταῦτα ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ καὶ ἐναποθέτουσι εἰς ἀσφαλὲς μέρος, διότι ἄλλης ἐνορίας ὁμᾶς ἔρχεται καὶ τὰ κλέπτει κρυφίως, καὶ τότε οἷα κατασχύνῃ εἰς τοὺς μετακομίσαντας ταῦτα. Τὸ πρῶτον περιφρονοῦνται ὡς ἀνίκανοι καὶ ἄνανδροι, ὄνειδίζονται, καιροφυλακτοῦσιν ὅμως καὶ ἐκεῖνοι εἰσερχόμενοι ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ ἐκεῖνη κλέπτουσιν ἢ τὴν εἰκόνα τῆς Ἀναστάσεως ἢ ἄλλο τι σκεῦος χρήσιμον κατὰ τὴν ἡμέραν τοῦ Πάσχα καὶ ἐντεῦθεν συνάπτονται διαπληκτισμοὶ μεταξὺ τῶν δύο ἐνοριῶν, οἵτινες τὴν δευτέραν τοῦ Πάσχα παύουσι.

Σημειωτέον δὲ ὅτι αἱ κληματαίδες καὶ οἱ κορμοὶ τῶν δένδρων θὰ χρησιμεύσωσι κατὰ τὰς ἐορτὰς τοῦ Πάσχα, ὅπως ἀνάψωσι τὸν ἀρ(ι)-φανόν.

18) **Τὸ Ρουμάν'** Τὴν μεγάλην δευτέραν περιφέρεται εἰς τὰς οἰκίας τὸ ρουμάν(ι).

19) **Νιπτῆρ.** Τὴν μεγάλην Τετάρτην τὸ ἑσπέρας τελεῖται ἡ ἀκολουθία τοῦ νιπτῆρος. Ἄλλοτε καθὼς οἱ γεροντότεροι διηγοῦντο, ἐτελεῖτο καὶ ἡ νύψις τῶν ποδῶν τῶν ἱερέων ὑπὸ τοῦ ἀρχιερέως, καὶ ὁ νιπτῆρ οὗτος ἐθεωρεῖτο ἐξόχως ἰδιάζουσα τελετὴ, μία τῶν καθ' ἅπαν τὸ ἔτος ἐπισημοτέρων καὶ πανηγυρικωτέρων. Τὸ λαμπρὸν τοῦτο ἔθιμον, ἐν τῶν ὠραιότερων ἀληθῶς ἐθίμων, τῶν δυστυχῶς ὀσημέραι ἐκλιπόντων καὶ ἀντικαθισταμένων ὑπ' ἄλλων ὀθνείων καὶ ξενοπρεπῶν, ἀπειλούντων καθ' ὅλοκληρίαν νὰ κατακλύσωσι τὸν ἐθνικὸν ἡμῶν βίον, ἤδη ἐξέλιπε καὶ μόνον ἐν Ἱεροσολύμοις τελεῖται. Ὅσακις παρέστην εἰς τελετὴν τοιούτων ἐθίμων, ὁμολογῶ ὅτι ἄφατον ἡσθάνθη ἐνθουσιασμὸν καὶ ὑπερηφάνειαν βλέπων τηρούμενα παρὰ τῷ Ἑλληνικῷ λαῷ λείψανα τῆς ἀρχαίας λατρείας. Μετεβλήθησαν αἱ περιστάσεις, αἱ ἀρχαῖαι θεότητες ὑπεχώρησαν εἰς τὴν θρησκείαν τοῦ νεωτέρου πολιτισμοῦ, αἱ ἐποχαὶ παρῆλθον, ἀλλὰ τὸ πνεῦμα, αἱ ἔξεις, τὰ ἦθη διὰ τῶν αἰώνων καὶ τῶν ποικίλων ἱστορικῶν

καὶ κοινωνικῶν μεταβολῶν καὶ περιπετειῶν τοῦ ἱστορικωτέρου τῶν λαῶν, τηροῦνται περίπου τὰ αὐτὰ ὑποστάντα βεβαίως τὴν φυσικὴν τοῦ χρόνου ἐπίδρασιν καὶ τοῦ χριστιανικοῦ δόγματος τὴν ἐπιβλητικότητα, ἀλλ' ἀείποτε φέροντα ἀνεξίτηλόν πως τὸν ἐθνικὸν τύπον καὶ χαρακτῆρα.

20) **Τὰ κόκκινα ῥά.** Τὴν μεγάλην Πέμπτην βάπτονται τὰ ῥά κόκκινα καὶ θεωροῦνται τὰ καλλίτερα καὶ σεβαστώτερα. Βάπτονται εἰς πηλίνην χύτραν ἐντελῶς καινουργῆ, ἥτις μετὰ τὴν πεντηκοστὴν θὰ χρησιμεύσῃ εἰς τὰς λοιπὰ τοῦ μαγειρείου ἀνάγκας.

21) **Τὰ δώδεκα εὐαγγέλια.** Τὸ ἑσπέρας τῆς μεγάλης Πέμπτης περὶ ὥραν πρώτην τῆς νυκτός, ἄρχεται ἡ ἀκολουθία τῶν ἁγίων καὶ κοσμοσωτηρίων παθῶν ἐν μέσῳ μεγίστης συρροῆς πιστῶν καὶ προτίθεται εἰς ἀσπασμὸν ὁ ἑσταυρωμένος ἐνώπιον τοῦ ὁποίου ἄπειροι γονυκλισίαι τελοῦνται παρὰ τῶν εὐλαβῶν καὶ ἐν ἀπλέτῳ φωταγωγίᾳ ἄδονται ἐμμελῶς οἱ λαμπροὶ ἐκεῖνοι ὕμνοι δι' ὧν ἐξυμνεῖται τὸ ἄκακον θῦμα τοῦ Γολγοθᾶ, τὸ ὑπὲρ ἡμῶν ἐκχέον τὸ Πανάχραντον αὐτοῦ αἷμα. Ἡ κατάνυξις κορυφοῦται καὶ οἱ φανατικώτεροι μαίνονται κατὰ τῶν ταλαιπώρων Ἰουδαίων παρὰ τὴν ἀνεξικακίαν τοῦ διδασκάλου αὐτῶν, παρακαλοῦντος ὑπὲρ τῶν βασανιστῶν αὐτοῦ τὸν ἴδιον αὐτοῦ πατέρα.

Παρὰ τὸν σταυρὸν ἀναρτῶνται διάφορα δέματα περιέχοντα ἑσωτερικὰ ἐνδύματα πρὸς καθαγιασμὸν χάριτ' τῶν ὑπὸ παντοίων νοσημάτων κατεχομένων. Πολλοὶ δὲ πάσχοντες ἐκ χρονίων νόσων, πρὸ πάντων γυναικες, διανυκτερεύουσιν ἐν τῷ ναῷ ἀναγινώσκουσαι ἐν τινὶ βιβλίῳ, ἐν Βενετίᾳ τυπωθέντι, λόγους τινὰς ἐν ἀπλῇ φράσει εἰς τὴν σταύρωσιν τοῦ Χριστοῦ (τ' Χριστοῦ τὰ πάθ') ἢ ἄδουσαι ἐν χορῷ τὸ ἄσμα τοῦ ἑσταυρωμένου.

22) **Αἱ ὥραι τῆς μεγάλης Παρασκευῆς καὶ ὁ Ἐπιτάφιος.**

Περὶ ὥραν δευτέραν τῆς πρωΐας ἄρχεται ἡ ἀκολουθία τῶν μεγάλων καὶ Βασιλικῶν λεγομένων ὥρῶν ἐν μέσῳ μεγίστης συρροῆς πιστῶν καὶ ἀφάτου κατανύξεως, αἷς ἐπισυνάπτεται ὁ Ἑσπερινὸς τοῦ Μ. Σαββάτου, καθ' ὅσον προτίθεται εἰς ἀσπασμὸν ὁ ἐπιτάφιος μετὰ δὲ τὴν ἀπόλυσιν οἱ ναοὶ μένουσιν ἀνοικτοὶ καὶ αἱ κόραι τῆς πόλεως λευχημονοῦσαι μετὰ ἀνθέων προσέρχονται ἐν συγκινήσει εἰς ἀσπασμὸν τοῦ νεκροῦ τῆς τῶν ἀπάντων ζωῆς, καὶ οἱ ἱερεῖς ἐν τῷ νάρθηκι τῆς ἐκκλησίας ἐπὶ χθαμαλῆς τραπέζης ἐγγράφουσιν εἰκῆ καὶ ὡς ἔτυχε τὰ ὀνόματα τῶν τε ζώντων καὶ τεθνεώτων, ἅπερ τῆ ἑπαύριον κατὰ τὴν ἀκολουθίαν τοῦ ὄρθρου ἀναγνωσθήσονται εἰς ἐπήκοον ἀπαξάπαντος τοῦ ἐκκλησιασματος. Κατὰ τὴν Μ. Παρασκευὴν, οὐδαμῶς ἴσταιται τράπεζα ἐν τοῖς οἴκοις, ἀλλ' οἱ πάντες ἐπὶ ποδὸς ξηροφαγοῦσιν ἐν μεγίστῃ σκυθρωπότητι, διότι πᾶσα σὰρξ βροτεία σιγᾶ ἐνώπιον τοῦ σφαγιασθέντος Δεσπό-

του τῆς κτίσεως. Τὸ δὲ ἐπὶ ποδὸς γεύσεσθαι ἴσως ἀναμνησκει τὸ τοῦ Δευτερονομίου περὶ τοῦ Ἰουδαϊκοῦ Πάσχα «οὕτω δὲ φάγεσθε αὐτὸ διεζωσμένοι τὴν ὄσφην ἡμῶν».

23) Ὁ ἐπιτάφιος. Τὴν μεσονύχτιον ὥραν τῆς Παρασκευῆς πρὸς τὸ Σάββατον, τελεῖται ἡ τοῦ ἐπιταφίου ἀκολουθία καὶ γίνεται ἡ περιφορὰ αὐτοῦ ἐντὸς τῆς πόλεως καὶ εἰς τὰ νεκροταφεῖα. Ἴνα δὲ μὴ συμβαίνωσι διαπληκτισμοὶ μεταξὺ τῶν ἀρειμανίων ἐκάστης ἐνορίας, εἶναι ὠρισμένοι αἱ ὁδοὶ δι' ὧν ἐκάστη τούτων διέρχεται.

24) Ὁ Πασχάλιος ἀμνός. Ἐξερχόμενοι τῆς ἐκκλησίας μετὰ τὴν εἰσοδὸν τοῦ ἐπιταφίου, ἀγοράζουσι τὸν πασχάλιον ἀμνὸν ἐκ τῶν ποιμνιοστασίων, ἅτινα αὐτοχεδίως παρασκευάζονται εἰς τὰς διαφόρους ὁδοὺς, ὅπου μεγάλη ζωηρότης καὶ κίνησις επικρατεῖ. Ἰστέον δ' ὅτι κατὰ τὴν τοῦ ἐπιταφίου περιφορὰν, ὁ Ἐσταυρωμένος βαστάζεται ὑπ' ἐκείνου, ὅστις ἐπλειοδότησεν ἐν τῷ παγκαρίῳ τῆς ἐκκλησίας, καὶ καλεῖται τότε Σίμων Κυρηναῖος.

25) Ὁ ἀρ(ι)φανὸς (ἄρι - φαίνω - μέγας φανός). Κατὰ τὴν τοῦ ἔσπερινου ἀκολουθίαν, ἐν ἣ τελεῖται ἡ τοῦ Μ. Βασ. λειτουργία καὶ ψάλλεται τὸ «ἀνάστα ὁ Θεὸς κρίνων τὴν γῆν», ἀνάπτειται ὁ ἀρφανὸς ἐν τῷ προαυλίῳ τοῦ ναοῦ, ἀπὸ τὰς κληματίδας καὶ τοὺς κορμούς δένδρων, οὓς οἱ ἀγριόπαιδες τῆς ἐνορίας κατὰ τὴν μεγάλην Τεσσαρακοστὴν ἐκόμισαν, ἠχοῦσι χαρμολύγῳ οἱ κώδωνες καὶ τὰ σήμαντρα ἐν ἀλαλαγμῷ. Ἀρχονται οἱ πυροβολισμοὶ καὶ ἐν ἀκαρεῖ ἡ ἡρεμος τεσσαρακοστὴ μεταβάλλεται εἰς ἀγριώτατον τάραχον, παροιμιώδη καταστάντα (ἔγινε ἀνάστα ὁ Θεός). Οἱ παῖδες ἐπὶ τῶν θυρῶν τοῦ ναοῦ παίζοντες τὰ κοπάνια, μικροὺς ξυλίνοὺς κεχρωματισμένους κυλίνδρους ἐν μικροῖς ξυλαρίοις πεπαρμένοις, ἄδουσι χαρμολύγῳ τὸ ἔξῃς: «τοὺν Ἀδάμ, τοὺν Ἀδὰμ τοὺν Ἀδη - Ἀδη - Ἀδὰμ» δηλ. ὁ Σωτὴρ καταβάς ἐν Ἀδη ἐλύτρωσε τὸν Ἀδὰμ ἐκ τῶν δεσμῶν τοῦ θανάτου.

Μετὰ δὲ τὴν ἀπόλυσιν τῆς λειτουργίας, ὥσει ὥρα ἕκτη, σφάζονται οἱ ἀμνοὶ καὶ ἐν ἀκαρεῖ ὁ τόπος μεταβάλλεται εἰς ἐκτεταμένον σφαγεῖον. Τινὲς δὲ χρίουσι διὰ τοῦ αἵματος τοῦ ἀμνοῦ τὰς παραστάδας τῶν θυρῶν τῶν οἰκιῶν κατὰ τὸ Γραφικόν: «καὶ λήψονται ἀπὸ τοῦ αἵματος καὶ θήσωσιν ἐπὶ τῶν δύο σταθμῶν καὶ ἐπὶ τὴν φλοιὰν ἐν τοῖς οἴκοις ἐν οἷς ἂν φεύγωσιν» καὶ πολλοὶ συντριβουσι πεπαλαιωμένα πήλινα σκεύη πρὸς ἐμπαιγμὸν τῶν διωκτῶν τοῦ Χριστοῦ κατὰ τὸ «ὡς σκεύη κεραμέως συντριψέως αὐτούς».

26) Ἡ πρώτη Ἀνάστασις. Συγκλειούσης τῆς ἡμέρας τοῦ Μ. Σαββάτου, ἡ κίνησις γίνεται ζωηροτέρα· αἱ κόραι τοῦ τόπου, αἵτινες μόνον δις τοῦ ἔτους ἔχουσι τὴν ἄδειαν νὰ ἐκκλησιασθῶσι καὶ ἀκροασθῶσι τῆς θείας λειτουργίας, δηλ. τὴν Κυριακὴν τῶν Βαΐων καὶ τὴν νύκτα τοῦ

Πάσχα, ἅμα δύνοντι τῷ ἡλίῳ ἄρχονται σωρηδὸν μεταβαίνουσαι ἐν τοῖς ναοῖς πρὸς κατάληψιν θέσεως, ἐν τῷ γυναικῶνι, ἐνῶ οἱ γονεῖς καὶ ἀδελφοὶ κατακλίνονται, ὅπως ἀναπαυθῶσι πρὸ ὀλίγου, ἀλλὰ μάλιστα. Οἱ ἱερεῖς, ἐπειδὴ παρ' ἐκάστου οἰκογενειάρχου λαμβάνουσι χρηματικὸν τι δῶρον (κανουνκὸ), φροντίζουσι, ἵνα μηδεὶς τῶν ἐν τῷ βιβλίῳ αὐτῶν ἐγγεγραμμένων ἐνοριτῶν ἀπουσιάξῃ, διὸ καὶ διὰ τοὺς ρέγγοντας μακαρίως ἀποπέμπουσι τοὺς πρωτοστατοῦντας κατὰ ταύτας τὰς ἡμέρας ἀγυιόπαιδας τῆς ἐνορίας, οἵτινες ἐνώπιον τῆς οἰκίας τοῦ καθεύδοντος ἀμερίμνωσ ἀλαλάζοντες καὶ σατανικῶς θορυβοῦντες καὶ ἐν ταύτῳ κρούοντες τὸ σιδηροῦν σήμαντρον μέχρι διαρρήξεως τοῦ ἀκουστικοῦ τυμπάνου τοῦ ὑπνώτοντος, πειθαναγκάζουσιν αὐτόν, ἵνα μεταβῇ εἰς τὸν ναόν· οὕτω δὲ τῶν πάντων συγκληθέντων οὕτως ἀλλοκότως καὶ τοῦ βαλαντίου τοῦ ἱερέως πληρωθέντος, κατ' ἀσυνήθη ὕλως τρόπον, ἄρχεται ἐν τῷ ἀνθοστολίστῳ καὶ μυριοστολίστῳ ναῷ ἢ ἀκολουθία τῆς Ἀναστάσεως ἀπὸ τοῦ κανόνος τοῦ Μ. Σαββάτου «κύματι θαλάσσης», οὗ πληρωθέντος σβέννυνται πάντα τὰ φῶτα καὶ ὁ ψάλτης μετὰ συντριβῆς καὶ εὐλαβείας ψάλλει τὸ ἐξῆς τροπάριον «Ἰδοὺ σκοτία καὶ πρωὶ καὶ τί πρὸς τὸ μνημεῖον, Μαρία» κλπ. (Ἐωθ. 7) ἐν μέσῳ τῆς συγκρατουμένης ἀναπνοῆς τῶν πιστῶν. Ἦδη δὲ ὁ ἕσφορος φεγγοβολῶν ἀνέρχεται εἰς τὰ ὕψη ὡς μέγας μυσταγωγὸς τοῦ Χριστιανισμοῦ, φέρων εἰς τοὺς ἀνθρώπους τὸ φῶς τὸ ἀληθινόν. Ὁ ἱερουργῶν ἱερεὺς κρατῶν δέσμη λαμπάδων, ἐξ Ἱεροσολύμων κομισθεισῶν, ὧν αἱ θρυαλλίδες τὸ πρῶτον ἐκάησαν ἐκ τοῦ ἁγίου φωτὸς τοῦ Παναγίου Τάφου καὶ ἐξερχόμενος τῆς Ὁραίας Πύλης, ἐν μέσῳ εὐσεβῶν παλμῶν ἀνακράζει ἐμμελῶς τὸ ὑψηλὸν ἐκεῖνο «Δεῦτε λάβετε φῶς». Ἦδη ὁ κόσμος ὠθῶν καὶ ὠθούμενος προσπαθεῖ, ἵνα τὴν λαμπάδα αὐτοῦ ἄψηται παρὰ τῆς τοῦ ἱερέως, καὶ διατηρεῖ καθ' ὅλην τὴν λειτουργίαν ἄσβεστον καὶ προσπαθεῖ, ἵνα ταύτην φέρῃ ἐν τῇ οἰκίᾳ του ὡς τὸν ἄρι στον οἶκόν.

27) Ὁρὰ καὶ ὀξύγαλα. Οἱ ἱερεῖς τὰ ῥὰ ἅπερ συνοῦζουσι τὴν Μεγάλην Δευτέραν διὰ τῆς περιφορᾶς τοῦ *Ρουμανιοῦ* ἐμβάψαντες εἰς ἐρυθρὰν βαφήν τὴν Μεγάλην Πέμπτην, ἣτις εἰρησθῶ ἐν παρόδῳ, καλεῖται καὶ *κόκκιν' Πέφτ'*, φέρουσιν ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τὴν νύκτα τοῦ Πάσχα καὶ ἀναγνόντες ἐπ' αὐτῶν εὐχὴν τινα τοῦ εὐχολογίου, μετὰ τὴν ἀνάγνωσιν τοῦ κατηχητικοῦ τοῦ Χρυσοστόμου, παραδίδουσι τοῖς νεωκόροις, οἵτινες κόψαντες αὐτὰ εἰς τεμάχια διανέμουσι τῷ ἐκκλησιάσματι, οὕτω δὲ διὰ τοῦ ὠοῦ τοῦ ἡγιασμένου *ξεβουλώνεται τὸ στόμα*, ὅπερ δι' ὠοῦ ἐβουλώθη τὴν νύκτα τῆς Τυρινῆς. Ἐπίσης μεταλαμβάνουσι καὶ ἡγιασμένου ὀξύγαλακτος σὺν τοῖς ὠοῖς, τὸ ὁποῖον ἐντὸς ἀγγελίων ἔπηξαν οἱ ἔχοντες ποίμνια ἐνορίζονται καὶ ἔφερον ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ, ἵνα διανεμηθῇ τοῖς πιστοῖς. Ἐξερχόμενοι δὲ τοῦ ναοῦ κατ' οἰκογενειακοὺς ὀμίλους καὶ κρατοῦντες ἄσβεστον

τὸ ἱερὸν κῦρ ἐν μεγίστη χαρᾷ καὶ φαιδρότητι προσαγορεύουσι ἀλλήλους διὰ τοῦ «Χριστὸς ἀνέστη» καὶ «ἀληθῶς ἀνέστη» καὶ εἰς «χρόνους πολλούς». Νομίζει δὲ τις, ὅτι πάντα τὰ δεινά, πᾶσαι αἱ βιοτικαὶ μέριμναι ἐξέλιπον ἀληθῶς. Τοιαύτη ἡ παραμυθία, ἦν ὡς βάλσαμον ἐπιχέει ἡ ἐκκλησία εἰς τὰς καρδίας τῶν πιστῶν. Διερχόμενοι δὲ διὰ τῶν κλιβάνων, ἐν οἷς ὠπτήθησαν τὴν νύκτα οἱ πασχάλιοι ἀμνοί, αἰσιθάνονται τὴν κνίσσαν αὐτῶν, «οὐρανὸν ἐπομένην καὶ ἐλισσομένην περὶ καπνῶ», διωκομένην δὲ ὑπὸ αὔρας νὰ κνίξη τοὺς λαιμαργοῦντας ὄσφραντῆρας τῶν διελθόντων τεσσαρακονθήμερον τὸ τῆς νηστείας πέλαγος. Εἰσελθόντες δὲ εἰς τὴν οἰκίαν μετὰ τὸ χειροφίλημα καὶ τὴν ἀνταλλαγὴν τῶν δώρων τῆς Πασχαλιᾶς παρακάθηνται εἰς τράπεζαν ἀφθονοῦσαν ἐδεσμάτων, ἐν οἷς τὴν πρώτην θέσιν κατέχει ὁ κλιβανίτης ἀμνὸς καὶ ἡ Χριστουκλόρα, ὅτε καὶ γίνεται ἄφθονος σπονδὴ εἰς τὸν Βάκχον δι' ἡδέος ἀκηρασίου, θείου ποτοῦ. Εἶτα κατακλίνονται. Ἐγείρονται δὲ τὴν 2αν ὥραν τῆς ἡμέρας, καὶ ἀμφιεσάμενοι τὰς λαμπροτέρας αὐτῶν ἀμφιέσεις μεταβαίνουνσι αὐθις εἰς τὸν ναὸν μετὰ τῶν λαμπάδων, ἵνα πανηγυρίσωσι τῇ Δεύτερ' Ἀνάστασ', μετὰ τὴν ἀπόλυσιν τῆς ὁποίας αὐθις παρακάθηνται εἰς τράπεζαν μεθ' ἣν ἐξεληθόντες τῶν οἰκιῶν ἐπιδίδονται εἰς διαφόρους διαχύσεις.

28) Ἡ γιοβριός. Τὴν δευτέραν τοῦ Πάσχα οἱ ἀρειμανιώτεροι τῆς ἐνορίας, οἱ κοπιάσαντες κατὰ τὴν τεσσαρακοστὴν πρὸς μεταφορὰν κληματαρίδων ἢ κορμῶν δένδρων, οἱ ὑπερασπιθέντες κατὰ τῶν ἐπιθέσεων τὰ δίκαια τῆς ἐνορίας, ἐνδύουσί τινα ἐξ αὐτῶν διὰ ρακώδους περιβολῆς μελανοῦντες ἐν ταυτῷ τὸ πρόσωπον αὐτοῦ καὶ λαμβάνοντες μεθ' ἑαυτῶν τὸ τῆς ἐκκλησίας σήμαντρον μεταβαίνουνσιν εἰς ἐκάστην οἰκίαν τῆς ἐνορίας, παρ' ἧς λαμβάνοντες εὐτελεῖ τινα κερμάτια, ἄρτον, τυρόν, φᾶ τὰ διανέμονται εἶτα ἐν τῷ προαυλίῳ τοῦ ναοῦ δίδοντες τὴν μερίδα τοῦ λέοντος τῷ ὑποκριθέντι τὸν Ἰούδαν. Γίνεται δὲ τοῦτο πρὸς ἐμπαιγμὸν τῶν Ἰουδαίων, οἵτινες οὐδαμῶς τολμῶσι νὰ φανοῦν ἐν τῇ ἀγορᾷ.

29) Σταυρός. Ὅταν ζυμωθῶσιν αἱ Χριστουκλόραι τὴν Μεγάλην Παρασκευὴν κατασκευάζεται καὶ πλακοῦς τις ἐν σχήματι σταυροῦ ἔχων εἰς ἕκαστον ἄκρον τῶν κερμάτων αὐτοῦ ἀνὰ ἓν ὦόν. Ὁ πλακοῦς οὗτος καλεῖται σταυρός καὶ τρώγεται τὴν Κυριακὴν τοῦ Θωμᾶ (Adilabrou). Τὰ κελύφη τῶν ὦων τοῦ σταυροῦ τούτου θεωροῦνται ἐντομοκτόνα.

30) Ἡ 1 Μαΐου. Ἡ πρώτη τοῦ χαριεστέρου καὶ ποιητικωτέρου τῶν μηνῶν τοῦ ἐνιαυτοῦ ἐορτάζεται ὡς πανηγυρις τῶν ἀνθέων.

Οἱ πάντες ἐγειρόμενοι ὄρθρου βαθέος πορεύονται εἰς τοὺς κήπους καὶ πλησιοχώρους ἀγρούς, συλλέγονσι ἀνθη αὐτοφυῆ ἢ κηπεύσιμα, δι' ὧν πλέκοντες στεφάνους στεφανοῦσι τὰ ἀνώφλια τῶν θυρῶν τῶν οἰκιῶν. Πίνουσι δὲ τὸν μαγιάτκου καφε μὲ τὸν μαγιάτκου τοῦ γάλα, ἀναπνέοντες τὴν εὐχάριστον πρωινήν δρόσον. Οἱ ἀπλούστεροι ἅμα τῇ ἐκ τῆς κλί-

νης ἐγέρσει των γεύονται νωποῦ σκόρδου πιστεύοντες, ὅτι καθὼς τὸ φυτὸν τοῦτο εἶναι ζωηρὸν καὶ αὐτοὺς «*γειρούς σα τοῦ σκόρδου θὰ τς εἶρ' ἢ Μάης τ' χρόν*».

31) Ἡ 24 Ἰουνίου. Κατὰ τὴν ἡμέραν ταύτην ἐορταζομένου τοῦ γενεθλίου τοῦ Προδρόμου, τοῦ πολιούχου ἁγίου τῆς Μαδύτου, τελεῖται πανήγυρις ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τῇ σεμνυνομένη ἐπ' ὀνόματι αὐτοῦ, ἐν ἣ ὑπάρχει καὶ ἀρχαιοτάτη εἰκὼν τῆς ἀποτομῆς αὐτοῦ. Εἰς τὴν πανήγυριν ταύτην ἅπαντες οἱ περιόικοι συρρέουσι, καὶ ἰδίᾳ οἱ ἀπέναντι Δαρδανεῖς, οἵτινες καὶ ἰδιαίτερον εὐλάβειαν ἔχουσι πρὸς τὸν ἅγιον, οὕτινος ὁ ναὸς καθ' ἅπαν τὸ ἔτος εἶναι κοινὸν ἰατρεῖον τῶν οἰσθήποτε νοσήματι κατεχομένων. Κατὰ τὴν προΐαν τῆς ἡμέρας ταύτης οἱ πάντες μεταβαίνουν εἰς τὴν παραλίαν καὶ λαμβάνοντες μεθ' ἑαυτῶν ἐκ τῆς θαλάσσης λίθον φέροντα ἐπ' αὐτοῦ φύκη προσπεφυκότα, μεταφέρουσι εἰς τὴν οἰκίαν αὐτῶν καὶ ἐναποθέτουσιν ἐν τῷ εἰκονοστασίῳ ἄγνωστον διὰ τίνα σκοπὸν. Ἐπίσης καὶ ἀπὸ τῶν παρακειμένων σχοινίων ἐκριζοῦσι πέντε σχοίνους καὶ ἐναποθέτοντες εἰς τὸ εἰκονοστάσιον φυλάττουσι διὰ τὸ δωδεκαήμερον, ἵνα, ἂν τοὺς «*καβαλκέψ' οἱ γαλγάτζαροι, τὸν δέσωσι με τᾶγιου Γιαννιοῦ, τὸν Βοῦργον*», διότι πιστεύουν, ὅτι δι' οἴασθήποτε ἀλύσου καὶ ἂν προσδεθῇ τὸ τέρας ἐκεῖνο, τὴν κόπτει, μόνον τὸν σχοῖνον τοῦ ἁγίου Ἰωάννου ἀδυνατεῖ νὰ θραύσῃ διὸ καὶ εὐλαβῶς τηρεῖται οὗτος. Ἀμα δὲ τῷ ἡλίῳ ἀνίσχοντι πληροῦται ἅπασα σχεδὸν ἡ παραλία συλλήβδην ἀπέριων ἀνθρώπων καὶ ζώων λουομένων καὶ γίνεται ἵπποδρομία ἢ γαῖδαροδρομία γυμνῶν ὄντων τῶν ἀναβατῶν ἀντὶ εὐτελοῦς στοιχήματος. Καθ' ἅπασαν δὲ τὴν ἡμέραν δύναται τις νὰ ἴδῃ τοὺς ἀγυιόπαιδας νωχελῶς ἐπιπλέοντας τῶν ὑδάτων, διότι δὲν «*τόγγο σὶ καλὸ νάβγαίν' ἀπ' τ' θάλασσα ἰκεῖν' τ' μέρο*». Ἐξελθόντες δὲ τῆς θαλάσσης λαμβάνουσι δύο τεμάχια κεραιίδος καὶ ἐμφράττοντες ἀμφοτέρω τὰ ὄτια αὐτῶν ἐπιλέγουσι τὰ ἐξῆς εἰς ἰδιόρρυθμον φωνῆς. «*βορὲ πατλάκ', τὰ βῶδια σ' μέσ' στοῦ στόρ'*», ἀλλοκότως ὀρχούμενοι. Οὕτω δὲ ἐξέροχεται τὸ εἰσρεῦσαν ἐντὸς τῶν ὄτων αὐτῶν θαλάσιον ὕδωρ.

32) Ἡ κλειδουνας ἢ κλειδῶν, (κληδῶν καὶ κληηδῶν (κλέος) μαντεία, οἰωνός, φωνὴ προσημαίνουσα τι, λόγος μαντικός). Περὶ ὥραν 8ην τῆς ἡμέρας τοῦ ἁγ. Ἰωάννου εἰς πλείστας συνοικίας παρὰ τῶν παρθένων τελεῖται τὸ ἔθιμον τοῦ κλειδῶνα οὕτως: Ἐκάστη νεᾶνις πέμπει ἀφ' ἐσπέρας εἰς τὴν οἰκίαν, ἐν ἣ θὰ τελεσθῇ ὁ κλειδῶνας, ἀντικείμενόν τι κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἥττον πολύτιμον, οἷον χρυσοῦν ψέλλιον, ἐνώτιον, δακτυλίδιον, φλωρίον ἢ ἀργυροῦν τι νόμισμα. Ταῦτα δὲ πάντα ἐντίθενται ἐν συνόλῳ ἐντὸς λεκάνης πλήρους ὕδατος, ἣν γραῖα τις προμνήστρια μεθ' ἑαυτῆς φέρει εἰς τὴν ἐκκλησίαν καὶ κατὰ τὴν λειτουργίαν μένει ἄφωνος! Ἐπανελθοῦσα δὲ εἰς τὴν οἰκίαν μετὰ τὴν τῆς ἐκκλησίας ἀπόλυσιν, ἐναποτίθησιν αὐτὴν ἐν τῷ εἰκονοστασίῳ καὶ περὶ 8 ὥραν, συναθροισθεισῶν τῶν νεανίδων τῆς συν-

οικίας ἀνοίγεται «ἡ κλείδουνας». Παιδίον τι φέρον ἐπίδεσμον λευκὸν εἰς τοὺς ὀφθαλμοὺς βυθίζει τὴν χεῖρα ἐντὸς τοῦ δοχείου τοῦ περιέχοντος τὰ *σμαδοῦρια*, ἐνῶ αἱ νεάνιδες ἐν χορῶ ἄδουσι ἔγκωμιαστικόν τι δίστιχον ἄσμα, ἀνταποκρινόμενον πρὸς τοὺς μυστικούς πόθους ἐκείνης εἰς ἣν ἀνήκει τὸ ἔξαχθὲν ἀντικείμενον. Ἡ τοιαύτη λεκανομαντεία καλεῖται κλείδωνας. (Ἴδε Ἑτακτα Κοραῆ τόμ. Δ', σ. 233 καὶ Θρακ. Ἡθογρ. Παπαχριστοδοῦλου διήγημα τὰ *ριζικάρια* τ. Β', σ. 95—111.)

33) Τὴν 31 Ἰουλίου ἑσπέρας ἀνάπτουσιν ἐν ταῖς ὁδοῖς μεγάλα πυρὰ ἐκ φρυγάνων ἢ ἀχύρων, ἅπερ διαπηδῶντες λέγουσιν: «Ἄξτους (Αὔγουστος) παρὰξτους καλῶς μᾶς ἡῦρ' ἢ γιάξτους».

34) Ἡ Μεταμόρφωσις. Τὴν ἕκτην Αὔγουστου κομίζονται ἐν τοῖς ναοῖς ἐκλεκτοῦ εἶδους πρῶϊμοι σταφυλαί, αἱ ἀπαρχαί, αἵτινες εὐλογοῦμεναι παρὰ τοῦ ἱερέως διανέμονται τοῖς πιστοῖς. Ἐγκαινίζουσι δ' οὕτω τρόπον τινὰ τὴν ἐποχὴν τῆς ἐνάρεως τῶν πανηγύρεων ἐν τοῖς ἀμπέλοις, εἰς ἃς ἐκείνην τὴν ἡμέραν διασπείρονται εἰς οἰκογενειακοὺς ὀμίλους, ἀναπτύσσοντες τὴν ἰδιάζουσαν αὐτοῖς εὐθυμίαν.

35) Ἡ τοῦ ἁγίου Δημητρίου ἑορτή. Κατὰ τὴν ἡμέραν ταύτην ἀπολύονται οἱ ἐργάται τῶν γεωργῶν καὶ τῶν ἐπαύλεων, ἵνα στοιχήσωσι ἀλλὰχοῦ ἢ νὰ μείνωσι εἰς τὰ ἴδια. Καλεῖται δὲ αὕτη ἡ ἡμέρα τῶν *γιαλαμάδων*, διότι οἱ ἐργάται (γιαλαμάδες) πλημμυροῦσι τὰς ὁδοὺς, ἀφθόνως θύοντες τῷ Βάκχῳ.

36) Ἁγία Βαρβάρα. Τὴν 4 Δεκεμβρίου μοιράζουσιν εἰς τὰς οἰκογενείας φάβαν, ἣτοι πολτὸν τινα ἐκ κυάμων μετὰ ὑποζέσεως ἐκ κρομμύων καὶ μελιπτήκτων, ἣν διανέμουσι ταῖς φιλικαῖς οἰκογενείαις χάριν τοῦ ἁγίου Σάββα, *φάβα* κατὰ παρήγησιν.

37) 6 Δεκεμβρίου. Κατὰ τὴν ἡμέραν ταύτην ἐπιτελοῦσιν οἱ ναῦται μνημόσυνον τοῦ πάτρωνος αὐτῶν τοῦ ἐκχριστιανισθέντος Ποσειδῶνος. Ἔχουσι δὲ ἀδρεφᾶτο ὅπερ διανέμει ἀνθρακας τοῖς πτωχοῖς. Τὰ δὲ τοῦ ἁγίου Νικολάου κόλλυβα θεωροῦνται καθ' ἅπαν τὸ ἔτος παρὰ τῶν δεισιδαιμονεστέρων πιστευόντων, ὅτι ἅμα τὰ ρίψουν εἰς τὴν θάλασσαν βυθίζοντες ἐν αὐτῇ καὶ τὴν εἰκόνα αὐτοῦ, ἀμέσως θὰ πνεύσῃ ὁ ἄνεμος, ὃν ἔχουσι κατὰ νοῦν.

38) Ἡ παραμονὴ τῶν Χριστουγέννων. Τὴν νύκτα ταύτην πολλαὶ νεάνιδες ἐκ τῶν εὐλαβεστέρων καὶ ἐγγραμματωτέρων διανυκτερεύουσιν ἐνώπιον τῶν εἰκόνων ἀναγινώσκουσαι εὐλαβῶς τὰς ὥρας καὶ τὰ μεσῶρια τοῦ Ὁρολογίου καὶ τιθεῖσαι δέσμην ὠκίμου ξηροῦ ἐντὸς λεκάνης. Τὴν ἕκτην τῆς νυκτὸς ὥρας εἰκοτολογοῦσιν, ὅτι τὸ μὲν ὠκίμιον ἀνθεῖ μεταβαλλόμενον εἰς χλιαρόν, ὃ δὲ οὐρανὸς ἀνοίγει καὶ τὸ ἅγιον φῶς φωτίζει τὰς δίκην τῶν θεασασμένων τὸν Κύριον ποιμένων ἐν τῇ οἰκίᾳ αὐτῶν ἀγραυλούσας, αἷς ἐπιγίνεται τὸ αἰτούμενον κατ' ἐκείνην τὴν ὥραν!!

η'. Παραδόσεις.

1) Οἱ Ἰχθύς τῆς Ζωοδόχου Πηγῆς. Εἰκοτολογοῦσιν ὅτι καθ' ἣν στιγμήν ὁ πορθητῆς Μωάμεθ ὁ Βος εἰσήλασε νικητῆς ἐντὸς τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ὁ ἀτυχῆς τῆς πύλης τοῦ Ἀδριανοῦ ἦρως ἀμερίμνος καὶ ἀναλγήτως ἠυθύμει παρὰ τὸ ἅγιάσμα τῆς Ζωοδόχου Πηγῆς. Ἀγγελθείσης δ' αὐτῷ τῆς ἀλώσεως τῆς Πόλεως, ἔδυσπίσκει πρὸς τὸ γεγονὸς εἰπὼν: «ἐὰν τοῦτο ἦ ἀληθές, οἱ ἐν τῷ τηγάνῳ ἰχθύς ἀμέσως νὰ ἀναζήσωσι». Ὡ τοῦ θαύματος οἱ ἡμίεργοι ἰχθύς ἀναστάντες ἔπεσαν ἐντὸς τοῦ ἁγιάσματος καὶ ἔκτοτε μένουσιν ἐντὸς αὐτοῦ ὡς ἱεροὶ θεωρούμενοι.

2) Ὁ περὶ Μήδων μῦθος. Ἦν βασιλεύς τις ἔχων ὄτα τράγου καὶ ἀχῶρ κατὰ τὴν κεφαλὴν, ἠσχύνετο δὲ νὰ ὑπάγῃ πρὸς τὸν κυρέα ἵνα ξυρισθῇ. Τὸ πάθημά του διηγῆθη εἰς φρέαρ· παρὰ τὸ φρέαρ ἐφύτρωσε κάλαμός τις, ἥτις σειομένη παρὰ τοῦ ἀνέμου ἀπήγει ταῦτα ἐν εἴδει ἐπφοῦ:

Ἦδαγν ἕνας βασιλῆς	τοῦ φουσοῦσι τ' ἀγεράκ'
εἶχε τράγινου ἀφτὶ	κ' ἔλεγε τοῦ κάλαμάκ:
κὶ κασσίδα στὴν κουρφή,	«Ἦ βασιλῆς μας ἦ καλὸς
ντρέποδαγν νὰ βᾶ ξουραστῆ. 10	πῶχει τὰ πούλλα φλωριά,
5 Πῆγε τοῦ πῆ μέσ τοῦ πγάδ',	ἔχει τράγινου ἀφτὶ
φύτρωσ' ἕνα κάλαμάκ',	κὶ κασσίδα στὴν κουρφή».

3) Ἦ μάλ - τεπές. Ἐν τῇ ὄροσειρῶ τῇ περικλειούσῃ τὴν εὔφορον κοιλάδα τῶν κοιλέων - θεσίων, καλουμένην οὕτω, διότι ὁ Ἑλλήσποντος κοῖλον κόλπον ἀπεργάζεται, ὑπάρχει ὀξεϊά τις καὶ κωνοειδῆς κορυφὴ καλουμένη μάλ-τεπές (=κορυφὴ θησαυροῦ). Ἦ κορυφὴ αὕτη τὴν νύκτα τοῦ Πάσχα, ὅτε τὸ πρῶτον ψάλλεται τὸ Χριστὸς ἀνέστη, (ἦ καλὸς ἦ λόγος), ἀνοίγει καὶ ὁ τολμῶν νὰ εἰσέλθῃ διέρχεται ἐπὶ ἐν ἔτος ἐντὸς μεγάρων μαρμαροτεύκτων ἐν ἀφάτῳ ὀλβιότητι συζῶν μετὰ τῶν ὠραίων Ραγίδων (νεράιδων). Ἐὰν δὲ βούλεται νὰ ἐπανέλθῃ πρὸς τοὺς οἰκίους αὐτοῦ, δέον ν' ἀναμείνῃ τὸ ἐτήσιον τοῦ ὄρους ἀνοιγμὰ καὶ νὰ μὴ γευθῇ τῶν κόκκων τῆς ὑποχθονίου ροιᾶς κατὰ τὸ διάστημα τῆς ἐντὸς τοῦ ὄρους διαμονῆς αὐτοῦ.

4) Ἦ ἁγία Σοφία. Ὅτε ἐάλω ἡ Κωνσταντινούπολις, οἱ Χριστιανοὶ αὐτῆς κάτοικοι ἐλειουργοῦντο ἐν τῷ περιβλέπτῳ ναῷ τῆς Ἀγ. Σοφίας καὶ ἠκροῶντο τὴν τοῦ Ἀποστόλου ἀνάγνωσιν. Ὅτε δὲ εἰσήλασαν τὰ ὀθωμανικὰ στρατεύματα, ὁ παῖς ὁ ἀναγινώσκων τὴν περικοπὴν τοῦ ἀποστόλου, ὁ ἱερεὺς ὁ ἱστάμενος παρὰ τὴν ὠραίαν Πύλῃν καὶ πάντες οἱ πιστοὶ ἀπελιθώθησαν καὶ ἔκτοτε μένουσι ἀπολιθωμένοι.

5) Ὁ βασιλεὺς Κωνσταντῖνος. Ἀλούσης τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἄγγελος Κυρίου ἐπιφανεὶς τῷ βασιλεῖ Κωνσταντίνῳ ἐπέδωκεν αὐτῷ σπάθην

ξυλίνην διατάπτων συνάμα αὐτῷ, ἵνα διὰ ταύτης ἀποκρούσῃ τὴν ἔφοδον. Ἀπορρίψαντος δ' ἐκείνου μετ' ἀγανακτίσεως καὶ μετὰ περιφρονήσεως τὴν προσφορὰν καὶ εἰπόντος ὅτι χρυσὴν σπάθην ἔχων οὐδὲν κατώρθωσα, οὐδὲν δὲ θὰ κατορθώσω καὶ διὰ τῆς ξυλίνης, ὁ ἄγγελος μεταβὰς παρὰ τῷ Μωάμεθ ἐπέδωκε τὴν ξυλίνην σπάθην, ἣν ἐκεῖνος ἀσπασάμενος καὶ μεταχειρισθεὶς ἤρατο περιφανῆ νίκην κατατροπώσας ὀλοσχερῶς τοὺς ἠττηθέντας.

6) Ἀνασκολόπισις κυνῶν. Οἱ Ρωμαῖοι εἰς ἀπόκρουσιν τῶν κατὰ τοῦ Καπιτωλίου ὀρμησάντων Γαλατῶν ἐξεγερθέντες παρὰ χηνῶν ἀριερωμένων τῇ Ἡρᾷ ἐθέσπισαν, ἵνα εἰς ὠρισμένην τοῦ ἔτους ἡμέραν ἀνασκολοπίζωσι τοὺς κύνας. Τὸ ἔθιμον τοῦτο τῆς Ρώμης διετηρήθη ἀπαράλλακτος ἐν Μαρδύτῳ καὶ τοῖς πέριξ, πρὸ πάντων ἐν Κριθία τελούμενον τὴν καθαρὰν Δευτέραν.

Ἡ κλέφτρα. (Σαράντα Ἐκκλησιῶν).

- Ποιὸς εἶδε κόρη λεύτερη νὰ πάει μακρὰ στὰ ξένα,
 νὰ κάνει μῆνες δώδεκα ἀντάμα μὲ τὶς κλέφτες,
 πρώτη νὰ εἶναι στὸ σημάδ' ἀπ' τ' ἄλλα παλλικάρια,
 καὶ στὸ σπαθὶ νὰ μὴ μπορῆ κανέννας νὰ τὴ φτάκει,
 5 νὰ τὴ θαρροῦν γιὰ παλλικάρ' καλύτερο στὸ κόσμο,
 νὰ τὴ ζηλεύουν τ' ἄρματα καὶ τὴν ἀντραγαθιά της;
 — Νὰ γώ, κλεφτόπουλο μικρό, εἶδα νὰ τέτοιο προᾶμα.
 Βάγια τὴν λέγαν τὴν κυρά, Δημήτρη τὸ μπαμπά της,
 καθὼς τὸ ἔλεγε αὐτὴ σὲ μένα μοναχὴ της,
 10 ἀγάπη τὴν ἀνάγκασε νὰ πάει μὲ τοὺς κλέφτες,
 γιὰτὶ δὲ μπόρεσε νὰ πγῆ ἓνα ποτήρ' φαρμάκι
 καὶ νὰ ξεχάσει μὲ αὐτὸ τὸ δόλιο ἄγαπτικὸ της,
 ποὺ μὲ ψευτιὲς τὴ γέλασε, μὲ λόγια ζαχαρένια:
 — «Ἀγάπα με, Βαγίτσα μου, ἀγάπα με ψυχὴ μου,
 15 ὅπως ἐγὼ σὲ ἀγαπῶ ἀπ' τὴν καρδιά μου, φῶς μου,
 καὶ γιὰ τὰ σένα χάνομαι, σκοτώνομαι γιὰ σένα.»
 Τέτοια δὰ λόγια ἔλεγε παμπόνηρος Ἀντώνης
 καὶ τὴ Βαγίτσα γέλασε, τὴν ἔκανε δική του.
 Μὰ ἄλλη ἦτον ἡ βουλή τοῦ πονηροῦ Ἀντώνη:
 20 Ὅλα ἔκανε αὐτά, γιὰ νὰ ζουλέψει μόνη,
 ἢ πρώτη ἢ ἀγάπη του ροδένια Δημητρούλα.

- Αὐτὸ δὰ σὰν κατάλαβε κακότυχη Βαγίτσα,
 μέσ' τὸ πηγάδι νὰ ριχτῆ τὴν ἤρτε κείν' τὴν ὥρα,
 γιὰ στῆ Μαρίτσα⁽¹⁾ γιὰ νερὸ νὰ πάει μὲ τὴ στάμνα
 25 καὶ νὰ ριχτῆ μέσ' τὸ νερὸ καὶ νὰ πνιγῆ κεῖ μέσα.
 Μηδὲ τὸ ἓνα μπόρεσε νὰ κάνει ἡ Βαγίτσα
 μηδὲ τὸ ἄλλο βάσταξε καρδιά της νὰ τὸ κάνει,
 γιὰτὶ λυπιόταν τοὺς γονιοὺς καὶ τὸ μικρὸ ἀδερφάκι
 30 ποὺ Γιώργη τὸ φωνάζανε κι' εἶταν χαρὰ γεμᾶτο,
 ποὺ μὲ τὰ λόγια τὰ μικρά, μὲ τὰ μικρὰ λογάκια,
 μέσα στὰ γέλια ἔκανε τὸ σπῖτι τους νὰ εἶναι.
 Τρανεύονταν⁽²⁾ μέσ' τὸ χωριὸ πὼς θᾶταν μοναχὸς
 στὰ πρόβατα, στὰ ἄλογα, στὰ βόδια, στὶς γελάδες του,
 35 ποὺ γύρευε καμιὰ φορὰ μικρὸ πουλάκ' νὰ γίνει,
 καὶ νὰ πετᾶ πολὺ ψηλὰ στὰ σύννεφα νὰ φτάνει
 καὶ κεῖ ἀπάνω στὰ ψηλὰ Βαγίτσα νὰ τὸ βλέπει.
 Γιατὶ λυπιόταν τοὺς γονιοὺς καὶ τὸ μικρὸ ἀδερφάκι,
 μηδὲ φαρμάκι βάσταξε νὰ καταπιῆ ἡ καρδιά της.
 Τρεῖς μέρες δὲν προγεύτηκε, τρεῖς μέρες δὲν κοιμήθηκε,
 40 μόν' ὄλο ἀναστέναζε μὲ μάτια δακρυσμένα.
 Καὶ κεῖ ἀπ' ἀναστέναζε καὶ ἔχυνε μαῦρα δάκρυα,
 φωνὲς ἀκουστήκαν κοντὰ στῆς γειτονιάς τὸ σπῖτι:
 «Βοήθεια, τρέξτε, γειτονιά, μᾶς χάνουνε κλεφτάδες».
 Κλέφτες αὐτὴ σὰν ἄκουσε κάνει βουλὴ νὰ πάει,
 45 καὶ μαῦτουνοὺς μέσ' τὰ βουνὰ στοὺς κάμπους νὰ γυρίζει.
 Μὲ μνιᾶς πετχιέται, ρίχνεται, τὸν τόπο της ἀφήνει.
 Ψηλὰ στὰνώγειο ἔφτασε τὰ ροῦχα της ξεντύνει
 καὶ μᾶλλα ροῦχα τᾶδερφοῦ τσ' στὸ δρόμο κατεβαίνει.
 Οἱ κλέφτες τότε πήγαιναν, τοὺς παίρνει τὸ κατόπι.
 50 Σὰν βγῆκαν ἔξ' ἀπ' τὸ χωριὸ τὸν καπετάνιο λέει:
 — «Δὲν παίρνεις ἄλλο σύντροφο κλέφτη μέσ' τὸν ταῖφά σου,
 ποὺ νὰ μπορεῖ μὲ τὸ τουφέκ' ἄσπρο γιὰ νὰ βαρέσει,
 σὰν τὸ ζαρκάδ' νὰ ρίχνεται στὰ ρέματα, τὶς πέτρες
 καὶ μὲ θυμὸ λιοντάρικο τὴ σπάθα του νὰ βγάζει.
 55 Ὁ καπετάνιος γύρισε στραβὰ στραβὰ τὴν εἶδε:
 — Ἔλα μαζί, παλλίκαρε, καὶ στὸν ταῖφά μου ἔμπα.

1) Μαρίτσα=Ἐβρος.

2) Τρανεύονταν=καυχιούνταν.

- Καὶ μὴν ἡμέρα Κυριακὴ κοντὰ νὰ δύσ' ὁ ἥλιος,
 βγάξουν νὰ παίξουν τὰ σπαθιά, νὰ κάνουν τὸ λιθάρι.
- 60 Καὶ κεῖ ποὺ παίζαν τὰ σπαθιά κέκαναν τὸ λιθάρι,
 ἢ κόρη πὼς ἐγύριζε μὲ τὸ σπαθὶ στὸ χέρι,
 ἄνοιξαν τὰ θηλύκια τῆς καὶ τὰ χρυσὰ κουμπιά,
 φάγκε ὁ ἄσπρος τῆς λαιμός, φάγκαν καὶ τὰ φλωριά τῆς.
 Κανέννας δὲν τὰ λόγιασε κανέννας δὲν τὴν εἶδε,
- 65 μονάχα γὼ (κλεφτόπουλο μικρὸ διαβολεμένο
 πὼς μῆλεγαν μὲς τὸ ταῖφά) λόγιασα τὰ φλωριά τῆς.
 Κὴ κόρη τὸ κατάλαβε, κρυφὰ μὲ συντυχαίνει:
- Σῶπα, βρέ, σῶπα, βρέ μικρέ, καὶ μὴ μὲ συντυχαίνεις,
 νὰ σοῦ χαρίσω τᾶρματα τὰ ἔρημα τὰ σπαθιά μου,
 70 σοῦ δίνω καὶ τὰ ροῦχα μου τὰ χρυσοκεντημένα,
 μὲ δώδεκα ἀράδες τὰ κουμπιά τὰ φλωροκαπνισμένα.
 Κι' ἀφίνω γειὰ στὴ συντροφιά, στὸ τόπο μου θὰ πᾶνω,
 κανέννας δὲν μὲ ἔνωσε πὼς ἦμουν κοριτσάκι.
 Λεύτερη ἦρτα, λεύτερη στὴ μάννα μου παγαίνω·
 75 καὶ κάθησε κι' ὠδήγησε (1), τὰ πάθη τοὺς καημούς τῆς.
 Σὰν ὕστερα τὰ ἄκουσαν ᾿πομένανε οἱ κλεφτίδες
 τὰ χεῖλια τους ἐδάγκασαν, τὰ χέρια τους χτυποῦσαν.

Π. Π. Χ.

1) ὠδήγησε = διηγήθηκε.

ΘΡΑΚΙΚΑ ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ¹⁾

1. *Τρία παλλικαράκια*

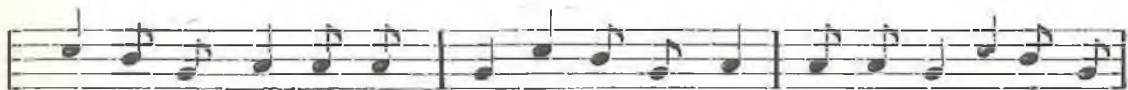
Βαβᾶ Ἐσκῆ

Τραγουδιστής Κωστ. Σύρμας

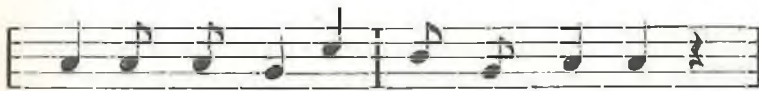
Χορευτικό χρόνοσ 16"

Τρί α παλ λι κα ρά κια τρί α παλ λι κα ρά κια πᾶ νε

νά παν τρευ τοῦ νε πᾶ νε νά παν τρευ τοῦ νε νά παν τρο λο γη

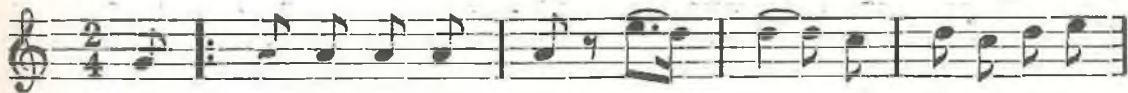

στοῦ νε νά παν τρο λο γι στοῦ νε

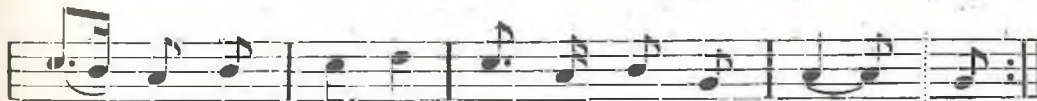
2. *Ἡ νακοπαντρεμένη*

Ἄδριανουπόλεως

Χορευτικό χρόνοσ 10"

Ὅ λες οἱ νιές παν τρέ φτη καν καὶ πῆ ραν παλ λι

κά ρια καὶ γῶ μά νεμ ἠ ἔμ μορ φη Καὶ

(1) Συνέχεια ἀπὸ τὸν Β' τόμον.

3. Ἡ Ματένια (Μαλαματένια)

Σαράντα Ἐκκλησιῶν

Χορευτικὸ χρόνος 8 μέτρα 20"

Ἡ Ματένια τρώγει ψάρι

πίνει καὶ γλυκὸ κρασί γιὰ νὰ κατε

βάσει γάλα νὰ βυζάξει τὸ παι

δί

Βλέπε Ἀρχεῖον τ. Β'. σ. 149. Βαλλίσματα Θρακικά.

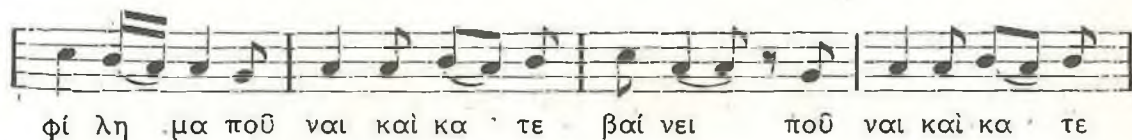
4. Θαμάζω τὸ κρῦο νερὸ

Αἴνου

Χρόνος 23"

Θαμάζω τὸ κρῦο νερὸ τὸ νεραντζο

φίλη μα ποῦ ναι καὶ κατεβαίνει ποῦ ναι καὶ κατε

βαίνει

5. 'Η σκληρή μάννα

'Αδριανουπόλεως

Χρόνος 40"

Διὼ ξέ με μάν να μ' διὼ ξέ με κ'έ γὼ θέ
 λω να φύ γω rit
 Νὰ πᾶς υἱ γέμ' οτὰ κά τε ερ γα rit

6. 'Ο γάμος

'Αδριανουπόλεως

Χρόνος 25" μάλλον ἄργά καὶ ζωηρά

'Ε γὼ 'μαι ὄρ φα νό παι δι
 μπρέ μὰ τὴν ἄ γιὰ Πα ρα σκευ ἦ
 ἔ χω καὶ χή ρα μάν να κέρ να Λαμ πρι νού δαμ'
 κέρ να

7. Τὸ ξένο κορίτσι

Σαράντα Ἐκκλησιῶν

Χορευτικὸ χρόνος 8 μέτρα 22''

3+6=9 Ἄ πό ξέ νο μέ ρος κι'ά πό μα κρυ νὸ ἄ πό

ξέ νο μέ ρος κι'ά πό μα κρυ νὸ ἦρ θ' ἔ

να κο ρι τσι δώ δε κα χρο νῶ ἦρ θ' ἔ

να κο ρί στι δώ δε κα χρο νῶ Μέ τῆς

8. Δέν ἦσουν σὺ ποὺ μ'ἔλε γες

Σαράντα Ἐκκλησιῶν

Χορευτικὸ χρόνος 16''

Δέν ἦ σουν σὺ ποὺ μ'ἔ λε γες

ἄν δέν σέ διῶ πε θαί νῶ νῶ.

9. Δέν ἦσουν σὺ (β')

Σαράντα Ἐκκλησιῶν

Χορευτικό χρόνοσ 8 μέτρα 16"

Δέν ἦ σουν σὺ ποὺ μ' ἔ λε
 γες ἄν δέ σέ διῶ πε θαί νω, τζα
 νήμ Κα τε ρι νιῶ

10. Δίπλα τῶβαλες Ἐλένη

Σαμμακόβιον

Τραγουδιστής Δημ. Φτουχίδης

Χρόνος 8 μέτρα 20"

Ἄ λη σμο νῶ και
 χαί ρο μαι θυ μου μαι
 και λυ - ποῦ μαι ποῦ μαι
 ποῦ πέρασαν τὰ χρόνια μου ἄκεινο παραπονιουμαι

Ἐπώδός

Δί πλα τῶ βα λες Ἐ λέ νη
τὸ μαχαῖρι καὶ δὲν βγαίνει

11. Δὲν λαλεῖς πουλὶ μ' ἀηδόνη

Σαράντα Ἐκκλησιῶν

Χοροῦ χρόνος 40''

4+5=9 Δὲν λα λεῖ εἰς λα λεῖς που λὶ μ' ἀη

δό νι τὸ πρῶ ἰ μέ τήν δρο

σιὰ α γειὰ σ' ἄ γά πη μου γλυ

τέλος

κειὰ ραμ τα ρα ρα ρα ρα ρα ραμ

τα ρα ρα ρα ρα ρα ραμ τα ρα ρα ρα ρα ραμ

τα ρα ρα ρα ρα ρα ραμ ρα

12. Τὸ τραγούδι τοῦ γάμου

Σαράντα Ἐκκλησιῶν

Χρόνος ἀργὰ 40'' μέχρι τέλους.

Χρυσόστε φα νι χρυσή κορ
 δέ λα χρυσόστε φα περιπλεγμένη
 στήν κε φαλή περιπλεγμένη
 νη στήν κε φαλή τέλος

13. Τὸ ὄνειρο

Ἀδριανουπόλεως

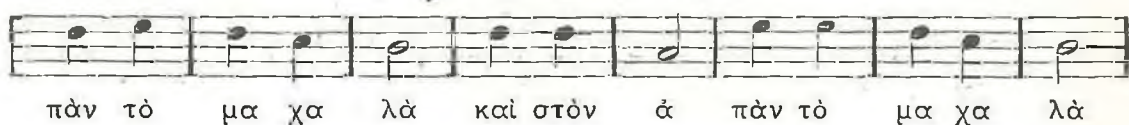
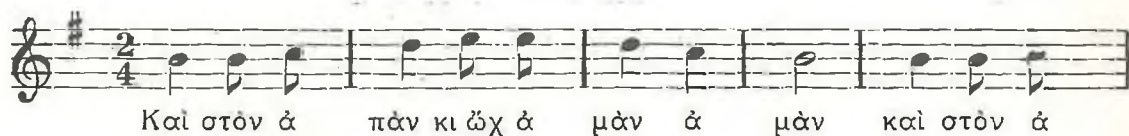
Χορευτικὸ χρόνος 12 μέτρα 12''

Πί σωστά σπία σουστά παρὰ θύρια σου τρέ
 χεῖνερὸδρο σὰ το Ὀρτακινούδι μου, τρέ
 χεῖνερὸδρο σὰ το, Καλογιαννούδι μου Πί

14. *Τὸ ὄνειρο*

Ἄδριανουπόλεως

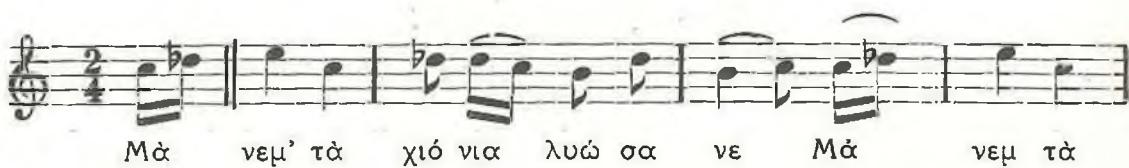
Χορευτικό χρόνου 18. μέτρα 16"

15. *Μάννεμ' τὰ χιόνια λύωσανε*

Σαράντα Ἐκκλησιῶν

Τραγουδιστῆς Κ. Σύρμας

Χορευτικό 12 μέτρα. 15" ῥυθμὸς δάκτυλος—υ υ

16. Ποιός εἶδε πράσινο δένδρι

Αἴνου

Χρόνου. 12 μέτρα. 15"

Ποιός εἶ δε πράσι νο δεν δρι
 γαί τα νο φρύ δα και ξαν θη νᾶχ
 ἄ νᾶχ ἄ ση μέ νια ρί ζα

17. Καράβι παραβάκι

Σαράντα Ἐκκλησιῶν

Χρόνου 18 μέτρα 22"

Κα ρά βι κα ρα βά κι που πάς για
 λό για λό ἄν εἶ σαι για τήν Πό λη
 πές το ν'άρ θῶ και γῶ

18. Ἡ Πανλοπούλα

Σαμμακοβίου

Τραγουδιστής Δ. Φτουχίδης

Χορευτικό Χρόνος 16 μέτρα 25''

Καὺ μέ νη Παι λο πού λα δέν
 τῶ κα νες κα λά νά φή σης
 τὸν Εὐ θύ μη τὸν Εὐ θύ μη μέ δυὸ μω
 ρά μέ δυὸ μω ρά παι διά

19. Ἡ ὕπναροῦ

Ἄδριανουπόλεως

Χρόνου. 8 μέτρα 6''

Κά τω σίς δρο σά δεσ και σίς πρα σι νά δεσ
 δέν δρα φυ τε μέ να μέ ἄν θη στο λι σμέ να

20. "Έμαθα, κυράμ', πώς έχεις

Σαράντα Ἐκκλησιῶν

Χορευτικό χρόνος 24 μέτρα 28"

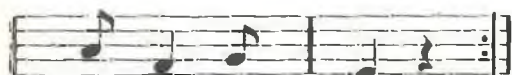
Ἔ μα θα κυ ράμ' πώς ἔ χεις βάρ κα για λὸ

ἔ μα θα κυ ράμ πώς ἔ χεις μιὰ βαρ κοῦ λα

καί ψα ρεύ εις ὀ πλα τρι α λα ρα λα ρὸμ.

βάρ κα για λὸ

21. Κόρη μου νὰ σὲ παντρέψω

Σαράντα Ἐκκλησιῶν

Τραγουδιστής Κ. Σύρμας

Χορευτικό χρόνου 6 μέτρα 12"

Κό ρη μου νὰ σὲ παν τρέ ψω καί νὰ σὲ νοι

κο κε ρέ ψω καί νὰ σὲ νοι κο κε ρέ ψω

21. Τὴν ὀμορφιὰ σου ὄλοι τὴν ζουλεύουνε

Αἴνου

Χορευτικὸ χρόνος 16 μέτρα 25"

Τὸ δια μάν τι στήν Ἑλ λά δα φράγ κοι τὸ δου

λεύ ου νε καὶ τὴν ἔμ μορ

φιά σου φῶς μου ὄ λοι τὴν ζου λεύ ου

νε. Ὅ λοι τὴν ζου λεύ ου νε

22. Κάλανδο

Αἴνου

Χρόνος 10 μέτρα 37"

Χρυ στού γεν να χρι στού γεν

να τώ ρα χρι στός γεν

νιέ ται τώ ρα 'Αγ γέ λοι

χαί ρον ται 'Α γιοι δο ξο λο

γέν ται

ἀκολουθως ή αρχή των λοιπων στίχων.

Και τὰ δαι μό νια θλί βον

ται για τι χρι στός γε

νιέ ται στο μέ λι ε γεν

νή θη κε στο γά λα α νε

τρά φη

23. "Όταν πεθάνω μὴ μὲ κλαῖς

Σαμμακοβίου

Τραγουδιστής Δ. Φτουχίδης

Χρόνος 24 μέτρα 40"

"Όταν πεθάνω μὴ μὲ κλαῖς
 κού νιε μά ναμ κού νιε κού νιε τὸ μω ρὸμ
 θὰ εἶ μ' ἄ πο θα μέ νος ἄιν τε
 νὰ νι νὰ νι

24. 'Ο Κυνηγὸς

Ἄδριανουπόλεως

Χορευτικὸ χρόνος 8 μέτρα 15"

Φέ το τὸ κα λο και ρά κι κυ νη γου σα ἔ
 να που λά κι κυ νη γου σα λαχ τα ρου σα
 νὰ τὸ φτά σω δέν μπο ρου σα

25. Κορίτσι είκοσι χρονῶ

Σαμμακοβίου

Τραγουδιστής Δ. Φτουχίδης

Ἦχος πλ. Α' ἄργα χρόνος 8 μέτρα 38"

Κο ρί ται εἶ κο σι
 χρο νῶ δέν εἶ χε κα σα βέ τια δέν
 εἶ χε κα σα βέ τια

26. Τὸ σφᾶλμα μου

Αἴνου

Χρόνος 8 μέτρα 25"

Τὸ με γά λο μου τὸ σφᾶλ μα εἶ νε ποὺ σέ
 ἄ γα πῶ καὶ δέν βρί σκω ἔ ναν τρό πο
 μυ σι κὸ νὰ σέ τὸ εἶ πῶ

27. Τὰ μελιντζανιά

Σαράντα Ἐκκλησιῶν

Χορευτικὸ χρόνου 12 μέτρα 40"

Αὐ τὰ τὰ μαῦ ρα ποὺ φο ρεῖς Ἐ

λέ νη ἔ γὼ θά σέ τὰ βγά λω

τὰ με λιν τζα νιά νά μὴν τὰ βά λης πιά

Ἄιν τε με σκι σες με κο μά τια σες
με κά νες κο μάτια καὶ με πέ τα ξες

Αὐτὰ τὰ μαῦρα ποὺ φορεῖς ἐγὼ θά σέ τὰ βγάλω,
θά σέ φορέσω ἄλικά καὶ θάρτω νά σέ πάρω

28. Προσευχὴ

Σκοποῦ

Τραγουδιστὴς Ν. Κωνσταντόπουλος

Χρόνου 12 μέτρα 28"

Θε ἐ με γα λο δύ να με τώ ρα

τὰ βου νά ἄν θοῦν με γά λο

τό νο μά σου καὶ οἱ κάμ ποι πρα σι νί ζουν θε ἐ με

Α΄.

Εἰς συμπλήρωσιν τῶν ὄσων λέγει ὁ κ. Β. Δεληγιάννης εἰς τὸ ἄρθρον του «Τὸ ἀμπατζηλήκι στὴ Θοράκη»¹⁾, νομίζω ὅτι πρέπει νὰ προστεθοῦν καὶ τὰ κατωτέρω:

1 Στὰ σπίτια κατασκευάζοντο ὄχι μόνον σαγιάκια, ἀλλὰ καὶ ἀμπάδες. Ταῦτα ὠνομάζοντο «φαδά», πρὸς διάκρισιν ἀπὸ τὰ ὅμοια τῶν ἐργαστασίων, τὰ ὁποῖα ἐλέγοντο «ἀγοραστὰ» ἢ καὶ «χαζήρα». Αὐτὸ τοῦλάχιστον συνέβαινε εἰς τὴν περιφέρειαν τῆς Διοικήσεως Μετρῶν (Τσατάλτζας).

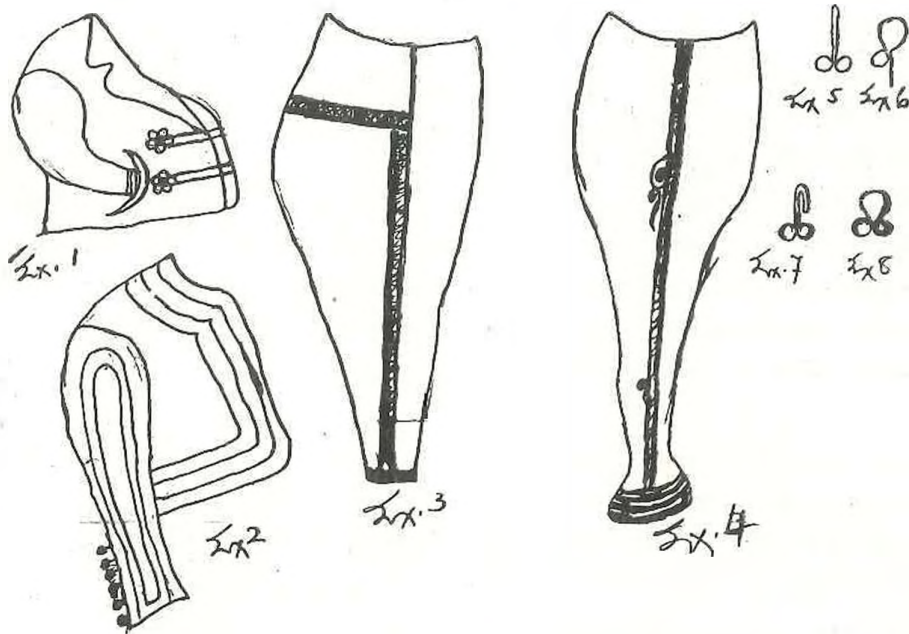
2 Οἱ ἀμπάδες καὶ τὰ σαγιάκια πρὶν δοθοῦν εἰς τὸν ράπτην, ἔπρεπεν ἐξάπαντος νὰ περάσουν ἀπὸ τὸ «δολάπ», μηχανήμα κινούμενον μὲ νερόν, μὲ τοὺς κοπάνους τοῦ ὁποίου ἐκτυπᾶτο ὁ βρεμένος ἀμπάς ἢ τὸ σαγιάκι, ὅσο πὸν νὰ «τραβήξ᾽» καὶ νὰ «πήξ᾽» καὶ νὰ γίνῃ στρωτὸς καὶ ἴσιος. Τὸ πλησιέστερο «δολάπ» τῆς περιφερείας μας ἦτο στὴν Στροάντζαν, καὶ ὁ «δολαπτοῆς» συνήθως ἐπερνοῦσε δυὸ φορὲς τὸ ἔτος ἀπὸ τὰ διάφορα χωριά τῆς περιφερείας, μίαν διὰ νὰ μαζέψῃ τὰ «ἀδολάπιαστα» σαγιάκια καὶ μίαν διὰ νὰ τὰ φέρῃ «δολαπιασμένα». Οἱ νοικοκερὲς ὕφαιναν εἰς τὶς δυὸ ἄκρες τοῦ σαγιακιοῦ ἓνα λουρὶ χρωματιστό, γιὰ νὰ γνωρίζουν τὸ «τόπι» τους, τὸ μετροῦσαν πόσα «πρόπλα» ἦτο, διὰ νὰ ἰδοῦν πόσο θὰ τραβήξῃ καὶ ἔπειτα τὸ παρέδιδαν εἰς τὸν ντολαπτοῆν. Συνηθεσάτη ἦτο ἡ ἔκφρασις: «Σὰν δολαπιασμένο σαγιάκ᾽», λεγομένη ἐπὶ μαλλίνων ὕφασμάτων, τὰ ὁποῖα μετὰ τὸ πλύσιμον ἐστένευαν.

3 Ἐκτὸς τῶν ὑπὸ τοῦ κ. Β. Δ. ἀναφερομένων ἐργαλείων, ὁ ἀμπατζῆς εἶχε καὶ μιὰ «κάργα» (τανάλια) μὲ στρογγυλὰς μύτες, μὲ τὴν ὁποίαν κατεσκεύαζε «κόπτες» (ἀγράφες) ἀρσενικὰς καὶ ὕηλυκὰς, ἀπὸ κίτρινο «τέλι» (σύρμα). Τὶς κόπτες τὶς περνοῦσαν μισοτελειωμέναι, καὶ τὶς ἔρραφταν εἰς τὴν θέσιν των, ἀφοῦ δὲ τὸ ποτούρι ἢ τὸ γελέκι ἐτελείωνε καθ' ὅλα, τελευταῖον τὸ «τσιράκι» γυροῦσε τὶς κόπτες μὲ τὴν κάργα καὶ παρέδιδε τὸ φόρεμα εἰς τὸν πελάτην «γιὰ νὰ πάρ᾽ τὸ παξίς».

4 Οἱ ἰδικοὶ μας ἀμπατζῆδες δὲν ἔρραφταν μὲ μακαροῦ, ἀλλὰ μὲ «τραβουζὰν ἰπλιγί», κλωστήν Τραπεζοῦντος ἐπὶ τούτῳ κατασκευασμένην στιλβωμένην. Μετὰ τὸ 1885 ὅμως μετεχειρίζοντο «τριπλίκι», τὸ ὁποῖον ἐπωλεῖτο εἰς «κοῦκλες». Ὁ ἀμπατζῆς λοιπὸν, ἔκοβε μὲ τὸ ψαλίδι του τὴν μίαν ἄκραν τῆς κούκλας, τὴν ἐκρεμοῦσε εἰς τὸν λαιμὸν του καὶ ὅσες φορὲς τοῦ ἐχρειάζετο κλωστή, τραβοῦσε μίαν, τὴν ἐκέρωνε μὲ τὸ μελισσοκέρι, πὸν πάντοτε εἶχε φυλαγμένο μέσα εἰς τὸ σακκουλάκι τῆς κάντζας καὶ ἔρραπτε.

1) Βλέπε, Ἄρχεϊον... τόμος Β' σελὶς 56—68.

5 Ἄλλα φορέματα, τὰ ὁποῖα κάποτε κατεσκευάζοντο καὶ ἀπὸ τσόχαν ἦσαν: 1) Τὸ «τσεπκένι», τοῦ ὁποῖου τὰ μανίκια δὲν εἶχαν ραφήν εἰς τὴν μασχάλην καὶ ἐκρέμοντο ὀπίσω εἰς τὴν ράχην «καρτάλ κανάτ», ὡς πτερὰ.

Σχῆμα 1. πατατούκα, 2. τσεπκέν', 3. γιαρὴμ φρανσίς, 4 ἐρένκιοῖ,
5. κόπτσα ἀρσενικιά ἀγύριστη, 6. κ. θηλυκιά ἀγύριστη.
7. κ. ἀρσενικιά γυρισμένη, 8. κ. θηλυκιά γυρισμένη.

ἀετοῦ. Ὁ γιακάς, τὸ στῆθος καὶ τὰ μανίκια ἦσαν δουλεμένα μὲ γαϊτάνι καὶ εἶχε κίτρινα, μεταλλικὰ στρογγυλὰ κουμπιά εἰς τὰ μανίκια. 2) Τὰ «ἐρένκιοῖ παντελόνια», τὰ ὁποῖα ἀπὸ ἐπάνω ἕως τὸ γόνα ἦσαν ὅμοια μὲ τὰ συνηθισμένα πανταλόνια, ἀπὸ δὲ τὸ γόνα καὶ κάτω εἶχαν γαϊτάνια καὶ κόπτσες, ὅπως τὰ ποτούρια μὲ κουλάκι 2—3 μπουρμάδων καὶ μονὸ μπουρμά στὸ γύρο ἕως ἐπάνω εἰς τὶς κόπτσες. Ἀπὸ τὸ ἔξω μέρος, ἀπὸ τὶς τσέπες ἕως κάτω εἰς τὸ κουλάκι, εἶχεν ἕξ σειρὲς γαϊτάνι μὲ κενέδες... Εἰς τὰ γόνατα εἶχε «κολτσιάκια» καὶ εἰς τὸ πίσω μέρος «γιουτλούκια». Δηλαδή εἶχε διπλᾶ γόνατα καὶ πσινό. 3) Ἡ «πατατούκα», ἡ ὁποῖα ἦτο κοντὸ φόρεμα ἕως εἰς τὴν μέσην τοῦ σώματος, μὲ διπλὸ στῆθος, γιακὰ φέλπα μαῦρο σειρίτι γύρο, δυὸ τσέκες σὰν μισοφέγγαρα, ἀπὸ δυὸ κουμπιά στὴν κάθε προστινὴ χωρὶς κουμπότρυπες, καπτσάλι ἀπὸ γαϊτάνι καὶ ἐπάνω ραμμένα τὰ κουμπιά. Μανίκια μὲ δέκα σειρὲς γαϊτάνι ὀλόγυρα. 4) Τὸ «γιαρὴμ φρανσίς» πανταλόνι, μὲ δέκα σειρὲς γαϊτάνια στὴν ἔξω ραφή τοῦ βρακοποδιοῦ, ἀπὸ ἐπάνω ἕως κάτω καὶ πλεξούδα στὴ μέση. Τὸ ἴδιο καὶ ἡ κωλοραφή πλεξούδα χωρὶς γαϊτάνι. Ἐπάνω τὸ παντελόνι φαρδὺ καὶ κάτω πολὺ στενὸ, ὥστε τὸ πόδι νὰ περνᾷ μὲ δυσκολία. Καὶ πίσω οἱ «τσόντες» ἐπίσης μὲ δέκα σειρὲς γαϊτάνι καὶ πλεξούδα στὴ μέση. Τὰ

τσεπκένια τὰ φοροῦσαν ὅλοι οἱ εὐποροί, τὶς **παπατουῦκες** οἱ ψαράδες καὶ πυροσβέσται, τὰ **γιαρίμ φρανσίξ** οἱ λατερνατζήδες καὶ τὰ **ἐρένκιοῖ** οἱ ἐργάτες καὶ χωρικοὶ ἀκόμα καὶ σήμερα εἰς τὴν Ξάνθην καὶ Κομοτηνὴν.

6 Τὸ τεζιγάχι ἐθεωρεῖτο ἱερόν, καὶ δὲν ἐπετρέπετο νὰ τὸ σκουπίσουν μὲ τὴν σκούπα, ἀλλὰ πάντοτε μ' ἓνα πανί. Ἄμα δὲ παρουσιάζετο κανεὶς ἀφελῆς πελάτης, ὁ ἀμπατζῆς τὸν ἐξάπλωνε ἐπάνω στὸ τεζιγάχι καὶ τὸν ἔπερνε τὰ μέτρα «για νὰ γένουν τὰ ροῦχα τ' ἰσκερὰ» καὶ ἔτσι κοροΐδευε τὸν πελάτην.

7 Οἱ ἀμπατζήδες, ὅσοι εἶχαν πολλὴ ἐργασία εἶχαν καὶ «κάλφαν», βοηθὸν καὶ «τσιράκι» μαθητευόμενον. Μερικοὶ μάλιστα συντηροῦσαν πολλοὺς καλφάδες καὶ τότε εἶχαν καὶ πρῶτον κάλφαν ὑπεύθυνον ἀπέναντι τοῦ μάστορη καὶ ἀναπληρωτὴν τρόπον τινὰ αὐτοῦ. Ὡς πρὸς τὴν γνῶσιν τῆς τέχνης ὁ κάλφας ἦτο μισθωτὸς μάστορης. Τὸ τσιράκι ἔκαμνε ὅλες τὶς ὑπηρεσίαις καὶ συνάμα ἐμάνθανε τὴν τέχνην. Ἀπὸ τὴν πρώτην ἡμέραν τοῦ ἔβαζον μιὰ δακτυλήθρα στὸ μεσαῖο δάκτυλο, κ' ἐπειδὴ δὲν ἠμποροῦσε νὰ τὸ κρατήσῃ κλειστὸ ὅσον ἔπρεπε, τοῦ τὸ ἔδεναν μὲ ἓνα «τσάμα». Ἐπειτα τὸ κάθιζαν σταυροπόδι, τοῦ ἔδιδαν ἓνα τεμάχιον σαγιάκι, μεγέθους σπιθαμῆς, τὸ ὁποῖον ἐσκάλωναν εἰς τὴν κάντζαν, τὸ ἄλλο ἄκρον τῆς ὁποίας περνοῦσαν κάτω ἀπὸ τὸ δεξιὸν του γόνυ, τοῦ ἔδιδαν καὶ ἓνα βελόνι μὲ κλωστήν χωρὶς κόμπον καὶ ἐπὶ ἀρκετὰς ἡμέρας περνοῦσε τὸ βελόνι «στα ὄφκαιρα», ὅσο πὸν τὸ σαγιάκι ἐκεῖνο ἔλυωνε. Ἀφοῦ δὲ συνήθιζε πῶς νὰ κρατῇ τὸ βελόνι, τοῦ ἔδιδαν νὰ ράψῃ καπλαμάδες, τεμάχια δηλ. στενόμακρα σαγιακιοῦ, τὰ ὁποῖα ράπτουν ἐπάνω εἰς τὶς κόπτεις. Ἐπειτα ἐμάνθανε νὰ κατασκευάζῃ κόπτεις ἀπὸ τὸ σύρμα, ἔπειτα νὰ ράβῃ μιὰ σειρὰ γαιτάνι καὶ οὕτω καθεξῆς.

8 Εἰς τὰ Φερμελετζήδικα τῆς Κ[ι]πόλεως ὑπῆρχαν πολλοὶ ἀμπατζήδες ἐκ Βουλγαρίας, ἕκαστος τῶν ὁποίων ἀπασχολοῦσε 10-15 καλφάδες, οἱ ὁποῖοι εἰργάζοντο εἰς ἓνα δωμάτιον ὑπεράνω τοῦ καταστήματος. Ὁ μάστορης ἦτο ὑποχρεωμένος νὰ τοὺς ἐνδύσῃ καὶ νὰ τοὺς θρέψῃ ἐπὶ πλεόν τοῦ ἡμερομισθίου των. Ἐτρωγον λοιπὸν ὅλοι εἰς τὸ ἴδιο τραπέζι μέσα εἰς τὸ δωμάτιον ὅπου εἰργάζοντο καὶ πάντοτε πρὶν ἀρχίσουν νὰ τρώγουν, ὁ πρῶτος κάλφας ἔπρεπε κατὰ τὸ ἔθιμόν των νὰ ἐρωτήσῃ τὸ τσιράκι:—Ποιὸς ἔφερε τὸ ψωμί;—Ὁ Γκάντσος ἀπαντοῦσε ἐκεῖνο. Γκάντσος ἦτο τὸ ὄνομα νοῦ μάστορη. Ἐπειτα ἐρωτοῦσε πάλιν ὁ πρῶτος κάλφας:—Ποιὸς ἔφερε τὸ φαγί; Ὁ Γκάντσος.—Ποιὸς ἔφερε τὸ κρασί;—Ὁ Γκάντσος.—Ποιὸς ἔφερε τὸ ρακὶ στὸ τραπέζι;—Ὁ Γκάντσος, ἐξεφώνιζεν τὸ τσιράκι μὲ ὅλην του τὴν δύναμιν. Ἐπειδὴ δὲ εἰς τὴν ἀπένατι πλευρὰν τοῦ δρόμου ἦσαν καταστήματα Ἑλλήνων ἐκ Μικρασίας, οἱ ὁποῖοι ἄκουαν τὴν ἐρωταπόκρισιν αὐτὴν κατὰ πᾶσαν ἡμέραν, διὰ νὰ πειράξουν τοὺς Βουλγά-

ρους μεθ' ἑκάστην ἐκφώνησιν τοῦ τσιρακιου ἔψαλλαν κ' ἐκεῖνοι «Κύριε ἐλέησοον» ¹⁾).

Β'.

Εἰς τὰ ἀμπατζήδικα παραμύθια ἠμποροῦμε νὰ προσθέσουμε καὶ τὰ κατωτέρω:

1. Ὁ βρακάς

Ἐνας Μετρονήος, μαστρο-Παναγιώτης π' δούλειψε πολλὰ χρόνια στὰ φερμελετζήδικα, σὰ γέρασε ἦρτε νὰ πεθάν' στὸ δόπο τ', κι ὅσο βόριε δούλευε καὶ τ' τέχνη τ'. Αὐτὸς φόριε φαρδιές καρβάνες. Μιὰ μέρα τότε φωνάζ' ὁ γέρος ὁ Χατζησομάνογλους στὸ σπít' τ' νὰ τότε λιανίς' ἕνα σαλβάρ καὶ μιὰ σαλταμάρα. Ὁ μάστορς ἄργησε κομμάτ' καὶ τὴν ὥρα πού πῆγε, ὁ Χατζησομάνογλους ἔβγαينه γιὰ νὰ πάη στὸ τζαμί νὰ κάμ' τὸ ναμάζ τ'.

— Ὅριστε, λέει μάστορ, πέρνα πάν καὶ κόψε τὰ ροῦχα ἔτσ πού ξέρος.

Σὰ βέρασε μέσα ὁ μάστορς λέει στ δούλα τ' ὁ Χατζησομάνογλους:

— Νᾶχς τὸ νοῦ σ, νὰ μὴ γλέψ' αὐτὸς ὁ γιαούρς κανὰ κομμάτ' τσόχα.

— Ἐννια σ' λέγ' ἡ δούλα δὲ μὲ γελάει ἐμένα, ἀφεδικό.

Φέρον' ἡ δούλα τ' τσόχα νὰ λιανίς' ὁ μάστορς τὰ ροῦχα, τὴν ἀνοίει ἀπάν στὸ χαλί. Σὰ δνε εἶδ' ὁ μάστορς κόλλσε ἡ καρδιά τ', κι ἄρκεψε νὰ σλογιέται πῶς νὰ κάμ' νὰ σουφρώσ' κανὰ κομμάτ, γιὰτὶ ἡ δούλα δὲ δόνε βοσλάτσε. Κόφτ' ὀλο βροστὰ αδίς μιὰ, δυὸ σαλταμάρες, τραβάει τὰ κομμάτια στὴν ἄκρη καὶ πέρνει νὰ λιανίς' τὸ σαλβάρ. Καπῶς ἔσκυρτε δίν' ἔνενα δρόμο.

— Κὰ—κὰ—κὰ—κὰ—κὰ—κὰ—κὰ—κὰ.

Τόσο μαῖχόσκο τνε φάνκε τ' δούλα π' δὲ βόριε νὰ σμαζωχτῆ ἀπ' τὰ κάκανα. Ὁ μάστορς ἐκεῖνο πηγήθελε, τραβάει τὴ μσῆ τ' σαλταμάρα τνὲ χών' ἀπ τὸ βρακοπόδ μέσ στ καρβάνα τ'. Σὰ στάθκανε τὰ γέλοια τς ἡ δούλα καὶ σκούψε τὰ μάτια τς λέγ':

— Τράβα ἀκόμα ἔνενα μάστορ, νὰ σὲ πῶ ἄφεριμ.

Ὁ μάστορς δὲ χάν' καιρὸ δίν' ἀκόμα ἔνενα δρόμο, κι' ὡς νὰ περμαζωχτῆ ἡ δούλα π' ἔπιανε τ μέσ τς καὶ κακάνιζε καὶ τὰ δάκρυα ἔτρεχαν ἀπ τὰ μάτια τς, αὐτὸς ρόκωσε καὶ τὴν ἄλλ' τὴ μσῆ τ' σαλταμάρα μέσ στὸ βρακί τ' ἀπ' τ' ἄλλ' τὸ βρακοπόδ'

Ἡ δούλα τότε γέρασε καβὲ, ὁ μάστορς γιόμσε καὶ τ σακκούλα τ' καπνό, καὶ σὰν ἦρτε ὁ Χατζησομάνογλους, ἀνοίει ὁ μάστορς τ τσόχα, τότε δείχνει τὰ κομμάτια :

1) Ἡ περιγραφή τῶν 4 φορεμάτων καὶ τοῦ ἐθίμου τῆς τραπέζης τῶν Βουλγάρων, κατ' ἀφήγησιν τοῦ ἀμπατζῆ Σ. Χουρμουζιάδου, ἐτῶν 66.

—Αὐτὴ εἶναι ἡ πισνὴ, αὐτὲς οἱ προστνές, αὐτὸς ὁ γιακάς εἶπε. Τὰ κατάφερε μιὰ χαρὰ καὶ δὲ βιάσκε.

2. Ὁ χότζας

Μιὰ φορὰ ἕνας χότζας ἔφερε σ' ἕνα ἀβατζῆ ἕνα κομμάτ' τσόχα νὰ τόνε κάμ' ἕνα χηρκά. Ὁ ἀβατζῆς ἦδανε ἀκόμα ἀτζαμῆς καὶ δὲν ἦξεριε νὰ λιανίζ, ἀμὰ δὲ δὸ φανέρωσε. Ἄν'ξε τ τσόχα ἀπάν στοῦ τεζγιαχ', ἔκοψ' ἀπὸ δῶ, ἔκοψ' ἀπὸ κεῖ, εἶδε π δὲ θὰ βορέσ' νὰ τὸ καταφέρ', λέγ':

—Χότζα ἐφέντη, ἡ τσόχα σ' δὲ φτάν' γιὰ χηρκά.

—Σὰ δὲ φτάν' γιὰ χηρκά, λέγ' ὁ χότζας, κάμ'τνα μιὰ σαλταμάρακα.

—Ὁ ράφτις πάλε ἔκοψ' ἀπὸ δῶ, ἔκοψ' ἀπὸ κεῖ, δὲ βόρσε νὰ καταφέρ' τίποτα. Γρίζ καὶ λέγ' στοῦ χότζα:

—Δὲ φτάν' καὶ γιὰ σαλταμάρακα.

Ὁ χότζας, π ἄρκεψάνε νὰ βαίννε οἱ ψύλλ' στ' αὐτιὰ τ, λέγ':

—Σὰ δὲ φτάν' καὶ γιὰ σαλταμάρακα κάμ'τνα ἔντζαμ ἕνα γελέκ', π δὲ θέλ' καὶ πολὺ πανί.

Ὁ ἀβατζῆς καὶ τρίτ φορὰ πολέμσε νὰ τὸ ταιριάξ, ἔκοψ' ἀπὸ δῶ, ἔκοψ' ἀπὸ κεῖ τν ἔκαμε τ τσόχα λουρίδες ἀμὰ γελέκ' δὲ βόρσε νὰ τνεγάμ.

—Ἄφεδερσιν, χότζα, τόνε λέγ', λάθος τὸ λογάριασα, καὶ γιὰ γελέκ' δὲ φτάν'.

Ὁ χότζας πὺν κατάλαβε πιά, πὼς ὁ ράφτις αὐτὸς δὲ γροικάει νὰ βγάν' τὰ μάτια τ' τόνε λέγ'.

—Ἐ, σὰ δὲ φτάν' καὶ γιὰ γελέκ', κάμ' το δυὸ λύκ'.

—Τὰ τσὲ κάμς τς λύκ', χότζα ἐφέντη, λέγ' ὁ ἀβατζῆς.

—Τὰ τσὲ κάμω; Νά. Ὁ ἕνας νὰ φάη ἑσένα τό κατεργάρο, κι ὁ ἄλλος ἑμένα τὸ βουταλὰ π σ' ἔφερα τ τσόχα μ' καὶ μὲ τνε χαραμλάδες.

3. Οἱ δυὸ ἀδρεφές.

Ἐνας ἄρκοδας εἶχε δυὸ θυγατέρες καὶ τσὲ πάρεψε. Τῆ μιάννα τν ἔδωκ' ἕνα δάσκαλο καὶ τν ἄλλα ἕνα ἀβατζῆ, κι ἀπὸ ἕνα σπὶτ' τράχωμα.

Μιὰ μέρα βγαίν' ἡ μικρότερ' στοῦ παραθύρ' καὶ ρωτάει τν ἀδρεφὴ τς π κάδανε στ ἀδικρονὸ τὸ σπὶτ':

—Πῶς τὰ περνᾶς ἀδρεφίτσα μ' μὲ τὸν ἄδρα σ'

—Νὰ μ χιολάχαιν', ἀδρεφίτσαμ, νὰ βροσκδανε, τέτοιος ἄδρας. Νὰ μν ἔσωνα νὰ παντρεύουμνα. Ὅλ' μέρα τὰ παιδιὰ διαβάξ, κι ὄλ' νύχτα γρούνια κατεβάξ. Ἄμ' ἐσὺν βάριμ καλοπερνᾶς μὲ τὸ δκό σ;

—Διάβολος νὰ τόνε πάρο, ἀδρεφίτσα μ. Νὰ ὕψεται ἐκεῖνος π γένκ' αἰτία καὶ τόνε πῆρα. Δὲν ἔχω ραχὰτ μαζί τ. Ὅλ' μέρα δλεβ' τὸ σαγιακ' κι ὄλ' νύχτα πνίγ' τ' ὄβριγάκ'.

Γ'.

Εἰς τὴν σελίδα 177 τοῦ Β' τόμου τοῦ Ἀρχείου εἰς τὶς «Ἑρμηνεῖες λέξεων» ἀπαντᾷ ἡ λέξις :

Τζιρίτ—παιγνίδι ἄγνωστον. Τὸ τζιρίτ εἶναι λέξις ἀραβικὴ σημαίνουσα κυρίως κλάδον φοίνικος ἀπογυμνωμένον ἀπὸ τὰ φύλλα, ὅθεν μικρὸ κοντάρι, ἢ βέλος χρησιμοποιούμενον εἰς παιγνίδιον ἐπίππων ἀνδρῶν, ἐκ τούτου δὲ καὶ αὐτὸ τὸ παιγνίδιον. Τοῦτο εἶναι τὸ ἑλληνικὸν κονταροχτύπημα.

Εἰς τὴν σελίδα 184.

Πελαχιζῶ - πέφτω σ' ἓναν ἐλαφρὸ ὕπνον. Τοῦτο γίνεται ἀπὸ τὸ ἀπολακτίζω. Τὸ ρῆμα λαμβάνεται ἀπὸ τὴν φρασεολογίαν τῶν σφαγῶν ζῶων. Τὸ ζῶον ἅμα τοῦ κόψουν τὸν λαιμόν, τὸ ἀφίνουν καὶ λακτίζει. Ἀφοῦ δὲ παύσει νὰ λακτίζει(=ἀπολακτίση) κεῖται πλέον ἀκίνητον. Τοιοῦτοτρόπως καὶ τὸ ἀποκαμωμένο παιδί παραδίδεται ἀκίνητον εἰς τὸν ὕπνον.

Κ. ΧΟΥΡΜΟΥΖΙΑΔΗΣ

Α'.

Προσθήκαι εἰς τὴν μελέτην **Στενίμαχος ἢ Στενήμαχος**;

§ 10. Παρὰ τοῖς περιοικοῦσι Βουλγάροις ὑπάρχουσι καὶ αἱ ἀκόλουθοι δύο περὶ τοῦ Στενιμάχου παραδόσεις, ἐξ ὧν ἐτυμολογεῖται καὶ τὸ παρ' αὐτοῖς τῆς πόλεως ὄνομα **Στανίμακα**. «Φεύγουσα ἢ θεοτόκος μετὰ τοῦ βρέφους τῆς Ἰησοῦ, ὅπερ ἐζήτησαν νὰ φονεύσωσιν, ἐστάθη ἐν ᾧ τόπῳ σήμερον κεῖται ὁ Στενίμαχος, ὅπως λούσῃ τὸ τέκνον τῆς μὴ δυναμένη δὲ νὰ πρίξῃ τοῦτο ἐλείπει ὕδατος παρεκάλεσε τὸν θεὸν νὰ τὴν βοηθήσῃ. Ὁ θεὸς ἐπήκουσε τὴν παράκλησίν τῆς καὶ ἔστειλεν εἰς αὐτὴν ἄφθονον ὕδωρ, τὸ ὁποῖον καὶ τώρα ὑπάρχει ἐν Στενιμάχῳ. Ἀφοῦ ἡ Παναγία ἔλουσε τὸν Ἰησοῦν ἐντὸς λιθίνης σκάφης¹⁾ ἥτις μέχρι σήμερον διασώζεται, ἀπεκοίμησεν αὐτὸν καὶ κατόπιν ἐκοιμήθη καὶ αὐτὴ. Τὴν αὐγὴν ἀφύπνισε τὸ τέκνον τῆς διὰ τῶν λέξεων *σιάνι, μάϊκα, πάκ νιὰ μπέγκαμε* (=σῆκον, παιδί μου, πάλιν νὰ φύγωμεν). Ἐκ τῆς φράσεως δὲ *σιάνι μάϊκο* προῆλθε τὸ ὄνομα **Στανίμακα**»²⁾ Ἡ ἑτέρα, ἥτις ὑφίσταται παρὰ τοῖς Πομάκοις, Βουλγαροφώνοις Μωαμεθανοῖς τῆς ἐπὶ τῆς Ροδόπης περιφερείας τοῦ Ἀχίρ - τσελεμπῆ περὶ τὴν ἄνω τοῦ ποταμοῦ Ἄρδα κοι-

1) Λίθιναι σκάφαι ὑπῆρχον ἐν τῇ κοίτῃ τοῦ ποταμοῦ, ἐν αἷς μεταβαίνουσαι αἱ γυναῖκες ἐπλυνον τὰ ἐνδύματά των Ὁ τόπος ἐκαλεῖτο *Σκαφδίτσια* (σκαφιδίτσια - σκαφιδίτσια - σκαφίδια).

2) *Gübiov* Κ. Π. ἐν τῷ περιοδικῷ *Perioditschesko spissanie*, τόμ. XVIII, ἐτ. 1885, σελ. 412, σημ. 2. Πρὸς καὶ τόμ. X, ἐτ. 1884, σελ. 43, αὐτόθι. Ἡ φερομένη παράδοσις ἀναμνησκει τὴν καταδίωξιν τοῦ ἱεροῦ βρέφους ὑπὸ τοῦ Ἡρώδου καὶ τὴν φυγὴν τῆς ἁγίας οἰκογενείας ἐξ Ἰουδαίας εἰς Αἴγυπτον.

λάδα, ἔχει ὡς ἑξῆς: «Ὁ βασιλεὺς Κωνσταντῖνος καταδιωκόμενος μετὰ τῆς μητρὸς του ὑπὸ τῶν Τούρκων ἐκρύπτετο ἐν τῇ πολίχνῃ, ἣτις σήμερον ὀνομάζεται *Στανίμοκα*, βέβαιος ὢν περὶ τῆς ἀσφαλείας του, ἅτε τοῦ κρησφυγέτου του μὴ ὄντως εὐκόλου ν' ἀνακαλυφθῆ. Ἡ ὠχυρωμένη πολίχνη συνεκοινωνεὶ πρὸς τὸν παραρρέοντα ποταμὸν διὰ κρυφίας σήραγγος, δι' ἧς κατερχόμενοι οἱ κάτοικοι ὑδρεύοντο ἀπὸ τοῦ ποταμοῦ. Δυστυχῶς οἱ Τούρκοι ἀνεκάλυψαν τὸ κρησφύγετον καὶ ὅτε ὁ βασιλεὺς εἶδεν αὐτοὺς προσεγγίζοντας, ὅπως μὴ συλληφθῆ, ἀπεφάσισε νὰ φύγη ἐκεῖθεν καὶ εἶπεν εἰς τὴν μητέρα του: *σιάνι μαΐκου ντὰ μπάγκαμε* (=ἀνάστα, μητερ, ὅπως φύγωμεν). Ἐκ τούτου ἡ πολίχνη ὀνομάσθη *Στανίμακα* καὶ τὸ ὄνομα αὐτῆς παρέμεινε καὶ ἐν τῷ μέλλοντι» ¹⁾. Κατὰ τὸν Dobrusky τὸ ὄνομα τῆς πόλεως προῆλθεν ἐκ τῆς αὐτῆς φράσεως - *σιάνι μαΐκα* -, ἀλλ' αὕτη ἐλέχθη οὐχὶ ὑπὸ τοῦ βασιλέως Κωνσταντίνου, προφανῶς Ἕλληνας, ἀλλ' ὑπὸ τινος Βουλγάρου τσάρου, ὅστις πολιορκούμενος ἐν τῷ ἀνωλύμφ φρουρίῳ ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν καὶ βλέπων ὅτι ἡ μόνη του σωτηρία ἐνέκειτο ἐν τῇ φυγῇ εἶπεν εἰς τὴν γραῖαν μητέρα του τὴν φράσιν ἐν τῇ ἀπελπισίᾳ του ²⁾.

Ὁ Σλαβείκωφ ὁμῶς ἐτυμολογεῖ τὸ ὄνομα καὶ οὗτος κατὰ παράδοσιν τινα ἐκ τοῦ *stani mika* ἢ ἐκ τοῦ *stani mika*. διότι ἐν τῇ πολίχνῃ ὑφίσταντο ἀνεκαθεν *στένι μίχνατι* (=τείχη πλήρη βρῦων, ὡς ἡρειπωμένα ³⁾). Ἡ παράδοσις, ὡς ἤκουσεν αὐτὴν ὁ Τζεπένκωφ παρὰ τινος κατοίκου τῆς ἐπὶ τοῦ Αἴμου κωμοπόλεως Παναγιούριστε ἔχει: «Οἱ Βούλγαροι ἐμάχοντο ἐν τῇ θέσει ἐκεῖνη πρὸς τινα ἐπὶ μακρὸν καὶ καταπονηθέντες ἐφώνησαν πρὸς ἀλλήλους: *σιάνι μίκο, σποὶ μίκο* (=παῦσε - δύσκολον - κάματος, παῦσε, ἐκουράσθημεν, ὅπως ἀναπαυθῶμεν ὀλίγον)». Ἐκ τούτου προῆλθον τὰ ὀνόματα τῆς πόλεως *Στανιμάκ*, *Στανιμάχ* καὶ *Στανιμάκ* ⁴⁾. Ὁ καθηγητῆς ὁμῶς Σισμάνωφ ὀρθότατα σημειοῖ ὅτε τὰ τε ὀνόματα καὶ αἱ φερόμεναι παραδόσεις προῆλθον ἐκ τοῦ Ἑλληνικοῦ τῆς πόλεως ὀνόματος *Στενίμαχος*, ⁵⁾ ὅπερ ὁ Κωνσταντῖνος ὁ φιλόσοφος, ὡς προεφρήθη,

1) Ἐνθα ἀνωτέρω. Πάντως καὶ ὁ βασιλεὺς Κωνσταντῖνος θὰ ἦτο Βούλγαρος, ἀφοῦ ὠμίλει μετὰ τῆς μητρὸς του βουλγαριστί.

2) Ἡ περὶ τοῦ Βουλγάρου τσάρου παράδοσις εἶναι ἡ ὑπὸ τοῦ Λευκίου τὸ πρῶτον ἀναγραφείσα καὶ προσημειωθεῖσα. Περὶ σήραγγος ἀπὸ τοῦ φρουρίου εἰς τὸν ποταμὸν καὶ περὶ ὑπογείων ἀνακτόρων ἐν αὐτῷ ὑπῆρχε παράδοσις ἐν αὐτῷ τῷ *Στενιμάχῳ*, μεθ' ἧς συνεδέετο καὶ ὁ μῦθος τῆς Νεράιδας - βασιλοπούλλας. — Ἴδε: *Μυρτ. Ἀποστολίδου* Ἡ Νεράιδα, Κῆρυξ Κων[π]όλεως ἔτ. 1891 καὶ ἐφημ. Νεολόγος Κων[π]όλεως ἔτ. 1894

3) Σλαβείκωφ, ἐν τῷ περιοδ. *Νάουκα* (ἐπιστήμη), τόμ. I, σελ. 287.

4) Τοῦ αὐτοῦ, αὐτόθι, τόμ. II σελ. 287.

5) *Σισμάνωφ*, ἐν τῷ περιοδ. *Sbornik za narodni oumotvorenia* κτλ. Συμβολὴ εἰς τὴν Βουλγαρικὴν ἐθνικὴν ἐτυμολογίαν, τόμ. IX, ἔτ. 1893, σελ. 581.

μεταφράζει σλαυστι τέσνο μπράνσβο (=στενή ἄμυνα - μάχη, ἢ ὑπέρ τοῦ στενοῦ ἄμυνα - μάχη) ¹⁾.

Β'

Περὶ Κουκλένης καὶ τῆς φερωνύμου αὐτῆς
ἐπὶ τῆς Ροδόπης μονῆς τῶν Ἁγίων Ἀναργύρων.

(Ἀρχεῖον τοῦ Θρακικοῦ Λαογραφικοῦ καὶ γλωσσικοῦ
θησαυροῦ, τόμος Βος, ἔτος 1935—1936, σελὶς 1—40).

Προσθῆκαι καὶ διορθώσεις.

Σελ. 11 § 4, στιχ. 3, διορθωτέον: Ἐξειλίχθη ἡ τριήμερος λεγομένη μάχη τῆς Φιλιππουπόλεως τῆ 3—5 Ἰανουαρίου τοῦ 1878 (παλαιᾶς ἡμερομηνίας, ἢ συγκροτηθεῖσα....

Σελ. 11 § 5. *Λινίστανα* (Ἀλωνίστανα) ἐκ τοῦ *Λίνισchte*, ἀπὸ τοῦ *λιν - λέν* (λίνον) = τόπος λίνου κατὰ τὰ εἰς - *αινα* τοπωνυμικά. Ὅθεν = *Λινών - Λινάρια*. Ἡ μᾶλλον ἐκ τοῦ Ἀλώνια γενομένου σλαυστι Ἀλώνισchte, ἐξ οὗ κατ' ἀναλογίαν τῶν εἰς - *αινα* τοπικῶν - Ἀλωνίςschταινα, Ἀλωνίστανα (ἦ).

Σελ. 16 § 6, σημ. 1, προσθετέον ἐν τέλει: Προσημειωτέον ὅτι ἀπὸ τῆς ἀνεξαρτησίας τῆς χώρας, ἀφ' οὗτου δηλ. ἡ πόλις ἐγένετο πρωτεύουσα τοῦ τρίτου τῶν Βουλγάρων βασιλείου προφέρεται *Σόφια* προπαροξυτονουμένη, ἐνῶ οἱ ἰθαγενεῖς Σοφίανοι καὶ οἱ περιοικοῦντες *Σόπηδες* ἐξακολουθοῦσι παροξυτονοῦντες *Σοφία* ὡς ἐν τῇ Ἑλληνικῇ γλώσσῃ. Πρβλ. καὶ τὴν παροιμιώδη παρ' αὐτοῖς ἔμμετρον φράσιν: οὐ *Σοφία - εἰτηνία* (= ἐν τῇ Σοφίᾳ ὑπάρχει εὐθηνία).

Σελ. 25 § 11, Μετὰ τὸ: «δὲν εἶναι ἀρχαιοτέρα 2 ἢ ὡς ἔγγιστα 3 αἰώνων» προσθετέον: - Κατὰ κτιτορικὴν ἐπιγραφὴν, ἣν ἀνέγνω ὁ Γ. Τσουκαλᾶς, ἡ ἐκκλησία τῆς μονῆς ἀνεκαινίσθη ἐκ βάθρων τῷ 1740 ἐπὶ μητροπολίτου Φιλιππουπόλεως Θεοφάνους. (Ἱστοριογεωγρ. περιγραφὴ τῆς ἐπαρχίας Φιλιππουπόλεως, ἔτ. 1851, Βιέννη, σελ. 83).

Σελ. 34 § 15. Ἐντί: τῆς συνοριακῆς του ἐκκλησίας διορθωτέον: τῆς ἐνοριακῆς του.

Μ. ΑΠΟΣΤΟΛΙΔΗΣ

1) Glasnik, τόμ. XLII, σελ. 300 ἔκδ. Jagits B, Πρβλ. καὶ *Jirecek* ἐν τῷ *Perioditschesko spissanie* τόμ. X, ἔτ. 1884, σελ. 46 καὶ *Cesty*, σελ. 310.

ΤΑ ΑΡΧΕΙΑ ΤΟΥ ΕΝ ΦΙΛΙΠΠΟΥΠΟΛΕΙ ΕΣΝΑΦΙΟΥ ΤΩΝ ΑΜΠΑΤΖΗΔΩΝ

Α'.

Είσαγωγή

§ 1. Τὸ ἐσνάφιον ἢ ρουφέτιον τῶν ἐν Φιλιππουπόλει ἐπὶ τουρκοκρατίας ἀμπατζήδων (1) ἦτο οὐ μόνον τὸ ἀρχαιότερον, ἀλλὰ καὶ τὸ σπουδαιότερον πάντων ὡς πολυμελέστερον καὶ εὐπορώτερον, κατέχον τὴν πρώτην ἐν τῇ ἀγορᾷ καὶ τῇ κοινωνίᾳ θέσιν. Τοῦτο διαπιστοῦται καὶ ἐκ τῆς ὑπογραφῆς τῶν ἐκάστοτε πρωτομαϊστόρων του ἐν τοῖς πρακτικοῖς τῆς ἱερᾶς μητροπόλεως φερομένης πρώτης ἐκ τῶν ὑπογραφῶν τῶν πρωτομαϊστόρων τῶν κυριωτέρων ρουφετίων. Οὕτω λ. χ. ἐν τῷ πρακτικῷ τῆς συμφιλιάσεως τῶν διῖσταμένων τῆς κοινότητος (πολιτείας) μελῶν καὶ τῆς συστάσεως ἐν τῇ μητροπόλει ἑπταμελοῦς ἐκκλησιαστικοῦ συμβουλίου, συνταχθέντι ὑπ' αὐτοῦ τοῦ μητροπολίτου Παΐσιου τῇ 1ῃ Ἰουνίου 1818, μετὰ τὰς ὑπογραφὰς τῶν κληρικῶν καὶ τῶν ἀρχόντων τῆς πόλεως ἀκολουθεῖ πρώτη ἡ ὑπογραφή τοῦ πρωτομαϊστόρος τῶν ἀμπατζήδων Χ" Κυριάκου Μελκῶν, ἐπομένων τῶν ὑπογραφῶν τῶν πρωτομαϊστόρων τῶν καυταντζήδων, γουναράδων καὶ μπακάληδων (2). Ὡσαύτως ἐν τῇ κοινῇ πρὸς τὸν ἀοίδιμον πατριάρχην Γρηγόριον ἐγγυητικῇ τῶν πολιτῶν ἐπιστολῇ περὶ τῆς εἰς τὸν Σουλτᾶνον πίστεως καὶ ἀφοσιώσεως αὐτῶν τῇ 1ῃ Ἀπριλίου 1821 πρὸς πρόληψιν ἐνδεχομένων καταδιώξεων ἕνεκα τῆς ἐν Βλαχία ἐκρήξεως ὑπὸ τὸν Ἀλέξανδρον Ὑψηλάντην ἐπαναστάσεως μετὰ τὰς ὑπογραφὰς τῶν κληρικῶν καὶ τῶν ἀρχόντων τῆς πόλεως ἐκ τῶν ἀκολουθουσῶν ὑπογραφῶν τῶν ἐπισημοτέρων μελῶν ἐκάστου ρουφετίου προὑπογράφοντος τοῦ πρωτομαϊστόρος φέρονται πρῶται ἑννέα μελῶν τοῦ ρουφετίου τῶν ἀμπατζήδων μετὰ τῆς τοῦ πρωτομαϊστόρος αὐτοῦ (3). Ὡσαύτως καὶ ἐν τῷ πρακτικῷ τῆς 25 Μαρτίου 1833, καθ' ὃ ὑπὸ πάντων τῶν Φιλιππουπολιτῶν χριστιανῶν διορίζονται δύο ἐπίτροποι τοῦ γένους, ὅπως ἐπιστατῶσιν εἰς τὰς ἐμπιπτούσας ὑποθέσεις τοῦ γένους ἀμισθὶ ἐπὶ ἔτος,

1) Περὶ τῶν ἐπὶ τουρκοκρατίας ρουφετίων ἴδε: Μυρτ. Ἀποστολίδου, Δύο ἔγγραφα ἐκ Φιλιππουπόλεως, Θρακικά, τόμ. Β', ἔτ. 1929, σελ. 325—329.

2) Κῶδιξ Κυρίλλου (1781—1845) σελ. νγ'. Τὸ πρακτικὸν ἐδημοσιεύθη ἐν τοῖς Θρακικοῖς, τόμ. Γ', ἔτ. 1932, σελ. 21—22. Μυρτ. Ἀποστολίδου, ὁ ἀπὸ Σηλυβρίας Φιλιππουπόλεως Παῖσιος.

3) Κῶδιξ Κυρίλλου, σελ. ξθ'. Ἡ ἐπιστολή ἐν τοῖς Θρακικοῖς ἔνθα ἄνωτ. σελ. 29—31.

ἀποκρινόμενοι εἰς τὰς ἀρχὰς (τουρκικὰς) κατὰ τὴν συνείδησίν των, δι' οἷον-
δήποτε ἀποτέλεσμα τῶν πράξεων αὐτῶν ὄντων ὑπευθύνων πάντων τῶν πο-
λιτῶν ἐνώπιον τῶν ἀρχῶν καὶ ἐγγνωμένων τὴν ἀσφάλειαν ζωῆς, τιμῆς καὶ
ὑπολήψεως καὶ χρηματικὴν ἀποζημίωσιν ἐν περιπτώσει κινδύνου, ἐκ τῶν
ὑποκειμένων σφραγίδων μετὰ τῶν ὑπογραφῶν τῶν πρωτομαϊστόρων τῶν
ρουφετίων πρώτη φέρεται ἢ τῶν ἀμπατζήδων (4). Ὡσαύτως ἐν τῷ μαρτυρικῷ
περὶ παραδόσεως τοῦ λογαριασμοῦ καὶ ἐξοφλήσεως ὑπὸ τοῦ ἄρχοντος σκευο-
φύλακος τσελεμπῆ Νικολάκι περὶ τῆς ἀνοικοδομήσεως τοῦ ναοῦ τῆς ἁγίας
Μαρίνης ἐν ἔτει 1783 μετὰ τοὺς κληρικούς καὶ ἄρχοντας τῆς πολιτείας πρῶ-
τοι ὑπογράφονται οἱ ἀντιπρόσωποι τοῦ ρουφετίου τῶν ἀμπατζήδων καὶ κα-
τόπιν οἱ τῶν ἄλλων ρουφετίων (5).

Ἀμπατζῆδες λέγοντες ἐννοοῦμεν οὐ μόνον τοὺς ἐν τοῖς ἐργαστηρίοις
των ραφεῖς τῶν ἐξ ἀμπᾶ (ἐρέας) ἀνδρικών ἐπὶ παραγγελίᾳ ἐνδυμάτων, ἅτινα
λεπτομερῶς περιγράφονται ὑπὸ τοῦ κ. Β. Δεληγιάννη μετὰ τῶν σχετικῶν ὀνο-
μάτων των (6) καὶ τοὺς μεταπράτας ἐν γένει ἀμπάδων, σιαγιακίων, γριζίων
καὶ γαϊτανίων, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἐξαγωγὴν αὐτῶν καὶ τῶν ἐξ αὐτῶν παρεσκευ-
ασμένων ἐτοιμῶν ἐνδυμάτων χονδρικῶς ποιουμένους, οἵτινες προσωνομάζοντο
καὶ *καραμπατζῆδες* (7) καὶ σὺν τῷ χρόνῳ μετεβλήθησαν εἰς παντοίων ἐμπορευ-
μάτων ἐξαγωγεῖς καὶ εἰσαγωγεῖς καταστήσαντες αὐτοὶ ἰδίως τὴν Φιλιππού-
πολιν ἐμπορικὸν κέντρον τῆς τε βορειοδυτικῆς Θράκης καὶ πολλοῦ τῆς Βουλ-
γαρίας μέρους.

Πολλοὶ τῶν ἐργαστηριαρχῶν ἀμπατζήδων ἀξήσαντες διὰ τῆς φιλοπο-
νίας καὶ τῆς τιμιότητος τὰ χρηματικά των κεφάλαια μετέβαλον σὺν τῷ χρόνῳ
τὰ ἐργαστήρια καὶ τὰ πρατήριά των εἰς μικρά, οὕτως εἶπεῖν, χειροτεχνίας
ἐργοστάσια καὶ ἤρξαντο ἀπὸ τοῦ 18ου ἡδὴ αἰῶνος ποιούμενοι ἐξαγωγὴν τῶν
ἐμπορευμάτων των κατ' ἀρχὰς μὲν εἰς τὴν Θράκην, σὺν τῷ χρόνῳ δὲ καὶ
εἰς ἀπωτέρας τῆς μεγάλης τότε Ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας ἐπαρχίας καὶ δὴ
εἰς τὴν Ἀνατολὴν (Μικρὰν Ἀσίαν), τὴν Συρίαν, τὰς νήσους τοῦ Αἰγαίου
καὶ τὴν Βοσνίαν καὶ ἐκ τῶν εὐρωπαϊκῶν κρατῶν εἰς τὴν Αὐστρίαν. Οὗτοι
καταλείποντες τὴν διεύθυνσιν τῶν ἐργαστηρίων των εἰς τὸν συνέταιρόν των
(ὄρτάκην) ἢ τὸν πρῶτον βοηθόν των (πρωτοκάλφαν) συνώδευον αὐτοὶ πρὸς
μεῖζονα ἀσφάλειαν τὰ ἐμπορεύματά των εἰς τὸ ἐξωτερικόν, ὅπου ἐπὶ μῆνας
καὶ ἔτη ἐνίοτε διέτριβον μετακινούμενοι ἀπὸ τόπου εἰς τόπον μέχρι τῆς ἐκ-

4) Κῶδιξ Κυρίλλου, σελ. ρεγ'.

5) Αὐτόθι σελ. γ'.

6) Β. Δεληγιάννη, Τὸ ἀμπατζηλίκι στὴ Θράκη, Ἀρχεῖον Ἐθνικοῦ Ἐθναροῦ,
τόμ. Β', ἔτ. 1935—6, σελ. 56—63.

7) *Καραμπατζῆδες* ὀνομάσθησαν ἔνεκα τῆς μαύρης (καρᾶ) χροιάς, ἣν προσε-
λάμβανεν ἢ ὄψις των ἐκ τῆς ὑπὸ τὸν ἥλιον μακρᾶς ὀδοιορίας καὶ διατριβῆς των.

ποιήσεως ἢ ἀσφαλοῦς τῶν ἐμπορευμάτων των τοποθετήσεως παρ' ἀξιοχρέοις ἐμπόροις, οἵτινες καθίσταντο οὕτω ἀντιπρόσωποι των. Ἐπανακάμπτοντες εἰς τὴν γενέτειραν συναπεκόμιζον συνήθως μετὰ τοῦ ὀγκώδους βαλαντίου των καὶ διάφορα τοῦ ἐξωτερικοῦ ἐμπορεύματα, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἀποικιακά, ὑφάσματα καὶ τάπητας ἐκ τῆς Ἀνατολῆς, βιομηχανικά δὲ εἶδη ἐκ τῆς Εὐρώπης. Οὕτω κατὰ τὰ περιοδικὰ των ταῦτα ταξείδια γνωρίζοντες ἐξ αὐτοψίας τὰς ξένας ἀγορὰς καὶ τὰς συνθήκας τῶν ἐν αὐταῖς συναλλαγῶν καὶ διαθέτοντες πλέον ἱκανὰ κεφάλαια ἐγίνοντο ὁλονὲν τολμηρότεροι εἰς τὰς ἐπιχειρήσεις των καὶ μὴ ἀρκοῦμενοι εἰς τὴν ἐξαγωγὴν μόνον τῶν ἐμπορικῶν τοῦ ἐπαγγέλματός των εἰδῶν ἐτρέποντο καὶ εἰς τὴν ἐξαγωγὴν καὶ ἄλλων προϊόντων τῆς εὐφόρου ἄνω λεκάνης τοῦ Ἑβρου, οἶον σιτηρῶν, ὀρυζις, σησάμου, ροδελαίου, μεταξοβομβύκων, μετάξης, οἰκοδομησίμου ξυλείας, δερμάτων, μαλλίων, κτηνῶν (8). Ἡ ἐξαγωγή συνετελεῖτο διὰ σχηματιζομένων τακτικῶς ἐν τῇ πόλει κερθανίων καὶ διὰ τοῦ πλωτοῦ Ἑβρου ἐπὶ σχεδιῶν μέχρι Αἴνου καὶ ἐκεῖθεν εἰς τὴν Σμύρνην ἢ διὰ ξηρᾶς μέχρι τῆς παρὰ τῇ Προποντίδι Ραιδεστοῦ, ὅποθεν τὰ ἐμπορεύματα διεκομίζοντο διὰ θαλάσσης εἰς τὸν πρὸς ὄν ὄρον. Ἐκ τούτου ἐδημιουργήθησαν ἐν Φιλιππουπόλει, ἀρχομένου τοῦ 19ου αἰῶνος μεγάλοι ἐξαγωγῆς καὶ εἰσαγωγῆς παντοίων προϊόντων ἐμπορικοὶ οἴκοι ἔχοντες ἀντιπροσώπους πολλαχοῦ τῆς αὐτοκρατορίας καὶ ἐν Βιέννῃ καὶ ἐκτελοῦντες ἅμα καὶ τραπεζιτικὰς ἐργασίας.

§ 2. Ἐκ τῶν ἐμπορικῶν τούτων οἴκων, ἀπάντων ἑλληνικῶν—πλὴν τῶν οἴκων τῶν ἐξηλληνισμένων ἢ ἑλληνιζόντων μέχρι τῶν ἀρχῶν τοῦ δευτέρου ἡμίσεος τοῦ 19 αἰῶνος—καραμπατζήδων καὶ μεγλικτζήδων ἀδελφῶν τζορμπατζῆ μεγάλου Βούλκου καὶ τζορμπατζῆ Στογιάννου Θεοδώροβιτς - Τσαλίκογλου, καὶ τῶν ἐξαδέλφων του ἀδελφῶν τζορμπατζῆ μικροῦ Βούλκου καὶ Στογιάννου καὶ Παύλου Κούρτοβιτς - Τσαλόγλου ἐκ Κοπριφιστίτης καὶ τῶν ἐκ Καρλόβου ἀδελφῶν μεγαλεμπόρων Γκέσογλου, ἀξιοσημεῖωτοι εἶναι οἱ μέχρι τῆς μεταβολῆς τοῦ πολιτειακοῦ ἐν τῇ χώρᾳ καθεστῶτος (1878) ἀκμάσαντες τῶν ἀδελφῶν : Κοϊμιτζόγλου, Γκιουμουσγκερδάνη, Ἀργυριαδῶν, Γεωργιαδῶν, Παπάζογλου, Χατζηαργύρογλου, Κατσίγρα, Ἀχλανλῆ, Παπασαοῦλ καὶ οἱ τοῦ Μήτσορα, Μαυρίδου, Σιτσάνη, Χατζηπαύλου, Σαρησταύρου, Νέμτσογλου, Σταντσίδου καὶ ἄλλων ἔχοντες ὑποκαταστήματα ἢ ἀντιπροσώπους μονίμους πολλαχοῦ τῆς αὐτοκρατορίας καὶ ἐν Βιέννῃ. Ἐκ πάντων ὅμως τούτων διεκρίθησαν ὁ τῶν караμπατζήδων ἀδελφῶν Κοϊμιτζόγλου καὶ ὁ τῶν караμπατζήδων ὡσαύτως ἀδελφῶν Γκιουμουσγκερδάνη διὰ τὸ εὐρὸν τῶν ποικίλων ἐπιχειρήσεών των δίκτυον. Ὁ μὲν πρῶτος εἶχεν ὑποκαταστήματα

8) *Κ. Οικονόμου*, ἱστοριογεωγραφικὴ περιγραφή τῆς ἐπαρχίας Φιλιππουπόλεως, Βιέννη, ἔτ. 1819, σελ. 31, § ιη'.

ἐν Ἐσκι - σείρ τῆς Ἀνατολῆς, ἐν Σμύρνη, ἐν Κωνσταντινουπόλει καὶ ἐν Βιέννη, ὁ δὲ δεύτερος ἐν Λονδίνῳ, Κωνσταντινουπόλει, Ἀδριανουπόλει, Ραιδεστῷ, Κωνσταντζη, Σκοπίοις, Λομ - Παλάγκα καὶ ἐν αὐταῖς ταῖς Ἀθήναις μετὰ παραρτημάτων τῆς φερωνύμου τραπέζης του, ἧς τὸ κατατεθὲν κεφάλαιον ἀνήρχετο εἰς ἑκατὸν χιλιάδας ὀθωμανικῶν χρυσῶν λιρῶν κατὰ τοὺς σφζομένους ἰσολογισμοὺς τοῦ ἔτους 1849. Οἱ διευθύνται πάντων τῶν ὑποκαταστημάτων τοῦ μὲν πρώτου οἴκου ἦσαν οἱ ἀδελφοὶ Κοϊμτζόγλου, τοῦ δὲ δευτέρου οἱ ἀδελφοὶ Γκιουμουσγκερδάναι καὶ συγγενεῖς αὐτῶν ἐξ αἵματος ἢ ἀγγιστείας, πάντες Ἑλληνας. Ἡ μεγάλη ἀνάπτυξις καὶ εὐδοκίμησις τῶν ἐργασιῶν ἀμφοτέρων τῶν οἴκων τούτων ὀφείλεται κυρίως εἰς τὸν δαιμόνιον ἐπιχειρηματικὸν νοῦν τοῦ Χατζῆ - Γιουβαννῆ Χρήστου Κοϊμτζόγλου⁽⁹⁾ καὶ τοῦ Μιχαήλ - βέη Γκιουμουσγκερδάνη⁽¹⁰⁾.

9) Ἐξάδελφοι τῶν ἀδελφῶν Κοϊμτζόγλου πατρόθεν ἦσαν οἱ ἐν Μόσχᾳ ἔμποροι ἀδελφοὶ Κομιζόπουλλοι, μαῖστορες ἀμπατζῆδες, ὧν ὁ ἕτερος Ἀντώνιος εἶναι ὁ γνωστὸς φιλικός, μέγας εὐεργέτης τῆς Ἑλλ. κοινότητος Φιλιππουπόλεως, ἴδε: *Μυρτ. Ἀποστολίδου*, *Θρακικά*, πορὰρτ. τόμ. Γ' ἔτ. 1931, σελ. 128—139—Ἀντώνιος Κομιζόπουλλος ὁ φιλικός, καὶ *B. Μυοτακίδου*, αὐτόθι τόμ. Γ' ἔτ. 1932, σελ. 399—400, καὶ ὁ Γρηγόριος Ἰωάννου Μαρασλῆς ἔμπορος ἐν Ὀδησῷ, πρόεδρος τῆς φιλανθρωπικῆς ἐταιρείας καὶ πατὴρ τοῦ μεγάλου ἐθνικοῦ εὐεργέτου Γρηγορίου Μαρασλῆ, ἴδε: *Μυρτ. Ἀποστολίδου*, *Γρηγόριος Γρηγορίου Μαρασλῆς*, ἐνθα ἀνωτ. σελ. 367—371.

10) Περὶ τοῦ Μιχαήλ - βέη Γκιουμουσγκερδάνη ὡς ἀνδρὸς πολιτικοῦ, φιλογενοῦς καὶ φιλανθρώπου, ὡς καὶ περὶ τῆς οἰκογενείας ἐν γένει τῶν Γκιουμουσγκερδανῶν ἴδε: *Μυρτ. Ἀποστολίδου* ἐν τοῖς *Θρακικοῖς* τόμ. Γ' ἔτ. 1932, σελ. 409—403. Οἱ Βούλγαροι μεθ' ὅλας τὰς πρὸς αὐτοὺς εὐεργεσίας τοῦ Βέη, διότι οὐ μόνον ἐν ταῖς ἐργασίαις του εἶχεν ἑκατοντάδας αὐτῶν διατρέφων, ἀλλὰ καὶ διὰ τῆς πολιτικῆς του παρὰ ταῖς Τουρκικαῖς ἀρχαῖς ἰσχύος πολλοὺς σὺτῶν ἰδίως κατὰ τὴν ἐπανάστασιν των τοῦ 1876 ἔσωσεν ἀπὸ τῆς ἀγχόνης καὶ τῶν δεσμῶν καὶ ἄλλως περιέθαλψε, δὲν δύνανται μνησικακοῦντες νὰ συγχωρήσωσιν αὐτὸν ἔνεκα τῆς ὑπ' αὐτοῦ ὑποστηρίξεως τῆς Ἑλληνικῆς κοινότητος Φιλιππουπόλεως κατὰ τοὺς ὀξυτάτους αὐτῶν ἐκκλησιαστικούς καὶ ἐθνικούς ἐν τῇ πόλει ἀγῶνας κατὰ τῶν Ἑλλήνων. Ὅθεν ὁ δῆμος τῆς Πλόβδηφ οὐδὲ εἰς μίαν τῶν ὁδῶν της ἔδωκε μέχρι τοῦδε τὸ ὄνομα τοῦ φιλοπόλιδος ἀνδρός, ὅστις ἔσωσεν αὐτὴν καὶ τοὺς κατοίκους της ἀπὸ βεβαίας καταστροφῆς. Διότι οὗτος διὰ τῆς ἐπιβολῆς του, τῶν παρακλήσεων καὶ δῶρων πιθανῶς πρὸς τὸν ἀποχωρήσαντα ἐκ Σίπκας στρατάρχην Σουλεῦμάν - πασᾶ, ὃν ἐπὶ ἡμέρας ἐφιλοξένησεν ἡγεμονικῶς ἐν τῷ οἴκῳ του, κατώρθωσε ν' ἀποτρέψῃ τὸν ἐπικείμενον τῆς πόλεως βομβαρδισμόν διὰ στρατηγικούς λόγους ἐπὶ τῇ προσεγγίσει τοῦ προελαύνοντος νικηφόρου Ρωσικοῦ στρατοῦ ἀρχομένου τοῦ Ἰανουαρίου τοῦ 1878. Εὐρέθη ὁμοίως καὶ βούλγαρος ὁμολογῶν τὰς πρὸς τοὺς ὁμοεθνεῖς του ὑπηρεσίας τοῦ μεγάλου ἀνδρός. Οὗτος εἶναι ὁ Θεόδ. Ν. Μάνεφ, ὅστις γράφει ἐπὶ λέξει τὰ ἑξῆς: «Ὁ Μιχαήλ - βέης Γκιουμουσγκερδάνης, πρόεδρος τῆς πρώτης ἐν Κωνσταντινουπόλει συνταγματικῆς βουλῆς, εἶχε βασιλικὴν ἰσχὺν καὶ ἐξουσίαν καὶ οὐδὲν ἄνευ αὐτοῦ ἐξετελεῖτο ὑπὸ τῶν Σουλτανικῶν ἀρχῶν. Πάντες οἱ Χριστιανοὶ πολὺ τὴν ἡγάπων καὶ ἰδίως ὁ Βουλγαρικὸς λαός, πρὸς ὃν συνηλλάσσετο κατ' ἐξοχὴν ἐν ταῖς ἐμπορικαῖς του ἐπιχειρήσεσι, διότι τοὺς ὑπεστήριζεν ἀπέναντι τῶν

Σημειωτέον δὲ ὅτι ὁ οἶκος Γκιουμουσγκερδάνη ἴδρυσεν τὸ πρῶτον ἐν Θράκη βιομηχανικὸν ἐργοστάσιον μετὰ τελείων μηχανημάτων κατὰ τὰ ἐν τῇ Δύσει πρότυπα χρησιμοποιήσας ὡς κίνητρον τὸν λευκὸν ἄνθρακα. Τὸ ἐργοστάσιον ἔκειτο ἐν τῷ ἀγροκτήματί του παρὰ τῇ κώμῃ Δερμὲν - δερὲ (Φερδινάνδοβον) ὑπὸ τὴν Ροδόπην νοτίως τῆς Φιλιππουπόλεως περὶ τὰ 12 χιλιόμετρα, ἀπασχολοῦν περὶ τοὺς 600 ἐργάτας καὶ ἐργάτιδας. Διὰ τῆς ὑπὸ τοῦ ἐργοστασίου του παραγομένης ἐρέας ἐφωδίαζεν ἐπὶ ἔτη τὸν στρατὸν τῆς ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας. Ἡ διασφῶμένη μέχρι σήμερον ἐπὶ τῆς προσόψεως τοῦ ἐργοστασίου, ἀχρηστευθέντος πρὸ πολλοῦ, ἀκόλουθος ἐπιγραφὴ ἐδήλου τὸν προορισμὸν του :

Εἶμαι κτῆμα τῶν κυρίων Μιχαὴλ καὶ Δημητράκη,
ἀδελφῶν Γκιουμουσγκερδάνη τοῦ κλεινοῦ Ἀθανασάκη.
Ἀνηγέρθη δὲ ἐκ βάθρων νὰ δουλεύω αἰωνίως
εἰς τὰς μηχανάς μου ταύτας τὰ ὑφάσματα πλουσίως.
Λοιπὸν, φίλοι, βλέποντές με εὐχηθῆτέ με καλῶς
νὰ ἐξάγω καθ' ἡμέραν τοὺς καρπούς μου εὐτυχῶς.

Ἐν Φιλιππουπόλει 1853, Μαΐου 20.

Πολλοὶ τῶν πλουτισθέντων τούτων καραμπατζήδων φιλοτιμούμενοι ν' ἀνέλθωσι καὶ κοινωνικῶς ὑψηλότερον εἰσεχώρησαν διὰ τῶν σχέσεών των καὶ τῶν ἐπιγαμιῶν γενόμενοι εὐαρέστως δεκτοὶ εἰς τὴν φθίνουσαν οἰκονομικῶς εὐγενῆ τῶν ἰθαγενειῶν τάξιν τὴν τῶν ἀρχόντων (τσελεμπήδων), τὴν μετὰ τοῦ μητροπολίτου ἀνέκαθεν κληρονομικῶ οὕτως εἶπεῖν δικαίωματι διοικοῦσαν τὴν κοινότητα (πολιτείαν). Οὕτω δὲ ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τοῦ 19ου αἰῶνος διεμορφώθη ἐν τῇ πόλει ἰσχυρά τις πλουτοκρατικὴ τάξις, ἣ τῶν προκρίτων (τσελεμπήδων καὶ τζορμπατζήδων), ἀνάλογος τῆς ἐν τῇ ἀρχαίᾳ Ρώμῃ τῶν πατρικίων¹¹⁾, ἥτις διηύθυνεν αὐθαιρέτως τὴν κοινότητα ἄγουσα καὶ φέρουσα

Τούρκων. Πολλοὺς Βουλγάρους ἀπήλλαξεν ἀπὸ τῶν δεσμῶν καὶ τῆς ἀγχόνης καὶ πολλοὺς ἐπαναστάτας ἐβοήθησεν . . . Αἱ ἐπιχειρήσεις του ἦσαν μέγιστα ἀπασχολοῦσαι χιλιάδας ἐργατῶν καὶ ὑπαλλήλων. Τὰ ἔσοδά του ἔρρεον ὡς ποταμός, ἀλλ' οὗτος τὰ διέθετεν οὕτως, ὥστε νὰ δύναται . . . εὐκαιρῶν νὰ βλέπῃ τὰ δεινοπαθήματα τῶν ἀνθρώπων καὶ νὰ εὐεργετῇ. Τοῦτο ἔπραττε καθ' ὅλην του τὴν ζωὴν . . . Ἡ αὐτὴ τῆς οἰκίας του ἐπληροῦτο καθ' ἐκάστην ἀνθρώπων, ἰδίως χωρικῶν, οἵτινες προσέτρεχον πρὸς αὐτόν, ὅπως ἐκφράσῃ τὰ παράπονά των διὰ διαφόρους καταπιέσεις. Ἦκουε πάντας κατὰ σειρὰν καὶ τοὺς ἀπέστελλεν εἰς τὸ διοικητήριον, ὅπου προσήρχετο καὶ αὐτός. Καὶ ἐκεῖ εἰς ἕκαστον ἀπέδιδε τὸ δίκαιόν του . . . σὸδεμίαν διάκρισιν ποιούμενος ἐθνότητος καὶ θρησκείας. Ἐκαστος, οἷοςδήποτε καὶ ἂν ἦτο, ἠδύνατο καθ' ὅδον νὰ τὸν πλησιάσῃ καὶ νὰ τῷ ἐκδηλώσῃ τὸν πόνον καὶ τὴν κατάστασίν του . . . κτλ. κτλ.» Θεόδ. Ν. Μάνεφ, Τὸ Παναγιούριστε, ὁ συνοικισμὸς, τὰ ἦθη καὶ ἔθιμα καὶ ἡ ἐπανάστασις αὐτοῦ, ἔτ. 1906, σελ. 17—19. Πλόβδηφ, Βουλγαριστί.

11) *Jirecek - Argyrow* Ὀδοιπορικὸν Βουλγαρίας, σελ. 146.

τὸν μητροπολίτην, καθ' ἧς μέγαν καὶ ἐπίμονον ἀγῶνα διεξήγαγον τὰ ρουφεία (οἱ πληθεῖοι) πρωτοστατοῦντος τοῦ τῶν ἀμπατζήδων, μέχρις οὗ ἐπὶ τοῦ μητροπολίτου Παΐσιου μετέσχον καὶ αὐτὰ τῆς διοικήσεως τῆς κοινότητος⁽¹²⁾, δημιουργηθέντος βραδύτερον τοῦ σώματος τῆς αἰρετῆς δημογεροντίας.

§ 3. Τὸ ρουφείον τῶν ἀμπατζήδων, ὡς καὶ ἅπαντα τὰ ἄλλα ἐν Φιλιππουπόλει, μικρά τε καὶ μεγάλα⁽¹³⁾, ἦτο ἐλληνικὸν καὶ παρέμεινε τοιοῦτον μέχρι τῆς νεκρώσεώς του ὡς ὄργανισμοῦ. Τοῦτο διαπιστοῦται οὐ μόνον ἐκ τῆς χρήσεως μόνης τῆς ἐλληνικῆς γλώσσης ἐν τε τοῖς ἀρχείοις του καὶ τῆ ἀλληλογραφίᾳ, ἀλλὰ καὶ τοῦ τρίτου ἀρθρου τοῦ ἀπὸ κθ'. Ἰουλίου 1805 καταστατικοῦ του, περιλαμβάνοντος τὰς κυριώτερας τῶν κατὰ παράδοσιν διατάξεων καὶ τῶν ἐκάστοτε ἐν γένει ἐν γενικαῖς τῶν μελῶν του συνελεύσεσι (λόντζες) εἰλημμένων ἀποφάσεων. Ἐν τῷ περὶ οὗ ὁ λόγος ἀρθρω τοῦ καταστατικοῦ (συμφωνητικοῦ), φέροντος τὰς ὑπογραφὰς ἐλληνιστὶ 130 μαϊστόρων ὑπὸ τὴν ὑπογραφήν τοῦ πρωτομαΐστορος Κ. Μήτκογλου ἐν ἑξ στήλαις⁽¹⁴⁾, ρητῶς δοῖζεται «ἐτερογενῆς δέ, ἦτοι ἀπὸ ἄλλην φυλὴν μαΐστωρ νὰ μὴ γίνε-ται ποτέ». Ἐπομένως πάντα τὰ μέλη τότε, μεταξὺ τῶν ὁποίων ἦσαν καὶ πολλοὶ Βούλγαροι ἐξηλληνισμένοι ἤδη καὶ ἄλλοι ἐλληνίζοντες ἐθεωροῦντο Ἕλληνες, ἅτε τὴν ἐλληνικὴν γλῶσσαν δημοσίᾳ τε καὶ οἴκοι λαλοῦντες. Πρὸς ἐξήγησιν τούτου δεόν νὰ ρηθῶσιν τινα.

Μεθ' ὅλας τὰς καταστροφὰς καὶ ἐρημώσεις, ἃς ὑπέστη κατὰ τὸν μεσαίωνα ἢ μεγάλη τοῦ Φιλίππου πόλις, περιελθοῦσα πεντάκις ἐπ' ὀλίγιστον ὅμως χρόνον καὶ ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν τῶν Βουλγάρων τσάρων⁽¹⁵⁾, διεφύλαξε τὸν ἐλληνικὸν της χαρακτῆρα συνοικιζομένη ἐκάστοτε πάλιν ἔνεκα τῆς ἐμπορικῆς καὶ στρατηγικῆς της τοποθεσίας ὑπὸ Ἑλλήνων καὶ ἐλληνιζόντων στοι-

12) Μυρτ. Ἀποστολίδου, ὁ ἀπὸ Σηλυβρίας Φιλιππουπόλεως Παΐσιος, Θερακικά, τόμ. Γ' ἔτ. 1932, σελ. 20—24.

13) Τῷ 1821, ὡς διαπιστοῦται ἐκ τῆς ὑπὸ τῶν ἐπισημοτέρων μαϊστόρων ἐκάστου ρουφείου ὑπογραφῆς τῆς πρὸς τὸν πατριάρχη Γρηγόριον ἐγγυητικῆς ἐπιστολῆς τῶν πολιτῶν, τὰ κυριώτερα τῶν ρουφείων ἦσαν τὰ: τῶν ἀμπατζήδων, κανταντζήδων, (ὑφασματεμπόρων), γονναράδων, μπακάληδων (παντοπωλῶν), κοῖμτζήδων (χρυσσοχόων), καζαντζήδων (χαλκουργῶν), ραπτιάδων, δουλκέρηδων (τεκτόνων), ἀσταρτζήδων (ὑφαντῶν), ψωμιᾶδων (ἀρτοποιῶν), καζάσηδων (μεταξουργῶν), παπουτσήδων, μουμιτζήδων (κηροποιῶν), μπαχιτζεβάνηδων (κηπουρῶν), ταχτατζήδων (ξυλεμπόρων). Ἴδε ἔνθα ἄνωτ. σελ. 31. Βραδύτερον δὲ ἀνεπτύχθησαν καὶ τὰ: τῶν μογιατζήδων (βαφέων), τιουφεκτζήδων (δπλοποιῶν), ἀκτάρηδων (ἀποικιακῶν), μηχαντζήδων (ποτοπωλῶν), σαχατζήδων (ὠρολογιοποιῶν), τιουτιοντζήδων (καπνοπωλῶν), ἀραμπατζήδων (ἀμαξοποιῶν), οὐντζήδων (ἀλευροπωλῶν), τσοχατζήδων (ἐρεσπωλῶν), φεσιτζήδων (φεσοπωλῶν) καὶ ἄλλα.

14) Μυρτ. Ἀποστολίδου, Δύο ἐγγραφα ἐκ Φιλιππουπόλεως, Θερακικά, τόμ. Β' ἔτ. 1929, σελ. 329—332.

15) Αὐτόθι, σελ. 333—342.

χείων ⁽¹⁶⁾. Καὶ ἐπὶ τουρκοκρατίας, ὁπότε ἡ μεσαιωνικὴ ἑλληνικὴ πόλις μεταβλήθη εἰς καθαρῶς τουρκικὴν ἐγκατασταθέντων εἰς αὐτὴν ἀθρόων Τούρκων, τοῦ ὑπολειφθέντος Βυζαντιακοῦ ἑλληνικοῦ πληθυσμοῦ τῆς μετὰ τὴν ἄλωσιν (1363) κατελθόντος ἐντὸς δύο αἰώνων τὸ μὲν ἕνεκα τῆς κατὰ τὴν μακρὰν πολιορκίαν διαρροῆς του, τὸ δὲ ἕνεκα τῆς μεταναστεύσεώς του ὕστερον διὰ τὴν ἀφόρητον τῶν συνοίκων Τούρκων τυραννίαν εἰς 250 ψυχὰς κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ διελθόντος δι' αὐτῆς τῷ 1578 Gerlach ⁽¹⁷⁾, ἡ πόλις πάλιν ἀπὸ τοῦ 17ου αἰῶνος ἤρξατο ἀναλαμβάνουσα τὸν ἑλληνικὸν τῆς χαρακτῆρα, ὃν διετήρησε μέχρι σχεδὸν τῆς ἐνώσεως τῆς ἀνατολικῆς Ρωμυλίας μετὰ τῆς ἡγεμονίας τῆς Βουλγαρίας (1885) ⁽¹⁸⁾.

Ὁ ὑπολειφθεὶς μικρὸς Βυζαντιακὸς πυρὴν ἀπειτέλεσεν ὑπὸ τὸν ἀποσταλέντα ὑπὸ τοῦ Πατριαρχείου πρῶτον μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως μητροπολίτην Διονύσιον τὸν Πελοποννήσιον, χειροτονηθέντα ὑπὸ τοῦ πατριάρχου Γενναδίου τοῦ Σχολαρίου ⁽¹⁹⁾, ὁρθόδοξον Ἑλληνικὴν κοινότητα καὶ ἤρξατο βαθμηδὸν αὐξανόμενος διὰ τῆς ἀθρόας εἰς τὴν πόλιν ἐγκαταστάσεως Ἑλλήνων ἐμπόρων καὶ βιοτεχνῶν ἐκ τῆς νήσου Ρόδου καὶ τῆς Θεσσαλίας κατὰ τὸν 17ον αἰῶνα, ⁽²⁰⁾ ἐξ Ἡπείρου δέ, ἐκ Βοσκοπόλεως τῆς Μακεδονίας καὶ ἄλλων νοτίων Ἑλληνικῶν πόλεων, ὡς καὶ ἐκ τοῦ πλησίον Στενιμάχου κατὰ τὸν 18ον. Οὕτω οἱ Ἕλληνες ἔχοντες πλέον μεγάλην κοινότητα ὑπὸ τὴν προστασίαν τῆς μεγάλης Ἐκκλησίας κατὰ τὰ δωρηθέντα αὐτῇ ὑπὸ τοῦ κατακτητοῦ Μωάμεθ Βου προνόμια ἴδρυσαν ἐκκλησίας, σχολεῖα καὶ ἄλλα εὐαγῆ ἴδρύματα, ἐκαλλιέργησαν καὶ ἀνέπτυξαν τὴν βιοτεχνίαν καὶ τὰ ἐπαγγέλματα, διωργάνωσαν τὰς συντεχνίας, προήγαγον τὸ ἐξαγωγικὸν καὶ εἰσαγωγικὸν τῆς τε πόλεως καὶ τῆς ἐπαρχίας ἐν γένει ἐμπόριον καὶ ἐπέβαλον τὴν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν ἐν τῇ ἀγορᾷ. Τοῦτο ὁμολογεῖ καὶ ὁ Ρωμοῦνος ἱστορικὸς καὶ πολιτικὸς Jorga λέγων: «Ἡ πόλις διαφύλαξε καὶ ἐν τῷ μέλλοντι (δηλ. μετὰ τὴν ὑπὸ τῶν Τούρκων ἄλωσίν τῆς) τὸν παλαιὸν τῆς Ἑλληνικὸν χαρακτῆρα, κατοικηθεῖσα κατόπιν, ὡσπερ καὶ πρότερον (ἐπὶ Ρωμαιοκρατίας καὶ Βυζαντινοκρατίας) ὑπὸ Ἑλλήνων ἐμπόρων, οἵτινες ἐνδιεφέροντο περὶ τῆς ἐν Θράκῃ ἐμπορίας». ⁽²¹⁾

Ἐν μέσῳ τοιοῦτου ἰσχυροῦ ὕλικῶς καὶ πνευματικῶς Ἑλληνικοῦ περι-

16) Ἀυτόθι, 332—350.

17) *St. Gerlach, Itinerarium*, Frankfurt, ἔτ. 1674, μετάφρ. βουλγ. ἐν τῷ *Periodits. spisanie*, ὑπὸ Jirecek, τόμ. VII, σελ. 110, ἔτ. 1884.

18) Ἴδε *Μυστ. Ἀποστολίδου*, ἐνθα ἀνωτ. σελ. 344—354.

19) Πατριαρχικὴ ἱστορία, ἐκδ. Βόννης, σελ. 107.

20) *I. Τουγκαλά*, ἱστορία τῆς ἐπαρχίας Φιλιππουπόλεως, Βιέννη, ἔτ. 1851, σελ. 39 § νη' καὶ ἡ Βουλγαροσλαβικὴ συμμορία, σελ. 23 κεφ. Δ'.

21) *N. Jorga, Geschichte des Osmanischen Reiches*, τόμ. I, σελ. 212, ἔτ. 1918, Gotha.

βάλλοντος καὶ οἱ ἐγκαθιστάμενοι εἰς τὴν πόλιν ἐκ τῶν πέριξ κωμῶν καὶ κωμοπόλεων ὁμόθηθοι Βούλγαροι, ὀλίγοι μὲν καὶ καθ' ἑκάστους κατὰ τὸν 17ον καὶ 18ον αἰῶνα, πλείονες δὲ καὶ ἀθρόοι ἀπὸ τοῦ 19ου, ὅποτε τὰ ρουφέτια εἶχον ἀναπτυχθῆ καὶ ἡ ἀγορὰ εἶχε μεγάλην κίνησιν γενομένης τῆς πόλεως, ὡς προερρήθη, ἐμπορικῶν κέντρου, φυσικὸν καὶ εὐλογον ἦτο ν' ἀφομοιωῦνται. Μαθητεύοντες παρ' Ἑλλησιν ἐργαστηριάρχαις, ἐν τῇ οἰκίᾳ τῶν ὁποίων καὶ διητῶντο, ἢ καὶ ὡς μαῖστορες ἀνεγνωρισμένοι ἐγκαθιστάμενοι εἰς τὴν πόλιν μετελάμβανον τῶν Ἑλληνικῶν ἠθῶν καὶ ἐθίμων, συνεδέοντο δι' ἐπιγαμιῶν μετὰ τῶν Ἑλλήνων, ἐξεμάνθανον ταχέως τὴν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν καὶ γενόμενοι πλέον ἄστοι ἐφιλοτιμοῦντο νὰ ὀνομάζωσιν αὐτοὶ ἑαυτοὺς Ἕλληνας καὶ ὑπὸ τῶν ἄλλων νὰ ὑπολαμβάνωνται τοιοῦτοι. Στερούμενοι δὲ ἐθνικῆς συνειδήσεως ἠσχύνοντο ἐπὶ τῇ καταγωγῇ των καὶ τῇ μητρικῇ των γλῶσση καὶ ἐθεώρουν προσβολὴν των καὶ ἀτιμίαν, εἰάν τις ἐκάλει αὐτοὺς Βουλγάρους. Διότι τὸ ὄνομα Βούλγαρος κατήντησεν ἔνεκα τῆς πνευματικῆς ὑπὸ τὴν φοβερὰν δουλείαν καταπτώσεως τοῦ Βουλγαρικῶ λαοῦ νὰ σημαίνῃ τὸν δοῦλον, τὸν ἀγροῖκον, τὸν στερούμενον τρόπων. Ταῦτα δὲ συνέβαινον καὶ ἐν ἄλλαις πόλεσιν, ὡς φαίνεται, ἐξ οὗ μετὰ δικαίας ἀγανακτήσεως ὁ φιλόπατρις τῆς ἐν Ἀθῶν μονῆς Χιλινδαρίου Βούλγαρος μοναχὸς Παΐσιος ἐν τῇ ἱστορίᾳ του, ἣν συνέγραψε φθίνοντας τοῦ 18ου αἰῶνος, ἀναφωνεῖ: «Διατί, ὦ ἀδελφέ, αἰσχύνεσαι νὰ ὀνομάζησαι Βούλγαρος καὶ ἀποφεύγῃς νὰ λαλῆς καὶ ν' ἀναγινώσκῃς Βουλγαριστί; . . .» Οὕτω ἀρχομένου τοῦ 19ου αἰῶνος οἱ ὀρθόδοξοι τῆς πόλεως Χριστιανί, ἀπαρτίζοντες τὰ 3/15 τῶν κατοίκων, ἦσαν *Ρωμαῖοι*, λαλοῦντες τὴν ἀπλὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ πρώτου τῆς πόλεως ἱστοριογράφου ἱερέως Κωνσταντίνου Οἰκονόμου.⁽²²⁾ Ἐκ τούτου ἀνέκαθεν τὰ ρουφέτια ἐν Φιλιππουπόλει ἦσαν Ἑλληνικά καὶ παρέμειναν τοιαῦτα ἐπὶ τουρκοκρατίας.

§ 4. Ὁ τῆς γεωγραφίας καθηγητῆς ἐν τῷ Ἐθνικῷ Πανεπιστημίῳ Σοφίας κ. Ἰβάν Μπατακλήφ ἐξ ἐθνικῆς ἀναμφιβόλως φιλοτιμίας ὁρμώμενος ἀρνεῖται τὸν τέλειον τῶν Βουλγάρων ἐν Φιλιππουπόλει ἐξελληνισμὸν ἀρχομένου τοῦ 19ου αἰῶνος καὶ δὲν πιστεύει εἰς τὴν ἀνωτέρω αὐθεντικὴν τοῦ ἱερέως μαρτυρίαν. Ὅθεν ἐν τῇ γενομένῃ ὑφ' ἡμῶν εἰς τὴν Βουλγαρικὴν μεταφράσει τῆς ἱστορίας τοῦ ἁγίου ἐκείνου καὶ ἀμερολήπτου ἀνδρός, δημοσιευθεῖσα ἐν τῷ δελτίῳ τῆς βουλγαρικῆς γεωγραφικῆς ἐταιρείας ὑποσημειῖ ἐν τῷ σχετικῷ χωρίῳ: «Ἡ Βουλγαρικὴ γλῶσσα ἦτο ἐν τῇ πόλει πολὺ διαδεδομένη, ὅπερ ἀποκρύπτεται ὑπὸ τοῦ συγγραφέως ἱερέως Κωνσταντίνου ὡς Ἕλληνας.»⁽²³⁾ Καὶ τὸ χειρότερον, ὅπως κλονίσῃ εἰς τοὺς ἀναγνώστας τοῦ

22) *Κ. Οἰκονόμου*, ἐνθα ἀνωτ. σελ. 28, § 18'.

23) *Τοῦ αὐτοῦ*, ἐν τῷ δελτίῳ (izvestia) τῆς Βουλγ. γεωγραφικῆς ἐταιρείας, τόμ. III, ἐτ. 1935, σελ. 195, Σοφία.

ἐπιστημονικοῦ περιοδικοῦ τὸ ἀξιόπιστον τῶν ὑπὸ τοῦ ἱερέως παρεχομένων ἐθνολογικῶν εἰδήσεων περὶ τοῦ χριστιανικοῦ τῆς ἐπαρχίας Φιλιππουπόλεως πληθυσμοῦ, παρέλιπεν ὡς ἐκδότης καὶ συντάκτης τοῦ περιοδικοῦ σκοπίμως σπουδαιοτάτην σημείωσιν τοῦ συγγραφέως, ἐν ἣ ῥητῶς δηλοῦται, ποῦ ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ ἐλαλεῖτο ἡ Βουλγαρικὴ καὶ ποῦ ἡ Ἑλληνικὴ μεταξὺ τῶν χριστιανῶν. Ἡ σημείωσις ἔχει ὡς ἑξῆς: «Ἐκτὸς τῆς Φιλιππουπόλεως καὶ τινων χωρίων εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ ὄρους Ροδόπης κειμένων, ὅπου φαίνεται ὅτι ἀποικία τις ἐστὶν ἑλληνικὴ⁽²⁴⁾, εἰς πάντα τὰ λοιπὰ μέρη τῆς ἐπαρχίας ἡ Βουλγαρικὴ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον συνεθίζεται· μάλιστα δὲ εἰς τὰ ἐπὶ τοῦ ὄρους Ροδόπης κείμενα χωρία, τὸ μέρος ἐκεῖνο δηλαδὴ, ὅπερ καλεῖται Γιαῖλᾶς, καὶ Τοῦρκοι⁽²⁵⁾ καὶ χριστιανοὶ τὴν Βουλγαρικὴν μόνον προφέρουσι σπανίως δὲ ἡ ἀπλῆ Ἑλληνικὴ συνεθίζεται ἐν ταῖς πόλεσι καὶ ἐν τισὶ κώμαις καὶ χώραις⁽²⁶⁾».

Οὐ μόνον ἐπὶ τῶν χρόνων τοῦ Κ. Οἰκονόμου (1750—1827) οἱ Βούλγαροι ἐν Φιλιππουπόλει ἐξηλληνίζοντο καὶ ἐλάλουν τὴν ἑλληνικὴν, ὅποτε ἐγκαθίσταντο καθ' ἑκάστους εὐάριθμοι, ἀλλὰ καὶ βραδύτερον ἀκόμη, ὅποτε πλέον ἤρξαντο καθ' ὀμάδας καὶ οἰκογενειακῶς ἐποικιοῦντες. Ἡ χρῆσις δὲ παρ' αὐτῆς τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης οἴκοι καὶ δημοσίᾳ ἐξηκολούθησε καὶ ὅτε ἀρξαμένης τῆς ἐθνικῆς τῶν ἀναγεννήσεως (ἐν Φιλιππουπόλει ἀπὸ τοῦ 1848) ἴδρυσαν σχολεῖα καὶ εἶχον ἰδίας ἐκκλησίας, ἐν αἷς αἱ ἀκολουθίαι ἐτελοῦντο σλαβιστί, καὶ ἀποσπασθέντες τῆς ἑλληνικῆς κοινότητος (1862) ἀπετέλεσαν ἰδίαν Βουλγαρικὴν κοινότητα. *Τέρομα εἰς τὸν ἐξελληνισμόν των ἔθνηκεν ἡ ὑπὸ τῶν Ρώσων ἀπελευθέρωσις των* (1878). Τοσοῦτον ἰσχυρὸν ἦτο τὸ ἐκπολιτιστικὸν ἑλληνικὸν ἐν τῇ πόλει περιβάλλον. Τοῦτο πρὸς τοῖς ξένοις ὁμολογοῦσι σύγχρονοι Βούλγαροι, ἐργασθέντες ὑπὲρ τοῦ βουλγαρισμοῦ καὶ ἄσπονδοι τοῦ ἑλληνισμοῦ πολέμιοι, ὧν τὰς μαρτυρίας προσάγομεν, ὅπως ἐξαχθῆ τῆς ἱστορικῆς του πλάνης ὅ τε ἀξιότιμος κ. καθηγητῆς καὶ ἡ σχολὴ του.

Ὁ Κ. Μωραβένωφ, γεννηθεὶς ἐν Φιλιππουπόλει ἀρχομένου τοῦ 19ου αἰῶνος ἐκ πατρὸς Βουλγάρου ἐκ Κοπριφωσίτης ἐξηλληνισμένου καὶ μητρὸς Ἑλληνίδος, ἐκπαιδευθεὶς δὲ ἐν τοῖς Ἑλληνικοῖς σχολείοις, τοῖς μόνοις ἐν τῇ πόλει γράφει: «Ἐξεπαιδεύθην ἐν Φιλιππουπόλει, ὅπου ἐγεννήθην καθ' οὗς χρόνους δὲν ὑπῆρχον ἐν αὐτῇ Βούλγαροι καὶ ἡ μεγίστη τοῦ ἀνθρώπου ταπεινώσις ἦτο νὰ καλῆται τις Βούλγαρος, τὴν μητρικὴν μου δὲ γλῶσσαν (τὴν Βουλγαρικὴν δηλ.) ἠρξάμην μανθάνων μόλις κατὰ τὸ τεσσαρακοστὸν καὶ πέμπτον τῆς ἡλικίας μου ἔτος⁽²⁷⁾!!».

24) Ὁ συγγραφεὺς ἐννοεῖ τὸν Στενίμαχον, τὰ Βοδενὰ καὶ τὴν Κούκλεναν, ὧν ὁ χριστιανικὸς πληθυσμὸς ἐπὶ τῶν χρόνων του ἦτο ἀμειγῆς ἑλληνικός.

25) Οἱ λεγόμενοι Πομάκοι, ἐξισλαμισθέντες Βούλγαροι.

26) Κ. Οἰκονόμου, ἐνθα ἀνωτ. σελ. 32, § κ', σημ.

27) Κ. Μπραβένωφ: ὑπόμνημα περὶ τοῦ χριστιανικοῦ πληθυσμοῦ τῆς Φιλιππου-

Ὁ Κ. Φωτεινωφ (πρώην Κ. Φωτιάδης), σύγχρονος τοῦ Κ. Μωραβένωφ, γεννηθεὶς ἐν Φιλιππουπόλει ἐκ πατρὸς ἀμπατζῆ ἐκ Σαμακοβίου ἐξηλληνισμένου καὶ μητρὸς Ἑλληνίδος, ἀποφοιτήσας τῆς ἐν τῇ πόλει ἑλληνικῆς κεντρικῆς σχολῆς καὶ εἶτα μεταβάς μετὰ τοῦ πατρὸς του εἰς Σμύρνην τῆς αὐτόθι Εὐαγγελικῆς σχολῆς γράφει τῷ 1843: «Οἱ Φιλιππουπολῖται ἐν γένει, καίπερ ἀπὸ ἐθνικῆς καταγωγῆς εἶναι πάντες (!) Βούλγαροι, ὡς προερχόμενοι ἐκ Βουλγαρικῶν χωρίων, λαλοῦσιν ἑλληνιστί, ἔχουσιν ἑλληνικὰ σχολεῖα καὶ ἐκκλησίας καὶ προσεύχονται παρακαλοῦντες τὸν Θεὸν ἑλληνιστὶ μὴ λέγοντες βουλγαριστὶ μηδὲ τὸ *Κύριε ἐλέησον*, ὥσει ὁ Θεὸς μὴ γνωρίζων τὴν Βουλγαρικὴν ἀπαξιῶ νὰ ἐπακούσῃ προσευχὰς ἐν τῇ Βουλγαρικῇ⁽²⁸⁾».

Ὁ Γάλλος ποιητὴς Alf. de Lamartine διελθὼν τῆς πόλεως τῷ 1833 καὶ φιλοξενηθεὶς ἐν τῷ οἴκῳ τοῦ Ἑλληνοσ μεγαλεμπόρου Γ. Μαυροῖδου ἐπὶ τριήμερον οὐδαμῶς μνημονεύει Βουλγάρους ἐν τῇ πόλει⁽²⁹⁾. Ἄρα οἱ τότε Βούλγαροι τὸ γένος καὶ ἰσχυροὶ τζορμπατζῆδες μέγας Βοῦλκος καὶ Στογιάννης Θεοδώροβιτς - Τσαλίκογλου, Στογιάννης καὶ μικρὸς Βοῦλκος Κούροβιτς - Τσαλόγλου, Βλασάκις Τούτσοβιτς καὶ οἱ πρόκριτοι πολῖται Ἀντώνιος Στογιάννοβιτς, Ἰσκρος Βοῦλκου καὶ οἱ μεγαλέμποροι ἀδελφοὶ Γκέσογλου παρουσιάσθησαν εἰς αὐτὸν δεχόμενον καὶ ἀποδίδοντα τὰς ἐπισκέψεις τῶν ἐπισήμων Τούρκων, Ἑλλήνων καὶ Ἀρμενίων, ὡς Ἑλληνας. Τούτων μάλιστα οἱ ἀδελφοὶ Θεοδώροβιτς καὶ ὁ Στογιάννοβιτς ἦσαν τότε ἔφοροι τῆς ἑλληνικῆς κεντρικῆς σχολῆς, καλούμενοι ὑπὸ τοῦ διευθυντοῦ τῆς εὐγενέστατοι καὶ φιλόμουσοι⁽³⁰⁾.

Ἡ διευθύντρια τοῦ πρώτου ἐν τῇ πόλει Βουλγαρικοῦ παρθεναγωγείου τῷ 1865 Ράδα Κύρκοβιτς γράφει: «Τότε ἡ πόλις ἦτο ἐξηλληνισμένη ἢ Βουλγαρικὴ γλῶσσα ἐτιμᾶτο καὶ ἐλαλεῖτο μόνον ἐν τῷ Μαρασίῳ καὶ τῷ Καρσιακᾷ (προαστείοις, εἰς ἃ ἐγκατεστάθησαν Βούλγαροι κηπουροὶ καὶ γεωργοὶ πρὸς καλλιέργειαν τῶν ἀγροκτημάτων τῶν Τούρκων βέηδων μετὰ τὴν ἐκδοσιν τῆς ἱστορίας τοῦ Κ. Οἰκονόμου) καὶ μεταξὺ τῶν ὑπηρετριῶν (χωρικῶν), ἐν αὐτῇ δὲ τῇ πόλει σπάνια οἰκογένεια μετεχειρίζοντο οἴκοι τὴν μητρικὴν τῶν Βουλγαρικῶν γλῶσσαν. Αἱ μαθήτριά μου περὶ τὰς πενήκοντα ἐλάλουν καὶ ἐν τῷ σχολείῳ ἑλληνιστί· μετ' ἔντονον προσπάθειάν μου ἐν τῷ

πόλεως ἀπὸ τοῦ ἔτους 1869, βουλγαριστί, ἐκδ. 1930 ὑπὸ τοῦ δήμου τῆς Πλόβδηφ, σελ. 11. Ἴδε καὶ: Μυρτ. Ἀποστολίδου: Περὶ Κουκλένης ἐν τῷ Ἀρχεῖῳ, τόμ. Β' ἔτ. 1935—36, σελ. 36 σημ.

28) Κ. Φωτεινωφ, Γενικὴ γεωγραφία, βουλγαριστί, Σμύρνη, ἔτ. 1843, σελ. 91.

29) Α. Lamartine, Voyage en Orient, 1831—1832, Paris, ἔτ. 1881, τόμ. II, σελ. 250—52. Ἴδ. καὶ Ἀρχεῖον, τόμ. Α' ἔτ. 1934—35: Ὁ Lamartine στὴ Φιλιππούπολη, σελ. 163—188.

30) Γ. Τσουκαλά, Γραμματικὴ τῆς Ἑλλ. γλώσσης, ἔτ. 1835, ἐν τῇ εἰς τοὺς ἐφόρους τῆς σχολῆς ἀφιερῶσει τῆς.

σχολεῖω κατήγησα τὴν χρῆσιν τῆς ἑλληνικῆς, ἀλλὰ μόνον ἐν τῷ σχολεῖω. Ἡ ἀπελευθέρωσις ἀπέκοψε τὴν ἐνίσχυσιν τοῦ ἑλληνισμοῦ» (31).

Ὁ διευθυντὴς τοῦ κεντρικοῦ Βουλγαρικοῦ σχολεῖου (1856 - 1868), στυλοβάτης τοῦ Βουλγαρισμοῦ Ἰωακείμ Γροῦεφ γράφει: «Πλὴν τῶν οἰκογενειῶν Γροῦεφ, ἱατροῦ Ἰσομάκωφ, Γ. Τσαλίκωφ, ἀδελφῶν Γκέσωφ, Ἰ. Κεσιάκωφ, Στ. Γεωργίεφ, Π. Κούρτοβιτς, Ν. Τσαλίκωφ, Α. Γάτσωφ, Τσομάκωφ, Τσ. Κάπλισκωφ, Ζαχάριεφ καὶ τινων ἄλλων, οἵτινες ἐφρόντιζον καὶ ἐξεδήλουν ἐνδιαφέρον διὰ τὸ Βουλγαρικὸν σχολεῖον, δύσκολον ἦτο γὰ εὐρεθῶσιν ἄλλοι τινὲς παρουσιαζόμενοι ὡς Βούλγαροι. Ἐκτὸς τοῦ σχολεῖου, ἐν ταῖς ὁδοῖς τῆς πόλεως καὶ ἐν ταῖς οἰκογενεαῖς πάντες ἐλάλουν ἑλληνιστί. Ἐξαίρεσιν ἀπετέλουν μόνον τινὲς τῶν προμνημονευθεισῶν οἰκογενειῶν, αἵτινες μετεχειρίζοντο τὴν Βουλγαρικὴν. Μόνον ἐν τοῖς προαστείοις Καρσιακᾶ καὶ Μαρασίῳ καὶ ἐν τῷ νέῳ Μαχαλᾶ ἠδύνατό τις ν' ἀκούσῃ τὴν Βουλγαρικὴν λαλουμένην» (32). ὑπὸ τῶν προσφάτως ἐκ τῶν κωμῶν ἐγκαθισταμένων καὶ μήπω ἐκμαθόντων τὴν ἑλληνικὴν.

Ὁ Jirecek, Τσέχος ἐπισκεψάμενος τὴν πόλιν τῷ 1880, ὁπότε μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς ἤρξατο κατακλυζομένη ὑπὸ Βουλγάρων, ἐκ πάσης Βουλγαρικῆς γῆς ἐγκαθισταμένων εἰς αὐτήν, γράφει: «Παρατήρησα ὅτι πᾶσαι αἱ ἀστικαὶ Βουλγαρικαὶ οἰκογένειαι ἐλάλουν καὶ ἑλληνιστί· ἐν ταῖς ὁδοῖς ἤρξατο πλέον ἀκουομένη ἢ Βουλγαρικὴ, ἀλλὰ καὶ μεθ' ὅλον τοῦτο λαλεῖται πολὺ ἢ Ἑλληνικὴ καὶ Τουρκικὴ» (33).

Οὐχ ἦτον ἀξιοσημείωτον εἶναι καὶ τὸ ὑπὸ τοῦ δικηγόρου Κ. Τόλεφ μνημονευόμενον περὶ τοῦ ἐξελληνισμοῦ τῶν ἐν Φιλιππουπόλει ἐγκαθισταμένων ἐπισήμων Βουλγαρικῶν οἰκογενειῶν καὶ κατ' αὐτὰ τὰ τελευταῖα τῆς τουρκοκρατίας ἔτη, καθ' ἃ ὁ περὶ ἐκκλησιαστικῆς καὶ ἔθνικῆς ἀπὸ τοῦ πατριαρχείου χειραφετήσεως τοῦ Βουλγαρικοῦ ἔθνους ἀγὼν ἦτο σφοδρὸς καὶ αἱ πανσλαυιστικαὶ ἐνέργειαι ἐστρέφοντο κατὰ τοῦ ἑλληνισμοῦ. Ὁ κ. Τόλεφ μετὰ τὰς ἐν Γαλλίᾳ νομικὰς του σπουδὰς διαορίσθη τῷ 1890 δικαστὴς ἐν Φιλιππουπόλει καὶ κατώκησε μετ' ἄλλων συναδέλφων του ἐν τῇ μεγάλῃ τριωρόφῳ οἰκίᾳ τοῦ τζορμπατζῆ Θεωδωράκι ἀπένατι τῆς ἐκκλησίας τῆς Παναγίας ἐπὶ τοῦ λόφου Εὐμολπιάδος. Παρατήρησεν ὅτι αἱ δύο του οἰκοδέποινα ἡλικίας 40 - 42 ἐτῶν, ἀδελφαί, ὁμίλουν πρὸς ἀλλήλας πάντοτε ἑλληνιστί, πρὸς δὲ τοὺς ἐνοικιαστὰς των ἐν ἀπταιστῷ βουλγαρικῇ γλώσσῃ. Ἐρωτήσας ἐκ περιεργίας τὴν αἰτίαν τούτου ἔλαβε παρὰ τῶν ἀδελφῶν τὴν ἐξῆς ἀπάντησιν, ἣν μεταδίδει

31) Ρόδα Κύρκοβιτς, Ἀναμνήσεις, ἔτ. 1927, σελ. 62 κ. ἐξ. καὶ ἐφημ. τοῦ δήμου τῆς Πλόβδηφ, ἀρ. 28 - 30, σελ. 5, βουλγαριστί.

32) Ἰωακείμ Γροῦεφ, Αἱ ἀναμνήσεις μου, βουλγαριστί, Πλόβδηφ, ἔτ. 1920, σελ. 15 - 16. Πρὸβλ. καὶ Μιχ. Μαδζάροφ, Ἀνατολικὴ Ρωμυλία, ἔτ. 1925, σελ. 95, βουλγαριστί.

33) Jirecek - Argyrow, Ὀδοιπορικόν, βουλγαριστί, σελ. 155.

ἐπὶ λέξει: «Ἡμεῖς εἴμεθα ἐκ Κοπριφσιτίσης. Ὁ πατήρ μας Θεοδωράκις τζορμπατζῆς, μέγας Βούλγαρος φέρων τότε ποτούριον (εἶδος περισκελίδων ἐξ ἀμπᾶ) μᾶς ἔφερεν εἰς τὴν Φιλιππούπολιν περὶ τὸ 1860. Ἡμεθα ἤδη κοράσια ἡλικίας 13 καὶ 15 ἐτῶν, ὠμιλοῦμεν δὲ βουλγαριστὶ μηδὲ λέξιν ἑλληνικὴν γνωρίζουσαι. Οἱ φίλοι τοῦ πατρός μας τζορμπατζῆδες Κεσάκογλου, Γκιουμιουσγκερδάναι, Γκέσογλου καὶ ἄλλοι πάντες Βούλγαροι ὠμίλουν ἑλληνιστὶ ἀναμεταξύ των εἰς τὰς συνελύσεις των τὰς ἐμπορικὰς καὶ τὰς ἐσναφικὰς, εἰς τὰς οἰκογενειακὰς ἐσπερίδας καὶ πανταχοῦ. Τότε τὰ πάντα ἦσαν ἑλληνικά. Ὁ ἀρχιερεὺς ἦτο Ἕλλην, ὁ πρόξενος Ἕλλην, εἰς τὸ δικαστήριον (κονάκι) παρουσιάζοντο ὡς Ἕλληνες οἱ τοῦ λαοῦ τζορμπατζῆδες, ἐντροπὴ ἐθεωρεῖτο τὸ νὰ λαλῆ τις τὴν βουλγαρικὴν καὶ νὰ ἐνδύηται κατὰ βουλγαρικὸν τρόπον μὲ πρόστυχα ποιούρια. Ἡμεῖς ὡς κοράσια τζορμπατζῆ ἠσχυρόμεθα νὰ ὀμιλῶμεν βουλγαριστὶ καὶ δὲν ἐτολμῶμεν νὰ ἐξέλθωμεν εἰς τὴν κοινωνίαν, διότι δὲν ἐγνωρίζομεν τὴν ἑλληνικὴν, οὐδὲ σκέψις δὲ ἦτο δυνατὸν νὰ γείνη περὶ γάμου μας μετὰ καλῶν νέων, ἐφ' ὅσον εἶχομεν τὰ Βουλγαρικά μας τῆς Κοπριφσιτίσης ἤθη καὶ ἔθιμα. Τότε ὁ πατήρ μας κατὰ συμβουλίην τῶν φίλων του προσέλαβε δι' ἡμᾶς Ἑλληνίδα διδασκάλισσαν καὶ ἤρχισεν ὁ ἑξελληνισμὸς μας. Ὅπως συντελεσθῆ οὗτος ταχύτερον, ἢ διδασκάλισσα μᾶς ἐνέκλειε καθ' ἑκάστην ἐπὶ δύο ὅλα ἔτη συνεχῶς ἐντὸς δωματίου καὶ μᾶς ἠμπόδιζεν ἀσθηρότατα μὲ τὴν ἀπειλὴν μεγάλων τιμωριῶν νὰ ὀμιλῶμεν βουλγαριστὶ πρὸς οἰονδήποτε καὶ ὀπουδήποτε καὶ πρὸ παντὸς μεταξύ μας. Καὶ ἔκτοτε ἐνεκα ταύτης τῆς ἀγωγῆς μας ἡμεῖς συνειθίσσαμεν νὰ ὀμιλῶμεν διαρκῶς μεταξύ μας ἑλληνιστὶ καὶ μέχρι σήμερον ἐξακολουθοῦμεν τοῦτο. Ἀλλὰ καὶ μετὰ τῶν ἄλλων οἰκείων μας καὶ συγγενῶν ὡσαύτως ὠμιλοῦμεν ἑλληνιστὶ. Ἐκτοτε εἴμεθα Ἑλληνίδες»³⁴).

Ὡς ἐν τῇ οἰκογενείᾳ τοῦ τζορμπατζῆ Θεοδωράκι, οὕτω ἀνεξαιρέτως καὶ ἐν ἀπάσαις ταῖς ἑξηλληνισμέναις ἀπὸ τοῦ 19ου αἰῶνος, ἀναλαβούσαις δὲ τὸν ἔθνισμὸν των μετὰ τὸ ἐκκλησιαστικὸν σχίσμα (1870) καὶ ἰδίως μετὰ τὴν ἀνεξαρτησίαν τῆς Βουλγαρίας (1878), ὡς καὶ ἐν ἀπάσαις, ἐν αἷς ἢ μήτηρ ἦτο Ἕλληνις ἐνεκα τῶν μεταξὺ Βουλγάρων καὶ Ἑλλήνων διὰ τὸ ὁμόδοξον γινομένων ἐπιγαμιῶν, ἢ ἑλληνικὴ γλῶσσα παρέμεινεν οἰκιακὴ μέχρι τῆς δεινῆς κατ' αὐτῆς σταυροφορίας διὰ τοῦ ἀνθελληνικοῦ ἐν τῇ χώρᾳ κινήματος (1906). Χάριν τῆς ἱστορίας ἀναγράφομεν τὰ ὀνόματα τῶν ἐπισημοτέρων τούτων οἰκογενειῶν, αἵτινες ἀπετέλεσαν καὶ τὴν Βουλγαρικὴν ἀριστοκρατικὴν τῆς πόλεως τάξιν καὶ ὧν οἱ ἐπιζῶντες ἀπόγονοι καὶ νῦν εἰσέτι εἶναι γινώσται τῆς ἑλληνικῆς. Αὗται εἶναι αἱ οἰκογένειαι: Π. Κούρτοβιτς, Π. Ἀβραδαλῆεφ, Μαλέεφ, Τσιλιγκίρωφ, Σοφιαλῆεφ, Καρατοπρακλῆεφ. Πανλίτωφ, Νέτκοβιτς

34) *Τόλεφ Κ. Ἐφημ.* τοῦ δήμου τῆς Πλόβδης, ὑφ. 145—147, σελ. 9, ἔτ. 1933.

Βλασάκωφ, Τόντσοβιτς, Μωραβένωφ, Κεσιάκωφ, Δούσκωφ, Κάπλισκωφ, Χατζηλούκωφ, Νέσωφ, Στ. Γκέσωφ, Μίλκωφ, Σομοκοβλήεφ, Χατζηκάλτσωφ, Βαλτζήεφ, Τζιβίζωφ, Πέεφ, Ζαγαρλῆεφ, Δρένσκη, Νίτσκωφ, Στάντσεφ καὶ ἄλλαι. Ἐννοεῖται ὅτι ἐπὶ τουρκοκρατίας τὰ ὀνόματα αὐτῶν πλὴν τῶν εἰς -ιτς κατέληγον εἰς -ῆς ἢ -όγλου. Σήμερον ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα δὲν ἀκούεται πλέον ἐν τῇ πόλει, τῶν ὑπολειφθέντων ὀλίγων Ἑλλήνων καὶ αὐτῶν τῶν ὑπηκόων ἀποφευγόντων νὰ λαλήσωσιν αὐτὴν δημοσίᾳ. Λαλεῖται μόνον οἴκοι καὶ ἐν ταῖς μεταξὺ Ἑλλήνων συνομιλίαις· δύναται τις ὅμως ν' ἀκούσῃ αὐτὴν λαλουμένην κατὰ τὰ ψυχασάββατα καὶ τὰ μνημόσυνα μεταξὺ τῶν γυναικῶν τῶν ἐπισκεπτομένων ἀθρόως τοὺς προσφιλεῖς τῶν νεκρῶν ἐν τῷ νεκροταφείῳ, ὅπου θὰ ταφῇ ὀλοσχερῶς καὶ αὐτὴ σὺν τῷ χρόνῳ.

§ 5. Τὸ ρουφέτιον τῶν ἀμπατζήδων, οὔτινος εὐτυχῶς τὰ ἀρχεῖα διεφυλάχθησαν³⁵⁾, εἶναι ἡ πρώτη ὡς σωματεῖον διοργανωθεῖσα ἐν τῇ πόλει συντεχνία, ἓνα περίπου αἰῶνα πρὸ τοῦ ὑπὸ τοῦ σουλτάνου Μουσταφᾶ III ἐκδοθέντος τῷ 1773 φερμανίου περὶ διοργανώσεως τῶν ἐν τῇ Ὀθωμανικῇ αυτοκρατορίᾳ συντεχνιῶν³⁶⁾. Προφανῶς δὲ ἡ διοργάνωσις αὕτη ἐπεβλήθη ὑπὸ τοῦ συμφέροντος τῆς συντεχνίας αὐτῆς, λαβούσης πρώτης μείζονα τῶν ἄλλων ἐπίδοσιν ἐν τῇ πόλει ὡς κέντρῳ καταναλώσεως τῶν εἰδῶν τῆς, προμηθευμένῳ ἀφθόνως καὶ εὐκόλως τὰ ὑλικά του ἐκ τῶν παρακειμένων ὑπὸ τὸν Αἴμον καμῶν καὶ ἰδίως ἐκ Κοπριφστιτίσης, Καρλόβου, Σόποτ, Καλοφερίου, Δερβέν καὶ Ἀτζάρ. Συνεστήθη τῇ 15ῃ Μαΐου τοῦ 1685 τῇ πρωτοβουλίᾳ τῶν μάλιστα τετιμημένων ἀμπατζήδων, τῶν *χρησιμωτάτων γερόντων*, συνελθόντων ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ Χατζηδήμου, ὅστις καὶ ἐξελέγη καὶ πρῶτος πρωτομαῖστῳ αὐτοῦ. «Εἰς ἔνδειξιν καὶ εἰς ἐνθύμησιν ἐγένετο αὕτη ἡ ἐπιγραφὴ, δηλονότι ἐκάθισεν πρωτομάστορος ὁ Χατζηδήμος ἔμπροσθεν τοὺς χρησιμωτάτους γερόντους ἐπὶ ἔτους 1685, Μαΐου 15»³⁷⁾.

Ἐν τῷ πρώτῳ καταστίχῳ μὴ περιωθέντι, ὡς καὶ πάντα τὰ κατόπιν πρόχειρα, ἀνεγράφησαν μετὰ χρόνον, ὡς φαίνεται, διότι ἀνεγράφη καὶ τις

35) Ταῦτα ἐξετυπώθησαν κατὰ πιστὴν ἀντιγραφὴν καὶ ἐπιμελείᾳ ὑπὸ Μυρτ. Ἀποστολίδου, μετὰ παραλλήλου εἰς τὴν Βουλγαρικὴν μεταφράσεως τοῦ Ἀλεξ. Πέεφ ἐν τῇ ἐπετηρίδι (Godischnik) τῆς ἐθνικῆς βιβλιοθήκης καὶ τοῦ μουσείου τῆς Πλόβδηφ ὑπὸ τὸν τίτλον *Archiv des abadjis à Plovdiv*, βιβλ. I. καὶ II, ἔτ. 1929, σελ. 1—170 μετὰ 16 φωτοτυπιῶν καὶ βιβλ. III, ἔτ. 1930, σελ. 1—186, προταχθείσης μικρᾶς περὶ αὐτῶν εἰσαγωγῆς ὑπὸ τοῦ διευθυντοῦ τῆς βιβλιοθήκης Β. Διάκοβιτς.

36) Ἴδε, Μυρτ. Ἀποστολίδου, *Τὰ ἀρχεῖα τοῦ ἐν Φιλιππουπόλει ἐσναφίου τῶν τεκτόνων*, Ἀρχεῖον Ὀρθοδόξου Θεσσαυροῦ, τόμ. I, ἔτ. 1935, σελ. 102, σημ. 2.

37) Ἐν τοῖς παραλαμβανόμενοις αὐτολεξιῶν χωρίοις ἐκ τῶν ἀρχείων διατηρεῖται πιστῶς ἢ τε ἐν αὐτοῖς φθογγολογία καὶ ἡ σύνταξις ὀρθογραφουμένου μόνον τοῦ κειμένου αὐτῶν, πλήρους ἀνορθογραφῶν κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη, καὶ τοῦτο πρὸς εὐκολίαν τοῦ ἀναγνώστου.

ἀποθανῶν ἐν τῷ μεταξύ «συγχωρημένος», οἱ πρῶτοι ἀναγορευθέντες 24 νέοι μαῖστορες κατὰ τὴν πρώτην συνέλευσιν τῶν συμπηξάντων τὸ ρουφέτιον μαῖστόρων—«τῶν χρησιμωτάτων γερόντων» καὶ ἐξηκολούθησαν ἀναγραφόμενοι κατ' ἔτος καὶ οἱ κατόπιν ἀναγορευόμενοι μαῖστορες μέχρι τοῦ ἔτους 1701, ὅποτε ἐγένετο γενικὴ τῶν μαῖστόρων συνέλευσις καὶ ἀνεεώθη τὸ παλαιὸν κατάστιχον δι' ἄλλου, δωρηθέντος τῷ ρουφετίῳ ὑπὸ τοῦ μαῖστορος Δροσινοῦ, εἰς ὃ μετεγράφησαν οἱ ἐν τῷ παλαιῷ: «ἔγεινεν σύνοδο τῶν μαῖστόρων τῶν ἀμπατζήδων, μικροὶ καὶ μεγάλοι, καὶ ἐκαινούργησαν τὸ παλαιὸν τὸ κατάστιχον καὶ τὸ ἀφιέρωσεν ἐτοῦτο ὁ κύριος Δροσινὸς εἰς τὸ ρουφέτι». Τοῦτο τὸ κατάστιχον εἶναι τὸ περισωθέν (I). Οἱ συμπηξάντες τὸ ρουφέτιον ἀμπατζήδες δὲν ἀνεγράφησαν ἐν τῷ καταστίχῳ ὡς *ipso jure* μαῖστορες καὶ ἀνεγνωρισμένοι τοιοῦτοι ἤδη ἐν τῇ ἀγορᾷ καὶ ἐκ τούτου ἀπηλλαγμένοι τοῦ τέλους τῆς ἀναγορεύσεως (φιλειά), ὅπερ διετίθειτο πρὸς εὐωχίαν τῶν μαῖστόρων. Εἶναι ὁμως ἡμῖν γνωστοί, ὡς μνημονευόμενοι κατὰ τὴν ἀκολουθοῦσαν ἀπὸ τῆς συστάσεως τοῦ ρουφετίου τριακονταετίαν μετὰ τῶν ἀναγορευομένων εἰς μαῖστορας καλφάδων, οἵτινες ἐμαθήτευσαν παρ' αὐτοῖς ἢ ὡς πρωτομαῖστορες καὶ σύμβουλοι. Οὗτοι ἦσαν: Χατζῆ - Δῆμος, Χατζῆ - Δημητράκις Μαυρουδόγλου, Χατζῆ - Δούκας, Σανιδᾶς, Κυρίτης Χριστοδουλάκις, Κυρίτης Θανάσις, Δημήτριος Μπέγλης, Χατζῆ - Ζάχος, Σοντάλις, Δροσινός, Παγανόγλου, Καραγκιόζης, Ροῦπτσος, Δῆμος, Πέτρος, Ἀθανάσις Κασάπογλου, Μᾶρκος, Τσερβέγκος, Πράντανος, Βοῦλκο καὶ Σφέτκο. Οἱ τελευταῖοι τέσσαρες εἶναι βουλγαρῶννυμοι καὶ δὴ οἱ δύο διαφυλλάττουσι τὴν βουλγαρικὴν τοῦ ὀνόματός των ἐκφορὰν (Βοῦλκο - Σφέτκο), ὅπερ δηλοῖ τὴν Βουλγαρικὴν αὐτῶν καταγωγὴν.

Τὸ ρουφέτιον ὄλονεν ἀνδρούμενον ὡς ὄργανισμὸς κατέστη σὺν τῷ χρόνῳ ἰσχυρὸς ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ τῆς Φιλιππουπόλεως οἰκονομικὸς παράγων. Διὰ τῆς σώφρονος διοικήσεως αὐτοῦ ὑπὸ τῶν ἐκάστοτε πρωτομαῖστόρων, διατελούντων ὑπὸ τὸν ἄγρυπνον καὶ διηνεκῆ ἔλεγχον τῶν μαῖστόρων συνερχομένων εἰς τακτικὰς καὶ ἐκτάκτους γενικὰς συνελεύσεις καὶ παρακολουθούτων οὕτω τὴν ἐξέλιξιν τῶν ὑποθέσεων του, ἠύξησε τὸ ἀποθεματικὸν του κεφάλαιον σπουδαίως καὶ μετεβλήθη εἰς πιστωτικὴν τράπεζαν. Διότι ἀπὸ τοῦ ἔτους 1762 ἤρξατο παρέχον ἐντόκως πρὸς 12—14% καὶ πλέον τὸ ἔτος δάνεια εἰς τὰ μέλη του ἀπέναντι ὁμολογιῶν ἐκ τοῦ ἐν τῷ ταμείῳ του (κάσσα) πλεονάζοντος ἐκ τῶν τελῶν, δωρεῶν καὶ μικρῶν καταθέσεων ποσοῦ μετὰ τὴν ἀφαίρεσιν τῶν ἐκάστοτε ἐξόδων του, τὸ μὲν πρὸς αὔξησιν τοῦ κεφαλαίου του, τὸ δὲ πρὸς ὑποστήριξιν τῶν μελῶν του. Ὅτε δὲ τὸ ἀποθεματικὸν κεφάλαιον ἠύξηθη μεγάλως ἐκ τῶν πληθυνομένων κατ' ἔτος ἀναγορεύσεων μαῖστόρων, ὧν τὰ τέλη ἀπὸ 10 γροσιῶν ἀνῆλθον βαθμηδὸν εἰς 250, ἐκ τῶν τόκων τῶν δανείων, ἐκ μειζόνων δωρεῶν καὶ καταθέσεων χηρῶν καὶ ὄρφανῶν ἕνεκα τῆς ἐμπιστοσύνης, ἧς ἀπῆλαυεν, τὸ ρουφέτιον οὐ μόνον ἠύξησε τὰ πρὸς τὰ

μέλη δάνειά του ἀπὸ 500 γρ. κατ' ἀρχὰς μέχρι 2—3 καὶ 4 χιλιάδων γρ. ἀλλ' ἐπεξέτεινε ταῦτα καὶ εἰς κοινότητες, ἐκκλησίας καὶ μοναστήρια. Οὕτω λ. χ. τῷ 1843 ἐδάνεισεν εἰς τὴν κοινότητα τῶν Ἀβραδάλων (Κοπριφσιτίσης) γρ. 10.000, τῷ 1846 εἰς τὴν τοῦ Καλοφερίου γρ. 15000, εἰς τὴν τοῦ Σόποτ 10000, εἰς τὴν ἀνακτιζομένην ἐκκλησίαν τῆς Παναγίας ἐν Φιλιππουπόλει γρ. 8000, τῷ 1848, εἰς τὴν κοινότητα Καρλόβου γρ. 15000, εἰς τὴν τοῦ Στενιμάχου 10.000, εἰς τὴν ἐκκλησίαν τῆς ἐν Ἀμπελίνῳ Στενιμάχου τῆς Παναγίας 5000, τῷ 1851 εἰς τὴν μονὴν τῆς ἁγίας Παρασκευῆς Μολδάβας γρ. 8.000 καὶ ἄλλα ποσὰ εἰς ἄλλας ἐκκλησίας καὶ μονάς.

Τουσαύτης δ' ἐμπιστοσύνης ἀπήλαυεν ὡς ὄργανισμὸς ἀσφαλῆς καὶ ἀξιόχρεως, ὥστε πολλοὶ φιλεῖσπλαγχνοὶ καὶ φιλόθρησκοὶ θέλοντες νὰ ἐξασφαλίσωσι τὰ μετὰ θάνατον κληροδοτήματά των εἰς εὐαγῆ ἰδρύματα ἢ εἰς ἐλέη ἐδωροῦντο εἰς τὸ ρουφέτιον μικρὰ ἢ μεγάλα ποσά, ὅπως ὁ ἐτήσιος αὐτῶν τόκος διανέμηται κατὰ τὴν κληροδοτήσιν των εἰς πτωχοὺς, ἐκκλησίας, σχολεῖα καὶ τὸ νοσοκομεῖον τῆς πόλεως. Ἐκ τῶν δωρεῶν τούτων ἀξιωματικὸς ὡς μεγαλυτέρα πασῶν εἶναι ἡ τῆς Φιλιππουπολίτιδος Σμαράγδας, θυγατρὸς τοῦ Πετράκι Ἀθανασίου ἀποθανούσης ἐν Βιέννῃ τῷ 1843, ἐκ γρ. 26.622 «διὰ νὰ τοκίζωνται πρὸς 10% καὶ ὁ τόκος αὐτῶν νὰ διαμοιράζηται τὸν καθ' ἕκαστον χρόνον εἰς τὸ σχολεῖον καὶ νοσοκομεῖον διὰ μνημόσυνον αἰώνιον ἐν Φιλιππουπόλει³⁸⁾». Ἐκ δὲ τῶν ἐντόκων καταθέσεων ὄρφανῶν ἀναγραπτέα ὡς μεγαλυτέρα ἢ τοῦ ὄρφανοῦ Ἀθανασίου Θεοδώρου, ἧτις ἀνατοκίζομένη ἐπὶ 13 ὅλα ἔτη ἀφαιρουμένης τῆς ἐτησίας συντηρήσεως τοῦ ὄρφανοῦ παρεδόθη αὐτῷ ἐνηλικιωθέντι ἀνελθοῦσα εἰς γρ. 50.444. «1839 Μαΐου 15. Σημείωσις τὰ ὅσα γρόσια ἐπερίλαβεν τὸ ἰσνάφι μας παρὰ τοῦ μακαρίτου Θεοδωρῆ Ἀποστόλου, ἅπερ τὰ ἄφησεν ὁ μακαρίτης κατὰ τὴν διαθήκην του εἰς τέσσαρας ἐπιτρόπους... διὰ νὰ λάβουν τὸν λογαριασμὸν... καὶ περιλαμβάνοντας κατὰ τὴν παραγγελίαν του τὰ ἐδέχθη τὸ ἰσνάφι μας πρὸς δέκα εἰς τὰ % νὰ πληρώνεται ὁ τόκος εἰς τὸ ὄρφανὸ τοῦ μακαρίτου ὀνόματι Ἀθανάσιος. Ἴδου ὅσα ἐξεκαθάρισεν ὁ λογαριασμὸς τοῖς συντρόφοις τοῦ μακαρίτου ὡς καὶ εἰς χωριστὸν ἐθεωρήθη καὶ μᾶς τὰ ἐπαράδοσαν σοῦμμα ὅλα, ἦτοι γρ. 29.127³⁹⁾». Ἔτος 1852, ἰσολογισμὸς ἀπὸ 1851 Ἀπριλίου α', ἕως δ' Ἀπριλίου τοῦ πρωτομαῖστορος Κ. Ἀθ. Γ. Οὐζούνου. Ὅσα ἐμέτρησεν τὸν Ἀθανάσιον Θεοδώρου ἐφέντη γρ. 50.444⁴⁰⁾.

Οὕτω εὐπορον καταστὰν τοῦ ρουφέτιον, τοῦ ἰσολογισμοῦ αὐτοῦ ἀνελθόντος τῷ 1852 εἰς 150 χιλιάδας περίπου γροσίων, προσήρχετο προθύμως

38) Ἀρχείων βιβλ. II, σελ. 39, στήλ. 1.

39) Αὐτόθι, σελ. 38, στήλ. 2.

40) Αὐτόθι, σελ. 56, στήλ. 1.

ἄρωγόν ἐκ πᾶσαν κοινωφελῆ ἀνάγκη» ἐλεοῦν καὶ περιθάλλον πένητας, ἀπελευθεροῦν δι' ἐξαγορᾶς αἰχμαλώτους (σκλάβους), ἀνακουφίζον ἐγκαθειρόντους χριστιανοὺς κατὰ τὰς ἑορτὰς τῶν Χριστουγέννων καὶ τοῦ Πάσχα, χορηγοῦν εἰς τὸ πατριαρχεῖον, τὴν μητροπόλιν, (τὸ φιλότιμον τοῦ δεσπότη) ἐκκλησίας, μονὰς, καὶ τὸν ἅγιον Τάφον καὶ ὑποστηρίζον τὰ εὐαγῆ τῆς κοινότητος ἰδρύματα - σχολεῖα καὶ τὸ νοσοκομεῖον. Οὕτω λ. χ. τῷ 1830 ἐδάνεισεν εἰς τὴν ἐκκλησίαν γρ. 10000 πρὸς 10% ἐτησίως, ἵνα ὁ τόκος αὐτῶν καταβαλλόμενος εἰς δύο δόσεις ὑπὸ τοῦ μητροπολίτου Φιλιππουπόλεως ἀνά 500 γρ. διανέμῃται εἰς τοὺς πένητας τῶν πέντε ἑνοριῶν τῆς πόλεως ὑπὸ τῶν ἐπιτρόπων αὐτῶν. Οἱ τόκοι κατεβλήθησαν τακτικῶς ὑπὸ τοῦ μητροπολίτου Νικηφόρου ἐπὶ δέκα ἔτη μέχρι τοῦ 1840 καὶ διενεμήθησαν (41). Τῷ 1845 ἰδρυθείσης τῆς ἀλληλοδιδασκτικῆς σχολῆς τῆς ἁγίας Πατασκευῆς ἐπροίκισεν αὐτὴν διὰ 15000 γρ. καταβάλλον εἰς αὐτὴν τὸν ἐτήσιον τόκον αὐτῶν πρὸς 15% ἀπέναντι ὁμολογίας του, σωζομένης μεταξὺ τῶν ἐγγράφων τῆς οἰκογενείας Γκιουμουσγκερδάνη. «Διὰ τῆς παρούσης ἐνσφραγίστου καὶ ἐνυπογράφου ἡμῶν ὁμολογίας γίνεται δῆλον ὅτι διὰ βοήθειαν ἀπεφασίσαμεν οἱ ὑποφαινόμενοι τοῦ ἐσναφίου τῶν ἀμπατζήδων, ἀφιερώνον(υ)ν εἰς αἰώνιον μνήμην τοῦ ἐσναφίου εἰς τὸ νέον ἀλληλοδιδασκτικὸν σχολεῖον τῆς ἁγίας Παρασκευῆς γρόσια 15.000, ἧτοι λέγω δέκα πέντε χιλιάδας, ἐπὶ συμφωνίαν τοιαύτην νὰ πληρώνωμε(ν) εἰς τοὺς ρηθέν(τας) ἐπιτρόπους τόκον πρὸς 15% τὸν χρόνον. Διὸ καὶ δώκαμεν τὴν παροῦσάν μας ἐνσφράγιστον καὶ ἐνυπόγραφον εἰς ἔνδειξιν. Ἐν Φιλιππουπόλει 1846, Ἰανουαρίου Α'. Ὁ πρωτομάστορας τῶν ἀμπατζήδων Δημήτριος Σταύρου, Χ' Γιοβανῆς Χρήστου Κοϊμιτζόγλου, Χ' Ἰωάννης, Χ' Παύλου, Στάντζος Ἰωάννου, Χριστόδουλος Ἰωάννου, Δημήτριος Π. Καζαντζόγλου, Χ' Στοιγιᾶνος Θεοδώρου, Ἰωάν. Κωνσταντίνου Οὐσιακλῆ(42)».

41) Ἀρχεῖον, Βιβλ. III, σελ. 26, στήλ. 1. Κατὰ σιγγιλιῶδες πατριαρχικὸν γράμμα ὁ μητροπολίτης Νικηφόρος δαεῖζεται παρὰ τῶν ἐσναφίων τὸ διὰ τοὺς πτωχοὺς προωρισμένον κεφάλαιον ἐκ 10000 γροσίων πρὸς 10% κατ' ἔτος διὰ τὰς ἀνάγκας τῆς ἐπαρχίας καὶ δίδει δύο ὁμολογίας, αἵτινες μετὰ τοῦ σιγγιλιῶδους γράμματος καὶ τῆς πατριαρχικῆς ἐπιστολῆς πρὸς πέντε ἐπισήμους πολίτας, δι' ἧς ἀγγέλλεται αὐτοῖς ὅτι τὸ κεφάλαιον εἶναι δωρεὰ ἀνωνύμου χάριν τῶν πτωχῶν τῆς Φιλιππουπόλεως καὶ ὅτι οὗτοι καθίστανται ἔφοροι, ὅπως λαμβάνωσι τοὺς τόκους αὐτοῦ δις τοῦ ἔτους καὶ διανέμωσι τοῖς πτωχοῖς, ἐσφραγισμένοι ὑπὸ τῶν πέντε ἐσναφίων ἐτέθησαν εἰς τὴν κάσσαν τῶν ἀμπατζήδων πρὸς φύλαξιν. Ὁ τόκος ἀνά 500 γρ. πληρωτέος τῇ 20ῃ Δεκεμβρίου καὶ τῇ Κυριακῇ τῶν Βαῖων πρὸς διονομήν. *Κῶδιξ* μητροπόλεως 1794—1856 σελ. 104, Ἰουλ. 17, ἔτ. 1830. Ἡ ἐπιστολὴ αὐτόθι, σελ. 105. Καταγραφή τῶν τόκων ἀπὸ τοῦ ἔτους 1831 μέχρι 1847 γρόσ. 17500. Αὐτόθι, σελ. 156—157. Ὁ ἀνώνυμος δωρητὴς εἶναι ὁ φιλόανθρωπος ἑλληγιζων καρραμπατζῆς καὶ βεγλικτζῆς μικρὸς Βούλκος τζορμπατζῆς Κούρτοβιτς Τσαλόγλου, ὁ καὶ ἰδρυτὴς τῆς ἀλληλοδιδασκτικῆς ἑλληνικῆς σχολῆς τῆς ἁγίας Τριάδος.

42) Αἱ ὑπογραφαὶ εἶναι αὐτόγραφοι. Ἡ παρὰ τῇ ὑπογραφῇ τοῦ πρωτομαῖστορος

Κατὰ τὰ ἀρχεῖα ὁ τόκος κατεβάλλετο τακτικῶς, 2250 γρ. τῷ 1847 καὶ 1500 γρ. ἀκολούθως μέχρι τοῦ 1856, ὅποτε λήγουσι τὰ ἀρχεῖα (43).

§ 6. Δυστυχῶς ἡ ἀκμὴ τοῦ ρουφετίου διήρκεσε μέχρι τῆς ἀρχιερατείας τοῦ μητροπολίτου Χρυσάνθου, ὅποτε ὄξυνθεισῶν τῶν φυλετικῶν ἐρίδων μεταξὺ Ἑλλήνων καὶ Βουλγάρων, ἀφυπνιζομένων ἔθνικῶς, ὁ σάραξ τῶν διχονοιῶν ὑπεισηλόε καὶ εἰς τὰ ρουφέτια καλλιεργούμενος ἐπιτηδείως ὑπὸ τῶν ἰθύνοντων τὸν ἐκκλησιαστικὸν καὶ ἔθνικὸν τῶν Βουλγάρων ἀγῶνα. Ἀποτέλεσμα τῶν διχονοιῶν τούτων ἦτο ἡ διάσπασις τῆς συνοχῆς τῶν μελῶν ἐκάστου ρουφετίου καὶ ἡ ἀποχώρησις ἀπὸ τῶν ρουφετίων τῶν ἀνακτωμένων τὴν Βουλγαρικὴν συνείδησιν ἐξηλληνισμένων ἤδη μελῶν των, ὅπερ ἐπήνεγκε τὴν κατάρρευσιν τῶν ρουφετίων ὡς ὀργανισμῶν. Βλέποντες οἱ ἰθύνοντες τὸν Βουλγαρικὸν ἀγῶνα ὅτι, ἐφ' ὅσον τὰ ρουφέτια ἦσαν ἑλληνικὰ καὶ ὑπεστήριζον τὴν ἑλληνικὴν κοινότητα, ἦτο ἀδύνατον νὰ δημιουργηθῆ καὶ εὐδοκιμήσῃ ἐν τῇ πόλει Βουλγαρικὴ κοινότης, ἀφοῦ εἰς τὸ ἰδρυθὲν κεντρικὸν τῶν ἔθνικὸν σχολεῖον (1852) μαθηταὶ ἐκ τῆς πόλεως δὲν προσήρχοντο, ἔστρεψαν τὴν προσοχὴν των εἰς τὰ ρουφέτια καὶ ἤρξαντο δεινοῦ προσηλυτισμοῦ ἐν αὐτοῖς πρὸς εὐδῶσιν τοῦ σκοποῦ των. Πρὸς τοῦτο εἰργάσθη μετ' ἀπαραδειγματίστου ζήλου καὶ ἐνθουσιασμοῦ ὁ διευθυντὴς τοῦ Βουλγαρικοῦ σχολεῖου Ἰωακεῖμ Γροῦεφ, φαντασθεὶς ὅτι ἦτο δυνατόν νὰ μεταβάλλῃ τὰ ρουφέτια εἰς Βουλγαρικὰ καὶ τὴν Ἑλληνικὴν κοινότητα δι' αὐτῶν εἰς Βουλγαρικὴν. Εὗρεν ὅμως ἀντίστασιν ἀνέλπιστον ἐκ μέρους τῶν Ἑλλήνων μαϊστόρων ἀμυνομένων νὰ διατηρήσωσιν ἐν ταῖς χερσὶ των τὴν ἀπ' αἰῶνων ἑλληνικὴν κοινότητα καὶ τὴν γλῶσσαν τῶν πατέρων των. Ἐν τούτοις δὲν ἔσπειρε κατὰ πετρῶν.

Ἡ ρῆξις ἐξεδηλώθη πλέον φανερὰ τῷ 1857, ὅτε οἱ Βούλγαροι τζορμπατζήδες, ἰσχύοντες διὰ τοῦ χρήματος παρὰ ταῖς Τουρκικαῖς ἀρχαῖς, κατῴρθωσαν διὰ τῶν ραδιουργιῶν των νὰ ἐκτοπίσωσιν εἰς Ἀδριανούπολιν τὸν μητροπολίτην Χρυσάνθον ἀντιπράττοντα εἰς τοὺς σκοπούς των ἐρρωμένως καὶ νὰ ἐπιτύχωσι τὴν ὑπὸ τοῦ πατριαρχείου ἀνάκλησίν του (44). Τότε οἱ μαϊστορες τῶν ρουφετίων διηρέθησαν εἰς τοὺς ὑπὲρ τοῦ μητροπολίτου, τοὺς Ἑλληνας δηλ., καὶ εἰς τοὺς κατ' αὐτοῦ, τοὺς Βουλγάρους δηλ. καὶ τοὺς βουλγαρίζοντας πλέον. Ὁ ἐπελθὼν οὕτω κλονισμὸς ἐν τοῖς ρουφετίοις ἐκλόνισεν, ὡς φαίνεται, καὶ τὸ ρουφέτιον τῶν ἀμπατζήδων, ἀποχωρησάντων αὐτοῦ πολλῶν βουλγαρισάντων μετὰ των Βουλγάρων μαϊστόρων καὶ ἰδρυσάντων πιθανῶς

ἀριστερόθεν σφραγίς διαμέτρου εἴκοσιν ἑκατοστῶν ἐν τῷ μέσῳ φέρει τουρκικὴν ἐπιγραφὴν, περίξ δὲ κυκλοτερῶς † ΡΟΥΦΕΤΙ ΑΜΠΑΤΖΗΔΩΝ ΦΙΛΙΠΠΟΥΠΟΛ. 1840 †.

43) Ἀρχείων, Βιβλ. III, σελ. 49, 50, 54, 55, 59, 60.

44) Γ. Τσουκαλά, Ἡ Βουλγαροσλαβικὴ συμμορία καὶ ἡ τριανδρεία αὐτῆς, Κωνσταντινούπολις, ἔτ. 1859, σελ. 64.

τότε ἢ βραδύτερον ἴδιον Βουλγαρικὸν ρουφέτιον, περὶ οὗ ἐγγράφους μαρτυρίας ὡς λειτουργήσαντος οἰκονομικοῦ ὀργανισμοῦ στερούμεθα.

Τὸ ρουφέτιον τῶν ἀμπατζήδων, ὡς καὶ τὰ κυριώτερα τῶν λοιπῶν, ἐξηκολούθησε παραμένον ἐν ταῖς χερσὶ τῶν Ἑλλήνων καὶ μετὰ τὸν διχασμὸν τοῦτον, διότι οἱ μὲν Ἑλληγες ἀμπατζήδες ἦσαν οἱ ἰσχυροί, ὡς ἔμποροι ἐπὶ gros - Γκιουμουσγκερδάνης, Πολίτογλου, Καζαντζόγλου, Κοϊμτζόγλου, Ἀχλανλῆς, Στ. Ἰωάννου, Πασαλῆς, Χ'' Παύλου, Κωνσταντίνογλου, Μεταξᾶς, Κ. Παπᾶ - Ἰωάννου, Οὐζούνογλου, Χ'' Ἀναστασίας, Ἀγγ. Ἀθανασίου, Οὐσιακλῆς Κεντιντένογλου καὶ ἄλλοι, οἱ δὲ Βούλγαροι ἦσαν ἀπλοῖ ἐργαστηριάρχαι. Ἄδηλον εἶναι μόνον, διατὶ ἀπὸ τοῦ ἔτους 1857 ἐπαύθη ἡ ἐξακολούθησις τῶν ἀρχείων καταληγόντων εἰς τὸ 1856, παραδόντος ἐν τάξει τοὺς λογαριασμοὺς τοῦ πρωτομαῖστορος Χ'' Βέλίου Θεοδώρου (45) εἰς τὸ ρουφέτιον καὶ μὴ ἐκλεγέντος ἀμέσως, ὡς εἴθιστο, τοῦ διαδόχου αὐτοῦ. Τὸ τρίτον τῶν ἀρχείων βιβλίον εἶναι ὀγκῶδες ἔχον 388 σελίδας, ὧν μόνον αἱ 60 πρῶται εἶναι γεγραμμένα, ὥστε θὰ ἠδύνατο ἐν συνεχείᾳ νὰ περιλάβῃ λεπτομερῶς τὰς λογοδοσίας ἑκατοντάδος ἔτι ἐτῶν.

Τὸ ὅτι τὸ ρουφέτιον τῶν ἀμπατζήδων ὑφίστατο καὶ κατόπιν, διαπιστοῦται ἐκ δύο ἀναφορῶν τῶν Ἑλλήνων Φιλιππουπολιτῶν πρὸς τὸ οἰκουμενικὸν πατριαρχεῖον, διασφζομένων ἐν τοῖς ἀρχείοις τῆς οἰκογενείας τοῦ Μιχαήλ - ββῆ Γκιουμουσγκερδάνη, πρωταγωνιστήσαντος ὑπὲρ τῆς ἑλληνικῆς κοινότητος κατὰ τοὺς ἀγῶνας τῶν Ἑλλήνων κατὰ τῶν Βουλγάρων. Ἐν τῇ πρώτῃ τῶν ἀναφορῶν ἀπὸ 13 Μαρτίου 1857, δι' ἧς ἐπιζητεῖται ἡ ἐπάνοδος τοῦ μητροπολίτου Χρυσάνθου εἰς τὴν ἔδραν του, μεταξὺ τῶν ὑπογραφῶν πολλῶν προκρίτων Ἑλλήνων καὶ πρωτομαῖστόρων φέρεται καὶ ἡ ὑπογραφή ὡς πρωτομαῖστορος τῶν ἀμπατζήδων τοῦ ζαπλοῦτου καραμπατζῆ Σταύρου Κοσμᾶ τοῦ ἐπονομαζομένου Σαρῆ - Σταύρου, Ἑλληγος ὑπηκόου καὶ μεγάλου τῆς ἑλληνικῆς κοινότητος εὐεργέτου. Ἐν δὲ τῇ δευτέρᾳ ἀπὸ 26 Ἰανουαρίου 1867, ἐν ἣ ἀποκρούεται ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων Φιλιππουπολιτῶν ἡ εἰς τὴν ἔδραν του κάθοδος τοῦ αἰρεθέντος ὡς διαδόχου τοῦ βουλγαρίσαντος Παΐσιου Μητροπολίτου Παναρέτου, ἅτε διὰ τῆς διαγωγῆς του βοηθοῦντος τὸν ἐκκλησιαστικὸν τῶν Βουλγάρων ἀγῶνα καὶ ὄντος ἐπικινδύνου εἰς τὴν ἑλληνικὴν κοινότητα, μεταξὺ τῶν ὑπογραφῶν τῶν πρωτομαῖστόρων μετὰ τῶν σφραγίδων τῶν ρουφετίων των, φέρεται καὶ ἡ ὑπογραφή τοῦ πρωτομαῖστορος τῶν ἀμπατζήδων Νικολάου Πέτρου (Κυριτζίκη) μετὰ τῆς σφραγίδος τοῦ ρου-

45) Ὁ Χ'' Βέλιος Θεοδώρου, καίπερ ἔχων Βουλγαρικὸν ὄνομα, ἦτο ἐκ τῶν ἐξηλληνισμένων ἐκ προγόνων Βουλγάρων. Ὁ υἱὸς αὐτοῦ Θεόδωρος ἦτο γαμβρὸς ἐπὶ τῇ δευτέρᾳ θυγατρὶ τοῦ Ἑλληγος μεγαλεμπόρου Κλεάνθους καὶ ἐξεπαίδευσε τὰ τέσσαρα τέκνα του, δύο ἄρρενα καὶ δύο θήλεα ἐν τοῖς Ζαριφείοις διδασκαλείοις. Ὁ μικρότερος υἱὸς του ἐσπούδασε τὴν ἰατρικὴν ἐν Ἀθήναις.

φειοῦ, ἐν ἣ ἀναγινώσκειται κυκλοτερῶς: «ΡΟΥΦΕΤΙΑΜΠΑΤΖΗΔΩΝ ΦΙΛΙΠΠΟΥΠΟΛ. 1843».

Ὡσαύτως ἐν τῷ τρίτῳ τῶν ἀρχείων βιβλίῳ μετὰ διάλειψιν οἵαςδήποτε σημειώσεως ἐπὶ 14 ὅλα ἔτη ἀμέσως μετὰ τὴν λογοδοσίαν τοῦ 1856 φέρεται σημείωσις, ἐν ἣ ἀναγράφεται ἡ ἀναγόμεναις τεσσάρων προκρίτων Ἑλλήνων ὡς μαϊστόρων, καταβαλόντων ὡς υἱῶν μαϊστόρων τὸ ἥμισυ τοῦ τέλους. Ἐκ τούτου καταπίπτει ἡ ὑπόθεσις τοῦ κ. Διακόβιτις ὅτι τὰ ἀρχεῖα περιήλθον εἰς τοὺς Βουλγάρους μετὰ τὸν ἀπὸ τῶν Ἑλλήνων ἀποσχισμὸν αὐτῶν. Ἡ σημείωσις ἔχει: «1870, τὴν 13ην Φεβρουαρίου. Σημείωσις τῶν ὀνομάτων τῶν ἐξελεθόντων μαϊστόρων ἐπὶ τῶν ἡμερῶν τοῦ πρωτομαΐστορος Νικολάου Πέτρου Κυριζίκη: (46) Ἀθανάσιος Μ. (Γ) κίμιογκερδάνη γρ. 100 (47), Γεωργίος Σταντσιδης - 100 (48) Γεώργιος

46) Ἕλλην καρμπατζῆς Φιλιππουπολίτης, υἱὸς μαΐστορος ἀμπατζῆ ἀπὸ τοῦ 1817 (ἀρχείων βιβλ. III σελ. 5 στήλ. 1 καὶ σελ. 10, στήλ. 2). Ἡ σύζυγος αὐτοῦ ἦτο Ἑλληνίς ἐκ Κυδωνιῶν. Τὰ τέκνα του ἐξεπαιδεύθησαν ἐν τοῖς Ζαριφείοις διδασκαλείοις. Ὁ υἱὸς αὐτοῦ Βασίλειος Κυριζικόγλου διετέλεσεν ἐπὶ ἔτη καθηγητὴς τῆς Γαλλικῆς γλώσσης ἐν διαφόροις ἰδιωτικοῖς Ἀθηνῶν καὶ Πειραιῶς ἐκπαιδευτηρίοις.

47) Ὁ πρεσβύτερος υἱὸς τοῦ Μιχαῆλ - βέη Γκιουμουσγκερδάνη. Ἴδε Μυρτ. Ἀποστολίδου, Θρακικά, τόμ. Γ'. ἔτ. 1932, σελ. 403.

48) Μεγαλέμπορος καρμπατζῆς καὶ κτηματίας, ἐξακολουθήσας τὴν ἐργασίαν τοῦ πατρὸς του Στάντσιου Ἰωάννου, Ἕλληνας, ἐκ πατρὸς Βουλγάρου ἐξηλληνισμένου. Ὁ Στάντσιος, συνέταιρος κατ' ἀρχὰς τοῦ Ἕλληνος μεγαλεμπόρου καρμπατζῆ Χ'. Γιουβαννῆ Κοϊμιτζόγλου, οὗ καὶ τὴν ἀνεψιᾶν ἐνυμφεύθη, διετέλεσε καὶ πρωτομαΐστωρ τῶν ἀμπατζήδων (1840 - 41). Μετὰ τὸν θάνατον τῆς πρώτης συζύγου του ἐνυμφεύθη τὴν θυγατέρα τοῦ Ἕλληνος Δημητράκι Καρματζόγλου καὶ τῆς νομίμου αὐτοῦ συζύγου Σουλτανῆς λαβὼν ὡς προῖκα γρ. 23.815 κατὰ τὸ ἀπὸ 19 Αὐγ. 1839 πρῶτοσύνμφωνον ἐμμέτρων καὶ ἐνοφράγιστον, ὅπερ ἔχομεν μετὰ χεῖρας. Ἐκ τοῦ δευτέρου του γάμου ἔσχε πολλὰ τέκνα, ἐξ ὧν ἐπέζησαν ὁ Γεώργιος καὶ ἡ Ἐλισάβετ. πρώτη σύζυγος τοῦ Ἕλληνος μεγαλεμπόρου Γεωργίου Χρήστου Κατσιόγρα Ὁ Γεώργιος Σταντσιδης, ἀκραιφνῆς Ἕλληνας, ἐνυμφεύθη τὴν πρεσβυτέραν θυγατέρα τοῦ Γεωργίου Ἀθ. Γκιουμουσγκερδάνη, νεωτέρου ἀδελφοῦ τοῦ Βέη, τὴν Ἀλεξάνδραν, ἐξ ἧς ἔσχεν ἐπὶ τέκνα, πρὶν ἄρρενα καὶ τέσσαρα θήλεα, ἅπερ ἐξεπαιδύσεν ἐν τοῖς ἑλληνικοῖς σχολείοις. Ἐλθὼν εἰς διάστασιν πρὸς τὴν σχολικὴν ἐφορείαν διὰ τὰ ἐπιβληθέντα αὐτῷ μεγάλα ἐκπαιδευτικὰ τέλη ἀπέσυρε τὰ κοράσια του τοῦ ἑλληνικοῦ Παρθεναγωγείου καὶ ἐνύμφευσε πάντα μετὰ Βουλγάρων, αὐτὸς δὲ ἐγένετο Βούλγαρος ἀπὸ τοῦ 1886 μεταβαλὼν τὸ ἐπώνυμόν του εἰς Στάντσεφ. Τὸν πρεσβύτερον υἱὸν του Στάντσιον, ἐμμένοντα εἰς τὸν ἐθνισμὸν του, ἀπεκήρυξεν. Ἀπέθανεν ὁ δυστυχὴς ἐν Λειψία ὡς Ἕλληνας Σ. Σταντσιδης. Οἱ ἀπόγονοι αὐτοῦ πάντες ἐξεβουλγαρίσθησαν. Σημειωτέον δὲ ὅτι καὶ μετὰ τὴν ἀποσπίρησίν του ἀπὸ τοῦ Ἕλληνισμοῦ οἰκογενειακὴν γλῶσσαν εἶχε μόνην τὴν ἑλληνικὴν. Ἀπέθανεν ἐν βαθεῖ γῆρατι κατὰ τὰς τελευταίας τῆς ζωῆς του ἡμέρας λησιμονήσας ὀλοσχερῶς τὴν Βουλγαρικὴν καὶ μὴ δυνάμενος νὰ συνεννοηθῆ πρὸς τοὺς περιστοιχοῦντας αὐτὸν βουλγαροφώνους ἐγγόνους του.

Ἀθανασίου Πολίτογλου - 100 (49), Ἀθανάσιος Ἀγγελῆ - 100» (50).

Δέον λοιπὸν νὰ ὑποθεθῆ ὅτι τὰ ἀρχεῖα ἀπὸ τοῦ ἔτους 1857, καθ' ὃ ἐξελέγη πρωτομαῖστωρ ὁ Σαρῆ - Σταῦρος Κοσμᾶ, εἰς ὃν παρεδόθη τὸ ταμεῖον ἐνέχον ὁμολογίας μὲν ἀξίας 77.145 γρ. πρὸς τοῖς εἰσπρακτέοις ἐτησίοις τόκοις αὐτῶν πρὸς 12 %₀, εἰς μετρητὰ δὲ 9.396, 20 γρ. ἐκρατοῦντο ἐν ἄλλῳ καταστίχῳ, προχείρῳ οὕτως εἰπεῖν, καὶ δὲν μετεγράφησαν εἰς τὸ μέγα βιβλίον (III). Διότι δὲν ἦτο δυνατόν νὰ μὴ κρατῆται λογαριασμὸς τῶν ἐτησίων ἐσόδων καὶ ἐξόδων τοῦ ρουφετίου διαθέτοντος τοσοῦτον κεφάλαιον καὶ ἐπὶ τῇ ὑποθέσει ἀκόμη ὅτι ὁ ζάπλουτος πρωτομαῖστωρ αὐτοῦ, τυγχίνων τῆς ἀπολύτου ἐμπιστοσύνης τῶν Ἑλλήνων μαϊστόρων - μεγαλεμπόρων ἐκβέρνησε τὸ ρουφετίον συνεχῶς μέχρι τέλους τοῦ βίου του (1866) ἄνευ λογοδοσίας. Ἄλλως τε ὡς ἐξ αὐτῶν τῶν ἀρχείων μαρτυρεῖται, πάντες οἱ πρωτομαῖστωρες εἶχον χωριστὸν κατάστιχον ἐσόδων καὶ ἐξόδων, ἅπερ μετεγράφοντο εἰς τὸ μέγα βιβλίον. Τὸν Σαρῆ - Σταῦρον Κοσμᾶ διεδέξατο ὁ Ν. Κυριζίκης, ὅστις πιθανῶς εἶναι ὁ ἔσχατος πρωτομαῖστωρ τοῦ ρουφετίου ἀποθανόντος ὡς οἰκονομικοῦ ὄργανισμοῦ μετὰ τῆς τουρκοκρατίας. Ἄδηλον τί ἀπέγινε τὸ ὑπολειφθὲν κεφάλαιον τοῦ ρουφετίου. Ἀναμφιβόλως τὸ πλεῖστον αὐτοῦ ἔνεκα τοῦ διχασμοῦ τοῦ ρουφετίου καὶ τοῦ ἐπελθόντος Ρωσοτουρκικοῦ πολέμου καὶ τῆς παραλύσεως ἀπὸ τοῦ 1876 - 78 πάσης ἐργασίας ἐξηνεμίσθη. Πᾶν ὅμως ὅ,τι περισώθη πάντως θὰ παρεδόθη εἰς τὴν ἑλληνικὴν κοινότητα, τὴν νόμιμον τοῦ ρουφετίου κληρονόμον. Καταστραφέντων δυστυχῶς τῶν ἀρχείων αὐτῆς τῷ 1906 ἀδύνατος καθίσταται ἡ τούτου ἐξακρίβωσις.

§ 7. Ἡ τῶν ἀρχείων γλῶσσα κατὰ μὲν τὸν 17ον καὶ 18ον αἰῶνα εἶναι ἡ λαλουμένη τότε ἐν Φιλιππουπόλει, ἀπὸ δὲ τοῦ 1797 τείνει μᾶλλον πρὸς τὴν καθαρεύουσαν ὑπὸ τὴν σχολικὴν ἐπίδρασιν, ἐπομένως δυνατόν εἶπεῖν ὅτι ἡ τοῦ 19ου αἰῶνος γλῶσσα αὐτῶν δὲν εἶναι ἡ ὑπ' αὐτοῦ τοῦ λαοῦ λαλουμένη, ὡς εἶναι ἡ κατὰ τὸν αὐτὸν αἰῶνα γλῶσσα τῶν ἀρχείων τοῦ ρουφετίου τῶν τεκτόνων. Κατὰ τοὺς δύο πρώτους αἰῶνας ἡ γλῶσσα εἶναι αὐτὸ τὸ νότιον γλωσσικὸν ἰδίωμα τῆς νεοελληνικῆς ρέπον πρὸς τὸ βόρειον χωρὶς ν' ἀποκρυσταλλωθῆ εἰς αὐτὸ, ἐπομένως δυνατόν νὰ χαρακτηρισθῆ ὡς

49) Ἐκ τῆς μεγάλης καὶ παλαιᾶς οἰκογενείας τῶν Φιλιππουπολιτῶν καρραμπατζήδων Πολίτογλου, ὀρμωμένων ἐκ Κωνσταντινουπόλεως. Δαπάνη τοῦ θείου αὐτοῦ Ἰωάννου Γεωργίου Πολίτου κατεσκευάσθη ὑπὸ τοῦ ἐξ Ἑλλάδος μετακληθέντος καλλιτέχνου Α. Καλουμένου τὸ μαρμάρινον τέμπλον, ὁ ἄμβων, ὁ ἀρχιερατικὸς θρόνος καὶ ὁ λοιπὸς μαρμάρινος διάκοσμος τῆς ἐκκλησίας τοῦ ἁγίου Δημητρίου.

50) Υἱὸς τοῦ Φιλιππουπολίτου Ἑλληνοσ καρραμπατζῆ Ἀγγελῆ Ἀθανασίου, ἀναγορευθέντος μαῖστωρος τῷ 1844 (ἀρχείων, βιβλ. III, σελ. 44.) Ἐνυμφεύθη τὴν ἀνεψιὴν τῆς κυρίας Σαρῆ - Σταύρου Κοσμᾶ. Ὁ υἱὸς αὐτοῦ Ἀγγελος Ἀθανασίου, ἐκπαιδευθεὶς ἐν τοῖς Ζαριφείοις διδασκαλείσις, μετέρχεται εὐδοκίμως τὴν ὀδοντοϊατρικὴν ἐν Ἀλεξανδρείᾳ.

κράμα τῶν δύο γλωσσικῶν ἰδιωμάτων ὑπερισχύοντος τοῦ νοτίου. Τοῦτο δ' ἐρμηνεύεται ἐκ τῆς εἰς τὴν πόλιν ἀθρόας καὶ συνεχοῦς ἐγκαταστάσεως κατὰ τὸν χρόνον τοῦτον παντοδαπῶν Ἑλλήνων, προερχομένων ἰδίως ἐκ τῶν νοτίων ἑλληνικῶν μερῶν. Κατὰ δὲ τὸν τρίτον αἰῶνα (19ον) εἶναι ἡ εἰθισμένη τότε γραφομένη γλῶσσα, ὡς εἶναι ἡ τῶν διδασκάλων τοῦ γένους ἀρχομένου τοῦ αἰῶνος τείνουσα πρὸς τὴν καθαρεύουσαν καὶ ἐνιαχοῦ ἔχουσα λεκτικὰ καὶ συντακτικὰ ὑπερκαθαρευούσης στοιχεῖα, ὅπερ ὁμολογουμένως ὀφείλεται εἰς τὴν ἀκμάζουσαν τότε ἑλληνικὴν κεντρικὴν σχολήν, εἰς ἣν ὀργανωθεῖσαν λήγοντος τοῦ 18ου αἰῶνος εἰσῆχθησαν καὶ ἐμπορικὰ μαθήματα⁽⁵¹⁾.

Οὕτω, ἐνῶ παρὰ τοῖς βορείοις Ἑλλησιν, ὡς παρὰ τοῖς γείτοσι τῶν Φιλιππουπολιτῶν Στενιμαχίταις καὶ Βοδενιώταις, ὁ μὲν ἄτονος φθόγγος *e* καὶ ὁ κωφούμενος μετατρέπεται αἰείποτε εἰς *i* καὶ *u* (ου), καὶ ὁ ἄτονος φθόγγος *i* καὶ *u* (ου) ἐξαφανίζεται, παρὰ δὲ τοῖς νοτίοις Ἑλλησιν οὐδέποτε ὁ ἄτονος φθόγγος *e* καὶ ὁ κωφοῦται εἰς *i* καὶ *u* (ου) καὶ οὐδέποτε ὁ ἄτονος *i* καὶ *u* (ου) ἀποβάλλεται⁽⁵²⁾, ἐν τοῖς ἀρχείοις τῶν δύο πρώτων αἰῶνων ὁ μὲν ἄτονος φθόγγος *e* καὶ ὁ ἐνίοτε μὲν ἀπαντᾷ κωφούμενος εἰς *i* καὶ *u* (ου), οἷον: ἔδουσι - ἐδούσαμε, σημειώνου, ὑπόθισι, μὲ τοῦ λουγαριασμό, ἰγὼ κί' οὐ Χριστόδουλους, ἀπὸν τοῦ προγοννό, πρωτουμάστουρη, ξοδιάζου, ἀπάνου, γράφομι, πλέρωσι, εὐλογου, ἔξουδα κτλ. ὡς ἐν τῷ βορείῳ ἰδιώματι, συνήθως δὲ παραμένει ἀμετάτρεπτος, οἷον: ἔδωσε, δίνοντας, τὸν λογαριασμόν, φανερόνομε, εὐλογο, δίκαιον, μέ, ἐγὼ κτλ. ὡς ἐν τῷ νοτίῳ ἰδιώματι, οὐδέποτε δὲ ὁ ἄτονος φθόγγος *i* καὶ *u* ἐξαφανίζεται, οἷον: ἀνθρώποι, μαστόροι, μοναστήρι, γνώμη, ἂν τύχη, νὰ ἔχη, ἐνθύμησι, δικά του, ψυχὴ του, ἀπάνω μου, ὄπου, ἄγιου, κτλ. ὡς ἐν τῷ νοτίῳ ἰδιώματι, ἀντὶ τῶν: ἀνθρώπ', μαστόρ', μοναστήρ', γνώμ', ἂν τύχ', νὰ ἔχ', ἐνθύμησ', δικά τ', ψυχὴ τ', ἀπάνου μ', ἀπ', αἶ, ὡς ἐν τῷ βορείῳ ἰδιώματι καὶ ἐν τοῖς ἀρχείοις τῶν τεκτόνων.

Σημειωτέον δὲ ὅτι ἐν τῇ γλώσσῃ τῶν ἀρχείων, ἰδίως ἐν τῇ τῶν δύο πρώτων αἰῶνων, ἀπαντῶσι καὶ λέξεις καὶ φράσεις τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς μὴ λαλούμεναι, εἰλημμένοι δὲ ἐκ τοῦ εὐαγγελίου καὶ τῆς ἐκκλησίας ἢ παραμείνασαι κατὰ παράδοσιν, οἷον: σύνοδος, κοινὴ γνώμη, ἐνθάδε, ἐν πρώτοις, τὸ μὲν πρῶτον, εἶ τι, δεσμεῖν καὶ λύειν, ἔτι, ὄντος, ἐπὶ χειρας, ὅ τε καὶ ὁ, παραστᾶσα ἡ γυνή, ἔστω, ἕτερα, εἰς ἐνδειξιν, ἀγωγή, θυγάτηρ, ναός, δικαιοφύλαξ, θεοφρούρητος, ἐγχειρίζω, ἀνδρός,

51) Ἴδε Μυρτ. Ἀποστολίδου, Τὰ ἑλλ. ἐν Φιλιππουπόλει σχολεῖα, Θρακικά, τόμ. II, ἔτ. 1929, σελ. 96 καὶ Βλ. Σκορδέλη, Εἰσαγωγή εἰς τὰ πρακτικὰ τοῦ ἑλλ. σχολείου Στενιμάχου, αὐτόθι, τόμ. I, ἔτ. 1923. σελ. 351.

52) G. Hadjidakis, Einleitung in die Neue-griechische Grammatik, ἔτ. 1892 σελ. 342 καὶ Μεσαιωνικά καὶ νέα, Ἀθήναι, σελ. 250 κ. ἔξ.

ἰδοῦ (= ἔδῳ) κτλ. Δὲν λείπουν δὲ πανταχοῦ καὶ τουρκικαὶ ἀγοραῖαι καὶ ἐπίσημοι λέξεις, οἶον: ἔργκέν - παρασί, μούμ - παρασί, τεστήρι, ντουνανμάς, τοπιτῆς, ὄντᾶς, κάλφας, τσηράκι, ρουφέτι, ἔσνάφι, τεσλήμι, ἄσλάνι κτλ. καὶ Ἱταλικά οἶον: περκουζάρι, ἄζιο, σάλδος, ἰντερέσσο, ἰνκόντο, καπιτάλι, νέτα μονέδα, πόλιτσα, παλάντζι, κάσσα.

Τὰ ἀρχεῖα μέχρι σχεδὸν τοῦ τέλους τοῦ 18 αἰῶνος πλὴν σπανίων ἐξαίρεσεων εἶναι συντεταγμένα ὑπὸ ἀπαιδευτῶν ἀνθρώπων, ὡς διαπιστοῦται ἐκ τῶν πολλῶν καὶ ἀφορήτων ἀνορθογραφιῶν καὶ ἐκ τῶν ἀσυνταξιῶν, ἐνιαχοῦ δὲ ὑπ' ἀνθρώπων ἐχόντων ἀρχὰς γραφῆς, διότι τὰ γράμματα αὐτῶν ὁμοιάζουσι πρὸς ὀρθογραφίματα. Ἀπὸ τοῦ 1790 ὅμως καὶ ἰδίως ἀπὸ τοῦ 1801 φαίνεται τὸ ἐγγράμματον τῶν συντακτῶν, ἐκδηλούντων καὶ λογιστικὰς γνώσεις, διότι καὶ ἡ γλῶσσα αὐτῶν προσεγγίζει πρὸς τὴν τότε γραφομένην ἀπληλαγμένη κατὰ τὸ δυνατὸν τῶν προτέρων ἀνορθογραφιῶν καὶ ἀσυνταξιῶν καὶ οἱ λογαριασμοὶ εἶναι καταγεγραμμένοι διπλογραφικῶς (νὰ δώση - νὰ λάβη, δοῦναι - λαβεῖν).

§ 8. Τὰ ἀρχεῖα περιλαμβάνουσι πρακτικὰ τῶν γενικῶν τῶν μαϊστόρων-μελῶν συνελεύσεων (σύννοδος - λόντζα), ἐν αἷς ἐξελέγετο ὁ πρωτομαίστωρ, ἀνηγορεύοντο οἱ νέοι μαῖστορες καὶ ἐλαμβάνοντο διάφοροι ἀποφάσεις περὶ τῆς πορείας καὶ τῶν συμφερόντων τοῦ ρουφείου, πρὸς δὲ λογοδοσίας τῶν πρωτομαϊστώρων καὶ βραδύτερον ἰσολογισμοὺς τῶν ἐτησίων ἐσόδων καὶ ἐξόδων τοῦ ρουφείου, πίνακας τῶν μαϊστώρων καὶ τῶν ὁμολογιῶν τῶν τε καταθέσεων καὶ τῶν δανείων καὶ τινὰ ἄλλα σημειώματα.

Ὁ πρωτομαίστωρ ἐξελέγετο κοινῇ γνώμη πάντων τῶν μαϊστώρων μικρῶν τε καὶ μεγάλων (δηλ. ἀπλῶν ἐργαστηριαρχῶν καὶ μεγαλεμπόρων) καὶ εἶχε τὴν διαχείρισιν τοῦ ταμείου ὀριζομένου κατ' ἀρχὰς τοῦ ποσοῦ τῶν ἐτησίων ἐξόδων καὶ τὴν κυβέρνησιν τοῦ ρουφείου κατὰ τὰς κατὰ παράδοσιν διατάξεις καὶ θέσμια καὶ ἀπὸ τοῦ 1808 κατὰ τὸ καταστατικὸν (σύμφωνον) τοῦ ρουφείου⁵³⁾, προσκαλῶν ἐν ἀνάγκῃ ἐπὶ σπουδαίων ὑποθέσεων τοὺς μαῖστορας εἰς γενικὴν συνέλευσιν, εἰς ἣν ὑπεχρεοῦντο πάντες νὰ προσέλθωσιν. Οἱ κωλυόμενοι ἠδύναντο ν' ἀπουσιάσωσι μετὰ λῆψιν ἀδείας παρὰ τοῦ πρωτομαϊστορος. Κατὰ τὸν πρῶτον αἰῶνα ἐξελέγετο καὶ διοικητικὴ ἐπιτροπεία (προεστοὶ) δεκαμελὴς ἢ πενταμελὴς ἢ τριμελὴς, ἧς μετεῖχον καὶ ἱερεῖς, πρωτομαίστωρ ὅμως ὠρίζετο ἐξ αὐτῆς ὑπὸ τῆς συνέλευσεως καὶ εἰς αὐτὸν παρεδίδοτο τὸ ταμεῖον καὶ ἡ διαχείρισις, τῶν λοιπῶν κατεχόντων οἶονεὶ θέσιν συμβούλων. Ἐπί τινα ἔτη δι' ἄγνωστον αἰτίαν τὸ ρουφέτιον ἐκυβερνή-

53) Παραδόξως τὸ καταστατικὸν τοῦ ρουφείου δὲν ἀναγράφεται ἐν τοῖς ἀρχείοις διεσώθη ὅμως ἐν πρωτοτύπῳ φέροντι 130 ὑπογραφὰς μαϊστώρων. Ἴδε αὐτὸ ἐν Θρακικοῖς, τόμ. Β' ἔτ. 1929, Μυρτ. Ἀποστολίδου, δύο ἔγγραφα ἐκ Φιλιππουπόλεως, σελ. 329 κ. ἐξ.

θη καὶ ὑπὸ τῶν ἐμμίσθων κλητῆρων - μαϊστόρων (τσαούσηδων)· ἐπὶ τριετίαν δὲ καὶ ὑπὸ μὴ ἀμπατζῆ, ἀλλ' ὑπὸ προκρίτου τῆς πολιτείας μέλους, τοῦ ἐκλαμπροτάτου ἄρχοντος *λογοθέτου*. Τὸ ὑπουργημα τοῦ πρωτομαῖστορος ἦτο τιμητικὸν καὶ ἄμισθον, ἐκλεγομένου τοιούτου τοῦ ἀπολαύοντος τοῦ μεγαλυτέρου σεβασμοῦ καὶ ἐκτιμήσεως παρὰ τοῖς μαῖστορσι καὶ τοῦ δραστηριωτέρου ἐξ αὐτῶν. Ἐνίοτε παρείχετο αὐτῷ ἔτησίαι τις ἀμοιβὴ ἀπὸ 25 μέχρι 500 γρ. σὺν τῷ χρόνῳ ἢ δῶρόν τι (*μπενίσι* - *μανδύας* καὶ *τσαλμᾶς* - κάλυμμα τῆς κεφαλῆς). Ἡ ἐκλογή ἦτο δι' ἓν ἔτος· ἐνίοτε ὁμοῦς ὁ χρόνος τῆς πρωτομαϊστορίας παρετείνετο καὶ πλείονα ἔτη· αἰείποτε ὁμοῦς ἡ ἐκλογή ἐγίνετο μετὰ τὴν ἐξελέγξιν τῶν λογαριασμῶν καὶ τὴν παράληψιν τοῦ ταμείου - *ἔδωσε τὸν λογαριασμὸν καὶ ἐξώφλησεν ἢ ξέκαμεν*—ὑπὸ τῆς συνελεύσεως. Βραδύτερον ἢ ἐξελέγξιν ἐγίνετο ὑπὸ ἐπιτροπείας ἀπαρτιζομένης ἐκ τῶν κυριωτέρων μαϊστόρων καὶ τῶν διατελεσάντων πρωτομαϊστόρων, οἵτινες καὶ ὑπέγραφον τοὺς λογαριασμοὺς: *ἔθεωρήθη ὁ ἄνωθεν ἐσναφικὸς λογαριασμὸς καὶ ἐξωφλήθη κατ' ἐμπροσθεν ὄλων τῶν μαϊστόρων, ὡς ὑποφαίνονται, ἐπομένων τῶν ὑπογραφῶν τῶν ἐλεγκτῶν.*

Μετὰ τὴν παράδοσιν τοῦ λογαριασμοῦ ἐξελέγετο πολλάκις ὁ αὐτὸς πάλιν πρωτομαῖστωρ συνεχῶς ἐπὶ ἔτη. Ἐκτελεστικά τοῦ πρωτομαῖστορος ὄργανα καὶ βοηθοὶ αὐτοῦ ἦσαν δύο ἐμμισθοὶ κλητῆρες (τσαούσηδες), κατ' ἀρχὰς εἰς, ἐκλεγόμενοι καὶ αὐτοὶ ἐκ τῶν μαϊστόρων ὑπὸ τῆς γενικῆς συνελεύσεως. Ὁ μισθὸς αὐτῶν ἀπὸ 25 γρ. κατ' ἔτος ἀνήλθε δι' ἑκάτερον σὺν τῷ χρόνῳ μέχρι 100, πληρωνομένου ἅμα ὑπὸ τοῦ ρουφείου καὶ τοῦ χαρτασιῦ αὐτῶν καὶ παρεχομένων ἑκατέρῳ καὶ δύο ζευγῶν ὑποδημάτων (*γεμινιά*).

Οἱ μαῖστορες κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη ἀνηγορεύοντο ἐν τῇ συνελεύσει, καθ' ἣν ἐξελέγετο καὶ ὁ πρωτομαῖστωρ, βραδύτερον ὁμοῦς κατὰ διαφόρους χρόνους ὑπὸ τοῦ πρωτομαῖστορος ἐπικυρουμένης οὕτως εἰπεῖν τῆς ἀναγορεύσεώς των ὑπὸ τῆς ὀλομελείας τοῦ ρουφείου ἐν γενικῇ συνελεύσει. Τὸ καταβαλλόμενον ὑπ' αὐτῶν ἐφ' ἅπαξ τέλος ἦτο γρ. 10, ἀπὸ δὲ τοῦ 1772 ἠϋξήθη εἰς 40, ἀπὸ τοῦ 1796 εἰς 50, ἀπὸ τοῦ 1805 εἰς 100, ἀπὸ τοῦ 1807 εἰς 250 καὶ ἀπὸ τοῦ 1815 κατέρχεται εἰς 200. Μετὰ τὴν γενομένην αὔξησιν οἱ υἱοὶ τῶν μαϊστόρων κατέβαλλον τὸ ἥμισυ τοῦ τέλους· πολλάκις ὁμοῦς εἰς τὸ τέλος προσετίθετο καὶ κυβερνητικὸς τις φόρος ἀπὸ 20 μέχρι 50 γρ. ὑπὸ διάφορα ὀνόματα: *ἐργκὲν ἢ βαροῦς χαρσί, ἐργκὲν ἀχτσασί καὶ σεγμὲν ἢ ὄρδου παρασί, ἄροιν ἀχτσασί καὶ τεσίρ, καὶ μούμ - παρασί*. Τὸ τέλος ἐκαλεῖτο *φιλεία*, διότι μετὰ τὴν ἀναγόρευσιν τῶν μαϊστόρων ἐπηκολούθει δεῖπνον καὶ εὐωχία ἐκ τῶν τελῶν, τοῦ περισσεύματος αὐτῶν περιερχομένου εἰς τὸ ταμεῖον (*σακκοῦλα, μέση, κάσσα*). Οἱ μαῖστορες συνεδείπνουν καὶ συνευωχοῦντο καὶ κατὰ τὴν ἐπέτειον τοῦ ρουφείου ἑορτὴν ἡμέραν τοῦ προστάτου των Ἰωάννου τοῦ Προδρόμου καὶ κατ' ἄλλας ἐπισήμους ἑορτάς· αἰείποτε δὲ μεθ' ἑκάστην συνέλευσιν ἠκολούθει εὐωχία δαπάνη, ἐννοεῖται, τοῦ ταμείου. Τούτου

ἔνεκα τὸ ρουφέτιον διέθετε πλῆθος μαγειρικῶν καὶ ἐπιτραπέζιων σκευῶν καὶ ἐκπωμάτων, προερχομένων πάντων ἐκ δωρεῶν, ἅτινα παρείχεν ἀντὶ μικροῦ μισθώματος εἰς τὰ μέλη του καὶ εἰς ἄλλους πρὸς χρῆσιν κατὰ τὰ ἐπὶ τοῖς γάμοις καὶ ἄλλαις ἐορταῖς συμπόσιά των. Ἀπὸ τοῦ 1784 κοινῇ συμφωνίᾳ, ἐγίνετο κατ' ἔτος καὶ ἐκδρομὴ τοῦ ρουφετίου ἐκ περιτροπῆς εἰς μίαν τῶν πέντε ἐπὶ τῆς Ροδόπης ἑλληνικῶν μονῶν, Ἀγίων Ἀναργύρων Κουκλένης, Παναγίας Μπατοκόβου, Ἀγίου Κηρύκου Βοδενῶν, Ἀγίας Παρασκευῆς Μολδάβας καὶ Ἀγίου Γεωργίου Μπελασίτσης, ὅπου μετὰ λειτουργίαν παρέμενον οἱ μαῖστορες δύο-τρεῖς ἡμέρας συνευαχούμενοι τῇ συνοδείᾳ μικρᾶς ὀρχήστρας (λαλητᾶδες) διὰ γενικοῦ ἐράνου συμπληρουμένου ἐν ἀνάγκῃ ὑπὸ τοῦ ταμείου. Τοιαύτας ἐκδρομὰς πρὸς ἀναψυχὴν ἐποιοῦντο καὶ οἱ καλφᾶδες (βοηθοί) κατὰ τὰς ἐορτάς, δαπάνη ὅμως τοῦ ταμείου. Ἀπὸ τοῦ ἔτους 1789 τὸ τέλος ὀνομάζεται *μαστοργεῖα* περιερχόμενον ὀλόκληρον εἰς τὸ ταμεῖον καταργηθείσης τῆς *φιλειᾶς*· οἱ υἱοὶ ὅμως τῶν πλουσίων μαϊστόρων ἐπὶ τῇ ἀναγορεύσει των εἰς μαῖστορας ἐτέλουν αὐτὴν ἰδίᾳ δαπάνῃ ποσοκαλοῦντες τὸν πρωτομαῖστορα, τοὺς οἰκείους καὶ τοὺς φίλους των. Αἱ δαπάνη τοῦ ταμείου εὐωχίαι ἐξηκολούθησαν καὶ ὅτε τὸ ρουφέτιον μετεβλήθη εἰς πιστωτικὸν οἰκονομικὸν ὄργανισμὸν κατὰ τὴν ἐπέτειον αὐτοῦ ἐορτὴν συνοδευομένην ὑπὸ ἀρχιερατικῆς λειτουργίας μετὰ πολλῶν τῆς πόλεως ἱερέων, ἐν ἧ ἔμνημονεύοντο τὰ ὀνόματα τῶν ἀποθανόντων μαϊστόρων καὶ τῶν ζώντων, κατὰ τὰς παραμονὰς τῶν ἀπόκρρων, ὅποτε οἱ μαῖστορες εἰσερχόμενοι εἰς τὴν νηστείαν συνεχῶρον ἀλλήλους καὶ κατὰ τὸ τέλος ἐκάστης γενικῆς συνελεύσεως. Οἱ μαῖστορες ὤφειλον νὰ ὑπακούωσιν εἰς τὰς διατάξεις τοῦ πρωτομαῖστορος ἀναντιρρήτως, οἱ παραβάται δὲ τούτων ἐτιμωροῦντο (ἐπαιδεύοντο) ὑπ' αὐτοῦ διὰ προστίμου (παιδείας, παιδεύσεως, παιδευμάτος) ἐκτινομένου ἢ εἰς κηρὸν χάριν τῶν ἐκκλησιῶν ἢ εἰς ἐπιτραπέζια σκευὴ χάριν τοῦ ρουφετίου ἢ εἰς χρῆμα περιερχόμενον εἰς τὸ ταμεῖον. Ἐν περιπτώσει δὲ κακῆς τοῦ μαῖστορος διαγωγῆς, βλαπτούσης τὰ συμφέροντα τοῦ ρουφετίου, ἢ ἐπιβαλλομένη εἰς αὐτὸν ποινὴ, ἀλλὰ μόνον ὑπὸ τῆς γενικῆς συνελεύσεως, ἠδύνατο νὰ ἐπιταθῇ μέχρις ἀπαγορεύσεως τῆς ἐξασκήσεως τοῦ ἐπαγγέλματος ἐπὶ τινα χρόνον κλειομένου τοῦ ἐργαστηρίου αὐτοῦ.

§ 9. Τὰ ἔσοδα τοῦ ρουφετίου ἦσαν: α') τὸ ἐφ' ἀπαξ ὑπὸ τοῦ μαῖστορος καταβαλλόμενον ἐπὶ τῇ ἀναγορεύσει του τέλος, ὅπερ ἦτο ὁ κυριώτερος πόρος τοῦ ρουφετίου· β') τὰ ἐπιβαλλόμενα εἰς τε μαῖστορας καὶ καλφᾶδες διάφορα πρόστιμα ἐπὶ παραβάσει τῶν διατάξεων καὶ θεσμίων τοῦ ρουφετίου· γ') ὁ φόρος $2\frac{1}{2}\%$ ἐπὶ τοῦ ἐτησίου μισθοῦ τῶν καλφᾶδων καὶ τῶν τσηρακίων πλὴν τοῦ πρώτου ἔτους· δ') δωρεαὶ καὶ κληροδοτήματα τῶν μελῶν του καὶ ἄλλων, ὧν ὁ σκοπὸς καθωρίζετο πολλακίς ὑπὸ τῶν δωρητῶν καὶ κληροδοτῶν (διανομὴ τοῦ ἐτησίου αὐτῶν τόκου πρὸς 10% εἰς ἐκκλησίας χάριν τῶν ἱερέων ἢ μνημοσύνων ἢ πρὸς ἀναψιν κανδηλῶν, εἰς πτωχοὺς

κατὰ τὰς ἑορτὰς τῶν Χριστουγέννων καὶ τοῦ Πάσχα, ἢ εἰς ἐγκαθειρόντους, εἰς τὰ σχολεῖα, εἰς τὸ νοσοκομεῖον, εἰς τὰς μονὰς· ε') οἱ τόκοι τῶν δανειζομένων χρημάτων (ἄσπρα)⁽⁵⁴⁾ τοῦ ρουφετίου εἰς τοὺς μαῖστορας ἢ ἀλλαχοῦ πρὸς 12—15% ἑτησίως συνήθως· ς') αὐτοπροαίρετοι συνδρομαὶ εἰς τὸ κυτίον περιφερόμενον ὑπὸ τῶν κλητήρων ἀνά τὰ ἐργαστήρια τῶν μαϊστόρων, εἰς ὃ προσέφερον τὸν ὄβολόν των καὶ οἱ καρφᾶδες καὶ τὰ τσηράκια· ζ') τὸ μίσθωμα τῶν μαγειρικῶν καὶ ἐπιτραπεζίων σκευῶν καὶ τῶν δωματίων τοῦ ρουφετίου καὶ ἡ δωρεὰ τῶν οἰκογενειῶν ἀποθνησκόντων, ὧν τὰς κηδεῖας προσκαλούμενον συνώδευε τὸ ρουφέτιον.

Τὰ δὲ ἔξοδα τοῦ ρουφετίου ἦσαν: α') ὁ μισθὸς τῶν κλητήρων (τσαούσηδων) καὶ τῶν φρουρῶν τοῦ δημοσίου ταμείου (κουλαούζηδων), β*) καὶ τοῦ πρωτομαῖστορος ἐνίοτε εἰς χρῆμα ἢ εἰς δῶρον· β') οἱ κυβερνητικοὶ φόροι, ἀγγαρεῖαι καὶ δῶρα, οὐχὶ ἀξιοκαταφρόνητα πολλάκις, (ρουσφέτια) εἰς τοὺς διοικητικοὺς ὑπαλλήλους χάριν τοῦ ρουφετίου· γ') αἱ πρὸς εὐωχίαν καὶ δεῖπνα τῶν μαϊστόρων δαπάναι· δ') αἱ πρὸς ἐκάστοτε γάνωσιν τῶν σκευῶν δαπάναι, τὸ ἐνοίκιον δωματίου αὐτῶν πρὸς φύλαξιν καὶ τὸ ἐνοίκιον δύο ὄντάδων ἐν τῷ Κουρσοῦμ-χάν μέχρι τῆς ἐξαγοράσεως αὐτῶν χάριν τῶν συνελεύσεων τοῦ ρουφετίου· ε') οἱ καταβαλλόμενοι τόκοι εἰς τοὺς καταθέτας καὶ πιστωτὰς τοῦ ρουφετίου πρὸς 10% ἑτησίως· ς') ἔλεημοσύναι εἰς πτωχοὺς, χήρας, ὄρφανὰ, ἱερεῖς, μοναχοὺς, αἰχμαλώτους· ζ') ἐπιδόματα εἰς τὴν μεγάλην Ἐκκλησίαν, τὸν ἀρχιερέα (φιλότιμον), εἰς ἐκκλησίας καὶ μονὰς (παρουσία), ὅπως μνημονεύηται τὸ ρουφέτιον, εἰς τὰ σχολεῖα καὶ τὸ νοσοκομεῖον· η') δωρεαὶ εἰς ταξιδιώτας μαναχοὺς χάριν τοῦ ἁγίου Ὁρους καὶ τοῦ Παναγίου τάφου· θ') βοηθήματα πρὸς ἀπελευθέρωσιν αἰχμαλώτων (σκλάβων), πρὸς ὑπάνδρουσιν πτωχῶν κορασίων, πρὸς ἐνταφιασμὸν ἀπόρων, πρὸς περίθαλψιν ἀσθενῶν καὶ ι') ἀπρόβλεπτοὶ τινες δαπάναι.

§ 10. Οἱ κατὰ τὸν βίον τοῦ ρουφετίου ὡς κοινωνικοῦ καὶ οἰκονομικοῦ παράγοντος ἐν τῇ πόλει διατελέσαντες πρωτομάστορες εἶναι:

- 1) 1685—1703, Μαΐου 15—Ἰουλίου 23, Χατζῆ Δημος,
- 2) 1703—1706, Ἰουλίου 23—Αὐγούστου 3, Κυρίτης Χριστοδουλάκις μετὰ δέκα συμβούλων μαϊστόρων.
- 3) 1706—1710, Αὐγούστου 3—Μαρτίου 12, Γεώργιος Σοντάλιος,
- 4) 1710—1716, Μαρτίου 12—Φεβρουαρίου 15, Μαστοροθανάσις, ἔμμισθος τσαούσης ἀντὶ 15 γρ. ἑτησίου μισθοῦ (ρόγα) καὶ 20 παράδων ἕξ ἐκά-

54) Νομισματικὴ μονὰς ἦτο τὸ γρόσιον, ὅπερ ἐλέγετο καὶ ἀσλάνιον (λέων): τὸ γρόσιον εἶχε 40 παραδες, εἰς δὲ παρας τρία ἄσπρα, τ. ἔ. ἐν γρόσιον ἢ ἀσλάνιον εἶχεν 120 ἄσπρα. Συνεκδοχικῶς δὲ ἡ λέξις ἄσπρα ἐσήμαινε χρήματα, ὡς σήμερον ἢ λ. παραδες (ἔχει πολλοὺς παραδες).

*) Εἰς τὰ ἀρχεῖα δίδεται ἡ ἐρμηνεῖα *κουλαούζηδες* λαμβανομένη ἐκ τοῦ κώδικος τῆς μητροπόλεως

- στον τέλος τῶν ἀναγορευομένων μαϊστόρων μὴ ἐκλεγέντος πρωτομαΐστορος δι' ἀγνώστους ἡμῖν λόγους,
- 5) 1716—1717, Φεβρουαρίου 15—Ἰανουαρίου 10, παπᾶ - Ἰωάννης Σακελίων, ἱερεὺς, μόνος ἄνευ συμβούλων μαϊστόρων,
 - 6) 1717—1719, Ἰανουαρίου 10—Ἰανουαρίου 10, Χατζῆ - Ἀναστάσις μετὰ (8) ὀκτὼ προεστώτων - συμβούλων μαϊστόρων,
 - 7) 1719—1723, Ἰανουαρίου 10, Κώνστας ἔμμισθος τσαούσης,
 - 8) 1723—1726, Ἰουνίου 15, Κώνστας μετὰ τοῦ κῦρ Στερίου ὡς ταμίου,
 - 9) 1726—1727, Ἰουνίου 15—Ἰουνίου 1, Ἀπόστολος Νέγκος, ἔμμισθος πρωτομαΐστωρ ⁽⁵⁵⁾,
 - 10) 1727—1730, Ἰουνίου 1—Μαΐου 23, Κωνσταντῖνος Κεντιντένογλου,
 - 11) 1730—1733, Ἰουνίου 1, κῦρ Κωνσταντῖνος τσελεμπῆς, ἀρχων Λογοθέτης μὴ μέλος τοῦ ρουφείου,
 - 12) 1733—1739, Αὐγούστου 1—Ἰουλίου 22, Χατζῆ Θανάσις Κεντιντένογλου.
 - 13) 1739—1740, Ἰουνίου 21—Αὐγούστου 20, ὁ κῦρ Χριστόδουλος ὁ ἐπιλεγόμενος Τόκας ἢ Τοκάτσος μετὰ 4 προεστώτων - συμβούλων, ὧν δύο ἱερεῖς ἐκτὸς τοῦ ρουφείου καὶ μεθ' ἑνὸς τσαούσης,
 - 14) 1740—1747, Αὐγούστου 20—Ἰουνίου 20, ὁ κῦρ Χριστόδουλος Τόκας.
 - 15) 1747—1747, Ἰουνίου 24—Δεκεμβρίου 17, ὁ κῦρ Παρασκευᾶς.
 - 16) 1747—1748, Δεκεμβρίου 17—Ἰουλίου 1, Χριστόδουλος Οἰκονόμου.
 - 17) 1748—1750, Ἰουλίου 1—Ἰουλίου 18, Χριστόδουλος Παπαζόουλου.
 - 18) 1750—1754, Ἰουνίου 18—Ἰουλίου 20, ὁ κῦρ Χριστόδουλος Τόκας.
 - 19) 1754—1755, Ἰουλίου 30—Ἰουλίου 27, Χριστόδουλος Ντεμριζόγλου.
 - 20) 1755—1760, Ἰουλίου 27—Αὐγούστου 21, Χατζῆ - Παρασκευᾶς ⁽⁵⁶⁾.
 - 21) 1760—1763, Αὐγούστου 21—Ἰουλίου 26, Χατζῆ - Στογιάννης*,
 - 22) 1763—1764, Ἰουλίου 26—Αὐγούστου 15, Χατζῆ Χριστόδουλος Ντεμριζόγλου ⁽⁵⁷⁾.
 - 23) 1764—1765, Αὐγούστου 15—Αὐγούστου 15, Χατζῆ Στογιάννης* καὶ Κωνσταντῖνος Μηχανατζόγλου, τοῦ πρώτου ἐκλεγέντος ὡς πρωτομαΐστορος ὡς ἔχοντος τὴν διαχείρισιν καὶ τοῦ δευτέρου ὡς συμβούλου μᾶλλον.
 - 24) 1765—1767, Αὐγούστου 15—Αὐγούστου 1, Χατζῆ - Στογιάννης*,

55) Οἱ δι' ἀστερίσκου σημειούμενοι πρωτομαΐστορες ἔχουσιν ἢ κύρια ἢ πατρωνυμικά Βουλγαρικά γνήσια ὀνόματα, ὅπερ κατὰ πᾶσαν πιθανότητα δηλοῖ ὅτι εἶναι Βουλγαρικῆς καταγωγῆς, ἀλλ' ἐξηλληνισμένοι πατρόθεν ἤδη, ἄλλως δὲν ἦτο δυνατόν νὰ ἐκλεγῶσι πρωτομαΐστορες οὐδὲ νὰ γείνωσι μέλη τοῦ ρουφείου, ὡς ἀλλογενεῖς.

56) Εἶναι ὁ πρῶτος πρωτομαΐστωρ κῦρ Παρασκευᾶς, ὅστις παρητήθη τότε τῆς προεδρείας, ὅπως μεταβῆ εἰς τοὺς ἁγίους τόπους ὡς προσκυνητῆς.

57) Ὁ πρῶτος πρωτομαΐστωρ γενόμενος ἐν τῷ μεταξὺ προσκυνητῆς τῶν ἁγίων τόπων.

- 25) 1767—1772, Αὐγούστου 1—Ἀπριλίου 25, Κωνσταντῖνος πιθανῶς ὁ Μηχανατζόγλου, ὡς σύμβουλος δὲ ὁ Χατζῆ—Χριστόδουλος, πιθανῶς ὁ Ντεμιρτζόγλου,
- 26) 1772—1775, Ἀπριλίου 25, Χατζῆ Ἀθανάσις Χαλεπλῆς, Χατζῆ Ἀναστάσις καὶ Χατζῆ Στάθις τοῦ δευτέρου ἔχοντος τὴν διαχείρισιν, ἄρα ὄντος προέδρου,
- 27) 1775—1790, Ἰουνίου 20—Ἰουνίου 20, Χατζῆ Ἀναστάσις,
- 28) 1790—1793, Ἰουνίου 20—Νοεμβρίου 4, Χατζῆς, πιθανῶς ὁ αὐτός.
- 29) 1793—1797, Νοεμβρίου 4—Ἰουλίου 27, Χατζῆ Ἀναστάσις.
- 30) 1797—1801, Ἰουλίου 27—Ἀπριλίου 29, Χατζῆ Στόγιτος*).
- 31) 1801—1811, Ἀπριλίου 29—Μαΐου 18, Κωνσταντῖνος Μήτκογλου.
- 32) 1811—1820, Μαΐου 18—Ἰουνίου 10, Χατζῆ Κυριᾶκος Μελκῶν.
- 33) 1820—1821, Ἰουνίου 10—Αὐγούστου 25, Χατζῆ Ἀθανάσις Μπουλιγούρογλου.
- 34) 1821—1823, Αὐγούστου 25—Ἰουλίου 20, Σταυρίτσας Μήτσου Καρπουζάκογλου.
- 35) 1823—1824, Ἰουλίου 20—Ἀπριλίου 25, Ἰγνάτιος Δημητρίου.
- 36) 1824—1825, Ἀπριλίου 25—Ὀκτωβρίου 4, Χριστόδουλος Νακαχτζόγλου.
- 37) 1825—1826, Ὀκτωβρίου 4—Ὀκτωβρίου 20, Χατζῆ Σλαύης Στόγιου*.
- 38) 1826—1829, Ὀκτωβρίου 20—Μαρτίου 12, Στογιάννης Θεοδώρου*.
- 39) 1829—1832, Μαρτίου 12—Ἀπριλίου 1, Σταυρίτσας Μήτσου Καρπουζάκογλου.
- 40) 1832—1834, Ἀπριλίου 1—Μαΐου 1, Φίλιππος Ἀποστόλου.
- 41) 1834—1835, Μαΐου 1—Μαΐου 1, Γεώργιος Κωνσταντῖνου Κεντιντένογλου.
- 42) 1835—1839, Μαΐου 1—Ἀπριλίου 22, Χατζῆ Νένος Ραΐκου*.
- 43) 1839—1840, Ἀπριλίου 22—Μαΐου 3, Κυριᾶκος Νικολάου.
- 44) 1840—1841, Μαΐου 3—Ἰουλίου 1, Στάντσιος Ἰωάννου*.
- 45) 1841—1844, Ἰουλίου 1—Ἰουλίου 1, Δημήτριος Σταύρου.
- 46) 1844—1846, Ἰουλίου 1—Ἰουλίου 20, Χατζῆ Ἰωάννης Χατζῆ Παύλου.
- 47) 1846—1851, Ἰουλίου 20—Ἀπριλίου 1, Ἰωάννης Κωνσταντῖνου Οὐσιακλῆ.
- 48) 1851—1854, Ἀπριλίου 1—Ἀπριλίου 1, Κωνσταντῖνος Ἀθανασίου Οὐζούνογλου⁵⁸⁾,

58) Ἐκ τῶν διατελεσάντων 43 πρωτομαϊστόρων, ὧν τινες ἐπενεξελέγησαν, οἱ 8 μόνον φέρουσι Βουλγαρικὰ ὀνόματα ἢ ἐπώνυμα. Ἐκ τούτου φαίνεται ἡ μεταξὺ τῶν γνησίων Ἑλλήνων καὶ ἐξηλληνισμένων Βουλγάρων μαϊστόρων ἀριθμητικὴ διαφορὰ.

49) 1854—1856, Ἀπριλίου 1 — Μαΐου 1, Χατζῆ Βέλιος Θεοδώρου*.

50) 1856—1866, Σαῤῥη Σταῦρος Κοσμᾶ.

51) 1866—187., Νικόλαος Πέτρου Κυρτζίκης⁽⁵⁹⁾.

§ 11 Ἀπὸ τῶν πρώτων ἤδη τῆς συστάσεως τοῦ ρουφείου ἐτῶν ἀπαντῶσιν ἐν τοῖς ἀρχείοις καὶ γνήσια Βουλγαρικὰ μαϊστόρων ὄνόματα καὶ πατρωνύμια. Ταῦτα ἐν ἀρχῇ εἶναι ἀραιά, σὺν τῷ χρόνῳ δὲ πολλαπλασιάζονται καὶ ἀπὸ τοῦ 19ου αἰῶνος σχεδὸν εἶναι ἰσάριθμα τῶν ἑλληνικῶν. Οὕτω ἐπὶ παραδείγματι, ὅτε τῇ 1ῃ Ἰουνίου τοῦ 1817 ἀπεφασίσθη ἐν γενικῇ συνελεύσει τὰ μέλη τοῦ ρουφείου τὰ τε ἐνεργὰ καὶ τὰ ὑποψήφια νὰ λάβωσι τεστίρι⁽⁶⁰⁾, ἐκ τῶν ἐν τῷ καταλόγῳ καταγεγραμμένων 1010 μαϊστόρων, υἱῶν αὐτῶν, καλφάδων, τσηρακίων, ραφτάδων καὶ ἔσναφικῶν παιδίων (μαθητευομένων) περὶ τοὺς 457 εἶναι βουλγαρῶν. Ἐκ τῶν 266 μαϊστόρων 106, ἐκ τῶν 188 υἱῶν αὐτῶν 51, ἐκ τῶν 165 καλφάδων 98, ἐκ τῶν 198 τσηρακίων 112, ἐκ τῶν 49 ραφτάδων 31 καὶ ἐκ τῶν 145 ἔσναφικῶν παιδίων τὰ 59⁽⁶¹⁾. Τὰ ὄνόματα αὐτῶν εἶναι ἐξηλληνισμένα φθογγικῶς καὶ τυπικῶς, τινὰ ὅμως τούτων διαφυλάττουσι τὴν Βουλγαρικὴν κατάληξιν, ἔξ οὗ εἰκάζεται ὅτι οἱ φέροντες αὐτὰ ἦσαν νεήλυδες καὶ δὲν ἐξηλληνίσθησαν, ἀκόμη. Ἐπειδὴ δὲ υἱοὶ καὶ ἀπόγονοι Ἑλλήνων μαϊστόρων φέρουσιν ἐνίοτε γνήσια Βουλγαρικὰ ὄνόματα καὶ ἀντιθέτως Βουλγάρων μαϊστόρων Ἑλληνικά, διαπιστοῦται ἡ γενομένη ἐν τῇ πόλει δι' ἐπιγαμιῶν μεταξὺ Ἑλλήνων καὶ Βουλγάρων ἐπιμειξία, ἣν ἠϋλόγει ἡ ἐκκλησία ὡς ὁμοδόξων, ἐνῶ αὕτη ἀπηγόρευε τὴν μετὰ τῶν Παυλικιανῶν πρόην Μανιχαίων καὶ εἶτα καθολικῶν καὶ τῶν Ἀρμενίων ὡς ἑτεροδόξων (αἱρετικῶν).

Συνήθως δὲ ἦσαν τὰ συνοικέσια μεταξὺ Ἑλληνίδων παρθένων καὶ χηρῶν μετὰ Βουλγάρων τσηρακίων παρ' Ἑλλησι μαϊστορσι μαθητευσάντων. Διότι οἱ Βούλγαροι οὗτοι ἐρχόμενοι εἰς τὴν πόλιν ἐκ τῶν περὶ τὴν πόλιν

* Ἀλλὰ καὶ ὁ Κυριᾶκος Νικολάου ἦτο Βούλγαρος ἐξηλληνισμένος λαλῶν καλῶς τὴν ἑλληνικὴν, ἄλλως δὲν θὰ ἐξελέγετο πρωτομαῖστορ. Ἡ Βουλγαρικὴ καταγωγή αὐτοῦ διαπιστοῦται ἐκ τῆς ἐν τοῖς πρακτικοῖς βουλγαρικῆς ὑπογραφῆς του ὑπὸ ἑλληνικὸν τύπον, διότι ὡς φαίνεται ἐγνώριζε μόνον Βουλγαρικὴν ἀνάγνωσιν καὶ γραφὴν.

59) Ὁ κατάλογος οὗτος τῶν πρωτομαϊστόρων ἐξήχθη ἐκ τῶν ἀρχείων μετὰ τελείαν ἐξακρίβωσιν. Οἱ δύο τελευταῖοι πρωτομαῖστορες δὲν περιλαμβάνονται ἐν τοῖς ἀρχείοις, διότι διετέλεσαν τοιοῦτοι μετὰ τὸν διχασμὸν τοῦ ρουφείου. Τὰ ὄνόματα αὐτῶν ἐλήφθησαν ἐκ τῶν προμνημονευθεισῶν ἀναφορῶν τῆς ἑλληνικῆς κοινότητος πρὸς τὸ Πατριαρχεῖον. Ἴδε ἀνωτέρω § 6. Ὁ κατάλογος ἐδημοσιεύθη ὑφ' ἡμῶν καὶ ἐν τοῖς Θρακικοῖς: Δύο ἐγγραφα κτλ. τόμ. Β'. ἔτος 1929, σελ. 351—352, ἀλλ' ἑλλιπῆς κατὰ ἕξ πρωτομαῖστορας καὶ ἐνιαχοῦ ἐσφαλμένος.

60) Ἡ λ. τουρκικὴ σημαίνουσα ἐπίσημον διοικητικὴν ἄδειαν τῆς ἐξασκήσεως τοῦ ἐπαγγέλματος.

61) Ἀρχείων βιβλ. Γ'. σελ. 5—15. Ἴδε καὶ κατωτέρω § 12.

κωμῶν καὶ κωμοπόλεων, μεθ' ὧν οἱ Ἕλληνες συνηλλάσσοντο, ὅπως ἐκμάθωσι τὴν τέχνην, παρέμενον ἐν τῇ οἰκογενεῖα τῶν μαϊστόρων των καὶ εὐκόλως ἄτε στερούμενοι ἐθνικῆς συνειδήσεως ἐξηλληνίζοντο καὶ ἐξηυγενίζοντο ἅμα. Ὑγιεῖς δέ, φιλόπονοι καὶ τίμιοι ὄντες οὐχὶ μόνον ἐτύγχανον τῆς ἀγάπης καὶ τῆς προστασίας τῶν μαϊστόρων των, οἵτινες μετὰ τὴν εἰς μαῖστορας ἀναγόμευσίν των ἐξηκολούθουν ἔχοντες αὐτοὺς ἐν τῇ ἐργασίᾳ των καὶ συνεταίρους πολλάκις ἐποιοῦντο, ἀλλὰ καὶ συνεδέοντο μετ' αὐτῶν καὶ συγγενικῶς προτιμώμενοι τῶν ἄλλων ὡς γαμβροὶ τῶν θυγατέρων καὶ συγγενῶν των. Εἰς τοῦτο δὲ συνετέλει οὐχ ἦττον καὶ ἡ ἔλλειψις Ἑλλήνων γαμβρῶν τὸ μὲν ἔνεκα τῆς θηλυγονίας, τὸ δὲ ἔνεκα τῆς χρονίας αὐτῶν εἰς τὴν ξένην ἀποδημίας ἢ μεταναστεύσεως. Ἄλλως τε τότε ἐκ πάντων τῶν ἐπαγγελματιῶν οἱ ἀμπατζήδες καὶ ἰδίως οἱ καραμπατζήδες ἦσαν περιζήτητοι ὡς γαμβροὶ διὰ τοὺς καλοὺς των τρόπους καὶ τὴν συμπεριφορὰν, τὴν ἐξωτερικὴν ἐμφάνισιν, τὴν προσελκυστικὴν ὁμιλίαν καὶ τὴν ἀνθηρὰν των οἰκονομικὴν κατάστασιν, ἅτινα ἐκτῶντο διὰ τῶν συχνῶν των ταξειδίων. Ἐκ τούτου καὶ τὰ βλέμματα τῶν κορασιῶν τῶν ἐπισημοτέρων καὶ εὐπορωτέρων οἰκογενειῶν ἐστρέφοντο πρὸς αὐτοὺς καὶ δὴ πρὸς τοὺς υἱοὺς τῶν καραμπατζήδων, τοὺς καὶ ἐπιμεμηλημένης ἀγωγῆς τυγχάνοντας καὶ τοὺς πατέρας των συνοδεύοντας ἐν τοῖς ταξειδίοις. Ἄσμά τι ὑπὸ τῶν Ἑλληνίδων Φιλιππουπολιτῶν ἀδόμενον μέχρις ἐσχάτων μαρτυρεῖ τοῦτο.

«Καραμπατζόπλο ἀγάπησα, καραμπατζῆ θὰ πάρω,
 κι' ἂν δὲν γεινῶ καραμπατζοῦ, θὰ πέσω νὰ πεθάνω.
 Ἔχει τὰ μάτια του γλυκά, τὸ στόμα ζαχαρένιο,
 λεβέντικη κορμωστιασιὰ καὶ τὸ πουγκὶ γεμάτο.
 Τὰ ροῦχά του μοσκοβολοῦν στρωμένα στὸ κορμί του,
 λυγιέται σ' τὸ περπάτημα καὶ τὰ κοντούρια τ' τρύζουν.
 Σανὰ σεβέραμ ντουνγιαντᾶ. κάμε τὸ ψυχικό σου,
 γιὰ νὰ χαρῶ τὰ νεᾶτά μου μὲ ὅλα τὰ προικιά μου. (62)

Ἡ ἐκ τοῦ κυρίου ὅμως ὀνόματος ἢ πατρωνυμίου κρίσις περὶ τῆς ἐθνότητος τοῦ φέροντος αὐτὸ δὲν εἶναι ἀείποτε ἀσφαλῆς ἄνευ ἄλλων ἀποδεικτικῶν στοιχείων καὶ δὴ ἐν πόλει, ἐν ἣ ἐπὶ αἰῶνας Βούλγαροι καὶ Ἕλληνες ὡς ὁμόδοχοι συνεδέοντο οὐ μόνον συγγενικῶς διὰ τῶν γινομένων ἐπιγαμιῶν, ἀλλὰ καὶ πνευματικῶς (διὰ τῆς κουμπαριᾶς) πρὸς παγίωσιν τῶν φιλικῶν καὶ ἐμπορικῶν πρὸς ἀλλήλους σχέσεων. Ἐνδέχεται λοιπὸν πολλοὶ βουλγαρῶννυμοι

62) Ἴδε, *Μυρτίλου Ἀποστολίδου*, τραγούδια Φιλιππουπολιτῶν, ἢ Καραμπατζοῦ, ἐν τοῖς Ἀρχείοις, τόμ. Α' ἔτ. 1934—35 σελ. 257 καὶ τὸ μέλος σελ. 250 (ἡ ἄπιστος γυναῖκα).

νά εἶναι γνήσιοι Ἕλληνες καὶ πολλοὶ ἑλληνώνυμοι γνήσιοι Βούλγαροι, ὅπερ εὐεξήγητον. Ἀρχαιότεν παρά τε τοῖς Ἕλλησι καὶ τοῖς ἐκχριστιανισθεῖσι Βουλγάροις ἐπεκράτησεν ἔθος ὁ μὲν πρωτότοκος παῖς νὰ λαμβάνῃ ἀείποτε τὸ ὄνομα τοῦ πρὸς πατρὸς πάππου, ἢ δὲ πρωτότοκος θυγάτηρ τὸ τῆς πρὸς μητρὸς μάμμης, τὰ δὲ ὑστερότοκα τέκνα νὰ λαμβάνωσιν ὀνόματα συνήθως διαφόρων συγγενῶν ἢ καὶ ὀνόματα τιθέμενα αὐτοῖς ὑπὸ τῶν ἀναδόχων ἄνευ πρὸς τοὺς γονεῖς προσυνηνοήσεως. Ἐκ τούτου τῶν ἀναδόχων τινὲς ὀνομαθετοῦντες εἰς ὑστεροτόκους ἀναδεκτοὺς των ἔδιδον ἐνίοτε οἱ μὲν Ἕλληνες εἰς Βουλγάρους ἱστορικὰ ἑλληνικὰ ὀνόματα (Κίμων, Ἀριστείδης, Περικλῆς, Ξενοφῶν, Χαρίλαος, Μιλτιάδης, Λεωνίδας κτλ.), οἱ δὲ Βούλγαροι εἰς Ἕλληνας Βουλγαρικὰ ὀνόματα προσφιλῆ καὶ δημοφιλῆ αὐτοῖς (Βουῖλκος, Στοῖλας, Γιόντσος, κτλ.) ἢ καὶ φερώνυμα ἁγίων ὑπὸ βουλγαρικὸν τύπον ἐπὶ τὸ θωπευτικώτερον (Γιουβάντσος, Νικόλτσος, Τόντσος κτλ.), συνηθέστερον παρ' αἷς Ἕλληникаῖς οἰκογενεαῖς εἰσήγετο γαμβρὸς Βούλγαρος ἐξηλληνισμένος ἢ μῆ. Ἐπομένως δύσκολος καθίσταται ὁ ἐκ τοιούτων ὀνομάτων καθορισμὸς τῆς ἔθνότητος· δυσκολώτερος δὲ εἶναι τῶν φερόντων ὄνομα εἰλημμένον ἐκ τοῦ κοινοῦ τῆς Ἕλλησι καὶ Βουλγάροις ἐκκλησιαστικοῦ ὀνοματολογίου, ὅταν τὸ πατρωνύμιον εἶναι Τουρκικόν, ἂν μὴ ὑπάρχῃ οἰκογενειακὴ παράδοσις περὶ τῆς ἔθνότητος τοῦ γενάρχου, οἷον: Νικόλας Μπαρούτογλου, Ἀθανάσις Ἀρίκογλου, Πέτρος Καῖσίσογλου, Κώστας Τσιαλκαζάνογλου, Μονόλκος Μουμιτζίογλου, Δημήτρις Καζανιτζίογλου κλπ.

Τὸ βέβαιον εἶναι ὅτι μεταξὺ τῶν γνωστῶν ἡμῖν Ἑλλήνων Φιλιππουπολιτῶν κατὰ τὸν 19ον αἰῶνα, ὡς μαρτυρεῖται καὶ ἐκ τῶν ἀρχείων τῶν ἀμπατζήδων, ὑπῆρχον καὶ ἀπόγονοι Βουλγάρων ἐξελληνισθέντων ἀπὸ τῶν προηγούμενων αἰώνων, ἀλλ' οὗτοι ἦσαν εὐάριθμοι, οἱ λοιποὶ οἱ πλείονες, ὡς φαίνεται ἐκ τῶν ὀνομάτων τῶν προγόνων των, συνήθων μόνον παρὰ τοῖς Ἕλλησι καὶ δὴ τοῖς νοτίοις, ἦσαν γνήσιοι Ἕλληνες. Οἱ ἀπὸ τῶν ἀρχῶν δὲ τοῦ παρελθόντος αἰῶνος ἀρξάμενοι ὁμαδὸν νὰ ἐγκαθίστανται ἐν τῇ πόλει Βούλγαροι, ἐν οἷς πολλοὶ ἀμπατζήδες, καίπερ ἐξελληνισθέντες καὶ αὐτοὶ πλὴν τῶν ἐν τοῖς προαστείοις γεωργικῶν, ἀπὸ τοῦ 1848, δηλ. τῆς ἐνάρξεως τῶν περὶ ἐκκλησιαστικῆς ἀπὸ τοῦ πατριαρχείου καὶ ἐν γένει ἔθνικῆς των χειραφετήσεως ἀγώνων, ἐπανῆλθον—οἱ πλείονες—εἰς τὸν ἔθνισμὸν των διὰ τῆς ἐπ' αὐτοὺς πίεσεως τῶν ἰθυνόντων τὴν ἔθνικὴν των ἀναγέννησιν, εἰ καὶ δὲν ἐπαύσαντο λαλοῦντες τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν. Μετὰ δὲ τὸ ἐκκλησιαστικὸν σχίσμα (1872), ὁπότε πλέον ὀριστικῶς διεκρίθησαν φυλετικῶς οἱ ὀρθόδοξοι Φιλιππουπολιτῆται εἰς Ἕλληνας (πατριαρχικοὺς) καὶ εἰς Βουλγάρους (ἐξαρχικοὺς), ἀποτελέσαντας ἰδίαν θρησκευτικὴν κοινότητα ἀνεγνωρισμένην καὶ αὐτὴν ὑπὸ τῆς Ὀθωμανικῆς κυβερνήσεως, καὶ ἰδίως μετὰ τὴν ὑπὸ τῶν Ρώσων ἀπελευθέρωσιν τῆς Βουλγαρίας (1878) καὶ τὴν ἀνεξαρτησίαν αὐτῆς οὐδεὶς σχεδὸν Βούλγαρος ἢ βουλγαρικῆς καταγωγῆς ἑλληνίζων ἀπέμεινεν Ἕλλην, τοῦναντίον

δὲ πλεῖστοι Ἕλληνες συνδεόμενοι πρὸς Βουλγάρους συγγενικῶς ἐβουλγάρισαν πρὸς ζημίαν τοῦ ἐν Φιλιππουπόλει ἑλληνισμοῦ (63).

§ 12) Ἐρρήθη ἤδη ὅτι τὰ ἐν τοῖς ἀρχείοις ἀπαντῶντα Βουλγαρικὰ κύρια ὀνόματα ἢ πατρωνύμια τῶν μαϊστόρων εἶναι ἐν ἀρχῇ ἀραιά, σὺν τῷ χρόνῳ δὲ πληθύνονται καὶ ἀπὸ τοῦ 19ου αἰῶνος γίνονται σχεδὸν ἰσάριθμα τοῖς ἑλληνικοῖς. Πιθανὸν εἶναι ν' ἀμφισβητηθῇ τοῦτο ὑποστηριζομένου ὅτι οἱ Βουλγαρικῆς καταγωγῆς μαῖστορες γίνονται πλείονες τῶν Ἑλλήνων, ἂν ὑποτεθῇ ὅτι πλὴν τῶν καθαρῶς Βουλγαρικῶν ἐκ τῶν εἰς τοὺς Ἕλληνας καὶ τοὺς Βουλγάρους κοινῶν ὀνομάτων, τῶν εἰλημμένων ἐκ τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ ὀνοματολογίου, τὰ πλείονα ἢ ἡμίση τοῦλάχιστον ἀνήκουσιν εἰς Βουλγάρους καὶ οὐχὶ εἰς Ἕλληνας, ὡς ἐκλαμβάνεται ἕνεκα τῆς ἑλληνικῆς καταλήξεώς των, μεταβαλλομένης τῆς Βουλγαρικῆς. Τὴν ἀμφισβήτησιν ταύτην οὐδαμῶς δυνάμεθα ν' ἀρνηθῶμεν, πρὸς ἐνίσχυσιν δὲ μάλιστα αὐτῆς προσεπάγομεν τὴν ὁλοσχερῆ ἔλλειψιν τοῦ εὐχρηστοτάτου Βουλγαρικοῦ ὀνόματος Ἰβάν, ὅπερ πάντως λανθάνει ἐν τῷ ἰταλίζοντι *Γιοβάννης*, ὅπερ δὲν διακρίνει τὸν γνήσιον Ἕλληνα τοῦ ἐξηλληνισμένου ἢ ἑλληνίζοντος Βουλγάρου, ἐνῶ συχνάκις ἀπαντᾷ ὁ ἑλληνικὸς τοῦ ὀνόματος τύπος Ἰωάννης καὶ ὁ μετασχηματισμὸς αὐτοῦ Γιάννης, Γιαννάκις, Γιαννακός, Γιάγκος καὶ αὐτὸς ὁ Τζάννος. Καὶ ἔτι πρὸς ὁ μαῖστορ Κυριαῖκος Νικολάου, ὁ καὶ πρωτομαῖστωρ τῷ 1839 ἐκλεγείς, ὅστις φυσικῶς τῷ λόγῳ ἐκλαμβάνεται ὡς Ἕλλην, εἶναι Βουλγαρικῆς καταγωγῆς, ὡς διαπιστοῦται ἐκ τῆς τετραπλῆς αὐτοῦ ἐν τοῖς πρακτικοῖς βουλγαρικῆς ὑπογραφῆς ὑπὸ ἑλληνικὸν πατρωνυμικὸν τύπον Κυριαῖκος Νικολάου. Καὶ τῆς ἀμφισβήτησεως ταύτης γενομένης ἀποδεκτῆς καὶ μὴ ὑπολογιζομένων ἕνεκα τούτου τῶν ἀμφισβητησίμων τῶν μαϊστόρων ὀνομάτων τῶν ἐκ τοῦ ὀρθοδόξου ἐκκλησιαστικοῦ ὀνοματολογίου εἰλημμένων, ὡς κοινῶν τοῖς τε Ἕλλησι καὶ Βουλγάροις, ἢ ἀποδιδόμενων ἐξ ἡμισείας ἑκατέροις, πάλιν ἀπὸ τῆς συστάσεως τοῦ ρουφετίου 1685 μέχρι τῆς 29 Ἀπριλίου 1801, ὁπότε ἐκλέγεται πρωτομαῖστωρ ὁ ῥέκτης Κωνσταντῖνος Μήτικογλου καὶ ψηφίζεται τὸ καταστατικὸν (συμφωνητικὸν) τοῦ ρουφετίου, καθ' ὃ πάντες οἱ μαῖστορες δέον νὰ εἶναι ὁμογενεῖς, δηλ. Ἕλληνες, οἱ πλείονες τῶν κατὰ τὴν περίοδον ταύτην ἀναγορευθέντων 1384 μαϊστόρων εἶναι Ἕλληνες κληρονομοῦντες μετὰ τοῦ ἐπαγγέλματος ὡς υἱοὶ ἢ ἔγγονοι καὶ τὸ πατρικὸν ἢ προγονικὸν ὄνομα καὶ ἐπώνυμον. Ἀλλὰ καὶ κατὰ τὴν δευτέραν περίοδον, τὴν ἀπὸ τοῦ 1801 μέχρι τέλους τῶν ἀρχείων, καθ' ἣν οἱ Βούλγαροι πληθύνονται ἐν τῇ πόλει ἕνεκα τῆς ἀθρόας αὐτῶν ἐγκαταστάσεως, οἱ Ἕλληνες μαῖστορες πλειονοψηφοῦσί πως τῶν Βουλγάρων.

63) Ἴδε καὶ *Μυρτ. Ἀποστολίδου*, Δύο ἔγγραφα κλπ. Ἐθνακικά, τόμ. Β' ἔτ. 1929, σελ. 343.

Ἀναγράφω ἔνταῦθα τὰ ἑλληνικὰ ἀποκλειστικῶς ὀνόματα οὐδαμῶς εὐχρηστοῦντα παρὰ τοῖς Βουλγάροις ἢ σπανιώτατα ἀπαντῶντα καὶ μόνον τινὰ δι' οὓς λόγους προεμνήσθημεν. Κύρια καὶ πατρωνύμια : Ἀνδρόνις (Ἀνδρόνικος), Ἀλεξανδρῆς, Ἀλέξανδρος⁽⁶⁴⁾, Ἀλέξις, Ἀρίσταρχος, Ἀρχάγγελος⁽⁶⁵⁾. Βενέτης, Γιακουμῆς, Γιάννης, Γιαννάκις, Γιαννακός, Γιάγκος. Δῆμος, Διαμάντις, Δόξας, Δούκας, Δροσινός, Εὐθύμιος. Ζάχος, Ζαφείριος, Ζαχαρινός. Θανάσις, Θάνος, Θεοδόσιος, Θεόκλητος, Θεόφιλος, Θεοχάρης⁽⁶⁶⁾. Ἰωάννης. Καλόφερος, Κελαηδινός, Κοσμᾶς, Κοσμέσας, Κυριάκις⁽⁶⁷⁾, Κυρίτσης, Κῦρος, Κωνσταντῆς⁽⁶⁸⁾, Κώνστας, Κωστίσας, Κώτας. Λευθέρις, Λαζαρεῆς, Λάσκος. Μανούσης, Μαργαρίτης, Μαυροῖκος, Μαυρουδῆς, Μουτῆς⁽⁶⁹⁾, Μῆτρος, Μῆτσος, Μίχος, Μῶκος. Νάκουλας, Νάτις, Νικηφόρος, Νικολῆς, Νικοκλῆς, Νίκος, Νίκουλας, Νότης, Ξενοφῶν. Πάγκος, Πᾶνος, Παντελῆς, Πάντος, Παρασκευᾶς⁽⁷⁰⁾, Πασχάλις, Πετρόνιος, Πολυζῶης, Πρίμος, Πρίσκος. Ρίζος. Σεβαστός, Σιδέρης⁽⁷¹⁾, Στάθις, Σταμάτις, Στασινός, Σταυράκις, Στέριος, Στεφανῆς, Σωτήρις⁽⁷²⁾. Τάσιος, (Ἀναστάσιος), Τζιώτης, Τζώνης, Τζῶτζος, Τζῶτζορας, Τριαντάφυλλος. Φωτεινός, Φώτιος, Χαρίτος, Χριστόδουλος, Χρῦσανθος, Χρυσάφης, Χρυσοβέργης, Χρυσόσκουλος.

Ἐπωνύμια : Ἀγάπογλου, Ἀράμπογλου, Ἀρβανίτης, Ἀστέρης. Βενιτσᾶνος, Βλάχος, Βουρλιός, Βουτσᾶς, Βρανᾶς, Βυτίνας. Γραμματικός, Γραμμένος, Γούναρης. Δημολόγλου. Ἐγγλέζος, Εὐταξιόγλου. Ζαχαρομύγδαλος, Ζηλῆς, Ζυγούρης. Ἰατρός, Καμπούρης, Καραγιάννης, Καρπούζης, Καρπουζάκογλου, Καρύδας, Κάσταγλης, Κατσάνης, Κεφάλογλου, Κίτσογλου, Κόκκινος, Κολυβᾶς, Κόντος, Κόπανος, Κόρακας, Κοτσιάσης, Κουκκούτσης, Κούκογλου, Κουτσός, Κοψουλέλης, Κρασσοβυτίνας, Κράχτογλου, Κρομμύδας, Κύρογλου, Κωλοχάρογλου, Κώτογλου, Κωφός. Λαγκυροᾶς, Λαγκυρόπουλλος, Λάλος, Λέκογλου, (Ἀλέκος), Λογοθέτης. Μάγειρος, Μακρῆς, Μανδρατζόγλου, Μανδραντζόπουλλος, Μαννίτσαλης, Μάργαρης, Μαργαρίτογλου, Μάτζιμος,

64) Τὸ ὄνομα Ἀλεξάνδριος ἤρξατο εὐχρηστοῦν παρὰ τοῖς Βουλγάροις μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν των (1878) τιθέμενον πρὸς τιμὴν τοῦ τσάρου Ἀλεξάνδρου, τοῦ ἀπελευθερωτοῦ των.

65) Βουλγ. Ράγκελ.

66) Ὁ φθόγγος θ δὲν προφέρεται ὑπὸ τῶν Βουλγάρων μεταβαλλόμενος εἰς τ.

67) βουλγ. Νεντέλκο.

68) βουλγ. ἄνευ τοῦ ν τῆς πρώτης συλλαβῆς Κωσταντίν.

69) συγχεκομμένος τύπος τοῦ *Μαυρουδῆς* ἰδίως παρὰ τοῖς Στενιμαχίταις.

70) βουλγ. Πέτκο.

71) βουλγ. Ζέλιο.

72) βουλγ. Σπᾶς - Σπᾶσος Ἑλληνιστί.

Μαυρουδόγλου, Μηχανατζόγλου, Μουροῦντζος, Μοῦρτζος, Μπάρμπας, Μπομπότσας. Νίκογλου, Ντίρλικος (Δρόλικος). Οἰκονόμος. Παγούνης, Πάνογλου, Παντᾶς, Παπᾶς, Παπαδημήτριος κτλ. Παπάζογλου, Πάππος, Παρίσογλου, Πασπάτης, Παστρικός, Παπατρέχας, Πηπές, Πιλάλας, Πιτούνης, Πλάκογλου, Πολίτης, Πολίτογλου, Πουρέας, Πραμματᾶρος, Πριμικύριος, Πρωτιᾶς, Πρωτοπαπᾶς, Πυρρόγλου. Ράφτης, Ράφτογλου, Ρώμας. Σακελλάριος, Σακελλίων, Σανιδᾶς, Σανίδογλου, Σαντάλογλου, Σαχίνης, Σγουροφώτις, Σκαρλάτος, Σκεύογλου, Σκλάβος, Σκούρας, Σπαθᾶς, Σπανδωνῆς, Σπανός, Σπάρταλης, Σταθόγλου. Ταμπακέρης, Ταραλᾶς, Τζόμπανος, Τζινόπουλλος, Τόκας, Τρανός, Τσαπιστής, Τσηπούρης, Τσιλιμπᾶκος, Τσιρτσιρης, Τσουμέρτης, Τύρογλου. Φαρέσης, Φόρογλου (Νικηφόρος). Χαλίκης, Χαμψός, Χατζηβυτίνας, Χάφτης, Χιωτέλης, Χονδροδήμογλου, Χρυσάφογλου. Ψειρῆς, Ψωμᾶς, καὶ εἴτι ἄλλο. Πολλὰ τῶν ὀνομάτων εὐχρηστοῦσι παρὰ τοῖς νοτίοις ἰδίως Ἑλλησιν, ἔνια δὲ εἶναι τοῦ μεσαιωνικοῦ ἑλληνισμοῦ.

Βουλγαρικὰ κύρια ὀνόματα καὶ παρωνύμια ὑπὸ Ἑλληνικὸν φωνητικὸν καὶ καταληκτικὸν τύπον πλὴν ἐλαχίστων ἀπαντῶσι τὰ: Βέλιος, Βελίτσκος, Βένιος, Βόϊκος, Βοῦλκος. Γιῶντσος, Γιῶφτσος, Γκάνος, Γκάντσος, Γκένος, Γκέντσος, Γκέρος, Γκέσος, Γκέτος, Γροσδᾶνος. Δραγκᾶνος, Δραγκέ. Ζέλιος, Ζήφκος, Ζήβανος, Ζλατᾶνος. Ἡλτσος. Ἴσκρος. Κοῦμτσος, Κούνιος, Κράγιν, Κρῖτος, Κριστᾶνος. Λούμπινος. Μάνιος, Μάτιος, Μήλιος, Μηλούσης, Μῆντσος, Μῆτος, Μλάδενος, Μπάγιος, Μπόγδανος, Μπόγιος, Μποζίλης, Μποζίνης, Μπόϊτσος, Μποῖτσίνης, Μπόντσος. Νάϊντενος, Νέγκος, Νέδιος, Νέϊκος, Νένος, Νέντσος, Νεντέλκος, Νεντέλτσος, Νέσιος, Ντίγκος, Ντοῖτσᾶνος, Ντόμπρος, Ντόντσος. Πάντσος, Πέγιος, Πέγκος, Πέϊτσος, Πένιος, Πέντσος, Πέϊκος, Πρόντανος. Ράϊκος, Ράϊνος, Ράσκος, Ράτης. Σάλτσος, Σλαύης, Σλαῦτσος, Σπάσος, Στάϊκος, Στάμενος, Στάνιος, Στάντσιος, Στογιάννης, Στογιᾶνος, Στόγιος, Στοῖλας, Στοῖκος, Σφειτᾶνος, Σφέτκος. Ταμιᾶνος (Δαμιανός), Τᾶνος, (Ἐθανάσιος), Τάντσος, Τάτσος, Τζέρνος, Τόντσος, Τόσκος, Τότωρος, Τοῦτσος, Τραῖκος, Τσόκος.

Ἐπωνύμια: Γιβίτσα, Γκίγκα, Γιῶντσογλου, Γκέρογλου, Γκουβεντάρογλου, Γκούσιαβος. Δεβοϊνίκη. Κούμανος, Κούνιογλου. Μαῖμούνκα, Μιλίνκα Μόμνιαλης, Μποριμέτσας. Ναβούρτης, Νιμόγκας. Ὀβτσάρος, Πεγκόγλου Πετκάρογλου, Πόπος. Ράντογλου, Ρούσιος, Ρουσπόπος. Σιόπος, Σιριλέστας Στόιλογλου, Στραχίνης. Τζάνκος, Τζένκος, Τζέρνογλου, Τσερδέγκος, Τζερεναρίζα, Τόντσογλου, Τσούκας. Χλιάπιτσας καὶ εἴτι ἄλλο.

Τὰ Τουρκικὰ ἑπωνύμια ἀνήκοντα εἰς τε Ἑλληνας καὶ Βουλγάρους εἶναι πάντα ἰδιότητος ἢ ἐπαγγέλματος σημαντικὰ καὶ ὑπερβαίνουσι τὰ διακόσια. Ὡσαύτως ἀπαντᾷ καὶ δεκάς κυρίων Τουρκικῶν ὀνομάτων ἀνήκοντα εἰς τουρκοφώνους Ἀνατολίτας ὀρθοδόξους ἔχοντας ὡς γνωστὸν Ἑλληνικὴν συνείδησιν. Σημειωτέα ὡσαύτως καὶ τὰ: Γκέκας, Ζανπαπίρος, Ζέππος, Λοζᾶνος, Λοτρί-

νος, Μαρώνος, Μελκών, Πατέντας, Πατένταλης, Πέρρος, Πιατές, Πιτζώνης, Πόζος, Ποτόζης, Πουτσές, Σεκουλᾶνος, Σιρήνης, Τζένος, Φερδώνης, παρειλημμένοι ἐξ ἄλλων γλωσσῶν καὶ προφανῶς ἀνήκοντα εἰς μετοίκους ἐκ μικρᾶς Ἀσίας καὶ τῶν νήσων τοῦ Αἰγαίου.

Ἐπὶ τῇ βάσει τῶν προειρημένων, ὅπως καταδειχθῆ κατὰ τὸ δυνατόν ἢ ὑφισταμένη ἀναλογία μεταξὺ τῶν Ἑλλήνων καὶ τῶν ἐξηλληνισμένων ἢ ἐλληνίζόντων Βουλγάρων μαϊστόρων, ἠριθμήσαμεν πάντας τοὺς ἀναγορευθέντας μαϊστορας ἀπὸ τῆς συστάσεως τοῦ ρουφετίου μέχρι τέλους τῶν ἀρχείων κατατάξαντες αὐτοὺς εἰς τρεῖς τάξεις, εἰς τὴν τῶν Ἑλλήνων, τὴν τῶν Βουλγάρων καὶ τὴν τῶν ἀμφισβητησίμων. Ἡ ἀρίθμησις ἐγένετο κεχωρισμένως κατὰ τὰς δύο περιόδους τοῦ ρουφετίου. Εἰς τοὺς ἀμφισβητησίμους συμπεριελήφθησαν πᾶντες οἱ ἔχοντες τὸ τε κύριον ὄνομα καὶ τὸ πατρικὸν εἰλημμένον ἐκ τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ ὀνοματολογίου, κοινοῦ ἀμφοτέροις, καίπερ ὑπὸ ἐλληνικὸν τύπον ἐκφερόμενα, πρὸς δὲ καὶ οἱ ἔχοντες, τὸ συνηθέστατον ὄνομα Γιουβάννης. Ἐκκλησιαστικὰ δὲ κοινὰ ὀνόματα ἀπαντῶντα ἐν τοῖς ἀρχαίοις μετὰ τῶν μετασχηματισμῶν τῶν πλὴν ἰδιαζόντων μόνον παρὰ τοῖς Ἑλλησι καὶ προαναγραφέντων, εἶναι τὰ: Ἀβραάμ, Ἄγγελος—ῆς—άκις, Ἀθανάσιος—ις, Ἀναστάσιος, Ἀντώνιος, Ἀπόστολος, Ἀργύριος, Βασίλειος, Γεώργιος, Γρηγόριος, Δημήτριος, Ἡλίας, Θεόδωρος, Θωμᾶς, Ἰάκωβος, Ἰγνάτιος, Ἰσαάκ, Ἰωακείμ, Κωνσταντῖνος—Κώστας, Λάζαρος, Μανόλις, Μαρίνος, Μᾶρκος, Μιχαήλ, Νικόλαος, Παναγιώτης, Παῦλος, Πέτρος, Σάββας, Σταῦρος, Συμεών, Φίλιππος, Χρῖστος. Βουλγαρικῆς καταγωγῆς ἐθεωρήθησαν οἱ ἔχοντες ἐν τοῦλάχιστον ἐκ τῶν ὀνομάτων τῶν βουλγαρικῶν, τ. ἔ. ἢ τὸ κύριον ἢ τὸ πατρικὸν ἢ τὸ ἐπωνύμιον. Ἑλληνες δὲ οἱ ἔχοντες ἐν ὡσαύτως ἐλληνικὸν ὄνομα, τὰ δὲ λοιπὰ ἐκκλησιαστικά. Τὰ τουρκικὰ ἐπωνύμια δὲν ἐλήφθησαν ὑπ' ὄψιν. Ὡς Ἑλληνες συνυπελογίσθησαν καὶ οἱ εὐάριθμοι τουρκῶννοι Ἀνατολίται καὶ οἱ ξενώννοι, ἅτε ἐλληνικὴν συνείδησιν ἔχοντες.

Οὕτω κατὰ τὴν πρώτην περίοδον ἐκ τῶν ἀναγορευθέντων 1384 μαϊστόρων Ἑλληνες ἠριθμήθησαν 694, Βούλγαροι 324 καὶ ἀμφισβητήσιμοι 366· κατανεμομένων δὲ τῶν τελευταίων εἰς ἑκατέρους ἐξ ἡμισείας οἱ μὲν Ἑλληνες γίνονται 877, οἱ δὲ Βούλγαροι 507. Κατὰ τὴν δευτέραν περίοδον, ὁπότε οἱ Βούλγαροι ἔνεκα τῆς ἀθρόας τῶν εἰς τὴν πόλιν ἐγκαταστάσεως πληθύνονται καὶ ἀπὸ τῆς τετάρτης—πέμπτης δεκαετηρίδος ἤρξαντο κτώμενοι ἐθνικὴν συνείδησιν, ἐκ τῶν 754 ἀναγορευθέντων μαϊστόρων Ἑλληνες ἠριθμήθησαν 262, Βούλγαροι 256 καὶ ἀμφισβητήσιμοι 236, ὧν κατανεμομένων ἐξ ἡμισείας εἰς ἑκατέρους οἱ μὲν Ἑλληνες γίνονται 380, οἱ δὲ Βούλγαροι 374. Κατὰ ταῦτα ἐκ τῶν ἀναγορευθέντων ἀπὸ τοῦ 1685 μέχρι τοῦ 1856 μαϊστόρων ἐν ὄλῳ 2138, ἐν οἷς καὶ οἱ

κατὰ τὸ 1870 ἀναγορευθέντες τέσσαρες, Ἕλληνες ἦσαν 1257, Βούλγαροι δὲ 881. Οὐχ ἦττον σημειωτέα καὶ ἡ ἀναλογία μεταξὺ Ἑλλήνων καὶ Βουλγάρων ἀμπατζήδων, τῶν καταγραφέντων ἐν ἔτει 1817, ὅπως λάβωσι τεστίριον, ὅποτε πάντες οἱ ἐν Φιλιππουπόλει ὀρθόδοξοι κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ συγχρόνου τῆς πόλεως ἱστοριογράφου Κ. Οἰκονόμου ἦσαν Ἕλληνες, ἅτε τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν λαλοῦντες καὶ κατὰ τὸ ἀπὸ τοῦ 1805 καταστατικὸν τοῦ ρουφετίου ἀπηγορεύετο ρητῶς ἢ εἰς τὸ ρουφετίον ἀλλογενοῦς εἰσχώρησις. Ἐκ τῶν καταγραφέντων ἐν τῷ πίνακι προσώπων 1010, Ἕλληνες ἦσαν 553, ἐν οἷς καὶ 7 τουρκώνυμοι, Βούλγαροι δὲ 457, ἦτοι ἐκ τῶν 266 μαϊστόρων Ἕλληνες 157, τουρκώνυμοι 3, Βούλγαροι 106, ἐκ τῶν 188 υἱῶν τῶν μαϊστόρων Ἕλληνες 134, τουρκώνυμοι 3, Βούλγαροι 51, ἐκ τῶν 165 καλφάδων Ἕλληνες 66, τουρκώνυμοι, Βούλγαροι 98, ἐκ τῶν 197 τσηρακίων Ἕλληνες 85, Βούλγαροι 112, ἐκ τῶν 49 ραφτακατζήδων Ἕλληνες 18, Βούλγαροι 31 καὶ ἐκ τῶν 145 παιδιῶν (βοηθῶν) Ἕλληνες 86, Βούλγαροι 59.

§ 13. Τὰ ὀνόματα τῶν ἀναγορευομένων μαϊστόρων ἐκφέρονται ἐν τοῖς ἀρχείοις κατὰ τὸ ἀνεκαθεν παρὰ τοῖς Ἕλλησιν ἐπικρατοῦν ἔθος, ἦτοι τίθεται: α'.) μόνον τὸ κύριον ὄνομα τοῦ μαϊστορος, ὡς: ὁ Νικηφόρος, ὁ Δόξας, ὁ Χαρίτος, ὁ Χριστόδουλος, ὁ Χ' Δῆμος· β'.) μόνον τὸ ἐπωνύμιον, ὡς: ὁ Πάππος, ὁ Τσαπιστής, ὁ Καρπούζης, ὁ Καραπιπέρης, ὁ Μπάρομπας, ὁ Λαγκυρᾶς, ὁ Ἴτσεβερμετζιόγλους, ὁ Στρίκογλους, ὁ Ἀρκαβάνλογλους, ὁ Κοβάτσιογλους· γ'.) τὸ κύριον μετὰ τοῦ ἐπωνυμίου, ὡς: Δημήτρις ὁ Κόπανος, Γεώργιος ὁ Τσαπκίνης, Γεώργιος ὁ Τσηπούρης, Κωνσταντῖνος ὁ Κεντιντέν ἀγᾶς, Γεώργιος ὁ Κόρακας, Κωνσταντῖνος ὁ Μουμιτζόγλους, Νάτσης ὁ Βασίλειογλους, Μαυρουδῆς ὁ Σανίδογλους κτλ. δ'.) τὸ ἀπλοῦν κύριον μετὰ τοῦ τοπωνυμικοῦ, ὡς: Ἡλίας Στανιμαχίτης, Κωνσταντῖνος Σαλονικειός, Στέριος Ἀμπελιανιώτης, Ἀργύρις Σέροεσλης, Κυριᾶκος Ἀμασιαλῆς· ε'.) τὸ κύριον μετὰ τοῦ πατρωνυμίου ἢ τοῦ ἐπωνυμίου ἐκφερομένου κατὰ γενικὴν πτώσιν μετὰ ἢ ἄνευ τοῦ υἱός, ὡς: Κωνσταντῖνος καὶ Γιακουμῆς υἱοὶ τοῦ Σακελλαρίου, Σταμάτις υἱὸς τοῦ Πέτρου, Πολυζῶις τοῦ Χατζῆ Δήμου υἱός, Γεώργιος τοῦ Χρυσάνθου υἱός, Μιχάλης τοῦ Φόρογλου υἱός καὶ Φώτισος Ἀριστάρχου, Χριστόδουλος τοῦ Κελαηδινοῦ, Διαμαντῆς τοῦ Παπαδήμα, Μῶκος τοῦ Κασίμογλου, Δημητράκις τοῦ Δροσινοῦ καὶ ς'.) τὸ κύριον μετὰ τοῦ πατρωνυμικοῦ καὶ τοῦ ἐπωνυμίου, ὡς: Κωνσταντῖνος τοῦ Θανάσι Κυρίτσι υἱός, Γιακουμῆς τοῦ Κωνσταντῖνου Κεντιντένογλου υἱός, Κωνσταντῖνος τοῦ Μαυρουδῆ τοῦ Καρακάσογλου υἱός, Γεώργιος τοῦ Κώστα Κοεμτζῆ υἱός.

Τὸ υἱὸς ἀντικαθίσταται πολλάκις διὰ τοῦ ἀδελφός, ὡς: Γεώργιος τοῦ Παπαῦ ἀδελφός, Μανολάκις τοῦ Ζαχαρινοῦ ἀδελφός, διὰ τοῦ ἀνεψιός, ὡς: Μανολάκις τοῦ Διαμάντι ἀνεψιός, Νικόλας τοῦ Χατζῆ - Δημήτρι ἀνεψιός,

σπανιώτερον δὲ διὰ τοῦ ἀυτάδελφος, ὡς: Γιουβάννης ὁ αὐτάδελφος τοῦ Νικόλα τοῦ Χρήστου, διὰ τοῦ πατράδελφος, ὡς: ὁ Νικόλας τοῦ Στογιάντσου πατράδελφος, διὰ τοῦ προγονός, ὡς: ὁ Κώτας τοῦ Κάσταγλη προγονός, διὰ τοῦ ἔγγονος, ὡς: ὁ Κοσμᾶς τοῦ Μπερμπέρ - Μαυρουδῆ ἔγγονος, διὰ τοῦ γυναικάδελφος, ὡς: ὁ Τζιώτης τοῦ Χατζῆ-Βυτίνα γυναικάδελφος, διὰ τοῦ καϊνῆς (σύγγαμβρος), ὡς: Νικόλας τοῦ Χατζῆ - Θεοχάρη καϊνῆς, διὰ τοῦ γαμβρός, ὡς: ὁ Νικηφόρος τοῦ Χατζῆ - Κωνσταντίνου τοῦ Λογοθέτη γαμβρός καὶ δις διὰ τοῦ παραγυιός. Σπανιώτατα δὲ ἀντι τοῦ ὀνόματος τοῦ πατρός, θείου καὶ πενθεροῦ τίθεται τὸ ὄνομα τῆς χήρας, προφανῶς μητρὸς ἢ θείας ἢ πενθερᾶς, ὡς: ὁ Φώτσιος τῆς Παναγοῦς, Γιάννης τῆς Ἀντωνάκαινας, Σάββας τῆς Κυράτσας (υἱός) καὶ Κωνσταντῖνος τῆς Καλογοριᾶς, Κώτας τῆς Παναΐτσας, ἢ τῆς Παντελοῦς ἀνεψιός, καὶ Πέτρος τῆς Κουρτσολινᾶς, τῆς Κατσώνας, τῆς Σοφούλας, τῆς Πηγίνας, τῆς Μώσας γαμπρός, Πολλάκις δὲ τίθεται ἀπλῶς τὸ ὄνομα τοῦ μαΐστορος μετὰ τοῦ ὀρτάκης (σύντροφος), κάλφας ἢ τσηράκι (μαθητῆς) γνωστοῦ ἤδη, μαΐστορος, ὡς: Νικόλας τοῦ Σπανδωνῆ ὀρτάκης, Σιδέρης τοῦ Ζαχαρινοῦ σύντροφος, Δημήτρις τοῦ Σανιδᾶ ὁ κάλφας, Γεώργιος Καραντζᾶς τοῦ Χριστοδόλου τσηράκι, Πέτρος τοῦ Χατζῆ - Λευθέρι μαθητῆς. Ἀπὸ δὲ τοῦ 1790 μετὰ τὸ ὄνομα τοῦ ἀναγορευομένου μαΐστορος καθ' οἷον δῆποτε τῶν προμνημονευθέντων τρόπων ἐκφερόμενον παρατίθεται τακτικῶς καὶ ἀπαραβάτως τὸ ὄνομα τοῦ μαΐστορος, παρ' ᾧ ἐμαθήτευσεν ὁ ἀναγορευόμενος, ὡς: ἐβγῆκεν μάστορης ὁ Γρηγόρις, υἱὸς τοῦ μάστορ - Θανάσι Ἀντρέογλου, τσηράκι τοῦ Χατζῆ - Θανάσι Παπάζογλου. Μόνον ἐπὶ τῆς πρωτομαΐστορείας τοῦ Χατζῆ - Παύλου, Χατζῆ - Ἰωάννου, λίαν εὐπαιδευτοῦ, ἢ τουρκικὴ λέξις τσηράκι ἀντικαθίσταται ἐνίοτε διὰ τοῦ δοῦλος, ὡς: Γεώργιος Ἀθανασίου, δοῦλος τοῦ Γεωργίου Πασχάλη.

Παρὰ τοῖς ἄλλοδαποῖς μαΐστορσιν ἐκδηλοῦται καὶ ἡ γενέθλιος αὐτῶν ἢ τοῦ πατρός των πόλις ἢ κώμη δι' ἐθνικοῦ συνήθως ἐπιθέτου ἔχοντος ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον τὴν τουρκικὴν κατάληξιν -λής. Τοιοῦτοι μαΐστορες ἐν ὅλοις τοῖς ἀρχείοις ἀριθμοῦνται περὶ τοὺς 160. Ἀναμφιβόλως ὅμως καὶ ἄλλοι πολλοὶ δὲν ἔλκουσι τὸ γένος ἐκ σειρᾶς προγόνων Φιλιππουπολιτῶν ἐγκαταστάντες αὐτοὶ πρῶτοι εἰς τὴν πόλιν ὡς μαΐστορες καὶ ἀναγνωρισθέντες ipso jure ὑπὸ τοῦ ρουφετίου ὡς τοιοῦτοι. Τοῦτο διαπιστοῦται ἐκ τοῦ ὅτι αὐτῶν μὲν ἡ ἀναγόρευσις ὡς μαΐστόρων δὲν ἀναγράφεται ἐν τοῖς ἀρχείοις, οἱ δὲ παῖδες αὐτῶν καταβάλλουσι τὸ ἥμισυ τέλος ὡς υἱοὶ μαΐστόρων. Οὕτω ἐπὶ παραδείγματι οἱ καὶ πρωτομαΐστορες γενόμενοι Ἀνατολιτὰι μαΐστορες Χ'. Ἀθανάσις Χαλεπλῆς, Κωνστ. Μελκὼν ἐκ Δαμασκοῦ καὶ Ἰωάν. Κωνσταντίνου Οὐσιακλῆ ἐξ Οὐσᾶκ ἐγκατέστησαν εἰς τὴν πόλιν ὡς μαΐστορες. Οἱ πλείονες τῶν ἄλλοπαδῶν ἀνήκουσιν εἰς τὴν πρώτην τοῦ ρουφετίου περίοδον, καθ' ἣν ἐγκαθιστάμενοι εἰς τὴν πόλιν

καθ' ἑκάστους καὶ διαλειπόντως ἔφερον τὸ ἐθνικόν των ἐπίθετον πρὸς διάκρισιν ἀπὸ τῶν παλαιότερων συναδέλφων των· κατὰ δὲ τὴν δευτέραν περίοδον, διακρίνονται μόνον 20 ἄλλοδαποὶ ἢ παῖδες ἄλλοδαπῶν· τοῦτο δέ, διότι ἀρξαμένης πλέον τῆς ἀθροῦς ἐγκαταστάσεως πολλῶν ἐκ τῶν παρακειμένων Βουλγαρικῶν κωμοπόλεων καὶ κωμῶν οἱ μαθητεύοντες αὐτῶν υἱοὶ καὶ ἀναγορευόμενοι μαῖστορες ἐθεωροῦντο ὡς Φιλιππουπολίται ἐλαχίστων ἐν τῇ ἀγορᾷ διατηρησάντων τὸ ἐθνικόν των ἐπίθετον. Ἐκ τῶν ἀναγράφομένων ὡς ἄλλοδαπῶν ἐξ ἀπωτέρων τῆς αὐτοκρατορίας μερῶν 9 ἦσαν Ἡπειρώται (Ἀρβανῖται), 16 Ἀμασεῖς (Ἀμασιαλῆδες), 12 Καισαρεῖς (Καῖσαρλῆδες), 7 ἐκ Διαρβεκιρίου (Διαρβεκιρλῆδες), 6 Ἀδριανουπολίται (Ἐδρινελῆδες), 6 Θεσσαλονικεῖς (Σαλονικεῖοι), 3 Σμυρναῖοι (Ἰσμιρλῆδες), οἱ δὲ λοιποὶ ἀνὰ 2 ἢ 1 ἐξ Ἀἰδινίου (Ἀἰντιλῆς), Κιουταχίας, Περγάμου (Περγαμλῆς), Χαλεπίου (Χαλεπλῆς), Τοκάτ (Τοκατλῆς), Σερρών (Σέρρεσλῆς), Χίου, Βερροίας Συρίας, (Ἀραμπιστανλῆς) καὶ Κωνσταντινουπόλεως (Σταμπολῆς—Πολίτης)· ἐκ δὲ τῶν προερχομένων ἐκ τῶν περικειμένων κωμοπόλεων καὶ κωμῶν 22 ἦσαν ἐκ Παζαρτζικίου (Παζαρτζικλῆδες), 15 Στενιμαχῖται (Λαγκυρᾶδες)⁷³⁾, 9 ἐκ Καρλόβου (Καρλοβηνοί), 4 ἐκ Κοπριβστίνης (Ἀβρανταλῆδες), 4 ἐκ Βατσκοβου (Βατσκοβαλῆδες), 3 ἐκ Βοδενῶν (Βιδενιῶται), 3 ἐξ Ἐσκι - Ζααρᾶ (Ζααρλῆδες), 3 ἐκ Τσιρπὰν (Τσιρμπανλῆδες), 3 ἐκ Περιστερᾶς (Πεστερλῆδες), οἱ δὲ λοιποὶ ἀνὰ 2 ἢ 1 ἐκ Πασᾶ - μαχαλέ, Μαρκόβου, Καρᾶ - ρίζ, Κυλοφέρου, Δερβέντ, Δερμέν - ντερέ, Καραγάτς, Μπατάκ, Σόποτ, Σηλύμνου, καὶ Σοφίας. Πάντες οἱ τῆς πρώτης κατηγορίας ἦσαν Ἕλληνες, ἐκ δὲ τῆς δευτέρας Ἕλληνες ἦσαν οἱ ἐκ τῶν ἐλληνικῶν κωμοπόλεων Στενιμάχου, Βοδενῶν, Βατσκοβου καὶ Δερμέν - ντερέ, Κουτσόβλαχοι ἐλληνίζοντες καὶ Βούλγαροι οἱ ἐκ Παζαρτζικίου καὶ Περιστερᾶς, ἀνάμεικτοι οἱ ἐκ Καρλόβου καὶ Βούλγαροι οἱ ἐκ τῶν λοιπῶν κωμῶν.

Τὰ Τουρκικὰ τῶν μαῖστόρων ἐπωνύμια καὶ πατρωνύμια κοινὰ τοῖς Ἕλλησι καὶ τοῖς Βουλγάροις καταλήγουσι συνήθως εἰς -όγλου (=υἱός), οὐδὲ ἀπαξ τῆς πατρωνυμικῆς βουλγαρικῆς καταλήξεως -ωφ ἢ -εφ ἢ τῆς σλαυικῆς ἐν γένει -ιτς ἀπαντώσης. Τοσοῦτον δὲ ἢ κατάληξις -ογλου ἦτο ἐπὶ τουρκοκρατίας συνηθεστάτη, ὥστε οἱ υἱοὶ καὶ οἱ ἀπόγονοι πατέρων καὶ προγόνων ἐχόντων γνήσια ἐλληνικὰ ἐπωνύμια προσελάμβανον αὐτήν, ὡς Σανίδογλους (Σανιδᾶς), Σαντάλογλους (Σαντάλης), Κοπάνογλους (Κόπανος), Καραπιπέρογλου (Καραπιπέρης) καὶ πατρωνύμια ὡς: Ἀντόνο-

73) Οἱ Στενιμαχῖται ὑπὸ τῶν Φιλιππουπολιτῶν ἔνεκα τῆς κυρίας περὶ τὴν οἰνοποιίαν ἀπασχολήσεώς των ὠνομάζοντο παλαιότερον *Λαγκυρᾶδες*· *Λαγκερᾶδες* ἐκ τοῦ ἀάγκερο· *λάγκερη*, ὀνόματος κακῆς ἢ κατωτέρας ποιότητος οἴνου. Τοῦτο δὲ ἐκ τοῦ λαρχαίου *λάκυρος*, στεμφυλίας οἴνος κατὰ τὸν Ἡσύχιον.

γλου (τοῦ Ἀντωνίου), Νίκογλου (τοῦ Νικολάου), Χ' Δήμογλου (τοῦ Χ' Δήμου), Μαυρουδόγλου (τοῦ Μαυρουδῆ) κτλ. Ἡ πατρωνυμική κατάληξις -πουλλος, ἢ τοσοῦτον συνήθης παρὰ τοῖς Πελοποννησίοις, ἀπαντᾷ μόνον τετράκις, δις κατ' ἀρσενικὸν γένος Μαντραζόπουλλος, Λαγκυρόπουλλος καὶ δις κατ' οὐδέτερον, Τακιτζόπουλλο, Λαγκυρόπουλλο, ἥτις μᾶλλον δεόν νὰ ὑποληφθῆ ὡς ὑποκοριστική κατὰ τὸ γλωσσικὸν τῶν Φιλιππουπολιτῶν ἰδίωμα.

§ 14. Πολλοὶ τῶν μαϊστόρων ἀμπατζήδων φέρουσι τὸν τουρκῶν-μον τίτλον *χαιζῆς*, (προσκυνητῆς) ὅπερ λίαν εὐεξήγητον. Πλανώμενοι ἀνὰ τὴν Ἀνατολήν καὶ τὴν Συρίαν πρὸς πώλησιν τῶν ἐμπορευμάτων των, δὲν κατέλειπον τὴν εὐκαιρίαν νὰ μεταβῶσι καὶ εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα, ὅπως ὡς εὐσεβεῖς Χριστιανοὶ προσκυνήσωσι τὸν τάφον τοῦ Σωτῆρος. Καὶ οὕτω οὗτοι πρῶτοι ἐπὶ τουρκοκρατίας ἤνοιξαν εἰς τοὺς συμπολίτας των καὶ εἰς τοὺς περιοίκους ὀρθοδόξους τὴν μακράν, ἐπίπονον καὶ κινδύνων τότε πλήρη πρὸς τοὺς ἁγίους τόπους ὁδόν. Ὅθεν κατ' ἔτος ἀρχομένης τῆς μεγάλης διὰ τὸ Πάσχα τεσσαρακοστῆς, κερβάνια ὅλα ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν ἐξεκίνουν ἐκ Φιλιππουπόλεως ὑπὸ τὴν εὐλογίαν τῆς ἐκκλησίας διὰ τοὺς ἁγίους τόπους, προπεμπόμενα ὡς ἐν ἑορτῇ ὑπὸ πολλοῦ πλήθους ἐπὶ χιλιόμετρά τινα. Οὕτω ἐπληθύνοντο ὅλον ἐν οἱ ἐν Φιλιππουπόλει καὶ τῇ βορείῳ ἐν γένει Θράκη προσκυνηταὶ καὶ μέχρι τέλους τοῦ 19ου αἰῶνος παρὰ πολλαῖς τῶν οἰκογενειῶν εὐρίσκοντο τῶν ἁγίων τόπων ἀγιογραφίαι (αἷς τάφος), ἅς οἱ προσκυνηταὶ μετὰ τῶν σαβάνων των καὶ ἄλλων ἱερῶν ἀντικειμένων συναπεκόμιζον ἐπανερχόμενοι. Ἡ πρὸς τοὺς ἁγίους τόπους δὲ τῶν Φιλιππουπολιτῶν εὐλάβεια διαπιστοῦται καὶ ἐκ τῆς ἐν τῇ πόλει ἰδρύσεως ἀπὸ τῶν ἀρχῶν ἤδη τοῦ 17ου αἰῶνος μετοχίου τοῦ Παναγίου Ἱεροῦ ὑπ' αὐτὸ τὸ ἀνατολικὸν τῆς ἀκροπόλεως τεῖχος καὶ ἐκ τῆς ὑποστηρίξεως τῶν ταξειδιωτῶν μοναχῶν καὶ τῶν ἐπισκεψαμένων τὴν πόλιν πατριαρχῶν Ἱεροσολύμων μακαριωτάτων Δοσιθέου (1664) καὶ Χρυσάνθου Νοταρᾶ (1720), συλλεγόντων ἐράνους. Ἦδη ἀπὸ τοῦ 1631 εὐσεβῆς προσκυνητῆς κατ' ἐπιγραφὴν κεκομμένην ἀφιέρωσε τὴν οἰκίαν του εἰς τὸν Πανάγιον τάφον: «ἴετι ἀχλα. ετούτο τὸ σπίτι ἵνε ἀφιερόμενο ἰς τὸν ἁγιον τάφον κε ὅπιος τὸ π[ω]λίση ἱερομόναχος ἢ μοναχ[ὸς] ἢ κοσμικὸς εκ στόματος τοῦ μ[α]καριστάτου πατριάρχου τῶν Ἱεροσολύμων κυρίου . . . ἵνε ἀναθεματισμένος . . .»⁷⁴).

Ἐκ τῶν συχνῶν καὶ ἀδιαλείπτων τῶν ἀμπατζήδων δι' ἐμπορικὸς σκοποὺς ταξειδίων εἰς ἀπομεμακρυσμένας χώρας ἀνεπτύχθη παρὰ τοῖς Φιλιππουπολίταις καὶ τὸ φιλαπόδημον πνεῦμα ὅθεν ἤρξαντο

74) Μυρτ. Ἀποστολίδου, ἐπιγραφαὶ ἐκ Φιλιππουπόλεως, Θρακικὰ Ἀθηνῶν τόμ. Β' ἔτος 1929, σελ. 16. III.

καὶ ἀθροοὶ μεταναστεύοντες. Τὸ προκαλοῦν δὲ τὰς μεταναστεύσεις τῶν αἰτίων δὲν ἦτο μόνον ἡ χρησιμοθηρία, τ. ἔ. ἡ ἀνάπτυξις τῆς ἐμπορίας καὶ ἡ δημιουργία καλυτέρας τύχης, ἀλλὰ καὶ ἡ πρὸς ἐλευθερώτερον βίον τάσις καὶ ἡ ἀπαλλαγὴ ἀπὸ τοῦ ἀφορήτου Τουρκικοῦ ζυγοῦ. Οὕτω πολλοὶ μετώκουν εἰς Βιέννην, εἰς Ὀδησσόν, τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ ἀλλαχοῦ καὶ ἐν ἔτει 1760 ἀπόκησαν καὶ εἰς τὰς Ἀνατολικὰς Ἰνδίας καὶ πληθυνθέντες μετ' ἄλλων Ἑλλήνων ἐν Καλκούτῃ ἴδρυσαν καὶ ἐκκλησίαν τῷ 1782 καὶ παρ' αὐτῇ μετὰ τέσσαρα ἔτη σχολεῖον, ἐν ᾧ ἐπὶ ἕξ ὄλα ἔτη ἐδίδαξεν ὁ περιώνυμος Ἀθηναῖος Δημήτριος Γαλανός⁷⁵⁾. «Οἱ Φιλιππουπολῖται ἐτόλμησαν νὰ ξενιτευθῶσι καὶ εἰς τὴν Ἰνδικήν· εἰς τὴν Καλκούταν πρὸ ἐβδομήκοντα περίπου ἐνιαυτῶν κατέστησαν ἀδελφότητα, ἔκτισαν ἐκκλησίαν ἱερουργημένην πάντοτε ἀπὸ ἓνα Σιναίτην ἱερομόναχον καὶ δι' ἐμπορικῶν τῶν οἴκων καθιδρυθέντων εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν ἐκ τῆς μεταφορᾶς τῶν πολυτίμων προϊόντων τῆς χώρας ἐκείνης ἐσύναξαν πολλοὶ ἱκανὸν πλοῦτον»⁷⁶⁾ καὶ «περὶ τὰς τριάκοντα οἰκίας Ἑλληνορωμαῖοι Φιλιππουπολῖται, εὐτυχοῦντες εἰς ἐμπορικὴν καὶ θρησκευτικὴν ἐλευθερίαν μὲ ἐκκλησίαν καὶ ἱερεῖς προχειριζομένους ἀπὸ τοῦ Σιναίου ἀρχιεπισκόπου»⁷⁷⁾.

Ἰδρυτὴς τῆς ἐν Καλκούτῃ Ἑλληνικῆς ὀρθοδόξου κοινότητος δυνατὸν νὰ θεωρηθῇ μετ' ἄλλων ὁ ἀμπατζῆς Φιλιππουπολίτης Παναγιώτης Χατζῆ Ἀλεξίου, ἀνὴρ μεγάλης φρονήσεως καὶ τιμιότητος καὶ ἰδίως μεγάλης εὐσεβείας καὶ φιλοπατρίας⁷⁸⁾, πατὴρ τοῦ Γεωργίου καὶ Ἀναστασίου, πρὸς οὓς ἀλληλογραφεῖ ὁ ἱερομόναχος Γρηγόριος ὁ Σίφνιος, ἐφημέριος ἀπὸ τοῦ 1812 τῶν ἐν ταῖς Ἰνδικαῖς πόλεσι Λάκα καὶ Ναοιγκαντζὲ Ἑλλήνων⁷⁹⁾. Ὁ Παναγιώτης Χατζῆ Ἀλεξίου ἀναγορεύεται μαῖιστωρ ἀμπατζῆς τῷ 1766, ὁ δὲ πατὴρ του Ἀλέξης Χατζῆ Ἀργυρίου τῷ 1733. Μετενάστευσε δὲ εἰς Ἰνδίας οἰκογενειακῶς κατὰ πρόσκλησιν, πιθανῶς, τοῦ πατρός του, ὅστις κατὰ τοὺς νέους χρόνους πρῶτος ἐκ τῶν Ἑλλήνων ἐγκατέστη ἐν Καλκούτῃ, ὡς διερμηνεὺς τοῦ Ἀγγλικοῦ στόλου, τῷ 1750 κατὰ τὰ ἐπίσημα τῆς πόλεως ἀρχεῖα, ἀναδιφηθέντα ἐσχάτως ὑπὸ τοῦ ἐν Ἰνδία ἐμπορικοῦ οἴκου τῶν ἀδελφῶν Ράλλη κατ' ἀνακοίνωσιν πρὸς ἡμᾶς τοῦ Φιλιππουπολίτου Κλέωνος Δ. Ἀργυριάδου, ἀνωτάτου ὑπαλλήλου τοῦ οἴκου ἐν Μουσούρη. Αἱ εἰς Ἰνδίας τῶν Φιλιππουπολιτῶν ἀποδημίαι

75) *Κ Σάθα*, Νεοελληνικὴ φιλολογία, ἔτ. 1863, σελ. 672.

76) *Κ. Κούμα*, ἱστορίαι τῶν ἀνθρωπίνων πράξεων. τόμ. XII, σελ. 550, Βιέννη, ἔτ. 1832, πρβλ. καὶ *Κ. Οἰκονόμου*, ἔνθ. ἀν. σελ. 29.

77) *Νικ. Παπαδοπούλλου*, Ἐρμῆς ὁ κερδῶν, τόμ. II, σελ. 329, Βενετία ἔτ. 1817.

78) *Ἡλία Ταταλίδου*, Ἰνδικὴ ἀλληλογραφία Γρηγορίου ἱερομονάχου Σιφνίου, Κων]πολις, 1852, σελ. ιβ'.

79) Αὐτόθι, ἐπιστολαὶ 24 καὶ 29, σελ. 42 § λς'.

ἐξηκολούθησαν ἐπὶ ἓνα περίπου αἰῶνα γενόμενα βαθμηδὸν ἀραιότεραι. Πολλοὶ τῶν μεταναστῶν ἐπανῆλθον εἰς τὴν γενέτειραν, ἀλλὰ πάλιν ἀπῆλθον⁸⁰⁾, δὲν ἐπαύσαντο ὅμως ἀλληλογραφοῦντες πρὸς τοὺς συγγενεῖς καὶ οἰκείους των καὶ ἀποστέλλοντες πρὸς τοῖς χρηματικοῖς βοηθήμασι καὶ διάφορα πολύτιμα δῶρα, ἰδίως Ἰνδικὰ σάλια καὶ λαχούρια καὶ Περσικοὺς τάπητας, ὧν ἔβριθον αἱ Ἑλληνικαὶ οἰκίαι, ὡς διαπιστοῦται καὶ ἐκ τῶν ἐπισήμων προικοχαρτίων, ἐν οἷς φέρονται ἀείποτε ὡς ἀπαραίτητα προικῶ ἀντικείμενα.

Μεταξὺ τῶν ἐν Ἰνδίαῖς ἐγκαταστάντων καὶ πλουτισθέντων Φιλιππουλιτῶν μνημονεύεται καὶ ὁ Κωνσταντῖνος Χατζῆ Γεωργίου Μανδρατζόγλου, ὅστις εἶχε καὶ ὑποκατάστημα ἐν Κωνσταντινουπόλει. Ἀρχομένου τοῦ ἐνεστῶτος αἰῶνος ἐγράφη ἐν τινι τῆς Καλκούτας Ἀγγλικῆ ἔφημερίδι, ὅτι ἡ ἐκεῖ κυβερνητικὴ τράπεζα ἐζήτηε τοὺς κληρονόμους αὐτοῦ πρὸς παραλαβὴν κατὰ τὴν διαθήκην του τῆς ἐν αὐτῇ κατακειμένης ἐντόκως περιουσίας του, ἀνερχομένης εἰς μυθώδη ποσά. Κατὰ τὰς γενομένας ὅμως ὑπὸ τοῦ ἐφημερίου τῆς ἐν Καλκούτα Ἑλλ. ὀρθοδόξου ἐκκλησίας ἀρχιμονδρίτου Ἀθανασίου Ν. Ἀλεξίου ἐρεύνας, φαίνεται ὅτι τὸ διαδοθὲν ἦτο μῦθος. Ὁ Κωνσταντῖνος ἀνηγορεύθη κατὰ τὰ ἀρχεῖα μαίστωρ ἀμπατζῆς τῷ 1756, ἀπέθανε δὲ ἐν βαθεῖ γήρατι ἐν Κωνσταντινουπόλει. Κατ' ἀντίγραφον τῆς διαθήκης αὐτοῦ ἀπὸ 1830 Αὐγ. 27 κατακεχωρισμένον ἐν τῷ κώδικι τῆς ἱερᾶς μητροπόλεως Φιλιππουπόλεως ἡ περιουσία αὐτοῦ ἐκκαθαριζομένη ἔδει νὰ διατεθῆ πρὸς διαφόρους φιλανθρωπικοὺς σκοποὺς⁸¹⁾, κατὰ δὲ πρακτικὸν τῆς αὐτῆς μητροπόλεως ἀπὸ 1830 Δεκεμβρίου 15 ὑπὸ τῶν ἐντεταλμένων ἐπιτρόπων του διενεμήθησαν 34.800 γρ. συμφώνως τῇ διαθήκῃ, ἐκτὸς τῶν διὰ τοῦ Κασίμη πωληθέντων καὶ εὐρισκομένων παρ' αὐτῷ.⁸²⁾ Ἡ οἰκογένεια τῶν Μανδρατζόγλου ἦτο ἐκ τῶν παλαιῶν Ἑλληνικῶν τῆς Φιλιππουπόλεως οἰκογενειῶν τῶν ἀμπατζῆδων. Ἰδρυτὴς αὐτῆς δυνατὸν νὰ θεωρηθῆ ὁ Μαυρουδῆς, ἀναγορευθεὶς μαίστωρ τῷ 1688, ἕτερα δὲ μέλη αὐτῆς φέρονται ἀναγορευθέντα μαίστορες ὁ Μανόλκος τῷ 1704, ὁ Μῆτσος τῷ 1727 καὶ ὁ Μαυρουδῆς, ὅστις ἀπαθανὼν τῷ 1755 ἀφιέρωσεν εἰς τὸ ρουφέτιον πλῆθος ἐπιτραπεζίων σκευῶν.

Ἀνεψιὸς τοῦ Κωνστ. Γ. Μανδρατζόγλου ἐπ' ἀδελφῆ, τῇ περιωνύμῳ μεγάλῃ τῆς Ἑλληνικῆς κοινότητος καὶ ἀγαθοεργῷ Ρωξάνδρῳ, ἦτο ὁ Μανόλις Χατζῆ Γεωργίου Μποζατζόγλου, οὗτινος ὁ πατήρ Χατζῆ Γεώργιος Μποζατζόγλου ἀνηγορεύθη μαίστωρ τῷ 1775, πρόγονοι δὲ αὐτοῦ

80) Γ. Τσουκαλά, ἐνθα ἀνωτ. σελ. 42 § λς.

81) Κώδιξ Κυρίλλου 1781—1845, σελ. ρμθ.

82) Αὐτόθι ρν—ρνα.

ἦσαν οἱ μαῖστορες Ἀποστόλις (1732), Θανάσις (1712) καὶ Ἀγγελῆς (1703). Ὁ Μανόλις, ὅστις μετὰ τοῦ πατρὸς του ἐγκατέστη ἐν Ἰνδίας, ζῶν συνετήρει πλουσιοπαρόχως τὴν μητέρα του, ἀποθανὼν δὲ τῷ 1832 ἐκληροδότησεν αὐτῇ 3000 ἰσπανικὰ διπλᾶ τάλληρα, ἅτινα ἅπαντα ἡ γηραιὰ καὶ ἐπιθανάτιος ἤδη Ρωξάνδρα κατέλιπε δι' ἐγγράφου διαθήκης τῆς εἰς τὸ Ἑλληνικὸν τῆς πόλεως σχολεῖον, τὸ νοσοκομεῖον, τὰς ἐκκλησίας καὶ τοὺς πτωχοὺς⁸³⁾.

§ 15. Τὰ ἀρχεῖα τῶν ἀμπατζήδων δυνατὸν νὰ χρησιμεύσωσι καὶ ὡς γενεαλογικὴ πολλῶν ἑλληνικῶν τῆς πόλεως οἰκογενειῶν πηγὴ κατὰ τοὺς τρεῖς τελευταίους αἰῶνας ἐλλείπει ἄλλων ἐπισήμων πηγῶν. Γενάρχης οὕτως εἶπεῖν ἐκάστης τῶν οἰκογενειῶν τούτων ἀπὸ τοῦ 1685 δυνατὸν νὰ ὀνομασθῇ ὁ ἐκ τῶν προγόνων πρῶτος μνημονευόμενος ὅτι ἀνηγορεύθη μαῖστωρ ἢ ὅτι ἐγκατεστάθη ἄλλοθεν εἰς τὴν πόλιν ὡς ἀνεγνωρισμένος ὑπὸ τοῦ ρουφετίου τοιοῦτος. Πολλοὶ τῶν ἀπογόνων τῶν οἰκογενειῶν τούτων τῶν ἀμπατζήδων καὶ καραμπατζήδων ἐξηκολούθησαν τὸ προγονικὸν ἐπάγγελμα μέχρι ἐσχάτων καὶ ἡ γενεαλογικὴ αὐτῶν σειρὰ διήκει μέχρι τέλους τῶν ἀρχείων ὡς διαπιστοῦται ἐκ τοῦ οἰκογενειακοῦ ἐπωνυμίου καὶ τοῦ κυρίου ὀνόματος τοῦ ἀναγορευομένου μαῖστορος, φέροντος τὸ παπῶν ὄνομα, καταβάλλοντος δὲ τὸ ἥμισυ τοῦ τέλους ὡς υἱοῦ μαῖστορος. Πολλοὶ ὅμως κατὰ τὸν 19ον αἰῶνα ἐτράποντο εἰς ἄλλα ἐπαγγέλματα, ἰδίως εἰς τὸ τῶν καφταντζήδων, τσοχατζήδων, σιτεμπόρων καὶ ἄλλα, τινὲς δ' αὐτῶν ὡς εὔποροι καὶ εἰς τὰς ἐπιστήμας. Τῶν οἰκογενειῶν τούτων αἱ μὲν ἐξέλιπον τῆς πόλεως ἐπὶ τουρκοκρατίας ἤδη εἴτε ἐλλείπει ἀρρενογονίας εἴτε ἔνεκα μεταναστεύσεως ἀλλαχοῦ. Ἐκ τῶν ὑφισταμένων δὲ μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς χώρας (1878), ὁπότε τὸ ἐπάγγελμα μεταπεσὼν εἰς χειρωνακτικὸν ἐγκατελείφθη ὑπὸ πάντων σχεδόν, ἀναγράφομεν τὰ ὀνόματα τῶν γνωστῶν ἡμῖν, αἵτινες ἢ καὶ αὐταὶ μετώκησαν μετὰ τὸ ἀνθελληνικὸν κίνημα τοῦ 1906 ἢ ἐξέλιπον ὅλως ἐλλείπει ἀρρενογονίας ἢ ἐξεβουλαρίσθησαν. Αἱ οἰκογένειαι αὗται, ὧν αἱ οἰκίαι διεσφύζοντο μέχρι ἐσχάτων καὶ ὧν τινες νῦν μετεσκευάσθησαν μεταπωληθεῖσαι ἢ κατερρίφθησαν, κατ' ἀλφαβητικὴν τάξιν ἦσαν :

83) Τὰ πρωτότυπα πρὸς τὴν Ρωξάνδραν γράμματα τῆς νύμφης τῆς Ἑλισάβετ Ἐμμανουήλ Μποζατζόγλου καὶ τοῦ δισεγγόνου τῆς Ἐμμανουήλ Ἰησοῦ Ἐμμανουήλ Μποζατζόγλου, δι' ὧν ἀγγέλλεται αὐτῇ ὁ θάνατος καὶ τὸ εἰς αὐτὴν κληροδότημα τοῦ υἱοῦ τῆς, ὡς καὶ τὰ ἀντίγραφα τοῦ πληρεξουσίου τῆς καὶ πιστοποιητικῶν πρὸς παράληψιν τοῦ κληροδοτήματος μετὰ τῆς διαθήκης τῆς, ἣτις ἐξετελέσθη πιστῶς ὑπὸ τῶν ἐπιτρόπων τῆς, εὑρίσκονται σήμερον ἐν ἰδίῳ φακέλλῳ παρὰ τῇ Βουλγαρικῇ μητροπόλει. — Ἀλλαγὴ τῆς προγενεστέρως διαθήκης τῆς Ρωξάνδρας ἐν τῷ Κώδικι Κυρίλλου σελ. 165, Μαΐου 20 ἔτ. 1833.

1 Ἀγγελῆ ἀμπατζῆ Γενάρχης Ἀγγελος Ἀθανασίου, μαΐστωρ τῷ 1841. Ἀπόγονοι ἀμπατζῆδες, 1 ὀδοντοῖατρος. Νῦν ἐν Αἴγυπτο.

2 Ἀνδρέογλου καρραμπατζῆ γενάρχης Θανάσις ἀναγορευθεὶς μαΐστωρ τῷ 1728. Ἡ οἰκογένεια ἐξέλιπε φθίνοντος τοῦ παρελθόντος αἰῶνος ἐλείψει ἀρρενογονίας.

3 Ἀντώνογλου ἀδελφῶν, ὑφασματαεμπόρων ἐν γροσ γενάρχης Λάμπρης Χ' Ἀντωνίου, υἱὸς μαΐστωρος ὡς καταβαλὼν τὸ ἥμισυ τοῦ τέλους, ἀναγορευθεὶς τῷ 1811. Ἀπόγονοι αὐτοῦ μεγαλέμποροι, πρὸς δὲ 3 ἰατροί, 1 νομικός, 1 χημικός. Νῦν ὑφίστανται ἐν Ἑλλάδι καὶ Ἀμερικῇ καὶ Βουλγαρίᾳ.

4 Ἀράμπογλου ἀδελφῶν καὶ ἐξαδέλφων, ὥρολογοποιῶν καὶ λιθοξόων. Γενάρχης Δημητράκις δηλωθεὶς ὡς μαΐστωρ ἀμπατζῆς τῷ 1817 πρὸς λῆψιν τεστιρίου. Ἀπόγονοι ἐν Ἑλλάδι νῦν.

5 Ἀργύρογλου ἀδελφῶν σιτεμπόρων γενάρχης Πέτρος Χ' Ἀργυρίου 1800. Ἀπόγονοι καρραμπατζῆδες, σιτέμποροι, 1 ἰατρός. Νῦν ἐν Ἑλλάδι.

6 Ἀρναούτογλου Κ. ὑφασματαεμπόρου, διατελέσαντος πρωτομαΐστωρος καφταντζῆδων καὶ παροιμιώδους καταστάντος ἐπὶ ὄξυθυμῆ καὶ σκληρότητι: «τοῦ Ἀρναούτογλου ὁ θυμὸς, θρήνος, κλαυθμὸς καὶ ὀδυρμὸς». Γενάρχης Κώστας Ἀρβανίτης (Ἀρναούτ—Κώτα) 1699. Ἀπόγονοι 1 ἰατρός, 1 διδάσκαλος καὶ ἔμποροι. Ἐξέλιπον μεσοῦντος τοῦ 19ου αἰῶνος κατ' ἐπιτάφιον ἐπιγραφὴν.

7 Ἀχλανῆ μεγαλοκτηματίου γενάρχης Πέτρος μαΐστωρ, οὗ ὁ υἱὸς Δημητράκις ἀναγορευθεὶς τῷ 1806 μαΐστωρ κατέβαλε τὸ ἥμισυ τοῦ τέλους. Ἀπόγονοι καρραμπατζῆδες, κτηματῖαι, ἔμποροι, 1 δικηγόρος, 1 ἰατρός, νῦν ἐν Ἑλλάδι.

8 Βαρούσογλου ἀδελφῶν, ὑφασματαεμπόρων καὶ κτηματιῶν Γενάρχης Δημήτριος Βαρούς - κεχαγῆς, μαΐστωρ τῷ 1817. Ἀπόγονοι ἀμπατζῆδες, ἔμποροι, 2 νομικοὶ, 1 ὀδοντοῖατρος. Νῦν ἐν Βουλγαρίᾳ καὶ ἐν Ἑλλάδι.

9 Βλαχιδῶν ἐμπόρων γενάρχης Θεόδωρος Βλάχος τῷ 1688. Ἀπόγονοι ἀμπατζῆδες, ἔμποροι, 1 ἀξιωματικὸς τοῦ Ἑλληνικοῦ Στρατοῦ. Νῦν ἐν Ρωσίᾳ(;))

10 Βογαζῆ ἐμπόρου γενάρχης Τάσιος, μαΐστωρ τῷ 1754. Ἀπόγονοι ἀμπατζῆδες, ἔμποροι, 1 νομικός. Νῦν ἐν Ἑλλάδι.

11 Γιάγκογλου ἀδελφῶν, κτηματιῶν - ποτοποιῶν. Γενάρχης Ἀργύριος Χ' Γιάγκου, μαΐστωρ τῷ 1727. Ἀπόγονοι ἀμπατζῆδες, κτηματῖαι ἐξέλιπον ἀρχομένου τοῦ παρόντος αἰῶνος.

12 Γκιουμουσγκερδάνη ἀδελφῶν, μεγαλοκτηματιῶν. Γενάρχης Χ' Δημητράκις (οὗ ὁ υἱὸς Ἀναστάσιος ἀνηγορεύθη μαΐστωρ καὶ ὡς υἱὸς μαΐστωρος κατέβαλε τὸ ἥμισυ τοῦ τέλους τῷ 1793. Ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ Χ'

Γεώργιος μνημονεύεται ὡς μαΐστωρ τῷ 1769. Ἀπόγονοι καραμπατζήδες, μεγαλέμποροι καὶ μεγαλοκτηματῖαι. Νῦν ἐν Ἑλλάδι.

13 *Διαμαντοπούλλων ἀδελφῶν*, ἐμπόρων. Γενάρχης *Διαμαντῆς* (Γιαμαντῆς) τῷ 1688, ὁ υἱὸς αὐτοῦ *Κωνσταντῖνος Χ΄ Γιαμάντογλου* μαΐστωρ τῷ 1708. Ἀπόγονοι καραμπατζήδες καὶ ἔμποροι. Νῦν ἐν Ἑλλάδι καὶ Βουλγαρίᾳ.

14 *Ζαγαρῆ ἀδελφῶν κτηματιῶν*. Γενάρχης *Δημήτριος Ἰωάννου*, μαΐστωρ ἀμπατζῆς ἤδη τῷ 1792 δανεισθεὶς παρὰ τοῦ ρουφετίου. Ἀπόγονοι ἀμπατζήδες - κτηματῖαι, ἐξέλιπον ἀπὸ δεκαετίας ἔλλειπει ἀρρενογονίας.

15 *Ζαφειριαδῶν ἀδελφῶν*, ὑφασματεμπόρων. Γενάρχης *Ζαφείριος* μαΐστωρ ἀμπατζῆς τῷ 1743. Ἀπόγονοι ἀμπατζήδες, ὑφασματέμποροι, 2 ἰατροί. Ἐξέλιπον ἀρχομένου τοῦ ἐνεστῶτος αἰῶνος ἔλλειπει ἀρρενογονίας.

16 *Θεοχάρογλου ἢ Θεοχαρίδου*, ἐμπόρου. Γενάρχης *Θεοχάρης* μαΐστωρ τῷ 1699. Ἀπόγονοι ἀμπατζήδες, ἔμποροι. Ἐξέλιπον λήγοντος τοῦ 19ου αἰῶνος.

17 *Θωμᾶ* ἐμπορομεσίτου. Γενάρχης *Γεώργιος Θωμᾶ*, μαΐστωρ τῷ 1836. Ἀπόγονοι καραμπατζήδες, ἐμπορομεσίτης. 1 ἀξιωματικὸς τοῦ Ἑλλ. στρατοῦ, τραπεζιτικὸς ὑπάλληλος. Νῦν ἐν Ἑλλάδι.

18 *Ἰατροπούλλου* σιτεμπόρου. Γενάρχης *Κωνσταντῖνος Ἰατροῦ*, μαΐστωρ τῷ 1766. Ἀπόγονοι ἀμπατζήδες, ἔμποροι. Ἐξέλιπον ἀρχομένου τοῦ ἐνεστῶτος αἰῶνος.

19 *Καζαντζόγλου ἀδελφῶν καραμπατζήδων*. Γενάρχης *Μανόλης* ἀμπατζῆς μαΐστωρ τῷ 1719. Ἀπόγονοι καραμπατζήδες - κτηματῖαι. Ἐξέλιπον ὑπερμεσοῦντος τοῦ 19ου αἰῶνος ἔλλειπει ἀρρενογονίας.

20 *Καζάση* μεταξοπώλου-κτηματίου. Γενάρχης *Δημήτριος Παπαγεωργίου*, μαΐστωρ ἀμπατζῆς τῷ 1817. Ἀπόγονοι ἔμποροι, τραπεζικοὶ ὑπάλληλοι. Νῦν ἐν Ἑλλάδι.

21 *Καραδημήτρι* ἐμπορομεσίτου· γενάρχης *Μιχαλάκης*, μαΐστωρ ἀμπατζῆς τῷ 1823. Ἀπόγονοι ἀμπατζήδες, ἐμπορομεσίται. Νῦν ἐν Γαλλίᾳ.

22 *Καρακάσογλου* ἀμπατζῆ. Γενάρχης *Νάτσης* μαΐστωρ τῷ 1685. Ἀπόγονοι ἀμπατζήδες. Ἐξέλιπον μεσοῦντος τοῦ 19ου αἰῶνος.

23 *Καρατζᾶ* ἀμπατζῆ· Γενάρχης *Παναγιώτης*, μαΐστωρ τῷ 1693. Ἀπόγονοι ἀμπατζήδες. Ἐξέλιπον μεσοῦντος τοῦ παρελθόντος αἰῶνος. Πιθανῶς ἐξεβουλγαρίσθησαν.

24 *Καρούδα* καραμπατζῆ - κτηματίου. Γενάρχης *Θανάσις*, μαΐστωρ τῷ 1730. Ἀπόγονοι καραμπατζήδες καὶ ἐν Ἰνδίαις. Ἐξέλιπον ἀρχομένου τοῦ ἐνεστῶτος αἰῶνος ἔλλειπει ἀρρενογονίας.

25 *Κεντιντέρογλου* κτηματίου. Γενάρχης *Νάτσης* τοῦ *Κεντιντέν ἀγᾶ*, μαΐστωρ τῷ 1693. Ἀπόγονοι καραμπατζήδες μέχρις ἐσχάτων. Ὁ ἐσχάτος, γεωπόνος, ἰδολοφονήθη πρὸ 15ετίας.

26 *Κιάνου* ὑφασματαεμπόρου. Γενάρχης Ἰωάννης μαΐστωρ τῷ 1832. Ἀπόγονοι ἀμπατζῆδες, ἔμποροι, 1 ἰατρός. Νῦν ἐν Ἑλλάδι. Κιάνης καυταντζῆς μετὰ τῶν τέκνων του Δημητρίου καὶ Ἀθανασίου ἀναφέρεται καὶ ἐν τῷ μητροπολιτικῷ κώδικι Κυρίλλου ἀπὸ 15 Ἀπριλίου 1819 (σελ. νζ')

27 *Κοϊμτζόγλου* ἀδελφῶν, μεγαλεμπόρων, κτηματιῶν. Ὁ γενάρχης ἦτο κοϊμτζῆς ἀρχομένου τοῦ 18ου αἰῶνος, πιθανῶς *Κωνσταντῖνος* ἢ Νικόλαος ὀνομαζόμενος. Τῶν τριῶν υἱῶν αὐτοῦ Χρήστου, Γεωργίου καὶ Ἰωάννου ἕκαστος ἐγένετο ἰδρυτὴς ἰδίου τῆς οἰκογενείας κλάδου, ὁ πρῶτος τῶν Κοϊμτζόγλου, ὁ δεύτερος τῶν Κομιζοπούλλων καὶ ὁ τρίτος τῶν Μαρασλῆ. Ἀπόγονοι καραμπατζῆδες, μεγαλέμποροι, μεγαλοκτηματῖαι. Ἀντώνιος Κομιζόπουλλος ὁ φιλικὸς ἐν Μόσχα, Γρηγόριος Μαρασλῆς ὁ μέγας ἐθνικὸς εὐεργέτης ἐν Ὀδησσῷ, Χατζῆ Γιοβαννῆς Κοϊμτζόγλου ἐν Φιλιππουπόλει Νῦν ἐν Βιέννη καὶ ἐν Βερολίνω.

28 *Κοκκώσιογλου* ἀμπελοκτηματίου. Γενάρχης *Γιάγκος Ἀγγελῆ Κοκκώσης*, μαΐστωρ τῷ 1822. Ἀπόγονοι ἀμπατζῆδες - κτηματῖαι, ἐξεβουλγαρίσθησαν.

29 *Κοτσιάσογλου* καραμπατζῆ. Γενάρχης *Δημήτριος Κοτσιάση* μαΐστωρ τῷ 1714. Ἀπόγονοι καραμπατζῆδες. Ἐξέλιπον μεσοῦντος τοῦ 19ου αἰῶνος ἑλλείψει ἀρρενογονίας.

30 *Κούρτοβιτς - Τσαλόγλου Παύλου* καραμπατζῆ. Μαΐστωρ ὁ αὐτὸς τῷ 1826 ὡς *Παῦλος Κούρτη*. Υἱὸς αὐτοῦ ἐκ τῆς ἐκ Δαμασκοῦ πρώτης γυναικὸς του Γραμματικῆς Ἀλέξανδρος Ζωηρὸς πασᾶς ἰατρός τοῦ Σουλτὰν Χαμίτ, καθηγητὴς τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει ἰατρικῆς Σχολῆς καὶ συγγραφεύς. Αἱ ἐκ τῆς δευτέρας γυναικὸς αὐτοῦ Ἑλένης, ἀδελφῆς τῶν ἐξ Ἀγράφων ἀυταδέλφων μεγαλεμπόρων Γεωργιαδῶν, δύο θυγατέρες ἐνυμφεύθησαν τοὺς Ἑλληνας ἔμπορους Κωνστ. Ταχτατζῆ καὶ Γιάγκον Κούρτοβιτς. Ὁ Παῦλος Τσαλόγλου ἐβουλγάρισεν ἀπὸ τοῦ 1850.

31 *Κρασοβυτινογλου* ἢ *Σταματιαδῶν*, μεγαλεμπόρων: Γενάρχης *Γεώργιος Βυτίνας*, μαΐστωρ ἀμπατζῆς τῷ 1696. Ἀπόγονοι ἀμπατζῆδες, ὑφασματαεμπόροι, ἀλευρέμποροι, παντοπῶλαι. Νῦν ἐν Ἑλλάδι.

32 *Κράχτογλου* ἀμπατζῆ. Γενάρχης *Τόλος* (Χριστόδουλος) μαΐστωρ τῷ 1733. Ἀπόγονοι καραμπατζῆδες μέχρις ἐσχάτων. Ἐξέλιπον φθίνοντος τοῦ 19ου αἰῶνος. Πιθανῶς ἐξεβουλγαρίσθησαν.

33 *Κρομμύδα* ἀμπατζῆ. Γενάρχης *Κώτας*, μαΐστωρ τῷ 1713. Ἀπόγονοι ἀμπατζῆδες. Ἐξέλιπον ἀρχομένου τοῦ 20οῦ αἰῶνος.

34 *Κύνουγλου*, κτηματίου. Γενάρχης *Χ' Γεώργιος*, μαΐστωρ τῷ 1772. Ἀπόγονοι ἀμπατζῆδες. Νῦν ἐν Φιλιππουπόλει.

35 *Κύρου δικηγόρου*. Γενάρχης *Κῦρος*, μαΐστωρ ἀμπατζῆς τῷ 1745. Ἀπόγονοι ἔμποροι, 1 δικηγόρος. Νῦν ἐν Φιλιππουπόλει.

36 *Κυριζίκιου*, ἐμπόρου. Γενάρχης. *Πέτρος Στογιάννου Κυριζίκης*, μαΐστωρ 1814. Ἀπόγονοι καραμπατζήδες, ἔμποροι, 1 καθηγητής. Ἐξέλιπον ἐν Ἑλλάδι πρὸ ὀλίγου.

37 *Κωνσταντίνογλου* καραμπατζή. Γενάρχης *Χατζῆ Γεωργίου Κωνσταντῖνος*, μαΐστωρ τῷ 1842. Ἀπόγονοι ἔμποροι, 1 ἰατρός. Νῦν ἐν Αἰγύπτῳ καὶ ἐν Ἑλλάδι.

38 *Κωφοῦ ἀδελφῶν*, ἐμπόρων. Γενάρχης *Στεφανῆς*, μαΐστωρ τῷ 1773. Ἀπόγονοι ἀμπατζήδες, ἔμποροι, 1 ἰατρός (Ἀργυρίου). Νῦν ἐν Ἑλλάδι, Βουλγαρίᾳ καὶ Ρουμανίᾳ.

39 *Μαυρίδου* δικηγόρου. Γενάρχης *Κωνσταντῖνος Μαυρουδόγλου ἀρχων Δογοθέτης* πρωτομαΐστωρ τῷ 1723. Ἀπόγονοι καραμπατζήδες, μεγαλέμποροι, 2 νομικοί. Νῦν ἐν Ἑλλάδι.

40 *Μεταξᾶ* ὑφασματεμπόρου. Γενάρχης ὁ μαΐστωρ *Βοῦλκος Μεταξᾶς*, οὗ ὁ υἱὸς Πέτρος μαΐστωρ τῷ 1841. Ἀπόγονοι ἔμποροι καὶ τραπεζιτικοὶ ὑπάλληλοι. Νῦν ἐν Ἑλλάδι.

41 *Μήτικογλου* καραμπατζή. Γενάρχης *Κωνσταντῖνος*, μαΐστωρ τῷ 1777. Ἀπόγονοι καραμπατζήδες. Ἐξέλιπον φθίνοντος τοῦ παρελθόντος αἰῶνος.

42 *Μπακάμπαση* ἀδελφῶν ὑφασματεμπόρων. Γενάρχης *Γιαννάκις*, μαΐστωρ τῷ 1843. Ἀπόγονοι ὑφασματέμποροι. Ἐξέλιπον ἀρχομένου τοῦ ἐνεστῶτος αἰῶνος.

43 *Μπάρμπογλου*, καπνεργοστασιάρχου. Γενάρχης *Δημήτριος Μπάρμπας* μαΐστωρ τῷ 1707. Ἀπόγονοι ἀμπατζήδες, ἔμποροι. Ἐξέλιπον ἀρχομένου τοῦ ἐνεστῶτος αἰῶνος.

44 *Μπαρούτογλου* ἀμπατζή. Γενάρχης *Νικόλας*, μαΐστωρ τῷ 1769. Ἀπόγονοι ἀμπατζήδες. Ἐξέλιπον ἀρχομένου τοῦ ἐνεστῶτος αἰῶνος. Ὁ ὕστατος ἔφερε τὸ ἐπωνύμιον *Εὐζωνας*, ὡς ὑπηρετήσας ἐν τοῖς εὐζωνικοῖς τάγμασι καὶ μετασχὼν τῶν ἐκστρατειῶν τοῦ 1886 καὶ 1897.

45 *Μουμιτζόγλου* καραμπατζή. Γενάρχης *Κωνσταντῖνος*, μαΐστωρ τῷ 1688. Ἀπόγονοι καραμπατζήδες. Ὁ ὕστατος Θεμιστοκλῆς Κωνσταντινίδης ἔμπορος ἐξέλιπεν ἀρχομένου τοῦ ἐνεστῶτος αἰῶνος.

46 *Μπομπότσα* μηχανικοῦ. Γενάρχης *Γεώργιος*, μαΐστωρ τῷ 1703. Ἀπόγονοι καραμπατζήδες, 1 μηχανικός, Νῦν ἐν Ἑλλάδι. Δι' ἓνα τῶν ἀπογόνων ὡς γυναικοθήραν ὑπάρχει καὶ δημῶδες τραγοῦδι.⁸⁴⁾

47 *Μπουλγκούρογλου* καραμπατζή. Γενάρχης *Θανάσις*, μαΐστωρ τῷ 1776. Ἀπόγονοι καραμπατζήδες, ἐξεβουλγαρίσθησαν.

84) Ἴδε *Μυρτ.* Ἀποστολίδου Τραγοῦδια Φιλιππουπολιτῶν, ὁ Μπομπότσαογλου, ἀρ. 8. Ἀρχεῖον τόμ. Α' σελ. 231, ἐτ. 1934—35.

48 *Μπουρνάζογλου* ἀμπατζῆ. Γενάρχης *Γεώργιος*, μαΐστωρ τῷ 1688. Ἀπόγονοι ἀμπατζῆδες. Ἐξέλιπον ἀρχομένου τοῦ 19ου αἰῶνος.

49 *Νάτσιογλου*, ράπτου. Γενάρχης *Χ' Μῆτσος*, μαΐστωρ τῷ 1746. Ἀπόγονοι ἀμπατζῆδες. Νῦν ἐν Ἑλλάδι.

50 *Ντόμπρογλου* ἀδελφῶν ἐμπόρων. Γενάρχης *Δημήτριος Ντόμπρου*, μαΐστωρ τῷ 1817. Ἀπόγονοι ἔμποροι. Νῦν ἐν Φιλιππουπόλει.

51 *Οἰκονομιδῶν καὶ Τσικερδέκη*, ἐμπόρων. Γενάρχης ὁ Ἱερεὺς *Οἰκονόμος Κωνσταντῖνος* καὶ Διευθυντὴς τῆς Ἑλληνικῆς κεντρικῆς σχολῆς. Οἱ υἱοὶ αὐτοῦ *Σωτήριος*, Ἀθανάσιος καὶ Νικόλαος φέρονται δεδηλωμένοι μεταξὺ τῶν υἱῶν τῶν μαΐστώρων τῷ 1818 πρὸς λήψιν τεστιρίου. Ἀπόγονοι ἔμποροι. Νῦν ἐν Κωνσταντινουπόλει καὶ ἐν Ἑλλάδι.

52 *Οὐζούνογλου* καραμπατζῆ. Γενάρχης *Γεώργιος Παραγιώτου*, μαΐστωρ τῷ 1811. Ἀπόγονοι καραμπατζῆδες. Ἐξέλιπον ἀρχομένου τοῦ ἐνεστῶτος αἰῶνος. Θηλυγονία.

53 *Οὐσιακλῆ* καραμπατζῆ. Γενάρχης *Γιάγκος Κωνσταντίνου*, μαΐστωρ τῷ 1836. Ἀπόγονοι καραμπατζῆδες. Ἐξέλιπον ἀρχομένου τοῦ ἐνεστῶτος αἰῶνος. Θηλυγονία.

54 *Παπάζογλου ἢ Παπᾶ*, μεγαλεμπόρων. Γενάρχης *Νικόλας*, μαΐστωρ τῷ 1685. Ἀπόγονοι καραμπατζῆδες, μεγαλέμποροι, τραπεζίται, διπλωμάται. Νῦν ἐν Ἑλλάδι.

55 *Πασιαλῆ*, καραμπατζῆ. Γενάρχης *Γεώργιος*, μαΐστωρ τῷ 1773. Ἀπόγονοι καραμπατζῆδες, κτηματῖα, διδάσκαλοι. Νῦν ἐν Γαλλία καὶ Βουλγαρία.

56 *Πέτρογλου ἢ Πετροπούλλων*, ἀδελφῶν ἐμπόρων. Γενάρχης *Βασίλειος Φωτῆς - Πέτρου* μαΐστωρ τῷ 1773. Ἀπόγονοι ἀμπατζῆδες, ἔμποροι. Νῦν ἐν Βουλγαρία.

57 *Πηπέ*, καραμπατζῆ. Γενάρχης *Χριστόδουλος*, μαΐστωρ τῷ 1692. Ἀπόγονοι καραμπατζῆδες μέχρις ἐσχάτων. Ἐξέλιπον. Θηλυγονία.

58 *Πολίτογλου* μεγαλεμπόρου. Γενάρχης *Γεώργιος Πολίτης* μαΐστωρ τῷ 1744. Ἀπόγονοι καραμπατζῆδες - μεγαλέμποροι. Ἐξέλιπον φθίνοντος τοῦ 19ου αἰῶνος. Θηλυγονία.

59 *Πριμίδου* ἐμπόρου. Γενάρχης *Πρίμος* μαΐστωρ τῷ 1693. Ἀπόγονοι καραμπατζῆδες, ἔμποροι. Μετενάστευσαν φθίνοντος τοῦ 19ου αἰῶνος εἰς Ἑλλάδα καὶ Τουρκίαν.

60 *Ράφτογλου* ἀμπατζῆ. Γενάρχης *Σανιδᾶς Μαυρουδῆς*, μαΐστωρ τῷ 1688. Ἀπόγονοι ἀμπατζῆδες. Ἐξέλιπον μεσοῦντος τοῦ 19ου αἰῶνος.

61 *Σανίδογλου* ἀμπατζῆ Γενάρχης *Σανιδᾶς* ἐκ τῶν ἰδρυτῶν τοῦ ρουφετίου. Ἀπόγονοι ἀμπατζῆδες. Ἐξέλιπον μεσοῦντος τοῦ 19ου αἰῶνος.

62 *Σαοῆ Σταύρου*. (Κοσμᾶ) καραμπατζῆ μεγαλεμπόρου. Μαΐστωρ ὁ αὐτὸς ὑπὸ τὸ ὄνομα *Σταῦρος Κοσμᾶ* τῷ 1817. Ἐξέλιπεν ἀκλήρος.

63 *Σερραίου* ἐμπόρου. Γενάρχης Ἀργύρις Σέρρεςλης, μαῖστωρ τῷ 1716 Ἀπόγονοι ἀμπατζήδες, ἔμποροι. Ἐξεβουλγαρίσθησαν.

64 *Σλαβοῦια* μεγαλεμπόρου. Γενάρχης Ἰωάννης Θεοδοσίου, μαῖστωρ τῷ 1807. Ἀπόγονοι καραμπατζήδες, μεγαλέμποροι. Ἐξέλιπον μεσοῦντος τοῦ 19ου αἰῶνος. Θηλυγονία.

65 *Σλαύη* ἀμπατζῆ. Γενάρχης Νικόλαος Σλαύη, μαῖστωρ τῷ 1813. Ἀπόγονοι ἀμπατζήδες, 1 γεωμέτρης. Νῦν ἐν Ἑλλάδι.

66 *Σλίβογλου* καραμπατζῆ. Γενάρχης Φώτιος, μαῖστωρ τῷ 1713. Ἀπόγονοι καραμπατζήδες μέχρις ἐσχάτων. Ἐξέλιπον. Θηλυγονία.

67 *Σταντσίδου* μεγαλεμπόρου - κτηματίου. Γενάρχης Στάντσος Ἰωάννου, μαῖστωρ τῷ 1818. Ἀπόγονοι μεγαλέμποροι, κτηματῖαι, 1 στρατιωτικὸς, ἐβουλγαρίσαν ἀπὸ τοῦ 1886. Νῦν Στάντσεφ.

68 *Στανρίσα* ἢ *Καρπουζάκογλου*, καραμπατζῆ. Μαῖστωρ *Καρπουζάκις* τῷ 1763. Ἀπόγονοι καραμπατζήδες μέχρις ἐσχάτων. Ἐξέλιπον. Θηλυγονία.

69 *Σταύρογλου*, ἀδελφῶν μεγαλοπαντοπωλῶν. Γενάρχης *Μανολάκις*, μαῖστωρ τῷ 1709. Ἀπόγονοι ἀμπατζήδες, ἔμποροι ἔξελιπον ἀρχομένου τοῦ ἐνεστῶτος αἰῶνος ἄκληροι.

70 *Στρίκογλου* ἀμπατζῆ. Γενάρχης *Κυριάκις* τῷ 1699. Ἀπόγονοι ἀμπατζήδες ἐξέλιπον ἀρχομένου τοῦ 19ου αἰῶνος.

71 *Τοκάτσου Χατζῆ* - *Χριστοδούλου*, ἀμπατζῆ. Γενάρχης *Χατζῆ* - *Χριστόδουλος*, μαῖστωρ τῷ 1743. Ἀπόγονοι ἀμπατζήδες, παντοπῶλαι. Ἐξεβουλγαρίσθησαν.

72 *Τριανταφύλλου* ἀμπατζῆ. Γενάρχης *Τριαντάφυλλος*, μαῖστωρ τῷ 1747 Ἀπόγονοι ἀμπατζήδες, δημοτικὸς ὑπάλληλος. Ἐξεβουλγαρίσθησαν.

73 *Τσολακίδου* σιτεμπόρου. Γενάρχης *Μανόλκος* τοῦ *Τσολάκη*, μαῖστωρ τῷ 1704. Ἀπόγονοι ἀμπατζήδες, ἔμποροι. Ἐξέλιπον ἀρχομένου τοῦ ἐνεστῶτος αἰῶνος.

74 *Φαρέση* κουρέως. Γενάρχης *Γεώργιος*, ὁ υἱὸς αὐτοῦ *Κωνσταντῖνος* τῷ 1833 καταβάλλει τὸ ἥμισυ τοῦ τέλους. Ἀπόγονοι ἀμπατζήδες. Νῦν ἐν Ἑλλάδι.

75 *Χαλεπλῆ* καραμπατζῆ. Γενάρχης Χ' Ἀθανάσις πρωτομαῖστωρ τῷ 1772. Ἀπόγονοι καραμπατζήδες, ἔμπορομεσίται, 1 ἰατρὸς. Νῦν ἐν Ἑλλάδι.

76 *Χατζῆ* - Ἀναστασίου, καραμπατζῆ κτηματίου. Γενάρχης Χ'' Ἀναστάσις, πρωτομαῖστωρ τῷ 1772. Ἀπόγονοι καραμπατζήδες, ἔμποροι. Νῦν ἐν Ἑλλάδι.

77 *Χατζῆ* - *Γαβριήλ* ἀμπατζῆ. Γενάρχης ὁ Χ' *Γαβριήλ*. Ἀπόγονοι ἀμπατζήδες καὶ ὑπάλληλοι. Ἐξεβουλγαρίσθησαν.

78 *Χατζῆ* - *Γιαννάκογλου*, καραμπατζῆ. Γενάρχης *Δημήτριος*, μαῖστωρ

τῷ 1817. Ἀπόγονοι καρραμπατζήδες. Ἐξέλιπον ὑπερμεσοῦντος τοῦ 19ου αἰῶνος. Θηλυγονία.

79 Χατζῆ - Γιοβάντσουλου κτηματίου. Γενάρχης Θανάσις, οὗ ὁ υἱὸς μαῖστωρ τῷ 1737. Ἀπόγονοι καρραμπατζήδες, κτηματῖαι, 1 κτηνίατρος Ἐξέλιπον ἐσχάτως. Θηλυγονία.

80 Χατζῆ - Θεοδώρου ἢ Λάμπογλου, ὑφασματαεμπόρου. Γενάρχης Φώτσιος τῷ 1703. Ἀπόγονοι ἀμπατζήδες, ἔμποροι, 1 ὀδοντοῖατρος. Νῦν ἐν Ἑλλάδι.

81 Χατζῆ - Παύλου, σιτεμπόρου. Γενάρχης Παύλης Τζώνης Μαννίσαλης, μαῖστωρ τῷ 1808. Ἀπόγονοι καρραμπατζήδες, ἔμποροι. Νῦν ὁ ἐσχάτος ἐν Φιλιππουπόλει.

§ 16. Ἐν τῇ γενομένη εἰς τὴν Βουλγαρικὴν ὑπὸ τοῦ διδάκτορος Ἀλεξ. Πέεφ τῶν ἀρχείων μεταφράσει, τῇ ἐκτυπωθείσῃ παραλλήλως μετὰ τοῦ Ἑλληνικοῦ κειμένου ἐν τῇ ἐπετηρίδι τῆς ἐθνικῆς Βιβλιοθήκης καὶ τοῦ μουσείου τῆς Φιλιππουπόλεως, πάντα τὰ κύρια ὀνόματα τῶν μαϊστόρων ἀνεξαίρετως καὶ τὰ πλεῖστα τῶν πατρωνυμίων, ἰδίως τῶν ἐν τῷ τρίτῳ βιβλίῳ, μετεγράφησαν φωνητικῶς καὶ μορφολογικῶς βουλγαριστῖ. Οὕτω δὲ ὁ ἀδαῆς τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης Βούλγαρος τῶν ἀρχείων ἀναγνώστης, ὁ μὴ δυνάμενος νὰ παραβῆ τὴν μετάφρασιν πρὸς τὸ κείμενον, ἀναμφιβόλως θὰ ὑπολάβῃ ὅτι πάντες σχεδὸν ἢ οἱ πλείονες τῶν ἐν Φιλιππουπόλει ἀμπατζήδων ἦσαν Βούλγαροι, τῶν Ἑλλήνων λίαν μειονοψηφούντων, τὰ δὲ ἀρχεῖα ἐγράφησαν ἑλληνιστῖ, διότι τότε ἡ Ἑλληνικὴ γλῶσσα, ὡς φαίνεται, ἦτο ἡ ἐπίσημος τῆς ἐμπορίας καὶ τῆς ἀγορᾶς οὕτως εἶπειν. Περὶ τῆς ἐπικρατήσεως τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης παρὰ τοῖς ὀρθοδόξοις χριστιανοῖς τῆς πόλεως καὶ τῆς ὑπάρξεως καὶ Βουλγαρικῆς καταγωγῆς ἄλλ' ἐξηλληνισμένων ἤδη μέχρι τῶν πρώτων δεκάδων τοῦ 19ου αἰῶνος μαϊστόρων προεργήθησαν διὰ μακρῶν τὰ δέοντα. Οἰαδίποτε ὅμως φωνητικὴ καὶ μορφολογικὴ μεταβολὴ τῶν κυρίων ὀνομάτων καὶ ἐπωνυμίων κατὰ τὴν εἰς ἄλλην γλῶσσαν μεταγραφὴν αὐτῶν καθιστᾷ ἀγνώριστα καὶ οἶονεῖ ἄλλα τὰ φέροντα αὐτὰ πρόσωπα καὶ ὅταν ἀκόμη ταῦτα ἀνήκωσιν εἰς τὸ ἔθνος, εἰς οὗ τὴν γλῶσσαν μεταγράφονται τὰ ὀνόματά των. Τὰ Βουλγαρικὰ ἐν τοῖς ἀρχείοις ὀνόματα καὶ ἐπωνύμια δὲν μετέγραψαν ἑλληνιστῖ μορφολογικῶς οἱ συντάξαντες τὰ ἀρχεῖα Ἕλληνες, ὅπως καὶ οἱ Βούλγαροι νῦν ipso modo μεταβάλωσι ταῦτα βουλγαριστῖ. Ἐκ τῶν αὐτογράφων ἐν τοῖς ἀρχείοις ὑπογραφῶν τῶν μαϊστόρων καὶ αὐτῶν τῶν διὰ Βουλγαρικῶν γραμμάτων φερομένων διαπιστοῦται ὅτι αὐτοὶ οὗτοι οἱ Βούλγαροι ἐξηλληνιζόμενοι καὶ ἐν Ἑλληνικῷ περιβάλλοντι διαζῶντες ἐξηλλήνιζον φωνητικῶς καὶ μορφολογικῶς τὰ Βουλγαρικὰ τῶν ὀνομάτων. Εἶτα πολλοὶ τῶν Βουλγαρωνύμων ἐνδέχεται νὰ ἦσαν γνήσιοι Ἕλληνες ἢ ἀπόγονοι ἐξηλληνισμένων ἤδη Βουλγάρων προγόνων.

ὅπως καὶ πράγματι ἦσαν ἔνεκα τῶν γενομένων ἐπιμειξιών. Πῶς λοιπὸν οἱ καλούμενοι καὶ ὑπογραφόμενοι π. χ. Στογιάννος Μιχαήλου, Πέτρος Στόϊνου, Βέλος Ράτη, Κυριᾶκος Νικολάου, Δημήτριος Πέτκου, Γιαννάκις Βούλκου, Χ'' Γιβάννης, Χ'' Νένιος, Λάμπρης Χρήστου κτλ. μεταγράφονται μορφολογικῶς βουλγαριστὶ Στογιάν Μιχαήλωφ, Πέταρ Στόϊνωφ, Βέλιο Ράδεφ, Κυργιάκ Νικόλωφ, Δημήτηρ Πέτκωφ, Γιαννάκι Βούλκωφ, Χ'' 'Ιβάν, Χ'' Νένιο, Λάμπρη Χρήστωφ κτλ.; Καὶ εἶνε δυνατόν οἱ μεταγραφέντες οὕτω νὰ γνωρισθῶσιν ὅτι εἶναι οἱ αὐτοὶ οἱ ὑπὸ Ἑλληνικὴν μορφολογίαν ἐκδηλούμενοι μαῖστορες; Ὁ Κυργιάκ Νικόλωφ, καὶ ὁ Γιαννάκι, οἱ Βούλκωφ κτλ. δὲν εἶναι πλέον ὁ Κυριᾶκος Νικολάου καὶ ὁ Γιαννάκις Βούλκου, ὅπως δὲν εἶναι δυνατόν νὰ εἶναι οἱ σλαβοφανεῖς καὶ ξάπλουτοι Ἑλληνας Γεώργιος Ἀβέρωφ καὶ Βασίλειος Ζαχάρωφ οἱ αὐτοὶ μεταγραφόμενοι μορφολογικῶς ἑλληνιστὶ Ἀβερίδης καὶ Ζαχαριάδης. Οὐδεμίαν δικαστικὴν ἢ διοικητικὴν τις ἀρχὴ θ' ἀνεγνώριζε τοὺς μεταγραφόμενους οὕτω ὡς τοὺς αὐτοὺς ἄνευ προηγουμένης κυβερνητικῆς ἐγκρίσεως.

Καὶ ἂν μὲν ὁ μεταφραστὴς περιορίζετο εἰς τὴν μορφολογικὴν καὶ φωνητικὴν μεταβολὴν μόνον τῶν βουλγαρωνύμων καὶ βουλγαρεπωνύμων ἢ ἄλλως πως ἀποδεδειγμένων βουλγαρικῆς προελεύσεως μαϊστόρων, οὓς καὶ ἡμεῖς ἐν τῇ διακρίσει τῶν Ἑλλήνων ἀπὸ τῶν ἐξηλληνισμένων ἤδη ἢ ἑλληνιζόντων μαϊστόρων προσεπαθήσαμεν ἐν πάσῃ εἰλικρινείᾳ κατὰ τὸ ἀνθρωπίνως δυνατόν ν' ἀπαριθμήσωμεν, τὸ πρᾶγμα, θὰ ἐδικαιολογεῖτο. Θὰ ἠδύνατό τις νὰ εἴπῃ, ὅτι ὡς βουλγαρικῆς προελεύσεως δικαίως μετεγράφησαν βουλγαριστὶ ἐπαναγόμενοι μετὰ θάνατον τοῦλάχιστον εἰς τὸν πατρῶον των ἐθνισμόν, εἰ καὶ ἐκ τοῦ ὀνόματός των μόνον ἢ καὶ τῆς μητρικῆς των γλώσσης θὰ ἦτο ἐπισημὰς νὰ θεωρηθῶσιν ὡς γνήσιοι Βούλγαροι μετὰ τὴν γενομένην ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων μέχρι τῶν καθ' ἡμᾶς χρόνων ἐν τῇ χώρᾳ ταύτῃ ἐπιμειξίαν διαφόρων ἐθνῶν καὶ ἀφοῦ μάλιστα οὗτοι μετέστησαν εἰς τὰς αἰωνίους μονὰς μεθ' ἑλληνικῆς συνειδήσεως καὶ ὡς Ἑλληνας τὸ ὕστατον ἐθυμιάσθησαν καὶ ἠυλογήθησαν ὑπὸ τῆς ἐκκλησίας. Ἀτυχῶς ὁ μεταφραστὴς ἐκβουλγαρίζει καὶ πάντα τὰ ἑλληνικὰ κύρια ὀνόματα καὶ πλεῖστα τῶν πατρωνυμίων, τὰ ἀσυνήθη τοῖς Βουλγάροις καὶ οὕτω πλεῖστοι ἀποδεδειγμένοι Ἑλληνας μαῖστορες, ὧν οἱ ἀπόγονοι ζῶσι καὶ σήμερον, βουλγαροποιοῦνται. Οὕτω ἐπὶ παραδείγματι ὁ μεγαλέμπορος καὶ ἐξάδελφος τοῦ Μαρασλῆ καὶ Κομιζοπούλλου Χ'' Γιουβαννῆς Χρήστου Κοῦμζόγλου μεταγράφεται Χ'' 'Ιβάν Χρήστωφ, ὁ Φώτισος τοῦ Χ'' Θεοδώρου, ὁ γενάρχης τῆς ὁμωνύμου οἰκογενείας ἢ Λάμπογλου—Φώτισο Χ'' Τεοντώρ, ὁ Ἀγγελῆς Ἀθανασίου, οὗ ὁ ἐγγονος ὀδοντοῖατρεύει ἐν Ἀλεξανδρείᾳ—Ἀγγελ Ἀτανάσωφ κτλ.

Κατὰ τὴν ἡμετέραν γνώμην τὰ κύρια ὀνόματα, τὰ πατρωνύμια καὶ ἐπωνύμια μεταγραφόμενα εἰς ἄλλην γλῶσσαν δέον νὰ παραμένωσιν ἀμε-

τάβλητα, ὡς δηλ. ἐκφέρονται ἐν τῇ γλώσσει, ἐξ ἧς παραλαμβίνονται, ὅπως ἐκφαίνεται ὁ ἔθνισμός τῶν φερόντων αὐτά, καθ' ὅσον τὰ πλεῖστα αὐτῶν εἶναι κοινὰ εἰς πολλὰ ἔθνη μεταβαλλόμενα μορφολογικῶς καὶ φωνητικῶς, κατὰ τὸ γλωσσικὸν αὐτῶν ἰδίωμα, ἕτερα δὲ εἰσάγονται ἐξ ἄλλης γλώσσης, ἔνεκα ἱστορικῶν, φιλικῶν, συγγενικῶν, κοινωνικῶν καὶ ἄλλων λόγων. Οὕτω μόνον εἶναι δυνατὸς ὁ καθορισμὸς τῆς ἐθνικότητος τῶν φερόντων αὐτά, ἔλλειπόντων ἄλλων περὶ αὐτῆς τεκμηρίων ἢ μὴ παρατιθεμένου τοῦ ἐθνικοῦ αὐτῶν ἐπιθέτου. Ἐν τοῖς ἀρχείοις ἐπὶ παραδείγματι: ὁ Κεντιντένογλου, Ντεμιρτζόγλου, Κοϊμτζόγλου, Μπουλγκούρογλου κτλ. ὡς τουρκεπώνυμοι ἐνδέχεται νὰ εἶναι Τοῦρκοι, Ἀρμένιοι, Ἑλληνας, Βούλγαροι, ἀλλ' ὁ Κωνσταντῖνος Κεντιντένογλου, ὁ Χριστόδουλος Ντεμιρτζόγλου, ὁ Ἀντώνιος Κοϊμτζόγλου (Κομιζόπουλλος), ὁ Ἀθανάσις Μπουλγκούρογλου εἶναι ἀναμφισβητήτως Ἑλληνας, μεταγραφόμενοι ὅμως Κωνσταντῖν Κεντιντένογλου. Χριστοδοῦλ Ντεμιρτζόγλου Ἀντών. Κοϊμτζόγλου, Ἀτανᾶς Μπουλγκούρογλου, γίνονται Βούλγαροι. Ὡσαύτως ὁ Μιχαὴλ Καρατζᾶς, ὁ Γαβριὴλ Καζάσης, ὁ Δημητράκις Κύρου, ὁ Θεόδωρος Ἀποστόλου εἶναι Ἑλληνας, μεταγραφόμενοι ὅμως Μιχαὴλ Καρατζᾶ, Γαβριὴλ Καζάσεφ, Δημήτρι Κύρωφ, Τόντωρ Ἀποστόλωφ γίνονται βούλγαροι. Παράβαλε καὶ τὰ ὀνόματα Λουδοβίκος (Ἑλληνας), Ludwich (Γερμανός), Louis (Γάλλος), Ludovico (Ἰταλός), Φραγκῖσκος (Ἑλληνας), Franz (Γερμανός), Francois (Γάλλος), Francesco (Ἰταλός), Ἰωάννης, Γιάννης, Γιαννάκις, Γιάγκος, Γιάννος, Γιαννιός, Γιοβαννῆς, Γιοβάννης, (Ἑλληνας), Johann (Γερμανός), Jean (Γάλλος), Giovanni (Ἰταλός), John (Ἀγγλος), Ivan, Jiovan (Σλαῦος). Οὕτω καὶ οἱ φέροντες γνήσια Βουλγαρικὰ ὀνόματα ὑπὸ Ἑλληνικὸν τύπον οἷον Βοῦλκος, Στάντσιος, Ντόμπρος, Σφέτκος κτλ. δέον νὰ θεωρῶνται ἢ ἐξηλληνισμένοι Βούλγαροι ἢ γνήσιοι Ἑλληνας⁸⁵), οἱ δὲ φερόμενοι καὶ ὑπογραφόμενοι Βοῦλκο, Στάντσιο, Ντόμπρε, Σφέτκο, Γιουβάν, Ταμιάν, Γιουβάγκο κτλ. εἶναι πράγματι καὶ ἀναμφισβητήτως Βούλγαροι.

§ 17. Ἐν τέλει σημειωτέον ὅτι ἐν τῇ ἀκολουθοῦσῃ τῶν ἀρχείων δημοσιεύσει νῦν χάριν τῶν Ἑλλήνων ἀναγνωστῶν ἐγένοντο πρὸς συντομίαν

85) Ἐπὶ παραδείγματι γνήσιοι Ἑλληνας ἐκ προγόνων καταλιπόντες, ὅσοι ἠτύχησαν, ἐλληνιστάτους ἀπογόνους ἦσαν οἱ βουλγαρῶνυμοι ἢ βουλγαρεπώνυμοι Φιλιππουπολιταί: Σπασίδης κτηματίας, Πάντζογλου μεγαλέμπορος, Πετκίδης ἑλληνοδιδάσκαλος - σιτέμπορος, Σλαύης Σλαυίδης ὀδοντοίατρος, Στογιαννόπουλος ἀρχιτέκτων ἀπόφοιτος τοῦ Μετσοβείου Πολυτεχνείου, Χατζῆ Γιοβάντσογλου μεγαλοκτηματίας, Μιχ. Ντόμπρογλου ἔμπορος, Βοῦλκος Μεταξᾶς ἔμπορος, Σλαύης Νικολαΐδης γεωμέτρης, πρὸς δὲ οἱ Στενιμαχῖται Μιχαὴλ Γιάνογλου νομικὸς καὶ ἑφεδρὸς ἀξίωματικὸς τοῦ Ἑλλ. στρατοῦ, Δημ. Βοϊτσίδης δημοδιδάσκαλος, Σέμκογλου νομικὸς, διδάκτωρ τοῦ ἔθν. Πανεπιστημίου κτλ.

παραλείψεις καὶ συνοψισμοὶ. Παρελείφθησαν τὰ ὀνόματα τῶν ἀναγορευομένων μαϊστόρων καὶ τῶν ἐπὶ ὁμολογίαις χρεωστῶν τοῦ ρουφετίου καταλαμβάνοντα τὸν πλείονα χῶρον, καὶ τινὰ ἄλλα ὅλως ἐπουσιώδη ἀπὸ γλωσσικῆς ἢ ἱστορικῆς ἀπόψεως, συνωψίσθησαν δὲ πολλὰ τῶν ἐσόδων καὶ τῶν ἐξόδων. Ἐν γένει δὲ πᾶν ὅ,τι ἐκ τῶν ἀρχείων παραλαμβάνεται αὐτολεξεῖ κλείεται ἐντὸς εἰσαγωγικῶν ὀρθογραφούμενον μόνον.

Ἐν τῇ γενομένῃ ὑπὸ τοῦ μουσείου καὶ τῆς ἐθνικῆς βιβλιοθήκης Φιλιππουπόλεως ἐκδόσει ἐδημοσιεύθησαν τὰ ἀρχεῖα ὅλα κατὰ βιβλία οὐδεμιᾶς μεταβολῆς ἢ παραλείψεως γενομένης ἐν αὐτοῖς, τηρηθείσης δὲ μάλιστα καὶ αὐτῆς τῆς ἀνορθογράφου γραφῆς των. Δυστυχῶς ἡ προταχθεῖσα περὶ αὐτῶν μικρὰ εἰσαγωγή δὲν ἐθεωρήθη κατάλληλος πρὸς δημοσίευσιν ὑπὸ τοῦ ἀξιοτίμου διευθυντοῦ τῆς βιβλιοθήκης κ. Β. Διάκοβιτς, ἅτε μὴ ἐνδιαφέρουσα εἰς τοὺς Βουλγάρους ἀναγνώστας. Ἄντ' αὐτῆς προέκρινεν ὁ ἴδιος νὰ προτάξῃ ὀλίγα τινὰ περὶ τῶν βιβλίων τῶν ἀρχείων καὶ τοῦ ρουφετίου τῶν ἀμπατζήδων (ἐν ὅλῳ σελ. 4) ἐπιφυλασσόμενος νὰ γράψῃ ἄλλοτε διὰ μακρῶν περὶ αὐτῶν.

Ἐν Φιλιππουπόλει φθίνοντος τοῦ μηνὸς Σεπτεμβρίου τοῦ ἔτους 1936¹⁾.

1) Συνέχεια εἰς τὸν Δ'. τόμον τοῦ Ἀρχείου.

Τ'Σ ΜΠΑΜΠΩΣ Η ΜΕΡΑ¹⁾

Περιγραφή του έθιμου.

Στις 8 Ιανουαρίου, γιορτή της αγίας Δομνίκης, οι γυναίκες Σταχτοχωρίου²⁾ της περιφέρειας Αγκιάλου γιώραζαν και γιορτάζουν ακόμη στο νέο χωριό που ήρταν και κατοίκησαν (Αμπελοι προ. Μακές—Νιγρίτης) τη γιορτή της μαμής, που την ονομάζουν «τ'ς βάβως ή μέρα». Τη μέρα εκείνη θά γιορτάσουν όλες οι παντρεμένες, χωρίς να εξαιρεθούν και οι νιόπαντρες, έξον απ' τις χήρες και τις άτεκνες. Θα ετοιμάσουν στα σπίτια τους τα καλύτερα φαγητά και θα συναχθούν από δυο δυο ή τρεις

1) Στο περιοδικό «Μπουκέτο» της 3 Ιανουαρίου 1929 ο Κ. Φ(αλλάς) έδημοσίευσε περιγραφήν της «Ημέρας της Μамής» με την πληροφορίαν, ότι εορτάζεται στο Κίτρος, στο Αμάτοβο, στο Σούλοβο, στο Κιουρκούτ, στο Τσαντιγλί, στα Κουρφάλια, στο Καβακλί και στ' άλλα μέρη της Μακεδονίας, όπου έγκατεστάθησαν πρόσφυγες της Ανατολικής Ρωμυλίας. Από το δημοσίευμα αυτό έλαβεν άφορμή ή Διεύθυνσις του Λαογραφικού Αρχείου, για να προκαλέση την έρευνά μας αυτή. Για να δειχθῆ ποιές δυσκολίες έχει να συναντήση στην προσπάθειά του ο έρευνητής, δημοσιεύουμε παρακάτω την έπιστολή του φίλου κ. Δεληγιάννη, γνωστού και από την άλλη του συνεργασία εις το Αρχειον του Θρακικού Λαογρ. και Γλωσσ. Θησαυρού (Σ. τ. Δ.).

Φίλε μου κ. Π. Παπαχριστοδούλου,

Τέλος πάντων τυχερό ήταν το «Αρχείο» να περιλάβη στις πολύτιμες σελίδες του και το έθιμο αυτό. Ύστερα από πολλές άναζητήσεις κατώρθωσα να βρω τον οργανοπαίκτη του έθιμου, που παρευρέθηκε πριν από τρία χρόνια και να το άκούσω σε όλες τις λεπτομέρειές του. Από τις γυναίκες είνε άδύνατο να το άποσπάση κανείς. Οι άνδρες τους δεν το ξέρουν καλά, άλλως τε έντρέπονται και έτσι μένει μονάχα ο οργανοπαίκτης. Όταν το πρωτοάκουσα, σās είδοποίησα. Θυμάσθε. Από τότε ή μόνη επιθυμία μου ήταν να άκούω το έθιμο αυτό. Σεις στο μεταξύ με γράφατε με ξαναγράφατε, αλλά τι μπορούσα να σας πω; Ρωτοῦσα τους χωρικούς Αμπέλων με κύτταζαν, γελοῦσαν και στο τέλος μηδέν. Με τις γυναίκες τους δεν γνωρίζομουν, αλλά και πάλιν δύσκολο να τις ρωτήσης. Σκανδαλιάρικο, καθως βλέπετε. Προχθές λοιπόν πήγα επίτηδες σε ένα άλλο χωριό (Νικόκλεια), που μένει ο οργανοπαίκτης και έτσι κατώρθωσα, ύστερα από πολλά νεροκατεβάσματα και ότι χωρίς άλλο θα το ίδῆ τυπωμένο στο «Αρχείο», διότι θα μάς το στείλη ο εκδότης του κ.τ.λ., και το απέσπασα. Τώρα αν ή περιγραφή του είνε επιτυχημένη ή όχι, σεϊς πλέον κρίνατε. Εγώ έκαμα ό,τι μπορούσα να κάμω. Για φωτιές και έθιμα της τυρινῆς των Σταχτοχωριτών δεν μπορω να μάθω τίποτε.

Με πολλούς έγκαρδίους χαιρετισμούς
B. N. ΔΕΛΗΓΙΑΝΝΗΣ

2) Περί Σταχτοχωρίου βλ. Γ. Μέγα Θυσία ταύρων και κριών έν τη ΒΑ Θράκη, Λαογραφία τ. Γ' σ. 156.

τρεις στο σπίτι της μαμής, φέροντας τὰ φαγητά τους, μαζί δὲ καὶ ἀπὸ μισή ἢ μιὰ ὀκτὼ ρακή καὶ 2—3 ὀκ. κρασί, πού τὸ τελευταῖο αὐτὸ εἶνε ἀπαραίτητο.

Πρῶτὶ πρῶτὶ θὰ πάγουν δύο τρεῖς ἀπ' τὶς γεροντότερες καὶ μαζί θὰ φκιάσουν τὸ πέος. Αὐτὸ θὰ τὸ κάνουν μὲ τὸν παρακάτω τρόπο: Θὰ πίνουν ἓνα πράσο ἕως 0,20 τοῦ μέτρου πρὸς τὸ μέρος τῆς ρίζας, θὰ ἀφαιρέσουν τὰ ἐξωτερικὰ ἄχρηστα φύλλα ἓνα ἢ δυὸ καὶ κατόπιν θὰ τὸ ντύσουν μὲ πέτσες (ἔντερα) τῶν χοίρων, πού ἀφθονοῦν τὶς ἡμέρες ἐκεῖνες, μὲ τὸ νὰ ἔκοψαν τὰ Χριστούγεννα τὰ γουρούνια τους. Θὰ σχηματίσουν προσεχτικὰ τὴ βάλανο τοῦ πέους καὶ κατόπιν μὲ τὴν ἴδια προσοχὴ θὰ διπλώσουν τὴν πέτσα, ἔτσι πού νὰ γυρίζη καὶ νὰ σκεπάζη τὴ βάλανο. Νὰ μοιάζη δηλ. ὁ σχηματισμὸς του πρὸς τὸ ἀληθινὸ πέος. Κατόπιν πάλιν μὲ προσοχὴ καὶ ἐπιτηδειότητα θὰ σχηματίσουν, παραγεμίζοντας ἄλλες πέτσες καὶ τοὺς δύο ὄρχεις κρεμαστούς, γύρω δὲ στοῦ δπίσθιο μέρος θὰ θέσουν καὶ ἀνάλογη ποσότητα ἀπὸ τρίχες, ἔτσι πού ὁποῖος τὸ βλέπει, νὰ νομίζη ὅτι βλέπει ἀληθινὸ ἀντρίκιω πέος. Ἡ κάμαρα στοῦ μεταξὺ θὰ εἶνε κατάκλειστη.

Παίρνουν κατόπιν ἓνα λουκάνικο φρέσκο, σχηματίζουν μ' αὐτὸ τὸ γυναικεῖο αἰδοῖο, περνοῦν ἀπὸ μέσα του τὸ πέος, γιὰ νὰ δείχνουν καὶ τὰ δυὸ μαζί κάποια φυσικὴ πράξη, καὶ κατόπιν μία ἀπ' τὶς γυναῖκες, πού ἔκαναν τὶς προετοιμασίες αὐτές, παίρνει τὸ πέος μὲ ἓνα γουδοχερί μαζί, ἀνοίγει τὴν θύρα λίγο γιὰ νὰ τὸ δείξη στὶς γυναῖκες, πού μαζεύτηκαν πρὸ πολλοῦ στοῦ προθάλαμο περιμένοντας μὲ τὰ φαγητά τους, καὶ νὰ τὸ ἴδου. Μὲ τὴν χαρὰ καὶ εὐχαρίστηση τὸ προσβλέπουν! Βιάζονται ποιά νὰ πρωτοπάγη καὶ τὸ συναντήση! Μὲ τὰ πολλὰ πλησιάζει ἡ πρώτη. Ἐκείνη πού κρατεῖ τὸ πέος ἀπὸ μέσα τὴν λέγει: «φίλησέ το καὶ ἔμπα μέσα». Μὲ μεγάλη προθυμία ἐκείνη θὰ τὸ φιλήση καὶ θὰ ἔμπη. Τὸ ἴδιο θὰ κάμουν ὅλες οἱ γυναῖκες πού περιμένουν καὶ θὰ περάσουν μέσα στὴν κάμαρα. Ἄμα θὰ τελειώσουν ὅλες, θὰ τὸ βάλουν ἀπάνου στοῦ τραπέζι καὶ ἂν τύχη καὶ ἔλθουν κατόπιν καὶ ἄλλες, θὰ τὸ χαϊδέψουν ἐλαφρὰ μὲ τὸ χέρι τους, θὰ τὸ φιλήσουν καὶ θὰ ποῦν « ὦ ὦ ὦ ὦχ! τί ὠραῖο!

Ἐτοιμάζονται κατόπιν γιὰ τὸ τραπέζι. Θὰ στρώσουν τὰ φαγητά τους ἔμορφα ἔμορφα, θὰ καθήσουν καὶ πρὶν φᾶν θὰ κερασθοῦν ἀπὸ μιὰ ρακή. Κατόπιν ἡ πιὸ γεροντότερη θὰ σηκωθῆ, θὰ πάρη τὸ πέος, θὰ πιᾶση τὴν πέτσα του, θὰ τὴν τραβήξη λίγο πίσω γιὰ νὰ ἀποκαλυφθῆ ἡ βάλανος καὶ πάλιν θὰ τὴν φέρη στὴ θέση της καὶ θὰ τὸ φιλήση. Τὸ ἴδιο θὰ ἐπαναλάβουν ὅλες. Μονάχα οἱ νιόπαντρες, μὲ τὸ νὰ παρευρίσκωνται πρώτη φορὰ, ντρέπονται λιγάκι καὶ γελοῦν, ἀλλὰ θὰ τὸ κάμουν καὶ αὐτές. Μέση λύση δὲν χωρεῖ. Ἐπειτα θὰ ἀρχίσουν νὰ τρῶν, κρασοποτοῦσαι στοῦ μεταξὺ.

Ἄντρες δὲν ἐπιτρέπεται νὰ βρίσκωνται, ἔχτος ἀπ' τὸν ὀργανοπαίχτη, ποὺ βρίσκεται ἐκεῖ ἐξ ἀρχῆς καὶ τὸν θεωροῦν ἔμπιστο πρόσωπο, διότι δὲν θὰ βγάλη κατόπιν ἀπ' τὸ στόμα του λέξη ἀπ' ὅσα εἶδε καὶ ἄκουσε. Κι' αὐτὸ τοῦ τὸ συνιστοῦν ἐπανελημμένα. Στὸ σημεῖο πλέον αὐτὸ τῆς διασκέδασης θὰ τὸν προστάξουν νὰ ἀρχίσῃ νὰ παίξῃ, διότι ἀπ' ἐδῶ καὶ πέρα θὰ ἀρχίσῃ ἡ καθαυτοῦ διασκέδαση. Τότε μερικὲς σηκῶνονται καὶ ἀλλάζουν τὴ μαμὴ μὲ διάφορα φορέματα. Ἔτσι ποὺ νὰ ξεχωρίσῃ ἀπ' τὶς ἄλλες. Τὴν βάζουν στὸ κεφάλι σαρίκι καὶ ἀπ' τὰ δυὸ πλάγια τοῦ κεφαλοῦ τὴν στολίζουν μὲ λουλούδια. Ἐπειτα τὴν παραλαμβάνουν δυὸ γυναῖκες, οἱ πιὸ δυνατές, ἀπὸ τὶς μασχάλες, ἄλλες δὲ ἀπ' τὰ πλάγια καὶ ἀρχίζει χορὸς τρικούβερος. Στὸ χορὸ φυλάγουν μήπως κρυφὰ ἔλθουν ἄντρες καὶ κλέψουν τὴν μαμὴ, ὁπότε ἡ ἔξαγορά της ἀπὸ μέρους τῶν γυναικῶν φθάνει στὸ σεβαστὸ ποσὸ τῶν τριῶν χιλ. δραχμῶν. Κεῖνη «ποὺ σέρνει τὸ χορὸ» θὰ κρατῇ στὸ ἓνα της χέρι τὸ πέος μὲ ὅλα τὰ ἔξαρτήματά του καὶ ἂν ἔλθουν γυναῖκες ἔξωτερικὲς, ποὺ δὲν ἔλαβαν μέρος στὴν τελετῇ, ἡ κορίτσια γιὰ σεργιάνι, τὶς τὸ πηγαίνει καὶ κάνει ἔμπρός τους τέτοιο σχῆμα, ποὺ δείχνει τὴ συνουσία. Ἄν τύχη καμμιά καὶ στενοχωρηθῇ, ἃς εἶνε καὶ παρθένος, τὴν πιάνουν, τὴν ξεβρακώνουν μὲ τὸ στανιὸ καὶ τῆς τὸ ἐγγίζουσι λιγάκι ἐκεῖ ποὺ πρέπει, γιὰ νὰ καταλάβῃ καὶ ἄλλοτε νὰ μὴν κάνει νέτοιες ἀνοησίες. — Ἀκοῦς ἐκεῖ τὸ παλιόκοριτσο, νὰ θέλῃ νὰ φαίνεται πιὸ τίμιο ἀπὸ μᾶς! Ποῦ ἀκούστηκε αὐτό;

Ἄν τολμήσουν ἄντρες καὶ θελήσουν νὰ κλέψουν μὲ δυσκολία τὴν μαμὴ καὶ δὲν τὸ κατορθώσουν, τοὺς πιάνουν οἱ γυναῖκες, παίρνουν τὰ καπέλα τους, τοὺς καθίζουν κάτω, τοὺς κερνοῦν κρασί ἢ ρακὴ καὶ τοὺς ὑποχρεώνουν νὰ δώσουν ἀπὸ 5—10 δραχμὲς γιὰ νὰ πάρουν τὰ καπέλα τους πίσω.

Τελευταῖα βγαίνουν ἀπ' τὸ σπῖτι τῆς μαμῆς καὶ παίρνουν τὰ καφενεῖα στὴ σειρά. Οἱ καφετζήδες εἶνε ὑποχρεωμένοι, γιὰ τὸ λέγε ὁ ἄγραφος νόμος τους, νὰ τὶς κεράσουν ὅλες, χωρὶς νὰ πληρωθοῦν. Ἄμα τελειώσουν τὰ καφενεῖα, χορεύουν στὴν πλατεῖα τοῦ χωριοῦ, ὀλομέθυστες παίρνουν τὴν μαμὴ μὲ τὴν γνωστὴ μας παράταξη καὶ τὴν πηγαίνουν στὸ σπῖτι της. Ἐκεῖ θὰ φᾶν, θὰ πιοῦν καὶ θὰ διαλυθοῦν, ἀφοῦ ἀλληλοευχηθοῦν νὰ τὶς ἀξιῶσῃ ὁ θεὸς καὶ τοῦ χρόνου νὰ κάνουν τὰ ἴδια καὶ καλύτερα.

(Κατ' ἀφήγησιν Γιάννη Γκαΐδατζη, ὀργανοπαίκτη ἐκ Καλυβίων—Μαλαγγῶν 36 ἐτῶν καὶ αὐτόπτου τοῦ ὡς ἄνω ἐθίμου).

Τὸ παλιὸ Σταχτοχώρι βρίσκεται δυτικὰ στὴν Ἀγχίαλο καὶ ἀπέχει ἀπ' αὐτὴν περὶ τὰ 40 χιλμ., ἀπὸ δὲ τὸν Πύργο περὶ τὰ 15. Γύρω γύρω στὸ Σταχτοχώρι καὶ εἰς ἀκτῖνα περὶ τὰ 15 χιλμ. βρίσκονται ὄλο Βουλγάρικα χωριά. Καὶ οἱ Βουλγάρες ἔκαναν τὸ ἔθιμο αὐτὸ καὶ μάλιστα πιὸ

ζωηρά. Θέλουν δὲ νὰ ποῦν, ὅτι τὸ ἔχουν γενικῶς ὅλοι οἱ Βούλγαροὶ στὴν περιφέρεια Ἀγκιάλου καὶ πέρα.

Περὶ τὰς 20 οἰκογενείας Σταχτοχωριτῶν, μετὰ τὴν ἀπομάκρυνσὴ των ἐκεῖθεν, ἐγκατεσιτάθησαν εἰς τὸ χωρίον Μπεγιούκ-μαχαλᾶ πλησίον τοῦ σιδηροδρομικοῦ σταθμοῦ Βυρωνείας (Χατζῆ μπεϊλήκ) περιφ. Σιδηροκάστρου. Στὴν ἀρχὴ τῆς ἐγκαταστάσεώς των ἔκαμαν τὸ ἔθιμο αὐτὸ τὴν γνωστὴ μας ἡμέρα, ἀλλὰ λόγῳ τῆς μειονότητός των ἐν συγκρίσει πρὸς τοὺς γηγενεῖς ποὺ εἶνε πολυπληθέστεροι, ἐγελοιοποιήθησαν καὶ ἔτσι τὸ ἐγκατέλειψαν. Εἰς τὰς Ἀμπέλους ὅμως ἐξακολουθοῦν νὰ τὸ κάμουν ἀπαρεγκλίτως κάθε χρόνο.

Ἡ σκοπὸς διὰ τὸν ὁποῖον γίνεται ἐλησμονήθη εἰς τὰ βάθη τῶν αἰῶνων. Οὔτε καὶ αὐτοὶ γνωρίζουν τίποτε. Φαίνεται ὅμως ὅτι γίνεται πρὸς τιμὴν τῆς μαμῆς. Συμπληρωματικὰ ἔμαθα καὶ τὰ παρακάτου: Τὴν 7 Ἰαν. (τοῦ Ἀγ. Ἰωάννου) ὅλες οἱ γυναῖκες ποὺ γέννησαν μέσα στὸν κύκλο τοῦ περασμένου χρόνου, θὰ βάλουν μέσα σ' ἓνα ταπι 4—5 ὄκ. ἄλεύρι σταρίσιο καὶ στὴ μέση θὰ μπήξουν ἓνα κερὶ (σπαρματσέτο). Θὰ πάρουν ἓνα καλούπι σαποῦνι καὶ ἓνα μαστραπᾶ ζεστὸ νερὸ καὶ μία πετσέτα καὶ θὰ πᾶν στῆς μαμῆς. Ἡ μαμὴ ἀφοῦ δεχτῆ τὰ δῶρά τους, θὰ πάρη νὸ σαποῦνι στὸ χέρι καὶ οἱ γυναῖκες, κάθε μιὰ ξεχωριστά, θὰ τὴν χύσουν νερὸ νὰ πλύνη τὰ χέρια της καὶ κατόπιν θὰ σκουπιστῆ στὴν πετσέτα ποὺ ἔφερε ἡ γυναῖκα καὶ τὴν ὁποῖαν θὰ τὴν παραλάβη ἡ γυναῖκα μαζί της φεύγοντας. Ἡ σκοπὸς γιὰ τὸν ὁποῖον γίνεται τὸ πλύσιμο τῶν χειρῶν τῆς μαμῆς τὴν παραμονὴ τοῦ ἔθιμου εἶνε αὐτός: Πιστεύουν πῶς, ἂν δὲν πλύνουν τὴν ἡμέρα αὐτὴ τὰ χέρια τῆς μαμῆς, αὐτὰ στὸν ἄλλο κόσμον θὰ καίονται στὴ φωτιά, μὲ τὸ νὰ μὴν τῆς τὰ ἔπλυναν ἐδῶ στὸν κάτω κόσμον, πρᾶγμα ποὺ θεωρεῖται ἀχαριστία ἐκ μέρους τῶν γυναικῶν, διότι τὰ χέρια τῆς μαμῆς χρησίμευσαν ὡς ὄργανα βοηθητικὰ κατὰ τὴν δύσκολη στιγμὴ τῆς γέννας των. Γιαυτὸ καὶ ἡ μαμὴ πρὸς χάριν τους τίς φιλεύει τὴν ἐπομένην στὸ σπίτι της μὲ τὸ ἀζημίωτον, καθὼς εἶδαμε στὸ ἔθιμο.

Ὅσον γιὰ τὸ ἔθιμο, ἂν γίνεται στὴ Μακεδονία, ἔμαθα τὰ ἐξῆς ἀπὸ μίαν συνάδελφον Σερραίαν, ποὺ δίδαξε στὰ παραγμένα χρόνια 1902—1908 στὸ χωρίον Στάρτσοβο περιφερείας Μελενίκου—Πετριτσίου. Τὸ ἔθιμο γινόταν στὸ Στάρτσοβο (βουλγαρόφωνο) καὶ σὲ ὅλα γενικῶς τὰ βουλγαρόφωνα χωριὰ τῆς περιφερείας ἐκείνης καὶ λεγόταν *bábi dèn* τὴν ἡμέραν τῆς Ἀγίας Δομνίκης (8 Ἰανουαρίου). Ὡς δεσποινὶς ποὺ ἦτο τότε παρευρέθη στὴν διασκέδασή τους, ἀλλὰ πέος καὶ τὰ παρεπόμενα ὄχι μόνον δὲν ἀντελήφθη, ἀλλ' οὔτε καὶ ἤκουσε νὰ λέγεται. Μόνον εἶδε τὸ

πλύσιμο τῶν χειρῶν τῆς μαμῆς καὶ τὸ σφούγγισμα τῶν στῆν ποδιὰ τῆς γυναίκας καὶ τῆ διασκέδασή τους τὴν ἰδίαν ἡμέραν. Αὐτὸ μονάχα. Καθὼς ἀντελήφθηκα τὸ ἔθιμο, αὐτὸ οὔτε στὴν περιφέρεια Σερρών, οὔτε καὶ τοῦ Σιδηροκάστρου γίνεται. Στὴν περιφέρεια Δράμας δὲν ξέρω. Μόνον στὴν Βουλγαροκρατουμένη Μακεδονία παρατηρεῖται.

B. N. ΔΕΛΗΓΙΑΝΝΗΣ

Σημείωμα.

Ὁ κ. Μυρτίλος Ἀποστολίδης γράφων ἐν τῷ Β' τόμῳ τοῦ Ἀρχείου περὶ Κουκλαίνης λέγει ἐν σ. 12, ὅτι «Σλαβικὰ τοπωνύμια εἶναι καὶ πάντα ἀνεξαιρέτως τὰ εἰς -οβα καὶ -οβον» καὶ ἀναφέρει διάφορα καὶ τῆς νοτίου Ἑλλάδος τοπωνύμια, ἅτινα ἐρμηνεύει ὅλα ὡς σλαβικά. Νομίζω ὅτι δὲν εἶναι ἀκριβεῖς οἱ ἰσχυρισμοὶ τοῦ ἐλλογίμου καθηγητοῦ ἐν τῇ γενικότητι αὐτῶν:

Πλὴν τῆς σλαβικῆς καταλήξεως ὄβα ἢ ὄβο ὑπάρχει ἡ τουρκικὴ λέξις ὄβά, εὐχρηστος μάλιστα καὶ παρ' Ἑλλησι πολλαχοῦ (π.χ. ἐν Σηλυβρία) ἐν τῇ σημασίᾳ πεδιάς, τόπος πεδινός, πλεῖστα δὲ ὄνοματά τόπων καταλήγοντα εἰς οβα εἶναι προφανῶς τουρκικά, οὐχὶ σλαβικά. Τοιαῦτα εἶναι ἐν Βουλγαρίᾳ ἢ Ἀν. Ρωμυλία Οὐζουντζόβα, τὸ βυζαντινὸν Μακρολεΐβαν, κατὰ τὸν ἀείμνηστον πατέρα μου. Καὶ ἡ Ἀκοβα δὲ τῆς Ἀρκαδίας, ἦν ὁ κ. Μυρτίλος παράγει ἐκ τοῦ σλ. Γιάκοβο, καὶ ἐρμηνεύει διὰ τοῦ «Ὁχυρόν», εἶναι μᾶλλον τουρκικὴ λέξις, σημαίνουσα λευκὴν πεδιάδα καὶ τὸ Κούμο(υ)βον τῆς Λακωνίας ἴσως εἶναι ἐπίσης τουρκικὴ καὶ σημαίνει ἀμμώδης πεδιάς.

Παρατηρῶ ἐπίσης 1) διὰ τὴν Ἀνδρίτσαιναν τῆς Πελοποννήσου ἐγράφη ἐν τῇ «Βραδυνῇ» Ἀθηνῶν (κατὰ Ἰούνιον) ὅτι, κατὰ τὰς ἐγχωρίους παραδόσεις, τὸ ὄνομα προῆλθεν ἀπὸ τῆς χήραν Ἀνδρίκου ἢ Ἀνδρίτσου τινός· τοῦτο οὐδόλως ἀπίθανον, γνωστῆς οὔσης τῆς εὐρυτάτης —καὶ ἐν αὐταῖς ταῖς Ἀθήναις— χρήσεως τοιούτων τύπων διὰ τὰς συζύγους (Γιάνναινα, Ἀντωνάκαινα καὶ τοιαῦτα ὅμοια) 2) Γκορτζιά λέγεται πολλαχοῦ ἢ ἀχράς (ἀγριαπιδιά)· καὶ τὸ ὁμώνυμον χωρίον τῆς Ὀλυμπίας πιθανὸν ἐξ Ἀπιδέας τινός νὰ ἔχη τὸ ὄνομα· 3) Κόκκαλα χωρίον ὑπάρχει καὶ ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Καβάλλας (κοινότη. Παλ, Καβάλλας)· 4) διὰ μίαν Πολιανὴν—δὲν ἐνθυμοῦμαι ἂν τὴν ἐν Μακεδονίᾳ ἢ τὴν ἐν Πελοποννήσῳ—ἀνέγγων ὅτι προέρχεται τὸ ὄνομα ἐκ παραφθορᾶς τῆς Ἀπολωνίας.

† Ὁ Ἐλευθεροπόλεως ΣΩΦΡΟΝΙΟΣ

ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΕΤΥΜΟΥ ΤΗΣ ΛΕΞΕΩΣ ΠΑΡΑΓΑΔΙ

Ἡ συστηματοποίησις παρατηρήσεων τῶν γλωσσικῶν ἐπὶ μέρους φαινομένων προάγει τὴν διατύπωσιν γλωσσικῶν νόμων, οἵτινες διέπουν τὴν φωνητικὴν ἐξέλιξιν, τὴν μορφήν τῶν λέξεων καὶ τὴν παραγωγὴν αὐτῶν. Εἰς τὴν ἔρευναν ὅμως ταύτην ἀνθίστανται πολλάκις στοιχεῖα γλωσσικά, ἀποτελοῦντα ἐνίοτε γρίφους. Τούτους οὐχ ἦττον ὀφείλει ὁ γλωσσοδίφης νὰ λύσῃ ἐφαρμοζὼν τοὺς γνωστοὺς νόμους, ἐνίοτε δὲ κάμων χρησιν καὶ τινος μεθοδολογικῆς διαισθήσεως. Περὶ μιᾶς τοιαύτης λέξεως, ἀπαντώσης καὶ ἐν Θράκῃ, θὰ πραγματευθῶ ἀκολουθῶς.

Τὸ πανελληνίως γνωστὸν παραγάδι, πολυάγκιστρον ἀλιευτικὸν ὄργανον, παρὰ Δουκαγγίω¹ φερόμενον κατὰ κακὴν ἴσως ἀντιγραφὴν «παραγάδης, rete...», πρῶτος ἠτυμολόγησεν ὁ Κοραῆς² «ἴσως ἀπὸ τὸ παρὰ γῆν», ἐρμηνεύσας ὡς δίκτυον ριπτόμενον εἰς τὰ παράγια. Τοῦτον, χωρὶς ν' ἀναφέρουν, ἀκολουθοῦν ὁ Ἀλέξ. Πασπάτης³ καὶ ὁ Λεων. Ζώης⁴, δεχόμενοι τὴν λέξιν παραγωγὸν τοῦ ἐπιθ. παράγειος (ἢ καὶ παρὰ τὴν γῆν ὁ πρῶτος). Τὴν ἐρμηνείαν τοῦ Κοραῆ, «εἶδος δικτύου», ἤλεγξεν ὁ Ἰω. Πρωτόδικος⁵ λέγων ὅτι παραγάδι δὲν εἶναι δίκτυον, ἀλλ' ὄργανον ἀλιευτικὸν κλπ.

Ἡ ἔτυμολογία τοῦ Κοραῆ δὲν εἶναι πιθανή. Διότι εἶναι μὲν ἀληθὲς ὅτι ἐλέγοντο παρ' ἀρχαίοις ζῶα παράγια καὶ αἰγιαλώδη (ἀντίθ. πελάγια), ὅπως καὶ πρόσγειοι ἰχθύες (ἀντίθ. πελάγιοι ἰχθύες, πελαγόστροφος ἰχθύς). ἀλλὰ δὲν δύναμαι νὰ ἐννοήσω πῶς ἐξ ἐπιθέτου, δηλωτικοῦ ἰδιότητος ἰχθύος, θὰ παρήγετο οὐσιαστικὸν σημαῖνον τὸ γνωστὸν πολυάγκιστρον ἀλιευτικὸν ὄργανον, οὗ ἢ χρῆσις ἐγένετο καὶ γίνεται ὄχι μόνον παρὰ τὴν γῆν.

Αἱ ὑπ' ἄλλων διατυπωθεῖσαι γνώμαι, ὡς εἶδον ἐν δελτίοις τοῦ ἀρχείου τοῦ Ἱστορικοῦ Λεξικοῦ, ἦτοι ἐκ τοῦ παραγκάδι (ἀκίς, ἀγκίδα) ἢ ἐκ τοῦ ἀρπαγας—*ἀρπαγάδι ἢ ἐκ τοῦ *παραγράδιον (β' συνθετικὸν ἄγρα), δὲν ἀντέχουν, νομίζω, εἰς ἀντιρρήσεις. Εἰς ταύτας προσθετέα καὶ εἰκασία τις, ἀρχικῶς ἐπελθοῦσα εἰς ἐμέ, ὅτι ἢ λ. συναπτέα πρὸς τὸ ἐπίθ. ἔπαγρος(= ἐπιτήδειος ἐν τῷ ἀγρεύειν, ἀγρευτικός), τὸ καὶ παρ' Ἑσυχίω⁶ ἀλλ' ἴσως

1. *Ducange*, *Glossarium ad scriptores mediae et infimae graecitatis*, Lugduni 1688, σελ. 1103 (καὶ Appendix 150).

2. Ἄδ. Κοραῆ, Ἔτακτα 4, 384. Πβ. καὶ Γραμματικὴν τῆς κοινῆς ἑλληνικῆς γλώσσης 82, ὅπου παραθέτει «παράγαιον παραγάδιον».

3. Ἀλέξ. Πασπάτης, Χιακὸν γλωσσάριον, Ἀθήναι 1888, σ. 271.

4. Λεων. Ζώης, Λεξικὸν φιλολογικὸν καὶ ἱστορικόν, Ζάκυνθος 1898—1916, σ. 848

5. Ἰω. Πρωτόδικου, Ἰδιωτικά τῆς νεωτέρας Ἑλληνικῆς γλώσσης, Σμύρνη 1866, σ. 55 κέξ.

αἱ ἀλλοιώσεις *ἐπαργάδιον-*παργάδιν-παργάδι-παραγάδι δὲν εἶναι ἐπιστημονικῶς ἄψογοι.

* *

Σημειωτέον ὅτι ἰχθύων ὀνόματα καὶ ὄροι ἀλιευτικοὶ εἶναι τὸ πλεῖστον ἑλληνικὰ καὶ δὴ καὶ παλαιά· πβ. ἀγκίστρι, ἀπόχη, γοῖπος, κύρτος, ὄρμια κλπ. Καὶ τὸ παραγάδι δ' ἑλληνικὸν φαίνεται.

Ἐλαβον δὲ τὸ ὄνομα αὐτῶν τὰ ἀλιευτικὰ ὄργανα ἐκ τοῦ κυριωτέρου χαρακτηριστικοῦ των. Οὕτω *συρτή* ὠνομάσθη τὸ ἀποτελούμενον ἐκ μακροῦ νήματος φέροντος εἰς τὸ ἄκρον ἀγκίστρα καὶ *συρόμενον* ἀπὸ λέμβου πλεύσης, *καλαμίδι* ἢ *καλάμι* ἐκλήθη τὸ δίκτυον τὸ ἐκ μακροῦ *καλάμου* φέροντος εἰς τὸ ἕτερον ἄκρον ὄρμιαν μετ' ἀγκίστρων, ὁμοίως ἐκ τινος χαρακτηριστικοῦ ὠνομάσθησαν ἢ *καθετή*, ἢ *ἀπόχη* κττ. Οὕτω καὶ *παραγάδι* ἐκλήθη τὸ ἀλιευτικὸν ὄργανον τὸ ἐκ μακρᾶς δετηρίας καὶ φέρον κατα μῆκος καὶ διαστήματα (δύο ἢ τριῶν μέτρων), *κατὰ παραγωγὴν*, ἀγκίστρα, μέχρι 500. Τὸ κύριον γνῶρισμα κατὰ ταῦτα τοῦ παραγαδίου εἶναι ἢ κατὰ παραγωγὴν ἐφ' ἑνὸς στοιχοῦ παρατάξις ἑκατοντάδων ἀγκίστρων (ἔθεν καὶ *πολυάγκιστρον*). Πιθανῶς λοιπὸν ἐκλήθη τὸ δίκτυον *παραγωγόν*. Ὡς δὲ τὸ οὗσ. ἀγωγὸς κατ' ἀπλολογίαν ἐγένετο ἀγὸς (καὶ ἄδς ἐν Καρπάθῳ, ναὸς ἐν Πάρῳ, σύνθετα δὲ ὑδραὸς ἐν Σύρῳ=ὑδραγωγός, *νεραγωγός* ἐν Χίῳ καὶ *νεραγός* πολλαχοῦ, καὶ τοπων. ὡς τὸ Διαγὸ ἐν Γορτυνίᾳ), θεωρῶ ὁμοίως πιθανὸν ὅτι ἐκ τοῦ ἐπιθ. *παραγωγός*¹ οὐσιαστικοποιηθέντος προέκυψε φωνητικῶς *παραγός καὶ εἶτα ἐσχηματίσθη ὑποκοριστικὸν *παραγάδιον*, περὶ οὗ πβ. καὶ *ἀπλοῦν* (δίκτυον) *ἀπλάδι* (ἀντίθ. μανωτόν).

Οἱ τύποι *παραάδι* (ἐν Νάξῳ), *παραγάι* (ἐν Καλύμνῳ), *παραβάι* (ἐν Καρπάθῳ) καὶ *παργάδι* (ἐν Μεγίστῃ) ἐρμηνεύονται κατὰ τοὺς φωνητικούς νόμους τῶν ἰδιωμάτων, εἰς τὰ ὁποῖα ἀπαντοῦν. Παραγωγή δ' ἔχομεν *παραγαδάκι* (παραγαδάτσι ἐν Μεγίστῃ), *παραγαδιάρικο* καίκι (ἐν Κύθῳ, Μυκόνῳ, Πάρῳ καὶ ἀλλαχοῦ), *παραγαδήσια* κέρδη (=πλούσια· Ἄλεξ. Παπαδιαμάντη Μάγισσες σ. 142), *παραγαδολόγος* (ἐν Μεσολογγίῳ) καὶ *παραγαδιάρης* (ἐν Σύρῳ) καὶ *παργαδᾶς* (ἐν Μεγίστῃ), ὁ μὲ παραγάδια ἀλιεύων, *παραγαδιάζω* (ἀλιεύω μὲ παραγάδι) καὶ *παραγαδίζω* (ἀγνώστου τόπου) καὶ *παραγαδῶ* (ἐν Μάνῃ) καὶ *παραγαδεύω* (ἐν Κρήτῃ), τὸ τελευταῖον τοῦτο σημαῖνον σαγηνεύω, προσελκύω τινὰ καὶ παραφυλάττω (λῆξαν κατὰ τὸ ἐνεδρεύω, παραμονεύω).

ΔΗΜ. ΙΩ. ΓΕΩΡΓΑΚΑΣ

1. Ἐπειδὴ πᾶν ἀλιευτικὸν ὄργανον σκοπεῖ, ὡς γνωστόν, τὴν διὰ δολωμάτων σαγηνεύσιν καὶ παγίδευσιν τῶν ἰχθύων, νομίζω ὅτι τὸ σημασιολογικὸν μέρος ἀποκλείει νὰ δεχθῶμεν τὴν ὁδόν: *παράγω* (=παροδηγῶ, παραπλανῶ, seducere· πβ. Αἰσχύλου Πέρσ 98 «παράγει τινὰ εἰς ἄρκυας Ἄτα») καὶ *παραγωγόν* πολυάγκιστρον (=τὸ παραπλανῶν).

ΧΡΟΝΟΛΟΓΗΣΕΙΣ ΒΥΖΑΝΤΙΑΚΩΝ ΜΟΛΥΒΔΟΒΟΥΛΛΩΝ ΤΗΣ ΘΡΑΚΗΣ

Ἐν τῷ Παραρτήματι τοῦ ΙΓ'. τόμου τοῦ Φιλολογικοῦ Συλλόγου Κωνσταντινουπόλεως (σελ. 85) ἐδημοσιεύθη ὑπὸ τοῦ Mordtmann μολυβδόβουλλον φέρον ἐπὶ μὲν τῆς ἐμπροσθίας ὄψεως τὸν Ἅγιον Βασίλειον ἱστάμενον ἐπὶ δὲ τῆς ὀπισθίας τὴν ἐπιγραφὴν :

Σ Φ Ρ Α Γ Ι Σ
Δ Ι Κ Α Σ Τ Η
Β Α Σ Ι Λ Ε Ι Ο
Τ Η Σ Θ Ρ Α
Κ Η Σ

Ἡ ἐπιγραφὴ ἀποτελεῖ ἓνα στίχον τρίμετρον ἰαμβικὸν δωδεκασύλλαβον:
Σφραγὶς δικαστοῦ Βασιλείου τῆς Θράκης.

Ὁ Mordtmann παρατηρεῖ ὅτι τὸ ἕμμετρον τῆς ἐπιγραφῆς ἀποδεικνύει ὅτι τὸ μολυβδόβουλλον ἀνήκει εἰς τὸ τέλος τῆς Μακεδονικῆς δυναστείας, δηλαδὴ τὰ μέσα περίπου τῆς ἐνδεκάτης ἑκατονταετηρίδος. Ἡ τοιαύτη χρονολόγησις τοῦ μολυβδοβούλλου ὑπὸ τοῦ Mordtmann φαίνεται εἰς ἡμᾶς ἐσφαλμένη, διότι ἐκ τῶν ἀσφαλοῦς χρονολογίας βυζαντιακῶν μολυβδοβούλλων τῶν μέχρι τοῦδε γνωστῶν, τῶν φερόντων ἑμμέτρους ἐπιγραφάς, ἦτοι ἐκείνων ὅσα περιεσώθησαν ἐξηρητημένα κάτωθεν ἐγγράφων, ἐξάγεται ὅτι πάντα, πλην ἑνός, ἀνήκουσιν εἰς τὴν ἀπὸ τῶν χρόνων Ἀλεξίου Α' τοῦ Κομνηνοῦ καὶ ἐντεῦθεν ἐποχὴν, ἦτοι ἀπὸ τοῦ ἔτους 1081. Οὕτως ἔχομεν τοιαῦτα ἀσφαλοῦς χρονολογίας μολυβδόβουλλα τῶν ἐτῶν 1089, 1094, 1096, 1103, 1127, 1145 Μετ' αὐτὰ ἔπονται τὰ ὡσαύτως ἀσφαλοῦς χρονολογίας μολυβδόβουλλα τῆς δεκάτης τρίτης ἑκατονταετηρίδος τῶν ἐτῶν 1212, 1209, 1217, 1225, 1238, 1254, 1263 καὶ 1274.

Εἶναι προφανὲς ὅτι ἡ χρῆσις τῶν ἑμμέτρων ἐπιγραφῶν ἐπὶ τῶν μολυβδοβούλλων ἐμφανιζομένη περὶ τὰ τέλη τῆς ἐνδεκάτης ἑκατονταετηρίδος, τὸ πρῶτον ἦτο περιορισμένη, ἀπὸ τῶν ἀρχῶν ὅμως τῆς δωδεκάτης βαθμιαίως καθίσταται συχνότερα καὶ ἀπὸ τῶν μέσων αὐτῆς γενικεύεται, οὕτως ὥστε μετὰ μείζονος ἀσφαλείας νὰ κατατάσσωμεν τὰ φέροντα ἑμμέτρους ἐπιγραφὰς μολυβδόβουλλα εἰς τὴν δωδεκάτην ἑκατον-

ταετηρίδα, πλὴν ἐκείνων ὧν ὁ ρυθμὸς τῶν γραμμάτων καὶ ἢ ἐν γένει τεχνοτροπία ἐπιτρέπει νὰ κατατάσωμεν αὐτὰ εἰς τὴν δεκάτην τρίτην.

Κατὰ ταῦτα τὸ μολυβδόβουλλον τοῦ δικαστοῦ τῆς Θράκης Βασιλείου ἀνήκει εἰς τὴν δωδεκάτην ἑκατονταετηρίδα, εἰς τοῦτο δὲ συμφωνεῖ καὶ ἐπὶ τῆς ἐμπροσθίας αὐτοῦ ὄψεως εἰκονογραφικὸς τύπος. Σχετικῶς πρὸς τὰ ἀνωτέρω ἔχομεν νὰ παρατηρήσωμεν ὅτι καὶ εἰς τὸν Κατάλογον τῶν βυζαντιακῶν μολυβδοβούλλων τοῦ Ἐθνικοῦ Νομισματικοῦ Μουσείου τῶν Ἀθηνῶν, ὅσάκις ἐχρονολογήσαμεν μολυβδόβουλλα φέροντα ἐμμέτρους ἐπιγραφὰς καὶ ἐτάξαμεν τοῦτα εἰς τὴν ΙΑ' ἢ ΙΒ' ἑκατονταετηρίδα, προκειμένου περὶ τῆς ΙΑ' εἴχομεν ὑπ' ὄψει τὰ τελευταῖα αὐτῆς ἔτη ἢτοι ἀπὸ τῆς βυσιλείας Ἀλεξίου τοῦ Κομνηνοῦ, ἀλλ' εἶναι εὐνόητον ὅτι ἐλάχιστα ἐξ αὐτῶν δύνανται ν' ἀποδοθῶσι εἰς τὴν ἐποχὴν ταύτην, ἐνῶ τὰ πλεῖστα ἀνήκουσιν ἀσφαλῶς εἰς τὴν ΙΒ'.

Ὁ Mordtmann (αὐτόθι σελ. 93) ἐδημοσίευσεν μολυβδόβουλλον φέρον ἐπὶ τῆς ἐμπροσθίας ὄψεως τὴν Θεοτόκον δεομένην καὶ μετὰ τῆς ἐπιγραφῆς περίξ + Θ ΚΕ Ρ' Θ' τωσϞ Δδ' καὶ ἐπὶ τῆς ὀπισθίας των

+	+
N I K H	Νικη
Φ Ο Ρ Ω Ε	— φόρφ ἐ-
Π Ι Σ Κ Ο Π Ω	— πισκόπω
Τ Ζ Ο Ρ	Τζορ —
δ Λ ι σ	ούλις

Τὸ μολυβδόβουλλον τοῦτο ὁ Mordtmann χρονολογικῶς ἀποδίδει ἀορίστως εἰς τοὺς χρόνους τῶν Κομνηνῶν, δηλαδὴ τὴν ἀπὸ τοῦ ἔτους 1081 μέχρι 1185 ἐποχὴν. Ἀλλὰ τὸ ἀνωτέρω μολυβδόβουλλον τοῦ ἐπισκόπου Νικηφόρου ὑπάγεται εἰς κατηγορίαν ἐν ἣ ἢ ἐπίκλησις *Κύριε ἢ Θεοτόκε βοήθει* εὑρεται ἐπὶ τῆς ἐμπροσθίας ὄψεως περίξ τοῦ ἀγιογραφικοῦ τύπου. Ἡ κατηγορία αὕτη δύναται νὰ χρονολογηθῇ μετὰ σχετικῆς ἀσφαλείας, διότι περιεσώθησαν μολυβδόβουλλα ὧν γνωρίζομεν τοὺς κτήτορας καὶ ἐξ ἄλλων πηγῶν. Οὕτω ἐκ δύο μολυβδοβούλλων τῶν πατριαρχῶν Ἀντιοχείας Θεοδώρου Γ' καὶ Βασιλείου Β' τῶν μέσων περίπου τῆς ἐνδεκάτης ἑκατονταετηρίδος ὑπάρχει ἢ ἐπίκλησις † *Κύριε βοήθει τῶ σῶ δούλω περίξ* τῶν εἰκονογραφικῶν τύπων τῆς ἐμπροσθίας ὄψεως (Κ. Μ. Κωνσταντοπούλου, Δύο μολυβδόβουλλα πατριαρχῶν Ἀντιοχείας. Ἐπετηρὶς Παρνασσοῦ Ἔτος ΙΒ', 1916 σελ. 19 καὶ ἐξῆς).

Ἀποτελοῦσι δὲ τὰ μολυβδόβουλλα τῆς κατηγορίας ταύτης ἐξέλιξιν ἄλλης παλαιότερας, ἐν ἣ ἐπὶ τῆς ἐμπροσθίας ὄψεως εἰκονίζεται σταυρὸς

ἁπλοῦς ἢ διπλοῦς (πατριαρχικὸς) μετὰ τῆς αὐτῆς ἐπικλήσεως πέριξ. Ἡ κατηγορία αὕτη ὡς ἀποδείκνυται ἐκ μολυβδοβούλλων, ἅτινα περιεσώθησαν ἐξηρητημένα κάτωθεν ἐγγράφων ἀνήκει εἰς τὴν δεκάτην καὶ τὴν ἑνδεκάτην ἑκατονταετηρίδα (Grinchera Syllabus, Graecarum membranarum σελ. 5 καὶ 9 Πιν. I καὶ VIII 1 καὶ 3).

Τὰ παλαιότερα ὑποδείγματα τῆς κατηγορίας ταύτης εἶναι δυνατόν νὰ τοποθετηθῶσι εἰς τὰ τέλη τῆς ἑννάτης ἑκατονταετηρίδος, τὸ μέγα ὅμως πλῆθος αὐτῶν ἀνήκει εἰς τὴν δεκάτην καὶ σχετικῶς ὀλίγα εἰς τὴν ἑνδεκάτην ἑκατονταετηρίδα. Κατὰ τὴν ἑνδεκάτην ἑκατονταετηρίδα, ὁπότε οἱ εἰκονογραφικοὶ τύποι ἀντικατέστησαν τὸν σταυρόν, ἐξηκολούθησεν ἡ συνήθεια νὰ θέτωσι τὴν ἐπίκλησιν: *Κύριε ἢ Θεοτόκε βοήθει τῷ σῷ δούλῳ* ἐπὶ τῆς ἐμπροσθίας ὄψεως τῶν μολυβδοβούλλων πέριξ τῶν εἰκόνων. Βραδύτερον ἢ ἐπίκλησις αὕτη τίθεται ἐπὶ τῆς ὀπισθίας ὄψεως, ἐν ἀρχῇ τῆς ὅλης ἐπιγραφῆς τῆς περιεχούσης τὸ ὄνομα καὶ τὰ ἀξιώματα τοῦ κτήτορος τοῦ μολυβδοβούλλου.

Ἐντεῦθεν ἐξάγεται ὅτι τὸ μολυβδόβουλλον τοῦ ἐπισκόπου Τζορούλης Νικηφόρου εἶναι προγενέστερον τῶν χρόνων τῶν Κομνηνῶν, ἀνήκον πιθανώτατα εἰς τὰ μέσα περίπου τῆς ἑνδεκάτης ἑκατονταετηρίδος.

Τὸ ὄνομα τῆς ἐπισκοπῆς εἶναι γνωστὸν καὶ ὑπὸ ἄλλους διαφόρους τύπους ὡς Τζορουλόν, ἢ Τζορολλός, ἢ Τζουρουλλός ἢ Τζουρολόη καὶ κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους ὡς Τζόρολου (Τυρολόη). Ὑπήγαστο δ' ἐκκλησιαστικῶς εἰς τὴν μητρόπολιν Ἡρακλείας, κειμένη βορείως αὐτῆς καὶ ἐπὶ τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς τῆς ἐνούσης τὴν Δύσιν πρὸς τὴν Κωνσταντινούπολιν.

Ὁ Mordtmann (σὺτόθι σελ. 92) δημοσιεύει μολυβδόβουλλον φέρον ἐπὶ τῆς ἐμπροσθίας ὄψεως προτομὴν τοῦ ἁγίου Νικολάου πέριξ τῆς ὁποίας ὑπάρχει ἐπιγραφή ἐφθαρμένη, ἢ ὁποία ἀσφαλῶς εἶναι ἢ συνήθης ἐπίκλησις *Κύριε ἢ Θεοτόκε βοήθει τῷ σῷ δούλῳ* καὶ ἐπὶ τῆς ὀπισθίας:

+ Ο Ρ Ε Σ
 Τ' Ε Λ Ε Ο Θ Ὢ
 Ε Ρ Ι Σ Κ Ο Π'
 Α Θ Υ Ρ Α.

+ Ὁρέσ—
 τ(η) ἑλέ(φ) Θ(εο)ῦ
 ἐπισκόπ(φ)
 Ἀθύρα[ς].

Ὁ Mordtmann ἀνάγει τὸ μολυβδόβουλλον εἰς τὴν δεκάτην ἑκατονταετηρίδα, ἀλλ', ὡς θὰ παρατηρήσῃ ὁ ἀναγνώστης τοῦτο ἀνήκει εἰς τὴν αὐτὴν κατηγορίαν εἰς ἣν καὶ τὸ ἀνωτέρω τοῦ ἐπισκόπου Τζορούλης Νικηφόρου καὶ ἐπομένως δέον νὰ ταχθῇ εἰς τὴν ἑνδεκάτην ἑκατονταετηρίδα καὶ πιθανώτατα εἰς τὰ μέσα περίπου αὐτῆς. Καὶ ἐνταῦθα δέον νὰ

σημειωθῆ πάσον ἦτο ἀσταθῆς ἡ χρονολόγησις τῶν βυζαντινῶν μολυβδοβούλλων εἰς προγενεστέρους χρόνους, ἀφ' οὗ δύο τῆς αὐτῆς κατηγορίας ὁ Mordtmann τοποθετεῖ τὸ μὲν ἐν εἰς τὴν δεκάτην ἑκατονταετηρίδα τὸ δὲ ἄλλο εἰς τοὺς χρόνους τῶν Κομνηνῶν.

Τὸ ὄνομα τῆς ἐπισκοπῆς ἐμφανίζεται ὑπὸ τοὺς τύπους ὁ Ἀθύρας τοῦ Ἀθύρα καὶ ἡ Ἀθὺρ τῆς Ἀθύρας καὶ εἰς μεταγενεστέρους χρόνους τὰ Ἀθυρα τῶν Ἀθύρων εἶναι δ' ὁ σημερινὸς Μπουγιούκ Τσεκμετζές. Ἡ ἐπισκοπὴ αὕτη ὑπήγετο εἰς τὴν μητρόπολιν Ἡρακλείας.

Ὁ Mordtmann (αὐτόθι σελ. 85) δημοσιεύει μολυβδόβουλλον φέρον ἐπὶ τῆς ἐμπροσθίας ὄψεως προτομὴν τῆς Θεοτόκου (Παναγίας τῶν Βλαχερνῶν) μετὰ τῆς ἐπιγραφῆς περίξ + ΚΕ ΡΟΗΘΕ Ι ΤΩ Cω Δ.ΥΛ. καὶ ἐπὶ τῆς ὀπισθίας :

+ Ι Ω Α Ν Ν '	+ Ἰωάνν(η)
R C Π Α Θ ' S E K	β(ασιλικῶ) σπα(θαρίῳ) καὶ ἐκ
Π Ρ Ο C Ο Π ' Τ Θ	προσόπ(ου) τοῦ
Δ Ρ Ο Μ Ο Ν Τ '	δρόμου τ(ῆς)
Θ Ρ Α Κ Ι C	Θράκις.

Τὸ μολυβδόβουλλον τοῦτο ἀνήκει εἰς τὴν αὐτὴν κατηγορίαν εἰς ἣν καὶ τὰ δύο ἀνωτέρω, ἦτοι φέρει τὴν ἐπίκλησιν περίξ τοῦ ἐπὶ τῆς ἐμπροσθίας ὄψεως εἰκονογραφικοῦ τύπου. Ὁ Mordtmann ἀνάγει τὸ μολυβδόβουλλον εἰς τὴν ἐποχὴν τοῦ τέλους τῆς Μακεδονικῆς δυναστείας, ἣτις συμπίπτει πρὸς τὰ μέσα περιῶπου τῆς ἐνδεκάτης ἑκατονταετηρίδος, εἰς ἣν ἀνάγονται καὶ τὰ ἀνωτέρω δύο τῆς αὐτῆς κατηγορίας. Συνεπῶς ἡ χρονολόγησις τοῦ Mordtmann ὅσον ἀφορᾷ τὸ μολυβδόβουλλον τοῦτο εἶναι ὀρθή.

Ὁ Mordtmann (αὐτόθι σελ. 93—94) δημοσιεύει μολυβδόβουλλον φέρον ἐπὶ τῆς ἐμπροσθίας ὄψεως προτομὴν τῆς Θεοτόκου δεομένης, ἣν ἀποκαλεῖ οὗτος Παναγίαν τὴν Κυριώτισσαν καὶ ἐπὶ τῆς ὀπισθίας τὴν ἐπιγραφὴν :

+	+
+ Κ Ε Ρ ' Θ '	+ (Κύρι)ε β(οή)θ(ει)
M I X A H A	Μιχαήλ
Π Ι C Κ Ο	ἐπισκό
Π Α Ν Ι Ο Ν	π](ω) Πανίου

Ὁ Mordtmann ἀνάγει τὸ μολυβδόβουλλον εἰς τὴν δεκάτην ἢ ἐνδεκάτην ἑκατονταετηρίδα. Ὅτι δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἀνήκει εἰς τὴν δεκάτην εἶναι φανερὸν ἐξ ὅσων ἐλέχθησαν ἀνωτέρω περὶ τοῦ τύπου τῶν μολυβδοβούλλων τῆς δεκάτης ἑκατονταετηρίδος ἦτοι τοῦ ἀπλοῦ ἢ διπλοῦ

σταυροῦ μετὰ ἐπικλήσεως περίξ αὐτοῦ. Ὁ εἰκονογραφικὸς τύπος τῆς ἐμπροσθίας ὄψεως τοῦ ἀνωτέρω μολυβδοβούλλου καὶ ἡ ἐπίκλησις † *Κύριε βοήθει*, ἣτις εὔρηται ἐν ἀρχῇ τῆς ὀπισθεν ἐπιγραφῆς μαρτυροῦσιν ὅτι τοῦτο εἶναι μεταγενέστερον τῆς κατηγορίας ἐν ἣ ἡ ἐπίκλησις εὔρηται περίξ τοῦ εἰκονογραφικοῦ τύπου τῆς ἐμπροσθίας ὄψεως, ἐπομένως δύναται νὰ ταχθῇ εἰς τὸ τέλος τῆς ἐνδεκάτης ἢ τὰς ἀρχὰς τῆς δωδεκάτης ἑκατονταετηρίδος. Ἡ ἐπισκοπὴ Πανίου ὑπήγετο εἰς τὴν μητρόπολιν Ἑρακλείας.

Ὁ Mordtmann (αὐτόθι σελ. 92—93) δημοσιεύει μολυβδόβουλλον ἔχον ἐφθαρμένην τὴν ἐμπροσθίαν ὄψιν. Ἐπὶ τῆς ὀπισθίας ὑπάρχει ἡ ἐπιγραφή:

+ Κ Ε Ρ ' Θ '
Θ Ε Ο Δ Ω Ρ ' Η
Γ ' Σ Α Τ Ο Ν Ο Ρ
Τ Χ Γ Α Ν Χ

+ (Κύρι)ε βο(ή)θει(
Θεοδώρ(ω) ἡ-
-γ(ουμένω) καὶ πρώτῳ τοῦ Ὁρ(οις)
τοῦ Γάνου.

Ὁ Mordtmann ἀνάγει τὸ μολυβδόβουλλον εἰς τὴν δεκάτην ἑκατονταετηρίδα τοῦτο ὅμως εἰς ἡμᾶς φαίνεται λίαν ἀμφίβολον. Θὰ ἐδικαιολογεῖτο ἡ χρονολόγησις τοῦ Mordtmann ἂν ὑπῆρχε σταυρὸς ἐπὶ τῆς ἐμπροσθίας ὄψεως. Τότε ὅμως ἡ ἐπίκλησις *Κύριε βοήθει* ἣτις ὑπάρχει ἐν ἀρχῇ τῆς ὀπισθεν ἐπιγραφῆς, θὰ ἐτίθειτο περίξ τοῦ σταυροῦ. Διὰ τοῦτο ἡμεῖς νομίζομεν ὅτι ἐπὶ τῆς ἐμπροσθίας ὄψεως ἀσφαλῶς θὰ ὑπῆρχε εἰκονογραφικὸς τύπος, ὁπότε συμφώνως πρὸς ὅσα ἀνωτέρω ἐξεθέσαμεν περὶ τῆς ἐξελίξεως τῶν ἐχόντων εἰκόνας μολυβδοβούλλων, τὸ ἀνωτέρω ἀνήκει εἰς τὴν κατηγορίαν τῶν ἐχόντων ἐν ἀρχῇ τῆς ὀπισθεν ἐπιγραφῆς τὴν ἐπίκλησιν, δηλαδὴ εἰς τὸ δεύτερον ἡμισυ τῆς ἐνδεκάτης ἢ τὰς ἀρχὰς τῆς δωδεκάτης ἑκατονταετηρίδος. Ἐκ τῆς ἐποχῆς δὲ ταύτης ἔχομεν μαρτυρίαν ἀσφαλῆ μνημονεύουσαν *Πρῶτον τοῦ ὄρους Γάνου*, ἐπιστολὴν τοῦ Μιχαὴλ Ψελλοῦ «πρὸς τὸν πρῶτον τοῦ ὄρους Γάνου» γραφεῖσαν κατὰ τὸ δεύτερον ἡμισυ τῆς ἐνδεκάτης ἑκατονταετηρίδος.

Τὴν γνώμην ἡμῶν, περὶ τῆς χρονολογίας τοῦ ἀνωτέρω μολυβδοβούλλου, ἐνισχύει καὶ ἡ ὑπαρξίς ἐτέρου, ἐν ᾧ ἐμφανίζεται τὸ μοναστικὸν ἀξίωμα τοῦ πρώτου. Τοῦτο ἐδημοσιεύθη ὑπὸ Β. Παντζέγκο ἐν τῷ Καταλόγῳ τῶν μολυβδοβούλλων τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει τέως ὑφισταμένου Ρωσικοῦ Ἀρχαιολογικοῦ Ἰνστιτούτου (Δελτ. Ρωσ. Ἀρχ. Ἰνστιτούτου τόμ. XIII σελ. 135 ἀριθ. 441 Πίν. VI ἀριθ. 10). Τὸ μολυβδόβουλλον φέρει ἐφ' ἐνὸς προτομὴν τῆς Θεοτόκου καὶ ἐφ' ἐτέρου τὴν ἐπιγραφὴν † *Θ(εοτό)κε/βοήθει τ/ῷ (ἢ μᾶλλον Ἰω(άννη) πρώτῳ/τοῦ Παπ/κίου*. Ὁ Παντζέγκο ἀπατηθεὶς ἐκ τοῦ ὀνόματος *παπίκιον* ἐνόμισεν ὅτι τοῦτο εἶναι ἀυλικὸν ἀξίωμα ἀνάλογον πρὸς τὸ τοῦ *παπίου* ὡς ἐκαλεῖτο ὑπὸ τῶν Βυζαντινῶν ὁ ἔχων τὴν ἐποπτείαν τῶν θυρωρῶν καὶ φυλάκων τοῦ Παλατίου.

Ἡμεῖς ὁμως ἀπεδείξαμεν ὅτι τὸ μολυβδόβουλλον ἀνήκει εἰς τὸν πρῶτον τοῦ Παπικίου ὄρους (Λαογραφία τόμ. Ζ' σελ. 556 καὶ ἐξῆς). Τὸ ὄρος τοῦτο ἀναφέρεται εἰς τινὰς βυζαντιακὰς πηγὰς κατὰ τὴν δωδεκάτην καὶ δεκάτην τρίτην ἑκατονταετηρίδα καὶ κεῖται ἐν τῇ Θράκῃ, βορειοδυτικῶς τῆς Γκιουμουλτζίνας ἢ Κομοτινῆς (τῶν Κομουζινῶν τῶν Βυζαντινῶν). Τὸ ἀξίωμα τοῦ πρώτου ἀναφαίνεται ἀπὸ τῶν πρώτων χρόνων τῆς ἰδρύσεως τοῦ μοναχικοῦ βίου, σημαῖνον τὸν προϊστάμενον τῶν κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὰς μονὰς, εἰς κεχωρισμένα κελλῖα καὶ σκήτας ζώντων μοναχῶν. Πλὴν τῆς Παλαιστίνης ὅπου ἀναφαίνεται τὸ ἀξίωμα τοῦτο εἰς τὴν ὑπὸ Θεοδοσίου τοῦ Κοινοβιάρχου (414—519) ἰδρυθεῖσαν πρώτην παρὰ τὰ Ἱεροσόλυμα Λαύραν, καὶ ἐν τῷ Ἁγίῳ Ὄρει (Ἄθῳ) οἱ πρῶτοι ἀσκηταί, κατὰ τὸ παράδειγμα τῶν μοναχῶν τῆς Παλαιστίνης, εἶχον ὁμοίως ἀνώτατον ἐπόπτην ἓνα ἀββᾶν ἢ πρῶτον, ἐξ αὐτοῦ δὲ καὶ τὸ περισωθὲν ὄνομα *Πρωτῶτον* ἐν ταῖς Καρυαῖς τοῦ Ἁγίου Ὄρους.

Παράδοσις.

Πόσο θὰ διαρκέση ἡ κατοχὴ τῆς Πόλης ἀπὸ τοὺς Τούρκους.

Ὑστερα ἀπὸ τὴν ἄλωση τῆς Πόλης ὁ Σουλτάνος κάλεσε τοὺς πασσάδες του καὶ ἔκανε μεντζιλῆσι ¹⁾. Σ' αὐτὸ συζητήθηκε τὸ κατὰ πόσον θὰ εἶναι ἄξιοι οἱ Τούρκοι νὰ συγκρατήσουν τὴν Πόλη καθὼς καὶ ὅλα τὰ μέρη, πὺ πῆραν ἀπ' τοὺς Ρωμιοὺς. Ὁ ἕνας ἔλεγε ὅτι θὰ τὰ ἔχουν ἴσαμε 200 χρόνια, ἄλλος ἴσαμε 300, ἄλλος ἴσαμε 100. Τότε σηκώθηκε ὁ Σουλτάνος καὶ εἶπε:—«Μπὲς γιουζὲ βαρμάμ, ντὸρτ γιουζὲ δα κανμάμ». δηλ. Ἔως πεντακόσια χρόνια δὲν θὰ πάγω, ἀλλὰ καὶ στὰ τετρακόσια δὲν ἀρκοῦμαι.

—«Πάρ' τὸ κοντύλι σ', πιδί μ', καὶ βρὲς πόσα χρόνια ἀκόμα ἀπόμναν νὰ χάσουν οἱ Τούρκ' τὴν Πόλ'». Αὐτὴ εἶναι ἡ ἐπιθυμία τοῦ παποῦ Ἐναγνώστη Μπουτρακῆ ἡλικίας 82 ἐτῶν, πὺ μοῦ ἀφηγήθηκε τὴν παράδοση αὐτῆ.

Τραγούδια χορευτικὰ Πασχαλιώτικα.

1. *Νόλοι μὶ τᾶσπρα σήμερα κὶ ὅλοι τὰ μηταξένια
κὶ μὲν' ἀγάπη μ' σήμερα εἶναι στὰ λερωμένα.
Γιὰ βάλι τὴν γαλή σ' καρδιά κὶ τὰ καλά σου ροῦχα
κὶ αἶδ' ἔλα πάρι τὸ χορὸ νὰ ἰδῶ τὴ ληβεντιά σου.
Ληβέντης ποῦσαν μάτια μου κὶ ληβεντιά δὲν ἔχεις,
ξέρεις δηκάξη γράμματα κὶ δηκατορία λόγια,
σὰν δὲ δικά σ' τὰ γράμματα ξέρω κὶ γὼ τραγούδια,
τραγούδια καὶ νοϊδίσματα κὶ λόγια νοϊδισμένα.*
2. *Βγῆκαν τὰ πλούκια ²⁾ στὸ βαῖρ ³⁾ κὶ τὰ πηδιά στὴν καλαμιὰ
πόμναν κουρίτσια μοναχά.
Συρμούλω δῶ Συρμούλω κεῖ, Συρμούλω πάει στὸ νηρὸ
κὶ ἀργήσ' νὰ ἔρθ' πὺ τὸ νηρὸ.
Καρὰ Βηζύρς τὴ σταύρωσι κρούου νηρὸ δὴ γύρηψι
κὶ κείνη δὲν δὸν ἔδωσι.
Πὺ τὰ μαλιὰ τὴν ἄρπαξι πὰν δ' ἄλογο δὴν ἔρρηξι.
Στὸ Σερσελῆ ⁴⁾ ξημέρωσε ἔκατσι καὶ τὴ ρώταγι.
Ροῦσα ἔχς μάνα ἔχς βουβᾶ;
—Ἐχω κὶ μάνα κὶ βουβᾶ
ἔχω κὶ ἕναν ἀδηροφό, κεῖνον τὸν λένη Ζαχαρῆ,
ζάχαρι τρώει τ' ἀπὸν ταχειά, ζάχαρι τρώει τὸ μεσημέρ',
κὶ τὰ ἡλιοῦ βασίλημα καρύδια μὶ τὸ μέλι.*

1) συνέδριον 2) πλῆθος ἀνθρώπων 3) λόφος 4) Χωρίον τῆς περιφερείας Ραιδεστοῦ.

Γλωσσάριο Δογάν-κιοϊ Μαλγάρων.

1. Ἐπὶ τὸν οἰκιακὸ βίον.

νουδατζίκος ὁ : οὐσ. = μικρὸ ἰσόγειο δωμάτιο. — Τὸ σπὶτ' μας ποὺ κήκη εἶχ κι' ἓνα νουδατζίκο. — Ἐλα νὰ κάτσοιμ' στὸ νουδατζίκο μας.

ἀγλαγὰς ὁ : οὐσ. = μάντρα ἀγελάδων καὶ βουβάλων μέσα στὴν αὐλὴ τοῦ σπιτιοῦ. — Ἐχοιμ' ἓν' ἀγλαὰ ποὺ κλοῦιμ τὰ γιαλάδια τοῦ καλουκαίρ'.

σουνδουρμᾶς ὁ : οὐσ. = προαύλιον. — Ποὺ κάτ' στὸ σουνδουρμᾶ ἔχοιμ' τὰ καλαμπόκια.

πχιάδ' τὸ : οὐσ. = τὸ πηγᾶδι. — Ἐχοιμὶ στοῦ σπὶτ' μας ἓνα πχιάδ' δικουχτῶ οὐργὲς βαδχιό. — Ἐπισὶ κότα μεσ' τοῦ πχιάδ' κι' πνίχι.

ληυκαίνω : ρῆμ. = λευκαίνω, πλύνω μὲ ἄφθονο νερὸ νεοῦφασμένο ὕφασμα καὶ τὸ καθιστῶ λευκό. Ἡ δουλειὰ αὐτὴ γίνεται κυρίως ἀπὸ κορίτσια, ποὺ ἐτοιμάζουσι τὶς προῖκες τους. — Αὐρίου νὰ πάμι στοῦ ρέμμα νὰ ληυκαίνουμ' τὰ πανιά μας. — Δὲ δὰ ληύκαινες καλά, μαρή, τὰ πανιά.

κουπάνια : ἦ : οὐσ. = ἡ σκάφη.

τσιολδάρ' τὸ : οὐσ. = ξεσχισμένο παλιόρροχο.

ξηνομάω : ρῆμ. = ξη' ὀνομάω, ξη' λέγω στὰ πουλιὰ καὶ ἐπομένως διώχνω. Ἡ λέξη συναντᾶται εἰς τὸ ὑπ' ἀριθ. 3 χορευτικὸ τραγούδι (Κοίτα Ἐρχεῖον τόμ. Α'. σελ. 37 στίχ. 23) «Τῶμαθι Μαρία, πάει καὶ τὰ προγκοῦσι καὶ τὰ ξηνομοῦσι». — Κεῖ π' ξηνόμαα τ'ς κότις ἦρι καὶ μάννα μ'.

σνὶ τὸ : οὐσ. = σινί, τραπέζι χάλκινο μὲ διάφορα ξόμπλια ἀπὸ μέσα.

βλάστηρος ὁ : οὐσ. = βέργα ξύλινη, ποὺ χρησιμοποιεῖται γιὰ τὸ ἀνοίγμα τῶν φύλων τοῦ ζυμαριοῦ.

χλιάρ' τὸ : οὐσ. = ἀντὶ χουλιάρι.

πασπάλ' τὸ : οὐσ. = ἀλεύρι πολὺ λεπτό.

πάνια ἦ : οὐσ. = ξύλο μακρὸ ἕως δύο μέτρα καὶ περισσότερο, ποὺ στὴν ἄκρα του ἔχουσι δεμένα παλιόπανα, γιὰ νὰ σκουπίζουν τὸν φούρνο κατὰ τὸ ψήσιμο τοῦ ψωμοῦ.

κανκιά ἦ : οὐσ. = πιάτο χωματένιο ἀνοικτὸ καὶ λιγνό.

κανκὶ τὸ : οὐσ. = τὸ φλυτζάνι τοῦ καφέ.

βουβᾶς ὁ : οὐσ. = ὁ πατέρας. — Ἦρι βουβάζη μ' ἀπ' τοῦ χουράφ'.

βαθόγερος ὁ : οὐσ. = ἄνθρωπος μετεμφισμένος καὶ μουντζουρωμένος κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς Τυρινῆς, ποὺ φοβερίζει τὰ μικρὰ παιδάκια νὰ μὴ ζητοῦν τὴν ἐπομένην ἀπ' τὴ μητέρα τους (ἀρχὴ τῆς Μεγάλης Σαρακοστῆς) τυρὶ, αὐγὰ καὶ ὅ,τι δήποτε ἀρτύσιμο. (Κοίτα Θερακικὰ τόμ. Δ'. σελ. 226).

ἀργιάν' τὸ : οὐσ. = ἀποβουτυρωμένο γάλα. Τὸ ἀνάμικτο μὲ τυρὶ λέγεται ἀργιανοτόρ'.

δρουβάνια ἦ : οὐσ. = ξύλινο δοχεῖο ποὺ βγάζουσι τὸ βούτυρο. Εἶνε εἶδος

μικροῦ καὶ ὑψηλοῦ βαρελιοῦ φαρδιοῦ πρὸς τὰ κάτω καὶ στενοῦ πρὸς τὰ ἐπάνω. Τὸ γάλα χτυπιέται μέσα μὲ ἰδιαίτερο ξύλο, πὺν ἔχει στὴν κάτω ἄκρα ἄλλο ξύλο χονδρότερο τόσο, πὺν νὰ χωρῆ ἀπ' τὸ στενὸ μέρος τῆς δουρβάνας, πὺν λέγεται δουρβανόξυλο.

πδάου: ρῆμ.=πηδῶ.—Μπήδξα τοῦ χαντάκ'.—Μπήδξι δὲ νὰ σὶ διούμ'.
 κασκαμποῦκ' τὸ: οὔσ.=ἀναποδογύρισμα κατὰ τὴν πάλῃ, ὅταν ὁ δυνατώτερος φέρει τὸ κεφάλι τοῦ ἀδύνατου πρὸς τὰ κάτω καὶ τὰ πόδια του πρὸς τὰ ἐπάνω καὶ τὸν γυρίζει ἀνάσκελα.—Τοῦν ἔδωκε ἓνα κασκαμποῦκ' πάει σὰ πέρα!—Δώσ' τον, βρέ, ἓνα κασκαμποῦκ'.

χουρατέβου: ρῆμ.=ὀμιλῶ.—Τί χουρατέβτι, βρέ, ἰκεῖ;—Τοῦν χουράτηψα κι' ἀ νέρι.—Τὸ γζάν' χουρατέβ.

κουσιάου: ρῆμ.=τρέχω (Λ. Τ.)—Κουσιάου μίνια τοῦν ἔφτασα.—Κόσα, βρέ, νὰ παρς τὸ μαντήλ'.

2. Τῆς γεωργίας.

ἀλέτηρ τὸ: οὔσ.=ἀντὶ ἀλέτρι. Τὸ σιδερένιο μὲ φτερὰ λέγεται: πλούκ'.
 φκέντρα ἦ: οὔσ.=ἦ βουκέντρα.

δριμόν τὸ: οὔσ.=κόσκινο μεγάλο, πὺν τὸ μεταχειρίζονται στὰ ἀλώνια.

ἄστα: ἐπιφ.=προτρεπτικὸν τῶν βοδιῶν, ὅταν ὀργώνουν καὶ πρόκειται νὰ γυρίσουν.

ταικίλα ἦ: οὔσ.=μικρὴ ξύστρα προσηροσμένη στὴ βουκέντρα γιὰ τὸ ξύσιμο τοῦ ἀλετριοῦ.

σκιουπάρ τὸ: οὔσ.=τὸ σκεπάρι.

ἀχυροφαί τὸ: οὔσ.=λικμητήρι μεγάλο, πὺν πετοῦν τὰ ἄχυρα στὸ ἀμάξι.

3. Τοῦ γάμου.

καρδὰς ὁ: παράγαμπρος (Λ. Τ.=ἀδελφός). Νέος ἦ καὶ παντρεμένος, πὺν ἐκτελεῖ διάφορες ὑπηρεσίες κατὰ τὰς διασκεδάσεις τοῦ γάμου. Νέα ἦ καὶ ἡ γυναῖκα τοῦ παράγαμπρου λέγεται καρδασίνα.

νοῦνος ὁ: οὔσ.=ὁ κουμπάρος.

κανίς τὸ: οὔσ.=πανέρι γεμάτο γλυκίσματα κατὰ τὸ γάμο. «Τὸ κανίς τοῦ νούνου».

γελδιζέδες οἱ: οὔσ.=χρυσᾶ βραχιόλια. (Λ. Τ.).

βερβέρης ὁ: οὔσ.=ὁ κουρεύς. Ἡ λέξη εἶνε καθατὸ Περσικὴ. βερ=στῆθος. βερβερ=στῆθος μὲ στῆθος δηλ. ἔρχεται ὁ κουρεύων μὲ τὸν κουρευόμενον. Ἀπὸ τὸ Περσικὸν λοιπὸν βερ=στῆθος οἱ Τοῦρκοι εἶπαν ἔξβερλεμὲν=ἀποστηθίζω, καὶ ἐμεῖς ὅπως κάναμε ἀπὸ τὰ Τούρκικα ρήματα σασίγιουρουμ σαστίζω, ἐγλενήγιουρουμ γλενδίζω, γκεζίγιουρουμ γκεζερίζω καὶ γκεζερωῦ, κατσηρήγιουρουμ κατσηρδίζω κλπ., οἱ Μακεδόνες μας (περιφ. Νιγρίτης) ἀπὸ

τὸ Τούρκικο ἐξβερλέγιορουμ=ἀποστηθίζω, ἔκαναν τὸ ρῆμα ἐξβερίζω, ᾽ζβερίζω, ζβουρίζω=ὀμιλῶ.—«᾽ζβουρίζω ᾽ζβουρίζω καὶ δὲν ἀκοῦς». — «Τί ζβουρίζεις ἐσὺ ἐκεῖ;»=Τί ὁμιλᾷς ἐσὺ ἐκεῖ; ¹⁾).

βερβεριὸ τὸ : οὖσ.=τὸ κουρεῖον.

βερβερίζομαι : ρῆμ.=κουρεύομαι, ξυραφίζομαι.

βιλαζίκια τὰ : οὖσ.=βραχιόλια. (Λ. Τ.).

ζαριφλίκια τὰ : οὖσ.=άλυσσιδίτσες μὲ φλουράκια.

σοργούτσια τὰ : οὖσ.=χάρτινα τριαντάφυλλα.

βαρβέτα ἡ : οὖσ.=κρέπι μεταξωτό.

τεπελῆκι τὸ : οὖσ.=πλάκα ἀσημένια στρογγυλὴ καὶ σκαλιστὴ, πού εἰκονίζει τὴν Παναγία, ἢ ἅγιο καὶ φορεῖται ἀπάνου στὸ κεφάλι (Λ. Τ.).

γκιοργκιέφ τὸ οὖσ.=τελάρο ξύλινο πού τεντώνουν διάφορα ἐργόχειρα καὶ τὰ κεντοῦν καθιστᾷ. Καρκάφη (Κουβούκλια Προύσης). Κατὰ τὸν μακαρίτη Μ. Φιλήντα ἡ λέξη αὐτὴ ἔρχεται ἀπ' εὐθείας ἀπὸ τὸ Τούρκικο *gergef*, πού γίνεται ἀπὸ τὸ Περσικὸ *kiarkiah*. Ἡ λέξη ἀπαντᾶται καὶ στὸ ὑπ' ἀριθ. 7 Πασχαλιώτικο τραγουδι (Κοῖτα Θερακικὰ τόμ. Β'. σελ. 405 στίχ. 5): Φωτιά νὰ κὰψ τὸ κέντημα καὶ λαύρα τὸ γκιοργκέφι μ'.

ληλούδ' τὸ : οὖσ.=τὸ λουλούδι.

4. 'Απ' τὸ φυτικὸ καὶ ζωϊκὸ κόσμο.

βαλδράμ' τὸ : οὖσ.=τὸ κώνειον. Φυτὸν ὕψους 1—2 μέτρων μὲ δριμεῖα ὀσμὴ καὶ τοῦ ὁποίου τὸ στέλεχος μὲ τὸ νὰ εἶνε μέσα κενό, τὰ παιδιὰ τὸ καλοκαίρι κἀνουν ἀπ' αὐτὸ τὶς ἀνεμοδοῦρες. Τὰ ζῶα δὲν τὸ τρώγουν. Ἐὰν κατὰ λάθος τὸ φάγουν καὶ κυρίως τὸ πρῶν μὲ τὴν δροσιά, ἀποθνήσκουν ἀμέσως. —Τὰ πράματα ἔφαγαν βαλδράμια καὶ ψόφσαν.

τρανδαφλιά ἡ : οὖσ.=τριανταφυλλιά.

τσαπουρνιά ἡ : οὖσ.=ἀγριοδαμασκηλιά. Ὁ καρπὸς τῆς λέγεται :

τσάπουρνο τὸ : οὖσ.=ἀγριοδαμάσκηνο. Προυνιά καὶ προῦνα (Κουβούκλια—Προύσης).

βατόθρα τὰ : οὖσ.=βατόμουρα.

σκατοπούλια τὰ : οὖσ.=πουλάκια ὄρνιθας, πού τὰ βγάζουν οἱ μάγισσες ἀπὸ αὐγὰ μὲ διπλοῦς κρόκους κάτω ἀπ' τὴν μασχάλη τους βαστώντας τα μὲ ὑπομονὴ ἐπὶ 21 μέρες, καὶ τὰ μεταχειρίζονται γιὰ νὰ κλέβουν τὸ γάλα τῶν

1) Ὅχι λοιπὸν ἀπὸ τὸ Γαλλικὸν *barbe*=γένειον, πού νομίζουν ἴσως ἄλλοι καθῶς καὶ ἐγὼ πρὸ ὀλίγου καιροῦ. Τὴν ἐτυμολογία τῆς λέξεως αὐτῆς *βαρβέρης* τὴν ἀκουσα ἀπὸ τὸν ἀδελφὸ μου, πού ξέρει τὰ Περσικά φαρσί, ὅπως ἔλεγε ὁ μακαρίτης Φιλήντας. Καὶ ἀπόδειξις τὸ ρῆμα τὸ Τούρκικο ἐξβερλέγιορουμ=ἀποστηθίζω, πού ξέρω πολὺ καλὰ τὴν σημασίαν του. Ποιὰ λοιπὸν ἢ σημασία τοῦ ἀποστηθίζω μὲ τὸ γένι, ἂν παραδεχτοῦμε ὅτι ἔρχεται ἡ λέξις ἀπὸ τὸ Γαλλικὸν *barbe* ;

γειτόνων τους. (Κοίτα σχετικὰ εἰς Θρακικὰ τόμ. Δ', σελ. 224).

κροῦνα ἤ: οὐσ.=κορώνη τὸ πουλί.

δάβανος ὁ: οὐσ.=ὁ κηφήνας τῶν μελισσῶν.

τρικουκιά ἤ: οὐσ.=δενδρύλλιο ἀκανθωτό. Κράταιγος ὁ δξύκανθος.

γουστέρνα ἤ: οὐσ.=ἡ σαύρα τὸ ἔρπετόν. Τὸ μεγαλύτερο λέγεται:

φαρμάκα ἤ: οὐσ.=σαύρα μεγάλη καὶ πράσινη.

καραγάτς τὸ: οὐσ.=ἡ πιτελέα τὸ δένδρον.

γουτζούκς ὁ: ἐπίθ.=κοντόνουρος. *γουτζούκκο*=κοντόνουρο. Τὸ σκλί μας εἶνε *γουτζούκκο*.

γουτζουμύικου τὸ: ἐπίθ.=ὡσαύτως κοντόνουρο.

5. Τῆς ἐνδυμασίας.

δουλαμάς ¹⁾ ὁ: οὐσ.=φόρεμα κοντὸ ἕως τῆ μέση ἀπὸ ἀμπᾶ καὶ γύρω γαϊτάνια.

ἀντιοῖ ²⁾ τὸ: οὐσ.=ὁμοίως φόρεμα κοντὸ ἀλλὰ σταυρωτὸ στὸ στήθος.

τζιαμαδάν ³⁾ τὸ: οὐσ.=εἶδος γελεκιού μὲ γαϊτάνια.

σάλι τὸ: οὐσ.=ὑφασμα σπιτίσιο μάλλινο καὶ μαῦρο 2—3 μέτρων μακρὸς, ποὺ τυλίγεται γύρω στὸ κεφάλι, οὕτως ὥστε ἡ μία ἄκρη του νὰ εἶνε μπηγμένη μέσα στοὺς γύρους, ἡ δὲ ἄλλη νὰ κρέμεται πίσω στὶς ὠμοπλάτες. Οἱ δύο ἄκρες τοῦ σαλιού φέρουν καὶ φουντίτσες μικρές, μάλλινες γιὰ γαρνιτούρα.

σαρίκ' τὸ: οὐσ.=σάλι τυλιγμένο στὸ κεφάλι. Κεφαλόγυρος.

καμζέλα. ἤ: οὐσ.=φόρεμα κοριτσιῶν ὡς τῆ μέση χωρὶς μανίκια ἀπὸ τοῖτι.

πουρπόδια τὰ: οὐσ.=στενόμακρο μάλλινο ὑφασμα, ποὺ τυλίγεται στὰ πόδια, γιὰ νὰ φορεθοῦν ὑστερα τὰ τσαρούχια.

φοτάνα ἤ: οὐσ.=φουστάνι μάλλινο χωρὶς μανίκια, ποὺ φοργιάται τὸν χειμῶνα.

τραχλιά ἤ: οὐσ.=ὁ γιακᾶς κάθε φορέματος.

1), 2), 3) Διὰ τὰ τρία αὐτὰ εἶδη ἐνδυμασίας κοίτα Ἄρχειον τόμ. Β'. σελ. 60 καὶ τὰς ὑπ' ἀριθ. 12, 15 καὶ 13 εἰκόνας.

Γλωσσάριο Σαράντα Ἐκκλησιῶν.

(Συνέχεια ἀπὸ τὸν Β'. τόμον).

P

Ραγίζω = σχίζομαι (παθητικῶς) — Ράγσε ἡ ψυχὴ μ' σὰ τζάμ'. — Ράγσε ἡ καρδιά μ' σὰ δὸν γεΐδα. — Ράγσε τὸ ποτήρ'.

ραγισμένος - ν' - νο. — Πὲ ραγισμέν' καρδιά ποῦ νὰ πάγω. — Ἐνε ραγισμέν' ἡ καρδιά μ'. — Ραγισμένο ποτήρ' δὲ ξαναγίνται.

ραγίζουμ' = σχίζομαι, κάνω ράγα, λυποῦμαι πολύ. — Ραγίσκε ἡ ψυχὴ μ' σὰ δὸν γεΐδα. — Ράγσε (ραγίζω) ἡ καρδιά μ' πὲ τὰ κλάματά της.

ραγκλι (τὸ) = εἶδος γυναικείου ρούχου.

ραζακί (τὸ) = εἶδος σταφυλιοῦ. Ἡ λ. περσικὴ προβλ. Χατζ. Μεσ. 1.236, Ψάλτης.

ρακιτζιὸ (τὸ) = τὸ οἶκημα ποῦ βγάζουν τὰ ρακιά. — Ἐχ' ρακιτζιά, ἔχ' κρασιά.

ρατίζουμ' = ἔξαφανίζομαι (ἴσως *ραντίζουμ'* = φεύγω σὰν τὸ ραντιζόμενο νερό). — Ρατίσκε καὶ πάει. — Ρατίσισε πὲ κεῖ νὰ — χάσου, ἔξαφανίσου.

ραφή = τὸ ράψιμο. — Ἡ ραφή τ' καλή. — Πὲ τὴ ραφή τ' φαίνεται ὁ τερζής ὁ καλός.

ραχνιά = τῆς ἀράχνης τὸ πανί. — Γέμσε τὸ σπίτι μας ραχνιές. *ραχνιάζω* = πιάνω ραχνιές. *ραχνιασμένος* = γεμάτος ἀράχνες.

ρέγουλα (ἡ) = τᾶξις. — Πάγ' πὲ ρέγουλα. — Ρέγουλα χρειάζεται στὴ δουλειά. Χωρὶς ρέγουλα, παιδί μ', τίποτα δὲ γίνται.

ρέγουμ' = ὀρέγομαι (ἀπλώνω χέρι). — Ρέγεσαι νὰ τὸν γλέψ'. — Ρέχκα τὸ φαγὶ δους. — Τὴν ρέχκα πιά τὴ νύφ' της.

ρεχτικὸς - κιά - κὸ — Ρεχτικὸ φαγὶ ἔχουμ' σήμερα. — Τί ρεχτικὰ τρῶτε; — Κάτ' ρεχτικὸ θέλω.

ρεζίλευγω — *ρεζίλεύγουμ'* = Κάνω ἕναν ρεζίλι. Ἐξευτελίζω, προσβάλλω βαρεία. — Μὲ ρεζίλεψες μωρή. — Τὸν ρεζίλεψα τὸ μασκαρά. — Ρεζίλεψες τ'νομα τὴ μπαμπά σ'. — Δὲ ρεζιλευγόμαστε μεῖς πὲ τὰ λόγια σ'.

ρέζω = ἀρέσκω. — Γὼ δὲ ρέζω. — Γὼ ρέζω νὲ τώρα; — Σὰ δὲ ρέζ' ἄς κὰν' ὅ,τι θέλ'. — Μένα ἔτς μὲ ρέζ'. *ρέζουμ'* = ἀρέζω τὸν ἑαυτό μου. — Ρέσκαμ' μονάχες μας, νὰ μᾶς ρέζνα γ'οὶ ἄλλ'. — Ρέσκαμ', κάρκαμ'.

ρέχας (ὁ) = ἀπόχρεμψις. — Τὸν ἔφτυσε ἕνα ρέχα στὰ μοῦτρα τ'. — Αὐτὸς θέλ' ἕνα ρέχα στὸ πρόσωπο.

ρημάζω = κάνω ἕναν ἔρημο, βλάπτω. — Τὸν ρήμαξαν. — Νὰ σβύσ' καὶ νὰ ρημάξ' κι αὐτὸς καὶ τὸ σπίτ' του. — Πὰ νὰ ρημάξ'. — Μὲ ρήμαξε, ποῦ νὰ ρημάξ'. — Ρήμαξαν καὶ τὰ σπίτια δους καὶ τὰ καλά δους.

ρημάδ' (τὸ) = τὸ χαλασμένο σπίτι. — Κι αὐτὸ τὸ ρημάδ... — Ρημάδια γένκαμ'. — Στὰ ρημάδια καὶ κόμ' πὲ κείθε.

ρημαδιὸ (τὸ)—Ρημαδιὸ τόκαναν τὸ σπίτ' μου.—Ρημαδιὸ νὰ γέν'.

ριζικάργια (τὰ)—οἱ ἀνθοδέσμες, πού τάγιγιάννη (Κλύδωνα) τις βάζουν μέσα στὴν μπακίρα καὶ τις βγάζουν ἀπὸ μέσα τὸ πρωὶ τῆς ἄλλης μέρας λέγοντας κένα δίστιχο τὰ κορίτσια, πού ἐνδιαφέρει κεῖνον πού τοῦ ἀνήκει ἡ ἀνθοδέσμη. (Βλέπε περιγραφή Θερακ. Ἡθογραφίες τόμος Β'. σ. 43).

ριζικὸ (τὸ)—ἡ τύχη.—Ἐχ' καλὸ ριζικό.—Καθένας πὲ τὸ ριζικό τ'.—Ριζικὸ νάχς καλὸ καὶ μὴ νοιάζεσαι.

ροδάν' (τὸ)—«ἐργαλεῖον τροχοφόρον δι οὗ περιστρεφομένου καὶ δονουμένου νήθουσι ραδίως αἱ γυναῖκες». Ὁ Ἡσύχ. παράγει τὴν λέξιν ἐκ τοῦ ράδιος ραδινός.—Γλῶσσα σὰ ροδάν.—Ροδάν' πάγ' ἡ γλῶσσα δης.

ροδάν' εἶναι τὸ ὄργανο, πού τύλιγαν τὸ νῆμα στὰ μασούρια.—Σὰ ροδάν' πάγ' τὸ στόμα τ'.—Γλήγορη σὰ δὲ ροδάν.

ροδανίζω=μεταχειρίζομαι τὸ ροδάν'.—Γουὺλ' μερίτσα ροδάνζα.

ροδίζ'=φαίνεται ἡ αὐγή.—Ρόδσε ὁ οὐρανός.—Ρόδσε τὸ μάγουλό δης.

ροκάν (τὸ)—ρυκάνη.

ροκανίζω=καθαρίζω τὸ ξύλο ἀφαιρώντας τὴν ἐπιφάνειά του.

ροκάνισμα (τὸ)—ἡ δουλειά.

ρομαθιά (ἡ)—ἄρμαθιά ὀρμαθός.—Γόρασα μνιά ρομαθιά σκόρδα.

ρομαθιάζω.—Ρομαθιάζω τὰ σκόρδα μας.

ροκοκέφαλο (τὸ)—Τῆς τειᾶς σου τὸ ροκοκέφαλο (βρисиά).

ρότσκος (ὁ)—φαλλός.—Τῆς μάννας σου ὁ ρότσκος (βρисиά).

ρούφουλας (ὁ)—τυφών.—Τὴν δύφλα σ' καὶ τὴ ρούφλα σ'.

ρούβαλο (τὸ)—τὸ ξύλισμα, ρόπαλο.—Τὸν τράβηξα ἓνα ρούμπαλο.

ροῦδ' (τὸ)—τὸ κόκκινο χρῶμα.

ρούπα (ἡ)—ξύλο, κομματί ξύλου κομμένο γιὰ κάψιμο.

ροφομυξῶ=ροφῶ συχνὰ τὴ μύξα μου.—Μὴ ροφομυξᾶς, μπρέ, καὶ σὲ σχάθκα.

ροφτὸ (τὸ)—Ἐφαγαμ' σήμερα ἀβγά ροφτά.

ρώγα (ἡ)—ἡ ἀράχνη, τοῦ βυζιοῦ τὸ ὑστερνό.—Δὸς μιὰ ρώγα σταφύλ'.—Πιάστηνα τὴ ρώγα.—Τὸν τσίψε μιὰ ρώγα.—Ἡ ρώγα δης πόνεσε.—Μάζευε ἄς ἐν καὶ ρῶγες. (Παροιμία).

Σ

Σαβουρντίζω=τινάζω, ρίχνω μακριά.—Σαβούρτσα πέρα πὲ τὸ φράχτ' τὸ καλάθ' δου.—Μὴ σαβουρντίζ'ς.

σαγιακ (τὸ)—χειμωνιάτικο ὕφασμα ἀπὸ μαλλὶ ὑφασμένο στὸν ἀργαλειὸ καὶ χρωματισμένο λογιῆς λογιῶν (ἡ. λ. τ.).

σαγιακένιος -ια -ο=τὸ ἀπὸ σαγιακι γνεμένο.

σαγίτα (ἡ)—ἡ κερκίδα καὶ τὸ ἐργαλεῖο τοῦ ἀργαλειοῦ, πού βάζουν μέσα

τὸ μασοῦρι καὶ τὸ περνοῦν μέσα ἀπὸ τὸ δίμητο ρίχνοντας τὴ σαγίττα πότε ζερβά πότε δεξιά.—Τραβῶ καὶ γὰρ σαγγίττα στὴ ζωὴ μ' = ὑφαίνω.

σάγκαρο (τὸ) = τὸ ἐπιπλο.—"Ἐχουμ' καὶ μεῖς πολλὰ σάγκαρα.—Σάγκαρα - μάγκαρα = τὰ μικροπράματα.

σάζ = (τὸ) μουσικὸ ὄργανο, εἶδος μαντολίνου μὲ πολὺ μακρύτερο λαιμό. (ἢ λ. Τ.).

σαϊβάν (τὸ) = τὸ πρόστυλο τοῦ σπιτιοῦ, χρισμένο μὲ χρῶμα κίτρινο ἢ κόκκινο (λ. Τ.).—"Ἐχουμ' σαϊβάν' δροσερό.

σαλβάρ (τὸ) = ἡ φαρδιά βράκα πού φοροῦσαν οἱ γυναῖκες.

σαλεύγω = κινιέμαι ἀπὸ τὸν τόπο μου, σηκώνομαι.—Σάλειψ' μωρὴ καὶ σὺ! = Σήκω.—Δὲ σαλεύ' πὲ δὴ θέσ' δου.—"Ἐλα σάλεψε λήγωρα.—ὰ σα-λέψ'ς γιὰ ὄχ;

σαλαμούρα (ἡ) = τὸ τυρὶ πού διατηροῦν μέσα στὴν ἄλμη.

σαλίβα = 1) τὸ ἐξάνθημα πού βγαίνει στὰ χεῖλη ἀπὸ τὸ πολὺ σάλιο. 2) ὁ φλύαρος.—Τί σαλίβα κι αὐτός!—"Αἴντε καὶ σὺ σαλίβα!

σαλιβιάζω = πάσχω ἀπὸ ἐξανθήματα στὸ στόμα.—Σαλίβιασα νὰ μιλῶ.—Δὲ σαλίβιασες πιά πὲ τὸ ντιρ - ντίρ;

σαλιάρς (ὁ) = ὁ φλύαρος, κεῖνος πού τρέχουν τὰ σάλια του ἀπὸ τὶς ὀμιλίες.

σαλιαρίζω = φλιαρῶ, λέγω λόγια δίχως σημασία.—Τί σαλιαρίζ' πάλ' αὐτός.—Σαλιάρζε σὺ καὶ μὴ गुटिās τὴ δουλειά σ'.

σαλντίζω = ἀπλώνω χέρι.—Μὴ σαλντίζς τὸ χέρ' σου γιὰτὶ...—Σάλτσε ντὲ σὰ σὲ βασιτᾶ;

σάλμα (τὸ) = φυτὸ μέσα στὰ στάσιμα νερά, σὰν τὸ ψηλὸ ἄχυρο, πού χρειάζεται γιὰ τὶς καλύβες καὶ γιὰ τὸ γέμισμα τῶν στρωμάτων.

σαλοπάν' (τὸ) = ἡ ποδίτσα τοῦ σαλοῦ, τοῦ μωροῦ.—"Ἐπλυνα σαλοπάνια.

σαλό (τὸ) = τὸ πολὺ μωρό, τὸ μικρὸ παιδί.—Μὴ κάνς, σὰ δὲ σαλό τὸ παιδί.—Τί σαλὰ πράματα ἔν αὐτά;

σαλὸς = ὁ σαλεμμένος τὸ μυαλό.

σαλταμάρα (ἡ) = τὸ πάνω μέρος τῆς ντόπιας φορεσιᾶς τῶν σαγιακένιων ρούχων τοῦ λαοῦ, ὅπως τὸ σακάκι μας, στολισμένο μὲ δαχτανωτὰ λουλούδια ἀπὸ τοὺς ἀμπατζῆδες, ραφτάδες τέτοιων ρούχων. (Ἀρχεῖον Β' τ. σ. 60).

σαμαδούρα (ἡ) = ὁ φελλὸς τοῦ λυχναριοῦ, πού στέκεται στὴν ἐπιφάνεια τοῦ λαδιοῦ, τὸ ἐλλύχνιο.

σαραδίζω = 40 ἡμέρες μένει ἡ λεχῶνα στὸ σπίτι. Στὶς 40 πηγαίνει στὴν ἐκκλησιὰ μαζὶ μὲ τὴ μανίτσα (μαμή), κρατώντας τὸ παιδί καὶ παίρνει τὴν εὐκὴ τοῦ παπὰ καὶ βγαίνει στὸν κόσμο.—Σαράττσες νε λεγῶ;—Σαράττσα.—Σὰ σαραδίσω ἂ σᾶς νᾶρτω.

σάμματι = σὰ νὰ—Σάμματι γῆρτες νε;—Σάμματι ἂ νᾶρτ'...

σαματὰς (ὁ) = θόρυθος.—Μὴ κάντε σαματά.—Τί σαματὰς ἔν αὐτός;—Πὲ τὸ σαματά δους δὲν ἀκούγω.—Σαματάδες δὲ θέλω!

σαμουρόγωνα (ή) = γούνα με σαμούρ'.

σαμούρ (τὸ) = γούνωμα.

σάνες = ὠσάν.—Λογομαχεῖς σάνες κέκανες καμιὰ μεγάλ' δουλειά.

σαξι (τὸ) = ἡ γλάστρα.—Πόσα σαξιά ἔχ' ἡ αὐλή σ'! Γὼ στήν αὐλή μ' σαξιά ὄφκαιρα ἔχω νὰ τὰ σεργιανίζω, κανείνας δὲν ἔν νὰ με πῆ ἓνα λόγο· σαπίζω.—Σάπσα πιά σάπσα.—Νὰ σαπίς (κατάρα).

σαραγλι (τὸ) = (Τ. ἢ λ.) Γλύκισμα ἢ ὄρτὸ ἢ καθιστὸ (σουφρωτό). Τὸ ὄρτὸ ἦταν τὸ ἐπίσημο γιὰ τοὺς μουσαφιρέους.—Τὸ σαραγλι γίνονταν με φύλλο σπιτικό πὺν ἔπλανε ἢ εἰδικιὰ γυναίκα τῶν σαραγλιῶν. Τὸ ἄπλωναν στὸ τραπέξι τὸ φύλλο καὶ τὸ γέμιζαν με σπασμένο ἀμύγδαλο ἢ καρύδι, με σπασμένη ζάχαρη καὶ μπαχαρικά. Ὑστερα ἔτσι τὸ τύλιγαν στὴ μηλινόβιτσα. Ἐπειτα τραβοῦσαν τὴ μηλινόβιτσα καὶ κατόπιν τῶκοβαν κομμάτια, πὺν τὰ ἔστηναν ὄρθα στὸν ταβὰ μέσα. Τῶστελναν στὸ φοῦρνο κῦστερα ζεστὸ τὸ περέχουναν ζάχαρη (σιρόπι) βρασμένη καὶ τὸ σκέπαζαν νὰ κρυώσει. Τὸ σαραγλι ζαχάρωνε (κάντιωνε) καὶ τὸ πρόσφερναν στὸ πιᾶτο τις γιορτές.

Τὸ καθιστὸ ἢ σουφρωτὸ λέγονταν ἔτσι, γιὰτὶ δὲν γίνονταν τόσο χοντρό. Καὶ βγάζοντας τὴ μηλινόβιτσα πὸ μέσα τὸ σούφρωναν μέσα στὸ νταβά.

σαραδαπόδαρος (ὁ) = ἔντομο πὺν ἔχει σαράντα ποδάρια, ὅπως νομίζει ὁ λαός.

σαρακιάζω = ζαρώνω (σαφρακιάζω) = ἔχω τὰ χέρια μου γεμᾶτα ἀπὸ ζάρες ἀπὸ τὸ πολὺ βούτηγμα στὸ νερό, ὅπως ἡ πλύστρα, ὅταν πλένει.

σαραπανατζῆς¹⁾ (ὁ) = κείνος πὺν ἔσερνε τὸ λινὸ τοῦ τρύγου με τὰ βόδια του καὶ τᾶμάξι του.

σασίζω = τὰ χάνω στήν ὀμιλία μου, στὸ δρόμο μου, στὰ μυαλά· ζαλίζομαι.—Αὐτὸς τὰ σάστισε, = αὐτὸς τρελλάθηκε.—Τὰ σάστισαμ' κέμεις καὶ δὲ ξαίρουμ' τί νὰ κάνουμ'.—Κὲγὼ πὲ τὰ σαστισμένα τὰ μυαλά μ' δὲ ξαίρω τί λέγω.—Σαστισμένος νοῦς.—Γοῦλο τὰ σαστίζω, σὰ πὰ νὰ μιλήσω σαὐτὸ τὸν ἄθρωπο.—Τί σαστισμένο παιδί.

σαφραγκιασμένος = ὁ μαρασμένος, ὁ ζαρωμένος.—Σὰ σαφραγκιασμέν' ντομάτα γίνκε. Σαφραγκιάζ' = ζαρώνει.—Σαφράγκιασε σὰ σταφίδα.—Σαφράγκιασαν τὰ χέρια μ' πὲ τὴ πλύσ'.

σβανὰς (ὁ) = 1) ἐργαλεῖο ντουλγέρικο. 2) μαχαῖρι ὀδοντωτὸ πὺν κλαδεύουν τὰ κλήματα.—Δὸ μ' τὸ σβανὰ ὅ,τ' ἂ ποίσω τῶρ' ἂ ποίσω (ποιήσω) (ἀπειλή).—Σὰ σβανᾶς τὰ γένεια τ' (ἀχτένιστα).

σβάρνα. Στὴ φράση: τὸ πῆρε σβάρνα = προχωρᾶ ἀκράτητα.—Μὴ μὸν τὸ πῆρες σβάρνα, ξεκουράστισε καὶ λιγάκ'.

σβιτζινίζ' = βουίζει τᾶφτι μου.—Σβιτζινίξαν τᾶφτιάμ'. (Τὴν ὥρα τούτη με τὰ δυὸ δάχτυλα χτυποῦν ἔξω ἀπὸ τᾶφτί).

1) Βλ. Πολυδ. Παπαχριστοδοῦλου Περιγραφή τρύγου Θρακ. Ἠθογραφίες τ. Α'. Διήγημα: «Ὁ τρύγος τὴ κύρ' Ἀμπατζόγλου».

σαγρίσγουρος=ὁ φάρυγγας—ἀ σὲ κόψω τὸ σαγρίσγουρο σ.

σεκλείζω-ζουμ' = στενοχωρῶ ἕναν καὶ στενοχωροῦμαι.—Πολὺ σεκλεντίσκα σήμερα.—Τὸν σεκλέτσα κάμποσο νὰ μὲ τὰ δώσ'.—Μὴ σεκλεντίζεσαι καὶ τόσο.—Μὲ σεκλέτσε ἢ δουλειὰ πολὺ.

σέλα=τὸ ἄκρο τῆς βράκας ποὺ πηγαينوέρεται στὸ περπάτημα.—Διὲς τοῖνα κουνιέται σὰν τὴ σέλατ'.—Τί ἔχς βρὲ μὲς στὴ σέλα σ' καὶ κουνιέται;

σεμπόγια (τὰ)=οἱ βιόλες. σεμπόγια καιμέρκα=οἱ διπλὲς βιόλες.

σέμτ' =κατάλληλο, πρόσφορο μέρος.—Σέμτ' μῆρχεται πὲ δῶ.

σεπέτ (τό)=καλάθι.—Φέρ' τὰ σεπέτια.

σεριμές (ὀ)=τὸ δίχτυ τοῦ ψαρέμματος.—Πὲ τὸ σεριμέ πιάννα τὰ ψάρια κι' ὄχ' πὲ τὰ λόγια.

σερπετὸ (τὸ)=ἔρπετὸ=γρήγορο, εὐκίνητο.—Σερπετὸ παιδί.

σέτ (τό) ἢ λ. Τ)=καναπέδες φκιαστὸς στὸ πλάτος τοῦ δωματίου, στρωμένος μὲ στρωμα ἀχυρένιο καὶ μαξιλάρια στὸν τοῖχο, μὲ ὠραῖα φαντὰ ντυσῆματα, φαμένα μὲ τὰ χέρια τῶν γυναικῶν.

σεφέρια=Τὸ πάγαινε κι' ἔλα.—Πόσα σεφέρια πῆγες στὸν τσεσμέ;

σήμαδρο (τό)=τὸ ξύλο, ποὺ μεταχειριζότανε στὰ παλιὰ χρόνια νὰ χτυποῦν στὴν ἐκκλησιὰ ρυθμικὰ γιὰ τοὺς χριστιανούς.

σημαντικά=ἀξιόπρεπα, ὠραῖα.—Σημαντικὰ τῆς φέρκαν (φέρθηκαν).

σημαντικὸς - ιὰ - κὸ—Σημαντικὸς ἄθρωπος.—Σημαντικὰ λόγια εἶπε.

σιγοκαταπίνω=καταπίνω σιγά.—Σιγοκατάπτε τὰ λόγια τ'.—Σιγοκατάπτε κι' αὐτὴ τις πίκρες δης.

σιγοπιάνω=τρώγω κάτι ἀρμυρὸ ποὺ μὲ πιάνει.—Σιγόπιασαμ' λιγὰκ' πὲ τὴ σαρδέλα.—Φάγε ἕνα τζίρο νὰ σιγοπιάσς.

σιγίζουμ' = πηγαίνω δῶθε κεῖθε τοιμάζοντας.—Τί σιγίζεσαι, μωρή, σὰ δὴ μαμή;—Σιγίζουμ' σιγίζουμ' καὶ τίποτε δὲν κάνω.—Σιγίστσε καὶ σὺ λιγὰκ'.

σιλιβὸς - ἦ - ὀ=λεῖος.

σινιάκιο (τό)=δοχεῖο χρῆσιμο νὰ μετρᾶν τὰ σιτηρά, 4 τέτοια ἰσοδυναμοῦν μῆνα κιλό (σινί).—Πόσα σινιάκα στὰρ' ἔχνα;—Χίλια σινιάκα γόραζαμ' τὸ χρόνο.

σιλβώνω=σιλβώνω.

σίτα (ἦ)=τὸ κόσκιο. Οἱ τσιγγάνοι πουλώνοντας φώναζαν:—Κόσκιο σίτασα!—Δόμ', λεγώ, τὴ σίτα σ' νὰ περάσω τ'ἀλεῦρι μ'.

σιτσαδές=τὸ χαλὶ ποὺ σαῦτὸ πάνω οἱ Μωαμεθανοὶ ἔκαμναν τὸ ναμάζι τους (setsdé). "Υστερα μέτροιο χαλί.

σκάβια (ἦ)=ἡ κάμπια.

σκαδάλ' (τό)=ἡ σκανδάλη, δηλ. μικρὸ κομμάτι σιδερένιο ἢ ξυλένιο ποὺ κρατᾶν τὸ παράθυρο ἢ τὴ θύρα γιὰ νὰ μὴν ἀνοίγει ἢ νὰ μὴ πέφτει.—Βάλ' μωρή, τὸ σκαδάλ' ;

- σκαλωσιὰ (ὄ)=ἡ σκάλα.—Σκαλωσιὰ σήκωσαμ' = θὰ χτίσουμε.
 σκάμνος (ὄ)=τὸ μεγάλο σκαμνί.
 σκαλώνω=βρίσκω δυσκολίες.—Ἐδῶ σκάλωσαμ' τώρα.—Νὰ μὴ σκαλώσ' κανεῖς μιὰ φορά, ὕστερα δρέξα γύρευε.—Ποῦ σκάλωσες πάλ';
 σκαματίζω=κάνω ἄφρὸ μὲ τὸ σαποῦνι.
 σκανιάζω=στενοχωροῦμαι, θλίβομαι.—Μὲ σκάνιασε αὐτὸ τὸ παιδί.—Μὴ σκανιάζεις, λεγώ, καὶ σὺ πὲ τέτοια πράματα.
 σκαρδι (τὸ)=σκαρδι λιναριοῦ, ποσότης ὠρισμένη, πλόκαμος.
 σκαρι=σχάρα, βίαση στήριγμα.—Τῶβαλαμ' στὸ σκαρί.
 σκαρώνω=Νὰ διοῦμ' τί θὰ μᾶς σκαρώσ' πάλ'.
 σκάτσαρος (ὄ) = σκελεθρομένος.—Μόν' τὸ σκῆμα τ' πέμκε σὰ σκάτσαρος.
 σκατομπάβουλας (ὄ)=σκαθάρι.—Γοῦλ' γοῦλ' κιὸ σκατοβάβουλας.
 σκάφ' (ἦ)=πὸν πλένουν καὶ ζημώνουν.—Ἡ σκάφ' ἔνε πουτάνα (πόρνη) γοῦλο μαζεύ', γοῦλο θέλ' (παροιμία).
 σκαφίδ' (τὸ)=μικρὴ σκάφη.—Τὸ σκαφίδ' τρέχ.—Τόβαλα μέσ' στὸ σκαφίδ' μου.
 σκαφοδοῦλ' (ἦ)=τετράποδο τραπέζι πὸν πάνω του βάζουν τὴ σκάφη.—Δόμ', λεγώ, τὴ σκαφοδοῦλ' σου νὰ πλένω.
 σκεβρός - ἦ - ὄ = τὸ ξύλο πὸν καμπουρίζει καὶ χάνει τὴν ἰσιότητα του ἀπὸ τὴ ζεστασιά καὶ βρέξιμο.—Σκέβρωσαν τὰ κανάτια τὴ σπιτιοῦ. -- Σκέβρωσε κι' αὐτὸς σὰ τὴ σανίδα=καμπούριασε.
 σκεβρώνω=καμπουρίζω, λυγίζω.—Σκέβρωσαν τὰ ξύλα.—Σκέβρωσαμ' καὶ μεῖς, ἄμνια.—'Α, σκεβρώσουμ' καὶ μεῖς πὲ τὸ καιρό, σὰ τις παπουδες μας.
 σκέλδα (ἦ) καὶ σκελίδ' ἦ ἀρχ. σκελὶς δηλ. κομμάτι σκόρδου ὅπως χωρίζεται φυσικὰ ἀπὸ τ'ἄλλα.—Ἐφαγα μιὰ σκέλδα σκόρδο καὶ βρώμσε τὸ σπίτ'.
 σκεπάρ' (τὸ)=τὸ σκεπάρνι, ἐργαλεῖο ντουλγκέρικο.
 σκεπαριά (ἦ)=ἡ χτυπηματιὰ τοῦ σκεπαρνοῦ. Ὑστερα μεγάλο σκεπάρνι χρήσιμο στοὺς βαρελάδες καὶ ντουλγκέριδες.—Τὸν δῶκε μιὰ σκεπαρνια καὶ τὸν ἀφῆκε στὸν δόπο.
 σκεπὸς (ὄ)=ἡ στέγη (σκεπάζω) λέγεται καὶ κεραμόδος ἀπὸ τὰ κεραμίδια.—Ὁ σκεπὸς μας χάλασε.
 σκιστὸ καὶ σκιστὸς (τὸ) = σανίδι ψιλὸ πὸν χρειάζοτανε νὰ ξεχωρίζει τὰ νήματα τοῦ στημονιοῦ.
 σκομίδια=τὰ μικρὰ κρομμύδια πὸν δὲν μπόρεσαν νὰ μεγαλώσουν καὶ πὸν τὰ ξαναφυτεύσουν κάθε χρονιά.
 σκομίζω=σκορπίζω καὶ μοιράζω.—Σκόμισαν τὸ βιό τους.—Μὴ σκομίζεις τὰ λεφτὰ σ' ἃ σὲ χρειαστοῦν.—Σκόμισαν τὴ βαβά τους τὸ βιὸ σὰν ἄγερο.
 σκοπεύγω=ἔχω σκοπό, κατὰ νοῦν.—Σκοπεύγουμ' νὰ πᾶμ' ταξίδ'.
 σκορδόπιστη (ἦ)=ἡ ἐρωμένη χλευαστικά.—Πάγ' στὴ σκορδόπιστη τ'.
 σκορπίδ' (τὸ)=μικρὸς σκορπιός.

σκοτίδα (ἦ)—τὸ σκοτάδι.—Πίσσα, σκοτίδα, μυρίζ^ο και τυρί.

σκοιδιαζ^ο—γίνεται σκοτάδι.—Σκοτίδιασε και πάει.—Τώρα λήγορα σκοιδιαζ^ο.—Σὰ σκοιδιαζ^ο κῦστερα μὴ δουλεῦτε.—Σκοτίδιασαν τὰ μάτια μ^ο.

σκουλουτ^ο=λέξη πού τοῦ τῆ φώναζαν μεγαλόφωνα σταφτί, σὰν ἤθελαν νὰ ξιππᾶσουν κανένα.

σκούλκα—τὸ σκουλίκι, ὁ ταπεινὸς ἄνθρωπος και κόλακας.—Σὰ σκούλκα νὰ σέρνεσαι.

σκουλοβοτόναο=γιατρικὸ με λάδι και με σκουλίκια βαλμένα σένα μπουκάλι, κρεμασμένο στὸν ἥλιο.

σκουλλῦ (τὸ)=ἡ ἔξω ἐπιφάνεια στὰ σκουλλωτὰ ὑφάδια, σὰ βελουδένια.

σκουλλωτὸ (τὸ)=εἶδος ὑφαντοῦ σπιτικοῦ πού χρειαζότανε για ἐπίπλωση.—Ἔχω και σκουλλωτὰ και δημοκατόνια και σαντρατσωτᾶ.

σκουτέλα=τὸ πινάκι. ζερβοσκουτέλλα=ἡ ἀριστερόχερη.

σκουδουφλῶ (σκοτός-τυφλός)=βρωμῶ, παραβρωμῶ, σκουντάφτω, λαθεύω τὴν περπατισιά μου. Γλωσσογν. Φιλήντα Β. 197.—Σκουδούφλησε κέπεσε.—Οἱ γριές, παιδί μ^ο, σκουδουφλοῦν και πέφτνα και γὼ σκουδούφλησα.

σκούτα=ἡ ἄκρη τοῦ ρούχου. φιλᾶ σκούτες=ἐκλιπαρεῖ.—γελοῦν οἱ σκούτες του=εἶνε εὐχαριστημένος.

σκουτούρα (secatura)=ζάλη.—Τὸ κεφάλ^ο μου πὲ τις σκουτούρες ζαλίσκε.

σκρόφα (ἦ)=ἡ γουρούνα (λατ. λ.) βρισιά.—Ἄϊ σκρόφα, παλιοσκρόφα.—Νὰ πάρ^ο ὁ διάβολος τὴ σκρόφα τ^ο.

σκυλλομύτα (ἦ) = ψιλὴ σανίδα πού τῆ βάζουν στὴ στέγη, για νὰ στηρίζουν πάνω τὰ κεραμίδια. — Γίνκε σὰ σκυλλομύτα = σὰ σανίδι ψιλό ἀδυνάτησε.

σκυλομάχουμ^ο=μάχομαι μέχρις ἐξοντώσεως.—Τί σκυλομαχόστε, μπρέ, γειτόν^ο ἄνθρωπ^ο;

σλήνις (ἦ)=τὸ κοίλωμα πού χαράσσουν γύρω στὴν ἄκρη τοῦ ἀνοικτοῦ βαρελιοῦ, για νὰ μπῆ μέσα τὸ τύμπανο.

σλήνιστρο=τὸ ἐργαλεῖο πού χαράσσει τὴ σλήνι.

σμέλιος (ὀ)=μυρωδᾶτο φυτό.

σμίλα (ἦ)=ἡ σμίλη.

σούγλα=ἡ σούβλα (ὀβελός) και σουγλίζω=τρυπῶ.

σοκάκ^ο (τό)=δρόμος μικρός (λ. τουρ).—Ξαίρουμ^ο και σὺ πὲ τί σοκάκ^ο εἶσαι.—Σὲ ποιά σοκάκια τριγυροῦσες.

σόπα (ἦ)=ἡ βέργα.—Πῆρα τὴ σόπα μ^ο και τὸν κουπάνσα μιά.—Τὸν δῶκε μιά πὲ τὴ σόπα τ^ο.

σόσα (ἦ)=ὀ φτιαγμένος δρόμος.

σουβλιστρος ἢ σουγλιστρος - ἦ - ὀ=ὀ ὀξύς, ὀ σουγλιερός.

σουβλι ἢ σουγλι=ἡ μικρὴ βελόνα τοῦ τσαγγάρη πού τρυπᾶ τὸ πετοῖ στὸ ράψιμο.

σοῦ=τέλος πάντων.—Σοὺ νὰ πάγω κιὰς γίν' ὅ,τι γίν'.—Σοὺ νὰ τὸν δώκω δανεικά.

σοῦδα (ἦ)=πολὺ στενὸ δρομαλάκι.—Μπῆκα μέσ' τῆ σοῦδα καὶ δὲ μπόρεσα νὰ βγῶ.—Κεῖ κοντὰ ἔχ' μιὰ σοῦδα.—Τὸ σπὶτ' δου σὰ σοῦδα.

σουραχι (τὸ)=τὸ παγοῦρι, πού βάζουν κρασί καὶ πίνουν οἱ ἔργατες χέρι μὲ χέρι.

σουραλιὸ (τὸ)=Τὸ μέρος πού σχηματίσθηκε σὰ νεροσυρμὴ ἀπὸ τὸ τρεχούμενο νερό.

σούρβα (ἦ)=κλαδὶ κρανιας, πού τὰ παιδιὰ τὴν πρωτοχροنيὰ σουρβίζουν λέγοντας: Σούρβα, σούρβα, γερὸ κορμί, γερὸ σταβρί, σὰν ἀσῆμ', σὰ γρανιὰ καὶ τὴ χρόν' γούλ' γεροὶ καὶ κολόκαρδοι.

σοφίζουμ' =σκέπτομαι καὶ εὐρίσκω.—Ποῦ πάλ' τὰ σοφίσκες αὐτανά;

σοφράς (ὀ)=τὸ τραπέζι τοῦ φαγητοῦ.—Βάλτε σοφρά=βάλτε τραπέζι.

σουλμάς (ὀ)=ἀλοιφή καλλυντικιά, πού ἐτοίμαζαν οἱ γυναῖκες ἀπὸ βραδὶς.

σουρβίζω=χτυπῶ ἀπαλὰ τὴ ράχη τοῦ κυρίου, πού μὲ τὴ σούρβα θέλουν νὰ τοῦ εὐχηθοῦν στὴν πρωτοχροنيὰ γιὰ φιλοδώρημα.

σούρδαλα=λέξις, συνθηματικὴ, πού σημαίνει τὰδύνατα καὶ ἀπρογραμματοποίητα.—Πάει νὰ μοιράσ' σούρδαλα.—Γιὰ σούρδαλα τὸν ἔστειλαν.

σούρδουλα—μούρδουλα=ἀνακατωμένα.

σουρμαλίζω=σέρνω ἕναν μπρὸς πίσω κι' ἀπανωτά.—Τί τὸ σουρμαλίζ' τὸ παιδί τ' ἔτσ'.—Τὸν σουρμάλιξε, τὸν σουρμάλιξε ὡς που τὸν ψόφσε.

σουρούπωμα (τὸ)=τὸ σκοταδι μετὰ τὸ πέσιμο τοῦ ἡλίου.

σουρουπάν' =ἀρχίζει καὶ σκοτινιάζει.—Σὰ σουρούπωσε, τραβήχκαμ=ξεκινήσαμε.

σουρουντί=ἐξευτελισμένο πρᾶμα.—Κιαὐτὸς σουρουντί.—Πὲ τὰ σουρουντιὰ δὲ θέλω γειτόνια, τίς καλλίτερο' σου νὰ γλέψς.

σουρώνω (σουρώνω)=στραγγίζω, διηθῶ.

σουρωτῆρ' (τὸ)=ἐργαλεῖο πού σουρώνουν.

σουσάκα=κολοκύθα ἄδεια πού τὴ μεταχειρίζονται γιὰ νερό, τρυπώντας τὴν στρογγυλὰ ἀπὸ τὴ μιὰ μεριά. Ὑστερα τὸ κούφιο κεφάλι, ὃ ἀνόητος.—Ἄιντε καὶ σὺ σουσάκα!

σουσουμίζουμ' =ἐτοιμάζομαι γιὰ κάτι, μὲ κινήσεις τοῦ κορμιοῦ μου.—Τί σουσουμίζεσαι, μπρέ, σὰ ψειριασμένος;

σοῦστε=σιωπήστε (σοὺς λ. τ. σιώπησε).—Σοῦστε νὰκούσουμ' τί γίνεται ὄξω.

σουτζούκια (τὰ)=οἱ μουστολαμπάδες ἀπὸ μοῦστο στὴν ἐποχὴ τοῦ τρύγου.—Περνοῦσαν σπασμένες καρδοψυχές μὲ μιὰ βελόνα σὲ δυνατὴ κλωστή, δεμένη σὲ μιὰ «κούτσα» δηλ. ἕνα κομμάτι ξύλου ἀγγλωτοῦ, πού στὴν ἄκρη, εἶχε ἕνα κομμάτι πανὶ γιὰ νὰ μὴ πέφτουν. Τὴν κλωστή αὐτὴ μὲ τίς καρδοψυχές τὴ βουτοῦσαν πολλὲς φορὲς κατὰ διαλείμματα στὸν πελτέ πού τοίμαζαν μὲ τὸν ὄραϊο μοῦστο ὡς που νὰποχτήσουν πάχος, πήχης χεριοῦ. Ἄ-

παράλλακτα ὅπως βουτοῦν τὶς λαμπάδες. Ἄμα λιάζονταν στὸν ἥλιο καὶ τὸν ἄερα, τὶς μάζευαν καὶ τὶς κρεμοῦσαν στὸ κελάρι στὸν τοῖχο καὶ τὸ χειμῶνα τὶς πρόσφερναν γιὰ γλύκισμα ζαχαρωμένες κόβοντας φέτες στὸ πιᾶτο, πὺ πολλὲς φορὲς τὶς τηγάνιζαν στὸ σαμόλαδο.

σουτλάτς (τὸ)=ριζόγαλο (σλαβ).—Κάτστε καὶ μὴ κάντε τὸ σταυρό σας ἔχουμ' καὶ σουτλάτς.

σούφα = τρύπα στρογγυλή, ὅπου παίζοντας τὰ παιδιὰ προσπαθοῦν νὰ ρίξουν μέσα μπίλιες ἢ ὅ,τι ἄλλο καὶ νικοῦν.

σουφρώνω=ζαρώνω, κλέφτω μὲ πονηράδα.—Τί σούφρωσε πάλ' αὐτός; —Πάγω νὰ σουφρώσω λίγα ξύλα.—Μὲ σούφρωσαν τὸν βαρά μ'.

σουφραγιστὸ=σφραγιδα ξυλένια, πὺ σφραγίζουν τὰ πρόσφορα, τὶς λειτουργιές.

σοφίζω-ζουμ'=ἐπινοῶ κάτι, συλλογίζομαι.—Τί τὸν σόφσε πάλ' =τί ἐπινοήση τοῦ ἦλθε.—Ποῦ τὰ σοφίζεται γούλο τέτοια πράματα!

σπαθόλαδο=φαρμακευτικὸ κατασκευάσμα χρήσιμο γιὰ πληγὲς καὶ κοιλίματα.—«Μέσα σ'ένα μπουκάλ' γιομάτο λάδ' ἔβαζαμ' ἕνα χορτάρ' καὶ τὸ κρεμούσαμ' στὸ γῆλιο. Ἔτσ' κρεμασμένο γίνενα γιατρικὸ φοβερό. Κάθε πληγὴ γιάννισκε, κάθε κόψιμο γιατρεύεταν».

σπάνω = (σπάω) βγάζω τὸ μαχαῖρι καὶ χτυπῶ.—Τὸν ἔσπασε στὸ μπροσῆθ' δου. σπάνουμ'.—Σπάσκε στὸ βυζὶ πὲ κάτ'.

σταθωριά (ἦ)=ἄνθος πὺ κρατᾶ ἀπὸ τὸν Ἰούνιο ὡς τὸν Ὀκτώβριο.

σταματώνω=παύω.—Σταμάτωσαμ' τὶς δουλειές.

σταιροπόδ' =μὲ τὰ πόδια σταυρωμένα.—Κάθ'σαμ σταυροπόδ' καὶ σταιροπδιά.

σταπίδα=ἡ σταφίδα.—Σὰ σταπίδα πέμκε=ἀδυνάτησε.

στάχτ' (ἦ)=στάχτη.—Στάχτ' νὰ γίν' καὶ χῶμα (κατάρα).—Στάχ' ἔκαναν τὸ βγιὸ τῆ μπαμπά τους.

σταποπουρίδα=ἡ ρώγα τοῦ σταφυλιοῦ πὺ ἔχει βράσει καὶ ζαρώσει μέσα στὸ βαρέλι.

στηλιαρίζω = δίνω στηλιάρι—δέρνω—ξυλίζω.—Τὸν στηλιάρσα καλά.—Ἔτσ' δὲ στηλιαρίζνα, μόν' νὰ ἔτσ' στηλιαρίζνα.—Τὸν ἔδωκα ἕνα στηλιάρ'.

στηλιάρ' =τὸ δάρσιμο, τὸ ξύλο.

στημόν' (τὸ)=τὸ μέρος τοῦ ὑφαιδιοῦ, πὺ εἶναι ἀπλωμένο σὲ χιλιάδες κλωστὲς στὸ μάκρος τοῦ λάκκου (ἀργαλιοῦ) καὶ στέκεται τυλιγμένο στὸν ἀργαλειό, τὸ πίσω ξύλο.

σιχάρ' (τὸ)=τῶν παπάδων ὡς τὰ πόδια ἱερὸ ἔνδυμα μὲ μανικέτια γιὰ τῆ λειτουργία.

στοιβάζω=κάμνω στοίβα, μαζεύω πράματα τόνα πὰ στᾶλλο.—Στοιβάζε στοίβαζε βγιό, μὰ κεῖνος πάγ'.—Τί στοιβάζτιστόσο βγιό, τὰ (=τί θὰ) τὸν κάν'ς μπρέ;—Στοιβάξαμ' τὰ ξύλα μας, 2) δέρνω.—Τὸν καλοστοίβαξα.

στοίβα (ἦ)=σωρὸς καὶ πῆλα.—Μιὰ στοίβα πιάτα λέρωσαμ'.—Μιὰ πῆλα ροῦχα, καὶ πηλιάζω=σωρεύω.—Πήλιασε ἓνα γόσμο βγιό!

σταυρὶ (τὸ)=ἡ μέση ἢ σπονδυλικὴ στήλη.—Πόνεσε τὸ σταυρίμ'.—Γερό σταυρὶ (εὐχὴ) νᾶχς.

σταυρωτῆ= (ἦ) εἶδος ραφῆς.

σταφυλαρμιὰ (ἦ)=σταφύλια ποὺ τὰ διατηροῦσαν μέσα στὸ μοῦστο καὶ σὲ δοχεῖα πῆλινα μεγάλα (πιθάρια) βάζοντας καὶ χαρδάλ (σινάπι).

σταφυλῆ (ἦ)=γλωττίδα τοῦ λάρυγγα.—Κατέβκε ἡ σταφυλῆ μ'.

σταχιοπέπελ (ἦ)=κείνη ποὺ κάθεται στὴ στάχτη, Τίτλος παραμυθιοῦ: ἡ σταχιοπέπελ' ὅπως ἡ σταχιοπούτα.

στεμέλ' (τὸ)=ἐργόχειρο πετσέττα ἄσπρη γύρω ξομπλιασμένη μὲ δαντέλλα. Τὸ βάζουν στὰ πανέρια ποὺ στέλνουν ἢ νύφη κι' ὁ γαμπρὸς τὰ δῶρα τους.

στηλιάρ' (τὸ) ἢ λαβὴ τοῦ μπαλτά, τὸ δάρσιμο.—Τὸν δῶκα ἓνα στηλιάρ καὶ στηλιαρίζω=δέρνω μὲ τὸ στηλιάρι.—Τὸν στηλιάρσα καλά.

στοιχειὸ (τὸ)=φάντασμα ποὺ ζεῖ μέσα σὲ πηγάδια.

στρέφτω=κάνω ἔμετὸ φέρνω πίσω ὅ,τι ἔχω στὸ στομάχι, ξερνῶ.—Σὰ μὲ πειράξ' τὸ φαγί, κρὰκ τὸ στρέφτω.—Ἔστρεψα τὴ γαρδιά μ'.—Ἔστρεψε τὰ τζιγέρια τ'.—Βάλ' τὸ δαχτύλ' σου νὰ στρέψς.

στοιχίζω καὶ στοιχῶ=συμφωνῶ μὲ τὴ χρονιὰ στὴ δουλειά. Ἐνα καιρὸ στοιχοῦσαν, στὴ ραφτική, στὸ γεμενετζιλίκι, στὰ κεραμίδια κλπ. χρονικῆς.

στοιχῶ=συμφωνῶ γιὰ τὸ μισθὸ μου. Τὸν παλιὸ καιρὸ στοιχοῦσαν χρονικῆς οἱ καρφάδες καὶ τὰ τοιράκια εἴτε στὰ κεραμιδαριά, εἴτε στὰ γεμενετζιδικα ἢ στὰ ραφτάδικα κλπ.—Πόσα στοίχ' σες βρέ;

στομαραῶς=ποὺ μιλά λόγια πολλὰ καὶ μεγάλα.—Τί στομαραῶς.—Τί στομαραάκο παιδι ἔνε αὐτό;

στουβίζω=χτυπῶ καὶ θρυμματίζω κάτι ὕστερα δέρνω.—Τὸν στούβσα.—Ἄ στουβίσουμ' καβέ.

στοχάζουμ'=ἔχω στοχασμόν, συλλογιοῦμαι, κρίνω, σκέπτομαι.—Στοχάσκα πὼς δὲν ἔν καλὸ αὐτό.—Δὲ στοχάσκες πρωτήτερα;—Στοχάσσε καλά-καλά.—Καὶ λιγάκ' νὰ στοχάζεσαι.—Χίτς πιά δὲ στοχάζεσαι.

στοχῶ (ἄστοχῶ)=λησμονῶ, ξεχνῶ: Παίρνει ἢ κάτα τὸ βοτκό, νὰ τὸν μάθει γράμματα, τὸν ἔμαθε, τὸν ξέμαθε, στόχσε καὶ τὸν ἔφαγε (ἢ γάτα τὸν ποντικό).—Στόχσαμ νὰ τὸν βάρουμ'.

στραβόξυλο=κείνος ποὺ ἔχει πείσμα.

στράφτω=χτυπῶ ποὺ νὰ στράφουν τὰ μάτια τινός.—Τὸν ἔστραψα μιὰ βάτσα.—Ἄ σὲ στράψω μιὰ βάτσα ποὺ ἄ νταριάσγα τὰ μάτια σ'.

στρόφος (ὁ)=ὁ δριμύς, τῆς κοιλιᾶς πόνος.—Στρόφος καὶ ψόφος νὰ σὲ βρῆ.

στρουμπουλὸς - ἡ - ὁ - ὁ ατρογγυλὸς στὸ κορμί, στὸ πρόσωπο, ὁ ὠραῖος.—Πῆρε μιὰ στρουμπουλή γυναῖκα.

στρώσ (ἦ) = τὸ στρώμα, — Φέρο τὴ στρώτ' δου νὰ τὴ γεμίσω. — Τί στρώσ' ἔν αὐτὴ ἄφκιαχτη.

στρώνουμ' = πηγαίνω καὶ κάθουμαι στὸ στρώμα μουσαφίρης. — Στρώθηκε κι' αὐτός. — Τί στρώθηκες στὸ τραπέζ' καὶ σύ.

στουράκ' (τό) = ὁ στύραξ τῶν βαρελιῶν, ἢ κάνουλα. = Σὰ δὲ στουράκ' τρέχ' ἢ μύξα τ'.

στραβοδίβολος (ὁ) = ὁ μπερδεμένος, ὁ σκολιός.

στραβοτρύπ' = ἡ τρύπα τοῦ λάρυγγα.

στρογυλά (τά) = βωμολοχίες. Λόγια ἄσχημα. — Εἶπε πάλ' τὰ στρογυλά τ'. — Τί στρογυλά ἔνε αὐτὰ πὸν λές;

συμβία = ἡ σύζυγος ἐπιθ. ἔλλιπ. Τὴ λέξη τὴ μεταχειρίζονται στὰ μεριδοχάρτια τῶν παπάδων. — Λ. χ. Γιώργη συμβίας καὶ τῶν τέκνων. — Ἡ συμβία μ' δὲ θέλ'. — Πέ το τὴ συμβία τ'.

στυπόκωλος = καρπὸς ἄγριας τριανταφυλλιᾶς μὲ πέντε πέταλλα. Ἄνθεϊ καὶ ὠριμάζει ὅταν πέσουν τὰ πέταλλα. Κάθε σπόρος βγάζει ἓνα φλοῦδι ἄσπρο καὶ ὅταν τὸ τρώγει κανεὶς γλυκίζει λίγο, ἀλλὰ τὸ χνοῦδι σκαλώνει στὴ γλῶσσα, γι' αὐτὸ φέρνει *δυσκοιλιότητα*. Στὸ Σαμακόβι: νικοθῶλος.

στυφὸς (ὁ) = στυπτικός. — Τὸ κρασί στυφίζ'. — Στυφὸ τὸ κρασί σας. — Τὰ τζιτζίφια ἔνε στυφά. — Ἔχουμ' σταφύλια, μὰ ἔνε στυφά.

στύφτω = στραγγίζω, κόβω τι. — Ἔστυψε ἢ βρύσ' = σταμάτησε. — Στύψ' ἓνα λεμόν'.

συνδαυλίζω = συνδαυλίζω, ἀνακατεύω τὴ φωτιά.

συναχωμὸς (ὁ) = τὸ συνάχι. — Ἔχω ἓνα συναχωμὸ μὰτ' δὲν ἀνοίγω.

συνθασκιά = ἡ ἀρραβωνιαστικιά.

συνθασκὸς (ὁ) (συνηθαίνω) = ὁ ἀρραβωνιασμένος. — Ἡ συνθασκιά μ' ἀρρώστει. — Ὁ συνθασκὸς δὴς γῆρε.

σύγκρουα (τά) = κρουάδες. — Ἔχω σύγκρουα.

συγοκάθουμ' = σιγὰ - σιγὰ κάθουμαι. — Σιγόκατσε τὸ σπít' δου. — Σιγοκάθσε ἢ καημέν'.

συμμοίρσα (ἦ) (σὺν + μοῖρα) ἢ συμμεριζομένη τὴ μοῖρα τῆς πρώτης γυναίκας πὸν πέθανε = ἡ δεύτερη γυναίκα.

συβάζουμ' = συμβιβάζομαι, συμφωνῶ, δέχομαι, ἀρραβωνιάζομαι.

συνεμπαιν' (τριτροπρόσ.) = Γιὰ κεῖνον πὸν παίρνει ἀπόφαση ἀμετάτρεπτο. — Τί τὸν συνεσέπκε πάλ'. — Διάβολος τὸν συνεσέπκε.

συνέριο (τὸ) = συνερισμός, ἄμιλλα, μαλώματα. — Τί συνέριο ἔνε πάλ' αὐτό; — Δὲ χρειάζεται συνέριο.

συνερίζουμ' = συζητῶ, μαλώνω, ἐρίζω. — Μὴ δὸν συνερίζεσαι μπρέ. — Τί τὸν συνερίσκε τὸ λαφρού. — Αὐτὸς ἔν λαφρούς, μὴ τὸν συνερίζεσαι. — Μὴ τὸ συνερίζεσαι παιδί ἔν. — Σὰ συνερίζουμ' γὼ πὲ σένα, ἔγινε ἢ δουλειά μ'...

συρμακέτς (ὁ) = κεῖνος πὸν κεντᾶ σύρμα.

σύβρασ' (ἦ)=κρεμμύδια με λάδι πού τὰ τηγανίζουν καὶ τὰ χύνουν σάν κοκκινίσουν, μέσα στὰ φασόλια.—Ἔχουμ' φασόλια πὲ τὴ σύβρασ'.

συρτή=κάποιο ροῦχο.

συστριπάν' (τὸ)=(ὁ βέμβιξ), παιγνίδι τῶν παιδιῶν, σβούρα.

σύρτις (ὁ)=ὁ σύρτης.

σφαγιὸ (τὸ) = σφάχτης, πόνος πλευρῶν.—Ἔχω σφαγιό.—Στὸ σφαγιὸ κόβνα βεδούζες.—Πὲ τὸ σφαγιό τ' πάγ' πέθανε.

σφαλιῶ = κλείνω, φυλακίζω.—Σφάλσε τὰ μάτια τ' =πέθανε.—Σφαλιῶ τὰ κεπένια=κλειῶ τὰ φύλλα τοῦ μαγαζιοῦ.—Τὸν σφάλσαν=τὸν ἐφυλάκισαν.

σφήγα (ἦ) = ἡ σφήγγα, ὁ δύσκολος καὶ κακὸς ἄνθρωπος.—Ἐνε αὐτὸς μιὰ σφήγα.

σφαλαγιά (ἦ)=τοῦ λαιμοῦ πρηξίματα.

σφαλαγιάς (ὁ)=κεῖνος πὸν τᾶχει.

σφοδόνα (ἦ)=ἡ σφενδόνη καὶ παιγνίδι τῆς σφοδόνας.

σφεδονιάζω=ρίχτω σφεδόνα.

σφοντίλ' (τό)—τοῦ ἀδραχτιοῦ τὸ κάτω μέρος.—Τέτοια βάσανα ἔχ' τὸ σφοντίλ' ὡς πὸν νὰ γεμίς' τὰδράχτ'.

σφουγάτο (τὸ)=ἀλεῦρι, αὐγὰ καὶ βούτυρο ἀνακατεμένα σιτὸ νταβί.

σφουγαρίζω=παστρεύω τὸ σπίτι, τὰ σανίδια με σκούπα, με πανὶ (δίχως σπόγγους).

σφούγγια (ἦ),=κομμάτι πανιοῦ γιὰ τὸ καθάρισμα τοῦ φούρνου. βρωμα. μεταφ. *παλιοσφούγγια*.—Ἡ σφούγγια, πὸν μιᾶ κόμ'.—Ἐνε κι' αὐτὴ μιὰ σφούγγια.

σχαίνουμ'=συχαινομαι.—Σχαίνουμ' πὲ τὰ παιδιά.—Δὲ σχάθκες καὶ σύ! —Δὲ σχαίνουμ' γώ.—Χίτις δὲ σχαίνται.

σχασιά (ἦ)=ὁ σχαμερὸς ἄνθρωπος.—Ἄιντε καὶ σὺ σχασιά!—Παλιοσχασιά!

σώνω=ἐξαντλῶ.—Σώθηκε ὁ παράς της.—Σώθηκαν τὰ ψέμματα.—Σώθηκαν οἱ μέρες της.—Σώθηκε ἡ ψυχὴ μ' =τρομάξα.

Τοπωνυμικά Θράκης

(Ἐκ τῶν χαρτιῶν τοῦ Ἀν. Κ. Σταμούλη)*.

1) Σουφλί. Ὁ κ. Σ. Βουτυρᾶς ἐν τῷ Λεξικῷ αὐτοῦ Ἱστορίας καὶ Γεωγραφίας σημειῶν «Σουφλί, κατὰ τινὰ παράδοσιν ἄποικοι τοῦ «Σουφλιοῦ» ὑπονοεῖ ἴσως ὅτι ἐκ τοῦ Σουλίου ἐγένετο Σουφλί. Ὁ δὲ Κ. Γούναρης ἐν τῷ Μακεδονικῷ Ἡμερολογίῳ 1912 σ. 206-207 σημειοῖ: «Κατὰ τὴν ἐκεῖ παράδοσιν οἱ κάτοικοι κατάγονται ἐκ Σουλίου, οἱ δὲ Τοῦρκοι ἐπειδὴ δὲν ἐκτύπα καλῶς εἰς τὸ οὖς τὸ ὄνομα τῆς ἡρωϊκῆς περιοχῆς τῶν Κασσωπαίων ὁρέων μετέτρεψαν τὸ Σοῦλι εἰς Σουφλί καὶ ὅτι παρὰ τὸ ἀπίθανον τούτου, παρατηρεῖται ὅτι συνοικία τις τοῦ χωρίου τούτου καλεῖται Κακοσοῦλι». (Βλ. Ἄρχεϊον Γ. Β. σ. 97—104 Δ. Γεωργακά: Σουφλί).

2) Κούλελι Μπουργάζ. Ὁ Κ. Γ. Λαμπουσιάδης ἐν Θρακικαῖς μελέταις (Γ. Α΄, σελ. 39) λέγει: «Ἐν τῇ θέσει τῆς κόμης ταύτης (τοῦ Κούλελι) ἔκειτο τὸ πάλαι ἢ πόλις Νίκη, ἣτις βραδύτερον Μικρὰ Νίκαια ἢ Νίκιτσα ἐπὶ τὸ ὑποκοριστικώτερον ἐκλήθη».

3) Ἰνετζίκ. (Παρά τινων κακῶς λεγόμενον Ἀϊνατζίκ). Ὁ ἴδιος Κ. Λαμπουσιάδης ἐν Ἐκκλησιαστικῇ Ἀληθείᾳ (Γ. ΚΣ΄ 1906 σελ. 36) «Πόλις καὶ ἐπισκοπὴ «Ἄπρος» σημειώνει ἐνταῦθα (ἐν Ἰνετζίκ) ἀληθῶς σώζονται λείψανα ἀρχαίας πόλεως, ἀλλ' ἐκ τινος ἐπιγραφῆς ἐν τῷ χωρίῳ τούτῳ ἀνευρεθείσης καὶ ὑπὸ πολλῶν λογίων ἀναγνωσθείσης ἐγένετο γνωστὸν τὸ ἀρχαῖον τῆς πόλεως ἐκείνης ὄνομα, ὅπερ ἦτο Ἰεράπολις, ἣτις κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ἀντικατέστησε τὸ Νέον Τεῖχος».

4) Κερμιέν. Ὁ ἴδιος Λαμπουσιάδης (ἐν τῇ ἰδίᾳ πραγματείᾳ σελ. 36 σημειοῖ: «ἐὰν δὲ Γαρέλλα ἢ Γορίλλη εἶναι Μάλγαρα, ἔπεται ἀναμφιβόλως ὅτι ἢ Ἄπρος ἔκειτο ἐν ἣ σήμερον θέσει τὸ τέσσαρας περίπου ὥρας μακρὰν τῆς πόλεως ταύτης καὶ ἐπὶ τῆς εἰς Φαιδεστὸν ἀγούσης ἀρχαίας ὁδοῦ κείμενον τουρκικὸν χωρίον Κερμιέν».

5) Μάλγαρα. Ὁ Κ. Λαμπουσιάδης (ἄρα ἀνωτέρω Κερμιέν) εἰκάζει ὅτι εἶναι ἢ Γαρέλλα, ὃ δὲ μακαρίτης Σ. Βυζάντιος ἐν τῷ Ἑλληνικῷ αὐτοῦ Λεξικῷ δὲν γνωρίζω ποῦ εὐρῶν γράφει «Μεγάλη Ἀγορά», ὡς καὶ ὁ Μελέτιος Ἀθηνῶν (Γεωγρ. Τ. 4 σελ. 105) Μεγαλάγορα· ἐν δὲ Νέῳ Ἑλληνομνήμονι 1906 σελ. 486 - 488 ἐκ κώδικος τῆς Ἐθν. βιβλιοθήκης Ἀρ. 39 σημειοῦται «Μεγάλη Καρία ὃ Μαλγαράς».

Τολμηρότερος δὲ φίλος μου λέγει ὅτι ἴσως ὠνομάζετο Μελιταγορὰ ἢ Μελαγορὰ, διότι ἐκεῖ ἐγένετο ἐμπόριον μέλιτος ὡς ἀναφέρει ὁ Χάμερ ἐν τῇ ἱστορίᾳ Ὁθ. Αὐτοκρ. Τ. Α΄, σελ. 175 - 176 «Ἡ Μάλγαρα περιλάλητος ἐν τῷ γνωστῷ καὶ ἀπανταχοῦ ἐμπορευομένῳ μέλιτι». (Μετάφρασις).

6) Γκιουμουλτζίνα. Ὁ κ. Βουτυρᾶς ἐν τῷ Λεξικῷ αὐτοῦ Ἱστορ. καὶ Γεωγρ. ἀποκαλεῖ αὐτὴν Κουμοτζήναν ὃ δὲ Κ. Γ. Οἰκονόμος (Ἀρχαιολ. Ἑ-

*) Μᾶς ἐστάλησαν ὑπὸ τοῦ υἱοῦ του Ἀντ. Αν. Σταμούλη.

φημερίς 1914 σελ. 139) σημειώνει ὁ Ἐβρενὸς ἐκυρίευσε περὶ τὰ 1361 τὰ ἐν τῇ μεσημβρινῇ Θράκῃ Κουμουλτζινά, νῦν Γκιουμουλτζιναν.

7) **Βουνὰρ - Χισάρ.** Ὁ πρῶτον ἐπίσκοπος Ταταούλων Κύριος Μελισσηνὸς (Θράκη καὶ Σαράντα Ἐκκλησίαι σελ. 48), γράφει: «πιθανολογεῖται ἀρχαία αὐτῆς κλήσις Βρούσις».

8) **Οὐζουντζόβα** (μακρὰ πεδιάς). Χωρίον ἐν τῇ Δυτικῇ Θράκῃ παρὰ τὸ Χαρμανλῆ ἐνῶ ἄλλοτε (ἴσως καὶ σήμερον) ἐτελεῖτο μεγάλη ἐμπορικὴ πανήγυρις κατὰ Σεπτέμβριον, νομίζω ὅτι εἶναι τὸ ὑπὸ τοῦ Γ. Ἀκροπολίτου (§ 59 σελ. 125 ἐκδ. Βόννης) ἀναφερόμενον «*Μακρολίβαδον*», «ἐτοίμως πρὸς τὸ σχῆμα τὴν κλήσιν οἱ πρῶτοι ἰδόντες θέμενοι».

9) **Καριστιράν** (Ἐπαρχία Λουλὲ Βουργάζ). Ἐν αὐτῷ ὑπῆρχεν ἄλλοτε *παλάτι Μεχμέτ τοῦ Δ'* (Ἵψηλάντου τὰ μετὰ τὴν ἄλωσιν σελ. 231) διὰ κινήγιον μεταβαίνοντος. Ὁ κ. Βουτυρᾶς ἐν τῷ Λεξικῷ αὐτοῦ λέγει Καριστιράν ἢ *Δροισιπάρα*, ἐγὼ δὲ ὡς παρηχοῦντα συγγενῆ σημειῶ Α'. «*Δὺ καὶ Ἡρα Καριστορήνοις*» ἐπιγραφὴν ἐν *Revue des Et. Grecques* (1914 σελ. 456) Β'. *Καρασθούρα* φρουρίον (Προκοπίου περὶ κτισμάτων (Γ. Γ. σελ. 146) Γ'. *Carassure* ἐν *Itineraire Hieronymien*.

10) **Σιράντσα.** Χωρίον Ἑλληνικώτατον ἐκ 1200 οἰκογενειῶν Ἑλληνικῶν κατοικούμενον, ἐκδιωχθέντων ὀλίγον πρὸ τοῦ τελευταίου πολέμου. Παρὰ τῶν κατοίκων ὠνομάζετο Σηρέντζι καὶ ὁ Ἀρχιερεὺς «*Τυρολόης καὶ Σηρεντζίου*». Ὁ Διόδωρος Σικελιώτης (Βιβ. XXI 13 σελ. 290) γράφει «*τοὺς θησαυροὺς ἐμήνυσε τῷ Θράκης στεφηφόρῳ τοῦ Σαργεντίου ποταμοῦ κάτωθεν κεκρυμμένος*» ὁ δὲ Ἀθηναῖος ἀναφέρει (Α 26) οἶνον *Συρεντίνον*...

11) **Κιλιτσλῆ - Μπογιούκ καὶ Κιλιτσλῆ - Κιουτσούκ.** Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Σηλυβρίας. Τὸ μὲν μικρὸν Τουρκικὸν (20 - 25 οἰκογένειαι), τὸ δὲ μεγάλον ἀγροκήπιον. Νομίζω ὅτι κατ' ἀναλογίαν ἀπὸ ἄλλα χωρία ὡς Σκουλάρι ἀπὸ Σχολαρίου τινὸς (ἐπ. Ραιδεστοῦ) Μαῖστρος (ἐπ. Κισσάνης) ἀπὸ Μαγίστρον τινὸς θὰ ὠνομάζετο ἴσως *Σπαθάριος* ἢ *Σπαθάριον* ἀπὸ Σπαθαρίου τινὸς (Κιλιτσ=σπαθίον Κιλιτσλῆς=ὁ φέρων σπάθην).

12) **Τσανδοῦ** ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων, Τσάντα ὑπὸ τῶν Ὀθωμανῶν, χωρίον τῆς ἐπαρχίας Σηλυβρίας πολιτικῶς ὑπαγόμενον καὶ ἐκκλησιαστικῶς εἰς τὴν Μητρόπολιν Ἡρακλείας. Κάτοικοι 800 περίπου Ἑλληνικαὶ οἰκογένειαι, 2 1/2 ὥρας Δ. τῆς Σηλυβρίας. Ὁ Σωφρόνιος Σταμούλης μητροπολίτης νομίζει ὡς μετονομασθὲν οὕτως ἀπὸ φρουρίου Σάκκοι, τὸ ὅποιον ἀναφέρει ὁ Κατακουζηνός, διότι Τσάντα Τουρκιστὶ σημαίνει Σάκκος.

13) **Μάλγαρα.** Ὁ Βαλδουῖνος (Ἄλωσις Κωνσταντινουπόλεως) ἀναφέρει τὴν πόλιν ταύτην (1201 μ. Χ.) (56 σελ. 343) γράφων αὐτὴν *Megacharrée*, εἰς δὲ τὸν κατάλογον ὀνομάτων ὁ ἐκδότης (1874) σημειώνει *Megecharrée Megecharé Viela Charée*, μὴ γνωρίζων πόθεν ἀρύεται.

Πρὸς τοὺτοις ἐν τῇ ἐφημερίδι Χρόνος ἀναφέρεται πόλις ἢ χωρίον Μαλ-

γάρων καὶ ἐν τῇ νῦν ἐλευθέρα Ἑλλάδι ἐν ἡ τελευταῖον ἐγένετο τὸ δυστύχημα διὰ δυναμίτιδος.

14) Μπαμπᾶ - Ἑσκῆ. Βουστουδίου κατὰ Λαμπουσιάδην (Ἑλλ. Φ. Συλ. Τ. ΚΔ'. σελ. 3).

15) Μπουροῦ - καλεσί. «Ὁ Ρέγελ ταυτίζει τὴν Ἀναστασιούπολιν πρὸς τὸ σημερινὸν ἐν Θράκῃ Μπουροῦ καλεσί» Βυζαντινὴ Λογοτεχνία Κρουμβάχερ, μετάφρ. Τ. Γ'. σελ. 627.

16) Οὐρουμτσουκ—Τραϊανούπολις κατὰ Dumont Melanges d'Archeologie σελ. 224.

17) Ὀρτάκιοι. Ἴσως Μεσαχώρα ἢ Μεσοχώριον.

18) Πάναδος. Παρὰ τοῖς Τούρκοις, παρ' Ἑλλησι Πάνιδον.

19) Σεχτάνκιοι. Παρὰ τοῖς Τούρκοις (ἐν Θρ. Χερσονήσῳ) = Διαβολοχώρι, ἐνῶ οἱ Ἕλληνες τὸ ὀνομάζουν Ἀγγελοχώρι.

20) Ὑψαλα. Παρὰ Τούρκοις καὶ τοῖς νῦν Ἑλλησι τὰ ἀρχαῖα Κύφελα.

21) Φέροι. Πλησίον τῶν Ὑψάλων παρὰ Τούρκοις καὶ Ἑλλησι. Παρὰ τοῖς Βυζαντινοῖς «Τὰ Βηρὸς» τὸ ὁποῖον ὁ Tafel ἐν τῷ περὶ Θεσσαλονίκης συγγράμματί του σελ. 302 διορθώνει Βήρα ἴσως τὸ ἴδιον Φέροι.

22) Χάφσα. Τουρκ. καὶ παρ' ἡμῖν. Κατὰ Λαμπουσιάδην (Θρ. Μελέται Τ. Α'. σελ. 36) Τζωειδὸς καὶ Οὐστουδίζος.

23) Ἀγγελοχώρι. Σεϊτάν-κιοῖ χωρίον ἐν τῇ Θρακικῇ Χερσονήσῳ πρὸς Νότον τῆς Καλλιπόλεως εἰς τὴν ἐπαρχίαν τῆς ὁποίας ὑπάγεται.

Ἐν τῷ χωρίῳ τούτῳ εὐρέθη καὶ Ἑλληνικὴ ἐπιγραφὴ δημοσιευθεῖσα ἐν Δελτίῳ Ἑλλ. Ἀλληλογραφίας (Ἀθηνῶν 1901 σελ. 325).

Δὲν γνωρίζω ἐὰν πρέπει νὰ ὑποθέσωμεν ὅτι ἀπὸ τινος ἰδιοκτητοῦ Ἀγγέλου ὠνομάσθη ἢ ἀπὸ Ἀγγέλου¹⁾ τῶν οὐρανίων ταγμάτων. Τὸ δεύτερον, φαίνεται, μᾶλλον ἐνομιζέτο κατὰ τὸν καιρὸν τῆς κατακτήσεως ὑπὸ τῶν Τούρκων, διότι οὗτοι ὠνόμασαν αὐτὸ κατ' ἀντίθεσιν τοῦ ἀρχαίου ὀνόματος «Σεχτάν-κιοῖ» = Διαβολοχώρι. Ἐν τούτοις διετήρησε καὶ τὸ ἀρχαῖον ὄνομα, Ἀγγελοχώρι ὑπὸ τῶν ἡμετέρων ὀνομαζόμενον, οὔτινες καὶ κατοικοῦσιν αὐτό.

Ἴδου καὶ ἡ ἐπιγραφὴ ἦν ἄνωθι ἀναφέρομεν.

«Ἡ βουλὴ καὶ ὁ δῆμος Γ' Ἰούλιον Ἀβρον υἱὸν Φαβία²⁾

Ἕμνον³⁾ γυμνασιαρχήσαντα ἐκ τῶν ἰδίων ἐτίμησεν».

24) Ἀλμυρὸς ποταμός. Τουζλα ἢ Ξάνθος. Ἄννα ἢ Κομνηνὴ ἐν τῷ πρώτῳ βιβλίῳ τῆς Ἀλεξιάδος (4.15) λέγει περὶ τοῦ πατρὸς αὐτῆς Ἀλεξίου ὅτι «ὀξέως ἐπερχόμενον τὸν ἐχθρὸν ἀκούων... ἐξείοι τῆς βασιλίδος τῶν πόλεων καὶ κατὰ τὴν Θράκην γεγωνὸς περὶ τὸν Ἀλμυρὸν ποταμὸν στρατοπεδεύει».

Ποταμὸν ὑπὸ τοιοῦτον ὄνομα δὲν γνωρίζομεν ἄλλ' ἐν Σηλυβρία δυτι-

1) Ἐκ τῆς ἡγεμονικῆς γενεᾶς τῶν Βυζαντινῶν Ἀγγέλων.

2) υἱὸς Κρόνου καὶ Ἐντωρίας 3) «Ἕμνος ὁ ποιμὴν ἐραστὴς τῆς Νικαίας».

κῶς αὐτῆς πέντε περίπου λεπτά μακράν, ὑπάρχει ποτάμιον ὀνομαζόμενον νῦν Τουζλα ἤτοι «ἀλυκὴ», ὥστε δυνάμεθα βεβαιωτικῶς σχεδὸν νὰ εἰπώμεν ὅτι αὐτὸ εἶναι ὁ Ἑλμιρός· καθ' ὅτι καὶ παρακατιοῦσα ἡ Ἄννα λέγει ὅτι ἐστρατοπέδευσε περὶ Καλαβροῖν, χωρίον μόλις μίαν καὶ ἡμίσειαν ὥραν ἀπέχον τῆς Σηλυβρίας.

Τοῦτο μᾶς βοηθεῖ εἰκάζοντας νὰ εὕρωμεν τὸ ἀρχαῖον Ἑλληνικὸν ὄνομα ἄλλου ποταμίου, μὴ μνημονευομένου, καθ' ὅσον γνωρίζω, παρὰ τῶν Ἑλλήνων συγγραφέων, κειμένου δὲ ὁμοίως πρὸς δυσμὰς τῆς Σηλυβρίας εἰς ἀποστασιν δύο ὥρῶν περίπου καὶ ὀνομαζομένου *Κουλάδερε*. Τὸ Κούλα ὡς γνωρίζετε Τουρκιστὶ σημαίνει πυρρός, ξανθός, ὥστε δυνάμεθα νὰ ὀνομάσωμεν τοῦτον *Ξάνθον*. Ὁ Ὅμηρος ἀναφέρει ἐν τῇ Ἰλιάδι ποταμὸν τῆς Τρωάδος Ξάνθον, ὁ δὲ Στράβων (ΙΓ' 520) λέγει «πολλὰ δ' ὁμωνυμῖαι Θραξὶ καὶ Τρωσιν, οἷοι Ἄρισβος ὁ ἐμβάλλον εἰς τὸν Ἑβρον, Ἄρισβη ἐν Τροίᾳ, Ξάνθιος Θράκης, Ξάνθος ποταμὸς ἐν Τροίᾳ», ὥστε δυνάμεθα νὰ εἰπώμεν καὶ ἐν Θράκῃ Ξάνθος.

25) Ἄπρος. Πόλις ἐπὶ Ρωμαίων καὶ Βυζαντινῶν μεταξὺ Ραιδεστοῦ καὶ Κεσσάνης. Κατὰ διαφόρους, ἐν οἷς καὶ ὁ ἡμέτερος Κ. Λαμπουνισιάδης, τὸ νῦν χωρίον Ἰνετζίκ ἢ Αἰναιτζικ κείμενον μεταξὺ Ραιδεστοῦ καὶ Κισσιάνης.

Ὄνομάσθη ἀράγε ἀπὸ Ἄπρου τινὸς Ρωμαίου;

Ἄπρον (Aper) ἀναφέρει ὁ Εὐτρόπιος (Hist. Romana βιβλ. Θ. Κεφ. XVIII σ. 67) πενθερὸν Νουμεριανοῦ 284 μ. Χ. ἢ ἀπὸ τοῦ ζώου κάπρου, ὡς Λατινιστὶ ὁ κάπρος ὀνομάζεται aper.

26) Ἄραπλῆ (τό). Ἀγροκήπιον κείμενον ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Ἡρακλείας βορειανατολικῶς αὐτῆς καὶ ἀπέχον περὶ τὰς δύο ὥρας, ἀνήκον δὲ (1915) τῷ ἐν Κωνσταντινουπόλει Ἄ. Δούζογλου. Ἔχει ἀράγε σχέσιν τινὰ μὲ τὸ ἐν τῇ Θρακικῇ χερσονήσῳ ὑπὸ Σκύλακος ἀναφερόμενον Ἄραπλον;

27) Ἄσπρον. Χωρίον καὶ φρούριον κείμενον μεταξὺ Πανίου καὶ Γάνου, ὡς φαίνεται ἐκ τῆς διηγήσεως Ἀδήλου συγγραφέως περὶ Λέοντος τοῦ Ἀρμενίου συνεκδοθέντος Λέοντι τῷ Γραμματικῷ, ὡς λέγει ὁ κ. Γεδεὼν ἐν Θρ. Ἱστορίαις σ. 9 «Οἱ Βούλγαροι κατὰ τὸ 813 φεύγοντες ἐξ Ἡρακλείας, ἧς ἔκαυσαν τὰ ἐν τῷ λιμένι καὶ τὰ πέριξ αὐτῆς οἰκήματα μόνον, ἀντιπαρελήθοντες τὸ Πάνιον... ἀνέβησαν ἐκεῖθεν εἰς τὸ Ἄσπρον κάστρον καὶ καταστρέψαντες καὶ τοῦτο καὶ ἐμπρήσαντες καὶ ἕτερα πλεῖστα κάστρα κατήλθον ἐκεῖθεν δι' ἡμερῶν δέκα καὶ εἰσῆλθον εἰς τὰ ὄρη Γάνου... καὶ λοιπὸν ἀπῆλθον καὶ εἰς τὸ Ἐξαμίλιον.

Ἡ Ἄννα δὲ ἡ Κομνηνὴ (Βιβλ. VII σ. 169) ἀναφέρει «Ὁ δὲ γε Μονάστρας καὶ Βόζας καὶ ὁ Συνέσιος ἄνδρες ἀρηῆφιλοι καὶ μαχημώτατοι διὰ τοῦ Ἄσπρου καλουμένον διελθόντες χωρίου ἀπόμαχοι καὶ αὐτοὶ τὸ Ρούσιον καταλαμβάνουσι».

Καὶ ἐν Ἀνατολικῇ Ρωμυλίᾳ δὲ παρὰ τὴν Μεσημβριαν ὑπάρχει Ἄσπρος. (Ἑλληνισμὸς 1908 σ. 381). Ἀμφότερα τὰ χωρία ταῦτα νομίζω ὅτι ἔλαβον τὸ ὄνομα ἀπὸ τοῦ δήμου Ἄσπρων, αἵτινες ἤκμαζον παρὰ τοῖς Βυζαντινοῖς.

ΜΝΗΜΟΣΥΝΑ

Παρασκευᾶς Ἰ. Μαγκριώτης.

Ὁ Παρασκευᾶς Ἰ. Μαγκριώτης, υἱὸς τοῦ ἐπὶ τεσσαρακονταετίαν δλόκληρον εὐδοκίμως διδάξαντος ἐν τε τῇ ὑποδούλῳ καὶ ἐλευθέρῳ Ἑλλάδι κ. Ἰω. Μαγκριώτου ἕξ Εὐκαρύου, ἐγεννήθη ἐν Σαράντα - Ἐκκλησίαις τῆς Ἀνατολ. Θράκης τῷ 1899, ὅπου καὶ διήκουσε τὰ στοιχειώδη μαθήματα τοῦ Δημοτ. Σχολείου. Κατόπιν, ἐφοίτησεν εἰς τὴν ἐμπορικὴν Σχολὴν τῆς περιωνύμου Εὐαγγελικῆς Σχολῆς Σμύρνης, συμπληρώσας μετέπειτα τὴν ἐμπορικὴν αὐτοῦ μόρφωσιν εἰς τὴν ἐν Ἀθήναις Δημοσίαν ἐμπορικὴν σχολὴν.

Φοιτῶν εἰς τὴν σχολὴν δὲν ἤρκεϊτο καὶ δὲν ἐπανεπαύετο μελετῶν καὶ ἐκμανθάνων τὰ ὠρισμένα μαθήματα, ἀλλ' ἐπεδίετο εἰς τὴν μελέτην καὶ ἐκμάθησιν ξένων γλωσσῶν, ὡς τῆς Γαλλικῆς, Ἀγγλικῆς καὶ Γερμανικῆς, τὰς ὁποίας ἔγραφε καὶ ὠμίλει, ὅπως καὶ τὴν μητρικὴν του.

Μὲ τοιαῦτα ἐφόδια προικισμένος καὶ διαφλεγόμενος ὑπὸ τοῦ πόθου καὶ τῆς εὐγενοῦς φιλοδοξίας νὰ δράσῃ καὶ νὰ διακριθῇ ἐν τῷ ἐμπορίῳ καὶ τῇ κοινωνίᾳ, ἅμα τῇ ἀποφοιτήσει του προσελήφθη ὑπὸ τῶν εὐφήμως γνωστῶν μεγαλεμπόρων κ. κ. Ἀδελφῶν Σαράντη ἐκ Κων)πόλεως, ὧν τὰ γραφεῖα διηύθυνεν ἐφ' ἱκανὰ ἔτη. Μορφωθεὶς δὲ οὕτω καὶ ἀποκτήσας καὶ τὴν ἀναγκαῖσάν ἐμπορικὴν πείραν, ἀπεχώρησε μετὰ πολυετῆ ὑπηρεσίαν καὶ εἰργάσθη δι' ἴδιον λογισμόν.

Ἐν τῇ νέᾳ του δὲ ταύτῃ σταδιοδρομίᾳ διὰ τῆς ἀόκνου δραστηριότητός του, διὰ τῆς μαθηματικῆς αὐτοῦ ἀκριβείας περὶ τὰς συναλλαγὰς του, τόσον πρὸς τοὺς πελάτας του, ὅσον καὶ πρὸς τοὺς παγκοσμίου φήμης Εὐρωπαϊκοὺς καὶ Ἰαπωνικοὺς οἴκους, τοὺς ὁποίους ἀντεπροσώπευεν, ἔστειρέωσε τὴν πίστιν αὐτοῦ παρὰ ταῖς διαφοροῖς Τραπεζίαις καὶ κατώρθωσε ν' ἀναπτύξῃ τὰς ἐμπορικὰς του ἐπιχειρήσεις εἰς βαθμόν, ὥστε νὰ καταλάβῃ θέσιν ἐπίζηλον καὶ διακεκριμένην μεταξύ τοῦ ἐμπορικοῦ κόσμου.

Ὁ ἀείμνηστος Παρασκευᾶς Ἰ. Μαγκριώτης, ἐκκινήσας εἰς τὴν σταδιοδρομίαν του διὰ μόνων τῶν πνευματικῶν καὶ ἠθικῶν αὐτοῦ ἐφοδίων, καταλαβὼν ἐντὸς βραχείως σχετικῶς χρονικοῦ διαστήματος θέσιν ὄντως περίοπτον μεταξὺ τῶν τάξεων τοῦ ἐμπορικοῦ κόσμου, πρόκειται ὡς φωτεινὸν καὶ διδακτικὸν παράδειγμα εἰς τοὺς νέους τοὺς μὴ διαθέτοντας ὑλικά κεφάλαια καὶ μεμψιμοιροῦντας, ὅτι πρὸς προαγωγὴν καὶ εὐδοκίμησιν αὐτῶν πρῶτιστα ὡς μάλιστα συμβάλλει ἢ μάθησις, ἢ τιμιότης καὶ ἢ δραστηριότης. Αἰωνία του ἢ μνήμη!

Δ. Ι. Μ.

ΠΡΟΚΗΡΥΞΙΣ ΔΙΑΓΩΝΙΣΜΟΥ

Συλλογῆς γλωσσικοῦ καὶ λαογραφικοῦ ὑλικοῦ Θράκης

ὑπὸ τοῦ «**ΑΡΧΕΙΟΥ ΤΟΥ ΘΡΑΚΙΚΟΥ ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΟΥ ΚΑΙ ΓΛΩΣΣΙΚΟΥ ΘΗΣΑΥΡΟΥ**» προκηρύσσεται γλωσσικὸς καὶ λαογραφικὸς διαγωνισμὸς πρὸς συλλογὴν ὑλικοῦ ἐκ Θράκης ὑπὸ τὰς ἀκολούθους ὁδηγίας:

Α'. Ὅροι τοῦ διαγωνισμοῦ

1. Σκοπὸς τοῦ διαγωνισμοῦ εἶναι ἡ μελέτη τῶν γλωσσικῶν ἰδιωμάτων καὶ τῆς λαογραφίας τῆς Θράκης.

2. Εἰς τὸν διαγωνισμὸν γίνονται δεκταὶ ἀνέκδοτοι συλλογαὶ ποιήλου γλωσσικοῦ ἢ λαογραφικοῦ ὑλικοῦ, προερχομένου ἐκ χωρίου ἢ περιφερείας τῆς Θράκης, ἀποτελούμεναι τοῦλάχιστον ἐξ 100 χειρογράφων σελίδων (κόλλες), εὐαναγνώστως γεγραμμένοι καὶ ἐπὶ συστάσει ἀποστελλόμενοι πρὸς τὸν Διευθυντὴν τοῦ ἹΑρχείου κ. Πολύδ. Παπαχριστοδούλου (Λευκάδος 32, Ἀθήναι 8). Προθεσμίᾳ τίσσεται μέχρι 31ης Δεκεμβρίου 1937.

3. Τριμελὴς ἐπιτροπὴ ἐκ τοῦ Διευθυντοῦ τοῦ ἹΑρχείου καὶ δύο ἄλλων μελῶν θὰ βραβεύσῃ τὰς καλυτέρας τῶν ὑποβληθησομένων συλλογῶν, ἀπονέμουσα πρῶτον βραβεῖον ἐκ δραχμῶν 1500 καὶ δεύτερον ἐξ 750, ἐπαινον δὲ εἰς τρίτον ἄνευ χρηματικοῦ ἐπάθλου.

4. Τὰ χειρόγραφα τὰ ὑποβαλλόμενα εἰς τὸν διαγωνισμὸν ἀποτελοῦν κτῆμα τοῦ ἹΑρχείου, εἰς τὸ ὁποῖον θὰ δημοσιεύωνται τὰ βραβευόμενα, ὡς ἐπίσης ἐν μέρει ἢ ἐν ὅλῳ τὸ ἐπαινούμενον.

5. Τ' ἀποτελέσματα τοῦ διαγωνισμοῦ θέλουν ἀναγγελθῆ διὰ τῶν ἔφημερίδων ἐντὸς τοῦ Φεβρουαρίου 1938, ἡ δὲ κρίσις περὶ τῶν ἔργων θέλει δημοσιευθῆ εἰς τὸν 5ον τόμον τοῦ «ἹΑρχείου».

Β'. Ὁδηγίαι

I

Πρωταρχικὸς ὄρος πάσης γλωσσικῆς συλλογῆς, τὴν ὁποίαν δύναται πᾶς ἐγγράμματος ν' ἀναλάβῃ (διδάσκαλος, ἱερεὺς, ἰατρός, φοιτητὴς ἢ μαθητὴς) εἶναι ἡ κατὰ τὸ δυνατόν πιστὴ καὶ ἀκριβὴς ἀναπαράστασις τῆς γλώσσης τοῦ λαοῦ. Καὶ πρῶτον ἡ γραπτὴ ἀπόδοσις τῆς προφορᾶς ἀνάγκη νὰ εἶναι φωνογραφικῶς πιστὴ ἢ ἀνακρίβεια εἰς τὸ κεφάλαιον τοῦτο — εἴτε ἐν συνειδήσει γινομένη εἴτε μὴ — ἐλαττώνει κατὰ πολὺ τὴν χρησιμότητα τῶν συλλογῶν καὶ δύναται νὰ τὰς καταστήσῃ ἀνωφελεῖς εἰς τὴν γλωσσικὴν ἔρευναν. Διὰ τοῦτο ὁ συλλογεὺς πρέπει νὰ ὀπλισθῆ μὲ πολλὴν ὑπομονὴν καὶ παρατηρητικότητά, νὰ ἐπιστήσῃ τὴν προσοχήν διὰ μὲν τὴν γλῶσσαν εἰς τὴν πιστὴν ἀπόδοσιν τῆς προφορᾶς τῶν λέξεων καὶ εἰς τὸν ἀκριβῆ καθορισμὸν τῶν σημασιῶν αὐτῶν, διὰ δὲ τὴν λαογραφίαν εἰς τὴν κατόπιν πρακτικῆς παρατηρήσεως ἀκριβῆ καὶ ἐπαρκῆ περιγραφὴν τῶν ἐθίμων καὶ δοξασιῶν.

Αἱ γλωσσικαὶ συλλογαὶ εἶναι κυρίως συλλογαὶ λέξεων (γλωσσάρια) καὶ περιλαμβάνουν πᾶσαν ἀκουομένην λέξιν (ἔστω καὶ ἂν φαίνεται εἰς τὸν συλλογέα κοινή), συνοδευομένην ὑπὸ τῶν σημασιῶν αὐτῆς καὶ πολλῶν παραδειγμάτων (ἴτοι φράσεων ἐκ τοῦ ἰδιωματικοῦ λόγου, παροιμιῶν ἢ παροιμιωδῶν φράσεων, αἰνιγμάτων, στίχων ᾄσμάτων κλπ.) πρὸς διασάφησιν ἐκάστης σημασίας. Ὅσον πλουσιώτερα παραδείγματα ἔχει ἐκάστη λέξις, τόσον πολυτιμότερον γίνεται τὸ προσκομιζόμενον ὑλικόν. Εἶναι δὲ αἱ συλλεκταὶ αὐταὶ λέξεις: τῆς ἀνθρωπολογίας καὶ ζωολογίας (μέρη τοῦ σώματος, νόσοι, θεραπείαι κλπ.), φυτολογίας (ὀνόματα δένδρων, φυτῶν κλπ., φυτικὰ φάρμακα), οἰκία (καὶ μέρη αὐτῆς), οἰκιακὰ (σκεύη, ἔπιπλα, ἐξαρτήματα κλπ.), εἶδη ἐνδυμασίας καὶ ὑποδήσεως, εἶδη μαγειρικῆς καὶ ὀνόματα ἐδεσμάτων, ποικίλοι ὄροι (γεωργικοί, ἀμπελοφυτικοί, κηπουρικοί, ἐλαιουργικοί, δενδροκομικοί, σηροτροφικοί, μελισσοκομικοί, κτηνοτροφικοί, ἀλιευτικοί κλπ.), διαφόρων τεχνῶν (ξυλουργικῆς, οἰκοδομικῆς, βαπτικῆς, ὑποδηματοποιίας, σιδηρουργίας, μύλου, βαρελλοποιίας, κλπ.) κ. ἄ. π.

Εἰς τὴν κατηγορίαν ταύτην ὑπάγεται καὶ ἡ συλλογὴ τῶν κυρίων ὀνομάτων, βαπτιστικῶν (ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν), παρωνυμίων, ἐπωνύμων καὶ τοπωνυμίων (ἴτοι ὀνομάτων παντὸς γεωγραφικοῦ στοιχείου, οἷον βουνῶν, ποταμῶν, ὄρων, ἀκρωτηρίων κλπ. καὶ τῶν κατατοπίων, οἷον χωραφίων, ἀμπέλων, δασῶν κλπ.).

Αἱ λαογραφικαὶ συλλογαὶ δύνανται νὰ περιλαμβάνουν 1) συλλογὴν παραμυθίων (καὶ ἀνεκδότων ἢ εὐτραπέλων διηγήσεων) καθ' ὑπαγόρευσιν γερόντων (ὧν ἀναφέρεται ὀνοματεπώνυμον, ἡλικία καὶ τόπος καταγωγῆς), 2) συλλογὴν παροιμιῶν καὶ παροιμιωδῶν φράσεων μετ' ἀκριβοῦς ἐρμηνείας τῆς σημασίας αὐτῶν, 3) εὐχῶν καὶ καταρῶν, 4) αἰνιγμάτων μεθ' ἐρμηνείας τοῦ αἰνισσομένου, 5) δημοτικῶν ᾄσμάτων, διστίχων, νανουρισμάτων κλπ., 6) ἐθίμων, παραδόσεων, προλήψεων, ἐπιδῶν κλπ., περιγραφομένων εἰς τὴν γλῶσσαν τοῦ τόπου, ἐξ οὗ προέρχονται, καθ' ὑπαγόρευσιν ὠρισμένων προσώπων (ὧν γίνεται ρητὴ μνεία εἰς ἕκαστον ᾄσμα ἢ εἰς περιγραφὴν).

Ὡς πρὸς τὴν κατάταξιν τοῦ ὑλικοῦ ὁ συλλογεὺς καθαρῶς γλωσσικοῦ ὑλικοῦ δύναιτο νὰ κατατάξῃ τὸ ὑλικόν του ἀλφαβητικῶς ἢ καλύτερον κατὰ οἰκογενείας (π. χ. κτηνοτροφικά, ἕτερον κεφάλαιον γεωργικά, ἐπίσης χωριστὰ οἰκία καὶ σχετικὰ πρὸς αὐτὴν κ. οὐ. κ.), ὁ δὲ συλλογεὺς λαογραφικοῦ ὑλικοῦ πάλιν κατὰ εἶδη, παραθέτων ἐν τέλει, εἰ δυνατόν, λεξιλόγιον τῶν κυριωτέρων καὶ ἀγνωστοτέρων λέξεων, αἱ ὁποῖαι ἀπαντοῦν εἰς τὰ κείμενα.

Εἰδικαὶ τινες ὁδηγίαι.

II

α'. Προκειμένου νὰ συλλεχθοῦν λέξεις (καὶ φράσεις) καὶ τοπωνύμια, ὁ συλλογεὺς ὀφείλει νὰ χρησιμοποῖ τὴν ἐρωτηματικὴν ἰδίαν μέθοδον, διὰ δὲ

τὴν καταγραφὴν λόγου ἐν συνεχείᾳ (καὶ διαλόγου) προφερομένοι ἐκ τοῦ στόματος τοῦ ὑπαγορευόντος, τὴν ἀπάνθισιν φράσεων ἐκ τῆς καθημερινῆς ὁμιλίας καὶ τὴν καταγραφὴν τῶν ἄλλων μνημείων τοῦ λόγου (ἄσμάτων, παραδόσεων, ἀινιγμάτων, παροιμιῶν, ἐπιδῶν κλπ.), ὁ συλλογεὺς ἄς κάμνη χρῆσιν τῆς ἀχροαματικῆς μεθόδου, ἀκροώμενος μετὰ προσοχῆς καὶ ἀμέσως καταγράφων πᾶν ὅ,τι προφέρεται ἢ ἄδεται. Ὁ συλλογεὺς θὰ σημειώσῃ σαφῶς τὸν τόπον τῆς προελεύσεως τοῦ ὕλικού του (χωρίον, συστάδες χωρίων κλπ.), παρασημειώσων τὸν τόπον καὶ εἰς πᾶσαν λέξιν, ἐφ' ὅσον τὸ ὕλικόν του προέρχεται ἐκ πλειόνων χωρίων, καὶ εἰς πᾶσαν παροιμίαν ἢ ἀίνιγμα ἢ ἄσμα κλπ.

β'. Ὁ συλλογεὺς δὲν πρέπει νὰ ἐξελληνίσῃ τὰ κοινῶς λεγόμενα, ἀλλ' ὀφείλει ἀπλῶς νὰ καταγράψῃ μόνον ὅ,τι ἀκούει.

Τῶν ἐρμηνευομένων λέξεων ἀνάγκη νὰ ὀρίζωνται σαφῶς — καὶ ὄχι ἀορίστως — αἱ σημασίαι· ὄχι π.χ. *τριλιζα* = εἶδος παιδιᾶς, *μποῦφος* = εἶδος πτηνοῦ κλπ., ἀλλ' εἶναι ἐπάναγκες νὰ περιγραφῆ ὁ τρόπος καθ' ὃν παίζεται ἡ παιδιὰ, νὰ περιγραφῆ ὁπωσδήποτε τὸ πτηνὸν κλπ. Ἐν ἀνάγκῃ δέ, ὅταν πρόκειται περὶ ἀντικειμένων, ἄς σχεδιάσῃ ὑποτυπωδῶς τὸ ἀντικείμενον ὕπερ δηλοῖ ἡ ἐρμηνευομένη λέξις. Ἐκάστη σημασία λέξεώς τινος δέον νὰ διαφωτίζεται διὰ τῆς παραθέσεως ὅσον τὸ δυνατόν περισσοτέρων φράσεων, εἰς τὰς ὁποίας ἀπαντᾷ ἡ ἐρμηνευομένη λέξις.

Ὁ συλλογεὺς δέον νὰ ἔχη ὑπ' ὄψιν ὅτι περὶ λέξεων ὠρισμένου κεφαλαίου (εἰδικῆς ἀσχολίας, τέχνης) πρέπει ν' ἀπευθύνεται εἰς τοὺς εἰδικοὺς (π.χ. κληγούς, ποιμένας, ἀμπελοουργοὺς, ἄλιεις κ.ο.κ.). Διὰ τὴν συλλογὴν δὲ λαογραφικῆς ὕλης εἰς γέροντας καὶ γραιάς, οἷον διὰ τὴν συλλογὴν παροιμιῶν ἢ παλαιῶν ἄσμάτων κλπ. εἰς ἐμπείρους παρήλικας.

γ'. Ὡς πρὸς τὴν πιστὴν καὶ ἀκριβῆ τῶν φθόγγων παράστασιν ἄς ἔχη ὑπ' ὄψιν ὁ συλλογεὺς καὶ τὰ ἑξῆς :

1) Τὸ *παχὺ σ* (=γαλλ. *ch*) δέον νὰ παριστάνεται : *σ'*, οἷον *κρασ'ί* (πρφ. *krachí*) ἴσ'α (= *ícha*) κλπ. Ὁμοίως καὶ τὰ *παχέα* *διπλᾶ*, οἷον *ξ'*, *ψ'* καὶ τὸ *ζ'* (*ξ'ίνός*, *μαγας'ά*).

2) Τὰ μέσα σύμφωνα τὰ ἀνευ ἐρρίνου (ἄλλως ἄρρενα λεγόμενα) γραπτέα διὰ λατινικῶν γραμμάτων *b, g, d*, ὅπως ἄγγελος, *βοῦφος*, *δόδι*, *γρεμίζω*, κλπ. (Ἐὰν ἀκούωνται μετὰ τοῦ ἐρρίνου θὰ γράφονται, ὅπως κοινῶς, *μπ*, *γγ* ἢ *γκ*, *ντ*).

3) Ἐννοεῖται ὅτι τ' ἀποβαλλόμενα ἄτονα φωνήεντα *ί* καὶ *ου* δὲν θὰ γράφονται, ἐφόσον δὲν προφέρονται, τὰ δὲ κωφωθέντα *ε* καὶ *ο* θὰ γράφονται *ί* καὶ *ου*.

Σημ. Προθεσμία ἀποστολῆς μέχρι 31 Δεκεμβρίου 1937. Περισσότεραι ὁδηγίαι δύνανται ν' ἀποσταλοῦν εἰς πάντα ζητοῦντα. Τὰ χειρόγραφα ἀποστέλλονται εἰς τὸν κ. Πολύδ. Παπαχριστοδούλου, Καθηγητὴν, Λευκάδος 32, Ἀθήνας 8.

ΕΥΡΕΤΗΡΙΟΝ(*)

- Ἄβδελλωμένο 72
 ἀγᾶς 72
 ἄγγελοδιάβασ' 93
 Ἄγγελοχώρι τοπων. 228
 ἀγκαλῶ 54
 ἀγωρούδι, γωρούδι 71
 Ἄδιλαβρου 114
 ἀδολλάπιαστος 137
 ἀδρείφωτο 107
 ἀδρεφᾶτο 115
 Ἄϊβαλί (=Κυδωνίαι) 72
 ἀταίρι 84
 ἀκάλλη (τά) 57
 ἀκτάρης 150 σημ. 13
 Ἄλμυρός ποταμός 228
 Ἄλωνίστενα 144
 ἀμπατζήδες 146
 Ἄμπέλιнос τοπων. 11
 ἀναλήβγομαι 80
 ἀνανίζω 71
 ἀναντρανίζω 72
 Ἄνάραιος 41
 ἀνάσυρμα 56
 Ἄνδρίτσαινα τοπων. 200
 ἀνεφλοκάτουφλα 41
 ἀντερὶ 98
 ἀντίχαρα (ή) 91
 ἀντραγαθιά 118
 ἀντραδέλφι 31
 ἀνώφλι 72
 ἀξάλη 46
 ἀξιῶνω 102
 ἄξινους, οὔξινους 75
 Ἄξτους 116
 ἀποβολή i, u 165
 ἀποδερμώνισμα 38
 ἀποκρεῖω 108
 ἀποκριγιάτικα 108
 ἀπονιψίδια (τά) 80
 ἀποσπερνή (βασ'λόπιττα) 105
 ἀπόψα 30
 Ἄπρος τοπων. 226, 229
 ἀραμπατζής 150 σημ. 13
 Ἄραπλή τοπων. 229
 ἀργυρομανιακάτα (σκυλλιά) 56
 ἀρ(ι)φανός 110, 112
 ἀρκεύω 26, 29
 ἀρμαθιάζω 41
 ἀρχοντοσόγι 72
 ἀσκέρι 72
 ἀστήθη (τό) 59
 ἀσλάνι 169 σημ. 45
 Ἄσπρον τοπων. 229
 ἀσταρτζής 150 σημ. 13
 ἄστε (=πηγαίνετε) 72
 ἀτζέμισσα 65
 Αὐφράτης 72
 ἀφεντάκι 81
 ἀφεντίσης 38
 ἀφυλλάδα 97
 Μπάβω 27, 196
 βεγγέρα 27
 βελί 26
 βερεκετλήδ'κος 29
 βιόλα 95, διόλα 88
 βοσλατίζω 140
 βουβ'νίζ, 29
 βουβουλωμένος 28
 βούκα 29, 47
 Βουνάρ-Χισάρ τοπων. 227
 Βραιοπούλλα 43
 βρακοπόδ' (τό) 140
 βρίσχνω 46
 βριτούρα 106
 βροντολόγι 89
 βώτρυδα (ή) 79
 Γαλέτσι (τό) 44, 72
 Γαρέλλα τοπων. 226
 γέγλεκας 77, 78
 γέμη (ή) 55
 γέμι 72
 Γεννάρ'ς 29
 γεννητούρια 101
 γιά (=ή) 55
 Γιάννης κλπ. 175
 γιάρνης 76
 γιαρὶμ φρανσίζ 138, 139
 γιασάκ 72
 γιατῶ (=διά) 118
 γιαλαμάδες (οί) 116
 Γιοβάννης 175
 γιόμα 72
 γιορτερὰ (ροῦχα) 79
 γιῶς (=ὄπως) 74
 γκεμιτζής 35
 γκεργκέφι 41, 64, 72

(*) Οἱ ἀριθμοὶ φανεροῦν σελίδας. Λέξεις τῶν χωριστῶν γλωσσῶν δὲν περιλαμβάνονται.

- γκιοζέλ 72
 γκιούλ-μπαχτσές 67, 72
 Γκιουμουλτζίνα 226 κ. έξ.
 γκιουρλές 72
 Γκορτζιά τοπων. 200.
 γκοτσοβò (χουλιάρι) 69, 72
 γλεντίζω 72
 γλήγορος, άλήγορος 55
 γορνιθολαλεί 32
 γούρα 96
 γουρσούζης 72
 γρίβας 72
 γρόσι 169 σημ. 54
 γυαλί 72
 γωνίδ' 105
 Deyi 27
 δερματίζω 72
 δερμωνίζω (=κοσκινίζω) 38
 δεσίδια (τά) 54
 Δεύτερ' 'Ανάστασ' 114
 δευτεροβυζασμένος 87
 διακόπουλλο 64
 διπλοκρεμάζομαι 53
 doλάπ' 137
 doλαπτοής 137
 δόντα (=δόντια) 72
 δουλκέρης 150 σημ. 13
 δροσάδα 130
 Δρουσιπάρα τοπων. 227
 Ελί 11, 12
 έγκλετοής 43, 72
 έγλεντζές 27
 έλαμπρος 48
 έπιτυχάτη (γυναίκα) 69
 έρένκιοι 138, 139
 έσνάφιον 145
 ζαχαροζυμωμένος 97
 ζουγρός 30
 θά (ν)—έάν 72
 θεγατέρα 27
 θεριò (ς) 72
 'Ινετζικ τοπων. 226
 'Ιστιεομαχεύς 4, 5
 'Ιστιεομάχη 4, 5
 καζαντζής 150 σημ. 13
 καζās 73
 καζάσης 150 σημ. 13
 καϊνής 180
 κάκανα (τά) 140
 κακογραμμένος (=μέ κακή μοίρα) 59
 κακοράχης 75
 κακοψυχήματα 87
 καλαδάω 30
 καλαμίδι 202
 καλαντάρ' 26
 καληνυχτιά 84
 καλιγότερος (=καλύτερος) 28
 καλικά (ή=καβαλλικά) 73
 καλνάω 73
 καλογρά 55, 56
 καλομάννα 81
 καλός λόγος 79, 117
 καλούδα 32, 55, 56
 καλπάκι 33
 κάλπικος 73
 κάλφας 58, 139, 180
 καμπούκι 33, 73
 καναλεύω 34, 73
 κάναρας 35
 καναράς 73
 κανεί 72
 καννελλόρριζα 53
 κανουνκό 113
 κάντζα (ή) 139
 καπλαμάς (ο) 139
 καπτσάλι 138
 καπών' 29
 καραμπατζής 146, 137
 καραμπατζόπλο 173
 Καρασθούρα (βυζ.) 227
 κάργα (=τανάλια) 137
 καρδοπονιò 40
 καρένιος 44, 66
 Καριστιράν τοπων. 227
 καρνέτο 30
 κασαβεία (τά) 135
 καστρονοπούλλα 31
 καταβόθιο 71
 Καταντιά (ή) τοπων. 73
 Καταντιανά (κορίτσια) 44
 καταπόδι 30, 38, 67
 κατσ'βέλ' (οί) 26
 καφταντζής 150 σημ. 13
 κεντι 76
 κεράκα 29
 κεράστρα (ή) 72
 Κερμιέν τοπων. 226
 κεφαλόδεμα 79
 Κιλιτοσλή τοπων. 227
 κινηκάτος 66
 κιόρικος 98
 κιροσταλάματα 52
 κλήδουνας 115
 κληματοσίδα 110
 κλικούδι 70
 κλοτσοπηδò 77
 κνά (ή) 32, 73, 88, 95,
 κινά 88, 96
 κνās (ò) 100
 κνιάζω 51, 73, 88, 95, 100
 κινιάζω 51, 100
 κινιάσματα (τά) 102
 κοιμτζής 150 σημ. 13
 Κόκκαλα τοπων. 200
 Κόκκιν' Πέφτ' 113
 κονσούλτο 73, κ. κάνω 58
 κοντοκαρτερò 34
 κοντοκρατò 64
 κοντούρα 31
 κοντούρι 173

- κοντυλογραμμένος 97
 κόπτσα (=ἀγράφα) 137
 κῶρόσια (τά=μεταξοσκώληκες)
 κορδοκαλιάζω 47
 κοριτσούδι 71
 κορωνέλλα (ή) 68
 κοσπερντάρι 34
 κοτσάκια (=ἐγκωμιαστ. τραγούδια) 108
 κουβανῶ 70
 κ(ου)βέλα 110
 κουκουν(ι)κίζω 85
 Κουλάδερε τοπων. 229
 κουλαούζηδες (οί) 169
 Κούλελι-Βουργάζ τοπων. 226
 κ(ου)λίκ(ι) 105
 κουμπαριάτ(ι)κο 103
 κουτσουλίτης 76
 κουρκούτα 27
 κουτσοφλέβαρας 107
 κοχίτσα 26
 κρουσεύω 50, 51
 κυνηγάρις
 κωλοπάννα 77
 κωλορραφή 138
 κώφωσις e, o 165
 λαλαγγίτα 78
 λαπούκι 73
 λαφρογιόρτ' 27
 λαχορί 58
 λειτουρδέλλι 87
 λέλεκας 81
 λευτεριά 91
 λεφetzόπουλλο 73
 λεχ'δέλλι 92
 —λής, κατάλ. ἔπων, 180
 λιθαρίζω 50
 λιμπαντέ (βελούδι) 51
 λιμπαντές 73
 λιμπίζομαι 73
 λογάρι 73
 λόντζα 166
 λουφές 53
 λυόμαι 73
 μαϊχόσκο (τό) 140
 Μακρολίβαδον τοπων. 227
 Μάλογρα τοπων. 227, 226
 μάλ-τεπές (=κορυφή θησαυροῦ) 117
 μανέλλα 44
 μαννάκα 28
 μαντούκα 33, 73
 μάρ (=μήπως) 73
 μαρά (ή) 73
 μαραζιάρις 40
 Μαρίτσα (=Ἐβρος) 119
 μαρμαροκκλησιά 46
 μαρτυριά 30
 μαρτυριάτικα 93, 103
 ματσόξυλο 76
 μαῦρος 73
 μελισσοκέρι 137
 μελόχα 97
 μεμνιας 119
 μερομ'στάδες (οί) 29
 Μεσαχώρα 228
 Μεσίρι (τό) 73
 μηχαντζής 150 σημ. 13
 μνημόρι 57, 60
 μοίρα (=μερίδιο) 73
 Μοίρας (τ') τὸ τραπέζ' 102
 Μονογεννήτης 54
 μονοδοντοῦ 45
 μοσκοπαπαδιά 80
 μουδέ 32, 53
 μούδε 56
 μουτσόπουλλο 42
 μουμτζής 150 σημ. 13
 Μπαμπά-έσκῆ 228
 μπαζίς 73
 μπαχτζεβάνης 150 σημ. 13
 μπεγλικτζής 147
 μπέης 73
 μπενίσι (=μανδύας) 167
 μπιζιρίζω 39, 73
 μπιρ-τανεσί 73
 μπογαλήδικος 73
 μπογιατζής 73
 μπουμπούνα (=φλόγα) 79
 Μπουροῦ-καλεσί τοπων. 228
 νάβα 96
 ναμάζ' 140
 ναμλήδικος 73
 ναύτης 73
 νεκρικά (τά) 93 κ. ἔξ.
 νενέ (ή) 58, 73
 γενέκα 32
 νεραντζοφίλημα 73
 νιζάμ-άσκερ 73
 νοϊδίζω-νοϊδισμα 209
 νοῦρ 73
 νούρι (τό) 63
 ντερέκι 33, 77
 ντουντούκα 33, 73
 ντουρμπουνιά (ή) 68
 νυφανταρίζω 64
 νυφοπούλλα 97
 νυχτοήμερο (τό) 80
 ξάμερα (ζουμπούλια) 43
 ξασπράδι 41
 ξάσπρος 39
 ξεβουλλώνεται (τὸ στόμα) 113
 ξεματίζω 86
 ξεμολόγος (ὁ) 70
 ξενόρροδη (ἀγάπη) 98
 ξεπροβόδισμα 83
 ξεραχνιστήρα 98
 ξεφαλιώνω 38
 ξεφαντωτής 45
 ξεφκουαρίζω 60
 ξέχωμα (=ἀποκομιδῆ) 79
 ὀβριγάκ' 141

- ογλου, κατάλ. έπωνύμων, 147, 160, 162, 170, 174, 176 κ. έξ., 186 κ. έξ., 194
 —ογλους, κατάλ. έπων., 181 κ. έξ.
 όγονάκι 26=άγονάκι 28
 όδηγώ 120
 όλομεγάλος 29
 όλομ'κρός 29
 όλοβροστά 140
 όντάς 73
 όρτάκης (=σύντροφος) 180
 'Όρτάκιοί 228
 όρχή (τό) 30
 όστρά (ή) 32
 Ούζουντζόβα τοπων. 227
 ούντζής 150 σημ. 13
 Ούρουμτσούκ τοπων. 228
 ούτραίς 73
 όφκαιρα (ς τά) 139
 παιδά (τά) 73
 παιδούδι 71
 παιδούλλι (τό) 70
 παινεσιάρης 40
 παλαμούδι 41
 παλιώ (=παλαίω) 56, 73
 παληροσανίδα 97
 Παναγίας (τής) τό τραπέζι 91, 102
 Παναγιάς (τής) τό χέρι 91
 παναγύρ' 27
 Πάναδος 228
 παναθύρι, 40, 53, 54
 παναθυράκ' 42
 παξίς' 137
 παξ'μαδέλλι 86
 παραγάδι (έτυμολ.) 201—202
 παραγιός 180
 παραλογιά (ή) 54
 παράμνημα 61
 παραντίδα 46
 παράξτους 116
 παραστατό (τό) 41
 παραστεκάμενα (τά) 91
 παραστεκάμενοι (οί) 91
 παρασυντρομάζω 41
 πάρθена (κοράσια) 36, 66
 παρώγδισμα(=καταγγελία, προδο-
 σία) 66
 παρωγδω 66
 Πασκαλιά 27
 πατατούκα 138, 139
 πατερτιλήδ'κος 27
 παχιοές 29
 πελαχτίζω 142
 πεντάγλεκας 77
 πεντέλεκας 81
 περδικοφωτιά 109
 πέρπυρα (τά) 68
 πέταυρο 97
 Πετροχώρι τοπων. 17
 πικροφάρμακος 31
 πιλαλώ 73
 πινάκι 69
 πισπιλώνω 29, 30
 πισφαλώ 57
 πλάλιξαν 45
 πλεκοζώνομαι 43
 ποδαρικό (καλό π. 94, 104, κακό π. 94)
 ποδέλοιποι 54
 Πολιανή τοπων. 200
 πορδοζούμ' 28
 Πόρος τοπων. 108
 ποτούρι 137
 πουρνιάτ'κ' (βασ'λόπιττα) 105
 προσκεφαλάδι 51
 προσφυρίζω 48
 προυκλά (τά) 73
 πρωτοφλεβαρίτσα 107
 πυκνογειτονιά 71
 πχόπλο 137
 Ραγίδες (=νεράϊδες) 117
 ραμαζάνι 76
 ρίτζα (ή) 73
 ροδένιος 118
 Ροδονήσι (=Ρόδος) 51
 Ροδοστιανά (καράβια) 42
 ροϊδανή (κόρη) 39
 ροκώνω 140
 ρουμάν' 110, 113
 ρουφέτιον 145, 150
 σαγιάκ' 141
 σαλαγίτα 109
 σαλβάρ' 140
 σαλπάρει (ή φελούκα) 68
 σαλταμάρμα (ή) 140
 σαραγλι 30
 σαραφλίκι 45
 σαχάνι 76
 σαχατζής 150 σημ. 13
 σγαντζόχοιρος 77
 σεβαγιά (τά) 60, 66
 σεγμενάκι 97
 σεμέτι (τό) 70
 σερπέτ 30
 σημαντρίδα 109
 σήτα 30
 Σθενέμαχος 8, 9
 Σθενίμαχος 2, 3. 9
 σιναπίδι 86
 σινί 90
 σίντα (=όταν) 47
 σιντέφι 90
 σιροκοτραμουντάνας 51
 σκαφδούδι 78
 σκιούφτω 35
 σκορξούλα 75
 σκοτοπιάστρα 91
 σκυλλοκούταβα (τά) 81
 σμαδούρια 116
 Σουφλί τοπων. 226
 Σόφια 144
 σπερτοιά (ή) 43, 60, 73

- Στανίμακα 6, 142, Stanimaka 13, Stanimak 13
 σταυρός 114
 Στενιμαχί(ώ)της 2
 Στενήμαχος 1, κ. έξ.. 10, 142
 Στενόμακος 7
 Στενόμαχος 2
 στενομάχος 6
 στερεύω 96
 στεφανορρίξιμο 43
 Στεχτάνκιοι τοπων. 228
 στηθικό (τό) 64
 στόρισμα 94
 Στράντσα τοπων 227
 στράτεμα 73
 συβάζω (=μνηστεύω) 41, 73
 σουβαστικά (ή) 73
 συγκοιμοῦμαι 67
 συλλαλῶ 50
 συντάζομαι 73
 σύντεκνος 92
 συντυχιά 63
 συρματώνω 40
 συρτή 202
 σχώριο 93
 τά (=καί) 50, 73 (=τί νά) 141
 ταγκαλάκια (τά) 73
 ταγκούληδες (οί) 73
 ταίφας 119
 ταμβλαμπάζι 81
 τανάω 73
 ταραχιά 75
 τάσι (τό) 73
 ταχτατζής 150 σημ. 13
 τεγνεκάκι 28
 τεζγιάχι 139, 141
 τελάλης 73
 τελαλίζω 73
 τέλι (=σύρμα) 137
 τευτόξυλο 41
 τευτόσκοινο 41
 τερλοπαπᾶς 106
 τεσίρι 172
 τεφετζόπουλλο 53
 τζαμφεσι (φουστάνι) 58
 τζαντζάρ'ς 45, 73
 τζελεμβής 96
 —τζής, κατάλ., 150 σημ. 13
 τζιρίτ' 142
 τζομπές 31
 τζορμπατζής 147
 τιουτουτζής 150 σημ. 13
 τιουφεκτζής 150 σημ. 13
 τριπλίκι 137
 τόπι 73
 τουμπελέκ 73
 Τούναβος 48
 Τούζλα τοπων. 228
 τραβ'δάω 26
 τρανεύω 119
 τράχωμα 141
 τρισαγίζει (ό παπᾶς) 79
 τρισμαλαματένιος 96
 τρίχας 73
 τσαγανός 76
 τσακανίζω 27
 Τσακίλι 17,—λιώτης 25
 τσαλαπατώ 102
 τσαλμάς 167
 τσάμα (τό) 139
 Τσανδοῦ τοπων. 227
 τσαούσηδες 169
 τσεβρές 73
 τσελεμπής 47
 τσεπκένι 138, 139
 τσέπ-χανές 73
 τσεσμές 105
 τσετρές 41
 Τσικνοπέφτη 108
 τσιράκι 137, 139, 180
 τσιρίζω 44
 τσομπές, τζομπές 73
 τσορβάς 29
 τσουκαλαριά (γριά) 76
 τσοχατζής 150 σημ. 13
 ύγιόκας 53
 ύγιός 62
 ύσταρα 29, 30
 "Υψαλα τοπων. 228
 Φέραι τοπων. 228
 φεργάδα 55, 96
 φερετζές 73
 φερμάνι 73
 φεστζής 150 σημ. 13
 φκειάνω 73
 φλαμούρ' 27
 φλωρί 73
 φλωροκαπνισμένος 120
 φροκαλίτσα 60
 φροκαλῶ 60
 φ'λάγω 57
 φυλαχτήρι 34
 χαβγιαρομανέστρα 98
 χαζίρ'κος 137
 χαμοβροντᾶ (Θεός) 56
 χαντζαροσφαγιά 50
 χαραμλαδίζω 141
 χαρές 73
 χασοφεγγαριά 45,—ρά 73
 Χατζη—, α' συνθετ. ονομάτων, 158, 192
 Χάφσα τοπων. 228
 χειροπάλαγα (τά) 98
 χιρκᾶς (ό) 141
 Χριστουκλούρα 114
 χρυσομεταξένια (κλωστή) 48
 χσός 28
 ψαρομήλιγγος 45
 ψηλωτός 84
 ψ'χούλλ' (τό) 102
 —ωφ, βουλγαρική κατάλ. έπων. 193

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

α') Κατὰ συγγραφείς.

- * *Αποστολίδου Μυρι.* Στενίμαχος ἢ Στενήμαχος ; 1—16. Προσθήκαι εἰς τὴν μελέτην Στενίμαχος ἢ Στενήμαχος ; 142—144.
Προσθήκαι καὶ διορθώσεις εἰς τὸ περὶ Κουκλένης 144.
Τὰ ἀρχεῖα τοῦ ἐν Φιλιππουπόλει ἐσναφίου τῶν ἀμπατζήδων 145 — 195.
Γεωργακᾶ Δημ. Περί τοῦ ἐτύμου τῆς λέξεως παραγάδι 201—202.
Δεληγιάννη Β. Τ'ς μπάμπως ἢ μέρα. Περιγραφή τοῦ ἐθίμου 196—200.
Παράδοσις (ἢ κατοχή τῆς Πόλης) 209.
Τραγούδια χορευτικά Πασχαλιώτικα 209. Γλωσσάριο Δογάν-κιοῖ Μαλγάρων 210—213.
* Ἐλευθερουπόλεως *Σωφρονίου* Σημείωμα (περὶ τοπωνυμιῶν τινῶν) 200.
Κωνσταντοπούλου Κ. Χρονολογήσεις βυζαντιακῶν μολυβδοβούλλων τῆς Θράκης 203—208.
Μανασείδου Συμ. Δημῶδη ἄσματα Αἴνου 31—72. Γλωσσάριον τῆς συλλογῆς δημοτικῶν τραγουδιῶν Αἴνου 72—73. Λαογραφικά Αἴνου 74—82. Γαμήλια τραγούδια 82—84.
Οἰκονομίδου Ἀποστ. Οἰωνοί, δεισιδαιμονίες, μαγγανεῖες Καλλιπόλεως καὶ τῶν πέριξ 85—95. Ἡθῆ καὶ ἔθιμα Μαδύτου 95—118.
Παπαχριστοδοῦλου Μ. Θρακικά τραγούδια 121—136.
Παπαχριστοδοῦλου Πολυδ. Γλωσσάριο Σαράντα Ἐκκλησιῶν 214—225.
Π. Ἡ κλέφτρα (Σαράντα Ἐκκλησιῶν), δημ. ἄσμα, 118—120.
Δ. Ι. Μ. Μνημόσυνα : Παρασκευᾶς Ι. Μαγκριώτης 230.
Προκλήρυξις διαγωνισμοῦ συλλογῆς γλωσσικοῦ καὶ λαογραφικοῦ ὕλικου Θράκης 231—233.
Σταμούλη Ἀν. Τοπωνυμικά Θράκης 226—229.
Χουρμουζιάδου Γ. Συλλογὴ ἐπιγραφῶν Μετρῶν 23—24. Σημειώσεις ἐκ χειρογράφων 24—25.
Χουρμουζιάδου Καλλιθ. Ἀπόσπασμα κωδίκων Πετροχωρίου (Μετρῶν καὶ Ἀθύρων) 17—23. Χωριάτικο κάλαντάρ' τοῦ 1902 26—30. Παρατηρήσεις εἰς «Τὸ ἀμπατζηλήκι στὴ Θράκη» 137—142.

β') Καθ' ὕλην.

- Ἄσματα δημῶδη :* (Κάλαντα) 30 (Κ. Χουρμουζιάδης).
Αἴνου 31 — 72 (Σ. Μανασείδης). Ἀστεῖα κλπ. 76 -- 78 (Σ. Μανασείδης).
Γαμήλια 82—84 (Σ. Μανασείδης). Ἡ κλέφτρα (Σαράντα Ἐκκλησιῶν) 118—120 (Π. Π. Χ.). Θρακικά τραγούδια 121 — 136 (Μ. Παπαχριστοδοῦλου).
Τραγούδια χορευτικά Πασχαλιώτικα 209 (Β. Δεληγιάννης).
Γλωσσάρια : Τραγουδιῶν Αἴνου 72—73 (Σ. Μανασείδης). 142 (Κ. Χουρμουζιάδης).
Δογάν-κιοῖ Μαλγάρων 210—213 (Β. Δεληγιάννης). Σαράντα Ἐκκλησιῶν 214—225 (Πολύδ. Παπαχριστοδοῦλου)

- Δεισιδαιμονία, προλήψεις* κλπ. : Αΐνου 78—82 (Σ. Μανασείδης). Οίωνοί, δεισιδαιμονίες, μαγγανείες Καλλιπόλεως 85—87 (Ἰ. Απ. Οἰκονομίδης). Μαδύτου 104—116 (Ἰ. Απ. Οἰκονομίδης).
- Διάφορα* : Κωδικῶν ἀπόσπασμα 17—23 (Κ. Χουρμουζιάδης). Σημειώσεις ἐκ χειρογράφων 24—25 (Γ. Χουρμουζιάδης). Εὐχαί, ἀραί, ὄρκοι 74—75 (Σ. Μανασείδης). Προσθήκαι καὶ διορθώσεις εἰς τὸ περὶ Κουκλένης 144 (Μ. Ἀποστολίδης). Παρασκευᾶς Ἰ. Μαγκριώτης 230 (Π.). Προκήρυξις διαγωνισμοῦ 231—233. Εὐρετήριο (λέξεων) 234—238.
- Ἐπιγραφαί* : Μετρῶν 23—24 (Γ. Χουρμουζιάδης).
- Ἐπιγραφαὶ καὶ μολυβδόβουλλα* : Χρονολογήσεις βυζαντιακῶν μολυβδοβούλλων τῆς Θράκης 203—208 (Κ. Κωνσταντόπουλος).
- Ἐτυμολογικά* : Στενίμαχος ἢ Στενήμαχος ; 1—16, 142—144 (Μ. Ἀποστολίδης). (Περὶ τῶν εἰς —οβον κ. ἄ. τοπωνυμιῶν) σημείωμα 200 (Ἐλευθερουπόλεως Σωφρόνιος). Περὶ τοῦ ἐτύμου τῆς λέξεως παραγάδι 201—202 (Δημ. Γεωργακάς).
- Ἦθη καὶ ἔθιμα* : Καλλιπόλεως γαμήλια, γενεθλιακά, νεκρικά, ἑορταστικά 87—95 (Ἰ. Απ. Οἰκονομίδης). Μαδύτου γαμήλια, χλευαστικά, ἀρραβῶνες, γάμος, γεννητούρια, κηδεῖαι, ἑορταὶ 95—116. Τ'ς μπάμπως ἢ μέρα. Περιγραφή τοῦ ἐθίμου 196—200 (Β. Δεληγιάννης).
- Ἱστορία* : Τὰ ἀρχεῖα τοῦ ἐν Φιλιππουπόλει ἑσναφίου τῶν ἀμπατζήδων 145—195 (Μ. Ἀποστολίδης).
- Παραδόσεις* : Μαδύτου 117—118 (Ἰ. Απ. Οἰκονομίδης). Ἡ κατοχὴ τῆς Πόλης 209 (Β. Δεληγιάννης).
- Παραμύθια* : Χωριάτικο καλαντάρ' τοῦ 1902. 1. Ὁ Χρόνος. 2. Οἱ μῆν'. 3. Γεννάρ'ς 1902) 26—30 (Κ. Χουρμουζιάδης). Ἀμπατζήδικα 140—141 (Κ. Χουρμουζιάδης).
- Τέχναι* : Παρατηρήσεις εἰς «Τὸ ἀμπατζηλίκι στὴ Θράκη» 137—140 (Κ. Χουρμουζιάδης).
- Τοπωνυμικά* : Θράκης 226—229 (Ἰ. Απ. Σταμούλης).

ΠΟΛΥΔ. ΠΑΠΑΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΟΥ

ΧΡΙΣΤΟΥΓΕΝΝΑ

ΣΤΗ ΘΡΑΚΗ

ΑΘΗΝΑΙ

1936—37

ΔΙΗΓΗΜΑΤΑ ΤΟΥ ΙΔΙΟΥ

ΘΡΑΚΙΚΕΣ ΗΘΟΓΡΑΦΙΕΣ :

Μέρη τέσσαρα. (Α', Β', Γ', Δ') (Έκδοση Σιδέρη)

ΤΟΥΡΚΕΜΕΝΗ :

ΧΡΙΣΤΟΥΓΕΝΝΙΑΤΙΚΑ ΚΑΙ ΠΡΩΤΟΧΡΟΝΙΑΤΙΚΑ ΔΙΗΓΗ-
ΜΑΤΑ (Έκδοση Δημητράκου)

«Πιστό κομμάτι ζωής, χωρίς κανένα στόλισμα παραμυθιοῦ
χωρίς κανένα μυστήριο ποιητικό ἢ θᾶμα θρύλλου»

Κ. ΠΑΛΑΜΑΣ

ΛΑΟΓΡΑΦΙΑ ΚΑΙ ΗΘΟΓΡΑΦΙΑ

ΠΡΟΛΟΓΙΚΑ ΣΗΜΕΙΩΜΑΤΑ

ΣΤΑ ΔΙΗΓΗΜΑΤΑ ΤΟΥ Κ. Π. ΠΑΠΑΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΟΥ

Συχνά παρατηρεῖται πολλοὶ ἐκπρόσωποι τῆς ἰδίας γενεᾶς νὰ ἐκδηλώνουν, ἂν καὶ ἐργαζόμενος ὁ καθένας χωριστά, τὰ ἴδια πνευματικὰ ἐνδιαφέροντα. Ἄλλοτε πάλι βλέπουμε—φαινόμενο παράλληλο καὶ μελετημένο ἀπὸ καιρὸ—διαφόρους σοφοὺς νὰ καταλήγουν ξεχωριστὰ ὁ καθένας, ταυτοχρόνως σὲς ἴδιες ἀνακαλύψεις, ἀκόμη καὶ σὲς ἴδιες ἐφευρέσεις. Τέλος εἶναι σ' ὅλους γνωστὸ αὐτὸ πὸν ὀνομάζουμε τάσεις, ρεύματα, ἀπὸ τὰ ὁποῖα πάντα ἓνα τὸ ἰσχυρότερο ἢ τὸ πῶς ἐκδηλοῦν χαρακτηρίζει ἐκάστοτε τὴν κάθε ἐποχὴν ξεχωρίζοντάς τιν ἀπὸ τὴν προηγουμένη καὶ τὴν ἐπομένη. Μάλιστα ὁ Ἄλβέρτος Τιμπωντέ ἀπὸ τέτοιες παρατηρήσεις ὀρμώμενος, εἶχε καταλήξει σὲ συμπέρασμα ὅτι τὸ καλύτερο πλαίσιο γιὰ τὴν διατύπωση τῆς πνευματικῆς ἱστορίας ἐνὸς τόπου εἶναι ὁ χωρισμὸς κατὰ γενεάς, καθ' ὀμάδες, δηλαδὴ, διανοουμένων, οἱ ὁποῖοι ταυτοχρόνως περὶ τοῦ ἐκδηλούμενου ἐκφράζουν ὁ καθένας μὲ τὸν τρόπον τοῦν τὴν ἴδιαν ἀνησυχίαν, τὰ ἴδια ἐνδιαφέροντα, τὰ ἴδια προβλήματα.

Οἱ κοινὲς ὁμῶς αὐτὲς πνευματικὲς ἀπασχολήσεις δὲν ἐμφανίζονται πάντα μὲ μία καὶ τὴν ἴδιαν πορείαν, ἀλλὰ κάποτε παίρνουν πολὺν διαφορετικὸν δρόμον γιὰ νὰ ἐκδηλωθῶν συχνὰ ἢ λογοτεχνία καὶ ἢ ἐπιστήμη κατευθύνονται, ἂν καὶ σὲ πολὺν διαφορετικὰ ἐπίπεδα ἀπὸ τὴν ἴδιαν προϋποθέσει, ἀπὸ παρόμοια δεδομένα. Ἐτσι ἡ ἀνάπτυξη τῆς γαλλικῆς ἱστοριογραφίας γύρω σὲ μέσα τοῦ περασμένου αἰῶνος συμπίπτει μὲ τὴν ἀνάπτυξη τῶν μεγάλων μυθιστορηματικῶν συνθέσεων, πὸν χαρακτηρίζουν μίαν ἀπὸ τὴν πλευρὰν τοῦ γαλλικοῦ μυθιστορήματος. Ὁ ὕλισμὸς τῶν τελευταίων δεκαετηρίδων τοῦ ἰδίου αἰῶνος ἐβροῆκε τὴν λογοτεχνικήν του ἐκφραση σὲν ρεαλισμὸν. Στὸν τόπον μας πολλὲς ἐνάντιες περιστάσεις ἐμπόδισαν τὴν φυσιολογικὴν γέ-

νεση και ανάπτυξη τῶν πνευματικῶν προβλημάτων. Τὰ περισσότερα προβλήματα μᾶς ἤρθαν ἔτοιμα ἀπ' ἔξω, χωρὶς νὰ ανταποκρίνονται σὲ βαθύτερες ἀνάγκες τοῦ τόπου και γιὰ τοῦτο ἔμειναν ξένα ἀπὸ τὴν ὁποιαδήποτε πνευματικὴ μας κίνηση και ἐμαράζωσαν τὸ ἕνα μετὰ τὸ ἄλλο. Μερικὰ ζητήματα τὰ ἔφερε στὴν ἐπιφάνεια τῆς πνευματικῆς ζωῆς μιὰ βαθειὰ ἐσωτερικὴ παρόρμηση, ἕνα αἶσθημα, ποὺ στὸ ἐπίπεδο τῆς ὑλικῆς ζωῆς μόνο μὲ τὴν πείνα και μὲ τὴν δίψα θὰ μπορούσε κανεὶς νὰ τὸ παρομοιάσει.

Ἀπὸ μιὰ τέτοια ἀνάγκη γεννήθηκε ἡ λαογραφία στὴν Ἑλλάδα. Ὁ Νικόλαος Πολίτης ὑπῆρξε ὁ μεγαλοφυῆς δέκτης, ὁ ὁποῖος πρῶτος συνειδητοποίησε τὴν ἀνάγκη αὐτή, και σὲ διάστημα λίγων ἐτῶν τὴν ἔφερε στὸ ἐπίπεδο μᾶς ἀρτίας και ὀργανωμένης ἐπιστήμης μὲ τοὺς νόμους και τὶς μεθόδους της. Ἀλλὰ ταυτοχρόνως, σὲ ἕνα ἄλλο ἐπίπεδο, ἕνα ἄλλος μεγαλοφυῆς δέκτης, συνελάμβανε τὸ διάχυτο αἶσθημα τῆς ἐλληνικῆς ψυχῆς, και μὲ τὴν ἴδια γρηγοράδα, μὲ τὴν ἴδια ἀσφάλεια, ὑψωνε τὴν ἠθογραφία στὴν τελειότητα τῆς τέχνης. Σύγχρονος τοῦ Νικολάου Πολίτη, ὁ Ἀλέξανδρος Παπαδιαμάντης — λίγους μῆνες μεγαλύτερός του — μᾶς ἔδινε τὴν καλλιτεχνικὴ σύνθεση τῆς ἐλληνικῆς ψυχῆς σὲ μιὰ σειρὰ ἀψεγάδιαστες εἰκόνες, τὴν ὥρα ποὺ μὲ ἀδυστηρὸ ἐπιστημονικὸ πνεῦμα ὁ Πολίτης μᾶς ἔδινε τὰ πρῶτα στοιχεῖα τῆς ἀναλύσεώς της. Καὶ στοὺς δύο μιὰ κοινὴ ἀνάγκη, μιὰ κοινὴ συνείδηση ἐδέσποζε: ἡ ἀνάγκη τῆς ἐπαφῆς μὲ τὴν ζωντανὴν πραγματικότητα, ἐνῶ τριγύρω της ἔσκαζαν οἱ πολύχρωμες σαπουνόφουσκες τοῦ καθαρευουσιάνικου πνεύματος στὴν ἱστορία, στὴν ἀρχαιολογία κτλ.: ἡ συνείδηση πὼς μόνο σαφῆς γνῶσις τῆς ἐλληνικῆς ψυχῆς, τῆς ιδιοτυπίας της, μπορούσε νὰ μᾶς δώσει ἕναν πολιτισμὸ βιώσιμο. Ἄς μὴν ξεχνοῦμε ἀκόμη πὼς τὴν ἴδια χρονιά μὲ τὸν Παπαδιαμάντη ἐγεννιόταν και ὁ Σπυρίδων Λάμπρος, ὁ ὁποῖος μὲ τὴν συστηματικὴν ἔρευνα τοῦ μεσαιωνικοῦ ἐλληνισμοῦ, μᾶς ἔδωσε τὰ ἱστορικὰ στοιχεῖα γιὰ τὴ γνῶση αὐτήν.

*
* *

Δὲν εἶναι ἐδῶ ἡ θέση γιὰ νὰ ἐξετάσουμε εἴτε τὸ γενικώτερο πρόβλημα τῶν συμπτώσεων, τὸ ὁποῖον ἔθιξα στὴν ἀρχὴ τοῦ προ-

λόγου μου, οὔτε τὴν εἰδικὴν περίπτωσιν τῆς ταυτοχρόνου ἀντίθεσος τῆς λαογραφίας καὶ τῆς ἠθογραφίας στήν Ἑλλάδα. Ἐδῶ μᾶς ἀρκεῖ ἡ διαπίστωση τοῦ φαινομένου μᾶς ἀρκεῖ κυτάζοντας ἀπὸ πῶς κοντὰ νὰ βεβαιωθοῦμε ὅτι μία καὶ ἐνιαία εἶναι ἡ πηγὴ ποὺ ποτίζει τὰ δύο λουλούδια. Ὁ λαογράφος καταγράφει τὸ ἔθιμον ἐνὸς τόπου, στατικά, ἂν μπορῶ νὰ πῶ ὁ ἠθογράφος τὸ περιγράφει, μᾶς τὸ δίνει μέσα στήν κίνησίν του, στὸ ρυθμὸ του, δεμένο μὲ τὴν ὑπόλοιπὴ ζωὴ τοῦ τόπου. Ὁ λαογράφος συλλέγει τὰ τραγούδια, ὁ ἠθογράφος τὰ σκορπᾷ μέσα στὸ ἔργο του, θὰ μᾶς τὰ δείξει ἄλλοτε νὰ γενιοῦνται, ἄλλοτε νὰ συνδέωνται μὲ μιὰ γιορτῆ, μὲ ἓνα παιχνίδι, μὲ μιὰ ἐργασία. Ἡ λαογραφία μᾶς δίνει ἀτόφια τὰ στοιχεῖα τὰ ὁποῖα ἡ ἠθογραφία τοποθετεῖ μέσα στὸ ζωντανό, φυσικό τους πλαίσιο. Ἡ στοχαστικὴ παρατήρηση τῆς λαϊκῆς ζωῆς βρίσκεται στὴ ρίζα καὶ τῶν δύο· ἡ μία συμπληρῶνει καὶ φωτίζει τὴν ἄλλη.

Ἔτσι, φαίνεται ἐπόμενο, ὅταν ὁ λαογράφος ἢ ὁ συλλέκτης λαογραφικοῦ ὑλικοῦ βρεθῆ νὰ εἶναι καὶ λογοτέχνης, νὰ θελήσει παράλληλα μὲ τὸ λαογραφικὸ του ἔργο, νὰ ἠθογραφήσῃ τὸν τόπο ποὺ λαογραφεῖ. Μέσα στήν ἠθογραφία του θὰ βάλῃ τὸν πλοῦτο τοῦ ὑλικοῦ ποὺ ἐμάζεψε, ἀρμονισμένο σὲ ζωντανὰς ἐνότητες, ἀλλὰ, ἀκόμη δίπλα σ' αὐτὸν θὰ βάλῃ τίς ἀναμνήσεις του, ὅτι ἀγάπησε κι' ὅτι τὸν συνεκίνησε ἀπὸ τὸν τόπο ποὺ ἠθογραφεῖ, καὶ ποὺ συνήθως εἶναι ὁ τόπος ὁ δικός του· θὰ βάλῃ τὸ στοιχεῖο ἐκεῖνο τοῦ ὑποκειμενισμοῦ, ποὺ ἡ ἐπιστήμη τὸ φοβᾶται καὶ τὸ ἀποδιώχνει, μὰ ποὺ ἡ τέχνη τὸ ἀποζητεῖ, γιὰτὶ αὐτὸ ἀκριβῶς ἀποτελεῖ τὴν οὐσία τῆς μαζὶ καὶ τὸν προορισμὸ τῆς. Ἐκεῖνο ποὺ ἦταν ἀπλῶς ἐπιστημονικὸ δοκουμέντο, γίνεται δοκουμέντο στὴ δεύτερη δύναμη, δοκουμέντο ὄχι μόνον πραγμάτων καὶ περιστατικῶν, ἀλλὰ καὶ τῶν ἀντιδράσεων ποὺ τὰ πράγματα αὐτὰ καὶ τὰ περιστατικὰ γεννοῦσαν στὶς ψυχὰς τῶν ἀνθρώπων, στήν ψυχὴ τοῦ συγγραφέως. Εἶναι λάθος μας, ἄλλωστε γιὰ ὅτι ἀφορᾷ στὶς ἐπιστῆμες ποὺ ἀγγίζουν τὴν ἀνθρώπινη ψυχὴ, νὰ θαροῦμε ὅτι γνωρίζουμε τὰ πράγματα, ὅταν δὲν γνωρίζουμε τίς ἀντιδράσεις, ποὺ προκαλοῦν τὰ πράγματα στήν ἀνθρώπινη ψυχὴ. Τότε μόνον ἀρτιώνονται οἱ τέτοιες γνώσεις μας καὶ γίνονται ὑλικὸ ζωῆς, ὅταν ἀφομοιώνονται μὲ τὸν ψυχικὸ βίον καὶ παίρνουν τίς μορ-

φές τῶν θεμελιαδῶν ἐκδηλώσεών του· γιὰ τοῦτο λέω πῶς ἡ ἠθογραφία συμπληρώνει καὶ φωτίζει τὴν λαογραφία, γιὰ τοῦτο νομίζω τὴν μίαν ἀναπόσπαστο συμπλήρωμα τῆς ἄλλης (ἀπὸ κάποιες πλευρὲς ποὺ ἐξετάζω ἐδῶ).

Ὁ κ. Πολύδωρος Παπαχριστοδούλου τοῦ ὁποίου ἔχω τὴν τιμὴν νὰ προλογίζω ἐδῶ μιὰ πολλοστὴ συλλογὴ ἠθογραφιῶν, εἶταν, θὰ ἔλεγα, γεννημένος γιὰ νὰ ἐνώσει σ' ἓναν τέλειο κύκλο τὸ ὕλικὸ τῆς ἐπιστήμης μὲ τὴ μορφὴ τῆς τέχνης. Φιλόλογος, συλλέκτης συστηματικὸς λαογραφικοῦ ὕλικου, ἐγεννήθηκε καὶ ἔζησε τὰ πρῶτα του χρόνια στὶς Σαράντα Ἐκκλησιές, μέσα σὲ μιὰ τυπικὴ ἑλληνικὴ οἰκογένεια, γιὸς παπᾶ, ἀναπνέοντας τὰ ἦθη καὶ τὶς παραδόσεις τῆς παλαιστάτης ἐκείνης ἑλληνικῆς πολιτείας. Ἀγάπησε τὸν τόπο του, ἀγάπησε τὸ σπίτι του, ἔζησε ἐντατικὰ τὰ παιχνίδια καὶ τὶς ἔννοιες τῆς πρώτης του ἡλικίας· τὶς ἀναμνήσεις αὐτῶν ὄλων, τὴν ζωὴ τοῦ ἑλληνικοῦ σπιτιοῦ, τὴν ζωὴ τῆς τουρκοκρατουμένης πόλεως, τὶς συνήθειές τους, τὰ ἔθιμά τους, τοὺς τύπους της, μᾶς τὰ ξαναδίνει μὲ τὴ λαχτάρα τῆς ἀναμνήσεως, μὲ τὴ ζωντάνια τῆς τέχνης. Ἡ ἀναπλαστικὴ του ἰκανότης εἶναι πραγματικὴ καὶ μεγάλη· ὁ τρόπος μὲ τὸν ὁποῖον διαγράφει τοὺς ἥρωας τῶν διηγημάτων του εἶναι τέτοιος, ὥστε ὅταν μιὰ φορὰ τὰ διαβάσεις, δύσκολα ξεχνᾶς τὸν δάσκαλο τὸν Πατρικόπουλο, τὸν Παπαχριστόλδο, τὴν παπαδιά, τὴν πόταπη καὶ τὰ ἄλλα μέλη τῆς μικρῆς τους κοινωνίας. Ἡ ἀσφάλεια τῆς περιγραφῆς, ἡ ζωντάνια τοῦ διαλόγου, ἡ λεπτὴ θυμοσοφία τοῦ συγγραφέως, ἀποτελοῦν, ἀπὸ τὴν ἄποψη τῆς μορφῆς τὰ κυριώτερα, κατὰ τὴ γνώμη μου, θέλητρα τῆς ἀφθόνου ἠθογραφικῆς του παραγωγῆς.

Ἀλλὰ περισσότερο παρὰ στὰ ἐκδηλα λογοτεχνικά του χαρίσματα, θὰ ἤθελα νὰ ἐκταθῶ ἐδῶ, σύμφωνα πιστεύω καὶ μὲ τὴν ἐπιθυμίαν τοῦ ἰδίου, στὰ τεκμήρια τὰ ὁποῖα προσφέρει μὲ τὰ διηγήματά του, ἐνὸς ἰδιοτύπου τοπικοῦ πολιτισμοῦ, ὁ ὁποῖος ἀνήκει πλέον στὴν ἱστορία. Στὰ χρόνια τὰ ὁποῖα μᾶς περιγράφει, οἱ πολιτεῖες ὅλες τῆς ἀνατολῆς, μὲ τὰ ὑποτυπώδη μέσα τῆς συγκοινωνίας ποὺ διέθεταν, ζοῦσαν ἢ κάθε μιὰ τὴ δική της ζωὴ, στηριγμένη σὲ παράδοση αἰῶνων· ὁ κ. Παπαχριστοδούλου πολὺ διακριτικὰ, χωρὶς νὰ ἐκφεύγει

ἀπὸ τὰ πλαίσια τοῦ διηγήματος, μᾶς δίνει τὰ ιδιότυπα ἤθη τῆς πατρίδος του, ξεχωρίζοντάς τα, ὅταν τοῦ δίνεται ἡ εὐκαιρία, ἀπὸ τὰ ἤθη ἄλλων τόπων κοντινῶν ἢ μακρυνένων. Μὲ τὸ ἴδιο πνεῦμα γίνεται ἡ ἀπόδοση τῶν ιδιωματοικῶν στοιχείων τῆς γλώσσας τῶν Σαράντα Ἐκκλησιῶν. Ἐξ ἄλλου, οἱ παραδόσεις ὅπως καὶ ἡ γλώσσα ἀκολουθοῦν σιῆ διαδρομὴ τους ἀνάμεσα στοὺς λαοὺς, τὶς ἐμπορικὰς ἀρτηρίες, τὰ συγκοινωνιακὰ δίκτυα· μέσα στὰ διηγήματα τοῦ κ. Π. Παπαχριστοδούλου βρίσκουμε καὶ στοιχεῖα πρὸς τὴν κατεύθυνση αὐτῆ· ὄχι πιά τὶς διαφορὰς ἀλλὰ τὶς ὁμοιότητες ἀνάμεσα σὲ τόπους συνδεδεμένους ἀπὸ κάποιο λόγο μεταξὺ τους : συγκοινωνία, ἐπιμιξίες, μετακινήσεις πληθυσμῶν. Τέλος, ὑπάρχει σὲ κάθε λαό, σὲ κάθε δμάδα λαῶν ἓνα κοινὸ ὑπόστρωμα σοφίας καὶ παραδόσεων, χρωματισμένο ἐκάστοτε ἀπὸ τὶς συνθῆκες τοῦ τόπου ὅπου τὸ συλλέγουμε· καὶ ἀπὸ τὰ στοιχεῖα αὐτά, τῆς συγκριτικῆς λαογραφίας, ὁ συγγραφεὺς μᾶς δίνει κάποιο ὕλικό, πολὺτιμο πάντως, γιὰ ἀντλεῖται ἀπ' εὐθείας ἀπὸ τὴν πηγὴ του.

Ἔτσι συμπληρῶνεται ὁ ἠθογραφικὸς κύκλος τῆς ζωῆς τῆς ἀκμαίας ἐκείνης ἑλληνικῆς κωμοπόλεως. Ἦταν ὡραία καὶ πλήρης ἡ ζωὴ ἢ ἑλληνικὴ σιὰ τέλη τῆς περασμένης ἑκατονταετηρίδος, κι ἄς ἦταν σημαδεμένη ἀπὸ τὰ βάσανα τῆς σκλαβιάς. Ἰσα-ἴσα μάλιστα ἢ πιὸ ἔντονη ἐντύπωση πού μᾶς δίνουν οἱ ἀνὰ χεῖρας ἠθογραφίαι ὅσο καὶ τὰ ἱστορικὰ δοκουμενὰ καὶ οἱ ἀναμνήσεις πού σώζονται ἀπὸ τὴν Θράκη, τὴν Ἡπειρο, τὸν Πόντο, εἶναι πῶς Ἑλληνας καὶ Τοῦρκοι ἐζοῦσαν ἀδελφικὰ χωρὶς τὸ πνεῦμα τῆς φυλετικῆς ἐχθρότητος πού ἀνεπτύσσετο σὲ στιγμὲς κρίσεως, καὶ τοῦτο ὄχι πάντα. Ἡ ἰδιωτικὴ ζωὴ εἶχε περίπου τὰ χαρακτηριστικὰ τῶν περισοτέρων τουρκοκρατουμένων ἑλληνικῶν ἐπαρχιῶν μὲ κάποια ἴσως μεγαλύτερη ἐλευθεριότητα, τὴν ὁποία θὰ μπορούσαμε ἐνδεχομένως ν' ἀποδώσουμε σιῆν σχεικὴ γεινίαση μὲ τὴν Κωνσταντινούπολη. Τὸ ἐνδιαφέρον μου ἰδίως ἐκίνησαν οἱ ὄροι τῆς οἰκονομικῆς ζωῆς, οἱ πρωτότυπες καὶ τόσο ἀνθρώπινες σχέσεις ἐργατῶν καὶ ἐργοδοτῶν, τὰ ταξίδια τῶν κερραμηδάρηδων, τῶν ἐμπόρων, κλπ. Μερικοὶ ἀπὸ τοὺς θεσμοὺς αὐτούς, ἄλλωστε, ἐξακολουθοῦν νὰ παρουσιάζουν ἐνδιαφέρον ὄχι πιά μόνο γιὰ τὸν ἐπιστήμονα, ἀλλὰ καὶ γιὰ τὸν πολιτικό.

Ὁ κ. Π. Παπαχριστοδούλου εἶχε τὴν εὐτυχῆ ἔμπνευση νὰ συνοδεύσει τὸ κείμενό του μὲ μερικὲς εἰκόνες οἱ ὁποῖες συμπληρώνουν τὴν ἰδέα τῶν τόπων καὶ τῶν ἐθίμων πὸν μᾶς περιγράφει Ἡ σκέψη του, εἶναι νομίζω, πολὺ καλὴ καὶ θὰ ἦταν εὐχῆς ἔργο ἂν βρισκόταν ὁ ἄνθρωπος πὸν θὰ συστηματοποιοῦσε μιὰ προσπάθεια πρὸς αὐτὴν τὴν κατεύθυνση : ἡ ἴδρυση ἐνὸς εἰκονογραφικοῦ ἀρχείου πὸν θὰ συνεκέντρωνε φωτογραφίες καὶ ἄλλα εἰκονογραφικὰ δοκουμενὰ θὰ συνεπλήρωνε κατὰ τρόπον ἀπαραίτητο τὸν κύκλο τῶν ἐλληνικῶν λαογραφικῶν ἐρευνῶν. Σκέπτομαι τώρα τὸ Μουσικὸ Λαογραφικὸ Ἀρχεῖο πὸν εὗρῆκε τὴν ψυχὴν του στὴν κ. Μ. Μερλιέ· κάτι ἀνάλογο θὰ ἔπρεπε νὰ γίνεῖ μὲ τὸ «εἰκονογραφικὸ ἀρχεῖο» καὶ γιὰ ἀφορμὲς ἀνάλογες, οἱ ὁποῖες ἐπείγουν : ὕστερα ἀπὸ χιλιάδων ἐτῶν ἱστορία, ὁ Ἕλλητισμὸς ἄλλαξε γιὰ πρώτη φορὰ γεωγραφικὴ ὄψη μὲ τὴν μικρασιατικὴν καταστροφὴ καὶ τὴν ἀνταλλαγὴν τῶν πληθυσμῶν. Ἡ καταστροφὴ αὐτὴ μετέβαλε καὶ τὴν λαογραφικὴν σύνθεσιν τοῦ Ἕλλητισμοῦ : ἐπαρχίαι μὲ ἰδιαίτερον πολιτισμὸν χάθηκαν, οἱ κάτοικοί τους σκορπίσθηκαν σὲ ὅλην τὴν Ἑλλάδα καὶ ἐσχημάτισαν νησιῖδες τόσο μικρὲς, ὥστε γλήγορα κινδυνεύουν νὰ χάσουν τὰ περισσότερα τουλάχιστον χαρακτηριστικὰ τους, ἐνδυμασίαι, σκεύη, ἐσωτερικὴ διακόσμηση κλπ. Ὅλα αὐτὰ θὰ ξεχασθοῦν, θὰ χαθοῦν, γιὰ μᾶς ἂν δὲν ληφθῆ μιὰ ἔγκαιρη μέριμνα γιὰ τὴν περισυλλογὴν τους· μεμονωμέναι σχετικῆς προσπάθειαι, ξέρω πῶς ἔχουν γίνεῖ ὡς τὰ τώρα, ἀλλὰ θὰ ἦταν καιρὸς ἐπὶ τέλος νὰ συστηματοποιηθοῦν.

Γιατὶ ἀνήκουν πλέον σὶν τὸν κόσμον τῆς ἱστορίας. Εἶναι περιττὸ νὰ σχολιάζει κανεὶς τέτοια πράγματα ἢ νὰ θρηνεῖ πάνω στὰ εἰρήπια τῆς Μεγάλης Ἰδέας, ἔστω καὶ ἀνεξάρτητα ἀπὸ οἰοδήποτε πνεῦμα ἐθνικισμοῦ. Ὅμως κάθε πὸν τὰ σκέπτομαι ξαφνίζομαι καὶ χρειάζεται ὅλη ἡ θέλησή μου γιὰ νὰ μπορέσω νὰ τὰ ἰδῶ ὅπως εἶναι. Ἡ Θράκη, ἡ Μικρὰ Ἀσία, ὁ Πόντος, ἀνεξάντλητοι πηγές, ἐνὸς Ἕλλητισμοῦ συνεχῶς ἀνανεουμένου, ἐστέρησαν πλέον γιὰ τὴν ἱστορία μας! Ἄλλοι πηγαίνουν σήμερον πρὸς τοὺς μεγάλους ἐκείνους τόπους ἀναζητῶντας τοὺς τάφους τῶν πατέρων τους, λίγους ἀνθρακες τῆς οὐσμμένης ἐστίας πὸν ἐφώτισε τὰ πρῶτα τους νῆατα. Κι ἐμεῖς ὁμως, ὅσοι ἐρχόμαστε ἀπὸ τὴν Παλιὰ Ἑλλάδα (πὸν ἦταν, ἀλήθεια, ἡ τε-

λευταία μέσα στους χρόνους τῆς ἱστορίας), κι ἐμεῖς ἀκόμη, μὲ τὴν ἴδια ψυχὴ πορευόμαστε πρὸς τὰ ἐκεῖ: ἀρχαῖα κέντρα ζωῆς τοῦ ἑλληνισμοῦ στὸν ὁποῖον προσέφεραν κάποτε τὴν θρησκεία του καὶ τὴν φιλοσοφία του, σ' ἐκεῖνα ἀναζητοῦμε τοὺς μακρυνούς μας προγόνους. Καὶ εἶμαι ἰδιαιτέρως εὐτυχής, πὺ τὸ δυσπρόστατο ἔργο τοῦ κ. Π. Παπαχριστοδούλου, μοῦ ἔδωσε τὴν εὐκαιρία μαζὶ μὲ τὴν ἐκτίμησή μου πρὸς αὐτὸ νὰ ἐκφράσω καὶ τὴν ἀγάπη μου πρὸς τὸν τόπο πὺ τὸ ἐνέπνευσε.

Κ. Θ. ΔΗΜΑΡΑΣ

Τις Θρακικὲς Ἡθογραφίες μου ἐνεπνεύσθην ἀπὸ τὸν καιρὸ πού ἐχάσαμε τὴν Ἀν. Θράκη. Εἶχα φύγει ἀπὸ τὴν πατρίδα μου, τὶς Σαράντα Ἐκκλησίες, παιδὶ στὴ Φιλιππούπολη γιὰ νὰ σπουδάσω στὰ Ζαρίφεια Διδασκαλεῖα. "Ἐκτοτε—τώρα πᾶνε 36 χρόνια—δὲν μπόρεσα νὰ πάω ἄλλη μιά. Ἡ ἀπελευθέρωσή της βίασαξε τόσο λίγο. "Ὁμως ὁ νοῦς μου, ἡ σκέψη μου, ἡ θύμησή μου, ἡ ψυχὴ μου γυρίζουν ἐκεῖ, στὴ χώρα αὐτή, πού τόσες ἔχει ἀρετές, καὶ θᾶταν τόσο χρήσιμη γιὰ τὴν Ἑλλάδα, γιὰ τὰ πλούσια ἐδάφη της, γιὰ τοὺς φιλόπρονους κι' ἔξυπνους ἀνθρώπους της.

Ἀπὸ τὸν καιρὸ πού γράφω διηγήματα, ὅταν θὰ πλησιάσουν οἱ γιορτές, μέσα μου ἀνάβει ἡ νοσταλγία. Καὶ γράφω τότε μὲ τὶς παλιὲς ἀναμνήσεις τὰ διηγήματά μου, γιὰ νὰ θυμίζω τὴ δύσμοιρη γιὰ μᾶς Θράκη, τὴ φυλὴ πού τὴν ἔχασε, καὶ πού τὴν ἐτίμησε μὲ τὴ δουλειά της, μὲ τὸ πνεῦμα της, μὲ τὸν πολιτισμὸ της.

Τὰ διηγήματά μου «Χριστοῦ γεννα στὴ Θράκη» πού σᾶς παρουσιάζω παρακάτω εἶναι ἀπὸ τὴν ἀληθινὴ ζωὴ της, ἀπὸ τὴν πηγαία ἐκδήλωσή της. "Ὁχι τοῦ γραφείου κατασκευάσματα, ἀλλ' ἀληθινὲς ἱστορίες, πού προσπαθῶ νὰ τὶς βάλω στὸ νόημα τῆς τέχνης.

Ἡ βαθειὰ ἀγάπη καὶ νοσταλγία μου γιὰ τὴν πατρικὴ μας γῆ—τόπο βορεινὸ καὶ βαρυχειμωνιάτικο τὶς μέρες μάλιστα τῶν Χριστουγέννων καὶ τῆς Πρωτοχρονιάς—μὲ ὀδηγοῦν καὶ μὲ βοηθοῦν νὰ ἱστορήσω τοὺς ἀνθρώπους μου, τὰ σπίτια μας, τὰ ἔθιμά μας, τὰ λόγια μας. "Ὅλα εἶναι ἀληθινὰ καὶ σὰν ἀληθινὰ—ἐπειδὴ συγκινοῦν ἐμένα—θαρρῶ νὰ συγκινοῦν καὶ τοὺς ἄλλους. Παπαδοπαῖδι καὶ γώ, ὅπως ὁ Παπαδιαμάντης, αἰσθάνομαι βαθειὰ καὶ πραγματικὰ τὴ θρησκευτικὴ συγκίνηση τῆς μεγάλης αὐτῆς γιορτῆς, ὅπως τὴν αἰσθανόταν κι' ὁ μυστικοπαθὴς Σκιαθίτης. Δὲν πλάθω μιά τυχαία ἐπιφανειακὴ σχέση τῶν διηγημάτων μου μὲ τὰ Χριστούγεννα. Προσπαθῶ νὰ ζωγραφίσω τὰ πράγματα μὲ τὴ συγκίνηση συνυφασμένα, νὰ δώσω τὴν εἰκόνα τῶν ἡμερῶν τῆς μεγάλης γιορτῆς, πού τόσο στὴ Θράκη μᾶς συγκινοῦσε.

Τὴν ἀξία τῆς ἐργασίας μου, τῆς λογοτεχνικῆς, πολλοὶ τὴν ὑμνησαν, ἄλλοι τὴν παραδέχθηκαν κι' ἄλλοι τὴ χτύπησαν. Ὅμως γενικὰ κάποια συγκίνηση γέννησε στοὺς ἀνθρώπους ποὺ διαβάζουν. Κι' αὐτὸ εἶναι ἱκανοποιητικό.

Τὸν τόμο αὐτὸ τὸν στολίζουν Θρακιώτικα σκίτσα. Σκίτσα ποὺ δίνουν μὲ γραμμὲς ἀπλὲς μὰ ἰδιαίτερη ἔκφραση, μὰ εἰκόνα τῆς Θράκης. Εἶναι φτιαγμένα ἀπὸ τὸν Ἄλκι Παπαχριστοδούλου, ποὺ κι' αὐτὸς μὲ τὸ ἴδιο αἶσθημα ζωγραφίζει τὰ σπίτια, τὴ φύση, τὴ ζωὴ, τοὺς ἀνθρώπους, ποὺ καὶ γὰρ τοὺς εἰκονίζω μὲ λόγια. Εἶναι ἀληθινὰ, σὰν τὴ ζωὴ, ποὺ πάει κι' ἔσβυσε καὶ χάθηκε ἀπὸ τὸν ὠραῖο τόπο, ποὺ τώρα τουρκοπατιέται.

Νά, τί μοῦ ἔγραψε στὰ 1927 γιὰ τὰ διηγήματά μου ὁ μακαρίτης γλωσσολόγος Φιλήντας — ψυχὴ εὐαίσθητη, ποὺ ἔζησε στὴ Θράκη κι' ἔννοιωσε τὴν συγκίνηση τῆς Θρακικῆς γῆς—συγκινημένος Χριστουγεννιάτικες μέρες, ἀπὸ τὸ διάβασμά τους.

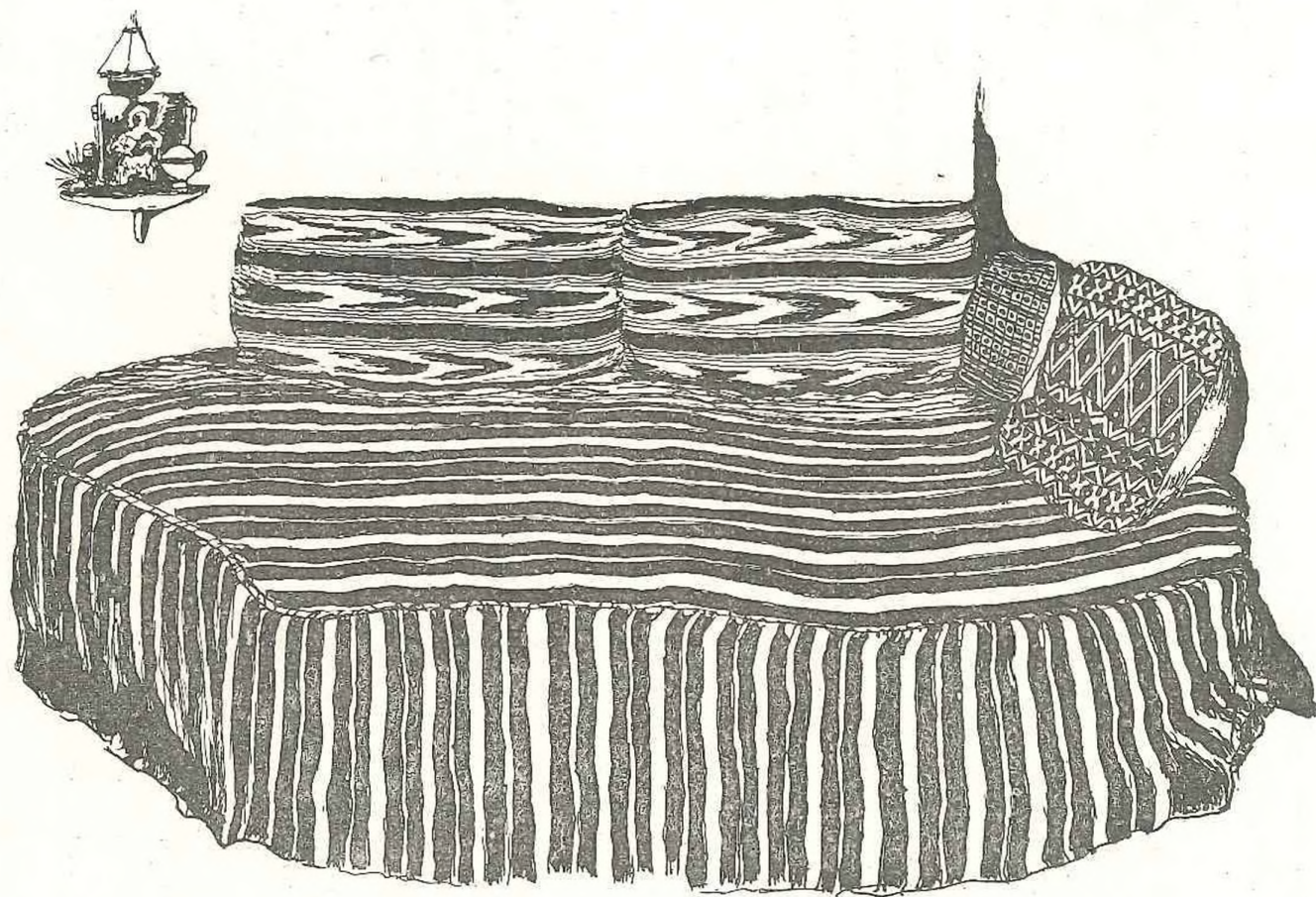
Πολύδωρε, γειά σου καὶ χρόνια πολλά,

Διαβάζω τὸ βιβλίο σου—τὴ στιγμή ποὺ δὲ διαβάζω πὰ τίποτε, γιατί δὲν ἔχω καιρὸ οὔτε λεπτὸ νὰ χάνω. Μὰ τὸ βιβλίο τὸ δικό σου εἶναι τόσο ἐλκυστικό, τόσο τεχνικό, τόσο τέλειο! Ποῦ τὰ βρίσκεις ἀδερφέ μου, ποῦ τὰ βρίσκεις, πῶς καταφέρνεις καὶ τὰ ζωντανέβεις ἔτσι; ἀπορία. Ἐγὼ ποὺ ξαίρω τὰ καθέκαστα φαντάζεσαι πόσο ἀπολαύω ποὺ διαβάζω τίς χαριτωμένες ἐκεῖνες περιγραφές σου τίς ψυχολογημένες σὲ χαρακτηρισμὸ τῶν προσώπων, τίς τεχνικὲς σὲ περιγραφή, τί ταλέντο εἶν' ἀπὸ τὸ δικό σου, ἀδερφέ μου; Μὴν ἀφίνεις τὴν τέχνη σου καὶ μὴν ἀκοῦς κανένα. Ὅταν ἔχει κανεὶς πολλὰ διαμάντια δὲν πετᾶει βέβαια μερικά, γιατί τάχα ὅλα μοιάζουνε συναμεταξύ τους! Ναι, κεῖναι διαμάντια τὰ διηγήματά σου, ποὺ κι' αὐτὰ μοιάζει ἢ λαμπράδα τους εἶναι ὅμως πάντα λαμπράδα καὶ τὴ διαμαντένια λαμπράδα δὲν τὴ βαριέται κανεὶς. Βγάξε τόμους ὅσο ζεῖς καὶ εἶσαι, γιατί δὲν ἔχουμε γιὰ τὴν ὥρα κανέναν ἄλλονε σὰφτὸ τὸ εἶδος καὶ γειά σου. Δὲν μπορῶ νὰ σοῦ ἐκφράσω τὸ τί αἰσθάνομαι λίγα σοῦ λέγω καὶ πολὺ κατάλαβε σὺ τὸν ἐνθουσιασμό μου.

29 - 12 - 27

Μ. Φιλήντας

ΠΟΥΛΑ. ΠΑΠΑΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΟΥ

Τὸ Θρακικὸ σέτι.

ΤΟ ΧΡΙΣΤΟΥΓΕΝΝΙΑΤΙΚΟ ΜΟΙΡΟΛΟΓΙ ΤΟΥ ΕΒΡΟΥ

Ἐκ τῆς Νοέμβρη ἀκόμα ξεχείλισαν τὰ ποτάμια τῆς Θράκης. Ἄλλοῦ ξεχείλισαν κι' ἄλλοῦ ἔφτασε τὸ ρέμα ὡς τὰ χεῖλια τῆς ἀκροποταμιᾶς. Τὰ γεφύρια φαίνονται σὰ βαρεμένα. Τὰ τόξα τους μικραίνουν καὶ ἓνα βουητὸ μεγάλο γίνεται, ὅταν τὸ κύμα ὀρμητικὸ φθάνοντας, βρίσκει ἐμπόδια, νὰ περάσει γλήγορα τὶς πέτρινες κοιλῶνες, ποὺ ἄσειστες ἀπὸ αἰῶνες τώρα, βαστοῦν στὶς μπόρες καὶ τὶς πλημμύρες καὶ ὑπομένουν τὸ ἀμέτρητο βάρος τοῦ γεφυριοῦ. Τὸ νερὸ κατεβαίνει πιότερο, κι' ὅσο κατεβαίνει, τόσο τὰ γεφύρια βυθίζονται σιγὰ-σιγὰ καὶ χάνονται, θαρρεῖς καὶ πᾶνε νὰ πνιγοῦν.

Ὁ οὐρανὸς μαῦρος ἓνα μῆνα τώρα. Τὰ σύγνεφα, σὰ θόλος ποὺ σκεπάζει τὸν οὐρανό, στέκονται ἀκούνητα καὶ πότε κλαῖν, καὶ πότε δακρῦζουν, καὶ πότε σιωποῦν βουβά, προσμένοντας τὴν ὥρα, ποὺ μὲ τὸ λίγο βοριᾶ θὰ χυθοῦν σὲ χιόνι παχύ, νὰ σκεπάσουν τὸν κάμπο τὸν Θρακιώτικο, ποὺ ἀπλώνεται ἀμέτρητος, θαρρεῖς χιλιάδες ὧρες!

Καὶ τὰ τρία ποτάμια — ἡ Ἄρδα, ὁ Ἐβρος καὶ ἡ Τούντζα — ὀρμητικὰ κατεβάζουν τὰ πλούσια θολὰ νερά τους. Τὰ γύρω βουνὰ χιονισμένα καὶ κουκουλωμένα. Οἱ πολιτεῖες στὸ διάβα τους βρεγμένες καὶ μουσκεμένες ἀποζητοῦν τὸ λαχταριστὸ νῆλιο, ποὺ βδομάδες τώρα, δὲ ξεμύτησε μέσα ἀπὸ τὰ βαρεῖα μαῦρα σύγνεφα — σὰ θόλος γοθτικῆς ἐκκλησίας.

Τὰ δέντρα μὲ τὰ ξερὰ κλαδιὰ τους, σφυρίζουν στὸ φύσημα τῶν ἀνέμων, ποὺ φωλιάζουν μέσα στὰ φαράγγια καὶ τὶς χαράδρες καὶ τὰ ρουμάνια καὶ χύνονται σὰν κλεφτουργιὰ, μὲ μάνητα ὧρες-ὧρες, νὰ ξεθυμάνουν μὲ τοὺς ἀδύνατους.

* * *

Καπνοὶ μαῦροι σηκώνονται ἀπὸ τὶς ἄφτριες τῶν σπιτιῶν καὶ χάνονται μέσα στὴ σκουράδα τοῦ μολυβένιου οὐρανοῦ. Κάπου-κάπου σὰ χίλια μάτια τσιμπλιάρικα βγαίνουν καὶ μονομιᾶς χάνονται οἱ σπίντες — σὰν ἄστρα ξέθωρα — ἀπὸ τὰ κούτσουρα ποὺ τὰ δαυλίζει ὁ Θρακιώτης ζευγολάτης στὸ τζάκι, ὄνειρευόμενος τὴν ὥρα αὐτὴ τὴ γλυκειὰ ἀνοιξὴ μὲ τὸν πράσινο κάμπο, καὶ τὸ λαμπρὸ θέ-

ρος — τὸ θέρος μὲ τὰ χρυσᾶ στάχια καὶ τὰ μεστωμένα κεφάλια τοῦ γλυκοῦ σταριοῦ.

Κι' ὁ Ἑβρος βαρὺς κυλᾷ τὸ ρέμα καὶ κάνει χίλιες δίνες καὶ κυματίζει καὶ σκουντάφτει σὲ ρίζες δέντρων, καὶ καμάρες γεφυριῶν, κατεβάζοντας παγωμένα τὰ νερά του. Καὶ στὸ κατέβασμά του ἀκοῦς τὸ μοιρολόγι του : « Πολυβασανισμένη Θρακιώτικη γῆ. Γῆ ποδοπατημένη καὶ πολυπαθοῦσα. Γῆ ρειπωμένη χίλιες φορές στὸ πέραςμα τῶν αἰώνων καὶ χίλιες φορές ξαναζωντανεμένη. Νά, καὶ πάλι βλέπω καὶ μαντεύω τὸ χαμὸ σου. Τί νάνιστορήσω πρῶτα καὶ κατόπι ; Νάνιστορήσω τοὺς καῦμοὺς τῶν παιδιῶν σου ; Τὸν χαμὸ καὶ τὸ πνίξιμο μέσα στὸ αἷμα μιᾶς ζωῆς, ποὺ κυβερνιέται μὲ τὴ λαχτάρα τῆς λευτεριᾶς ; Νάνιστορήσω τὸ σκούξιμο τόσο λαοῦ, ποὺ σὰν ἀγέλη θὰ στραφεῖ πρὸς τὰ περιγιάλια μου καὶ θὰ καβαλικέψει σατισμένο, τρελὸ ἀπὸ τρόμο καὶ κατατρεγμό, τὰ γεφύρια μου ; Νάνιστορήσω τὸν σφαγμὸ καὶ τὰ αἵματα ἀθῶων καὶ τὸν σπαραγμὸ τοῦ χωρισμοῦ ἀπὸ τὴ φιλημένη γῆ τῶν πατέρων ;

Καὶ νὰ ἡ ὥρ' ἀγγίζει. Ἀγγίζει ὁ ἐχθρὸς μὲ τὸ σπαθὶ ἀκονισμένο. Πηλαλεῖ σὰν ἄνεμος καβάλλα, νὰ προλάβει, νὰ σφάξει, νὰ ἐρημώσει.

Νά, τάγαρηνὸ βλάσφημο τραγοῦδι, ποὺ ἤχει στὸν κάμπο, κι' ἀνεβαίνει στοὺς οὐρανοὺς περήφανο. Νά, οἱ οἰμωγὲς κι' οἱ ὄλολυγμοὶ τῶν σφαζομένων.

Ἀλλὶ Θρακιώτικη γῆ, ποὺ πάλι θὰ ποτιστεῖς τὸ τίμιο αἷμα μιᾶς γενεᾶς πολύπαθης. Ἀλλί, ποὺ θὰ βαφεῖ τὸ κῦμα μου μὲ τὸ αἷμα ἀδικοσφαγμένων καὶ θὰ σκεπαστοῦν οἱ ὄχτες μου ἀπὸ ἄπνοα κουφάρια παρθένων καὶ παιδιῶν πνιγμένων.

Νά, ἡ ὥρα ποὺ κοντεύει, νὰ ἡ στιγμή, ποὺ αὐγάζει, ποὺ τὸ γέλιο θὰ γίνει κλᾶμα, τὸ χάχανο θρηῆνος, καὶ ἡ ζωὴ θάνατος».

* * *

Καὶ τὰ θολὰ νερά κυλοῦν καὶ οἱ πυκνοφυτεμένες, σὰν πράσινο τεῖχος, ἴτιές δέρνονται μὲ τὰ ξερὰ κλαδιά τους, στῶν βοριάδων τὸ τσουχτερὸ φύσημα καὶ σφυρίζουν σὰ νὰ μοιρολογοῦν.

Κεῖ κάτω ἀπὸ τὴν κάμαρα τοῦ μεγάλου γεφυριοῦ, κεῖ ποὺ τὰ νερά σχηματίζουν μιὰ δίνη καὶ στριφογυρίζουν σιγά-σιγά, πάντα ὁμοιόμορφα καὶ λαίμαργα καταπίνουν κάτι ποὺ κυλᾷ.

Κεῖ κάτω, ποὺ ὁ βορριᾶς ριχμένος κάνει ἓνα βουητὸ κούφιο καὶ ξεγλυστρᾷ καὶ χάνεται σὰ μανιασμένος, κεῖ θαρρεῖς καὶ χύνεται τὸ παράπονο κι' ὁ πόνος τοῦ Ἑβρου, ποὺ βλέπει στὸ βάθος τοῦ χρόνου τὸ χαμὸ τῆς Θράκης.

Καὶ τὸνειρο διάλυσε καὶ σὰ σήμερο Χριστούγεννα ὄλος ὁ ἀνατολικὸς κάμπος ἀπὸ τὸν Αἴμο ὡς τὸν Μαρμαρᾶ, κι' ἀπὸ τὰ κάστρα τῆς Πόλης ἐρημωμένος, οὔτε τις γλυκὲς καμπάνες ξανοίγει, οὔτε τὸ γλυκὸ βέλασμα τῶν κοπαδιῶν, οὔτε τὸ γλυκολάλημα τοῦ κόκορα, οὔτε τᾶστρο—τὸ μεγάλο ἄστρο τῶν μάγων, οὔτε τὰ ψαλσίματα, καὶ τὰ γλυκοτραγουδίσματα τῆς Παναγίας καὶ τοῦ Χριστοῦ «Μυστήριον ξένον ὄρω καὶ παράδοξον . . .», οὔτε τὰ πρωτοχρονιατικά κι' ἀγιοβασιλιάτικα τροπάρια·

Παντοῦ τώρα ἀπλώνεται τὸ μισοφέγγαρο, παντοῦ ἀκούγεται ἡ φωνὴ ἢ ἀγαρινὴ ἀπὸ τῆ μαύρη θάλασσα ὡς τὸ Αἶγατο, ἐκεῖ στὸν Αἴνο, ποὺ ἔσβυσε κι' ἐχάθη ἡ ἑλληνικὴ πνοή.

Τὰ κάστρα τῆς Βιζύης μὲ τις βυζαντινὲς ἐκκλησίες, ποὺ ἀποπνέουν κατάνυξη, τούρκεψαν, καὶ τ' ἀκρογιάλια τὰ μαυροθαλασσίτικα ἔπαψαν ν' ἀκοῦν τὸ ρυθμικὸ τραγοῦδι τῶν ψαράδων τῆς λακέρτας καὶ τοῦ σκουμπριοῦ, καὶ τὰ περιγιάλια τῆς Προποντίδας νὰ νανουρίζωνται μὲ τὸ ἀρχαῖκὸ ρυθμικὸ σιγοτράγουδο τῶν ψαράδων :

Στὴν Κερασιὰ βολάξαμε
 ἐλέσα γιαλέσα
 πιάσαμε κολιαρούδια,
 ἐλέσα γιαλέσα
 ἐλιγιαμόλι γιασα
 ἴσα—χώ!
 "Αἴντε βρέ χουῖντε
 τσαλαπαλατσιγγο.

π' ἀφήνοντας τὴν ταραγμένη θάλασσα, πᾶν νὰ φορέσουν τὰ καλά τους νὰ προσκυνήσουν στὴν ἐκκλησιὰ ἀνήμερα Χριστούγεννα μὲ τᾶστρο τῶν Μάγων στὸ στερέωμα.

Στὴ Θράκη δὲν εἶνε πιά Χριστούγεννα ! Δὲν εἶνε "Αἱ Βασίλης καὶ Πρωτοχρονιά ! Οὔτε ἡ φωνὴ τῶν παιδιῶν μὲ τ' ἄστρο τῶν μάγων στὸ στερέωμα γλυκοτραγουδεῖ τὰ κάλαντα, τὰ γλυκόπνοα κι' αἰσθηματικὰ κάλαντα τῆς Θράκης.

Τὴ ρήγα γιός, τὴ ρήγα γιός, τὴ ρήμ' ἀντρειωμένος
 γυρεύει νάρρεβωνιστεῖ, γυρεύει νὰ παντρεύσει.
 Κάμπου κοράσι ἀγαπᾶ, καὶ κεῖνο δὲν τὸν παίρνει,
 Προξενητάδες γύρεψε νὰ πάει τὸν ἀρραβῶνα.
 Προξενητάδες δὲν ἤυρε πῆρε καὶ παγ' ἀτός του.
 Στὸ δρόμο ὅπου πάγαινε, στὴ στράτα ποὺ παγαίνει,
 μαγίστριες τὸν σίλαχαν, μάννα καὶ θεγατέρα,
 ἔκατσαν καὶ τὸν μάλωσαν ἀπ' τὸ πρωὶ ὡς τὸ γιῶμα,
 καὶ μὲ τὸ γιῶμα κι' ὕστερα πᾶνε τὸν ἀρραβῶνα,

Πᾶνε τῆς προίκας τὸ βλαντί, τῆς βενετιᾶς τ' ἀτλάζι,
Πᾶνε καὶ τὴν μεσίτσα του τζιβάν καρσί ζουνάρι.
—"Ἄν εἶσαι ἄξιος κουγμουτζής, ἂν εἶσαι χρυσοχέρης,
νὰ κλέψω πὲ τὴ μάννα μου μισὸ δραμι ἄσημι,
νὰ σὲ τὸ δώκω κάνεις το, κάνεις το δαχτυλίδι,
νᾶχει τὸ δαχτυλίδι μου σαράντα πέντε ψῆφες;
—"Ἄν εἶσαι λήγορ' ἄξια, ἂν εἶσαι χρυσοχέρα,
νὰ κλέψω πὲ τὴ μάννα μου, μισὸ σκολούτι νῆμα,
νὰ σὲ τὸ φέρω κάνεις το, κάνεις το πεστεμάλι,
νᾶχει τὸ πεστεμάλι μου, σαράντα πέντε κῶχες;
—Καὶ μεῖς πολυχρονοῦμεν το τᾶξο σας παλλικάρι
νὰ ζήσει χρόνια περισσὰ καὶ πάντα νὰ περάσει
καὶ μὲ τὰ χίλια κῦστερα νὰσπρίσει νὰ γεράσει.

ΤΑ ΧΡΙΣΤΟΥΓΕΝΝΑ ΤΗΣ ΝΕΡΑΪΔΑΣ

Ἡ νύχτα ἦτανε γλυκειά, πολὺ γλυκειά. Ὁ βορριάς εἶχε πάψει. Τὸ χιόνι, ποὺ ὄλα τὰ σκέπαζε, σὰν σεντόνι τοῦ νεκροκρέββατου, ἀπλωνε τὴ σιωπὴ στὸν κάμπο. Τὸ βουνὸ μουγγό. Τὰ δέντρα, παραμορφωμένα ἀπὸ τὰ χιόνια, ἔμοιαζαν μέσα στὴ σιγαλιὰ μὲ τὸν ἄρρωστο, ποὺ χαροπάλεψε καὶ τώρα κοίτεται τοῦ θανάτου. Ὁ οὐρανὸς γεμάτος ἄστρα, ποὺ λαμπύριζαν καὶ τρεμόσβυναν σὰν καντήλια. Μόνο αὐτὰ δίναν τὴν ἰδέα τῆς ζωῆς γύρω στὴ φύση. Κάπου ἀκούγονταν καὶ τὰ οὐρλιάσματα —μακρυνὰ κι' ἀλαργινὰ—λύκων.

Τὰ Κλαυδιανὰ —παλιὸ βυζαντινὸ χωριὸ— κοιμᾶται. Κοιμᾶται στὴ σιγαλιὰ τῆς νύχτας, νανουρισμένο μὲ τὴν ἱστορία του, ποὺ σὰν παραμῦθι ἢ θᾶμα θρύλου τοῦ μαγεύει τὰ τωρινὰ, ὅπως τὸ ἐγγονάκι τῆς γιαγιᾶς τὸ παραμῦθι, τὸ μακρόσυρτο παραμῦθι στὶς ἀτέλειωτες νύχτες, ποὺ τὰποκοιμίζει στὰ γόνατά της καὶ τοῦ γλυκαίνει τὸν ὕπνο. Τὰ Κλαυδιανὰ ἀπὸ τὸν Κλαδᾶν : «ἦτον δὲ ὁ Κλαδᾶς τῶν τελευταίων Πελοποννησίων μαχητῶν τῶν ὑποταχθέντων εἰς τὸν Μωάμεθ... καὶ ὁ πορθητῆς εἶχε θεωρήσει συνετὸν νὰ παραχωρήσει εἰς αὐτὸν στρατιωτικὸν τιμᾶριον. Ἡ σημαία τοῦ Κροκοδείλου Κλαδᾶ ἦτον ἐρυθρὰ μετὰ δικεφάλου ἀετοῦ».

Πέρα μακρὰ στοῦ μεγάλου κάμπου τὰ βοσκοτόπια ἀναπνέει καὶ ζεῖ ἡ στάνη τοῦ Μοσκόπουλου. Χιλιάδες κεφάλια, κλεισμένα μέσα στὶς μαντρωμένες στάνες του, σὰν κάμπος μπαμπακόσπαρτος, ξανάμασοῦν τὴ θροφή τους, φυσομανώντας ἀχνὲς πνοὲς ἀπὸ τὰ ρουθούνια—ἀμέτρητα ρουθούνια. Μασοῦν καὶ συλλογιούνται. Οἱ γερόσκυλοι —μαντρόσκυλλοι φέρνουν γύρους γύρω στὸ μαντρί—τὸ ἀτέλειωτο μαντρί. Μυρίζονται καὶ στέκονται καὶ μέσα στὴν ἔρημη σιγαλιὰ ἀφίνουν, ὑψώνοντας τὰ κεφάλια, ἀλιχτήσματα βοηχτά, ποὺ ἤχουδν στὶς πλαγιὲς τῶν λόφων καὶ ξαναγυρίζουν τὸν ἦχο διπλᾶ καὶ τρίδιπλα στὴ βουβὴ νύχτα.

Ὁ Μοσκόπουλος στὸ τζάκι του —τὸ μεγάλο τζάκι τῆς στάνης, ὅπου ροκανίζονται κορμοὶ ὀλάκαίροι δέντρων,—κοίτεται ἀπλωμένος. Τὸ μεγάλο, τὸ ἀπέραντο τοῦτο ἀπλοταργιὸ εἶνε βαμμένο μὲ

τοῦ ροδιοῦ τίς θωριές· ἐδῶ ἄλικα, ἐκεῖ ἀλαφρά ρόδινα καὶ παρέκει αἶμα χυτό. Ἦσκοι ξωτικοὶ ἀπλώνονται στοὺς τοίχους καὶ τὸ ταβάνι, δεμένο μόνο μὲ ἄρμους ἀπὸ τὴν μιὰ ἄκρη στὴν ἄλλη—ἄρμους ἀπὸ τιτάνειους κορμούς αἰώνιων δέντρων.

Ἡ τσομπαναργιὰ κοίτεται κι' αὐτὴ κι' ἀναπαύεται. Κάπες ἀπὸ μαλλί σγουρὸ βαμμένες, τοὺς σκεπάζουν, κάπες κόκκινες, κάπες ἄσπρες, σκοῦρες, γαλάζιες. Πυρώνονται στὸ τζάκι κι' ὄνειρεύονται.

Ὁ Μοῦργος—τὸ φοβερὸ σκυλλί—βαβίζει κι' ἀλιχτᾶ, ὁ Ζέρβας ξαλυσίδωτος φέρνει γύρους καὶ φερμάρει, ὁ Κούρτης ξεκουράζεται στὸ χιόνι πάνω στὰ μπρόστινά του, ἀναπαύοντας τὸ ἔξυπνο κεφάλι του, κι' ἀφουγκράζεται.

— Ἔ, παιδιά, εἶπε ὁ Μοσκόπουλος. Ἀπόψε ξεκινῶ πέρ' ἀπὸ τὰ μεσάνυχτα γιὰ τὸ χωριό. Θὰ φτάσω πρὶν χτυπήσουν οἱ καμπάνες, ἴσα-ἴσα στὴν ἐκκλησιά. Πάω ν' ἀφουγκραστῶ—μέρα χρονικιά—τὴ λειτουργία. Χριστούγεννα μέρα ἄς βρεθῶ καὶ γὼ στὸ χωριό.

— Στὸ καλὸ, ἀφέντη κι' ἀφεντάκι μας. Μὲ τὸ καλὸ, καλὴ ἀντάμωση στὸ σπιτικό σου.

* * *

Σὰ λάλησαν τὰ κοκόρια πέρα μεσάνυχτα, ὁ Μοσκόπουλος καβαλίκεψε τὸ Ροῦσο του. Ροῦσο ἔλεγε τὸ πυρὶ ἄλογό του, πού μ' αὐτὸ πολλές φορές χοροπάλεψε στοὺς κίνδυνους καὶ πολλὰ πέρασε κακοτόπια, καὶ ὄρες γλύτωσε κακές. Τὸ Ροῦσο, πού πετοῦσε σὰν ἀστραπή καὶ μὲ φτερά δρακόντου.

Κάλεσε τὸν Πιστό του : — Πιστέ !

Ὁ ἀσπρομάλλης φοβερός σκύλλος του κούνησε τὴν οὐρά του καὶ τίναξε τ' αὐτιά του. Τέντωσε τὸ κορμί του στὰ μπροστινά του πόδια καὶ τοιμάστηκε : — Γάβ ! γάβγισε βραχνά.

— Στὸ καλὸ, ἀφέντη κι' ἀφεντάκι μας.

Ὁ Μοσκόπουλος, βγαίνοντας καβαλλάρης ὄξω ἀπὸ τὴ στάνη του, χωμένος στὴ γούνα του τὴ δίπετση, μὲ τὸ κεφάλι ὡς τ' ἀφτιά βουτηγμένο στὴ «μούκια» του ἀπὸ ἀστραχάνι ἀληθινό, ράβδισε καὶ βίτσισε τὸ Ροῦσο καὶ χύμηξε κατὰ τὸν κάμπο πετούμενος. Ὁ Πιστὸς τὸν ἀκολούθησε μέσα στὸ χιόνι.

Πέρα στὰ δεξιὰ ὑψωνότανε χιονισμένες, σὰ μαρμαροκορφές, οἱ βουνοκορφές τῆς Στράντζας. Ἡ νύχτα ἀντιφέγγιζε ἀπὸ τὸ λεύκασμα τοῦ χιονιοῦ καὶ θαρροῦσες πῶς διάβαινες πάνω σ' ἓνα ἀτέλειωτο σεντόνι. Καὶ τ' ἄλογο—ὁ Ροῦσος—πετοῦσε φτερωμένος. Καὶ διάβαινε ρέματα, κι' ἄφινε πίσω του γεφύρια κι' ἀνέβαινε βουνο-

πλαγιές. Καί νά, ἄγγιζε τώρα τὰ ρουμάνια τοῦ δάσου. Δέντρα δαρμένα ἀπὸ τοὺς βορριάδες—τοὺς κακοὺς μαυροθαλασσίτικους βορριάδες—, κλαδιὰ γυρμένα ἀπὸ τὸ βάρος τοῦ χιονιοῦ, πυκνά. Ἐνα θρόισμα τσουχτερό ἔφτανε σὰ μουρμουρητὸ τραγοῦδι, σὰν κλᾶμα παιδιοῦ, σὰ μάννας μοιρολόγι. Τότε σιγοτραγούδησε:

Ἐγὼ στὸν ἥλιο ἄμωσα, στ' ἀστρὶ καὶ στὸ φεγγάρι,
οὔτε νὰ φάω, οὔτε νὰ πιῶ, οὔτε νὰ τραβουδήσω.

Νάτος πλιά μέσα στὸ δάσος. Ἀφρίζει τᾶλογο—ὁ Ροῦσος—, ἀλιχτᾶ καὶ χάνεται ξανοίγοντας τὸ δρόμο ὁ Πιστός καὶ πάλι γυρίζει πίσω. Τὰ δέντρα τραγουδοῦν τὸ τραγοῦδι τους πού σφυρίζει στὴ σιγαλιὰ τῆς νύχτας καὶ τοῦ θανάτου.

Ὁ Μοσκόπουλος βιάζεται νὰ προφτάσει. Τᾶλογό του—ὁ Ροῦσος—πετᾶ. Ὁ Πιστός, σὰν τὸ λαγωνικὸ πού φερμάρει τὸ κυνηγι, ἀνοίγει δρόμο. Τώρα θὰ προσπεράσουν τὸ μεγάλο πλάτανο μὲ τὴν πηγὴ. Θὰ κατεβοῦν γιὰ λίγο ἀκόμα καὶ νά, στ' ἀνέβασμα τῆς πλαγιᾶς τὸ αἰωνόβιο πλατάνι, ὅπου τὴν ἀνοιξη καὶ τὸ καλοκαίρι οἱ διαβάτες ξεδιψοῦν καὶ τᾶλογα δροσίζονται.

Κι' ὁ Μοσκόπουλος ἀφουγκράζεται. Ἡ σιγαλιὰ ταραγμένη. Ἐνα ρυθμικὸ ποδοβολητὸ ξανοίγει μὲ τ' ἀφτί του—τὸ κοφτερό του ἀφτί.

—Οἱ νεράϊδες, εἶπε, ὦχού!!

Καὶ ἡ καρδιά του χτύπησε δυνατά. Πάντα ἦταν γενναῖος, πάντα στάθηκε παλλικάρι ὁ Μοσκόπουλος. Μὰ τώρα χτύπησε ἡ καρδιά του δυνατά καὶ τοῦ ἔπνιξε τὴν ἀναπνοὴ ὁ χτύπος.

—Διαόλου νεράϊδες μέσα στὸ κρῦο... εἶπε. Θὰ προσπεράσω γρήγορος σὰν ἀστραπή, θὰ χαθῶ σὰ λάμψη, μίλησε μόνος του καὶ χτύπησε τοῦ Ροῦσου τὰ μεριά.

Ὁ Ροῦσος ἄστραψε, φύσηξε θυμὸ καὶ φλόγα ἀπὸ τὸ ρουθοῦνι του καὶ χτύπησε τὸ νύχι του δυνατά. Κατέβηκε γρήγορος τὴ ρεματιά, προσπέρασε τὸ γεφύρι καὶ ρίχτηκε στὸ βαθὺ ρέμα σὰν ἀστραπή. Ὁ Πιστός, πότε πίσω του καὶ πότε μπρός, ρουθοῦνιζε μὲ τὴ γλώσσα ὄξω.

—Ἐλα, Ροῦσο! εἶπε ὁ Μοσκόπουλος καὶ σφίχτηκε γύρω στ' ἄλογό του, ὅπως τὸ φίδι γύρω στὸν κορμό. Μὲ τὰ δυὸ χέρια του ἄρπαξε τὴ χαίτη του καὶ ἔσκυψε μπροστὰ σὰν πνοὴ ἀνέμου. Ἐκανε νὰ προσπεράσει. Τώρα ἄκουε ξεκάθαρο τὸ τραγοῦδι, συρτὸ κι' ἀλύγιστο, σὰ μιὰ σωστὴ μελωδία βυζαντινοῦ τροπαρίου:

Τὸ νιὸ πόνειρευόμουνα, τὸ νιὸ τὸ παλλικάρι,
πού λαχταρᾶ ἡ καρδούλα μου καὶ μ' ἔχει συνεπάρει.

Τὸ ποδοβολητὸ μεγάλωνε καὶ τὸ τραγοῦδι γινότανε σὰ μέλι, σὰ γλυκὸ ὄνειρο, σὰν ἤχων κελάρισμα.

Χειροπιασμένα τ' ἀγγελικὰ πλάσματα, σειοῦσαν τὴν κορμοστασιὰ βεργολυγισμένα. Σὰν καλάμια στὴν ὄχτη μὲ τὸ φύσημα τοῦ ζέφυρου. Τὰ χιονάτα μαγνάδια τοῦ κορμιοῦ—Θεέ, τέτοιαν ὥρα!—ποὺ ὁ ἄνεμος τ'ἀφερνε ἀπλωμένα, σὰν ὄνειρεμένων νεράϊδων πέπλους, ἀνεμίζονταν. Γύρω τριγύρω τοῦ πλάτανου ὁ χορὸς κρατοῦσε οὐράνιος :

Νάτος ὁ νιὸς ὁ τσέλιγγας, ὁ νιὸς ὁ στρατοκόπος,
ποὺ πάει Χριστοῦ ἀνήμερα στὴν ἐκκλησιὰ καβάλλα.

Τ'ἀλογο πετᾶ, ἀφρίζει.—'Ελα, Ροῦσο, ἔλα! Μὰ ὁ Ροῦσος, ἀντὶς νὰ διαβῆ σὰν ἀστραπή, γίνεται αἰχμάλωτος. Ἄδύναμο τ'ἀλογο χάνει τὴν ὄρμη του, λύνονται οἱ ἄρμοί του καὶ ἀπαλύνει ὁ θυμὸς του. Τὰ χαλινάρια του κρατᾶ ἢ νεράϊδα τώρα—πρῶτη νεράϊδα τοῦ χοροῦ. Τοὺς τριγουρίζουν πιά κι' ὁ χορὸς καλὰ κρατεῖ. Ὁ Πιστὸς κι' αὐτὸς κουεῖ αἰχμάλωτος τὴν οὐρά του. Αὐτὸς ποὺ λύκους δὲ δείλιασε, τώρα τρέμει τὰ φαντάσματα τρομαγμένος

—'Αφέντη μου, στὴν τάβλα σου καντήλι νὰ σοῦ φέγγω.
Πάρε με, ἄντρα ξωτικέ, κρεββάτι νὰ σοῦ στρώνω.

Χλωμὸς καὶ νεκρωμένος σὰ μάρμαρο στέκει πάνω στ' ἄλογό του ὁ Μοσκόπουλος. Ἡ ψυχὴ του, ἢ καρδιά του, δὲν εἶνε δικιά του.

—"Ὁμορφὴ κόρη τοῦ νεροῦ, ἄσε με νὰ περάσω, γιορτὴ ἀπόψε τοῦ Χριστοῦ, πάω νὰ προσκυνήσω.

—"Αου! μιὰ στριγγὴ φωνὴ ἀκούστηκε ἀπὸ χίλια θαρρεῖς στόματα, κι' οἱ νεράϊδες χάθηκαν στὸ δάσος, στὸ ἄκουσμα τῆς ὀμιλίας. Μόνο ἢ πιὸ ὄμορφὴ κι' ἢ πιὸ χιονάτῃ ἔστεκε ἀκόμα, κρατῶντας τὰ χαλινάρια τοῦ Ροῦσου.

—Μ' ἀγαπᾶς; τοῦπε κι' ἀπλωσε τὸ χέρι τῆς κερένιο σ' αὐτόν. Μ' ἀγαπᾶς καὶ μὲ θέλεις καὶ πίσω μου θὰ τρέχεις δίχως νὰ μὲ φτάνεις.

Κι' ἔκανε νὰ χαθῆ, ὅπως τὰ μαγικὰ ἄλλα πλάσματα μαζί μὲ τὸ τραγοῦδι.

Ὁ Μοσκόπουλος, μαγεμένος, ἐρωτευμένος, ἀπλωσε πίσω τῆς τὰ χέρια. Καὶ καθὼς τὸ σκέπασμα τοῦ κεφαλιοῦ τῆς—τὸ μαγνάδι τῆς ἀγάπης—σὰν τὸ κεστὸ τῆς Ἀφροδίτης—ἀπλώθηκε πρὸς τὰ πίσω μὲ τὸ φύσημα τοῦ τσουχτεροῦ βορριά, νά, κι' ἔμεινε στὰ χέρια του.

—"Ὡ! μαγεμένο μου πουλί, σὲ κρατῶ, εἶπε, κι' ἔφερε στὰ χεῖλια του τὸ μαγεμένο πανί, τ' ἀραχνοῦφαντο μαγνάδι.

Καί φάνηκε ἓνα κεφάλι θεϊκό.

—Δό μου τὸ μαγνάδι μου, καβαλλάρη, δό μου τὴν καλύπτρα μου, ἀφέντη, καί λύνω τὰ μάγια τῆς ἀγάπης μου.

—Νὰ σοῦ τὰ δώσω δὲ μπορῶ, θὰ μ' ἀκολουθήσεις τώρα, μαγεμένη κόρη, νὰ σὲ πάω νύφη τοῦ σπιτιοῦ μου.

—Δό μου τὸ μαγνάδι μου, παλλικάρη, καί λύνω τὰ μάγια τῆς ἀγάπης μου, δευτέρωσε.

—Ὁ Μοσκόπουλος ἔνωθε πιά πῶς μὲ τὸ μαγνάδι τοῦτο κρατοῦσε αἰχμάλωτη τὴν οὐράνια τούτη κοπέλλα.

—Εἶσαι τώρα αἰχμάλωτή μου. Θὰ μ' ἀκολουθήσεις γιὰ νύφη τοῦ σπιτιοῦ μου, κρεββάτι νὰ μοῦ στρώνεις.

Καί χώνοντας στὸν κόρφο του τὸ μαγικὸ μαγνάδι, δῶκε βιτσιὰ τ' ἀλόγου του. Ξεκινοῦσε.

—Μαγεμένο μου παλλικάρη ποῦ μὲ μάγεψες, πανώριε μου ἀρχιτσέλιγγα τοῦ θρακιώτικου κάμπου, σ' ἀκολουθῶ δούλα τῆς ἀγάπης μου, τῆς ὁμορφιάς σου σκλάβα, τοῦ μίλησε μαγεμένα τρέχοντας πίσω του.

Κι' ὁ Ροῦσος ἐγονάτισε κι' ἡ κόρη ἀπάνω βρέθη
καί τρέχει εὐτὺς σὰν ἄνεμος πέρα στὰ καταράχια.

Καί τρέχοντας ἔνωθε πίσω του ὁ Μοσκόπουλος τὴν ἀνάσα τῆς νεράϊδας νὰ τὸν ζεσταίνει, ἔνωθε σὰ μέρα ἀνοιξιιάτικου μπαχτσέ τῆς Ἀνατολῆς νὰ τὸν μοσχίζει ἡ πνοή της, ἔνωθε τὴν ἀνατριχίλα τοῦ κορμιοῦ ποῦ σπαρταρᾷ ἀπὸ πόθο τῆς σάρκας. Γιομᾶτος πυρετὸ κεντοῦσε τὰ πλάγια τοῦ Ρούσου ποῦ ἴσος μὲ τ' ἀνέμου τῆ γρήγορη πνοή, πετοῦσε γοργὸς στὸ χωριό του. Τὰ κρινοδάχτυλα τῆς μαγεμένης κόρης βυθιζότανε στίς ζῶσες τοῦ τριαντάπηχου ζωνarioῦ του—ματωμένου θαρρεῖς μὲ τὴν ἄλική του θωριά—τῆς μάννας του ὕφαντό.

—Φτάνουμε, καλέ μου;

—Νά, νεράϊδα μου, ἀγνάντια τὸ χωριό. Καί τὸ χωριὸ φεγγερίζει μὲ τ' ἀχνά του φῶτα, σὰν πινελιά ζωγράφου στὸ τελάρο.

* * *

Μὲ τὰ καμπανοχτυπήματα—τὰ χριστουγεννιάτικα καμπανοχτυπήματα—ἔμπαινε ὁ Μοσκόπουλος καβάλλα, μὲ τὴν ἀγάπη του ἀγκαλιά, τὴν πόρτα τῆς ἐκκλησιᾶς. Πήγαινε νὰ λειτουργηθῆ καί νὰ μεταλάβει. Ξεπεζεύοντας, μὲ τὸ χέρι καφτὸ ἀπὸ ἀγάπη, ὠδηγοῦσε τὴ νεράϊδα μέσα στὸ φεγγοβόλημα τῆς ἐκκλησιᾶς, κάτω ἀπὸ

τοὺς πολυέλαιους. Πήγαιναν ν' ἀκούσουν τὰ γλυκὰ τροπάρια τῆς γέννας τοῦ Χριστοῦ. Αὐριο θὰ τοὺς τραγουδήσουν τὰ κορίτσια τοῦ χωριοῦ:

“Ὀλ' ἡ βδομάδα τοῦ γαμπροῦ κ' ἡ Κυριακὴ τῆς νύφης.

Ἦρθε ἡ ὥρα ἡ καλὴ καὶ ἡ εὐλογημένη.

π' Ἀντρόνικος παντρεύεται τὴ νεραϊδογεννημένη.

* * *

Τ' ἀστέρια τὴν ὥρ' αὐτὴ φεγγοβολοῦσαν στὸν καθάριο οὐρανό. Πάλευαν ποιοὺ νὰ φεγγοβολήσῃ πλιότερο. Ἐνα ἄστρο κατέβαινε τώρα καὶ χαμήλωνε, χαμήλωνε, ὥσπου ἐστάθη πάνω ἀπὸ τὸ πατρικὸ σπίτι τοῦ Μοσκόπουλου. Τὴν ὥρ' αὐτὴ οἱ Μοῖρες ἔδεναν τὸ ριζικό του μὲ τὴ νεραϊδογέννητη. Θεμέλιωναν τὸ νεραϊδόσογο.

ΤΑ ΧΡΙΣΤΟΥΓΕΝΝΙΑΤΙΚΑ ΚΑΤΙΡΙΑ ¹⁾

Ὁ Γιωνάς ἔκλαψε παραμονή Χριστούγεννα πολύ. Δὲν εἶνε ὅπως ἄλλες χρονιές ὁ πατέρας του νὰ τοῦ φέρει, παραμονή σήμερα τὰ κόκκινα ἢ γαλάζια κατίρια, πού θὰ φορέσει στὰ πόδια του, ὅταν θὰ πᾶ νὰ μεταλάβει νύχτα στή λειτουργία τῶν Χριστουγέννων. Τί κρίμα! Ἐκλαψε μὲ τὴ φωνὴ τὸ πρωί, ξανάκλαψε τὸ μεσημέρι, χολόσκασε ὡς τὰ βράδυ, προσμένοντας νὰ φανερωθοῦν ἀπὸ τὸν οὐρανὸ—ἀφοῦ δὲν εἶταν ὁ πατέρας του— τὰ κατίρια του καὶ πέφτοντας οὐρανόσταλτα στήν αὐλή τους καινούργια καὶ λαμπερά νὰ τὰ φορέσει τὴν ὥρα πού θὰ πηγαινε νὰ μεταλάβει. Ξεσκίστηκε ἀπαρηγόρητο τὸ παιδί νὰ κλαίει σὰν πῆρε νὰ σκοτεινιάζει καὶ εἶδε τ' ὄνειρό του νὰ σβύνει, κι' ἀπὸ τὸ πολὺ κλᾶμα, κουρασμένος, πικραμένος, ἀρρωστημένος, ἔπεσε «νηστικός» ὁ Γιωνάς, ὁ ἔγγονος τῆς κόνα Μαυροδέσσας, νὰ πεθάνει. Τὸν ἐπῆρε πικραμένον ὁ ὕπνος καὶ πάει χάθηκε τὸ παιδί σὲ κόσμους ἄλλους.

Ἡ μητέρα του, ἡ φτωχεῖα Ἐλέγκω, ἔκλαψε γιὰ τὴ φτώχεια τῆς, ἔκλαψε καὶ ἡ κόνα Μαυροδέσσα γιὰ τὴν ἀτυχία τῆς, γιὰγιά αὐτὴ, νὰ μὴ μπορεῖ νὰ πάρει τοῦ ἐγγονοῦ τῆς τὰ κατίρια, καὶ μοιρολόγησε τὴ μοῖρα τῆς, πού, κακὴ χρονιά, ὁ γιὸς τῆς δὲ μίσεψε ἀπὸ τὰ μακρυνὰ γιὰ νάρθει ὅπως κάθε χρονιά, νὰ τῆς φέρει τὴν χαρὰ κι' εὐτυχία καὶ τὰ κατίρια τοῦ παιδιοῦ του, νὰ μεταλάβει.

— Πῶς θὰ μεταλάβει τὸ παιδί' μ', ἔλαιγε κλαμένη ἡ Ἐλέγκω, ἡ μάνα του, στή γιαγιά του.

— Ξαίρω καὶ γώ, παιδί' μ', πού μ' ἐρωτᾷς; Δὲ νῆχω, νὰ νῆχω, νὰ τὸ πάρω γώ.

Ποῦ νᾶχαν οἱ καϋμένες, πού ξημέρωναν Χριστούγεννα, μέρα χρονικιά, καὶ δὲν εἶχαν νὰ ψωνίσουν οὔτε τὸ χοιρινό τους, οὔτε νὰ τοιμάσουν τὸ τραπέζι τους, ὅπως πάντα, πλούσιο, κι' ἀρχον-

1) Κατίρια εἶτανε ἓνα εἶδος παπούτσια τῆς Θράκης, γιὰ τὰ παιδιά μὲ χρωματιστὸ πετσί ἀπὸ πάνω, ὀλοστρόγγυλα, σὰ μικρὲς βαρκοῦλες, πού πάντα τὶς παραμονὲς τῶν γιορτάδων τ' ἀγόραζαν στὰ φτωχὰ παιδιά, γιὰ νὰ τὰ πρωτοφορέσουν νύχτα στήν ἐκκλησιά.

τικό. Τῆ φετεινῇ χρονιά ἀρρώστησε ὁ Μανώλης στὴν ξενητεία, δὲ δούλεψε ὄλο τὸ καλοκαίρι στὰ βουτσιὰ καὶ τὰ βαρέλια καὶ τώρα, ξενητεμένος, μεσοχείμωνα, παλεύει νὰ ζήσει καὶ νὰ πορευτεῖ καί, σὰν περισσέψει, νὰ στείλει καὶ τῆς Ἐλέγκως καὶ τῆς κόνα Μαυροδέσσας καὶ τοῦ μοναχογιοῦ του τοῦ Γιωῶ, νὰ τοῦ πάρουν τὰ κατίρια.

* * *

Θυμᾶται τώρα τὸ παιδί, πὼς κάθε χρονιά, πιάνοντάς το ὁ πατέρας του ἀπὸ τὸ χέρι, τὸν ἐπήγαινε στὸ τσαρσί, ὅπου χιλιάδες ζευγάρια κρεμόντανε στὰ γεμενετζίδικα ἀπὸ τὰ καρφιά ἀρμαθιές τὰ καβάφικα παπούτσια, κι' ἀναμεσὸ τους ἄστραφταν τὰ κόκκινα κατίρια. Θυμότανε πὼς ξεκρεμοῦσαν τὴ μπουρλιά καὶ τὴν κατέβαζαν κάτω μὲ μιὰ βέργα μὲ καρφί, γιὰ νὰ τοῦ διαλέξουν μέσα ἀπὸ τὰ χίλια ζευγάρια τὰ ὁμορφότερα, τὰ καλύτερα, τὰ πιὸ χτυπητά, τὰ κατίρια τὰ κόκκινα, ἢ τὰ γαλάζια. Νειρεύεται ὄλη τὴ βδομάδα τούτη τὰ κατίρια, ποῦ μ' αὐτά, παραμονὴ βράδου, μέσα στὸ στρωματάκι του, τὸ παιδί θὰ κοιμότανε ἱκανοποιημένο, ὡς ποῦ νὰ χτυπήσουν οἱ καμπάνες γιὰ τὰ Χριστούγεννα, πέρα μεσάνυχτα, νὰ τὸν ντύσουν τὰ καλά του, νὰ τὸν φορέσουν τὰ κατίρια του καί, πηγαίνοντας μὲ τὴ γιαγιά του στὴν ἐκκλησιά, νὰ σταθεῖ κάτω ἀπὸ τὸ πετραχειῖλι τοῦ παπά Μόσκου, νὰ διαβαστεῖ, νὰ σχωρεθοῦν οἱ παιδικές του ἀμαρτίες καὶ νὰ μεταλάβει ὄχι πατῶντας στὰ κατίρια του, μὰ πετῶντας σὰ μὲ φτερὰ στὰ πόδια.

ἜΟλη τὴ μέρα—παραμονή, σὰν πέρασε ἡ βδομάδα, μελαγχόλισε βαθεία. Ἔκλαψε, ἔκλαψε πικρά.

— Τὰ κατίρια μου, τὰ κατίρια μου. Πὼς θὰ μεταλάβω χωρὶς νὰ κατίρια μου ;

Κι' ἔσερνε τὴ φωνή του, μακρόσυρτη. Κι' ἔχυνε δάκρυα πικρά, καυτερά, ποῦ κατρακυλοῦσαν ἀπὸ τὰ φουσκωτὰ μάγουλά του καὶ στάλαζαν σὰν πικρὸ δηλητήριο στὴ γῆς, στὰ ροῦχα, στὰ πόδια του.

— Θὰ τὰ στείλ', παιδί μ', ἡ Παναγιά. Ἡ Παναγιά θὰ τὸ στείλ'!

ἜΩς ποῦ βράδυσσε κι' ἡ Παναγιά δὲν τᾶστειλε ἀκόμα. Καὶ ὁ Γιωῶς, κουράστηκε, ἀπόκαμε, ζαλίστηκε κι' ἔπεσε τώρα νηστικός καὶ κοιμᾶται κι' ὄνειρεύεται.

Ἡ γειτονιά τὸν ἄκουε σήμερα ὄλη τὴν ἡμέρα νὰ κλαίει. Ἡ κόνα Δουκαίν', ἡ ἀρχοντογυναίκα, ποῦ τότε λυπήθηκε τὸ Γιωῶ, φρόντισε νὰ τοῦ στείλει τὰ κατίρια. Καὶ ἡ κόνα Μαυροδέσσα σὰν

νά τῆς χάριζαν χίλια «μελεγούνια», ὅπως ἔλεγε, χίλια ἀγαθά, τὰ δέχτηκε μὲ κλάμα στὰ μάτια, σχώρεσε τὸ Θανάσο, ποῦ χρόνια ἀφῆκε χήρα τῆ Δουκαίν', καὶ σὰν ἅγιο λείψανο στὰ χέρια, πῆγε καὶ τ' ἀπίθωσε στὸ προσκέφαλο τοῦ ἐγγονοῦ τῆς τριζᾶτα, κατακόκκινα, λαμπερά, μὲ τὴ κλωστή δεμένα ζευγάρι. Κ' ἔκλαψε μὲ ἀνακούφιση ψυχῆς, μὲ πόνο ψυχῆς.

—Χρυσό μου ἀγόρι μου, κοιμήσου γιὰ νὰ ξυπνήσεις σὰ χτυπήσουν οἱ καμπάνες. Πάλι θὰ πάμε μαζί νὰ μεταλάβεις.

Καὶ ὁ Γιωνᾶς κοιμότανε γαλήνιος κι' ἀνάπνεε ἤσυχος. Κάπου τὰ μεσάνυχτα ἀναταράχτηκε. Ἔβλεπε ὄνειρο. Ἔβλεπε τὸ παιδί τὸ πατέρα του, τὸν πάτερούλη του. Νά τος ὁ κύρ Μανώλης, μὲ τὸ ἰδιότροπο κοστοῦμι του, μὲ τὸ ζωνάρι στὴ μέση—τὸ κόκκινο ζωνάρι, μὲ τὸ ποτοῦρι του, ποῦ ἡ σέλα τοῦ κρεμότανε ὡς κάτω, μὲ τὴ σαλταμάρκα του ὠριοστολισμένη καὶ ἀνιστορημένη μὲ μαῦρο δαχτάνι ἑκατοντάπηχο, μὲ τὸ φέσι του στραβὰ καὶ τὰ τρία μπροστινά του δόντια λειψά. Νά τος! Τὸν ἀγκάλιασε, τὸν φίλησε, τὸν ἔσφιξε πολὺ, πολὺ, καὶ τώρα πιασμένον ἀπὸ τὸ χεράκι του, τὸν πάει κάτω στὸ τσαρσί, ὅπως πάντα, νὰ τοῦ ἀγοράσει τὰ λσμπρὰ κατίρια ποῦ θὰ τὰ φορέσει, νὰ μεταλάβει στὴν ἐκκλησιὰ πλάγι μὲ τὴ γιαγιά του. Νά τοι, περνοῦν τώρα τὸ μεγάλο δρόμο,

Νὰ ἐδῶ κοντὰ εἶνε τὸ γνωστὸ μαγαζὶ τοῦ Καβάφη τοῦ Νικολάκη, ὅπου πάλι θὰ σταθοῦν, ὅπως τόσα χρόνια, νὰ δοῦν τὰ χίλια ζευγάρια παπούτσια, νὰ διαλέξουν μὲ τὸ μάτι, νὰ ξεκρεμάσουν τὰ καλύτερα, νὰ τοῦ τὰ φορέσουν, νὰ τ' ἀγοράσουν. Νά τοι, φτάνουν. Τοῦ Γιωνᾶ πηδᾶ ἡ καρδιά, χτυπᾶ τὸ στηθάκι σὰν ὠρολόγι, γελᾶ τὸ πρόσωπό του ἀπὸ χαρὰ.

—Πατέρα, ποιά θὰ μὲ πάρς; Θέλω τὰ κόκκινα, ἀμὰ τὰ πολὺ κόκκινα.

—Καλά, παιδί μ', ὅποια θέλ'ς.

Καὶ κατέβασαν τώρα τίς ἀρμαθιές τὰ κατίρια. Κόκκινα, γαλάζια, μαῦρα, πάλι κόκκινα.

—Αὐτὰ θέλω γώ!

Κι' ὁ Γιωνᾶς δείχνει μὲ τὸ δάχτυλό του. Τὰ μάτια του λαμπρίζουν, ἡ καρδιά του χτυπᾶ, τὸ στηθάκι του πάει νὰ σπάσει.

Τὰ ξεκρεμοῦν ἀπὸ τὴν ἀρμαθιά τῶν χίλιων ζευγαριῶν, τοῦ τὰ φοραίνουν. Εἶνε τρελλὸς ἀπὸ χαρὰ. Φωνάζει.

—Τί ἔχ', μωρὴ Ἐλέγκω, τὸ παιδί;

Μάννα καὶ κόρη κυττοῦν τὸν ἐγγονὸ νὰ κοιμᾶται ταραγμένα, νὰ ὑποφέρει τὸ παιδί.

—Νὰ τὸ ξυπνήσουμ' λεγώ!

‘Ο Άραστάς, ή θολωτή αγορά.

—'Εμ' νὰ τὸ ξυπνήσουμ'.

Τὰ κατίρια τῆς κόνα Δουκαίνς στὸ προσκέφαλο τοῦ παιδιοῦ περίμεναν τὴν ὥρα κι' αὐτὰ ποὺ θὰ σύχαζαν τὴ πονεμένη του ψυχὴ, ποὺ τόσο τὰ λαχτάρησε, καὶ τώρα τὰ νειρευότανε τὸ φτωχό, νὰ τὰ πάρει ἀπὸ τὰ χέρια τοῦ πατέρα του, νὰ τὰ φορέσει, νὰ τὰ περπατήσει πρῶτα - πρῶτα ἀπὸ τὴν ἐκκλησιά, στὰ μάρμαρα πάνω τὰ παστρικά, τὰ γυαλιστερά, καὶ κατόπι στὰ χιόνια.

—Γιωνά μ', παιδί μ', τζιγέρ' μου, εἶπε ἡ μάννα ἢ 'Ελέγκω.

—"Ἄγγελε μ', βεζύρ' μου, εἶπε ἡ γιαγιά, ἡ κόνα Μαυροδέσσα, ξενουχτισμένη, προσμένοντας τὰ καμπανοχτυπήματα, μὲ τὸν πόνο στὴν ψυχὴ.

ἌΟ Γιωνὰς ἀνήσυχος ἄνοιξε τὰ μάτια του.

—Γιαγιάσα, γιαγιάσα! Κι' ἄρχισε νὰ κλαίει ἀπὸ χαρὰ.

—Τί ἔχς' παιδί μ' πιά; Καὶ τότε πῆρε στὴν ἀγκαλιὰ ἡ μάννα του.

—Ποῦν' ὁ πατέρας μου, ποῦντος; Ποῦ ἔν τὰ κατίρια μ';

—Νά τα, παιδί μ' νὰ τα! καὶ τοῦδειξαν κι' οἱ δυὸ τους μὲ τέσσαρα χέρια τὰ κατίρια τῆς κυρὰ Δουκαίνς', ποὺ μὲ τὴν καλόκαρδη διάθεσή της ἔδωκε τὴ χαρὰ, τὴν εὐτυχία σ' ἓνα δυστυχημένο σπίτι.

ἌΟ Γιωνὰς ἀγκάλιασε τὰ κατίρια του. Καὶ σφίγγοντάς τα, ἀφηγότανε, μὲ τὸν ὕπνο ἀκόμα στὰ βλέφαρα, τ' ὄνειρό του, τὸν πατέρα του, τὰ κατίρια του τὰ κόκκινα.

ἌΕκεῖνος ἔλεγε κι' ἐκεῖνες μοιρολογοῦσαν. ἌΕκεῖνος ἔσφιγγε τὰ κατίρια του κι' αὐτές συμμαζέυαν ἀπὸ τὰ μάτια τὰ καφτερὰ δάκρυά τους.

* * *

ἌἜτσι ἀπόσωσεν ὁ Γιωνὰς τὸ ὄνειρό του. Λάλησαν τώρα τὰ κόκκια, λάλησαν καὶ ξαναλάλησαν καὶ μέσα στὰ χιόνια ποὺ χυνότανε καὶ κουκούλωναν τὴ γῆ, τὰ δέντρα, τὰ σπίτια τοὺς δρόμους καὶ μέσα στοῦ βοριᾶ τ' ἀκράτητα φυσήματα, ἄρχεψαν νὰ χτυποῦν οἱ καμπάνες. Ντράν, ντάν, ντράν, ντάν.

ἌΟ Γιωνὰς σὲ λίγο ἀλλαγμένος καὶ περίχαρος, φορῶντας τὰ κόκκινα κατίρια, τρισευτυχισμένος, πῆγαινε νὰ μεταλάβει, πῆγαινε κάτω ἀπὸ τὸ πατραχειλί τοῦ παπᾶ νὰ διαβαστεῖ τὴν εὐκὴ, γιὰ νὰ πάρει τ' ἀγγελικὸ ἔμπασμα στὸν παράδεισο τῆς παιδικῆς φαντασίας.

—Μὰ ποῦ ἔνε ὁ πατέρας μου, λεγώ; ἔλεγε τὰ ξημερώματα, γυρίζοντας ἀπὸ τὴν ἐκκλησιά, ποῦ ἔνε;

—ἌΟπου ἔνε ἂ νᾶρτ' παιδί μ', ἀπαντοῦσε ἡ κόνα Μαυροδέσσα

μὲ τὰ δάκρυα στὰ μάτια, φέρνοντας τὴ θύμησή της μακριὰ στὰ ξένα, ὅπου ὁ ἔρμος πάλευε ξενητεμένος νὰ βγάξει τὸ ψωμί του, ἀνήμπορος νὰ περισσέψει καὶ γιὰ τὰ Χριστουγεννιάτικα κατίρια τοῦ μικροῦ του γυιοῦ, ποὺ τόσο ζωντανὰ τὸν νειρεύονταν ἀπόψε ὁ κλαμένος Γιωνάς.

Τὸ πρωῖ ὁ Γιωνάς μέσα στὰ χιόνια χόρευε ἀμέριμνος μὲ τὰ παιδιὰ μὲ τὰ κόκκινά του κατίρια!

ΧΡΙΣΤΟΥΓΕΝΝΑ ΠΙΚΡΑ ΚΑΙ ΜΑΥΡΑ

‘Ο Θανασός ὁ Μοαβίν’ς, ὅπως τότε λέγαν, εἶταν εὐτυχισμένος. Στῆς Ρουσίας τὸν καιρὸ ἔγινε μοαβίνης κι’ ἀπὸ τότε ἔμεινε μὲ τὸ ποράνομα. Πῆρε τὸ ὄφικιο αὐτὸ ὄντας μπῆκαν τὰ Ρούσικα στρατεύματα στὴν πολιτεία μας. Εἶτανε νὰ ποῦμε ἐπιθεωρητής. Σὲ τί δὲ θυμᾶμαι. Τὸν θυμᾶμαι ὅμως ἀψηλὸν ὡς κεῖ πάνω μένα γουνομένο παλτὸ σαγιάκινο. Τὸν βλέπω θαρεῖς σκεπασμένο μὲ μιὰ μούκια ἀστραχάνι στὸ κεφάλι καὶ ποδήματ’ ἀψηλά πέρ’ ἀπ’ τὸ γόνα. Πελώριος κι’ ἐπιβλητικός : σαλτανατλῆς !

— ‘Ο Μαβίν’ς, λεγὼ πέρασε.

Ἄν τὸν ἔβλεπες καβάλλα, τὸν χαιρότανε ἡ καρδιά σου. Τί μιραλάγης καὶ τί πασᾶς !

Τὸ σπίτι του εἶτανε παλάτι. Μεγάλο κι’ ἀψηλό. Τὰ στρωσίδια του πλούσια. Εἶτανε οἱ πολυθρόνες κι’ οἱ καναπέδες τοῦ Ἄνθιμου, τοῦ πρώτου ἑξαρχοῦ τῶν Βουργάρων καὶ θειοῦ του. Στὰ παιδικὰ μας χρόνια ἀκόμα κυλιούνταν χάμω γιὰ παιχνίδια τῆς κόρης τοῦ κύρ’ Θανασοῦ, τὰ καντιφεδένια καὶ βελουδένια κουτιά, ποῦχαν μιὰ φορὰ τὰ παράσημα τοῦ Ἐξαρχοῦ. Παιδί πρᾶμα καὶ γώ, παίζοντας κάποτε μὲ τὴν κόρη, πῆγα στὴ μάννα μου μένα τέτοιο κουτὶ στὰ χέρια.

Καὶ θυμᾶμαι, ποῦ μὲ τσίμπησε τὰ χέρια μὲ τὴ βελόνα, σὰν τὸ ἔδειξα μὲ περηφάνεια τῆς μάννας μου.—Μητέρα λεγὼ, νὰ ἔνα κουτί.

— Ποῦ τὸ βρῆκες, μπρὲ παιδίμ’ ; Λήγωρα νὰ πᾶς πίσ’, νὰ τὸ πᾶς πὲ κεῖ ποῦ γῆρτες !

Καὶ ὅμως ὑπολογισμοὶ μὴν ἀκουστεῖ πὼς ἐγώ, παιδί τέσσαρω χρονῶν, πῆρα ἕνα κουτὶ ἀπὸ ξένο σπίτι, ἔκαμαν τὴ μάννα μου νὰ τὸ κρατήσει. Ἐκτοτε ἔβαζε μέσα τὰ σκουλαρίκια της καὶ τὸ ψηφιδωτὸ δαχτυλίδι της. Ἀκόμα θὰ σώζεται στὸ φορτσέρι της.

* * *

‘Ο κύρ Θανασός ἀγαποῦσε πολὺ τὴν βουνήσια ζωὴ. Πάντα καβάλλα. ‘Ο Μουρτζος του, τὸ τρομερὸ σκυλλί του, τὸν ἀκολουθοῦσε στὰ ταξίδια του. Δεμένο στὸ σπίτι μὲ τὶς ἀλυσσίδες, τρόμαζε τὸν

κόσμο. Μαζί του λυτό εΐτανε άρνί. Πηδοϋσε κ' έτρεχε πίσω από τ' άλογό του.

Όταν πήγαινε στ' άγελάδια του ή στα πρόβατα —γιατ' είχε στάνες,— μέρες έκανε νά γυρίσει στο παλάτι του, και τó σπίτι του σκοτίνιαζε μόνο με τά παιδιά του —μικρά κι' αϋτά— και την Δουκαίν' τή γυναίκα του την όμορφη. Σά γύριζε άνοιγαν τά παλάτια τής ευτυχίας. Τά φώτα καίγαν πλούσια. Τά τζάκια ροκάνιζαν την άμέτρητη φωτιά, και τά ρακί—κέφια παίρναν και δίναν. Τότε μαζεϋονταν ό Γιωσήφ'ς ό Γεμεντζής, ό Στόϊκος ό μπακάλ'ς, ό Στρατός κι' ό 'Αργυράκ'ς τής Χατζηστρατούδας κι' όλοι οί τεχνίτες του γλεντιού. Κι' άναζούσε τó άρχαίο συμπόσιο : Πιοτό και συζήτηση, άστεΐα και τραγούδια. 'Ο καλλίφωνος 'Αργυράκ'ς τή Στρατή, σαν ύψωνε τή φωνή του λαρυγγιστά τους μαχαίρωνε. 'Αασααμάν "Αχ! Σάν άρχιζε πάλι τά έξαΐσια σαρκιά ποϋξερε με τόση τέχνη νά τά λέγει, τότε τους καλοξημέρωνε. Πίνοντας και συζητώντας και τραγουδώντας, έβλεπαν τó φως τής ήμέρας. Και τί δέν είχε τó σπίτι του. Τυριά και βούτυρα άπί τις μάντρες του, μοσχάρια θρεφτά, λουκάνικα χοιρινά, —πού μόνο ή μυρωδιά τους άπό τή σκάρα σε μεθούσε— μπριζόλες καπνιστές, λυκουρίνους τής Αΐνος, λαρδιά παστά. Τά μαγαζιά του κάτω με τις τίνες τις πελώριες κι' άκίνητες, κλειούσαν όλων τών ειδών τά κρασιά. Κι' αν δέν είχε ρακιά, στα πεθερικά του όμως μπορούσες νά βρείς όλων τών ειδών τά σπύρτα. Κείνη ή μοσχομυρισμένη «μπάτα» τους λώλαινε.

Στά ρακί κέφια τούτα ό Γιωσήφ'ς ό Γεμεντζής ιστοροϋσε τις άγορές τών χωριών στις δεκατίες και τά μακρυά του άνέκδοτα.

Τότε ό Σωτήρ'ς ό Κουτσαντριάς με τó ποτηρι στο χέρι χόρευε και πηδοϋσε κι' άναστέναζεν ήδονικά, κλειώνοντας τά ματόφυλλά του. Τότε ό Κουτσός ό Δημητρός, λέγοντας τά άστεΐα τους βουτούσε στην ευθυμία. "Εκλαιγε στα ψέμματα.

— Τί κλαΐς μπρέ, τί έχ'ς ;

— Κλαίγω, πού δε μπορώ νά φάγω κι' άλλο. Και κλαίγαν όλοι άπό τά γέλοια.

Τά ρακί κέφια του Θανασού θα μείνουν στην ιστορία του τόπου μας. Τά θυμούνται οί νεώτεροι και τά ιστοροϋν. Θα τά διηγούνται και τά παιδιά τους.

Γιαϋτό ή γυναίκα του, ή όμορφη Δουκαίν' πάντα έλεγε:—"Εχω μιá βασιλείγια. Εΐμαι βασίλισσα.

Με τó δίκιο της τόλεγε.

Ό Θανασός λίγο άκεφος άνέβηκε τó μαϋρο του άλογο καλωσελωμένο. Χωμένος μέσα στη γούνα του, με τó γιακά πού σκέπαζε

ὕψωμένος τὸ κεφάλι του, καβαλίκεψε ἡγεμονικά. Ἡ «μούκια» του, σωστό ἀστραχάνι, κατέβαινε ὡς τ' αὐτιά του. Μὲ τὸ καμιτσίκι του, χωμένο στὸ πόδημά του τὸ δεξί, χτύπησε τὰ πισινὰ τάλόγου. Ἡ Δουκαίν' περήφανη γύρισε γρήγορα μέσα στὸ σπίτι λέγοντάς του:—
Θανασό, μὴν κρυώσ'ς, ἀκοῦς;

Ἔξω ἀπὸ τὴν πολιτεία μας ὡς μίαν ὥρα μὲ τ' ἄλογο, παραμονὴ τώρα Χριστουγέννων, γίνονταν τὸ γουρουνοπάζαρο. Ἡ Ἄρακλείτσα—ἡ παλιά Ἡράκλεια, ὅπου βρέθηκαν κι' οἱ τοῦμπες μὲ τὰ ἀρχαιολογικά τους κειμήλια, εἶτανε ὁ τόπος, ὅπου πήγαιναν οἱ μερακλήδες νὰ σφάξουν ἢ νὰ πουλήσουν ἢ ν' ἀγοράσουν. Ἐνα πανηγύρι θανάτου. Μακρὰ ἀπὸ τὰ μάτια τῶν Τούρκων. Τὰ γρυλίσματα τῶν γουρουνιῶν ἔφθαναν στοὺς δέκα οὐρανοὺς. Κόσμος καὶ κοσμάκης. Ἐνα πεδίο ἀνάκατο ἀπὸ ζῶα κι' ἀνθρώπους. Ἄλλοι νὰ κερδίσουν κι' ἄλλοι νὰ δώσουν τὴ ζωή.

Ὁ παπούς ὁ Κόντογλους κείνη τὴ χρονιά εἶχε φέρεи δλόκληρο κοπάδι γουρουνιῶν ἀπὸ τὴ Βουλγαρία. Εἶναι ὁ παπούς ὁ Κόντογλους, πὺ ἔλεγε στὴν ἐκκλησία, σ' ὄλη του τὴ ζωή, τὸ «πιστεύω». Εἶχε δικό του τὸ πρῶτο στασίδι δεξιά μετὰ τὸ δεσποτικό. Ἀπὸ κεῖ τὸ βροντοφωνοῦσε θεατρικά, πὺ ἔδινε καὶ στὸ Θεὸ νὰ καταλάβει τί θὰ πῆ «πιστεύω». Τότε ἔκανε ὁ σεβάσμιος τοῦτος γέρος τὸν Πασᾶ νὰ γελάσει μ' ὄλη του τὴν καρδιά μὲ τὴν ἐξήγηση ποῦδωκε γιὰ τὸ φόρο ποῦπρεπε νὰ πληρώσει τὸ κάθε γουροῦνι.

— Πασά μ' ἐφέντη, (εἶτανε πολὺ σεβάσμιος, κι' ὁ πασᾶς τὸν ἄκουε μ' εὐλάβεια) καὶ τὰ γουρούνια μόνα τους τὸ λένε τί νὰ πληρώσουμ'.—Γκρούσ, γκρούσ, γκρούσ, (ἔτσι φωνάζουν τὰ μεγάλα)—
πὰ νὰ πῆ ἕνα γρόσι. — Γίρμιλικ, γίρμιλικ, γίρμιλικ (τσιρίζουν τὰ μικρά) πὰ νὰ πῆ ἕνα εἰκοσάρι, εἴκοσι παράδες. Τοῦ πασᾶ τοῦ φάνηκε πολὺ ἀστεῖο τὸ πρᾶμα, γέλασε μὲ τὴν καρδιά του καὶ δέχτηκε τὰ μεγάλα γουρούνια νὰ πληρώσουν κατὰ κεφαλή ἕνα γρόσι καὶ τὰ μικρά εἴκοσι παράδες.

Κατὰ κεῖ τράβηξε ὁ κύρ Θανασός ὁ Μοαβίνης. Ὁ μοῦρτζος, τὸ σκυλί του, τὸν ἀκολούθησε ἀλιχτώντας. Ὁξω ἀπὸ τὴν πολιτεία τὸ κρὺο περίσσευεν ὀλοένα. Ἐνας βορριάς τόσο τσουχτερός φυσοῦσε, πὺ παράσερνε κι' ἀνθρώπους. Ὁ μαυροθαλασσίτικος, πὺ σειοῦσε τὴ γίς, ἔρριχνε κεραμίδια καὶ φερνε τὰ μηνύματα τῶν ναυαγίων στὸ Βασιλικό, τὴν Ἀγαθοῦπολη, τὴ Μήδεια.

Τᾶλόγὸ του ἀνέβηκε κατὰ τὸν ἄλλο μαχαλὰ πάντα τρεχᾶτο, φτερωτό. Τὰ ρουθούνια του ξεφουσοῦσαν ἀτμούς. Μπήκε στὸ δρόμο τῶν ἀμπελιῶν. Κατέβηκε τὴ ρεμματιὰ τὴ μεγάλη καὶ πέρασε τὸ ρέμμα ὀρμητικό, ἀντικρῶζοντας τίς μεγάλες βορεινὲς Τούρκικες «τάμ-

πιες», τὰ βορεινὰ προχώματα τῆς Πολιτείας. Τὰ στόματα τῶν κανονιῶν πρόβαλαν μπροστά του ἀπὸ τὶς τρύπες τους. Προσπέρασε τὶς «τάμπιες» καὶ προχώρησε κατὰ τὸ χωριό. Ἕνας κάμπος γιομάτος ζῶα κι' ἀνθρώπους ἀνάκατους. Ἕνα παζάρι γουρουνιῶν μακρὰ ἀπὸ τὰ μάτια τῶν Τούρκων, ποὺ συχαίνονταν τὸ γουροῦνι καὶ κρυφὰ μασοῦσαν λαίμαργα τὶς ἐξαίσιές του μπριζόλες.

Ἰδρωμένο τ' ἄλογό του στάθηκε μέσα στὸ πλήθος, — Ὁ κύρ Θανασός, εἶπαν μερικοί. Κάποιος φτωχάνθρωπος πήρε ἀπὸ τὰ χέρια του τ' ἄλογο ἀφρισμένο, νὰ τὸ γυρίσει. Τὸ σκέπασε καὶ μὲ τὸ τσόλι του. Ὁ ἴδιος ἀνακατεύτηκε μέσα στὸ πλήθος.

— Δῶ, κύρ Θανασό, ἔλα κάτω δῶ. Τὰ γουρούνια μας, ἔν λουκούμια.

— Κύρ Θανασό, κύρ Θανασό, φώναξεν ἄλλος, ἔλα καταδῶθε. Ἔλα νὰ θαμάξ'ς.

Κεῖνος εἶχε τὰ γουρούνια του, μὰ ἤθελε νὰγοράσει καὶ ξένα. Ὑστερα τοῦ ἄρεζε κάθε χρονιά τοῦτο τὸ πανηγύρι. Ψώνισε διαλέγοντας καὶ τραβήχτηκε μὲ τὴν παρέα του σ' ἕνα καπηλειὸ τοῦ χωριοῦ, ὅπου «τίναξε» κάμποσα. Τὰ τζάμια τοῦ παλιομάγαζου τράνταζαν κάθε λίγο στὰ μανίσματα τοῦ βορριά.

— Ἄς πιοῦμ' Θανασό, νὰ διώξοῦμ' τὸ κρῦο.

— Καλὰ Χριστούγεννα. Καλὴ γέννηση.

Χτυποῦν γιορτερὰ οἱ καμπάνες. Εἶναι βαθιὰ νύχτ' ἀκόμα. Τρεῖς ὧρες θέλει νὰ ξημερώσει κι' οἱ δρόμοι γιομίζουν θόρυβο. Τὰ χτυπήματα εἰδοποιοῦν. Τὰ ρολόγια —στημένα ξυπνητούρια— χτυποῦν κι' ἐκεῖνα. Κανείς, μ' ὄλο τὸ χιόνι καὶ τὸ βαρὺ κρῦο, δὲ θὰ μείνει στὸ στρῶμα. Τὰ φανάρια ἀναμένα χύνουν τὸ φῶς τους, σὰν προβολεῖς στοὺς σκοτεινοὺς δρόμους. Τὸ χιόνι λιγοστεύει τὴ σκοτεινιά. Γροῦπ γροῦπ ἀκοῦς τὶς πατημασιές τῶν Χριστιανῶν. Οἱ Τούρκοι θέλοντας καὶ μὴ ἀκοῦν τοὺς χριστιανικοὺς θόρυβους καὶ γιορτάζουν μαζί μας. Αὔριο θ' ἀναί ὄλα κλειστὰ καὶ νεκρωμένα καὶ μεθαύριο καὶ πέρ' ἀκόμη. Θὰ γιορτάσουν κι' αὐτοὶ ἄθελα. Τὸ Δωδεκάημερο πάει σὲ μᾶκρος. Αὔριο Φῶτα, μεθαύριο Θεοφάνεια.

Ξαναχτυποῦν οἱ καμπάνες πολλὴν ὥρα. Πολλοὺς θὰ τοὺς πήρε ὁ βαθὺς ὕπνος. Εἶνε γιὰ τούτους. Στὰ δευτεροχτυπήματα ξυπνοῦν.

Στὸ σπίτι τοῦ Θανασοῦ, ποὺ τῷχε συνήθειο νὰ ἐκκλησιάζεται τέτοια μέρα χρονικιὰ δὲν ἀκούεται μεγάλη, σὰν ἄλλοτε, κίνηση. Οἱ καντηλές καίνε καὶ σκορποῦν τὸ θαμπό τους φῶς. Μὰ δὲ τσιτσιρί-

ζουν τῶν παιδιῶν οἱ φωνές, οὔτε ἀκούεται ἡ χοντρή φωνή του, οὔτε τῆς Δουκαίνης τὰ κάκανα τὰ βραχνά, οὔτε τοῦ Μούρτζου τὰ ἄγρια γαυγίσματα.

Τί Χριστούγεννα ξημέρωναν, νὰ ξαίρετε γιὰ τὸν κύρ Θανασό! Οἱ γιατροὶ παραστέκουν σιωπηλοὶ στὸ προσκέφαλό του. Ἄπο βραδὶς πολλὲς βολὲς ἀνοιξεν ἡ ξώπορτα σιγὰ καὶ προσεχτικὰ καὶ πάλι ξανάκλεισε ὁμοιά. Ἡ κυρὰ Δουκαίν' στέκεται βουβὴ πλάγι του καὶ κρατᾷ τὸ χέρι του. Ὁ κύρ Θανασός, φλογισμένος ἀπὸ τὸν πυρετό, ζαλίζεται σὲ κόσμους ἄλλους.

— Γιατρέ ;

— Μὴ στενοχωριέσαι, δὲν ἔν' τίποτε.

— Θανασό μ', τέτοιαν ὥρα θὰ πάγαιναμ' στὴν ἐκκλησιά.

Κεῖνος τὴν κυττάζει μὰ σιωπᾷ.

Τριτοσημαίνουν τώρα οἱ καμπάνες. Ὁ Μούρτζος βαβίζει ἀπελπιστικά. Κάτι μυρίζεται μέσ' ἀπ' τὸ ξυλένιο σπιτάκι του. Τὸ χτεσινὸ ταξίδι μὲ τ' ἀφεντικὸ του ἔφερνε τὸ μεγάλο κακό. Ἡ πούντα ποὺ χτύπησε τὸν κύρ Θανασό τόσο βαρυά, τὸν περιέζωσε ἀπελπιστικά.

Ἔωραν τὴν ὥρα δυνάμωνε. Οὔτε οἱ κοφτὲς βεντουῦζες, οὔτε οἱ μαλαχτικοὶ λαπάδες μὲ λιναρόσπορο βοηθοῦσαν. Ὅλο καὶ ἡ ἀναπνοή του πῶς δύσκολη γινότανε. Οἱ γιατροὶ πάντα στὸ κεφάλι του πάνω. Κι' ἡ κυρὰ Δουκαίν' κρατᾷ ἀδιάκοπα τὸ χέρι του. Οὔτε ἰδρώνει. Ἄν ἴδρωνε θὰ μπορούσε νὰ ἐλπίζει κανεῖς.

— Θανασό μ', δὲ θάκούσουμ' φέτο τὰ τροπάρια.

Καὶ τὸ γουρούνι στεκότανε ἀπὸ ψὲς ἄγγιχτο. Ποιὸς εἶχε νοῦ γιὰ τέτοια !

Ξημέρωσε τώρα. Τὰ χιόνια ζῶσαν τὰ πάντα. Ὅλ' ἄσπρα κάτασπρα. Μὲ δυσκολία ἀνοιξαν δρόμο οἱ νυχτερινοὶ διαβάτες. Εἶνε τὰ χιόνια τῶν Χριστουγέννων, ποὺ δίνουν τὴν ἄμετρη ποίηση στὴ γιορτὴ τούτη. Σ' ὅλα τὰ σπίτια μετὰ τὴ λειτουργία φάγαν. Τώρα ξανάπεσαν πάλι καὶ κοιμούνται. Οἱ πόρτες, οἱ μεγάλες πόρτες τοῦ κύρ Θανασοῦ μὲ τὴ σκαμνιά ἀπὸ μέσα κλειστές. Θάνοιξουν αὔριο.

Ὁ Θανασός ὁ Μοαβίν'ς παλεύει. Πνίγεται. Ἡ ἀναπνοή του κόβεται. Τὰ πνευμόνια του πολιορκημένα ἀπὸ τῆς ἀρρώστειας τὸ δρόμο. Δυσκολεύεται.

— Πνί...γουμ', συλλαβίζει βραχνά.

Ὅ,τι μποροῦν οἱ γιατροὶ κάνουν. Ὅσο μποροῦν τότε βοηθοῦν, μάγωνίζονται μάταια. Ἡ Δουκαίν' μὲ σφυγμένη ψυχὴ καὶ μὲ μάτια βουρκωμένα πάνω στὸ κεφάλι του, ζητᾷ νὰ τὸν ξεκουράσει.

— Θανασό μ' δὲν ἔχ'ς τίποτε.

Τὴν κυττάζει κεῖνος λαχταριστὰ μὴ μπορῶντας νὰ μιλήσει.

“Όλη την ημέρα παλεύει. Τρέχουν οί ἄμετροι φίλοι του νὰ τσουγκρίσουν τὸ ποτήρι, μὰ φεύγουν σκοτωμένοι ἀπὸ τὴν εἶδηση.

— Τί λές βρ’ ἀδερφέ. Προχτὲς εἴμασταν μαζί. Πῶς μόν’ ἔτσ’ !
Καὶ ὅμως ὁ χτεσινὸς καβαλλάρης κοίτεται χάμω.

Εἶναι ὥρα ἑσπερινοῦ. Ξαναχτυποῦν οἱ καμπάνες. Τίποτε δὲν ἀκούει ὁ κύρ Θανασός. Ἀποχαμένος σὲ βαθὺ λήθαργο, χαροπαλεύει.

Τὸ ξεροβόρρι ὄξω σκοτώνει. Τὰ φυσήματα κάπου κάνουν τὴ γειτονικιά καμπάνα ν’ ἀφήνει ἕνα πένθιμο ἦχο. Τὸ σίδερό της ἀγγίζει κάποτε τὸ χεῖλος της. Θαρρεῖς καὶ βιάζεται νὰ διαλαλήσει μὲ πένθιμους ἦχους τὸ μήνυμα τοῦ θανάτου.

Πρὶν νοιώσεις βραδυάζει. Εἶναι τὸ χειμωνιάτικο βράδυ, πὺ τόσο γρήγορα ἔρχεται.

Ἐοὐρανὸς ἀπλώνεται ξάστερος ἀπόψε μὲ τοὺς μύριους ἀστερισμούς του. Νὰ ἡ ἀρκούδα, νὰ κι’ ὁ γαλαξίας πὺ στεφανώνει τὸ στερέωμα· σὰν τιμπλιάρικα καντήλια παίζουν τὸ φῶς τους τὰ τρανότερα. Μόνο τὰ χιόνια πυκνά, παγωμένα κι’ ἄλυωτα, σκεπάζουν ὄλα, κι’ ἀναδύνουν μιὰ ἀσπράδα, πὺ βοηθᾷ τοὺς διαβάτες νὰ βρίσκουν τὸ δρόμο τους

Ἐοὐρῶστος ὄλο καὶ χειροτερεύει. Πνίγεται καὶ ξεπνίγεται. Ἐοὐ χτεσινὸς ἦρως καβαλλάρης κοίτεται δαρμένος στάλῶνια τὰ μαρμαρένι’ ἀπ’ τὸ Χάρο.

«Κι’ ὅπου χτυπάει ὁ Διγενὴς τὸ αἷμα αὐλάκι κάνει.

Κι’ ὅπου χτυπάει ὁ Χάροντος τὸ αἷμα τράφο κάνει».

Ἐοἱ οἱ συγγενεῖς μαζεῦονται γύρω στὸν ἔρρωστο. Οἱ γιτροὶ παραστεκάμενοι μὲ λόγια δίχως ἐλπίδα, παρηγοροῦν τὴ γυναῖκα του. Ἐο Χάρος πλάκωσε καλά. Δὲ φεύγει ἂν δὲν νικήσει.

Ἐἦρταν τὰ μεσάνυχτα καὶ τὰ κοκόρια λαλοῦν. Λαλεῖ κι’ ἡ κουκουβάγια. Κουκουκουμάου-κουκουκουμάου-κουκουκουμάου. Νοιώθει ἀνατριχίλλα. Τὸ ἄθλιο πετούμενο ! Εἶνε τὸ μήνυμα τοῦ κακοῦ. Τὸ φοβερίζουν, μὰ κρυμμένο στὰ κεραμίδια, φωνάζει ἀπανωτὰ τὸ πένθιμο προάγγελμα.

— Πάγ’ δὲν ἔχ’ σωτηρία, μονολογᾷ ἡ Δουκαίν’ ἀκούγοντάς την.

— Κουκουκουμάου, κουκουκουμάου, κουκουκουμάου !...

Στὸ δωμάτιο τοῦ ἔρρωστου ὄλα βουβά. Στ’ ἄλλα δωμάτια κλαῖνε συγγενεῖς καὶ γειτόνοι. Στέκεται βουβὸς κι’ ἀμίλητος ψιθυρίζοντας λόγια προσευχῆς κι’ ὁ Παπαθανάσης, στενὸς φίλος τοῦ Θανασοῦ καὶ σαραντάχρονος παπᾶς τῆς ἐκκλησίας. Βαστᾷ τὴν ἄγια μετάληψη.

Ἐανασηκώνουν τὸν χτεσινὸ ἠρωϊκὸ ἄντρα, δαρμένον, πτώμα τώρα.

— Μεταλαμβάνει ὁ δοῦλος τοῦ Θεοῦ... καὶ τοῦ βάζει στὸ στόμα τὸ ἱερὸ κουτάλι.

Τὸ πελώριο κορμὶ ξαναπέφτει στὸ στρῶμα ἀποχαμένο, στὸν ἄλλο κόσμο.

* * *

Πουρνό, πολὺ πουρνό μετὰ τὸ χτύπημα τῆς καμπάνας γιὰ τὴ λειτουργία, ἄρχεψεν ἡ καμπάνα τῆς ἐκκλησίας νὰ διαλαλεῖ στὰ πέρατα τὸν θάνατο τῆς Θανασοῦ τῆς Μοαβίν'.

Πελώριος κι' ὠραῖος κοίτεται στὸ νεκροκρέβατό του. Ὁ Μοῦρτζος, τὸ σκυλί του, ὄξω ἀλιχτᾶ καὶ μοίρεται. "Ὅλα πένθιμα κι' ὅλα μαῦρα καὶ σκοτεινά. Ἀνάμεσα στὶς ἄλλες γυναῖκες, ἀκόμα ἡ Δουκαίν' κλαίει φωνάζοντας καὶ κόβει καρδιές.—Θανασό μ' πιὰ, ποῦ μ' ἀφίν'ς ; Θανασό μ' ἔχασα τὴ βασιλείγια μ'.

Μοιρολογᾶ τούτη, μοιρολογοῦν κι' ὅλοι. Εἶνε νὰ κλαῖς καὶ σύ.

Τὴν τρίτη μέρα τῶν Χριστουγέννων μὲ παράταξη πρωτάκουστη κήδεψαν τὸ Θανασό Μοαβίν'. Ἡ Δουκαίν' πέρασε τὰ μαῦρα Χριστούγεννα καὶ βυθίστηκε γιὰ πάντα στὴ χηργιά. Δίκιο εἶχε νὰ κλαίει τὴ βασιλεία της. Ἀλί στοὺς ζωντανούς.

ΤΑ ΧΡΙΣΤΟΥΓΕΝΝΑ ΤΟΥ ΚΑΛΟΓΙΑΝΝ'

Γιαμπί γιαλέλλι
γιαμπί γιασέλλι
γιαμπί χαμπίμπι

Τραγουδοῦσε μὲ τὴ βραχνὴ κι' ἄτονη φωνή του καὶ ξελαρυγγιζότανε ὁ Κολογιάνν'ς τῆς μανίτσας τῆς Δημητροῦς, τὰκαταλόγιστα αὐτὰ λόγια, χτυπώντας τὰ χέρια του καὶ τρικλίζοντας δῶθε κείθε, σὰν νὰ χορεύει.

Τὰ παιδιά τὸν τριγυρίσανε, ὅπως πάντα, καὶ μὲ γέλοια καὶ χαρὲς τοῦδιναν τὴ δύναμη νὰ δυναμώνει τὸ τραγοῦδι του, χτυπώντας κι' αὐτὰ μαζί του ρυθμικὰ τὰ χέρια καὶ σιγολέγοντας τὰ ἴδια λόγια τοῦ Κολογιάνν'.

Γιαμπί γιαλέλλι
γιαμπί γιασέλλι . . .

Καὶ τραγουδώντας τρίκλιζε μέσα στὴ μέση τοῦ δρόμου καὶ κουνοῦσε τὰ πόδια του, ὅπως ὁ χορευτὴς, καὶ πιασδρομοῦσε ρυθμικὰ, μὲ τὰ μάτια ὑγρά ἀπὸ τὸ μεθύσι, πατώντας τὸ ζωνάρι του — τὸ μακρόσυρτο, δεκάπηχο κόκκινο ζωνάρι— ποὺ ἀπολυμένο σερνότανε στὰ χιόνια πάνω σὰ σαρανταποδαροῦσα. Καὶ κινότανε ρυθμικὰ, καὶ χτυποῦσε τὰ χέρια του ἄτονα τῶνα πάνω στ'ἄλλο, καὶ ἔσκυβε κομψεύοντας τὴ μέση του, καὶ τὸ ποτοῦρι του πίσω πηγαινοερχότανε, ὅπως οἱ νησιώτικες βράκες ρυθμικὰ κι' αὐτό :

Γιαμπί γιαλέλλι
γιαμπί γιασέλλι

Καὶ προχωροῦσε λίγο καὶ πάλι στεκότανε. Ἐνας ἀδιάκοπος χορὸς ἀπὸ τὸ πουρνὸ Χριστούγεννα.

Τὰ παιδιά μέσα στὰ χιόνια, ποὺ γυάλιζαν ἀπὸ τὴν παγωνιά γύρω του καλοντυμένα μὲ τὰ γιορτερά τους, χοροπηδοῦσαν μαζί του, χτυποῦσαν τὰ χέρια, βούιζαν ρυθμικὰ τὰ λόγια του. Καὶ ὁ Καλογιάνν'ς, ὡσὰν Διονυσιακὸς Θρακικὸς μεθοκόπος, ποὺ ἀνάζησε μέσ' ἀπ' τὰ κατάβραθα τῶν χρόνων τῶν ὀργιαστικῶν τελετῶν τῆς Θράκης — παραλλαγμένος μονάχα στὴ στολὴ— χοροπηδοῦσε, ἀλλάλαζε ρυθμικὰ, τσαλαπατοῦσε τὰ χιόνια, μπερδευότανε στὸ ζωνάρι

του, ἴδρωνε ἄσκεπος τὸ φαλακρὸ κεφάλι του μὲ τὰ λίγα μαλιά του —τὰ κατάξανθα— ὠρθωμένα, ὠργίαζε μ' ἓνα λόγο, στουπί στοῦ μεθύσι, ὡσάν νὰ γιόρταζε ὄχι τὴ γέννηση τοῦ Χριστοῦ, ἀλλὰ τοῦ Βάκχου, Βάκχος αὐτὸς «παῦρος».

— Ποῦ στοῦ διάβολο πουρνὸ πουρνὸ πάλ' μέθ'σε ὁ ἀθεόφοβος, εἶπε ἡ Κόνα Σουλτή, ἀπὸ τὸ παράθυρο, σεργιανώντας, στὴν κόρη της.

— Κάν' τὰ Χριστούγεννα τ', λεγῶ μητέρα, εἶπε ἡ κόρη καὶ χαμογέλασε.

Ἔτσι χορεύοντας πῆρε τὸν κατήφορο, σὰν πομπὴ ἀργόσυρτη, χορεύοντας, ὁ Καλογιάνν'ς, κόκκινος κόκκινος σὰν «μπούζουρος», πότε γλυστρώντας καὶ πέφτοντας καὶ πότε κατρακυλώντας στὴν κατηφορίᾳ, ἀνάμεσα στὴ χλαλοῦ καὶ τὴν εὐτυχία τῶν παιδιῶν. Ἐφτασε στὰ καφενεῖα, ὅπου κόσμος πολὺς ἐκεῖ στὰ τρία καφενεῖα τάντικρυστά, στὴ μικρὴ πλατεῖτσα τοῦ μεγάλου δρόμου γιὰ τὰ σύνορα, ἀνάμεσα σὲ πυκνὲς καὶ δυνατὲς ὀμίλιες Χριστουγεννιάτικα μ' ἓνα βουητὸ μεγάλο, περνοῦσε τὴν ὥρα του, μὲ τὸ παίξιμο τῶν ὀργάνων μιᾶς Πολίτικης παρέας τσαλγκιῶν.

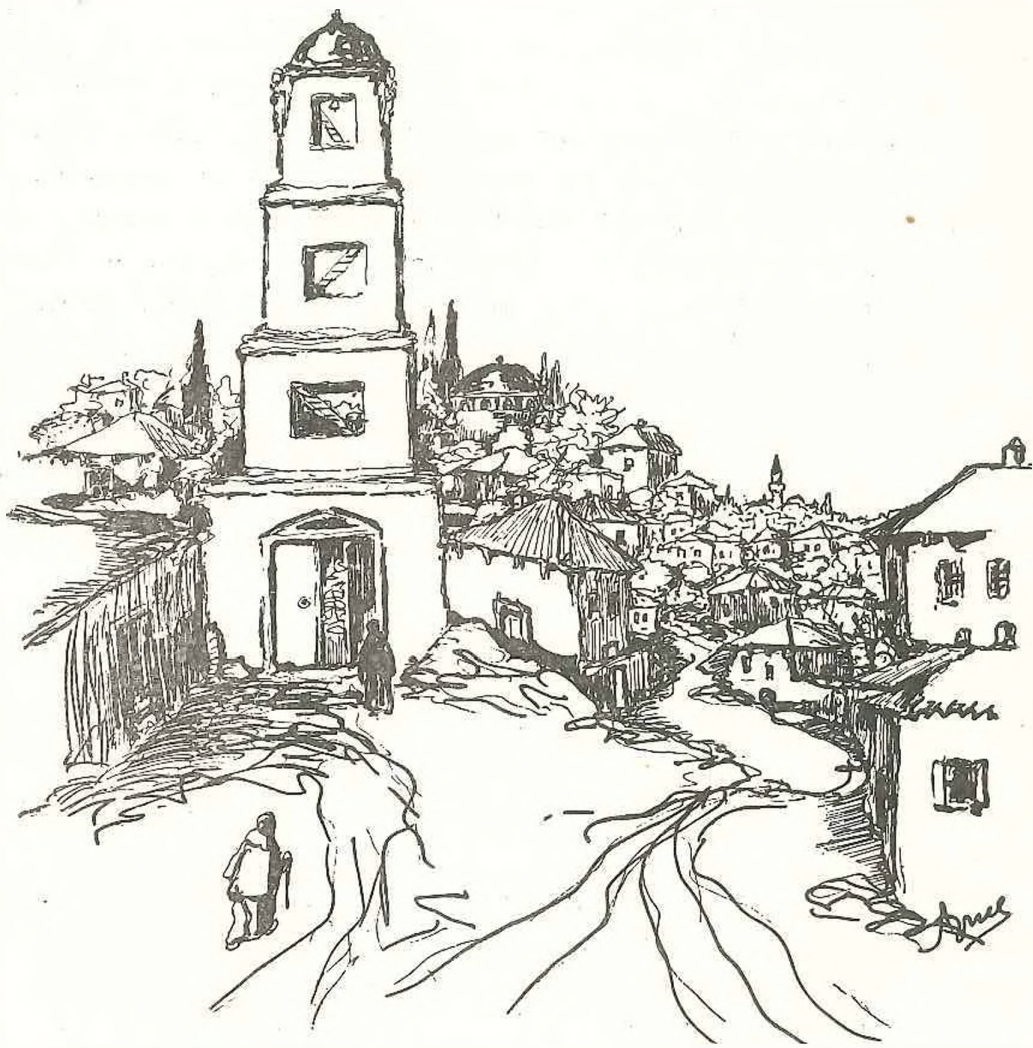
Τὸν Καλογιάνν' κανεῖς δὲν τὸν χόρταινε, ὅσα χρόνια καὶ τὸν ἐγνώριζε. Κάθε φορὰ κάτι θᾶχε καινούργιο νὰ δείξει στοῦ μεθύσι του. Μεθυσμένος τὴ ζωὴ τὴν ἔβλεπε δίχως ντέρτι, δίχως πίκρα, δίχως ἄλλο βαθύτερο σκοπὸ ἀπὸ τὸ γλέντι. Καὶ ἀγριεύοντας καὶ ἰδροκοπώντας καὶ τραγουδώντας εἶταν πάλι ὁ γλυκὸς Καλογιάνν'ς, ποὺ ἔκανε ὄλων τὰ θελήματα κι' ὄλων τὰ προστάγματα γιὰ ἓνα βαθὺ ποτήρι μαῦρο μπογιαμά, ποὺ ἔσχιζε τὰ σωθικὰ ἀπὸ τὴ σπιρτάδα του. Καλὸς εἶταν κι' ὅταν σοῦ ἔβαφε τὰ παπούτσια γυρνώντας ἐκεῖ στὰ καφενεῖα μὲ τὸ κασελάκι του.

Κολογιάνν' ἐδῶ!

— Ἄν ἀβάν, ἔκοβε μιὰ λέξη γαλλικιὰ δίχως νὰ ξαίρει τὸ νόημα της, καὶ μαζεύοντας τὴ σέλλα του ἔτρεχε περίχαρος.

— Καλογιάνν' ἐκεῖ!

— Παρντόν, ἔλεγε μὲ τὰ μάτια πρισμένα ἀπὸ τὸ κρασί καὶ τρεχούμενα, μὲ τὴ μύτη κατακόκκινη κι' ἔτρεχε νὰ προλάβει, γιατί ἤξαιρε πῶς τὸν περίμενε τὸ μεγάλο κατοστάρικο ποτήρι τοῦ μαύρου μπογιαμά, ποὺ ὅσο καὶ χοντρὸ κρασί, αὐτὸς τὸ ἐχτιμοῦσε ἐξαιρετικὰ, γιατί εἶταν τοῦ γούστου του. Καθημέρα εἶχε τὰ θελήματά του. Χτυπώντας τίς πόρτες ἔκανε τὴν παραγγελιὰ καὶ πιάνοντας τὸ ποτήρι ἀπὸ κάτω βουτοῦσε τὰ μουστάκια του στοῦ μαῦρο κρασί καὶ ροφοῦσε δίχως πνοὴ τὸ μπογιαμά, ὕψωνε τὸ χέρι του πρὸς τὰ πάνω καὶ κρεμοῦσε πρὸς τὰ πίσω τὸ κεφάλι του, καὶ μονορροῦφι, τὸ κατέβαζε φιλώντας καὶ τὸν πάτο.

Ἁγιοσσαντιμάρτυρες

Μπρρρρ ἔφκινε ἀπὸ τὸ στόμα, τὸ κεφάλι του κουνιώτανε ἠλεκτρικὰ δεξιὰ-ζερβὰ ἀπὸ τὴν ἀναταραχὴ τοῦ στομαχιοῦ καὶ μονομιᾶς δάκρυζαν τὰ πρισμένα του μάτια καὶ ἡ μύτη του κοκκίνιζε.

Καὶ τραβοῦσε πίσω κατὰ τὰ καφενεῖα, ὅπου τὸν περίμενε τὸ κασέλι του μὲ τίς μαῦρες βοῦρτσες κρεμασμένες.

Ἡ μάνα του ἡ Δημητροῦ, ἡ μανίτσα, ποὺ ξεγέννησε δέκα χιλιάδες φτωχοπαῖδια στὴ ζωὴ της καὶ δέκα χιλιάδες μπουκάλια μένο κλωνί βασιλικὸ στὸ στόμα τῆς μπουκάλας, κουβάλησε τὸν Παπαθόδωρο, γιὰ νὰ διαβάσει κατόπι ἀπὸ τὰ γεννητούρια τὴν εὐχὴ τοῦ παιδιοῦ, τὸν ἀγαποῦσε τὸν γυιὸ της καὶ τὸν φύλαγε καὶ τὸν πάστρευε. Σὰν πῆγαινε μεθυσμένος ἀνεβαίνοντας τὸν ἀνήφορο ἀπὸ τὰ καφενεῖα, τραγουδώντας πάντα —παίγνιο τῶν παιδιῶν— μὲ τὸ ζωνάρι λυτὸ καὶ κρεμασμένο —δεκάπηχο εἶπαμε— μέσα στὸ δρόμο, ἔτρεχε, ἂν εἶταν εὐκαιρῆ—καὶ τὸν προμάζεγε ἀπὸ τὸ δρόμο καὶ τὸν κοίμιζε, ὅπως ἡ νιομάννα τὸ πρῶτο της παιδί.

Κοιμόταν καὶ παραμιλοῦσε :

Γιαμπὶ γιαλέλλιμ
γιαμπὶ γιασέλλιμ...

Τὰ λόγι' αὐτὰ τᾶχε ἀκούσει, λέγανε σέ κάποιο ζεμπέκικο χορὸ στοὺς Τούρκικους ντονανμάδες, ὅταν χόρεβαν τὰ ζεϊμπέκια τοῦ Ἰκονίου, ποὺ δέκα χρόνια στρατιῶτες ρεντίφηδες γερνοῦσαν στὸ στρατὸ κι' εὔρισκαν ξεκούρασμα ψυχῆς στοὺς μεθυστικούς τους χορούς, ποὺ στὴ γραμμὴ —τριάντα-σαράντα—χόρευαν μὲ τὸ κοντοβράκι, τὰ ζουνάρια ὡς τὸ στήθος σαραντάπηχα καὶ τὰ μαχαίρια στηλωμένα στὶς ζῶνες τοῦ ζωναριοῦ τους καὶ τὸ σαρίκι στὸ ξυρισμένο κεφάλι τους.

Ἐκείνη τὴν ἡμέραν ἡ μάνα του ἡ Δημητροῦ τὸν νῆστεψε. ἤξαιρε νὰ χορεύει καὶ τὸν ζεϊμπέκικο καὶ ἔμαθε νὰ προφέρνει σὰν δαιμονισμένος, σὰν σάτυρος τοῦ παλιοῦ καιροῦ ὀλομέθυστος :

Γιαμπὶ γιαλέλλιμ
γιαμπὶ διασέλλιμ...

* * *

Ἐκείνη τὴν ἡμέραν ἡ μάνα του ἡ Δημητροῦ τὸν νῆστεψε.

—Νὰ μεταλάβς, γιέ μ' νὰ μεταλάβς καὶ σὺ σὰ Χριστιανός! τὸν ἔλεγε.

—Ναί, ἂ μεταλάβω.

Καὶ καλομετάλαβε.

Παραμονὴ Χριστούγεννα ἔκανε πολλὰ θελήματα. Πῆγε ψητὰ στοὺς φούρνους, πῆγε πῆττες, κουβάλησε ζεμπίλια γιομάτα ἀπὸ καλὰ στὰ σπίτια, ἔβαψε παπούτσια, μὰ ἔγινε καὶ στουπί. Τράβηξε ὅσο κρασί μποροῦσε. Ὅλη τὴ νύχτα στοὺς δρόμους τοὺς παγωμένους, περπάτησε στὰ χιόνια, ἔπεσε, γονάτισε, κυλίχτηκε, ξέρασε, κοιμήθηκε λίγο καὶ μὲ τὰ χτυπήματα τῆς καμπάνας κατὰ τὰ μαῦρα ἀκόμα ξημερώματα, μὲ τ' ἄστρα λαμπυρισμένα σὰν τὴν ἄμμο τῆς θάλασσας, τουρτουρίζοντας μπῆκε κι' αὐτὸς στῆς ἐκκλησιᾶς τὴν πόρτα.

— Ποῦ πᾶς Καλογιάνν' ; τὸν ἀρρώτησαν στὸν αὐλόγυρο.

— Πιάγω νὰ μεταλάβω ! ἀπάντησε μουλωχτά.

Τρικλίζοντας μπῆκε στὸ νάρθηκα τῶν Ἀγ. Σαρανταμάρτυρων, προχώρησε ἀκόμα λίγο μέσ' ἀπὸ τὸν κόσμο καὶ ἔβαλε τὸ χέρι του στὸ παγγάρι, πῆρε ἓνα κερί καὶ πάλι τρικλίζοντας ἔφτασε στὸ προσκυνητάρη, κι' ἀπόθεσε τὸ κερί του στὸ μανάλι τὸ μπρούτζινο. Ὁ Παπαθόδωρος τὸν μύρωσε τὸ μέτωπο. Ἔστριψε στὸ ἀριστερὸ μέρος τῆς ἐκκλησιᾶς καὶ προχώρησε κᾶτι ψιθυρίζοντας ἀνάμεσα στὰ βρεμμένα του μουστάκια, μυρίζοντας ὀλάκαιρος κρασί, σπίρτο. Τὸ κεφάλι του γύριζε σὰ σβούρα, τὸ στομάχι του τῶνοιωθε ἄνω κάτω, ἄπλωνε τὰ χέρια του μὴν πέσει. Προχώρησε λίγα ἀκόμη βήματα καὶ νὰ, στάθηκε μπροστὰ στὸ ἱερό, μπροστὰ στὸν ἀρχάγγελο Μιχαήλ, ποῦ μὲ τὸ πύρινο σπαθὶ στὸ χέρι—τὴ ρομφαία, λαμπροφορέμενος κι' ἀξυπόλυτος, πατώντας στὰ σύγνεφα, φοβερὸς καὶ γλυκὸς μαζί, γιὰ δίκαιους κι' ἄδικους, τὸν ἔβλεπε.

Βλέποντάς τον ὁ Καλογιάνν'ς κοντοστάθηκε. Κᾶτι μουρμούρισε, κᾶτι ψιθύριζε. Κοί σὲ λίγο ἀνακατεμμένος μέσα στὸ παιδολόγι, ποῦ μεταλάβαινε, ἔσκυψε κι' αὐτὸς τὸ κεφάλι του νὰ διαβαστεῖ τὴν εὐκὴ τοῦ συχώριου. Βλέποντάς τον ὁ Παπαθανάσης, ὁ οἰκονόμος εἶπε :

— Ἔ, Καλογιάνν', τί θέλς ; Καὶ σὺ θὰ μεταλάβς ;

— Ἀ...με...τα...λάβ... μουρμούρισε, ἀνίκανος νὰ μιλήσει.

— Γρήγορα νὰ γκρεμιστεῖς ἀπὸ δῶ, τὸν ἐπετίμησε ὁ γέροντας οἰκονόμος μὲ τὴ μακρυὰ του ἄσπρη γενειάδα, σὰν τοῦ Ἁγι-Σπυρίδωνα, καὶ τὰ ξέπλεγα μαλλιά του κρεμασμένα στοὺς ὤμους καὶ τὰ μεγάλα καὶ τρομερά του φρύδια.

Ὁ Καλογιάνν'ς πισωδρόμησε. Ἀκούμπησε μὲ τὰ χέρια ἀπλωμένα στὸ πρῶτο στασίδι πίσω ἀπὸ τὸν ἀριστερὸ ψάλτη καὶ γονάτισε. Δίχως νὰ χαλάσει ἢ καρδιά του, εἴταν ἔτοιμος νὰρχίσει :

Γιαμπὶ γιαλλέλιμ
γιαμπὶ γιασέλλιμ.

Ἔτσι πιάνοντάς τον ὁ καντηλανάφτης τῆς ἐκκλησίας τῶν Ἀγισαράνταμάρτυρων, τὸν ἔβγαλε ἔξω ἀπὸ τὴν ἐκκλησία. Ὡς τὸ πρῶι ποῦ γύριζε μέσ' τὸ κρῦο μὲ τὰ χιόνια ; Ἔτσι μὲ τὸ κέφι στρωμένο χτυπώντας τὰ χέρια ἀπάνωτὰ καὶ ρυθμικά, μὲ τὰ μάτια γουρλωμένα, τραγουδοῦσε :

Γιαμπὶ γιαλλέλιμ
γιάχα μπιμπι.

Τώρα χόρευε ἔξω ἀπὸ τὰ καφενεῖα καὶ βάζοντας τὰ παιδιὰ —μεγάλο αὐτὸς παιδί— στὴ γραμμὴ ἔκαμνε γυμνάσια λέγοντας ρυθμικά πάντα :

ἀμφὰν μουν—τράϊ
μίτσα—μίτσα—κόϊ

Αὐτὰ τὰ λόγια ξεδιάλυνες μέσ' ἀπὸ τὸ μεθυσμένο στόμα του. Ὁ κόσμος ἀπολάβαινε, τὸ παιγνίδι τοῦ Καλογιάνν'. Τὰ Γαλλικά του αὐτὰ τᾶχε κερδίσει ἀπὸ τὸν Γάλλο—Γκουτνάρ τὸ κρασέμπορο, ποῦ πολλὰ χρόνια μάζευε τὰ κρασιὰ τῶν Σαραντακκλησιῶν καὶ τᾶστελνε στὴ Γαλλία. Καὶ σαυτὸν εἶχε κάμει θελήματα κερδίζοντας τὸ ὠραῖο κρασί καὶ τὰ Γαλλικά του : Ποὺρ ντέ ρουῖσὸ προφόν . . . ἀνφὰν μουν τράϊ, μίτσα, μίτσα κόϊ.

*
* *

Τὸ μεσημέρι πλιὰ θυμήθηκε νὰ τραβηχτεῖ κατὰ τὴ μάννα του. Τραγουδώντας ἀνέβηκε τὸν ἀνήφορο καὶ μπῆκε στὸ κατώφλι τῆς μάννας του. Ἀντὶ νὰ καθῆσει χρονικιά μέρα στὸ τραπέζι τῆς μάννας του, ποῦ τὸν τοίμασε γαλοπούλα μὲ τουρσί, καὶ χοιρινές μπιρίζολες καὶ κρασί, νὰ φάει, ἔπεσε καὶ ξέρασε ὅ,τι ἦπαι, μούγκρισε κι' ἀποκοιμήθηκε ὡς τὸ ἡλιοβασίλεμα σὰ σκοτωμένος. Τοιμαζότανε γιὰ μεθῶσι πάλι, ὁ Καλογιάνν'ς, ὁ φίλος τῶν παιδιῶν, ὁ φίλος ὅλου τοῦ κόσμου, ὁ τραγουδιστὴς τῆς ζωῆς.

Ο ΧΡΙΣΤΟΥΓΕΝΝΙΑΤΙΚΟΣ ΕΣΠΕΡΙΝΟΣ ΤΟΥ ΠΑΠΑΔΑΧΤΑΝ'

Δέν ἀκούσθηκε στὸ μέρος μας ἄλλος παπᾶς τόσο διαβασμένος, τόσο κοσμικός, τόσο φαγᾶς, τόσο λόγιος, τόσο σπουδαγμένος καὶ λογᾶς. Σ' ὅλα μέσα. "Ἦξαιρε πρῶτα - πρῶτα τὰ ἔργα του καλὰ καὶ ἅγια. Στὴν παπαδοσύνη του, δηλαδή, ἤξαιρε ν' ἀγιάζει, νὰ λειτουργᾶ, νὰ βαφτίζει, νὰ στεφανώνει, καὶ νὰ εὐχελιάζει κι' ὄ,τι ἄλλο. "Ἦταν μάστορας.

"Ἦξαιρε καὶ τὴ ρακιτζική, νὰ ψήνει ρακιά, μὲ μαστοριά. "Ἐψηνε ρακιά, σπύρτα, καὶ γιόμιζε τὰ βαρέλια κρασιὰ μοναδικά. "Ἦξαιρε ἀπὸ μυθολογία καὶ μυθιστορήματα, ἀπὸ φιλοσοφία, ἀπὸ ἱστορία. "Ἦξαιρε ἀκόμη καὶ ψαλτικὴ λαμπρά. Μὰ ἐκεῖνο ποὺ ἤξαιρε ἦταν, πῶς σ' αὐτὴ τὴ ζωὴ πρέπει πρῶτ' ἀπ' ὅλα νὰ φᾶμε, νὰ πιούμε καὶ νὰ χορέψουμε. Γι' αὐτὸ καὶ πολλές φο ἔς χόρεψε σὲ γλέντια, ἀνασκουμπώνοντας τ' ἀντερί του ὡς τὴ ζώνη του καὶ σέρνοντας τὸ χορὸ μὲ μαστοριά ὕστερα ἀπὸ γενναῖο φαγοπότι.

Νὰ φᾶμε λοιπὸν πρῶτο ἄρθρο. Γι' αὐτὸ καὶ στὸ σπῖτι εἶχε κοτέτσι. "Ἐθρεφε ὡς που νὰ σκάσουν γαλοπούλες — κοῦλκοι, ὅπως τὶς ἔλεγαν — ταγίζοντάς τες καρύδια καὶ καλαμπόκι, ἔτρεφε πάπιες καὶ χήνες καρφώνοντάς τες μέσα στὸ κοτέτσι, ἔθρεφε γουρούνια ὡς ἑκατὸ ὀκάδες. Τὸ σπῖτι του τὶς μέρες τῶν γιορτάδων ἦταν ἓνα χασάπικο. "Ἐσφαζε τὸ γουροῦνι του, ἔσφαζε γαλοπούλες, ὄρνιθες καὶ γιόμιζε τ' ἀγγειὰ ἀπὸ λαρδί, ἀπὸ λίγδα, ἀπὸ μπριζόλες. Κρεμοῦσε στὸ τσιγγέλι τετράπαχες σφαγμένες κότες καὶ ἐννοῦσε νὰ φάγει καὶ νὰ πιεῖ ὡς ποὺ νὰ σκάσει. "Ἐννοῦσε τ' ἀντερό του νὰ ναι γιομάτο. Τραβοῦσε καὶ κρασί παλιὸ ἀπὸ τὰ παγωμένα τὸ καλοκαίρι καὶ ζεστὰ τὸ χειμῶνα ὑπόγειά του, καὶ πίνοντας χτυποχειλοῦσε γιὰ νὰ γευτεῖ τὴ νοστιμάδα τῶν κρασιῶν του, ποὺ τὰ τοίμαζε μοναχὸς του, κουβαλώνοντας τὸν καιρὸ τοῦ τρύγου τὸ σταφίλι μοναχὸς ἀπὸ τ' ἀμπέλια του, σὰ μεγάλος νοικοκύρης.

Τὴ ζωὴ του τὴν ἤθελε γλέντι καὶ φαγί. Στὴν ἐκκλησιά του παπᾶς μὲ ὅλα, στὸ σπῖτι του κοσμικός μὲ ὅλα. "Ἄν ἤξαιρε νὰ λέγει

τὸ βαγγέλιο ὠραῖα—πάντα τὸλεγε ἀρχαῖα ἢ γαλλικὰ στὴν Δευτε-
ρανάσταση—ἤξαιρε καὶ νὰ τραγουδᾷ καὶ νὰ χορεύει. Ἡ σοφία του
ὄλη ἦταν πῶς θὰ γευτεῖ καλλίτερα τὴ ζωὴ, τρώγοντας, πίνοντας,
διαβάζοντας βιβλία. Φαγὶ καὶ γνώση. Γι’ αὐτὸ κι’ ἀπόχτησε ὄνομα
φαγᾶ καὶ σοφοῦ.

Κάποτε συνοδεύοντας τὸν πεθαμένο —δὲ θυμᾶμαι ποιονοῦ λεί-
ψανο— καὶ ψέλνοντας τὸ «θρηνῶ καὶ ὀδύρομαι» πῆρε μὲ τὸ μάτι
τὸν ψαρᾶ τοῦ μαχαλᾶ: «Πήγαινε μιὰ ὀκᾶ καὶ στὸ σπίτι» τοῦ πα-
ρήγγειλε, ψέλνοντας σὰν τροπάρη, καὶ πάλι ὕστερα συνέχισε τὸ κλα-
ψάτικο ψάλισμὸ του.

“Ὅ,τι ἔβλεπε ἤθελε νὰ τὸ φάει, νὰ τ’ ἀποχτήσῃ.—«Πήγαινε καὶ
στὸ σπίτι» πάντα συνήθιζε νὰ λέει, σὰ νὰ μὴν εἶχε φάγει ποτέ του.

Τὰ λουκάνικὰ του ἔμειναν ἱστορικὰ γιὰ τὴ νοστιμάδα τους.
Τὰ κίϊντιζε, τὰ πιπέριζε μ’ ὄλα τὰ μπαχαρικά καὶ τὰ περνοῦσε στὸ
ἔντερο. Καὶ ἐννοοῦσε νὰ τὰ φάει μοναχὸς του. “Ὅταν στέγγωναν
κρεμασμένα στὸ χαγιάτι, στὴ στάλα, στὴ πατωσιά του καὶ καθη-
μέρα περνῶντας τὰ μετροῦσε, τὰ χαίρονταν μὲ τὸ μάτι του καὶ τὰ
κουβέντιασε μέσα στὰ μουστάκια του γιὰ ὠμορφιά τους.

Οἱ πῆτες του ἔμειναν ἱστορικὲς γιὰ τὸ πάχος καὶ τὴ νοστιμάδα
τους. Τὶς τοίμαζε μὲ κιῖμά, μὲ χήνας πάχος, μὲ βούτυρο φρέσκο
καὶ μ’ ὄλα τὰ παραγεμίσματα. Κι’ ὅταν τὶς ἔφερναν ἀπὸ τὸ φούρνο,
ἀγρίευε ἀπὸ λαχτάρη, καὶ σὰν κάθιζε, μποροῦσε νὰ «γλύψει καὶ
τὸν ταβᾶ», ὅπως λέγαν γιὰ τοὺς λαίμαργους. Δὲ χόρταινε. Τὶς πα-
ραμονές τῆς Πρωτοχρονιάς δὲν εἶχε ἡσυχία. Λογάριαζε ἀπὸ μέρες
πολλές ἀκόμα τὸ τί θὰ φάει, δὲν εἶχε χορτασμὸ.

Κι’ ἐχτὸς ἀπὸ τὰ δικά του ποὺ μεγάλωνε στὸ σπίτι του, ἀγό-
ραζε κι’ ἀπόξω. Κουβαλοῦσε ὅ,τι εὔρισκε τῆς ὄρεξῆς του γιὰ νὰ
γλεντᾷ. Ἡ Μαυροθάλασσα τὸν ἐνθουσίασε μὲ τὰ ψαρικά της: μὲ
τὰ ἄφθαστα σκουμπριά καὶ τὴν ὄνειρεμένη λακέρδα.

Καὶ σὰν πλάκωνε ὁ χιονιάς καὶ ἡ παγωνιά ἔζωνε τὸν κόσμο
καὶ κλειοῦσε τὸν ἄνθρωπο στὸ σπίτι, τότε κι’ αὐτὸς τῶρριχνε στὸ
γλέντι. Δὲν πατοῦσε στὴν ἐκκλησιά, παρὰ τὴ δική του βδομάδα
καὶ τρώγοντας καὶ πίνοντας καὶ διαβάζοντας βιβλία, πρόσμενε καὶ
τὰ Χριστούγεννα καὶ τὴν Πρωτοχρονιά.

Τότε δοκίμαζε μιὰ μεγάλη χαρὰ. Πάντα χαρούμενος ἦταν, μὰ
τὴ χαρὰ τούτη τῶν γιορτᾶδων τὴ δοκίμαζε σύψυχα. “Ενοιωθε μέσα
του ἓνα ἠφαίστειο πείνας κι’ ἀχορτασιάς καὶ γλεντιοῦ. Γιατί οἱ
γιορτᾶδες καὶ τὸ φαγοπότι ταίριαζαν πολὺ.

— ‘Α, φᾶμ’ κιὰ πιουμ’, ἔλεγε.

Σὰν νὰ μὴν ἔτρωγε καὶ νὰ μὴν ἔπινε ὄλημερίς στὴ ζωὴ του.

Ἡ παπαδιά του εἶχε πεθάνει πιά. Δὲν μπόρεσε νὰ τὸν ἀκολουθήσει στὴ ζωὴ. Χόρτασε γλήγορα ἀπὸ τὰ φαγοπότια κι' ἔκλεισε τὰ μάτια, Χρόνια τώρα—χηριὸς μέσα στὸ σπίτι του—τὶς μέρες αὐτὲς θυμώτανε τὴ μακαρίτισσα, μὰ φιλοσοφοῦσε κι' ἔλεγε :—«'Αφοῦ ἂ πεθάνουμ' ἄς φᾶμ'». Φαγὶ καὶ γνώση, εἶπαμε. Κι' ἔπεφτε στὸ διάβασμα μὲ τὶς ὥρες, διαβάζοντας μυθιστορήματα λογιῆς-λογῆς : Τὸ Βαραβά, τοὺς Ἰαθλίους, τὸ Ροκαμβόλ, τὸ Βοκάκιο —ποὺ τόσο τὸν εὐχαριστοῦσε καὶ τοῦ ἔφερνε γέλια στὴν ψυχὴ μὲ τὰ ἱστορήματα τῶν κσλογήρων—καὶ ὅ,τι ἄλλο τοῦπεφτε στὸ χέρι. Δὲν ἀφήκε καὶ τὴν Πάπισσα Ἰωάννα. Ἦξαιρε ἀπόξω κι' ἀνακατωτὰ τὰ «κατὰ κσλογήρων» τοῦ Βηλαρᾶ, κι' ἀπαγγέλλοντας στοὺς συνάδελφούς του μετὰ τὸν ἑσπερινὸ «Καλόγερος καὶ διάβολος ἀδέρφια διδυμάρια» χαχάνιζε ὁμηρικὰ. Γελοῦσαν ὡς καὶ τὰ παχιά του φρύδια.

Μὰ κι' ἀπὸ μουσικὴ καταλάβαινε πολὺ καλὰ καὶ στὴν ἐκκλησιὰ τὸν εὐχαριστοῦσε νὰ στέκεται στὸ στασίδι τοῦ δεξιοῦ ψάλτη καὶ νὰ ψέλνει «δοξαστικά» καὶ «έωθινά». Ἡ σκέψη του ἦταν τὸ διάβασμα καὶ τὸ ραχάτι. Ξαπλωνότανε ἀντίκρυ στὴ σόμπα — ποὺ ροκάνιζε τραγουδιστὰ τὰ ξεροκούρβουλα τῶν ἀμπελιῶν του—πάνω σὲ μαλακὰ στρωσίδια τῆς νοικοκυρωσύνης τῆς μακαρίτισσας παπαδιάς του, ἔβαζε τὰ γυαλιά του καὶ διάβαζε—δὲ διάβαζε παρακαλῶ—ρουφοῦσε τὰ βιβλία. Καὶ δὲ σάλευε ὡς ποὺ νὰ τελειώσει τὸ ἔργο. Καὶ τότε τὸ κλειοῦσε μὲ κούραση, ἔτριβε τὰ μάτια του καὶ σφαλοῦσε τὰ γυαλιά του στὴν ξυλένια τους θήκη (τὸ φηκάρι) κι' ἀμέσως γύρευε τὸ «τραπέζι». Τραπέζι ἐννοοῦσε τὸ γεῦμα του ἢ τὸ δεῖπνο του μὲ τὰ πλούσια ὀρεχτικά καὶ τὰ πλούσια φαγιά.

— Βάλτε τραπέζ', ἔλεγε. Καὶ δινότανε μεσημέρι βράδου στὸ φαγὶ ὡς που νὰ σκάσει. Ἔτσι κάποτε ἔφαγε ὀλόκληρη ξένη πῆττα ποὺ τοῦφεραν ἀπὸ τὸ φουρνο γιὰ δικιά του. Καὶ μόνο σὰν τὴν ξέφαγε, τότε μονάχα κατάλαβε πὼς δὲν ἦταν ἡ δικιά του, βλέποντας τὸ ταψὶ τὸ ξένο.

— Μπρέ ποὺ νὰ πάρ' ἡ εὐχή, εἶπε. Γιατὶ τότε χορτασμένος καὶ μπουκωμένος ἐνοιωσε πὼς οὔτε τὸ ταψὶ ἦταν δικό του, οὔτε τὸ φύλλο τῶν χεριῶν τῆς κόρης του, οὔτε τὸ βούτυρό του, οὔτε ἡ γέμιση τοῦ γούστου του . . .

— Τοῦ, κρῖμα, τοῦ! Ἔλεγε καὶ ξανάλεγε, ἔτοιμος νὰ ξεράσει σὰν τὸ ρωμαῖο αὐτοκράτορα, γιὰ νὰ ξαναφάει, καὶ τὴ δική του πῆττα, ποὺ ὁ φουρνάρης κατὰ λάθος παράδωκε σ' ἄλλο σπίτι, νὰ τὴν ἀπολάψουν ξένα στόματα, ξένα στομάχια.

— Ἐμπρέ, τυφλὸς εἶσνα, ἔλεγε στὸν ὑπηρέτη του, τυφλὸς καὶ δὲ γνώρσες τὴν πῆττα μας; Τοῦ, τοῦ, του! . . .

Καὶ ὁμως ὁ ἴδιος ἀπὸ λαιμαργία δὲν τὴ μυρίστηκε, νὰ νοιώσει τὴ διαφορὰ τῶν ὕλικῶν, δὲν τὴν γνώρισε καταπίνοντας λαίμαργα τὰ κομμάτια.

Κάποτε πῆγε νὰ σκάσει ἀπὸ τὸ κακὸ του, γιατί ἀπὸ φιλικὸ του σπίτι τὸν ἐγέλασαν καὶ τοῦ πήραν τὴν καλλίτερή του γαλοπούλα, πού τὴν ἐπαινοῦσε καὶ τῆς εἶχε φορέσει στὸ λαιμὸ μιὰ γαλάζια χάντρα γιὰ γνώρισμα καὶ γιὰ μάτιαγμα. Τοῦ πήραν τὸ κομπολόγι του καὶ στέλνοντάς το γιὰ σημάδι καὶ προσταγὴ του παράγγειλαν νὰ πεῖ τὸ παιδί: — Εἶπε ὁ παπᾶς νὰ μὲ δώκετε «τὴ γκούλκα πὲ τὴ γαλάζια χάντρα».

Τὴν ἄλλη μέρα, πηγαίνοντας νὰ τὴ μπουκώσει μὲ τὰ συνηθισμένα καρύδια, τότε ἔμαθε τὸ πάθημά του πού τοῦ σκάρωσαν ἀπὸ τὸ φιλικὸ του σπίτι. Ἐφτυσε, βλαστήμησε, θύμωσε, μὰ στὸ τέλος «κατάπιε» τὸ πάθημά τους.

— Ἄλλ' φορὰ νὰ μὴ δίντε τίποτα χωρὶς νὰ εἶμ' γὼ ἐδῶ, πρόσταξε καὶ πηγαίνοντας στὸ φιλικὸ τραπέζι ἔφαγε τὸ στήθος τῆς γαλοπούλας του.

Εἶχε καρδιά παιδιοῦ. Καὶ μπορούσε παραμονὴ Πρωτοχρονιάς νὰ καθήσει μὲ τὰ μωρὰ στὴν ψάθα νὰ παίξει φουντούκια ἢ νὰ ρίξει στὴν κεραμίδα ἢ νὰ κόψει χαρτιά καὶ νὰ δοκιμάσει τὴν τύχη του στὴν τριανταμία. Τέλος ν' ἀνασκουμπώσει τὸν τζουπέ του στὸ γλέντι καὶ νὰ σύρει τὸ χορὸ περήφανα, ἀποθέτοντας τὸ καλιμαῦκι του ἀπὸ τὸ κεφάλι.

* * *

Λοιπὸν ἦτανε παραμονὴ τῶν Χριστουγέννων. Ὅπως κάθε χρονιά, ἔτσι καὶ τούτη στὰ 189... πού εἶχαν κλείσει οἱ ἐκκλησίες, ὅταν πατριάρχευε ὁ Διονύσιος ὁ Ε'. Μονάχα πού δὲν ἐκκλησιάζονταν ὁ κόσμος. Καὶ ὅπως ὁ Παπαχριστόλδος διάβαζε στὸ σπίτι του ὅλες τὶς λειτουργίες καὶ τοὺς ἑσπερινούς, ἔτσι καὶ κάθε παπᾶς διάβαζε στὸ σπίτι του τὶς ἀκολουθίες καὶ μάζευε τὶς χριστιανὲς γύρω του νὰ παρηγοριοῦνται μὲ τὰ ψαλίσματά του καὶ νὰ βγάξει καὶ τὸ ψαλτικό του. Μόνος ὁ Παπαδαχτάνς — ἔτσι τὸν ἔλεγαν — δὲν σκοτιζότανε γιὰ λειτουργίες καὶ τροπάρια κι' ἀκολουθίες. Μὲ τὸ κλείσιμο τῶν ἐκκλησιῶν βρῆκε καιρὸ νὰ ἐμπορεύεται καὶ νὰ πουλεῖ κρᾶσιὰ καὶ νὰ ψήνει τσοῦπρα, νὰ βγάξει κρᾶσι καὶ νὰ μπουτιλιάρει τὴ μαστίχα του.

Κάποτε στεκάμενος στὸ καζάνι του, πού ἔκαιε καὶ τοίμαζε τ' ὠραῖο του ρακί, θυμότανε τὰ παιδικὰ του τραγούδια καὶ σιγο-

τραγουδοῦσε ἓνα ρούσικο τραγοῦδι, πού τὸ θυμότανε ἀπὸ τὸν καιρὸ «τῆς Ρουσίας» καὶ δὲν ἔσβυνε μέσ' τ' ἀφτιά του ἀκόμα ὁ ρυθμικός του ἦχος :

Πίε βότκα, πίε ρόμ',
 πίε βότκα, πίε ρόμ',
 νὰ Ρουσία, νὰ παϊντόμ',
 Για πίε βότκα, γιά πίε βότκα,
 τίμα Ρούσκα, τί μαγιά.
 τί μαγιά, τί μαγιά,
 τίμα Ρούσκα, τί μαγιά.

Κι' ἀληθινὰ καρδιοχτυποῦσε ὁ Παπαδαχτάνς θυμάμενος τὴν κατοχὴ τῆς Θράκης ἀπὸ τοὺς Ρώσους, τὰ ρούσικα στρατεύματα πού ἔμειναν στὴν πολιτεία, τὰ μεθύσια τους, τὰ τραγοῦδια τους, τὰ γλέντια καὶ τὸ χρῆμα πού ἀφήκαν, ὡς πού ἔφυγαν πίσω παραδίνοντας τὴ Θράκη πάλι στοὺς Τούρκους. Ἀπὸ πατέρα καὶ πάππο εἶχε μάθει νὰ ψήνει ρακιά, νὰ γεμίζει τίς τίνες καὶ τὰ βαρέλια του, τὰ «κάπια» του ὄλα, τοιμάζοντας ὠραῖα κρασιά, ὠραῖα πιοτά, τὴ «ρακὴ», τὴ «μπάτα», τὸ «τσιπούρο», τὴ «μαστίχα», τὸ «ντούζικο». Κι' εἶχε δίκιο νὰ θυμᾶται τὰ τραγοῦδια τῶν Ρώσων, γιατί πιοτά καὶ τραγοῦδια ἦταν οἱ Ροῦσοι καὶ χορὸ κι' ἔρωτα καὶ ὕπνο.

Πίε βότκα, πίε ρόμ'
 νὰ Ρουσία, νὰ παϊντόμ.

Παραμονὴ Χριστοῦγεννα ἔσφαξε πρωί-πρωί τὸ γουροῦνι του — ἓνα γουροῦνι ἑκατὸ ὀκάδων, πού τὸτρεφε χρόνο μακρὸ, γιὰ τὴ μέρα τούτη. Πανηγύρισε τὸ σφάξιμο. τραγοῦδησε, κι' ὄλο τ' ἀπομεσήμερο τῆς παραμονῆς δὲν ἔκανε τίποτ' ἄλλο ἀπὸ τὸ νὰ κομμοτιάζει τὰ κρέατά του καὶ τὰ λαρδιά του, μιὰ πιθαμὴ πάχος. Καὶ περνώντας τίς ὥρες του ἔτσι μὲ τὸ σόδειασμα τοῦ γουρουνιοῦ καὶ τὸ καλόθεμα, εἶχε ξεχάσει θαρρεῖς πὼς ἦταν παραμονὴ καὶ πὼς μιὰ τέτοια μέρα χρονικὰ εἶχε καὶ ἱερὰ γράμματα καὶ ψαλσίματα, πού οἱ χριστιανοὶ δὲ θὰ τᾶκουαν, ὅπως πάντα, στὸν ἔσπερινό λυπημένοι.

Ὅταν νά, καὶ χτύπησε ἡ πόρτα του καὶ σὲ λίγο πρόβαλε μπροστά του ἡ κυρὰ Σεμέλη καὶ ἡ κόνα Ἀμερσοῦδα νὰ τοῦ ποῦν :

— Παπᾶ, μέρα χρονικὰ σήμερα, δὲ θὰ μᾶς διαβάσς τὸν ἔσπερινό, μόν' βίρα πὲ τὰ κρέατα θὰ καταγίνεσαι; Νά, σέφεραμ' λαμπάδες καὶ κεριά καὶ θυμιάμα, καὶ σήκω νὰ μᾶς διαβάσς τὰ καλὰ γράμματα.

Τὰ λόγια τῆς κόνα Ἀμερσοῦδας τοῦφεραν στὸ νοῦ πὼς σὰν

παπᾶς εἶχε κι’ ἄλλα χρέη ἐχτός ἀπό τὰ γοιρουνοσφαξίματα καί τὰ τοιμάσματα τοῦ τραπεζιοῦ τῶν Χριστουγέννων καί τοῦ ἄναψαν τήν ὄρεξη νά ψάλει.

—Καλά λές, κόνα Ἐμερσοῦδα, εἶπε, καί σέ κομμάτ’ ἀ σᾶς διαβάσω τόν έσπερινό. Εἰδεάστε κι’ ἄλλες γειτόνισσες. Πέτε πέ κεῖ νά τή Δουκαίν’, τή Μαργώ, τή Ζαφειρή, κι’ ἐλάτε στή σάλα μέσα νά κάνουμ’ έσπερινό.

—Τί ἔν αὐτό πέ σένα, παπάμ, πρόσθεσε ἡ κυρά Σεμέλ’, δυό μῆνες ἔν πού δέν ἐκκλησιάσκαμ’, πού δέν ἄκσαμ’ γράμματα καί ψαλμουδιές καί νά μὴν ἀκούσουμ’ καί τόν έσπερινό Χριστούγεννα παραμονή;

Κι’ ἀληθινά, σέ κομμάτι τοῦ Παπαδαχτάν’ τὸ σπίτι γέμισε. Ἡ μεγάλη του σάλα ἔγινε ἐκκλησιά. Κι’ ἀραδιάστηκαν ὅλες οἱ γειτόνισσες, ἀπό τή Σουλτή, τήν πιό γριᾶ—τή μεγαλονοικοκυρά—ὡς τή Δεσποίν’, τή διάστρα καί τήν ὑφάντρα.

‘Ο Παπαδαχτάνς φορεμένος τὸ πετραχήλι του καί τὸ φελόνι του ἔβαλε «εὐλογητό» καί διάβασε «ὡς ἀγαπητὰ τὰ σκηνώματά σου» καί θύμιασε καί ξαναθύμιασε μυρωμένο μοσχολίβανο. Καί μὲ μεγάλη κατάνυξη ἔψαλε τὰ θαμαστὰ τροπάρια τοῦ έσπερινοῦ τῶν Χριστουγέννων.

Δυό μῆνες εἶχαν ν’ ἀκούσουν τή φωνή του οἱ γειτόνισσες, γιατί τόσο καιρὸ ἦταν οἱ ἐκκλησιές κλεισμένες σέ πείσμα τοῦ Σουλτάνου. Καί διαβάζοντας δεήθηκε γιὰ τοὺς χριστιανούς, γιὰ τή νίκη «κατὰ βαρβάρων καί παντός ἐχθροῦ καί πολεμίου» κι’ εὐχήθηκε καί τή νίκη τῆς Μεγάλης τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας. Καί ὕστερὰ βροντοφώνησε τὸ τροπάριο τῆς γέννησης: «Ἡ γέννησίς σου Χριστέ ὁ Θεὸς ἡμῶν...».

Δέν εἶχε καλοτελειώσει τόν έσπερινό του καί τήν ἀκολουθία του καί τὰ χρυσᾶ γράμματα κι’ ἀπὸ τὸ παράθυρο εἶδε πάλι τὸ χιόνι ν’ ἀρχίζει τὸ χορὸ του. Ἐνα χιόνι βαρὺ κι’ ἀδρὸ καί πυκνὸ καί παχύ.

—Μπερεκέτ’, εἶπε, εὐτυχία!

—Νά δώκ’ ὁ Θεὸς εὐτυχία καί στήν ἐκκλησιά μας, παπᾶ, τοῦ εἶπε ἡ σεβασμία γειτόνισσά του, ἡ Ἀμπατζογλίνα. Νά νοίξνα οἱ ἐκκλησιές μας καί νά κάνουμ’ τὰ χρέγη μας πέ τήν τάξ’.

Καί μιὰ-μιὰ φιλώντας τὸ χέρι τοῦ Παπαδαχτάν’ μὲ τήν ψυχὴ χαρμόσυνη καί τὴ χαρὰ περίχυτη στὸ πρόσωπο, μὲ τίς εὐχές στὰ χεῖλια, πού χαμογελοῦσαν, ἔσυραν κατὰ τήν αὐλή, βουτηγμένες στίς γούνες τους καί στὰ χοντρά τους σάλια, ὅπου τὸ χιόνι τώρα πλιά εἶχε σκεπάσει τὸ παλιὸ παγωμένο καί παχύ, ὡς τέσσαρα δάχτυλα.

Πήγαιναν μὲ τὴν καρδιά ἤσυχη, πὼς τέτοια μέρα δὲν περνοῦσε ἀδιάβαστη καὶ πὼς δὲ χάσανε τίς μελωδίες—τίς πλούσιες μελωδίες.

‘Ο Παπαδαχτάνς σὲ λίγο, μὲ τὸ σούρουπο, ζωσμένος τὴν ποδιά του, συνέχιζε τὸ κομμάτιασμα τοῦ γουρουνιοῦ. Τοιμαζότανε γιὰ τὴ μεγάλη μέρα ποὺ ξεμέρωνε καὶ ποὺ τ’ ἀναπάντεχο μαντάτο ἔφτανε: «τ’ ἀνοιγμα τῶν ἐκκλησιῶν», τ’ ἀπομεσήμερο, ἀνήμερα μὲ τὰ χτυπήματα τῆς καμπάνας, ποὺ χαρμόсуна διαλαλοῦσε κι’ αὐτὴ τὴ νίκη τῆς ἐκκλησίας.

Κι’ ἀληθινὰ ὁ Παπαδαχτάνς ἀνήμερα Χριστοῦγεννα τ’ ἀπομεσήμερο, μαζί μὲ τοὺς ἄλλους παπάδες τῆς πολιτείας διάβασε τὸ μεγάλο ἑσπερινὸ μέσα στὴ μητρόπολη—τὴν παμπάλαιη μητρόπολη—γιομάτη ἀπὸ χριστιανόκοσμο, λαχταρισμένο νὰ μπῆ στὴν ἐκκλησιά.

Καὶ ὕστερνά, προσκαλώντας τοὺς φίλους του καὶ τοὺς κρασοπατέρες τοῦ μαχαλᾶ του, δόθηκε στὸ γλέντι. Δόθηκε νὰ ξεκοκκαλίσει τίς δυὸ ψημένες γαλοπούλες, νὰ φάει τὴν πῆττα του—μιὰ κρεαττόπηττα—νὰ γευτεῖ τίς μπριζόλες τίς πιπερωμένες, ποὺ ἀναβαν τὴ δίψα, γιὰ ν’ ἀδειάσει καὶ τίς νταμιτζάνες μὲ τὸ μαῦρο τσουχτερὸ κρασί του.

Καὶ σὰ γλεντοκόπηεν στὸ φαγοπότι πάνω, κ’ ἦρθε ἡ ὥρα νὰ κοιμηθεῖ, παίρνοντας τὸ εὐχολογίό του ἔγραψε μέσα στὸ ξώφυλλο τοῦ βιβλίου του: «Σήμερα ἀνήμερα τῶν Χριστουγέννων, 25 τοῦ Δεκέμβρη, ἐν ἔτει σωτηρίῳ 189... ἀνοιξαν οἱ ἐκκλησιές καὶ χτύπησαν οἱ καμπάνες καὶ διάβασαμ’ τὸν ἑσπερινὸ στὴ Μητρόπολ’.

Παπαδαχτάνς»

Κι’ αὐτὸς τὴ μέρα ἐκείνη συγκινήθηκε ἀληθινὰ, κι’ ἀληθινὰ χάρηκε γιὰ τὸ ἀνοιγμα καὶ τὴ νίκη τῆς Ἐκκλησίας. Τὴν ἄλλη μέρα θὰ πήγαινε νὰ λειτουργήσει.

Ο ΧΡΙΣΤΟΥΓΕΝΝΙΑΤΙΚΟΣ ΓΥΡΙΣΜΟΣ

Τὸν παπὸν τὸν Κόντογλου τὸν ἤξαιρε ὅλη ἡ Θράκη. Ἦταν ὁ ξακουστὸς ζωέμπορος, ποὺ γύριζε ὅλες τὶς χῶρες γιὰ νὰ προμηθέψει τὰ χρειαζόμενα ζῶα στὸ στρατὸ τῆς πολιτείας. Εἶχε καὶ γυιὸ μεγάλο, ποὺ τὸν βοήθουσε στὴν ἀρχὴ καὶ ὕστερα ποὺ πῆρε τὴ δουλειὰ στὰ χέρια του, ὅταν πιά ὁ Παπου-Κόντογλους γέρασε, ἔσκυψε κομμάτι καὶ δοκίμαζε τὰ πρῶτα γεράματα.

Ὁ Παπου-Κόντογλους εἶταν ἄνθρωπος σεβαστός. Τὸ παράστημά του μονάχα ν᾿άβλεπες σ᾿ἐπιανε μιά εὐλάβεια, ὡσὰν ν᾿άβλεπες κανένα ὁμηρικὸ ἥρωα ἢ μυθολογικὸ ἄνθρωπο. Ἄν ἄκουες καὶ τὴ μαλακιά φωνή του, ποὺ ὁ τόνος τῆς ἔβγαινε γλυκὸς καὶ χαίδευε τ' ἄφτί σου, τότε πλιά παραδινόσουνα στὴν ὁμιλία του αἰχμάλωτος, ὅταν ἱστοροῦσε τὰ ἀτελείωτά του ἀνέκδοτα καὶ τὰ κουμπελίδικα, μὲ τὸ ἐπιμύθιο δηλαδή. Ὁ μύθος δηλοῖ πρόσθετε ἢ ὁ ἐστὶ καὶ ἔβγαζε τὸ συμπέρασμά του. Εἶτανε ὁ Νέστορας τῆς ἐνορίας. Γι' αὐτὸ καὶ στὴν ἐκκλησιὰ εἶχε τὸ ἀμέσως παρακατινὸ στασίδι μετὰ τὸ δεσποτικὸ. Ἀπὸ κεῖ ξεφωνοῦσε μὲ τὴ μαλακιά, σὰν μπαμπάκι φωνή του, τὸ Πιστεύω κατανυχτικὰ καὶ ὑποβλητικὰ. Αὐτὸς πρῶτος ἔπαιρνε τὸ ἀντίδερο ἀπὸ τὸ χέρι τοῦ Παπα-Μόσκου, ποὺ ἔβγαινε μὲ τὸ δίσκο γιοματόν ἀπὸ τὸ ὕψωμα αὐτό, νὰ μοιράσει τὴν ὥρα τὴν κατάλληλη στοὺς χριστιανούς «τὸ σῶμα τοῦ Χριστοῦ», κομμένο ἀπὸ τὶς λειτουργιές, ποὺ ὁ παπᾶς ἔκαμε τὴν προσκομιδὴ καὶ μὲ τὴν ἀγία λόγην πῆρε τὰ χρειαζόμενα γιὰ τὴ μετάληψη.

Ὁ Παπου - Κόντογλους ἦταν χρήσιμος ἄνθρωπος. Ὁ λόγος του, ἢ ὁμιλία, μιά του συμβουλή, μιά του ὁδηγία, πάντα ἔπιανε τόπο. Πόσες φορές μόνοιασε ἀνθρώπους μὲ μιά του ὁρμήνεια. Ἀκόμα μόνοιασε καὶ τοὺς παπάδες τῆς ἐνορίας, ποὺ μάλωσαν κάποτε κι' ὁ ἕνας χτύπησε τὸν ἄλλον μὲ ὀλόκληρο τὸ θυμιατὸ στὸ κεφάλι, μοιράζοντας τὰ τυχερά τους, καὶ τοὺς ἐμπόδισε νὰ πᾶνε στὸ δεσπότη, ὅπου τί τοὺς ἔμελλε ἕνας Θεὸς ξαίρει.

— Θὰ σᾶς πάψει ὁ δεσπότης, τοὺς εἶπε. Ἐνας συμβιβασμὸς ἔνε καλύτερος πὲ τὰ κέρδη μιᾶς κρίσης. Φιλιωθῆτε! τοὺς πρόσταξε.

Καὶ μόνοιασαν οἱ παπάδες.

Κάθε Χριστούγεννα ἔβγαινε σ' ὅλη τὴ Θράκη, ἔμπαινε στὴ Ρω-

μυλία, τραβούσε στὰ Μπαλκάνια, περνούσε καί τὸ Δούναβη, γιὰ νὰ στείλει στὴν πολιτεία τὰ χρειαζόμενα γουρούνια. Χιλιάδες γουρούνια σφαζότανε τὶς μέρες ἐκεῖνες γιὰ νὰ φάει ὁ κόσμος, ποὺ νήστευε ἀληθινὰ τρώγοντας φασούλια καὶ τουρσί καὶ πετμέζια καὶ σταφυλαριές, κρεμαστὰ σταφύλια μπουρλιές, ποὺ στεκότανε τραγανά καὶ γιομᾶτα χυμό, καὶ παλαμίδες καὶ σκουμπριά νόστιμα τῆς Μαυροθάλασσας καὶ πράσα μὲ τὶς χιλιάδες καὶ δὲν ἔβαζε σὺ β ρ α - σ η στὸ φασούλι μὴν ἀρτηθεῖ ὅλη του τῆ σαρακοστή.

Στὸ μεγάλο σφαγεῖο τῶν γουρουνιῶν, ποὺ γινότανε ἔξω ἀπὸ τὴν πολιτεία καὶ πηγαινε κόσμος τὴν παραμονὴ τὰ Χριστούγεννα, τὸ πλιότερο ἔσφαζαν ἀπὸ τὰ γουρούνια τὰ σταλμένα ἀπὸ τὸν Παπου-Κόντογλου, ἀπὸ τὰ μέρη ποὺ γύριζε στ' ἄλογο καβάλλα, μὲ τοὺς ἀνθρώπους του συνοδεῖα.

Πολλές φορές τὰ Χριστούγεννα βρέθηκε σὲ ξένα μέρη. Ἔφαγε σὲ ξένο τραπέζι καὶ τράβηξε τὸ τσουχτερό κρασί, δίνοντας τὶς πατριαρχικὲς εὐχές του. Καὶ διηγόντας τίποτε ἱστορίες παλιές, κρατούσε ἀπὸ τὸ στόμα του τοὺς φιλόξενους ἀνθρώπους, ποὺ γι' αὐτὸν χανότανε, θυσιαζότανε. Πολλές φορές ἢ ἀρχοντογυναῖκα του τὸν πρόσμενε Χριστούγεννα ἀνήμερα καὶ μόλις τὸν ἀντίκρυζε τὴν παραμονὴ τῆς Πρωτοχρονιάς.

— Ἡ δουλειὰ ἔνε ὁδηγός. Μεῖς εἴμαστε δοῦλ' τῆς δουλειᾶς, ὅπως τὸ φέρ' ἡ δουλειὰ, τῆς ἔλεγε, ὅταν τὸν ρωτοῦσε, ξαποστελνοντάς τον γιὰ ταξεῖδι, πότε θὰ γυρίσει.

Κι' ἔφευγε χωρὶς νὰ ξαίρει πότε θὰ γυρίσει : — Σεῖς φᾶτε, πιέτε, γλεντήστε, μεῖς ἄντροι εἴμαστε, ἀνθρώποι τῆς στρατάς, μὴ μᾶς λογαριάζετε. Κι' ἔπειτα τί νᾶκαμνε ποὺ ἡ δουλειὰ του ἦταν πάντα τὶς καλὲς μέρες ;

* * *

Ἔτσι κάποια χρονιά, σὰν βγήκε ταξεῖδι, παράγγειλε νὰ μὴν τὸν περιμένουν. Ἄν ἐρχότανε, καλὰ, ἂν ὄχι, νὰ τὸν περιμένουν τὴν παραμονὴ τῆς Πρωτοχρονιάς. Καὶ σὰν ἦρταν τὰ Χριστούγεννα καὶ δὲ φάνηκε, ἡ κόνα Ἄμερσῶ ἔστρωσε τὸ τραπέζι τῆς μὲ τὶς κόρες καὶ τὴ νύφη μοναχή. Ἔφαγαν, ἤπιαν, εὐχήθηκαν μόνες τους γιὰτ' ἤξαιραν πῶς ὁ Παπου-Κόντογλου μὲ τὸ γυιό του ἦταν μέσα στὴ Βουργαρία, γυρίζοντας ἀπὸ χωριὸ σὲ χωριό, ἀπὸ μερὰ σὲ μερὰ, γιὰ νὰ μαζέψει ὅσα μποροῦσε πλειότερα π ρ ᾶ μ α τ α . Ὁ πασᾶς τοῦ εἶχε πεῖ : — Κύτταξε, Κόντογλου ἐφέντη, καὶ τὰ χρειαζόμενά σας ζῶα νὰ μαζέψεις, μὰ καὶ τ' ἄσκεριαῦ μὴ ξεχνᾶς νὰ στείλεις διαλεχτὸ π ρ ᾶ μ α .

Κι' αὐτὸς τοῦ πασᾶ τὸ λόγο δὲν τὸν χαλοῦσε. Γι' αὐτὸ κι' ὁ πασᾶς πολλὰ χατήρια τοῦκαμνε, καὶ πολλές φορές τὸ λόγο του δὲν τὸν ἔκανε δυό. Τὸν καλοπλήρωνε καὶ τὸν καλοσκάμιζε. Κάποτε καὶ τὸν συμβουλευότανε.

Καὶ σὰν βρέθηκαν τὰ Χριστούγεννα μακρὰ ἀπὸ τὸ σπίτι τους, παντοῦ ἦταν γυρευτοὶ μουσαφιρέοι. Περήφανοι ἦταν ὅσοι τοὺς ἔστρωναν τραπέζι ἢ κρεβάτι νὰ πλαγιαίνουν. Ἔτσι τῆ χρονικιά αὐτῆ μέρα, τὴν πέρασαν μέσα στὰ φιλόξενα χωριά τῆς Ρωμυλίας. Χτύπησαν μονάχα ἓνα τηλέγραφο :

— Εἴμαστε καλά. Καλὰ Χριστούγεννα.

Καὶ ἡ κόνα Ἀμερσὼ κάθησε στὸ τραπέζι δεξιά ἔχοντας τίς κόρες κι' ἀριστερά, στὸ μέρος τῆς καρδιάς, τῆ νύφη.

— Μὲ τὸ καλὸ νὰ τοὺς διοῦμ'.

— Καλόκαρδος ὁ καινούργιος χρόνος.

Κι' ἔφαγαν καὶ ὀρτὸ σαραγλί, μεγάλα-μεγάλα κομμάτια, ἔργο τῶν χειρῶν τῆς καὶ πρόσφεραν στοὺς μουσαφίρηδες τοὺς καὶ ἔψησαν καὶ τίς μοσχερὲς μπριζόλες ἀπὸ τὸ γουρουνόπουλο, ποὺ τοὺς ἔστειλε ἐπὶ τὰ ὑ τ ο Ὡ, ὅπως ἔλεγεν ὁ ἴδιος.

— Ὅλες οἱ μέρες ἔνε γιὰ μᾶς. Χριστούγεννα ἔνε πάντα, ὑγεία νᾶναι καὶ χαρά, ἀπαντοῦσε, ὅταν τὸν ἔλεγαν στὰ ξένα ὅτι Χριστούγεννα, μέρα χρονικιά, τὴν περνοῦσε μακρὰ ἀπὸ τὸ σπίτι του.

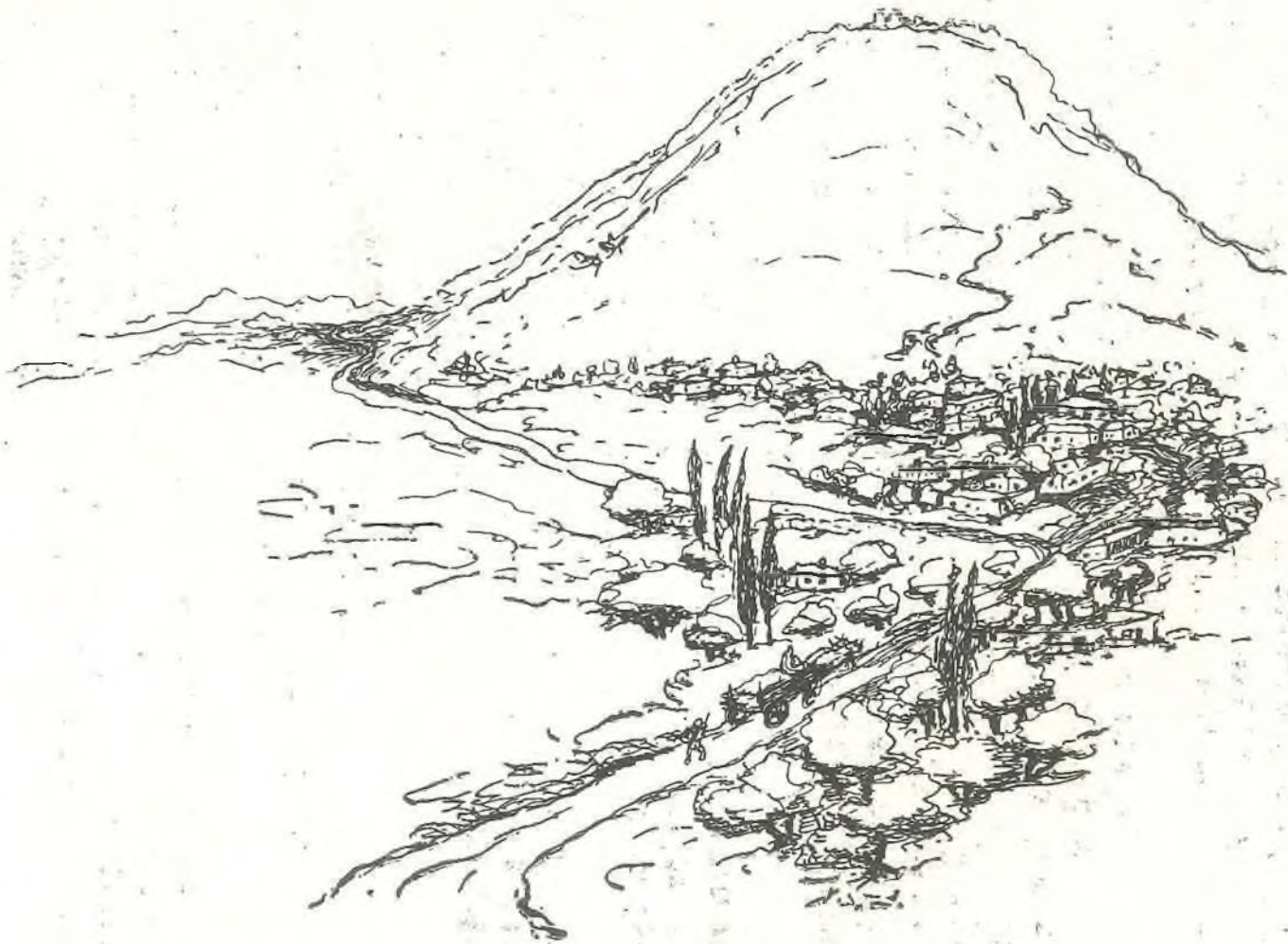
*
* *

Σὰν ἔφτασε δά, κυλώντας οἱ μέρες μιὰ-μιὰ, καὶ ἡ παραμονὴ τῶν Χριστουγέννων, ἡ κυρὰ Ἀμερσὼ, ποὺ πρόσμενε τὸ γιοῦ καὶ τὸν ἄντρα τῆς, δόθηκε νὰ πλάσει τίς πηττες τῆς καὶ τὰ γλυκὰ τῆς. Νὰ πλάσει καὶ τῆ μεγάλη πηττα, ποὺ θὰ τὴν ἔκοβε ὁ ἴδιος μὲ τὸ χέρι του, ὁ μεγαλονοικοκύρης τῆς, ὁ Παπου - Κόντογλους στὸ τραπέζι.

Προσκάλεσε τὴν πολυπόθητη Μπάμπω - Ροδῆ μὲ τὸ ραβδί τῆς, ποὺ μπαίνοντας τέτοιες μέρες χρονικιὲς ἔπλαθε τὰ γλυκὰ τοῦ πλούσιου κόσμου, ποὺ τὴν ἔδινε τὸ ριγάλο παχὺ καὶ τίς εὐχαριστίες μὲ τὸ τσουβάλι.

Ζύμωσαν τὸ προζύμι, ἔσπασαν καρύδια γλυκόψυχα μὲ τίς ὀκάδες, ἔσπασαν ζάχαρη κομμάτια, ἔτριψαν κανέλλα καὶ γαρύφαλα, ἔστρωσαν τὴν πλασταργιὰ πάνω στὴ μεσάλλα, κανόνισαν τὸ βούτυρο ποὺ χρειάζεται, ἀνοίγοντας καινούργιο τενεκέ, καὶ πίνοντας τὸν καβέ τους κάθησαν στὴ δουλειά.

Οἱ δοῦλες κατέβασαν ἀπὸ ψηλὰ τὰ καλογανωμένα ταψιά, τᾶτριψαν καὶ τὰ φεγγοβόλησαν. Τ' ἀποκούμπησαν στὸ μεγάλο τραπέζι τῆς κουζίνας γιὰ νὰ προσμένουν τὰ γλυκὰ πανέτοιμα.

Ὁ κάλῆς (βυζαντινὸ φρούριον) τοῦ χωριοῦ Σκούπελου

Καί σάν κάθησε ή Μπάμπω-Ροδη ώς τὸ μεσημέρι τοίμασε τὸ ὀρτὸ σαραγλί, τοίμασε τὰ ἄλλα γλυκά. Καί πλάθοντας πάντα ἔφερναν τὸ νοῦ τους στὸν Παπου-Κόντογλου, πού τὴν ἡμέρα τούτη μέσ' ἀπὸ κάμπους καί βουνὰ πετοῦσε πὰ στ' ἄλογο, κι' ἔσχιζε τὰ χιόνια νὰ φτάσει στὸ σπιτικό του. Τ' ἀπομεσήμερο βγήκαν καί τὰ παιδιὰ νὰ ποῦν τὰ κάλαντα. Μπαίνοντας τραγούδησαν, χτυπώντας τὴν ταλμπούκα καί τὸ τριάγκλι :

Ἐάν ἦπτε καί ξαγρύπνησε τὸ μαῦρο του γυρεύει,
 χίλιοι βαστοῦν τὸ μαῦρό του καί χίλ' παρακαλοῦνε·
 γυρεύει σέλα μάλαμα τσολντάρι ἀσημένιο
 καί τὰ σκαλοπατήματα ὄλο μαργαριτάρι.

Ἐφέντη μου, στὴν ντάβλα σου χρυσὴ καντήλα φέγγει·
 ἂν βάνεις λάδι μοναχό, φέγγει τὸν κόσμο ὄλο,
 φέγγει στρατιῶτ' ὅπου περνοῦν σ' διαβάτ' ὅπου διαβαίνουν,
 φέγγει καί σέν' ἀφέντη μου, στὴν κλίνη πού κοιμᾶσαι.
 Νὰ κοσκινάσου τὰ φλουριά, νὰ δρυμονᾶς τὰ γρόσια,
 καί τ' ἀποκοσκινίσματα κέρνα τὰ παλλικάρια.
 Κέρνα τ' ἀφέντη μ' κέρνα τα νὰ λέν καλὸ γιὰ σένα.

—Καί τὴ χρόν°.

Μὲ μιὰ κατάνυξη ἄκουσε ἡ κόνα Ἐμερσῶ τὸ τραγοῦδι τῶν παιδιῶν μπάζοντάς τα στὴν εἴσοδο τοῦ σπιτιοῦ· Καί σάν τὰ κέρασε καί τὰ φιλοδώρησε, τὰ ξεπροβόδησε ὡς τὴν ξώπορτα μὲ χαρὰ ζωγραφιστὴ στὸ καθάριο ἀρχοντικό πρόσωπο.

Καί σάν ξαναγύρισε μέσα, πῆγε στὸ εἰκονοστάσι, ἄναψε τὶς καντήλες της, θύμιασε μὲ τ' ἀστραφτερό της θυμιατήρι, σταυροκοπήθηκε, γονάτισε πολλές φορές μὲ τὸ κεφάλι ὡς τὸ πάτωμα, ψιθύρισε τὶς προσευχὲς της καί χαρούμενη ξαναγύρισε στὸ σοφᾶ της, ὅπου κάθισε στὸ παραθύρι πίνοντας τὸν καφέ της κ' ἔχοντας τὰ μάτια στραμμένα πάντα πρὸς τὸ δρόμο, τὸ τ ζ α ν τ έ , ἀπ' ὅπου, ὅπου νᾶναι καβαλλάρηδες θὰ φαινότανε νὰ φτάνουν ὁ γιὸς της καί ὁ ἄντρας της ὁ Παπου-Κόντογλους ξενητεμένοι.

Τὸ σπίτι σιγυρισμένο ἔλαμπε. Ὅλα ἄστραφταν, ὄλα ἔλαμπαν τοιμασμένα ἀπὸ νύφη καί κόρες, ἀπὸ δοῦλες καί παραδοῦλες. Ἡ πῆττα στάλθηκε στὸ φούρνο, τὸ σαραγλί γύρισε κι' ὄλας καί ζεματισμένο τώρα κάτω ἀπὸ τὸ σκέπασμα πίνει τὴ ζάχαρή του γιὰ νὰ φουσκώσει καί νὰ κρυσταλλώσει, κἀντιος σωστός. Τὸ ριζόγαλο ἔγινε, στά φαρδύα πιάτα χυμένο, καί μὲ κανέλλα ἱστορημένο. Ὅλα-ὄλα τοιμάστηκαν. Οἱ σφαχτὲς γαλοπούλες, τὸ χοιρινὸ κομμάτι σάν μὸσχος σιτευτός, οἱ μπριζόλες.

Πάνω στ' ὄνειροπόλημα τῆς κόνας Ἄμερσῶς νά, καί οἱ καμπάνες χτύπησαν. Ἡ κόνα Ἄμερσῶ πετάχτηκε ἀπὸ τῆ θέση τῆς καί μάνι-μάνι ντύθηκε γιὰ τὴν ἐκκλησιά, ὅπου οἱ χριστιανοὶ πήγαιναν ν' ἀκούσουν τὸν ἔσπερινὸ μὲ τὰ χρυσᾶ γράμματα. Οἱ παπάδες δὲ πρόφταιναν νὰ δέχωνται λειτουργιῆς καί φιλοδωρήματα κι' ἓνα χαρτάκι μὲ τὰ ὀνόματα τῶν ζωντανῶν, ποὺ θὰ μνημόνευαν στὴν προσκομιδῇ τὸ πρωί. Δὲν εἶχε καλὰ-καλὰ τελειώσει ἡ ἀκολουθία τοῦ ἔσπερινοῦ, ποὺ μὲ κατάνυξη ἡ κόνα Ἄμερσῶ ἄκουγε, τὰ χρυσᾶ γράμματα, καί νά, τῆς ἤρθε τὸ μήνυμα ἀπὸ τὸ σπίτι.—"Ἄμνια Ἄμερσῶ, ὁ Παπου-Κόντογλους ἦρτε!

—Ἦρτε παιδί μ'; ρώτηξε χωρὶς νὰ ξαίρει γιὰτὶ ρωτᾶ.

—Ναί, ἦρτε, νὰ μὲ δώκς τὸ μουζντέ.

Ἡ κόνα Ἄμερσῶ βγάζοντας ἀπὸ τὴν τσέπη τῆς, μὲ ἱλαρὸ πρόσωπο καί τὴ χαρὰ ξέχειλη στὰ μάτια, δῶκε στὸ παιδί τὸ μπαξίσι του:—Νὰ ζῆς παιδί μ', νὰ ζῆς. Καί συμμαζεύοντας τίς σκουῦτες τῆς, σταυροκοπήθηκε καί πῆρε τὸ δρόμο. Βγῆκε στὸν αὐλόγυρο τῆς ἐκκλησιᾶς, πετώντας ἀπὸ χαρὰ καί μονομιᾶς μπῆκε στὴ μεγάλη τῆς αὐλὴ πλάγι στὴν ἐκκλησιά, ὅπου δυὸ βαρβάτα ἄλογα ἰδρωμένα καί καλοσκεπασμένα τᾶφερναν βόλτα.

Στεκάμενος στὴν πόρτα τοῦ σπιτιοῦ πᾶ στὰ τρία μαρμαρένια σκαλιά, σὰν κυπαρίσι ἀψηλὸς καί σὰν χιονισμένος μὲ τᾶσπρα του γένεια, μὲ τὰ ποδήματα στὰ πόδια, πῆρε στὴν ἀγκαλιά του ὁ Παπου-Κόντογλους τὴ γυναῖκά του.

—Καλῶς ἦρθες, ἄντρα μ', εἶπε κείνη μὲ κλάμματα καί κόπηκε ἡ φωνή τῆς.

—Καλῶς σᾶς ηῦρα γυναῖκα μ'.

Κι' ἀγκαλιασμένοι μπῆκαν μέσα στὴ μεγάλη τραπεζαρία μὲ τὸ τζάκι ποὺ ἔκαιε καί ποὺ ἔλαμπε μὲ τὰ στρωσίδια, φασμένα στὸν ἀργαλειὸ τοῦ σπιτιοῦ καί μὲ τὴ λαϊκιά τὴν τέχνη μὲ τόσα στολίσματα καί τόσα καλλιτεχνήματα στορισμένα.

* * *

Τὸ ζεστὸ λουτρὸ τοὺς πρόσμενε τώρα. Πατέρας καί γιὸς μπῆκαν νὰ λουστοῦν ὕστερ' ἀπὸ δυὸ μηνῶν ταξεῖδι, ποὺ τοὺς πορπάτησε ψεῖρα καί τοὺς σκέπασε ἡ λέρα. Ἀπόψε τοὺς περιμένει τὸ τραπέζι καί τὸ διπλὸ κρεβάτι. Ὁ Παπου-Κόντογλους βροντοφωνώντας αὐριο πάλι τὸ Πιστεύω στὴν ἐκκλησία ἀπὸ τοῦ στασίδι του μὲ τὴ μαλακιά του καί γλυκόχη φωνή, θὰ γυρίσει σπίτι του, νὰ κόψει τὴν ἀρχοντοφτιαγμένη πῆττα μὲ τὸ χρυσὸ φλουρί, τὴν πῆττα τῶν Χριστουγέννων.

Η ΧΡΙΣΤΟΥΓΕΝΝΙΑΤΙΚΗ ΠΗΤΤΑ ΤΟΥ ΔΑΣΚΑΛΟΥ

Ὁ κύρ Πατρικόπουλος τὴν δασκαλικήν του τὴν ἔκαμε σὲ πολλὰ μέρη τῆς Ἠπείρου, μὰ τὴν τελείωσε, δουλεύοντας πολλὰ χρόνια, στὴν Θράκη, ὅπου πλούτησε, κι' ἀποτραβήχτηκε πλούσιος τοκιστῆς καὶ χτηματίας, γιὰ νὰ περάσει τὰ γηρατειά του ἄρχοντας τῆς ποτείας μας : Μὲ σπίτι παλάτι, μὲ ἄρχοντιὰ μεγάλη, μὲ γυιὸ γιατρό, σπουδαγμένο στὰ Παρίσια καὶ ὑπόληψη μεγάλη.

Εἶταν δηλαδὴ δάσκαλος στὰ χρόνια, ποὺ τὸ ἀλληλοδιδαχτικὸ σύστημα διαδομένο παντοῦ, ἔδινε τοῦ δασκάλου δίχως κόπο, πολλὰ καλὰ ἀποτελέσματα. Εἶταν ἀκόμα σὲ καιρό, ποὺ τὸ Ρωμαϊκὸ πετυχαίνοντας νὰ ἀβγατίζει τὴν παιδεία του δίχως ἐμπόδια τῆς ἐξουσίας τῶν Τούρκων, ζητοῦσε παντοῦ τὸν πιὸ καλὸ δάσκαλο, τὸν πιὸ ξακουσμένο. Καὶ τὸν ἀκριβοπλήρωνε, καὶ τὸν καλοσκάμνιζε, καὶ τὸν μπούκωνε μὲ τὰ δῶρα του ὁ κοσμάκης, νὰ διδάχνη στὰ παιδιὰ του ἀπὸ τὴ Χρηστομάθεια, τὸ Φτωῆχι, καὶ ἀπὸ τὸ Ψαλτῆρι λίγα κολουγοράμματα πεθυμητά, λαχταριστά. Ἔτσι στὴ Θράκη δὲν εἶταν ἀγράμματοι ἀνθρώποι, γιὰ νὰ μὴν ξαίρουν νὰ βάλουν μιὰν ὑπογραφή.

Ὁ κύρ Πατρικόπουλος, ὅταν ἦρθε στὴ Θράκη —δὲ ξαίρω ἀπὸ ποῦ— μπῆκε στὴν πολιτεία μας, ὅπως ὁ δεσπότης μὲ τίς καμπάνες καὶ μὲ ὑποδοχή. Ὁ κόσμος ἤξαιρε νὰ τιμᾷ τὸ φῶς, τὸ πνέμα, γιὰ τὰ βάσανα τῆς δουλείας, τὸν εἶχαν διδάξει νὰ τιμᾷ τὴν ὕλη λιγώτερο, λαχταρώντας τὴν ἐλευθερία. Ἔτσι ὁ κύρ Πατρικόπουλος μὲ ὅλα τὰ καμώματά του ἀγαπήθηκε, μ' ὅλες του τίς κατσιβελιές εἶταν ὑποφερτός, καὶ καλοπέρασε, καὶ πλούτησε, καὶ ἔγινε μεγαλονοικοκύρης, τόσο ποὺ κι' ὁ λόγος του νὰ περνᾷ στὸν πασᾶ τῆς Ἀντριανοῦς, ὅταν στὰ γεράματά του καμμιά φορὰ παρουσιαζότανε μπροστά του.

Κάποτε φωνάζοντας μπροστά του ὁ κύρ Πατρικόπουλος μόνο τὴ λέξη χάκ (δίκαιο) ποὺ ἤξαιρε, πέτυχε τὸ δίκιο του. Ἀπὸ τὸ στόμα ἑνὸς δασκάλου δὲ μποροῦσε νὰ βγεῖ ἄδικος λόγος, καὶ κεῖνο ποὺ τοῦ ζητοῦσε τοῦ πασᾶ θῶταν σωστό, δίκιο, καὶ τοῦ τῷδωκε προστάζοντας τὸ μικρότερο πασᾶ τῆς πολιτείας μας τηλεγραφικῶς.

Σὰ δίδαξε τόσα χρόνια, σὰν κήρυξε τόσους λόγους στή δασκαλική —δὲν πέθανε ἄνθρωπος πλούσιος νὰ μὴν τοῦ βγάλει λόγο —σὰν πλούτισε, ὅμως πάντα ὁ Πατρικόπουλος μιὰν ἀρρώστεια εἶχε, ποὺ τοῦμεινε ἀγιάτρευτη: ᾿Ήταν τσιγγούνης. ᾿Αγαποῦσε τὸν παρᾶ, ἀγαποῦσε νὰ κατσιβελίζει. Παραμονές τῶν Χριστουγέννων ἔπαιρνε, ὅπως πάντα εἶχε συνήθεια, τὰ σπίτια ἕνα-ἕνα. Χτυποῦσε τὸ σπίτι τῆ Κόκκινου, ἔμπαινε στή θύρα τῆ ᾿Αμπατζόγλου, πήγαινε στή ᾿Αντωνάκ', ἔμπαινε στή Μπίμπογλου, περνοῦσε στή Κεραμιτσόγλου, ἀνέβαινε λιγνός-λιγνός τὰ σκαλιὰ τῆς Σεβαστῆς, καὶ παντοῦ δεχτὸς ὁ δάσκαλος ὁ κύρ Πατρικόπουλος, χαιρετοῦσε μὲ λόγια πονηρὰ μὲ κείνο τὸ ρινόφωνο ὕφος του!—Αἶ, καλημέρα σας τὸ λοιπόν. Καλῶς τὰ πλάθετε, καλῶς τὰ πολεμᾶτε.

— Καλῶς τὸ δάσκαλο, ὀρίστε περάστε.

Κι' ὁ δάσκαλος καλοσκαμνίζονταν κι' ἄρχιζε νὰ ρωτᾶ βλέποντας τὸ πλάσιμο τῆς πῆττας, ἢ τὸ τύλιγμα τοῦ σαραγλιοῦ, ἢ τὸ σύγρισμα μέσα στὸν νταβᾶ.

— Καὶ τοῦτο, πῶς τὸ λέγετε ; ρωτοῦσε ρινόφωνα καὶ κουτοπόνηρα.

— Χοιρινὴ λίγδα, δάσκαλε.

— Καὶ τοῦτο ;

— Τοῦτο γᾶμος ! ᾿Ενε καρύδια, ζάχαρ', κανέλλα, γαρύφαλλα ἀνακατεμένα γιὰ τὴ γέμισ' τῆς πῆττας.

— Καὶ τοῦτο ; Καὶ τοῦτο ; Καὶ τοῦτο ;

Κι' ἔπαιρνε ἀπαντήσεις καὶ πρόσθετε :

— ᾿Εμεῖς δὲν ἔχομεν τοιοῦτόν τι εἰς τὸ σπίτιόν μας.

— Νὰ σᾶς στείλουμ', δάσκαλε.

᾿Ετσι τοῦστελναν ἀπὸ τὸνα σπίτι καμμιά ὀκᾶ βούτυρο, ἀπ' ἄλλου λίγδα χοιρινή, ἀπ' ἄλλου μιὰ-δυὸ ὀκάδες καρύδια σπασμένα, ἀπ' ἄλλου ὠραῖο μέλι, ἀπ' ἄλλου ἄλευρι χάσικο γιὰ ζύμωμα.

Καὶ χαιρετοῦσε τὰ σπίτια κουτσιβελίζοντας εὐγενικὰ ὅ,τι ἔβλεπε. ᾿Ετσι κείνες τὶς ἡμέρες, μάζεψε ἀπ' ὅλα τὰ χρειαζόμενα γιὰ νὰ μὴν ξοδέψει τὰ δικά του.

Γι' αὐτὸν λένε, πῶς ἀνύπαντρος δάσκαλος καθημερινῶς ἔτρωγε στὰ ξένα σπίτια. Διδάχνοντας ἔβλεπε ἀπὸ τὸ παραθύρι τοῦ σχολειοῦ ἂν καπνίζουν οἱ ἄφτριες τῶν σπιτιῶν. ᾿Ετσι διάλεγε ἕνα ἀπὸ τὰ σπίτια ποὺ κάπνιζαν οἱ ἄφτριές τους κι' ἔφτανε πεινασμένος μεσημέρι ἢ βράδυ.

— ᾿Ε τί καλὸν καὶ ὠραῖον ἔχετε σήμερον, ἔλεγε κι' ἔτριβε τὰ χέρια του σὰν παγωμένα ἀπὸ τὸ κρύο. Καὶ προχωροῦσε στὸ τραπέζι. Τρομερὰ ἀνησυχοῦσε πάλι, ὅταν εἶταν μέρες, ποὺ τὰ τζᾶκια

δὲν κάπνιζαν, ὅπως—τὴ σαρακοστή, ποῦ ὁ κόσμος ζοῦσε μὲ ψωμί καὶ νερό. Τότε ἔλεγε τοῦ πρωτόσχολοῦ του.—Ἐ τεκνίον, λοιπὸν τί γευσώμεθα; Δὲν βλέπω σήμερον καπνὸν ἀναθρώσκοντα.

Πάντως ὅμως νηστικός δὲν ἔμενε, γιατί μεταχειριζότανε τὴν ἀγάπη, τὴν ἀριθμητική, τὰ θρησκευτικά, ὅλα γιὰ νὰ τοιμάσει πλούσιο τὸ δεῖπνο του.

—Πόσον λοιπὸν ἀγαπᾶς τὸν διδάσκαλόν σου, ρωτοῦσε τὸ γιό τοῦ Ἀμπατζόγλου, ποῦ εἶχαν χάνι κέθρεφان κόττες ἀμέτρητες.

—Πολὺ δάσκαλε, ἔλεγε τὸ παιδί κατακόκκινο ἀπὸ σεμνότητα, πολὺ!!

—Ἐ σπεῦσε νὰ φέρεις ὀλίγον τι βούτυρον καὶ τινα ὠά, ὄση ἢ ἀγάπη σου τέκνον.

Καὶ τὸ παιδί ἐγύριζε μὲ τὴν «μεγίστην ἀγάπην» μ' ἀβγά πολλὰ καὶ φρέσκο βούτυρο.

—Σὺ πόσον ἀγαπᾶς τὸν διδάσκαλόν σου, ἔλεγε συχνὰ στὸ πλουσιόπαιδο τοῦ Κωστάκ', τοῦπραματευτή, πόσον;

—Σὺ πόσον; Γιὰ νὰ τοῦ φέρει τίποτε καλὸ ὄση ἢ ἀγάπη του.

Ἄλλοτε διδάχνοντας ἀριθμητικὴ πονηρὰ ρωτοῦσε :

— Δέκα ὠά, σὺν δώδεκα, σὺν ἑπτὰ πόσα γίνονται;

— Εἴκοσι ἔννια φώναζαν ἑκατὸ στόματα.

— Ἀριθμητικὴ χωρὶς ὠά δὲν γίνεται. Τίς λοιπὸν θὰ σπεύσει νὰ τὰ φέρει; ἔμπρὸς λοιπὸν, ἔμπρὸς!

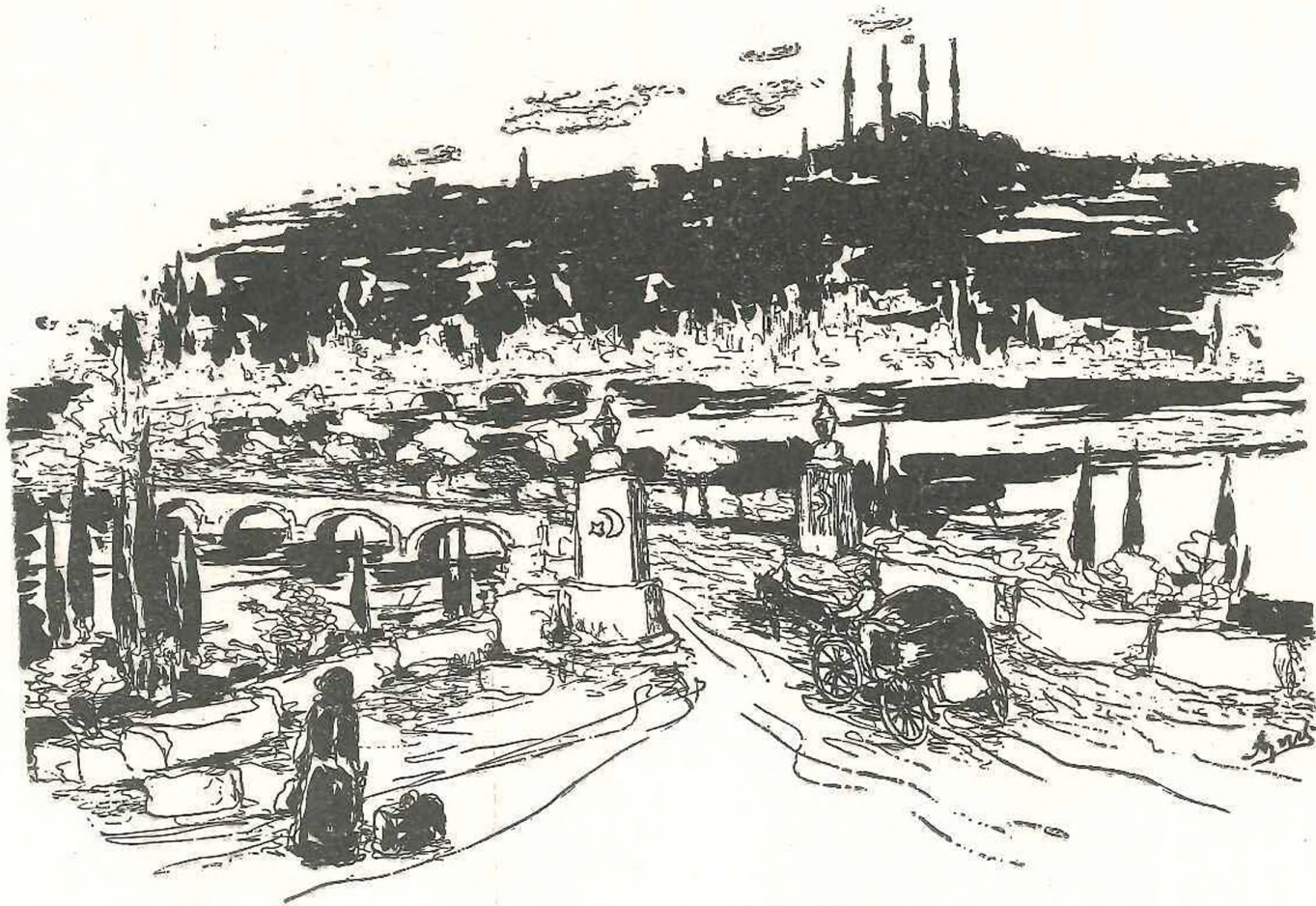
Καὶ σὲ λίγο ἓνα πανεράκι γέμιζε ἀπὸ φρεσκότατα αὐγά—θαρρεῖς κι' εἶταν Μεγάλη Πέμπτη— ποῦ μ' εὐλάβεια τ' ἀπόθεταν τὰ παιδιὰ, μόλις παίρνοντας τὴν ἀναπνοή τους ἀπὸ τὸ λαχάνιασμα.

* *

Ἡ δασκάλισσα—ἡ γυναῖκα του ποῦ ἔτσι τὴν ἔλεγαν—τοιμάστηκε καὶ τὴν παραμονὴ νὰ ζυμώσει τὴν πῆττα της, μ' ὄλο ποῦ ἤξαιρε πῶς ὅλες οἱ νοικοκυρὲς θὰ τῆς ἔστελναν καὶ ψημένες καὶ ἔτοιμες.

— Δάσκαλε, τοῦ εἶπε—ἔτσι οἱ γυναῖκες τους ἔλεγαν τοὺς δασκάλους— θὰ πλάσουμε τὴν πῆττα καὶ μεῖς σήμερα.

Κι' ὁ δάσκαλος πῆρε πάλι τὰ σπίτια μὲ τὴ σειρὰ καὶ καλημερίζοντας καὶ δίδοντας εὐχές, μπόρεσε νὰ μαζέψει ἀπ' ὄλα. Τὸ τραπέζι του γέμισε ἀπὸ βούτυρο φρέσκο τῆς ἀγελάδας τῆς κόνα Ἀμπατζογλίνας, ποῦ τοῦστελνε τέσσαρα παιδιὰ νὰ τὰ μαθαίνει γραμματά, ἀπὸ χοιρινὰ λουκάνικα τοῦ Παπαδαχτάνη, ποῦ εἶταν μοναδικὸς νὰ τὰ φτιάχνει, ἀπὸ μπριζόλες χοιρινές, καὶ τσουρέκια χάσικα, τοῦ Δοδοπούλου, ποῦ τοῦστελνε τὸ γιό του, ἀπὸ καϊμάκι τῆς κόνα Χατζηστρατούδας, ποῦ τοῦ ἔστελνε τὸ γιό της τὸν Ἀπό-

Ἀδριανούπολη (Ἐδίρνε)

στολο, πού ἀνακηρύχτηκε καὶ πρωτόσχολος, ἀπὸ κουραμπιέδες τῆς Δουκαίνης τοῦ Μαβίνη τοῦ Θαναασσοῦ, κι' ἀπὸ χίλια ἄλλα καλά, πού ὅλες οἱ μάννες περήφανα τοῦ ἔστειλαν τοῦ καλοῦ δασκάλου, ὥστε νὰ πῆ τῆς δασκάλισσας:—Ἐπειτα, ὕστερα λοιπόν, τί τὰ θέλουμε, ἀφοῦ τόσα μᾶς ἔστειλαν, οἱ καλοὶ Θράκες; Ἄν πάλι θέλεις, καλή μου γυναῖκα, ἄς φροντίσωμε.

Καὶ μονομιᾶς στέλνοντας ἓνα ἀπὸ τὰ παιδιὰ πού τὸν ὑπηρετοῦσαν—σὰ μαθηταὶ καλοὶ τὸ δάσκαλό τους—μάζεψε ἀπὸ σπίτια πρόθυμα τὰ καρύδια, κιόλα τὰ χρειαζούμενα καὶ καλνώνοντας τὴ μακαρίτισσα τῆ Μπάμπω-Ροδῆ τῆς ἀνάθεσε τὸ πλάσιμο τῆς πῆττας.

—Κύτταξε, κόνα Ροδῆ, τοῦ δασκάλου τὴν πῆττα νὰ τὴν ἔτοιμάσεις δεσποτικά. Ἐπειτα τί δεσπότης, τί διδάσκαλος! Τὸν γὰρ υἱόν σου ἀγαπῶ καὶ φροντίζω.

Καὶ ἡ Μπάμπω-Ροδῆ—πού ὁ γυιὸς τῆς μὲ τὰ γράμματα τοῦ Πατρικόπουλου δὲ μπόρεσε νὰ γίνῃ δεσπότης, ὅπως εὐχότανε, μὰ ἔγινε χασάπης μοναδικὸς—βάμβηκε νὰ τοῦ τοιμάσει τὴν καλύτερη πῆττα. Τοῦ ἔπλασε τὸ καλύτερο φύλλο, τοῦ ἔκανε γέμιση πετυχημένη καὶ μιὰ καὶ δυὸ τοῦ ἔστειλε στὸ φούρνο μιὰ πῆττα, πού μοσχοβόλησε καὶ μοσχομύρισε.

—Αἴ μπράβο καλή μου Ροδῆ, τῆς εἶπε. Καὶ γὰρ τὸν υἱόν σου δεσπότην θὰ σοῦ κάνω.

Καὶ ἡ κόνα Ροδῆ παίρνοντας τὶς εὐχές τοῦ δασκάλου γιὰ τοὺς κόπους, ἔφυγε εὐτυχισμένη, πού ἐξασφάλιζε γιὰ τὸ παιδί τῆς τὴν εὐνοια τοῦ δασκάλου.

* * *

Τὸ βράδυ τῶν Χριστουγέννων, ὁ δάσκαλος ὁ κ. Πατρικόπουλος ἔκοψε τὴν πῆττα στὸ τραπέζι του,—πού δὲν ξόδεψε δικό του τίποτε γιὰ νὰ τὴν κάνει, μὰ ἔβαλε τὸ πλάσιμο τῆς Μπάμπω-Ροδῆς, τὸ βούτυρο τῆς Ἀμπατζογλίνας, τὸ ἀλεύρι τοῦ Μοσκόβη τοῦ μωλωνᾶ, τὰ καρύδια ἀπὸ τὸ κελάρι τῆς Δουκαίνης τῆς Μαβίναινας καὶ τὸ καϊμάκι τῆς κόνα Χατζηστρατούδας. Μόσχος καὶ κανέλλα μύρισε τὸ σπίτι. Ἐφαγε λουκάνικα τοῦ Παπαδαχτάνη, μπριζόλες χοιρινὲς τοῦ Παποῦ-Κόντογλου τοῦ ζωέμπορου καὶ κρασί τοῦ Χατζηπαρασκευᾶ,—ἔτσι καλοπερνοῦσαν τότε οἱ δασκάλοι—καὶ εὐχήθηκε ἔτη πολλὰ κ' εὐτυχῆ κ' εὐδαίμονα καὶ πᾶν «καταθύμιον καὶ θεάρεστον», ὅπως πραγματικὰ τᾶξιζε, ὁ καλὸς κι' εὐτυχισμένος ρινόφωνος διδάσκαλος τοῦ παλιοῦ καλοῦ καιροῦ, πού ποίκιλε τὸ λόγο του πάντα μὲ ἀρχαῖα.

ΤΑ ΧΡΙΣΤΟΥΓΕΝΝΙΑΤΙΚΑ "ΣΕΒΑΣΜΑΤΑ ΜΟΥ,,

‘Ο πατέρας μου κάθε Χριστούγεννα γιόρταζε. Δέν ἔμενε ἄνθρωπος νά μὴν περάσει ἀπὸ τὸ σπίτι μας. Μικροὶ μεγάλοι ἐρχότανε νά χαιρετήσουν τὸν Παπαχριστόλδο, τὸν ἀγαπητὸ παπαῦ, ποὺ κι’ οἱ Τούρκοι κι’ οἱ Ἑβραῖοι κι’ οἱ Βούργαροι τὸν ἀγαποῦσαν καὶ καὶ τὸν τιμοῦσαν γιὰ τὰ ὠραῖα Τούρκικα ποὺ ἤξαιρε, γιὰ τὶς καλωσύνες ποὺ ἔκαμνε, γιὰ τὴν καλή του καρδιά κι’ ἀξία ποὺ εἶχε ἀνάμεσα στοὺς ἄλλους παπάδες τοῦ τόπου μας.

Τὴν ἡμέρα τῶν Χριστουγέννων, σὰ διάβαζε νύχτα ἡ ἐκκλησία μὲ τὰ χιόνια ἢ τὸ μανισμένο βοριά, ἐνῶ τᾶστρα σὰ σμαράγδια ἔλαμπαν στὸν παγωμένο θαρρεῖς οὐρανὸ καὶ λαμπίριζαν σὰν καντήλια δυνατὰ καὶ κουβέντιαζαν μὲ σημάδια καὶ νεύματα μὲ τὴ γῆ, ὅπως οἱ φάροι ἢ τὰ καράβια σήμερα ἀναμεταξύ τους, γυρίζαμε ὅλοι στὸ σπίτι, ὅπου τὸ τζάκι ἔκαιε δυνατὰ καὶ ζέσταινε, καὶ ψέλνοντας πάλι τὸ τροπάρι τοῦ Χριστοῦ, φιλιούμασταν καὶ φιλώντας ἑπτὰ ἀγόρια στὴ σειρά τὸ χέρι τοῦ πατέρα καὶ τῆς μάννας μας, τοὺς εὐχόμαστε «ἔτη πολλά». ‘Ο πατέρας μου εἶταν ἄνθρωπος τῆς χαρᾶς καὶ τοῦ γέλοιου. Ἐλαμπε τέτοια μέρα στὸ σπίτι, φορῶντας τὴν καλή του γούνα, τὸ ὠραῖο του ἀντερί καὶ τὸν ὀλόλαμπρο τζουμπέ του, μὲ τὸ καλιμαῦκι τὸ καινούργιο, ποὺ τῶβγαζε ἢ μητέρα μας μέσ’ ἀπὸ ἓνα ὠραῖο ψηφωτὸ κομμάτι, ὅπου τὸ τύλιγε νά μὴ σκονίζεται.

Καὶ σὰ μᾶς βλογοῦσε καὶ κείνος, εὐτυχισμένοι καθίζαμε στὸ τραπέζι —τὸ εὐτυχισμένο τραπέζι τῆς ἐποχῆς κείνης— καὶ τρώγαμε τὰ ὠραῖα φαγιὰ τῆς μάννας μας καὶ τὶς θαυμαστὲς μπριζόλες, ποὺ μόνος του, τὶς ἔκοβε καὶ τὶς ἀλάτιζε δυὸ μέρες πρὶν, ὅταν ἀγόραζε μισὸ γουροῦνι καὶ γιόμιζε τὸ σπίτι ἀπὸ ζαχερὲ ἀπ’ ὅλα τὰ καλὰ τοῦ Θεοῦ. Μετὰ πέφταμε στὸν ὕπνο καὶ ἀναπαυόμαστε γιὰ τὴ μεγάλη μέρα τοῦ σπιτιοῦ μας.

Σὰν ξημέρωνε κι’ ὁ ἥλιος ἔπαιρνε ψηλὰ —ἐξὸν ἂν χιόνιζε,— τότε ἄρχιζε τοῦ σπιτιοῦ μας ἡ γιορτὴ. Οἱ πόρτες ἀνοιχτές. ‘Ο κόσμος μπαινόβγαινε κι’ εὐχότανε τὸν πατέρα μου κι’ αὐτὸς ἀγαλλίαση γιομάτος, ροφοῦσε τὸ τσιμποῦκι του καὶ κουβέντιαζε καὶ ἀφηγότανε κανένα ἀπὸ τ’ ἀμέτρητα ἀνέκδοτά του, ποὺ σωμὸ δέν εἶχαν κι’ ἤξαιρε νά τὰ δένει «κουμπελίδικα» μὲ τὸ ἐπιμύθιο, λέγον-

τας «ὁ ἐστὶ» ἢ «ὁ ντεντιγὶ γκιμπὶ» Τούρκικα, δηλ. ποῦ λέει ὁ λόγος. Καὶ προκαλοῦσε γέλοια, σκέψεις, συλλογισμούς, εὐχαρίστηση. Γι' αὐτὸ θεωροῦταν σοφός, λόγιος, ἐγγράμματος—ἐνῶ δὲν εἴταν— καὶ ἄξιος νὰ δίνει συμβουλές.

Ἔλη τῆ μέρα ἡμεῖς οἱ μικροὶ ψήναμε καφέδες, κερνούσαμε γλυκό, γυρίζαμε στὴν εἴσοδο τὰ λάστιχα ἢ τὶς γαλότσες πρὸς τὴν ὀξώπορτα καὶ κάναμε στὴ μητέρα μας ὅλες τὶς εὐκολίες, τόσο πού, ἔλεγε καὶ συχνόλεγε :

— Τί τὰ θέλω τὰ κορίτσια ; Γιὰ ἀγγαρεία ; Κορίτσια ἔχω γώ τ' ἀγόρια κ' καὶ 'κόμ' καλά !

Τὰ βράδια πάλι κόσμος καὶ μουσαφιριὸ μεγάλο! Ἐρχότανε φιλίες τῶν παπᾶδων, συγγένισσες ἀπ' ὄλους τοὺς μαχαλάδες, καὶ στήνανε γλέντι ὠραῖο ὡς τὸ πουρνό. Τρεῖς μέρες τὸ σπίτι τοῦ πατέρα μου δὲν ἄδειαζε καὶ ἕνας μαχαλάς καὶ ἀπὸ ἄλλους χιλιάδες, ἔμπαιναν εὐχαριστημένοι τὴν ἐξώπορτά μας γιὰ νὰ μᾶς εὐχηθοῦν.

Ἐμεῖς τὰ μικρὰ παιδιὰ τοῦ σπιτιοῦ, ποῦ ψέλναμε καὶ βοηθοῦσαμε τὴ μητέρα μας ἀπ' ὄλα, ἀπολαβαίναμε ἀληθινὰ τὶς μέρες τοῦτες. Γελούσαμε μὲ τοὺς ἀνθρώπους ποῦ ἔμπαιναν, μὲ τὰ λογιῶν λογιῶν παπούτσια ποῦ γυρίζαμε στὴν εἴσοδο —τότε δὲν ἔμπαιναν ὁ κόσμος μὲ τὰ παπούτσια τους μέσα— μὲ τὶς φορεσιές, μὲ τὰ ζουναρία, μὲ τὰ φέσια, μὲ τὶς φάτσες τῶν ἀνθρώπων. Χουχουλίζαμε τὰ τζάμια καὶ μὲ τὸ δάχτυλο στὸν ἀχνὸ ἀπάνω ζωγραφίζαμε μορφὲς ἀστεῖες. Γελούσαμε καὶ ψήναμε καφέδες καὶ γεμίζοντας τοὺς δίσκους πιοτὰ κερνούσαμε, ἀκούοντας ὁμιλίες τῶν ἀνθρώπων.

Ἔτσι συνέβη νὰκούσω καὶ μιὰ ὁμιλία, ποῦ μᾶρασε πολὺ. Κάποιος δάσκαλος τῆς ἐνορίας μας μπαίνοντας στὸ σπίτι τῆ μέρα τῶν Χριστουγέννων ξεστόμισε στὴ μητέρα μου ποῦ δεχότανε,—γιατὶ ὁ πατέρας μου εἶχε πάει στὸν ἐσπερινό:—«Τὰ σέβη μου, παρακαλῶ, τοῦ παπᾶ».

Ὁ λόγος αὐτὸς μᾶβαλε σὲ σκέψη. Θαμάζοντας τὸ δάσκαλο γιὰ τὸ ὠραῖο τοῦ παραστήμα, δὲν ἔβγαζα τὸ λόγο του ἀπὸ τὸ νοῦ μου, κι' ἔλεγα μέσα μου: «Πότε θὰ γίνω καὶ γώ τέτοιος δάσκαλος νὰ μπορῶ νὰ λέγω τέτοια λόγια καὶ νὰ μὲ κοιτοῦν οἱ ἀνθρώποι ὅταν μπαίνω κάπου ;»

Κᾶβαλα μονομιᾶς στὸ νοῦ μου κάπου νὰ μποροῦσα νὰ κολλήσω τὸ λόγο αὐτὸ τῆ μέρα κείνη: Καὶ δίχως νὰ πῶ τίποτε, σιὰ χτηκα καλὰ φορώντας τὰ καινούργια μου ροῦχα, καὶ τὰ μποτίνια μου τὰ τσόχια, καὶ χτενίζοντας τὰ σγουρόμαλλά μου, ξανθὰ σὰν στάχια, ἄνοιξα τὴν πόρτα καὶ βγήκα στὸ δρόμο. Κατεβαίνοντας τὸ μακρὸ δρόμο, πρὸς τοὺς καφενέδες, γλύστρησα πρὸς τὰ κάτω καὶ

βρέθηκα γρήγορος γρήγορος στο σπίτι του Ντογραματζή του Χρηστάκ'. Γιόρταζαν και στο σπίτι αυτό και γώ σαν παιδί τῶν γραμμάτων, πού εἶχα σχέσεις με τὸ γιό του τὸ δάσκαλο, θαρρετὰ μπήκα τὴν ξώπορτα. Μὲ τραβοῦσε ξεχωριστὰ κὴ φιλενάδα μου ἡ Κλειώ ἡ κόρη του, πού γέμιζε ἐνθουσιασμό τὴν ψυχὴ μου καὶ μοῦ γεννοῦσε πόθους καὶ ὄνειρα. Ἀνεβαίνοντας τὰ σκαλιὰ πηδηχτά, μπήκα στὴ μεγάλη σάλα τοῦ σπιτιοῦ τοῦ κύρ Χρηστάκ'. Καλὰ πού ἔλειπε ὁ κύρ Χρηστάκς. Σὰν κεράστηκα δὲ καὶ μίλησα κάμποσα μετὰ μάγουλα κόκκινα καὶ τὰ μάτια γεμάτα θάρρος σηκώθηκα νὰ φύγω μετὰ τὴν καρδιά σαν πεταλούδα ἀλαφρόπτερη. Χαιρετώντας ὄλους στὴ σειρά, χαιρέτησα καὶ τὴν Κλειώ. Ἐφευγα ζαλισμένος ἀπὸ ντροπὴ. Μὰ δὲν ἔχασα τὴν εὐκαιρία νὰ κολλήσω τὸ λόγο—βγαίνοντας τὴ σάλα καὶ πατώντας τὸ σκαλοπάτι:

—Τὰ σεβάσματά μου στὸν πατέρα σας.

Δὲν ξέρω πῶς βρέθηκα στὸ δρόμο. Μὰ εἶδα ὄλους νὰ βλέπουν ἀπὸ τὰ παράθυρα καὶ νὰ μὲ κοιτοῦν γελώντας. «Πέτυχα», εἶπα μέσα μου. Ἀληθινὰ θάποροῦν μετὰ τὴ γνώση μου!»

Τώρα δὲ ξαίρω ἂν γελοῦσαν μετὰ τὴ γνώση μου ἢ τὴν κωμῶδια πού ἔπαιξα—σὰν μεγάλος—χαρίζοντας τὰ σεβάσματά μου τοῦ κύρ Χρηστάκ'. Γύρισα στὸ σπίτι μας περήφανος, πού εἶδα τὴ Κλειώ τέτοια μέρα νὰ μὲ θαμάζει γιὰ τὴ μόρφωσή μου καὶ τὸν πολιτισμό μου—νὰ μπορῶ νὰ σκέπτομαι καὶ νὰ λέγω τέτοια ὠραῖα λόγια. Κι' ἀληθινὰ εἶχε πιάσει τόπο ὁ λόγος τοῦ δασκάλου. Στὴ συνειδηση τῆς μικρῆς Κλειῶς ἤμουν πιά ἕνας σπουδαῖος νέος, πού ἤξαιρε νὰ μιλά καὶ νὰ φέρνεται. Αὐτὸ τὸ εἶχα μάθει ὕστερα ἀπὸ λίγες μέρες, πού τὸ εἶπε στὰ παιδιὰ.

Ἀπὸ τὰ Χριστούγεννα κεῖνα, δὲν ἔπαυσα ποτὲ νὰ μαζεύω λόγια ὠραῖα καὶ λέξεις καὶ φράσεις, πού τίς κολλοῦσα κάποτε, ὅταν εὔρισκα τὴν εὐκαιρία, γιὰ νὰ κάνω ἐντύπωση. Καὶ τὸ πετύχαινα.

* * *

Φτάνοντας στὸ σπίτι τοῦ πατέρα μου, ἄρχεψα πάλι νὰ πλύνω φυλτζάνια, νὰ κερνῶ καφέδες καὶ γλυκὰ, καὶ νὰ δειιάζω τὰ πιάτα μετὰ ποτισίγαρα. Βοηθώντας τὴ μητέρα μου, δὲν ἄφιναν νὰ μοῦ ξεφύγει λόγος ἀπ' τὴν ἄλλη κάμαρα, πού οἱ μουσαφιρέοι κουβέντιαζαν. Ἔτσι ἔπιασα κι' ἄλλη μιὰ λέξη: τὸ «συνδυάζω», πού προσπάθησα νὰ τὴν κολλήσω τοῦ δεσπότη μένα γράμμα μου, νὰ μὲ σπουδάσει γιὰ... δεσπότη, μὰ δὲν τὰ κατάφερα, καὶ τὸ «ἐνήμερος» τοῦ νταγὴ τοῦ Ἀγγελάκ' τοῦ Τάτσου, πού τόσο ὁμορφα ἀπηχοῦσε στ' ἄφτιά μου, μὰ πού δὲ μπόρεσα νὰ τὸ κολλήσω πουθενά.

ΧΡΙΣΤΟΥΓΕΝΝΑ ΣΤΟ ΧΩΡΙΟ

—Δέν ἔχουμ' καιρό, παπά, πρέπ' νά κινήσουμ', γιατί ἄ βρα-
διαστοῦμ' στο κίρ'.

—Σέ λίγο, Σουγκούν, ἄ ξεκινήσουμ', μόν, 'τοίμασ' τ' ἄλογα
καί γώ ἐτοιμάζω τὸ δισάκ' μου.

Σέ λίγο δυὸ ἄλογα βαρβάτα κόκκινα καί λαμπερά, ἔφτασαν
μέ τὸ Σουγκούν στοῦ παπαῦ τῆ θύρα.

—Παπά, ἔτοιμος;

—“Ἐτοιμος, ἔτοιμος, καί ἔβηξε ὁ παπὰς δυνατά, τυλίγοντας
γύρω στο λαιμό του τὸ μάλινο σάλι του τρεῖς φορές. Πάτησε τὸ
καλλιμαύκι του καλὰ στο κεφάλι καί τύλιξε τῆ γούνα του καί σφι-
χτηκε στο ράσο του μέσα.

Ἡ παπαδιά πίσω μέ τὸ δισάκι, γεμᾶτο κι' ἀπὸ τίς δυὸ μεριές,
τὸν ἀκολούθησε ὡς τὴν ἐξώπορτα. Φίλησε τὸ χέρι τοῦ παπαῦ καί
τοῦ πρόσφερε τὸ δισάκι, πού κλειοῦσε μέσα τὰ πετραχήλια καί τ'
ἄμφιά του καί τὰ ἱερά του βιβλία. Δίχως αὐτὰ δὲ ξεκίνοῦσε που-
θενά, ὅπως δέν πάει δίχως τουφέκι ὁ στρατιώτης στὸν πόλεμο.

—Μὰ ἔχ' βιβλία, παπά κεῖ, τί τὰ θέλς! τοῦ εἶπε.

—Σώπα σύ, γώ θέλω τὰ δικά μ' βιβλία.

Κι' ἀληθινὰ τὰ ἱερά του βιβλία, τὸ εὐχολόγιο, τ' ὠρολόγιο, τὸ
προσευχητάριο, ἦταν πολὺ παλαιωμένα, τόσο πού μύρισαν, καί τὰ
φύλλα βρώμισαν στὰ 40 χρόνια τῆς παπαδικῆς του, μὰ κεῖνος τᾶ-
θελε γιατί τὰ γνώριζε, ὅπως ὁ κυνηγὸς τὸ τουφέκι του, κιὸ χασά-
της τῆ χατζάρα του κιὸ παπουτσηῖς τεχνίτης τῆ φαλτσέτα του.

—“Ἄλλο νὰ διαβάζ'ς πὲ τὰ τὰ δικά σ' βιβλία κι' ἄλλο πὲ τὰ ξένα.

Ἐκεῖνος στὰ τυφλὰ εὔρισκε μέ δαῦτα τίς προσευχές του καί
διάβαζε ὀλοκάθαρα μαῦτὰ καί πίσω ἀπὸ τὰ σταλάγματα τῶν κε-
ριῶν, πού ἀπὸ χρόνια πέφτοντας ἄφιναν νὰ φαίνονται τὰ γραμ-
μένα λίγο ξέθωρα.

“Ἐτσι λοιπὸν πήρε καί τὰ βιβλία του.

Σὰν παλιὸς καβαλλάρης, πού δρασκέλισε κάμπους καβάλλα
στὰ νιάτα του, πήδησε στ' ἄλογο—ἓνα ἄτι ἄλικο ἀρπάζοντας τὰ γκέ-
μια καί πέρασε τὰ πόδια του στὰ ζεγγιά. Τ' ἄλογο ἔννοιωσε πάνω
καβαλλάρη σωστό. Κουνήθηκε λιγάκι γιὰ νὰ βεβαιωθεί, χόρεψε

κομμάτι, καί στάθηκε δαγκάνοντας τὰ σίδερα ἀφρισμένο. Κιό Σουγκούνς—ὁ ἀγροφύλακας—σάν ἀστραπή πηδώντας στή φοράδα του ἔκανε κάμποσα χορέματα γιά γούστο καί τυλιγμένος στή βαρυὰ γούνα του μέ τὸν ἀψηλὸ γιὰκὰ σηκωμένον, ποὺ τοῦκρυβε τὸ κεφάλι μέ τὴ μούκια ὀρθή ρούσσικα, εἶπε:—”Ἐ παπά, εὐλογία.

—Εὐλογία, Σουγκούν. Καί γυρίζοντας στήν παπαδιά: — Δόμ’ τὸ παιδί ντέ, ποὺν τὸ παιδί;

Τὸ παιδί εἶταν ὁ προῦστερνός του γιὸς ὁ Πολύδερος, ποὺ τὸν ἀγαποῦσε πολὺ, ποὺ τὸν βαστοῦσε ἀπὸ τοὺς τσουμπέδες στὸ κάθε βῆμα του, ποὺ τὸν ἀκολουθοῦσε στήν ἐκκλησιά, στὸ σπίτι. Ἐνα στρογγυλούτσικο κατσαρομάλλικο παιδί, ποὺ εἴξαιρε δέκα χρονῶν νὰ ψέλνει τὴ λειτουργία καί νὰ λέει τὸν ἀπόστολο καί νὰ λαλεῖ τὸ χερουβικό, καί νὰ ὑψώνει ὡς τὸν τροῦλλο τὴ φωνή του λέγοντας, τὸ ἄξιον ἐστίν, καί μελωδώντας τὴν παράκληση. Εἶταν καί τὸ δεξιὸ χέρι τοῦ παπᾶ. Γιατὶ τὸν ἔγβαλε ὁ νουνός του Πολύδερο δέξαίρω, μὰ εἶταν Πολύδερος μέ πολλὰ δῶρα. Ἔτσι τὸν ἔλεγαν: μέ πολλὰ δῶρα. Μόνο ἀργότερα ὁ Γυμνασιάρχης τὸν ἔλεγε ἄδωρο, γιατί δὲ μποροῦσε νὰ τοῦ ἀπαντᾷ Λατινικά... Καί νὰ ὁ Πολύδερος ἔτοιμος. Τυλιγμένος στὸ παιδικό του παλτὸ μέ τὰ κατσαρὰ μαλλιά—κατάχρυσα—σὰ φούντα στὸ κεφάλι του. Τὸν φόρτωσαν τὸν Πολύδερο περίχαρον πίσω στᾶλογο τοῦ Παπαχριστόλδου.

—Πιάνε καλά. Σφιχτά!

—Καλὴ ἀντάμωσ’, παπαδιά, εἶπε πανωτὰ ὁ Παπαχριστόλδος.

—Στὸ καλὸ, παπά, πὲ τὸ καλὸ νὰ νᾶρτε.

Ἡ ὄλη ἡ γειτονιά ξεπροβοδοῦσε τὸν Παπαχριστόλδο παραμονές μέρες Χριστουγέννων γιά τὸ γειτονικὸ χωριὸ—τρεῖς ὥρες δρόμο ποὺ δὲν εἶχε παπὰ νὰ ξεμολογήσει τοὺς Χριστιανούς—μέρες χρονικές, καί νὰ τοὺς λειτουργήσει, νὰ τοὺς μεταλάβει.

Διαταγὴ Δεσπότη καί τὰ σκυλιὰ δεμένα. Ἐπειτα τὸ χωριὸ εἶταν Τουρκόφωνο καί ὁ Παπαχριστόλδος τουρκομαθῆς καί χουβαρντάς, ποὺ εὐκόλα ταίριαζε μέ τοὺς χωριάτες.

Σὲ δυὸ λεφτὰ τᾶλογα τοὺς πέταξαν στὸ μεγάλο δρόμο. Κὴ παπαδιά ξέγνοιαστη, σάν ἔκανε τὴν προσευχή της καί ἀναψε τὴν καντήλα—ῶρα ἑσπερινοῦ—δόθηκε στίς δουλιές της. Καί τί δουλιές θέλαν ἑφτὰ παιδιὰ—ἑφτὰ ἀγόρια—καί ἓνα σπίτι μπερχανᾶς μέ τόσα δωμάτια, μέ δυὸ τζάκια, μέ ὑπόγεια καί αὐλή! Δούλευε καί εὔχονταν:—Παναγία φύλαξ’ τὸν παπὰ μ’ φύλαξ’ τὸ παιδί μ’.

Νά, ἡ μεγαλὴ στράτα. Ὁ κάμπος δίχως πρασινάδα. Ἐνα χῶμα φρεσκοδουλεμένο καί διπλοανοιγμένο. Σπαρμένο μέ τὴν εὐχή τοῦ Θεοῦ, ποὺ πρόσμενε τὸ χιόνι—τὸ ἀγαθὸ αὐτὸ στοιχεῖο,

για να ζεσταθῆ ὁ καρπός, να μαλακώσῃ ἀκόμα ἡ γῆ, νάνθῃσῃ κάτω ἀπὸ τὸ ἄσπρο αὐτὸ ζεστὸ πάπλωμα, για να φανῆ πλιὰ τὴν ἀνοιξη πράσινο—καταπράσινο τέσσαρα δάχτυλα μπόι. Το δάσος στὴ μιὰ πλαγιὰ δίχως φύλλα πράσινο. Μὲ γυμνά τὰ κλαδιά, μὲ γυμνά τὰ μπράτσα τους τὰ δέντρα, ὡμοιαζαν σὰ δάσος βγαλμένο ἀπὸ φωτιά, πού τοῦφαγε τὰ φύλλα καὶ τοῦ μάρανε τὰ κλαδιά καὶ τοὺς κορμούς,

Τώρα τᾶλογα ἀστραπή! Φλόγες πετοῦν καὶ ἄχνες φουσοῦν ἀπὸ τὰ ρουθούνια,

—Σφίγγε καλά!

Ὁ Πολύδερος μὲ τάτσαλένια παιδικὰ δάχτυλά του, κρατώντας τὸν Παπαχριστόλδο ἀπὸ τὴ μέση καὶ τὸν τζουμπέ του, πότε νοιώθει νὰ τινάζεται καὶ πότε νὰ πλαγιάζει, ὅμως βαστᾶ. Ταξιδεύει μὲ τὸ «πνεῦμα τῶν ἀνέμων».

Ὁ Παπαχριστόλδος θυμήθηκε τὰ νιάτα του. Συνοδιὰ τέτοια ἔχοντας ἔδειξε πὼς στὰ νιάτα του εἶταν παλλικάρι. Καὶ τῶδειξε προσπερνώντας ρεματιές, κατεβαίνοντας τοῦ Θρακιώτικου κάμπου πλαγιές, κόβοντας δρόμο ἀπὸ τὸ δάσος, ἀνεβαίνοντας λοφοσειρές καὶ βουνοπλαγιές, ὡς πού ἀντίκρουσε στὸ πέσιμο τοῦ ἡλίου τὸ χωριὸ ἀπὸ ψηλὰ σὰ μιὰ κηλίδα κόκκινη στὸν κάμπο.

—Νάτο παπά, ἔφτασαμ'.

—Τὸ γλέπω, Σουγκούν.

* * *

Πρὶν καλά καλά ὁ ἥλιος πέσει ἔμπαιναν στὸ χωριό, πού ὄλο βγήκε στὸ ἔμπα του νὰ δεῖ τὸν Παπαχριστόλδο, τὸν ξομολογητή, πού ἐρχότανε νὰ τοὺς μεταλάβει.

Δυὸ μέρες ἀκόμα. Εἰκοσιτρεῖς Δεκεμβρίου. Σὲ δυὸ μέρες ἔπρεπε νὰ ξομολογήσει πεντακόσιους ἄντρες κιᾶλλες τόσες γυναῖκες καὶ νὰ τίς μεταλάβει.

Τὸ βράδυ κεῖνο στάρχοντικό τοῦ προεστοῦ ἔφαγε καὶ ἤπιε ὁ Παπαχριστόλδος τὰ σαρακοστιανὰ καὶ βλόγησε τὴν «βρῶσιν καὶ τὴν πόσιν» τοῦ πλούσιου τραπεζιοῦ, καὶ τᾶλλο πρωὶ ἄρχισε τὸ ξομολόγημα.

* * *

Τὴν παραμονὴ πιά, πρὶν ἔρτει τὸ μεσημέρι ὁ καιρὸς τὰ ξύνισε. Ὁ οὐρανὸς βαρυοκάθισε στὸν ὀρίζοντα καὶ τὰ σύγνεφα ἄγ-

γίζαν θαρρείς τις βουνοπλαγιές. Καί πάνω στο μεσημεριανό τραπέζι ἄρχεψε τὸ Χριστουγεννιάτικο γλέντι : Τὸ ταχτικὸ παχὺ χιόνι τῆς χρονιάς, ποὺ τὸ πρόσμενε ὁ κάμπος καὶ τὸ λαχταροῦσε ἡ γῆς.

— Παπά κατὰ ποὺ πέσαμ' καὶ σήμερα καὶ αὔριο δῶ εἴμαστε.

— Τί λές, βρέ παιδί, Χριστούγεννα μακρὰ πὲ τὸ σπὶτ' μου !

Τὸ χωριὸ δὲν πέρασε ὥρα καὶ ἄρχισε νὰ σκεπάζεται καλά. Πέρα ἀπὸ τὴ μύτη σου δὲν ἔβλεπες. Πυκνὸ καὶ γιομᾶτο ἔπεφτε χιόνι.

Τουλοῦπες μεγάλες καὶ παχυές, ποὺ ἡ μιὰ καβαλίκευε τὴν ἄλλη κατέβαιναν. Θαρρείς καὶ κρυφομιλοῦσαν ἀδερφωμένες. Κάτι κρυφὸ εὐχάριστο ἔλεγαν, καὶ ἄλλες τραβοῦσαν τὸ δρόμο μὲ τάξη καὶ ἄλλες πάλι μπράτσο πιασμένες θαρρείς παραδινότανε σὲ τρελλὸ χορὸ τοῦ Διόνυσου.

Ὁ Πολύδερος μὲ τὰ παιδιὰ τοῦ χωριοῦ ὅλος χαρὰ, ἀπὸ τὸ ζεστὸ τζάκι, ὅπου ροκάνιζε ἡ σιὰ τὰ ξεροκούρβουλα, ἄκουγε τὰ κάλαντα τῆς παραμονῆς :

Χριστούγεννα πρωτούγεννα Χριστὸς πρωτογεννιέται
γεννιέται κι' ἀνατρέφεται στὸ μέλι καὶ στὸ γάλα.

Τὸ μέλ' τὸ τρῶν οἱ ἄρχοντες, τὸ γάλα οἱ παπάδες
καὶ τὰ κεροσταλάματα οἱ δώδεκ' ἀποστόλοι.

— Καὶ τὴ χρόν'.

Ἡ δασκάλα τοῦ χωριοῦ τὸ δίδαξε στὰ παιδιὰ, ποὺ Τουρκόφωνα πὼς εἶταν, τῶλεγαν περίεργα καὶ νόστιμα.

Γλυκόφωνα καὶ τοῦτος τοὺς εἶπε :

— Κερά μου, τὸ ὑγιόκα σου παπὰ νὰ τόνε κάνεις
νὰ μπαίνει νὰ σὲ λειτουργάει, νὰ βγαίνει νὰ σὲ ψέλνει,
νὰ τὸν ρωτοῦν οἱ ἄρχοντες : — Παπᾶ μου τί μυρίζει ;

— Ὅταν μὲ γέννα ἢ μάννα μου, κι' ὅταν μὲ κοιλοπόνα,
μοσχότρωγε ἀπ' τὸ πρωί, μόσχο τὸ μεσημέρι
καὶ τὸ ἡλιοβασίλεμα ἀφράτο παξιμάδι.

— Καὶ εἰς ἔτη πολλά.

Ἡ φωνούλα του κουδούνιζε ἀγγελικά.

Καὶ τὸ χιόνι πλάκωσε καὶ κουκούλωσε τὶς στέγες, στόλισε τὰ δέντρα, καβαλίκεψε τοὺς φράχτες, κουκούλωσε τὶς θυμωνιές, τᾶχυρα, καὶ σκέπασε τοὺς δρόμους.

Ὁ Παπαχριστόλδος μὲ τὸ μαγγάλι τἀναμένο μπροστά του μέσα στάρχοντικὸ τῆς ἐκκλησιᾶς, ἂν καὶ πῆρε σούρουπο ξομολογοῦσε ἀκόμα. Ἐπρεπε πιά νὰ τελειώνει. Ξημέρωνε Χριστούγεννα. Καὶ βλογοῦσε καὶ ὠνειδίζε, καὶ ἔβαζε «κ α ν ὄ ν α» καὶ ἀπαγόρευε τὴ «μετάδοση» καὶ ὠριζε στοῦ καθενὸς τὸ σφάλμα τιμωρίες.

THE END OF THE ROAD

Καί σά διάβασε καί τόν ἑσπερινό καί μάζεψε δυό τσουβάλια λειτουργιές, καί δυό κιλά στάρι γιά νά μνημονέψει τά μοιριδοχάρτια, πού τοῦφερνε κάθε μιὰ γυναίκα, ἀποτραβήχτηκε στό σπίτι τοῦ μουχτάρη νά κοιμηθεῖ γιά νά λειτουργήσει βαθειά ξημερώματα τή λειτουργία τοῦ Χριστοῦ καί νά μεταλάβει ὅλο τὸ χωριό.

* * *

Ἡ καμπάνα — μιὰ μελωδικιά καμπανούλα — χτύπησε βαθειά νύχτα, ἀκόμα. Ὅλο τὸ χωριό ξύπνησε. Τά σκυλιά βάβηξαν καί τὸ ἀντιβόισμα ἀκουγότανε στή σιγαλιά τῆς ἁγίας νύχτας.

Ὁ οὐρανὸς κι' αὐτὸς χαρούμενος ξάνοιξε καί φανερώθηκαν καί τᾶστρα στό στερέωμα, — παγωμένα κι' αὐτὰ ἀπὸ τὸ κρύο τῆς νύχτας, — νά τρεμοσβύνουν σάν καντήλια. Οἱ πορτοῦλες μέσα ἀπ' τοὺς φράχτες ἄνοιγαν. Ἡσκιοι μακруνοὶ δρασκέλιζαν τὸ χιόνι. Φαναράκια φώτιζαν τὸ προσπέρασμα στοὺς δρόμους, πού χωμένοι στενοὶ καί λοξόδρομοι μέσα σέ φράχτες χανόταν καί σβῆναν. Τά κοκόρια λάλησαν καί ξαναλάλησαν, καί τὰ βελάσματα τῶν ἀρνιῶν ἔφταναν ἀπὸ μακρὰ, σάν παράπονο.

Κι' ὁ Παπαχριστόλδος τὴν ὥρα τούτη διάβαζε τὸν ἐξάψαλμο. Ἡ βροντερὴ φωνή του ἄνοιγε τίς καρδιές τῆς χωριατιάς. Πότε ξανάκουσαν τέτοια φωνή μελωδικιά; Πότε εἶδαν τέτοιον ἱερέα μεγαλόπρεπο;

Καί ἡ λειτουργία ἔγινε μὲ κατάνυξη. Ὁ μικρὸς Πολύδερρος, πού καβάλλα πίσω ἀπὸ τὸν πατέρα ταξίδευε γιά πρώτη βολὰ στή ζωὴ του μακρὰ ἀπὸ τὴν μάννα τὴν παπαδιά, μὲ τὴ φωνούλα του πού τρυποῦσε τὸν τροῦλλο τῆς ἐκκλησιάς, ἔψελνε, σὰ δόκιμος — τὸ θαῦμα τοῦ χωριοῦ — ψάλτης: «Τί θαυμάζεις Μαριάμ», «Χριστὸς γεννᾶται δοξάσατε», καί εἶπε τίς καταβασίες, τὸ δοξαστικό, εἶπε τὴ δοξολογία, εἶπε τὸν ἀπόστολο καί τὸ χερουβικό. Ἡ λειτουργία τέλειωσε μεγαλόπρεπα καί κατανυχτικά. Οἱ χωριανοὶ ὅλοι ἀπὸ χαρὰ μετάλαβαν, προσκύνησαν κι' ἀποτραβήχτηκαν στὰ σπίτια τους, ὅπου πλούσιοι καί φτωχοὶ ἔφαγαν τὸ πρωινό τους καί ὕστερα ἀπὸ νηστεία σαρανταήμερο, πού ἔτρωγαν νερόβραστο φασοῦλι, πράσο ὠμὸ καί τουρσί λάχανο, ἔβαζαν στό στόμα τους χοίρινη μυρωδάτη μπριζόλα καί τραβοῦσαν τὸ ἀγνό τους κρασί, ἓνα μπογιαμά, πού συντάραζε τὰ σωθικά.

* * *

Κι' ὁ Παπαχριστόλδος μακρὰ γιά πρώτη φορὰ ἀπὸ τὴν παπαδιά του, ἀπὸ τὰ ἐφτά παιδιὰ του, ἀπὸ τὸ σπίτι του, ἀπὸ τὴν ἐκ-

κλησιά, πού ιεράτευε, σαράντα χρόνους, μεταλαβαίνοντας ένα κόσμο ολάκαιρο, κουρασμένος, μὰ κιεύχαριστημένος βλογοῦσε τὸ τραπέζι τοῦ μουχτάρη, πλούσιο καὶ ἀρχοντικό. Ἐκεῖ καθισμένος ἔφαγε τὸ Χριστουγεννιάτικο τραπέζι. Πλάγι του κιὸ Πολύδερὸς ἀπολάβαινε—παιδὶ σαλὸ—τίς τιμές τοῦ ψάλτη. Μόνον πού δὲν καταλάβαινε τὰ Τούρκικα, νὰ νοιώσει τοὺς ἔπαινους πού τοῦ χάριζαν.

Κατόπι ἔπεσαν σὲ ὕπνον πάλι, γιὰ νὰ ξεκουραστοῦν γιὰ τὸ ταξίδι.

Τὸ ἀπόγεμα θὰ γύριζαν πίσω στὴν πατρίδα, ὅπου τὸ σπίτι γιορταστερὸ τοὺς περίμενε, τὸ τζάκι λαμπερὸ τοὺς πρόσμενε, τὰ γόρια χαρούμενα θὰ τοὺς προῦπαντοῦσαν, κὴ παπαδιὰ θὰ τοὺς ἀγκάλιαζε, τ' ἀγκάλιασμα τοῦ γυρισμοῦ.

Τὸ χιόνι τώρα ἔπαψε, ὁ οὐρανὸς ἀνοιξε, ὁ καιρὸς μαλάκωσε. Συνοδιὰ καβαλλαρέων θὰ συνόδευε τὸν Παπαχριστόλδο ὡς τὸ ἔμπα τοῦ σπιτιοῦ του στάπομεσημερινὸ ταξίδι, γιὰ νὰ φέρει καὶ τὰ μπαξίσια τοῦ χωριοῦ: κρέατα γουρουניῶν, στάρι, λαρδί, λουκάνικα, κοτόπουλα, κένα ἀρνὶ τοῦ Πολύδερου γιὰ τὴν ψαλτικὴ του.

—Καλὸν ὕπνον Παπαχριστόλδε!

Κιὸ Παπαχριστόλδος ἀποκοιμήθηκε τὸν Χριστουγεννιάτικὸ ὕπνον, γιὰ νᾶναι ἔτοιμος γιὰ τὰπομεσημερινὸ του ταξίδι.

ΧΡΙΣΤΟΥΓΕΝΝΑ ΑΛΕΙΤΟΥΡΓΗΤΑ

Λαμπουριστό στη μέση τῆς πατωσιάς, μὲ κρεμασμένα τὰ δυὸ χερούλια, σὰν αὐτιά κατσίκας, τὸ μεγάλο μπρ-ύντζινο μαγκάλι γιομάτο φωτιά καὶ θερμοσπουδιά, ἀπὸ σκόνη κάρβουνου ἀναμμένου, ἀνάδινε τὴ ζεστασιά, ποὺ τόσο εὐχάριστη εἶταν μέσα στὸ μεγάλο καλοστρωμένο μέρος τοῦ σπιτιοῦ—μὲ σπουδαῖα παμπάλαια σπιτίσια χαλιά—ποὺ ὅλοι περνοῦσαν τὰ βράδυα στὰ νυχτέρια. Μέσα στὴν κάμαρα τοῦ φαγητοῦ τὸ τζάκι ἔκαιγε ἀδιάκοπα. Ἐκαιγε καὶ ροκάνιζε τὰ κουρβούλια τοῦ ἀμπελιοῦ, ποὺ φέτος τὸ ξύλωσαν γιὰ νὰ κάνουν νέα φυτεῖα μὲ ἀμερικάνικα κλήματα. Ἐκεῖ κατάντικρου στὴ φλόγα τοῦ τζακιοῦ, ποὺ ἔβαφε τοὺς τοίχους καὶ τὰ στρωσίδια μὲ ἄλικο χρῶμα, ξαπλωμένος σὲ παχὺ στρῶμα κατιαστό, διάβαζε τὰ βιβλία του ὁ παπᾶς τῆς ἐνορίας, ὁ παπα-Κωστάκης. Διάβαζε καὶ ἄκουγε τὴν περίεργη φωνή—τὸ σφύριγμα νὰ πῶ—τοῦ κούρβουλου, ποὺ χλωρὸ καὶ βρεμένο, καιγότανε στὸ τζάκι σιγὰ σιγὰ. Ἰστοροῦσε κι' αὐτὸ μιὰν ἱστορία, ποὺ κανεὶς δὲν τὴν ἔνοιωθε καὶ σφύριζε τὸν πόνο του.

Ὁ παπα-Κωστάκης διάβαζε τὰ «Κωλύματα τοῦ γάμου». Ζητοῦσε μὲ τὸ ἐρευνητικὸ του μάτι νὰ βρῆ μέσα στὴ σοφία τοῦ βιβλίου τὴ λύση ποὺ ἤθελε. Αὐτοὶ οἱ βαθμοὶ τῆς συγγένειας τὸν κούραζαν καὶ δὲ μποροῦσε εὐκόλα νὰ βρῆ τί εἶνε αὐτὸ ποὺ βγαίνει ἀνάμεσα σὲ δυὸ ἀνθρώπους πάγαπιοῦνται, γιὰ νὰ ἐμποδίζει τὴν παντρεῖά τους.

—Αὐτὸ ἔνε, αὐτό, εἶπε κάποτε κιὰνακάθισε στὸ παχὺ στρῶμα, εὐχαριστημένος ἀπὸ τὴ λύση ποὺ βρῆκε. Καὶ μὲ τὸ νοῦ του ἔκανε τὴ σκέψη, πῶς μπορῆ νὰ στεφανώσῃ τὸ ζευγάρι, ποὺ τόσον καιρὸ πάλευε νὰ στήσῃ τὴν καλύβα του κιόλο ἐμπόδια καὶ δυσκολίες τοῦ ἔβγαϊναν στὴ μέση. Ἐδῶ θὰ στηριχτῶ, εἶπε μέσα του, νὰ τοὺς στεφανώσω, βερσαλάμ!

Καὶ τὸ πρᾶγμα ἔγινε. Μιὰ βραδυὰ στεφάνωσε τὰ ξαδέρφια δίχως ἄδεια τοῦ δεσπότη καὶ πάει. Τσιμπολόγησε καλὰ τὸ μπαξίσι του καὶ μπάλωσε μερικὲς τρύπες τοῦ πολυέξοδου σπιτιοῦ του. Ὁ παπα-Κωστάκης ἔφαγε σκόρδο καὶ σκορδιάς δὲ μύρισε. Μὲ τὸν καιρὸ ἴσως πάλι θὰ ξαναχρειαστῆ ν' ἀνακατεύῃ τίς σελίδες τοῦ βι-

βλίου, πού τόν ὠδήγησε στή λύση γιά νά ξαναμελετήσῃ πῶς ἔσφαλε βαρειά καί πῶς τὸ παραπτωμά του «ἄγει εἰς ἀργίαν ἀπὸ τῶν ἱερατικῶν καθηκόντων».

* * *

Ἦταν παραμονή Χριστούγεννα, καί ὁ παπᾶς Ἰλαρὸς μὲ τὴν πλούσια γενειάδα του χτενισμένη πάνω στὸ στήθος, μὲ τὸν τζουμπέ του τὸν πλούσιο καί τὸ καλιμαῦκι του καλοβαλμένο στὸ κεφάλι, βγήκε πρὶν τὸν ἑσπερινὸ νά ψωνίσει τὸ γουροῦνι. Εἶταν παπᾶς καί δὲ συνήθιζε νά πηγαίνει στὸ σκότωμα τῶν γουρουνιῶν ὄξω ἀπὸ τὴν πολιτεία. Ἀγόραζε τὸ γουροῦνι του στὸν κύρ Στόϊκο τὸ χασάπη, πού παραμονή κρεμοῦσε παγωμένα κρύσταλλα τὰ κρέατά του δεκαριές-δεκαριές ἀπὸ τ' ἀμέτρητα τσιγγέλια τοῦ μαγαζιοῦ του. Κατεβαίνοντας κουκουλωμένος μὲ τὸ σάλι του τὸν κατήφορο ἀπὸ τὸ σπίτι του, πατώντας μὲ προσοχὴ τὰ γυαλοπάγια, ἔφτασε στὸ χασάπικο καί γρήγορα ἔπεσε τὸ μάτι του στὸ καλλίτερο γουροῦνι, πού τοῦ κρεμόταν σταλαχτίτες τὸ αἷμα ἀπὸ τὸ ἀναποδογυρισμένο κορμί του. Ζύγισε τὸ μισό, εἴκοσι ὀκάδες, καί τῶστειλε στὸ σπίτι του πληρώνοντας στὸν κύρ Στόϊκο ἀσήμι ἀληθινὸ τὴν ἀξία του. Ἔτσι γύρισε στὸ σπίτι του νά χωθῆ πάλι πλάγι στὸ τζάκι του, στὴν ὠμορφὴ φωτιά καί τὴ φλόγα, πού παράδοξα τὴν ὥρα κείνη ἔβγαζε πάλι τὸ σφύριγμά της μέσ' ἀπὸ τὰ σπλάχνα τοῦ βρεμένου κορμοῦ τοῦ ἀμπελοκούρβουλου.—Τί παράξενο σφύριγμα! εἶπε μόνος του. Σὰ μήνυμα κακό! Ἔβγαλε τὸ ἀντερί του καί τὸ τζουμπέ του τὸν κρέμασε στὸν τοῖχο, ἔβγαλε τὸ καλιμαῦκι του καί τὰπίθωσε στὸ τραπέζι μὲ τὰ ἱερά του βιβλία καί ξεκρέμασε ἀπὸ τὸ λαιμό του, βγάζοντάς τὴν ἀπὸ τὸν κόρφο του τὴν κεσιά του, πού ἔκρυβε τὸ χαρτζιλίκι του, σουλταμαμούτια, κάρτα τοῦ μετσηδιέ, μετσηδιέδες, ὀχταράκια, γροσάκια καί λογῆς λογιῶν ἄλλον παρά, ἄνοιξε τὸ συρτάρι του καί τὴν ἔχωσε μέσα. Κουδούνισε καί τούτῃ πλαγιάζοντας ἀνάμεσα σὲ χαρτιά καί ἔγγραφα.

—Μαρίκου, εἶπε στὴ δούλα του, τὴ γυναῖκα, πού ἀπὸ παιδί τὴν εἶχε δούλα, φέρ' τὸ σοφρά.

Ἡ Μαρίκου μὲ τὰ μάγουλα κόκκινα σὰν καρπούζια καί τὰ χέρια φουσκωτὰ καί πρισμένα καί γιομᾶτα ἀπὸ τὸ χιονιὰ πριξήματα, ἔτρεξε κι' ἔφερε τὸ σοφρά, στρογγυλὸν σὰν ἀσπίδα πανάρχαια. Τὸν ἔστρωσε κάτω καί μπροστά του ἄπλωσε μιὰ μεγάλη πετσέτα φαντὴ σκοῦρα γιά νά προφυλάξῃ τὰ ροῦχα του ὁ παπᾶς

πού τώρα στρώθηκε σταυροποδιά μπροστά στο σοφρά με τὰ μαχαίρια κοφτερά στα χέρια.

— Φέρε μου τὸ κριάς.

Ἡ Μαρίκου κουβάλησε ξεκρεμώντας ἀπὸ τὸ τσεγγέλι τὸ μισὸ γουρούνι.

Μὲ μαστοριὰ χασάπι ἄρχισε νὰ λιανίζει ὁ παπαῶς τὸ κρέας. Ἔκοψε μπριζόλες, ἔκοψε στήθος, ἔβγαλε τὸ λαρδί τέσσερα δάχτυλα πάχος, ξεχώρισε τὸ μπουτι κι' ἔτοίμασε κρέας λογιῆς λογίων. Στὰ ὑστερνὰ ἔχωσε τὸ λαρδί σὰ σαποῦνι κομμάτια μέσα σ' ἓνα τσουκάλι καὶ τάλάτισε. Ὅλο τὸ καλοκαίρι ἀπὸ κεῖ κόβοντας φέτες λαρδί θὰ τηγάνιζε ἀβγά μάτια.

Ἔτσι ἔκαμε τὸ χρέος του, τὴν ὥρα πού ἡ παπαδιά κ' ἡ Μαρίκου ἔκοψαν τὴ γαλοπούλα καὶ τὴ μεγάλη κόττα, πού τοὺς γεννοῦσε ἀβγά. Αὐριο θάχαν μουσαφιρέους στὸ τραπέζι. Ἔτσι ἡσυχος ἦπие τὸ μεταμεσημεριανὸ καφέ του γιὰ νὰ πάει στὴν ἐκκλησιὰ γιὰ τὸν ἔσπερινό.

Δὲν εἶχε ἀκόμα καλοπιεῖ τὸν καφέ του ἔτοιμος νὰναποδογουρίσει τὸ φλυτζάνι του στὸ πιάτο, γιὰ νὰ τοῦ πεῖ ἡ παπαδιά τὴν τύχη του καὶ νὰ, χτύπησε ἡ ξώπορτα. Σὲ λίγο μπῆκε στὴν αὐλόπορτα ὁ κλητῆρας τοῦ δεσπότη.

— Τί ξν, παιδί, ρώτησε ὁ παπα-Κωστάκς.

— Ὁ δεσπότης σὲ θέλ' στὴ μητρόπολ'.

— Καλὰ ἂ νᾶρτω.

Καὶ γλήγορος τοιμάστηκε. Φόρεσε τὸ ἀντερί του καὶ τὸν τζουμπέ του, ἔβαλε τὸ καλιμαῦκι στὸ κεφάλι του, τυλίχτηκε τὸ σάλι του καὶ βάνοντας τὰ γαλότσια του, βγήκε μαζὶ με τὸν κλητῆρα τοῦ δεσπότη στὸ δρόμο.

Τὴν ὥρα κείνη ὁ οὐρανὸς ἔρριχνε τὸ χιόνι σὰ ρύζι παχὺ καὶ κρυσταλλωμένο. Ὁ δεσπότης ἀπὸ τὸ παράθυρο, φέρνοντας γύρους μέσα στὴ σάλα με τὴ μεγάλη σόμπα, πού ἔκαιγε, σεργιάνιζε τὸ χιόνι πρὸς τὸ μεγάλο κάμπο τῆς πολιτείας,

Ὁ παπα-Κωστάκς χιονισμένος πρόσωπο καὶ γένεια, ἐμπῆκε στὴν εἴσοδο τῆς Μητρόπολης με τὴν καρδιά του ταραγμένη. Τὸ κάλεσμα αὐτὸ δὲν τοῦ ἄρεσε κι' ἀνέβαινε τὰ σκαλιὰ ταραγμένος.

— Εὐλόγησον, Δέσποτα, εἶπε ἀντικρῦζοντας τὸ μεγαλόπρεπο παράστημα τοῦ τετράπαχου δεσπότη κι' ἔκαμε νὰ φιλήσει τὸ χέρι του.

— Εἶσαι ἀργὸς ἀπὸ πάσης ἱεροπραξίας, τοῦ εἶπε ἀπότομα ὁ δεσπότης, ἀπὸ τὴν ὥρα αὐτῆ. Ἄπὸ σήμερα δὲ θὰ ἱεουργήσεις καὶ δὲ θὰ μπεῖς στὴν ἐκκλησιὰ.

Ὁ παπα-Κωστάκς κατάλαβε καλὰ καὶ δίχως νὰ πεῖ λόγο ἔσυρε

τό πόδι του πίσω. «Δι' εϋχών σας» εἶπε καὶ βγήκε ἀπὸ τὴ μεγάλη σάλα τοῦ δεσποτικοῦ. Ζάλη τὸν ἔπιασε καὶ ἔτσι ζαλισμένος κατέβηκε τὰ σκαλιὰ δίχως νὰ ξαίρει ποῦ πατᾶ κι' ἔφυγε γρήγορος στὸ σπίτι του.

* * *

Ἡ παπαδιὰ τὴν ὥρα κείνη μέσα στὸ φλυτζάνι τοῦ παπᾶ ἔβλεπε τὰ κακὰ μαντᾶτα. — Λύπ' ἔχουμ' εἶπε, νά, μαῦρος ὁ οὐρανὸς καὶ κομμένος ὁ δρόμος. Ὁ γεννᾶτος αὐτὸς πὲ τὸ σπαθί τ' κόβ' τὸ κεφάλ', νᾶτος πὲ πάν' του.

Καὶ ξηγοῦσε τὸ φλυτζάνι ἀκόμα, ὅταν νά, κι' ὁ παπᾶς ἐμπήκε στὸ σπίτι του καὶ πικραμένος ἀντίκρουσε τὴν παπαδιὰ καὶ τὰ παιδιὰ του.

— Ἄργός ! τῆς εἶπε μὲ πικρία.

— Ἄργός ;

— Ἄργός κι' ἀπὸ τὴν ὥρα τούτη.

Ἡ παπαδιὰ λύθηκε σὲ κλάμα, καὶ τὰ παιδιὰ μαζί, θαρρεῖς καὶ λείψανο εἶχαν μπροστά τους.

— Σωπᾶστε τέλος πάντων, δὲ θὰ πεθάνουμ' γιὰ ! βροντοφώνησε ὁ παπᾶς,

Ἵλοι σῶπασαν καὶ τὸν κύτταξαν στὰ μάτια.

— Ἄν εἶμαι ἄργός, μέσ' στὸ σπίτι' μου δὲν εἶμαι ἄργός, εἶπε.

Τὴν ὥρα αὐτὴ χτυποῦσαν οἱ καμπάνες χαρούμενα γιὰ τὸν ἔσπερινὸ τοῦ Χριστοῦ. Ὁ παπα-Κωστάκης πρόσταξε καὶ τοῦ τοίμασαν τὸ τραπέζι του τὸ στρογγυλὸ, στὴ μέση τῆς πατωσιᾶς. Ἐκεῖ πάνω ἄφησε τὰ βιβλία του τὰ ἱερά, ἄναψε τὸ θυμιατὸ τοῦ σπιτιοῦ, κατέβασε ἀπὸ τὸ εἰκονοστάσι του τὴν εἰκόνα τῆς Παναγίας μὲ τὸ βρέφος τῆς στρουμπουλὸ σὰν μπάλα, καὶ φορῶντας τὸ πετραχεῖλι του ἄρχεψε νὰ διαβάζει τὰ τροπάρια.

Στὴν ἐκκλησιὰ μόνος ὁ Παπαγιάννης τώρα ἔκανε τὸν ἔσπερινό. Ἐμαθε τὴν ἀργία τοῦ παπᾶ-Κωστάκ' καὶ κίνησε τὸ σοφὸ του κεφάλι ψιθύρίζοντας : «Σὰν τᾶθελος τᾶπαθες». Ἡ κόνα Ἐλέγκω, ἡ Βδοκιώ, ἡ Δεσποίν' ἡ Ξαθώ, ἡ διάστρα, ὁ παποῦς ὁ Φίλιππας, ὁ Σταθὸς ὁ γεμενετζῆς, σιγομιλοῦσαν τώρα ὅλοι στὴν ἐκκλησιὰ μαθαίνοντας τὸ πάθημα τοῦ παπᾶ τους, ποῦ ἀπόψε ἔλειπε ἀπὸ τὸν μεγάλο ἔσπερινό.

— Ἐμ' ποιὸς τὸν εἶπε νὰ στεφανῶν' ξαδέρφια ;

— Ἡ τιμωρία τὸν χρειάζνταν.

— Καλὰ νὰ πάθ'.

Κεῖνο τὸ βράδυ δὲν ἔκλεισε μάτι ὁ παπα-Κωστάκ'ς. Ὁ βορ-

ριᾶς ὄξω φυσούσε καί σφύριζε στὰ παράθυρά του. Σφύριζε καί τὸν τραγουδοῦσε τὸ λυπητερὸ τραγοῦδι τῆς ἀπελπισιᾶς.

Κι' ὅταν μὲ τὰ πρῶτα λαλήματα τοῦ κόκορα χτύπησαν οἱ καμπάνες κι' ἀκούστηκαν τὰ πατήματα τῆς γειτονιᾶς του καί οἱ ὀμιλίες τῶν ἀνθρώπων, ποὺ πήγαιναν νὰκούσουν τὸ «Χριστὸς γεννᾶται», πατώντας χιόνια καί γυαλοπάγους, κι' ἐκεῖνος ντύθηκε, σήκωσε καί τοὺς δικούς του κι' ἀνάβοντας τὰ καντήλια καί τὰ θυμιατά του, διάβασε τὴ λιτὴ καί τὰ τροπάρια τοῦ Ὁρθρου, θύμιασε παντοῦ, ἔψαλε μὲ κατάνυξη καί ζήτησε συγχώρεση ἀπὸ τὸ βρέφος, λέγοντας μὲ ὑψωμένα τὰ χέρια : «Ἄγιον Βρέφος, ἐλέησον καί σῶσον τὸν δοῦλον σου Κωστάκη, ἱερέα, καί τὸν οἶκον αὐτοῦ καί τὰ τέκνα αὐτοῦ καί τὴν πρεσβυτέραν αὐτοῦ καί συγχώρησον τὰ ἁμαρτήματά μου. Ἐπάκουσον ἢ ἐλπίς πάντων τῶν περάτων τῆς γῆς καί τῶν ἐν θαλάσῃ μακρὰν καί ἴλεως γενοῦ μοι». Δάκρυα μετανόιας ἔτρεξαν ἀπὸ τὰ ὄγρὰ του μάτια καί κύλισαν στὰ μάγουλα καί τὰ γένεια του. Δὲν τὰ σκούπισε, ἀλλὰ τᾶφησε νὰ ξεραθοῦν στὰ μάγουλά του. Καί κάνοντας ἀπόλυση τῆς ἀκολουθίας ἔψαλε βροντόφωνα μὲ τὰ παιδιὰ του μαζί : «Ἡ γέννησίς σου Χριστέ ὁ Θεὸς ἡμῶν».

Ὁ μολυβένιος οὐρανὸς στὸ μεταξὺ ἔρριχνε τὸ πυκνὸ χιόνι του. Ὅλα ἄσπρα, ὅλα σκεπασμένα. Ὁ βορριᾶς φυσομανώντας σκορποῦσε τρελλὰ τὸ χιόνι παντοῦ. Γιὰ νὰ ξημερώσει ἤθελε ἀκόμα πολὺ. Ἐτσι πρὶν ξαναπέσει στὸ στρῶμα του ὁ φταίχτης παπᾶς, ποὺ δίκαια θέριζε, ὅπως ἔσπειρε, παίρνοντας τὸ βιβλίο του «Τὰ κωλύματα τοῦ γάμου» ἔγραψε στὴν ὑστερινὴ σελίδα μὲ γράμματα χοντρὰ κι' ἀνάρια : «Ἐν ἔτει 1881 ἔμεινα, παραμονὴ Χριστούγεννα, ἀργὸς ἀπὸ τὸ δεσπότη γιὰ ἕξη μῆνες». Ἀπὸ τότες ἀποφάσισε νὰ μελετᾷ καλλίτερα τὰ ἄρθρα του καί τὰ ἐδάφια του γιὰ νὰ μὴ ξαναπέσει στὸ «παράπτωμα», ποὺ τιμωριέται μὲ τὴν ἀργία «ἀπὸ πάσης ἱεροπραξίας».

Ἀνήμερα Χριστούγεννα τὸ σπίτι τοῦ παπα-Κωστάκ' εἶταν λυπημένο. Τὰ παράθυρά του ἔμειναν κλειστὰ καί κανεὶς δὲν πάτησε νὰ τὸν εὐχηθεῖ γιὰ τὰ Χριστούγεννα. Στὴ ζωὴ του ποτὲ δὲ ντροπιάστηκε τόσο. Σ' ὅλα τὰ ἐπαγγέλματα τὰ «ζαναέτια» ποὺ ἔκαμε στὴν Ἀνατολὴ ἀπὸ τὴν Προῦσα ὡς τὴν Καισάρεια στὴ ζωὴ του, κάπου κεῖ στὸ Ἰκόνιο, πρὶν γίνει παπᾶς, κάτι ἔκαμε στραβό, μὰ ποτὲ δὲν τιμωρήθηκε ὅπως τώρα στὴν παπαδοσύνη του, ποὺ ἕξη μῆνες εἶχε παυθεῖ ἀπὸ κάθε ἱεροπραξία. Ἀπὸ δῶ καί πέρα στεφάνωνε «νομίμως» πλιά! Τὰ Χριστούγεννα τοῦ 1881 τὰ θυμότανε μὲ ντροπὴ σ' ὅλη του τὴ ζωὴ, ὥσπου παρέδωκε τὸ πνεῦμα καί «ἀπεδήμησε πρὸς Κύριον».

ΤΟ ΧΡΙΣΤΟΥΓΕΝΝΙΑΤΙΚΟ ΜΑΚΡΙΝΟ ΤΑΞΕΙΔΙ

Ἡ θείσα ἡ Δοχτινιώ, πού εἶταν ἡ ξακουσμένη διάστρα τῆς πολιτείας μας καί ἤξαιρε νά βάζει πανί στον ἀργαλειό —στό λάκκο —καί νά ἱστορεῖ—ἀπό φελεμένοι ἀρχίζοντας—ὄλων τῶν εἰδῶν τὰ σχέδια στό φάσιμο, καί τὰ γοῦστα τῆς εἶταν σέ ὑπόληψη ἀπό τίς οἰκοκυρές τοῦ τόπου μας, ὅταν τήν ἔπαιρναν ὑφάντρα στά τσεγίζια τους καί τὰ προικιά τῶν κοριτσιῶν τους, πού ἤξαιρε τὰ διασίδα ἕνα-ἕνα κι' ἀνακατωτά καί ὑφαине δίμητα καί σαντρατσωτά καί ψηφωτά καί καμπωτά καί δυοστόχτένι καί ὄλων τῶν λογιῶν τὰ πανιά τοῦ τόπου μας μαστορικά, κι' αὐτή στον καιρό τοῦ χαμοῦ τῆς Θράκης, κουτσομεσιασμένη ἀπό τήν πολλή δούλεψη, παίρνοντας τὰ λίγα τῆς ὑπάρχοντα, τὸ βιό τῆς ὄλον καλοδεμένον σέ γκιότσια, ξεκίνησε μέ τὸ κοπάδι τῆς προσφυγιάς καί πέρασε τὸ μεγάλο ποτάμι τῆς Θράκης, γιά νά μπεῖ στήν ἄλλη μισή Θράκη, πού φιλόξενα δέχτηκε τὰ ἀποδιωχμένα παιδιά τῆς.

Κι' ἐγκαταστάθηκε κι' αὐτή μαζί μέ ὄλους σέ μιὰ γωνιά, σέ μιὰ προσφυγική καλυβούλα καί κάνοντας τὸ σταυρό τῆς ξανάρχισε τὴν ἴδια δουλειά.

Ἀπὸ σπίτι σέ σπίτι γυρνώντας, ξανάβρισκε τίς παλιές νοικοκυρές, τὰ ξανθὰ ἢ μελαχροινὰ κορίτσια, πού τήν πρόσμεναν νά στήσουν τὴ διάστρα, νά μάσουν τὰ καλάμια, νά διαστοῦν τὸ στημόνι, νά τοιμάσουν τὸ λάκκο, γιά νάρχισαι τὸ ὕφασμα καί νά ὑψωθεῖ ὁ ἦχος ὁ στριγγὸς τοῦ ξυλόχτενου μέ τὸ πέταμα τῆς κεντίκλας.

Ἀκόμα, μ' ὄλες τίς φτώχιες τοῦ κόσμου, ἡ ἐπιστήμη τῆς περνοῦσε. Οἱ νοικοκυρές τὰ πανιά τους τὰ ἤθελαν ὑφαντά, στό σπίτι, γιατί τὰ σπιτικά εἶτανε καλά. Ἦθελαν τὰ σεντόνια τους, τὰ ποκάμισά τους, τίς φανέλλες τους καί ὄλα τους τὰ ρουχικά σπιτικά. Καί ἡ κόνα ἡ Δοχτινιώ, δὲν ἔννοιωσε τῆς ξενητιάς τὴ φτώχια, καί δὲν ἔγινε ποριξιμιὸ σέ ξένον τόπο, ἀνάμεσα σέ ξένους ἀνθρώπους.

Μὰ πέρασαν χρόνια κάμποσα, πού στό πέρασμά τους ἄλλαξαν τὰ ἦθη τοῦ κόσμου καί ἡ τέχνη τῆς —ἡ ὑπεράξια τέχνη τῆς, ἔχασε τὴν ὑπόληψη πού εἶχε. Ἡ νέα γενιά τῶν κοριτσιῶν δὲν θέλει πιά νά μασουριάζει, οὔτε νά σκύβει στον ἀργαλειό, οὔτε νά

Ἡ γλυκεῖα θύμησις τῆς Δοχτινιῶς τῆς διάστρας

διάζεται στὴ διάστρα καὶ τὸ φελεμένι κλωστή—κλωστή νὰ τὸ μασουριάζει, οὔτε νὰ πλέκει κάλτσες. “Ὅλα τώρα τὰ βρίσκει ἔτοιμα. Τί τὴν χρειάζεται τὴ κόνα Δοχτινιώ ;

Καὶ ἡ κόνα ἡ Δοχτινιώ, ἡ διάστρα, καταφρονεμένη τώρα, ἔσωσε καὶ κατάλαβε, πὼς ὅλα στὴ ζωὴ περνοῦν, ὅλα ξεπέφτουν καὶ χάνουν τὴν ἀξία τους, καὶ πὼς κι’ αὐτὴ πιά πάει, ξέπεσε ἡ τέχνη της, ξεχάστηκε κι’ ἔσβυσε.

Πολλὰ Χριστούγεννα πέρασε ἡ κόνα Δοχτινιώ σ’ ὅλης της τῆ ζωὴ ἄσκημα καὶ δυστυχισμένα, μὰ σὰν τὰ φετεινὰ Χριστούγεννα δὲ θυμᾶται. Γριὰ τώρα, δίχως δόντια καὶ μισόκουφη, πολεμᾷ καὶ παλεύει μὲ τὴ ζωὴ. Ἡ ἀνέχεια τὴν κούρασε.

—Τί τὴν θέλω γὼ τὴ ζωὴ ; πάντω λέει καὶ ξαναλέει, σὲ κείνους ποῦ τῆς μιλοῦν. Μόνη, ὀλομόναχη, ἀνάμεσα στοὺς πρόσφυγες μὲ τὸν καιρό, ποῦ κυλᾷ γοργός, μετρᾷ τὰ λεφτὰ καὶ τίς ὥρες, κι’ εὐχεται γρήγορο θάνατο.

—Γὼ τώρα πιά καλὸν παράδεισο.

Μέσα στὸ φτωχικὸ της δωμάτιο, ποῦ τὸ στολίζει ἡ πάστρα καὶ ἡ νοικοκυρώσύνη, ἔχει στὴ σειρά τὰ σεντούκια της. Σεντούκια παλιά, ποῦ μοσκομυρίζουν, γιομάτα μὲ τὸ βιό της. Ἀπὸ τὰ ἀσπρόρουχὰ της, ὡς τὰ κιλίμια κι’ ὡς τὰ γιάνια, ποῦ τὸ χειμῶνα ἔντυνε τὸ σπίτι της. Τὸ μονάκριβό της κορίτσι, τὴν ἀφήκε χρόνους, καὶ τώρα δίχως δόντια, μὲ τὰ μάτια φλογισμένα ἀπὸ τὸ κλᾶμα, σέρνει τὸ κουφάρι της, μοιρολογᾷ μοναχὴ της κάθε βράδυ στὴ σκοτεινιά καὶ κλαίει τὴ μοναξιά της. Γυρεύει τὸ θάνατο.

Κι’ ὅταν σουρουπώσει καὶ κλειστεῖ μέσα ὀλομόναχη, ταξιδεύει—παρηγοριὰ ἔχοντας τὴ καντήλα της—στὴ Θράκη, ταξιδεύει κι’ ὄραματίζεται τὴν πολιτεία μας καὶ κατεβατὸ—κατεβατὸ φέρνει μπροστά της ὅλη τὴ ζωὴ της, τὴ δούλεψή της, τὰ ὑφαντὰ ποῦ σώριασε καὶ στοίβαξε μὲ τοὺς κόπους της—τοὺς ἀμέτρητους κόπους—σὲ πολλῶν σπιτιῶν ντουλάπια καὶ σεντούκια.

Καὶ τέτοιες μέρες χρονικὲς σὰν τὰ Χριστούγεννα, τί νὰ πρωτοθυμηθεῖ ! Τὴ περασμένη χρονιά ἔλεγε :

—Ἐγὼ πιά τὰ φετινὰ Χριστούγεννα ἔνε τὰ ὕστερνά μ’.

Φτωχή, μόνη—κοῦκος μοναχὸς—ἔκλαψε, πῆγε στὴν ἐκκλησιά—ποῦ οἱ Ἁγισαρανταμάρτυρες!—μιὰ φτωχὴ ἐκκλησοῦλα μὲ σανίδια στημένη, ἄκουσε τὸ τροπάρι τοῦ Χριστοῦ, ἔφτασε τὴν Πρωτοχρονιά καὶ τῶν Φώτων καὶ ἔλπιζε νὰ πεθάνει καὶ νὰ μὴ ζήσει τέτοια μέρα χρονικιά, γιὰ νὰ δοκιμάσει τὴν πίκρα τῆς ἀπολησμονημένης, τῆς ἔρημης, τῆς νηστικιάς.

Πέρις τέτοια μέρα χρονικιά, ἀνοίγοντας τὸ φορτσέρι της, ξε-

χώρισε ἀπὸ μέσα ἓνα ἀπὸ τὰ καλὰ γιάνια της καὶ τὸ πούλησε, γιὰ νὰ φτωχοπεράσει, ἓνα κομμάτι ψωμί, ἓνα φτωχὸ κατοστάρικο, κι' αὐτὸ ποῦ πρῶτα νὰ τὸ κολλήσει;

Ἐφέτος ὅμως τὸ εὐχήθηκε κι' ἔγινε. Λίγες μέρες μπροστὰ ἀπὸ τὰ Χριστούγεννα ἀρρώστησε. Μονάχη ὀλομόναχη, ἔπεσε τοῦ θανάτου. Ἀποχάθηκε σὲ ἄλλους κόσμους. Πρὶν ἀποχαθεῖ, πάλι κατεβατὸ—κατεβατὸ πέρασε ὅλη της ἡ ζωὴ ἀπὸ τὴ κουρασμένη σκέψη της, θυμήθηκε τὶς εὐτυχίες της, ἔφερε στὸ νοῦ της τὶς χαρὲς της, τὶς λύπες της. Κι' ὅταν ἡ γειτονιὰ τὴν ἔχασε μέρες καὶ μπαίνοντας τὴ θύρα της τὴ γύρεψε: - Κόνα Δοχτινιῶ λεγῶ! ἢ κόνα Δοχτινιῶ ἢ διάστρα, μὲ τὰ μάτια στηλωμένα στὸ ταβάνι, πρόσμενε τὸν ἄγγελό της μὲ τὴ ρομφαία καὶ τὰ χρυσᾶ ροῦχα νὰ τὴς πάρει τὴν ψυχὴ της τὴν ἀμαρτωλὴ, τὴν πάθια.

Καὶ τόφειε ἡ ὥρα, νᾶρτει ὁ ἄγγελος παραμονὴ Χριστούγεννα. Ὅταν ὁ κόσμος ἐτοιμαζόταν, ψώνιζε, γλεντοῦσε καὶ λατέρνες στολισμένες τραγουδοῦσαν τὰ τραγούδια τὰ γιορτάσιμα καὶ τὰ παιδιὰ χαρὰ γιομάτα τραγουδοῦσαν τὰ κάλανδα:

Χριστούγεννα, Χριστούγεννα
πόψε Χριστὸς γεννιέται
πόψε γεννήθηκε Χριστὸς
καὶ Βασιλιάς τοῦ κόσμου.

Εἶχε διαβαστεῖ ὁ ἑσπερινὸς κι' ὁ ἥλιος—κόκκινος—μόρικός νὰ πῶ—δίσκος, ποῦ ἄναβε τὸν οὐρανὸ καὶ τὸν ἔβαφε φλόγα, κατέβαινε σιγὰ—σιγὰ, νὰ πάει ν' ἀναπαυτεῖ, νὰ ξεκουραστεῖ ἀπὸ τὸ ταξίδι τῆς ἡμέρας, ὅταν ἡ κόνα Δοχτινιῶ ἑβδομηντάρια, βασανισμένη, ὀρφανή, πεινασμένη, μέσα στὸ φτωχικὸ προσφυγικὸ δωματιάκι της παρῆδεκε τὸ πνεύμα, ὅπως θᾶλεγε, στὸν ἀρχάγγελο, τὸν ξυπόλυτο καὶ λαμπροφορεμένο, τὸ Μιχαήλ.

—Ἐλα, Ἀρχάγγελε, θὰ τοῦ εἶπε. Ἐδῶκα τὸ λόγο μου πῶς δὲ θὰ ζήσω ἄλλα Χριστούγεννα καὶ εἶμαι ἔτοιμη γιὰ τὸ μακρινὸ ταξίδι. Τίποτε δὲ μὲ κρατᾶ στὸ κόσμο τοῦτο, μήτε τὰ φτωχὰ μου σεντούκια, τίποτε. Κι' ὁ Ἀρχάγγελος, γελαστὸς καὶ λαμπρὸς καὶ χρυσοστόλιστος τὴν ἀποκοίμισε γιὰ πάντα.

Τὴν ἄλλη μέρα—ἀνήμερα—τὴν κόνα Δοχτινιῶ, τὴν ἀπόθεσαν στὸ ριχὸ μνήμα της—δυὸ μέτρα γῆς—γιὰ νὰ πάει ἀπὸ κεῖ ποῦ ἦρθε.

«Γῆ εἶ καὶ εἰς γῆν ἀπελεύσει».

Πίσω της ὅμως ἄφησε τὴ γλυκειὰ θύμηση μιᾶς γυναίκας μὲ ψυχὴ καλλιτεχνικά, δημιουργὸ τῆς λαϊκῆς τέχνης, τὴ θύμηση μιᾶς ὑφάντρας, ποῦ δὲ θὰ ξεχαστεῖ γιὰ τὰ ἱστορήματά της.

ΓΛΩΣΣΑΡΙΟ ΤΩΝ ΙΔΙΩΜΑΤΙΚΩΝ ΛΕΞΕΩΝ

ἀλατζὰς=πανὶ γαλάζιο, ὕφασμα σπιτικό, ποὺ τὸ ὕφαιναν στὰ σπιτικά ἀργαλειὰ (τοὺς λάκους).

ἀμὰ=ἀλλά, ὅμως.

ἀμπὰς=ὕφασμα σπιτικό, μὲ μαλλιά χοντρά γιὰ τοὺς δουλευτάδες.

ἄραμ γέν' = ἄρα γίνει καὶ μὴ γίνει.

ἄφτριγια (ἦ)=ἡ καπνοδόχη.

βέο σελάμ (τουρκ. φρ.)=δόσε χαιρετισμό, τέλος πάντων.

βλαντί=τὸ μεταξωτὸ τοῦ γάμου.

γιούρι=ἐρειπωμένο, ἐρείπιο.

γίσμπα=ὑπόγειο, καλύβα.

ἔμ=καί, βέβαια.

ζαχερὲς=προμήθεια.

κάλφας λ. τ.=ὁ ἀρχηγὸς μιᾶς ομάδας ἐργατῶν, ὕστερα ὁ ἀρχιτέκτονας.

κάτ'=(ἓνα κάτ') μιὰ ἀπιφάνεια.—Πόσα κάτια νῆμα ἔβαλες λεγώ;

καοκαντζέλλ' =καλικάντζαροι.

κονσοῦλιτο=τὸ ἱατρικὸ συμβούλιο.

κουγμουτζής (ὁ) καὶ κουγιουμουτζής=ὁ χρυσοχόος.

κούλκα=γαλοπούλα καὶ κούλ'κα=ἡ ἀνόητη.

κουσκουσουρέγω=μιλῶ σὲ βάρους κάποιου.

κισλάς=στρατώνας.

κώχ' (ἦ)=γωνιὰ καὶ κουχή.

λιῶ=λέγω, λέω, λιῶ κλητ.—'Ἐλα λιῶ!=ἔλα σύ.

ντζαντές=(ὁ)=ὁ μεγάλος δρόμος.

μεράς=λειβαδότοπος, βοσκότοπος.

ματζίρ(ι)σσα=πρόσφυξ.

μπασιάς=τσίτι, πανὶ χρωματιστό.

μπερχανὰς=ἀπέραντο μέρος, χτήμα, σπίτι.

μπογιαμάς (ὁ)=εἶδος κρασιοῦ μαύρου καὶ σιφοῦ.

μπούζουρος (ὁ)=ἡ παπαρούνα κι' ὁ κατακόκκινος ἄνθρωπος.

μπεζαχτάς=τὸ ταμεῖο, ὁ μπουφές, ὅπου ὁ κάπελας κερνᾷ καὶ εἰσπράττει.

μπιλέ=μάλιστα λ. τ.

μούκια (ἦ)=σκέπασμα τοῦ κεφαλιοῦ μὲ ἀστραχάνι ἢ γούνωμα ἄγριου ζώου.

μουσάντριγια=τὸ τοιχισμένο μεγάλο ντουλάπι τοῦ σπιτιοῦ, ὅπου συμμάζευαν τὴν ἡμέρα τὰ στρώματα τοῦ ὕπνου.

μουζντές=ἀναγγελία, εἶδηση.—Μουζντέ ἔπαιρναν ὅταν ἐρχότανε ὁ ξενητεμένος ἢ βιάφτιζαν τὸ παιδὶ στὴν ἐκκλησιὰ κι' ἔτρεχαν τὰ παιδιὰ νὰ ποῦν τὸ νόμα στὴ μητέρα.

Μοαβί'ς=ἀξίωμα ποὺ εἶχαν οἱ ραγιαδες τῆς Τουρκίας, νὰ παίρνουν μέρος στὰ συμβούλια τὰ νομαρχιακά εἶδος ἐπιθεωρητή.

μουσουμπέτικο=μισητὸ (βρισιά)

μοιραλάγς = μέραρχος (μῆρ—ἀλάϊ).

παπά = τὸ ροῦχο.—Τὸ παιδί, ποὺ μαθαίνει νὰ μιλά, λέει τὰ ρουχαλάκια του: *παπά*.

πασπατεύγω = μὲ τὰ χέρια ψάχνω στὰ τυφλὰ τῆ νύχτα.

ποιοῦρι = εἶδος πανταλονιοῦ τῆς λαϊκῆς ἐνδυμασίας τῶν Θρακικῶν (Βλ. Ἐρχειὸν Β'. τ.)

πούντα καὶ *πόντα* = βαρὺ κρουλόγημα, ἢ πνευμονία.

πουνιάζω = κρουλογῶ βαρειά.

προμαζεύγω = περιμαζεύγω, περιορίζω.

προσπέφτω (προσπίπτω) = πέφτω παρακαλώντας.

σαγιακ (τὸ) = ὕφασμα ντόπιο χειμωνιάτικο, ποὺ τὸ ὕφαιναν μὲ μαλλὶ πρόβειο. (Βλ. Ἐρχειὸ Β'. τ.)

σαλταμάγκα (ἦ) = τὸ πάνω μέρος τοῦ κουστουμιοῦ τῆς λαϊκῆς ἐνδυμασίας. (Βλ. Ἐρχειὸν Β'. τ.)

σαλτανατλῆς = αὐτὸς ποὺ ἀγαπᾷ τὰ μεγαλεῖα = ὁ μεγαλόπρεπος.

σαρκι (τὸ) = τούρκικο τραγοῦδι, ποὺ τὸ τραγουδοῦσαν μετὰ τὸν ἄμανέ καὶ ποὺ πήγαινε στὸν ἦχο καὶ στὸ μέλος τοῦ ἄμανέ.

σέλα (ἦ) = τοῦ ποιοῦρι τοῦ πίσω μέρος, ποὺ κρέμεται ἀνάμεσα καὶ πίσω ἀπὸ τὰ δυὸ πόδια.

στορίζω = ζωγραφίζω κάτι (ἱστορῶ).

σύβρασ (ἦ) = κρομμύδι ψιλοκομμένο καὶ τσιγαρισμένο στὸ τηγάνι μὲ λάδι, ἢ *σαμόλαδο*, γιατί στῆ Θράκη ξοδεύονταν τὸ *σισαμέλαιο*.

σινανάγ = τὸ καντήλι.

τσιγέρ (τὸ) = πνεύμονας (λ. τ.) λαϊκὰ καὶ *φουκί*.

τοάφκο = ἄστεϊο (λ. τ.)

τσαρῆς = τρόπος εὐκολίας, διέξοδος.—Θὰ βρεθεῖ ὁ *τσαρῆς*.

τσαρσι = ἡ ἀνοικτὴ ἀγορά. Ἡ κλειστὴ ἐλέγετο *ἄρασι* καὶ ἦτο θολωτὴ.

φαγούρα = μουρμούρα, γκρίνια.

φηκάρ (τὸ) = τὸ θηκάρι τοῦ μαχαιριοῦ.

φορτσέρι = σεντοῦκι μὲ θῆκες μέσα.

χαῖροσίζκο = ποὺ δὲν ἔχει (χαῖρ) = εὐκὴ.

χούγια = οἱ φυσικὲς ἰδιοτροπίες, τὰ ἰδιώματα τοῦ ἀνθρώπου.

χουμαγι = εἶδος πανιοῦ.

χουσμετεύγω = κάνω χουσμέτια, δουλειά, ὑπηρεσία.

χουσμέτια = οἱ δουλειὲς τοῦ σπιτιοῦ.

χάσκο = καθάριο.

χάν = ξενοδοχεῖο.